

Ioan Marin MĂLINAȘ

DIPTICON
sau
CRONOLOGIE PATRIARHALĂ
și
IMPERIALĂ

[PENTARHIA - ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. I]

Presă Universitară Clujeană

IOAN MARIN MĂLINAȘ
DIPTICON SAU CRONOLOGIE
PATRIARHALĂ ȘI IMPERIALĂ
[PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, Vol. I]

Elaborarea acestei lucrări a fost posibilă, grație ajutorului financiar primit din partea Eminenței Sale Dr. Christoph Cardinal Conte de SCHÖNBORN, Arhiepiscop și Mitropolit de Viena; Doamnei Margareta Klomm, Viena; Domnului Dr. Luzian Paula, Windpassing-Schöngrabern; Domnului Mohammad ben Ali Mahmoud Bnayan, Viena; Doamnei Silvia Taudien, Viena, cărora doresc să le mulțumesc și pe această cale.

Die Erstellung dieses Werkes war möglich durch die finanzielle Unterstützung von Seiner Eminenz Dr. Christoph Kardinal Graf von SCHÖNBORN Erzbischof und Metropolit von Wien; Frau Margareta Klomm, Wien; Herrn Dr. Luzian Paula, Windpassing-Schöngrabern; Herrn Mohammad ben Ali Mahmoud Bnayan, Wien; Frau Silvia Taudien, Wien; wofür ich ihnen auch auf diesem Wege, den Ausdruck meines Dankes aussprechen möchte.

Ioan Marin Mălinaș

Ilustrații:

Coperta I: *Catedrala Patriarhală Sfânta Sophia din Constantinopol înainte de profanarea ei la data de 29 mai 1453 și de transformarea acesteia în moschee [încercare de reconstituire]*

Coperta IV: *Sfântul Mormânt al Domnului nostru Iisus Hristos din Biserica Sfântului Mormânt – a Învierii, Ierusalim*

ISBN general 978-973-595-701-8

ISBN 978-973-595-696-7

© 2014 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai”
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr.51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

IOAN MARIN MĂLINAȘ

DIPTICON SAU CRONOLOGIE
PATRIARHALĂ ȘI IMPERIALĂ

[PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. I]

*Întru mărirea Sfintei și Celei de o ființă
și de viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi,
totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.*

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2014

Cuvânt înainte

Ioan Marin MĂLINAȘ nu este la prima sa apariție editorială, fiind cunoscut chiar și cititorilor revistei noastre mitropolitane încă din anul 1975. Pe lângă numeroase studii și articole apărute în diferite reviste bisericești și laice, din țară și din străinătate, de data aceasta Ioan Marin Mălinaș pune la dispoziția cercetătorilor de istorie și cititorilor obișnuiți a zecea sa carte „**Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială**”, volum, menit să înceapă o trilogie despre PENTARHIE (sau sistemul celor cinci căpetenii sau patriarhi, din primul mileniu creștin: Roma Veche, Constantinopol Noua Romă, Alexandria, Antiohia și Ierusalim), a Vechilor Orientali (asirieni, copti, armeni, sirieni, etiopieni etc.), a întâistătătorilor și patriarhilor autocefali și autonomi din epoca ante si postimperială – 1453 - a greco-catolicilor de toate etniile și riturile, precum și a patriarhilor de rit latin impuși de cruciați la Constantinopol și în Orientul Creștin.

Lucrarea este în același timp și prima cronologie științifică de Istorie Bisericească Universală din literatura teologică românească, utilă atât Facultăților de Teologie cât și celor de Istorie.

Pentru încadrarea mai bună în epocă a ierarhiei locale, în contextul statal și etnic, în partea a doua a lucrării, Ioan Marin Mălinaș oferă o „cronologie imperială” a bazileilor romei de la Constantinopol, a sultanilor otomani, a califilor, a șahilor Persiei, a regilor armeni și georgieni, a țarilor bulgari, româno-bulgari și sârbi, a împăraților și principilor latini (apusenii), instalați de cruciați la Constantinopol și în Orientul Apropiat etc.

Listele cronologice din această lucrare sunt precedate de introduceri sau urmate de comentarii, care pun în relief diferite aspecte din istoria patriarhiilor, sinoadelor sau centrelor bisericești, politice, culturale sau administrative din Orient. Grație acestei lucrări, vom avea de acum și o cronologie amănunțită a papilor în literatura românească.

În concluzie, alături de *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române (și ai Bisericii Unite)*, întocmite cu multă competență, de către Păr.Prof.Dr. Mircea Păcurariu, de la Sibiu, de „arhontologia și cronologia” sau *Listele cronologice ale episcopilor romano-catolici și armeni uniți din Ardeal și din întreaga Românie, ale episcopilor evanghelici, reformați, unitarieni și ai marilor rabini, din Marele Principat al Transilvaniei*, elaborată recent, cu aceeași acribie, de către Excelența Sa Dr.Jakubinyi György Arhiepiscop Romano Catolic de Alba Iulia, *Dipticonul sau cronologia patriarhală și imperială*, a lui Ioan Marin Mălinaș oferă cercetătorilor structura ierarhică a

întregii Biserici sau a Bisericii Universale, începând cu epoca Sfinților Apostoli și până în zilele noastre. Este o lucrare de strictă specialitate și un instrument de studiu indispensabil oricărui cercetător de Istorie Bisericească Universală, de Bizantinologie, de Patrologie și chiar de istorie laică, motiv pentru care o recomandăm tuturor celor interesați, iar autorului îi dorim spor în activitate și noi realizări științifice.

Cu arhierești binecuvântări !

† **N I C O L A E**

Mitropolitul Banatului

Timișoara, la Praznicul Sfinților Trei Ierarhi, 30 ianuarie, 2006

Prefață

„Posuit Deus ecclesiam suam in quinque patriarchiis et definivit in evangeliiis suis, ut nunquam aliquando penitus decidant, eo quod capita ecclesiae sint: etenim illud quod dicitur: Et portae inferi non praevalent adversus eam; hoc denuntiat quando duo ceciderint, currunt ad tria; cum tria ceciderint, currunt ad duo; cum vero quatuor fore ceciderint, unum, quod permanet in omnium capite Christo Deo nostro, revocat iterum reliquum corpus ecclesiae: nunc autem toto terrarum orbe concordante, non habes excusationis modum, quemadmodum molim factum est. Reversis vero magnificentissimis iudiciis, lectae sunt voces Theodori, qui dicitur Crithinus, in audientia synodi, voce majori; et dixerunt sanctissimi vicarii senioris Romae, et orientalium sedium: Legatur sanctissimi Nicolai papae capitulum de imaginibus. Et accipiens Stephanus Deo amabilis diaconus et notarius, legit: ...”

(Mansi, vol. XVI, col. 140-141),

„Dumnezeu a rânduit în Biserica Sa cinci Patriarhi...”,

luat din Canonul 21/13, al Sinodului „al VIII-lea Ecumenic”, de la Constantinopol, din anii 869-870, numit și Sinodul al IV-lea de la Constantinopol.¹

În colecția de canoane a Bisericii Latine, canonul 21 al Sinodului „al VIII-lea Ecumenic” sau Sinodul al IV-lea de la Constantinopol, „versiunea grecească” (canonul 13) se deosebește de „versiunea latină”, cu accentul pe primatul Papal, nu pe sistemul și echilibrul Pentarhiei. De fapt, acest Sinod a dat 27 de canoane, potrivit colecției din versiunea latină, dintre care, doar un extras de 14 canoane sunt recunoscute și receptate de colecția versiunii grecești.²

Can. 21. [Haec pars graece non exstat] Dominicum sermonem, quem Christus sanctis Apostolis et discipulis suis dixit, quia: „Qui vos recipit, me recipit” (Mt. 10,40); „et qui vos spernit, me spernit” (Lc. 10,16), ad omnes etiam, qui post eos secundum ipsos facti sunt Summi Pontifices et pastorum principes in Ecclesia catholica dictum esse credentes, definimus, neminem prorsus mundi potentium quemquam eorum, qui patriarchalibus sedibus praesunt, inhonorare aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos iudicare; praecipue quidem sanctissimum Papam senioris Romae, deinceps

¹ J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961, 53 tomuri, în 59 de volume, Akademische Druck – U. Verlagsanstalt Graz.

² Vezi p. 221 în: *ENCHIRIDION Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum* quod primum edidit Henricus **Denzinger** et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus **Schönmetzer** S.I., Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p. Mai vezi p. 180-187, privind Sinodul al IV-lea de la Constantinopol, 869-870, în: *GESCHICHTE der Konzilien. Vom Nicaeum bis zum Vaticanum II*, Herausgegeben von Giuseppe **Alberigo**, mit Beiträgen von..., Fourier Verlag Wiesbaden, 1993, 482 p. *Lexikon des Mittelalters*, VI, Artemis und Winkler Verlag, 1993, München und Zürich. **Vezi Anexa noastră.**

autem Constantinopoleos patriarcham, deinde vero Alexandriae ac Antiochiae atque Hierosolymorum; sed nec alium quemcunque conscriptiones contra sanctissimum Papam senioris Romae ac verba complicare et componere sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum; quod et nuper Photius fecit et multo ante Dioscurus.

Volumul de față este programat să înceapă o **trilogie**, dedicată **Pentarhiei** și structurii Patriarhale din primul mileniu creștin, cu urmările ei ulterioare: formarea Bisericilor Vechi Orientale, secolele V-VI; apariția Islamului, 622; Schisma Fotiană (Lateran, 863 – Constantinopol, 869-870); Marea Schismă, din data de 16 iulie 1054; Cruciada a IV-a, cu evenimentele de după 13 aprilie 1204; Sinoadele Unioniste, Lateran IV, 1215; Conciliul Lyon II, 1274; Sinodul de la Ferrara – Florența, 1438-1439, respins de Patriarhii Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, în cadrul Sinodului Triarhiei, de la Ierusalim, din anul 1443; Autocefaliile din epoca postimperială, adică după anul 1453; Fenomenul Uniatist, cu uniri regionale, personale și prin aclamare; confruntările Tetrarhiei cu Bisericile Vechi Orientale, cu Islamul, cu cruciații, cu Biserica Catolică, cu Protestantismul, apariția ideii de „Roma a Treia”; euforia autocefală din secolul XIX și a jurisdicției în diaspora în secolul al XX-lea, cu tot sistemul și structurile de ghetou filetist de mai târziu etc.³

Cronologia din primul volum este menită să stabilească în mod concret evoluția fiecărei Biserici locale în parte. Pe de altă parte, lipsa acestei cronologii se simțea de mult în literatura românească, pentru că cele existente se limitau doar la patriarhii pentarhiei, în plus fiind destul de lacunare și inexacte.

Cronologia Pentarhiei începe cu Patriarhia Romei Vechi, iar cea imperială cu împărații romei sau bizantini, de la Constantinopol, așa după cum a fost ordinea lor în primul mileniu creștin.

Cronologia patriarhală, deși am avut în vedere cele cinci Patriarhii ale Pentarhiei (1. Patriarhia Romei Vechi, 2. Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, 3. Patriarhia Alexandriei, 4. Patriarhia Antiohiei, 5. Patriarhia Ierusalimului), a fost sistematizată în conformitate cu lista **actuală** a Bisericilor Ortodoxe, cu statut canonic, statut definit de Patriarhia Ecumenică. În momentul de față, Patriarhia Ecumenică recunoaște **16** Biserici Ortodoxe locale, cu statut canonic, autocefale sau autonome: 1. Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, 2. Patriarhia Alexandriei, 3. Patriarhia Antiohiei, 4. Patriarhia Ierusalimului, 5. Patriarhia Moscovei, 6. Patriarhia Sârbă, 7. Patriarhia Română, 8. Patriarhia Bulgară, 9. Patriarhia Georgiei, 10. Arhiepiscopia Ciprului, 11. Arhiepiscopia Greciei, 12. Mitropolia Poloniei, 13. Arhiepiscopia Albaniei, 14. Arhiepiscopia Finlandei, 15. Arhiepiscopia Cehiei și Slovaciei, 16. Mitropolia Estoniei.

Din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice au evoluat apoi Bisericile din Europa centrală, de sud-est și de nord: Biserica Rusă, Bulgaro-Valahă, Sârbă, Ucraineană, Română, Greacă, Polonă, Albaneză, Cehă/Slovacă, Macedoneană etc., cu fenomenul uniatist, prezent peste tot. Din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Alexandriei a evoluat Biserica Coptă sau monofizită, miafizită sau precalcedoniană, cu fenomenul uniatist prezent atât la melchiți, cât și la copti. Din

³ Modelul și structura lucrării noastre au fost inspirate de Abatele Ioan Hoeck, în: **PRIMUM REGNUM DEI. Die Patriarhalstruktur der Kirche als Angelpunkt der Wiedervereinigung**, Die Konzilsrede von Abt Johannes HOECK, Neu übersetzt, eingeführt und kommentiert von P. Ferdinand R. Gahbauer OSB, Mit Beiträgen von Prof. Theodor NIKOLAOU, Prof. Heinrich FRIES und P. Theodor WOLF OSB, Benediktinerabtei Ettal [Germania], 1987, 211 p.

teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Antiohiei au evoluat cele mai multe Biserici locale: 1. Biserica Persiei (numită în mod impropriu „nestoriană” sau „preefesină”), 2. Biserica Siro-Iacobită sau monofizită, miafizită sau precalcedoniană, 3. Biserica Maronită sau Monotelită, 4. Biserica Armeană, monofizită, 5. Biserica Sf. Toma din India, cu rupturile și fărâmițările ulterioare, provocate de colonialiștii portughezi și de clerul romano-catolic, adus de aceștia, 6. Biserica Georgiei (cu faze de oscilație spre monofizitism, sub influență armeană și persană), 7. Bisericile Unite (maronită, melkită, siriană, persă-caldee și la creștinii Sf. Toma, din India). Fenomenul uniatic s-a generalizat la toate Bisericile Ortodoxe și Vechi Orientale. Patriarhia Ierusalimului, fiind mai mică din punct de vedere al extinderii teritoriale, a rămas mai puțin afectată de efectele monofizitismului și a uniației, dar de Patriarhul Latin, n-a scăpat nici ea. La această stare de lucruri, se mai adaugă și efectele invaziei cruciate (1096-1270), prin care, spre a da lovitura de grație Tetrarhiei, s-au mai înființat încă patru patriarhi, dar de rit latin în Orientul Creștin, rezidențiali sau titulari, care existau deja în timpul Conciliului.IV.Lateran, din anul 1215. Privind situația actuală tragică a Bisericii Orientului, cu toate pierderile de credincioși, cauzate de islam, de dezbinările interne și de propaganda catolică, putem conchide că, dacă aceasta totuși mai există și încă funcționează ca instituție, este o dovadă că Duhul Sfânt o conduce, există în aceste Biserici dezbinare și le apără să supraviețuiască. Altfel ar fi dispărut deja, cu mult timp în urmă.⁴

Prezentarea cronologică a patriarhilor Pentarhiei, și mai ales observarea atentă a evoluției deosebite pe care a suferit-o Patriarhia Antiohiei, oferă un precedent care, în contextul actual de evoluție al relațiilor ecumenice, ar putea constitui un exemplu pentru restabilirea vechiului sistem de jurisdicție teritorial, din primul mileniu creștin. Este vorba de Patriarhul Antiohiei care, din anul 1159, la propunerea împăratului Mihail.I.Comnenul, a exercitat jurisdicția asupra ambelor Biserici și rituri din cuprinsul acestei Patriarhii: bizantin și latin, o perioadă de timp; așa după cum ulterior și Patriarhia Romei a creat o jurisdicție aparte, de concepție Lateran.IV.sau Florentină, pentru uniții de toate riturile. În cadrul sistemului de jurisdicție antiohian nu este vorba de uniaticism ori de sistemul potrivit căruia o Biserică mai puternică înglobează în sfera ei pe celelalte mai mici sau avizate la ajutorul acesteia, ci de o exercitare cu drepturi egale a întregului sistem de jurisdicție canonic și liturgic.

Patriarhatul Latin de Antiohia a fost opera primei cruciade (1096-1099): cu *cruciada sâracilor (1096)* și *cruciada baronilor (1096-1099)*. Între 21 octombrie 1097 și 3 iunie 1098 a avut loc asediul Antiohiei de către baronii cruciați, pe care aceștia din urmă au și cucerit-o, fiind, la rândul lor, asediați de către Emirul de Mosul. Bohemund de Tarent a creat apoi Principatul de Antiohia, 1098-1268. Patriarhul legitim Rum Ortodox al Antiohiei Ioan.VII.(prob.1088/1091-1100), a fost alungat din Scaun de către cruciați, în octombrie 1100, fiind obligat să se refugieze la Constantinopol. În anul 1099, cruciații au creat deja Patriarhia Latină a Antiohiei, cu tendința de a-i subordona acesteia întregul teritoriu de jurisdicție, pe care l-a avut Patriarhul Rum Ortodox. La data respectivă, mai erau însă încă doi Patriarhi cu titlul de Antiohia: cel siro-monofizit, Atanasie VII, necanonic (1090-1129) și maronito-monotelit, Ioan.II.sau Simon, nu știm cu siguranță, pentru că nu li se cunoaște data

⁴ Wilhelm de VRIES, *Orthodoxie und Katholizismus, Gegensatz oder Ergänzung?*, Herder Bücherei, 1965, 142 p. [Herder-Bücherei, Band 232], Publicații ale Fundației Pro Oriente, din Viena.

păstoririi. Împăratul bizantin și Curtea sa acționau în scopul repunerii în Scaun a Patriarhului Ioan.VII.și/sau a urmașilor lui, oferind cruciaților două posibilități:

a. Patriarhul Rum Ortodox sau Melkit al Antiohiei să-și reocupe tronul și să exercite jurisdicția dublă, asupra Bisericii Ortodoxe și asupra celei Latine (=Catolice de rit roman) din Orientul subordonat Antiohiei;

b. Patriarhul Rum Ortodox sau Melkit al Antiohiei să-și poată reocupa Scaunul și să-și exercite drepturile de jurisdicție canonică, pe care le-a avut până la căderea Antiohiei sub cruciați.

Tratatul bizantino-cruciat de la Devol, din anul 1108 a adoptat varianta a doua, adică Patriarhul Rum Ortodox să-și reocupe Scaunul și să-și exercite vechea sa jurisdicție canonică, fără să-l stânjenească, însă, pe cel latin [în acțiunile lui prozelitiste!]. La data respectivă, adică în anul 1108, Antiohia avea deja de doi ani un patriarh rum ortodox, Ioan VIII (1106-1134), urmașul lui Ioan VII, după o sedisvacanță de șase ani (1100-1106), dar nu știm cu siguranță unde rezida acest Patriarh, în Constantinopol sau la Antiohia.

Prima variantă de exersare a jurisdicției Patriarhului Rum Ortodox al Antiohiei a fost și ea aplicată în timpul domniei lui Manuel I Comnenul (1143-1180), din anul 1159, adică din momentul în care bizantinii au recucerit Antiohia de la cruciați, Principele Antiohiei declarându-se vasal al împăratului romeu.

La 12 aprilie 1159, Manuel I Comnenul și-a făcut intrarea triumfală în Antiohia, însoțit de Patriarhul Rum Ortodox Atanasie III (1157-1171) al Antiohiei, care și-a putut acum reocupa Scaunul, cu drept de jurisdicție nu numai peste creștinii, clerul și mănăstirile ortodoxe, ci și peste creștinii, clerul și mănăstirile romano-catolice din teritoriile aflate sub controlul Patriarhului Latin local, Aimery de Limoges (1139-1193).

În ciuda stării de schismă, s-a putut totuși ajunge la unificarea juridică și canonică a celor două Patriarhate – ortodox și latin –, într-o singură formă de exercitare a jurisdicției, de către patriarhul cu Scaunul mai vechi sau primordial. Acest model, oare n-ar putea servi și astăzi ca bază canonică pentru restabilirea unei jurisdicții *unificate*, nu *uniat*, pentru patriarhii Pentarhiei și ai Bisericilor Autocefale? N-am mai avea atunci șase patriarhi cu titlul de Antiohia, patru cu titlul de Alexandria, doi cu titlul de Ierusalim (ca să nu mai amintim ierarhia unită), ci unul singur pentru fiecare Tron, iar romano-catolicii din Orient ar putea fi sub jurisdicția Patriarhilor ortodocși de Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, în conformitate cu zona în care aceștia se află localizați. În cazul acesta și eparhiile ortodoxe din Apus ar putea fi administrate de Sfântul Părinte Papa de la Roma. Paradigma se poate extinde și la Patriarhii autocefali, adică romano-catolicii, din România: să fie preluați în jurisdicția Patriarhiei Române; cei din Rusia, de către Patriarhia Moscovei; cei din Grecia, de Arhiepiscopia Athenei etc.

Euforia n-a fost însă de lungă durată, pentru că Patriarhul rum ortodox a fost obligat să se refugieze la Constantinopol, odată ce bizantinii au pierdut din nou Antiohia de sub controlul lor. Cu mici excepții, situația s-a menținut astfel, până în anul 1268, când mamelucii din Egipt au cucerit Antiohia, alungându-l pe Patriarhul Latin de acolo și permițând Patriarhului rum ortodox Eutimie I (î.1258 - c.1274) să-și reocupe tronul.

„Prin urmare, nici catolicismul, în esența lui, nu e un fenomen pur occidental, nici ortodoxia, în esența ei, nu e un fenomen exclusiv răsăritean. Ele pot părea fenomene locale numai ochiului ce nu e în stare să sesizeze fondul creștin esențial pe care-l posedă în comun. Care fond nu e nici răsăritean, nici apusean, ci pur și simplu creștin”.⁵

Biserica în stil romanic din Schönggrabern, construită în anii 1210/1230
(asemănătoare celei din Densuș-Hațeg),
la Sărbătoarea Rusaliilor, 2005

Dr. Ioan Marin MĂLINAȘ
Arhimandrit

⁵ Text luat după Pr. Dr. Alexandru **MIRCEA**, **Problema religioasă în România**, (pp. 367-413), p. 372, în volumul jubiliar, **Biserica Română Unită, Două sute cinci zeci de ani de istorie**, Cu 40 ilustrații înafară de text, Madrid, 1952, 417 p. volum elaborat de un grup de colaboratori: Aloisie L. Tăutu, Pamfil Cârnațiu, Carol Capros, Flaviu Popan, Octavian Bârlea, Alexandru Mircea și Mircea Todericiu.

Prolegomena

I. Crezul sau Simbolul de credință al lui Moise, Deuteronomul 6,1-25

– *Fragment* –

Dt. 6, 4-13

Acestea sunt hotărârile și rânduielile pe care Domnul Dumnezeu le-a poruncit fiilor lui Israel în pustie, după ieșirea lor din țara Egiptului:⁶

Ascultă, Israele: Domnul Dumnezeu nostru este singurul Domn.

Să-L iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima, din tot sufletul și din toată puterea ta.

Cuvintele acestea pe care ți le spun eu astăzi să fie în inima ta și în sufletul tău;

Să le sporești în ființa fiilor tăi și să le vorbești de ele când șezi acasă, când mergi pe cale, când te culci și când te scoli.

Să le legi ca semn la mână și neclintite să-ți fie înaintea ochilor.

Să le scrii pe ușorii casei tale și pe porțile tale.

Iar când Domnul, Dumnezeul tău, te va duce în țara pentru care li s-a jurat părinților tăi – lui Avraam, lui Isaac și lui Iacob – că ți-o va da: cetăți mari și frumoase pe care nu tu le-ai zidit, case pline de toate bunătățile, pe care nu tu le-ai umplut, fântâni săpate pe care nu tu le-ai săpat, VII. și măslini pe care nu tu le-ai sădit; când vei mânca și te vei sătura, atunci ia seama să nu-L uiți pe Domnul Cel ce te-a scos din Țara Egiptului, din casa robiei.

De Domnul, Dumnezeul tău, să te temi, numai Lui să-I slujești, de El să te lipești și doar pe numele Lui să te juri.

.....

⁶ Text luat din **Biblia** sau **Sfânta Scriptură**, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Tipărită cu binecuvântarea P.F. Patriarh Teoctist I, al BOR, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2001 [=Biblia lui **Bartolomeu**, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului].
Maria **Ivănuș-FREŢIU**, *Limba română și limbajul rugăciunii. Limba română ca limbă liturgică*, Prefață de Î.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, Editura Anastasia, București, 2001, 292 p.

II. Iisus Hristos, Mesia, Mântuitorul Iisus din Nazaret: *1-33 mort și înviat, era creștină, calculul lui Dionisie Exiguul

Cum scriem numele Mântuitorului Iisus Hristos? ⁷

a. în ebraică și aramaică: Jehoșua sau Je'șua Ma'șiah;

b. în Septuaginta, LXX, de la Alexandria [traducerea în grecește a canonului ebraic al Sfintei Scripturi (Vechiul Testament numai)], făcută de 72 (nu 70) de învățați, în 72 de zile, din porunca regelui Ptolemaios Philadelphos (285-247 î.d.Hr.), pe seama „Museion” (adică „institutul” sau instituția învățaților egipteni, de care ținea vestita Bibliotecă, grădinile: botanică și zoologică, centrul de studii astronomice, literatura și alte domenii ale culturii), din capitala Egiptului: Iisoús Hristos = Jehoșua sau Je'șua Ma'șiah;

c. în greacă: Iisoús Hristós;

d. în latină: Iesus Christus;

e. în română: **Iisus Hristos**;

f. în slavonă: Iisous Hristos.

Este, deci, de dorit să fim atenți, serioși și pioși, atunci când rostim sau scriem numele Domnului și Dumnezeuului nostru Iisus Hristos, și să o facem cel puțin cu aceeași atenție cu care ne pronunțăm sau ne scriem propriul nume: nu „Isus Christos”, cum scriu greco-catolicii, pentru a se „deosebi” de ortodocși și, după aceștia, o parte din intelectualii români atei, din snobism ori sub influența vreunei limbi străine, pe care o cunosc și o utilizează mai des. ⁸

În toate cele peste 45.000 de papirusuri ale Noului Testament, în alte manuscrise și codici majuscule sau în cărțile apocrife, cu textului Noului Legământ, numele Mântuitorului apare numai în grafia **Iisus Hristos**, pe care trebuie să o respecte și **toți românii**, așa după cum au pronunțat, s-au rugat, au cântat, au citit și au scris, strămoșii noștri dintodeauna.

⁷ Prot. Dr. Ioan BUDE, **Grafia corectă a numelui Mântuitorului lumii**, în **Altarul Banatului**, Timișoara, an XVI, (LV), serie nouă, nr. 7-9, iulie-septembrie, 2005, pp. 129-131. Vezi și G. MIHĂILĂ, **Dicționar al limbii române vechi** (sfârșitul sec..X.– începutul sec. XVI), Editura Enciclopedică Română, București, 1974, 346 p. passim. Eu sunt plecat de 27 de ani din România, dar pronunț și scriu în românește Iisus Hristos, nu „Jesus Christus” ca germanii sau austriecii ori „Jésu Christ”, ca francezii etc.

⁸ Este de dorit ca Biserica Catolică, de ambele rituri, din România, să cultive și să întrebuințeze o limbă liturgică și teologică **unitară**, deja încetățenită la noi de secole, în și grație Bisericii Ortodoxe și proprie acesteia din urmă, nu să inventeze una paralelă. Germanii, englezii și alte popoare dezbinat în mai multe confesiuni, așa după cum sunt și românii, folosesc limba liturgică și teologică a confesiunii mai vechi și deja încetățenită în spațiul lingvistic respectiv. Toată lumea tinde spre refacerea unității bisericești, numai catolicii din România accentuează în ce se deosebesc ei de ortodocși, nu ce au comun cu aceștia.

1. Era romană și era creștină: Protoromânul **Dionisie Exiguul** (sau Dionisie cel Mic, cel Smerit, 470-540/550) a calculat și stabilit **era creștină**, fixând ca punct de plecare Întruparea Mântuitorului Iisus Hristos, în anul **753** sau **754** a.U.c. (ab Urbe condita).⁹ Calendarul stabilit de Dionisie Exiguul, redactat prin 525, a fost adoptat și aplicat în Italia, începând din anul **527**. Apoi a fost preluat și de franci, iar Sinodul de la Whitby, din anul 664 l-a adoptat și generalizat și în Anglia. Deși calculul a fost făcut cu o eroare de patru, până la opt ani, Calendarul lui Dionisie Exiguul a avut un efect cu totul revoluționar.

Era romană începe așadar cu 21 aprilie 753 sau 754 î.d.Hr., conform declarației lui Varro.¹⁰ Calculul acesta a fost utilizat cu precădere în cercurile înalte, de cancelarie și ale învățaților romani, pentru că cetățenii de rând foloseau calculul erei romane în conformitate cu anii de guvernare ai **consulilor**. Începând cu anul 507 î.d.Hr., în fiecare an se bătea un cui în zidul templului lui Jupiter, de pe Capitol, pentru a marca cursul erei romane și trecerea timpului, dar nici această practică n-a dus la adoptarea în unanimitate a calculului lui Varro, ab Urbe condita, cetățenii romani fiind tentați să adopte calculul timpului după „era” sau anii de guvernare ai „consulilor”.

Numai că Dionisie Exiguul a greșit calculul nașterii Mântuitorului Iisus Hristos cu patru ani, după alte opinii, cu șapte, până la opt ani.

Greșeala lui Dimitrie Exiguul a fost descoperită foarte târziu, de către arhiepiscopul James Ussher, în anul 1650. Arhiepiscopul Ussher a constatat, de pildă, că regele Herodes I. cel Mare (37 î.d.Hr.-4 î.d.Hr.), care a ordonat masacrarea copiilor în Bethlehem (vezi Mt. 2,16-23, uciderea pruncilor), a murit cu patru ani înainte de Nașterea Domnului, în conformitate cu actuala eră creștină, calculată de către Dionisie. Problematika calculului implică o și mai mare confuzie prin Evanghelia de la Luca (2,1-7), unde este menționat recensământul populației, în vederea stabilirii impozitelor către Statul roman, „...pe când Quirinius guverna Siria” (Lc. 2,2), acțiune care a avut loc în anul 747 a.U.c., nu în anul 753 a.U.c, an cu care Dionisie începe era creștină. În acest caz, Nașterea Domnului ar fi avut loc în anul 7 î.d.Hr. Potrivit datelor de mai sus, al treilea mileniu creștin n-a început la 1 ianuarie 2000, ci la 1 ianuarie 1994 sau la 1 ianuarie 1997.

2. Era Vechiului Testament, de la facerea lumii sau iudaică, în conformitate cu tradiția rabinică, începe la **7 octombrie 3761** î.d.Hr. Acest calendar se orientează după rotația lunii și mișcarea anotimpurilor. Calendarul și era iudaică trebuie mereu îndreptate cu anii bisecți și chiar cu lunile bisecte.

3. Era Alexandrină, de la facerea lumii, începe la **25 martie 5492** î.d.Hr.

4. Era bizantină sau romeică, numită și constantinopolitană, „de la facerea lumii” sau „de la Adam”, începe la 1 septembrie 5508 sau (și) 5509 î.d.Hr. A început să fie utilizată în secolul al VII-lea, mai întâi în unele scrieri, după care a fost adoptată de cancelaria imperială, înlocuind era dioclețiană. A fost apoi adoptată și de cancelariile bisericești și statale ale popoarelor balcanice,

⁹ Așadar, Roma a fi fost fondată la 21 aprilie 753 î.d.Hr. Vezi **Dionisie cel Mic**, pp. 187-189, la Remus **RUS**, **Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu**, Editura Lidia, București, 2003, 900 p. Ion **BRIA**, **Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z**, Edit. Inst. Biblic al BOR., București, 1981, 398 p.

¹⁰ **Ab Urbe condita**, titlul operei istoricului Titus **Livius**.

apoi de români și ulterior de ruși, adică de toți ortodocșii, care se aflau sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. Rușii au folosit-o până în anul 1700, când Petru cel Mare a înlocuit-o cu era creștină.¹¹ Românii din Moldova și Țara Românească au utilizat era bizantină până în secolul al XVIII-lea. Pentru a transforma datele erei bizantine în anii erei creștine, trebuie să se scadă 5508 ani de la facerea lumii, dacă datele sunt cuprinse între 1 ianuarie și 31 august, ori 5509 ani, dacă datele sunt între 1 septembrie și 31 decembrie. Spre exemplificare, Pravila cea Mare sau Îndreptarea Legii, de la Târgoviște, menționează pe pagina de titlu ambele ere: bizantină și creștină, respectiv 20 martie „văleat” 7160 și 1652. Scăzând 5508 din 7160, obținem data erei creștine, „de la Nașterea Lui Hristos”, 1652.

5. Era Babiloniană, pornește de la anul **747 î.d.Hr.**

6. Era olimpiadelor, la greci, din patru în patru ani, pornește de la anul **776 î.d.Hr.**

7. Era Seleucidă, începe cu anul **312**, adică odată cu întemeierea Statului seleucid.

8. Era Dioclețiană începe cu anul **284 d.Hr.**, adică odată cu urcarea pe tron a împăratului Dioclețian (284-305); a fost folosită în vestul Europei până în anul 527, iar în Imperiul Bizantin până în secolul al VII-lea. În anul 527, Dionisie Exiguul a abandonat era lui Dioclețian, acceptând anul 753 sau 754 a.u.c., ca an al Întrupării Domnului și punct de plecare pentru calcularea **erei creștine**.

9. Era musulmană începe cu data de **16 iulie 622**, adică fuga – **hegira** – lui Mahomed de la Mecca, la Medina. În conformitate cu prescripțiile Coranului, era musulmană nu poate fi îndreptată cu anii bisecți sau alte corecturi oportune sau de calcul astronomic.

Există aproximativ 200 de „ere”, adică de calcule și calendare ale timpului, motivul lor principal pornind de la creație sau fiind unul religios, sprijinite pe diferite cărți sfinte și religii.

Iisus din Nazaret

a. Nașterea: *1-33 mort și înviat, era creștină, calculul lui Dionisie Exiguul¹²;

* 753-754 ab Urbe condita, după Sf. Dionisie Exiguul, este un calcul greșit;

* **749** sau **748** a.U.c, în conformitate cu mărturiile Evangheliilor, adică cu un an sau doi înaintea morții lui Irod cel Mare, 751-750 a.U.c. sau 4 î.d.Hr. (Domnia împ. August (27 î.d.Hr.-14 d.Hr.), proconsulatul lui Quirinius, timp de pace, recensământul populației, steaua magilor, uciderea pruncilor, moartea lui Irod), **plauzibilă**;

b.? 6 ianuarie, 780 a.U.c., Botezarea în Iordan de către Sf. Ioan Botezătorul, începutul activității mesianice, adică în anul 27 al „erei noastre”, creștine sau „dionisiace”, vezi Luca 3,23; Ioan 5,1; 6,4; durata activității mesianice variază între 1-3 ani, din cauza deosebirilor dintre sinoptici și Ioan, la noi fiind încetățenită durata de trei ani;

c. Moartea și Învierea: variază între anii 28, 29, 32, 33 sau chiar 36 d.Hr.; având în vedere că Mântuitorul a murit într-o zi de vineri, în ajunul paștilor iudaice, calculele cele mai bune acceptă anii 30 sau 33 d.Hr., când paștile au căzut într-o zi de sâmbătă, 14 nisan sau 7 aprilie, înviind pe data de 16 nisan sau 9 aprilie; se presupune că Iisus Hristos a trăit mai mult de 33 de ani, după cum

¹¹ Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 1, București, 1991, p. 23, Cronologia.

¹² Dată greșită, probabil în anul 4 sau 5 î.d.Hr. sau poate chiar în anul 7 î.d.Hr.

se crede în mod obișnuit, probabil 35-36 de ani; cu siguranță se știe că a petrecut paștile anului 781 a.U.c. – 28 d.Hr. (Ioan 5,1) și ale anului 782 a.U.c. – 29 d.Hr. (Ioan 6,4).

III. Simbolul Credinței Creștine Ortodoxe, 12 articole¹³

adică

Crezul Niceo-Constantinopolitan, 325 și 381

sau piatra credinței¹⁴

a. Niceea, 325, șapte articole:

- 1. Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute și nevăzute.**
- 2. Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii: Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut;**
- 3. Care, pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om;**
- 4. Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat și a Pătimit și S-a îngropat;**
- 5. Și a înviat a treia zi, după Scripturi;**
- 6. Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui;**
- 7. Și iarăși va să vină cu slavă să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit.**

b. Constantinopol, 381, cinci articole:

- 1. Și într-unul Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin proroci.**
- 2. Într-ună, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică;**
- 3. Mărturisesc un botez spre iertarea păcatelor;**
- 4. Aștept învierea morților.**
- 5. Și viața veacului ce va să fie. Amin.**

¹³ Text luat din **Liturghier**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, p. 146-147: *Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur*.

¹⁴ Lothar **HEISER**, *Die Taufe in der orthodoxen Kirche*, Geschichte, Spendung und Symbolik nach der Lehre der Väter, Paulinus Verlag, Trier, 1987, 353 p., incl. XXXII il. [Sophia, Quellen östlicher Theologie, Hgg. Julius Tyciak + und Wilhelm Nyssen, Band 25]

IV. Crezul sau Simbolul Credinței islamice, a lui Mahommed (570-632)

La ilâha illâ Allâhu va,
Muhâmmadum rasulullâhi

Nu este Dumnezeu afară de Dumnezeu
Și Mohammed este trimisul său ¹⁵

Anexă

Der Sindon – oder das Grabtuch Jesus Christi von Jerusalem, seit 1578 in Turin – Torino, Italien ¹⁶

Unter dem Vorsitz unseres Erzbischofs, Seiner Eminenz Dr. Christoph Kardinal Schönborn von Wien, widmete die Wiener Katholische Akademie diesem Thema einen Kongress, der zwischen 28. und 29. Mai 2002 tagte und mit einem Studientag am 12. Feber 2003 beendet wurde. Die Ergebnisse bzw. die wissenschaftlichen Beiträge zu diesem Thema wurden von Elisabeth MAIER, in einem Band herausgegeben: *Das Turiner Grabtuch*, Domverlag, Wien, 2005, 256 S. † II.

Die bekannte Route des Grabtuches ist die folgende:

- Jerusalem, bis ungefähr im Jahr 70 oder 135;
- Aleppo, Syrien, im 1. oder 2. Jahrhundert;
- Hierapolis (heute Manbij, nord Syrien), nach dem 2. Jahrhundert;
- Edessa (heute Urfa, Türkei), vor 544-944;
- Samosata (heute Samsat, Türkei), 944;
- Konstantinopel, 944-1204, wo die Kreuzritter des IV. Kreuzzuges aus der Kapelle im Kaiserpalast geraubt, versteckt und mitgenommen haben;
- Akko, Israel, nach 1204;
- Zypern, 1291;
- Paris, 1307?;
- Lirey, 1353;
- Chambery, 1453-1578;
- Turin-Torino, seit 1578.

¹⁵ Bismil-lâhir-rahmânir-rahâmi - În numele lui Dumnezeu cel milostiv, îndurat!

Text luat din traducerea din arabă, de Dr. Silvestru Octavian **ISOPESCU**, **Coranul**, Editura Autorului, Cernăuți, 1912, reprint, ediția a II-a, Editura Cartier, Cluj-Napoca, 1997, 46+398 p.

După ultimul său pelerinaj la Medina, în martie 632, Mahomed s-a ocupat el însuși de pregătirea unui mare război, împotriva Constantinopolului și a împăratului acestuia, dar în decursul acestor pregătiri s-a îmbolnăvit grav de friguri, murind în data de 8 iunie 632. **ISOPESCU**, Op. cit., p. 21, adică Studiul introductiv al traducătorului.

¹⁶ Redactat de noi, ca „Pfarrbrief der Pfarren Schöngrabern und Mittergrabern“ (Scrisoare pastorală de Sfintele Paști), Ostern, 2005, 2 p.

Im ersten christlichen Jahrtausend diente das Antlitz Christi auf dem Grabtuch zum Vorbild für eine *einheitliche* Darstellung der Christus-Ikone oder des Christus-Bildes im ganzen Orient. Im Jahre 695 ließ der römische Kaiser Justinian II. von Konstantinopel (685-695 u. 705-711) das Antlitz Christi des Grabtuches von Jerusalem-Edessa auf Münzen prägen. Bei allen Christus-Ikonen im Osten finden sich diese Merkmale des Antlitzes vom Grabtuch aus Jerusalem-Edessa: Eine Augenbraune ist höher als die andere, das Gesicht hat eine strenge Frontalansicht mit großen offenen Augen, die Nase ist lang und schmal, an der Nasenwurzel befindet sich ein auf die Spitze gestelltes Dreieck, lange Haare zu beiden Seiten des Gesichtes, in der Mitte gescheitelt, ein kurzes Haarbüschel, mit mehreren Spitzen auf der Stirn, großer Zwischenraum zwischen Backenknochen und Haaren, starke Backenknochen, unsymmetrische Gesichtszüge, Oberlippenbart nicht symmetrisch, kleiner Mund, nicht mit Schnurrbart verdeckt, ein nicht zu langer Bart am Kinn usw.

Das Grabtuch-Sindon ist ein Zeuge der Auferstehung Christi: *die Strahlungstheorie vom 1902, erhärtet im Jahre 1980*

1981 wurde auf dem Grabtuch Christi der Abdruck einer Münze auf dem rechten Auge entdeckt (und im Jahr 1996 auf dem linken), die im Jahre 29 n. Ch. (4 Jahre vor dem Karfreitag) geprägt wurde. Durch Blut und Serum konnte die Münze nicht abgedruckt werden, eher durch Entladungserscheinungen (Kondensatorwirkung). Man könnte nun sagen, die Münze wäre durch starke Elektrizität (oder ähnlicher Wirkung) aus dem Körper aufgeladen gewesen und hätte sich dann entladen und auf der Isolierschicht (Grabtuch) abgebildet. Dafür sprechen Spitzenentladungen auf den Spitzen der Münzschrift. Die Enden der Schrift sind punktförmig verdickt. Auf einem mit Aloe, Myrre u. anderen wohlriechenden Ölen getränktes Tuch, konnte die ganze Körperabbildung entstehen durch einen „Fotoblitz“, dem Sonnenlicht vergleichbarer Stärke. Die feuchten Tücher verhalten sich wie ein Fotofilm, sie reagieren auf Sonnenlicht, das auf ihnen ein Negativbild abdruckt. Eine Entdeckung verursacht oder führt zu einer anderen: Die Veränderungen auf den obersten Fasern des Körperbildes *nur auf der Innenseite des Grabtuches*, reichen nicht tiefer als ein Mikron (ein Millionstel Meter). Je näher das Tuch auf dem Körper aufgelegt ist, umso stärker ist es „versengt“ bzw. „verbrannt“. Das Körperbild auf der Innenseite des Grabtuches, ist durch einen Energieschub entstanden, einem Lichtblitz vergleichbar. Dank der neuesten Einsichten der Quantenmechanik kann man eine Modellvorstellung über das Geschehen erhalten. Wenn sich im Körper eine Neuordnung subatomarer Teilchen eingestellt hat, würde dieser Prozess zum Übergang in eine Super-Ordnung führen. Bei diesem Vorgang würde eine Energie von mehreren hundert Joule pro Quadratcentimeter abgestrahlt. Das geht über die Grenzen von Physik und Chemie hinaus. Im Zustand der Superordnung gibt es keine Neigung zur Unordnung mehr – während im bisher messbaren Universum alles zum Chaos tendiert, gemäß dem 2. Hauptsatz der Thermodynamik.

Das Grabtuch trägt Merkmale eines Körpers, DER auf einen Zustand jenseits von Zeit und Raum schließen lässt. Der Körper hat [Göttliche]Energie abgestrahlt. Das Tuch ist durch den Energie abstrahlenden Körper gleichsam „hindurchgefallen“. Das würde mit den Gesetzen der Physik übereinstimmen. Deshalb wurde er nach der Auferstehung nicht

erkannt [ER musste sich immer vorstellen oder sich entdecken lassen oder nicht], weil sein Körper verwandelt wurde: „Halte mich nicht fest [=berühre mich nicht, heißt es!] – sagte Er zu Maria – denn ich bin noch nicht zum Vater hinaufgegangen“ (Johannes 20, 17). Vergessen wir nicht, dass sich in der Person Jesus Christus zwei Naturen untrennbar, unvermischt, unverändert verbinden: Die *Göttliche* und die *Menschliche*!

Verständlicher ausgedrückt, der Körper im Grabtuch hat einen Vorgang durchgemacht, der ihn in einen „neuen Raum“ versetzt hat. Die Struktur seiner Atome hat sich neu geordnet, der Körper ist in eine „Super-Ordnung“ übergegangen, dabei wurde viel Energie abgestrahlt, die das Bild auf dem Tuch erzeugt hat (die Hypothese von J. Jackson z.B.).

So bleibt das Grabtuch ein *Zeuge* der Auferstehung aber nicht ein *Beweis*, weil wir die Auferstehung nicht beweisen können. An die Auferstehung muss man glauben: „ich bin die Auferstehung und das Leben. Wer an mich glaubt, wird leben, auch wenn er stirbt.“ (Johannes 11, 25) sau „Ich bin der Weg, die Wahrheit und das Leben“ (Johannes 14, 6).

Diese Strahlungstheorie gewinnt an Anschaulichkeit, wenn man an die *Verklärung Christi auf dem Berg Tabor denkt*: „Er wurde vor ihren Augen verwandelt, sein Gesicht leuchtete wie die Sonne und seine Kleider wurden blendend weiß wie das Licht“ (Mt. 17, 2; Mk. 9, 3; Lk. 9, 29; 2. Petrus 1, 16-19; 1. Jhn. 1, 1-2; Fest am 6. August und den 2. Fastensonntag).

Die Verehrung, die Pilgerfahrt, das Studium und die Besichtigung des Grabtuches in Turin ist eine Reise wert! Fahren wir nach Turin? Ich bin bereit! Bist Du bereit?

Ostern 2005

Ihr Pfarrer
Dr. Ioan Marin MĂLINAȘ
Archimandrit

Wussten Sie,

dass das Wort „Ostern“ doch nicht von der germanischen Frühlingsgöttin namens „Ostara“ stammt? Die hat es nämlich nie gegeben. Es kommt vom Wort „ostarun“ (althochdeutsch, in falscher Übersetzung von lat. Albis) und heißt Morgenröte.

dass der Kreuzweg aus dem Weg entstanden sein soll, den Maria nach der Auferstehung Jesu täglich in Jerusalem gegangen ist – vom Ölberg über die Burg Antonia bis Golgotha?

dass das Verstummen der Glocken während der Kartage ein „Fasten der Ohren“ meint und die Ratschen die „Fastenspeise“ für eben diese Ohren sind?

dass das christliche Osterfeuer das heidnische Frühlingsfeuer abgelöst hat und in der Osterkerze zum wichtigsten Symbol für die Auferstehung geworden ist?

dass Eier als Symbol des Lebens gelten und dass bemalte Eier diesen Symbolwert noch erhöhen?

A. CRONOLOGIE PATRIARHALĂ

Pentarhie, grecește **Πενταρχίας** [penta + arhi], „cinci căpetenii”, sistemul canonic al celor *cinci patriarhate* locale, din Biserica primului mileniu creștin: Roma Veche, Constantinopol Noua Romă, Alexandria în Egipt, Antiohia Siriei (astăzi Antakya în Turcia) și Ierusalim. După anul 1054, Pentarhia s-a redus la Tetrarhie, la care se mai adaugă și patriarhii ulterioari ai Bisericilor Autocefale. Numărul de cinci căpetenii sau primi patriarhi în fruntea Bisericii este simbolic și a fost inspirat de cele cinci simțuri ale corpului omenesc.¹⁷ Așa trebuiau să armonizeze și cei cinci patriarhi ai Pentarhiei funcția de conducere a Bisericii Universale ca și **“corp mistic”** al Lui Hristos, în pelerinajul ei pe pământ, ca Biserică luptătoare, în drum spre desăvârșirea ei ca Biserică triumfătoare în ceruri.¹⁸

Evoluția Pentarhiei prezentată schematic

a. Înainte de anul 325, **arhimitropoliți** sau **supermitropoliți**, adică de la primul Sinod Ecumenic de la Niceea (azi Iznik, în Turcia), sunt menționați prin canonul 6 și canonul 7. Cinstirea Scaunului din Elia, adică din Ierusalim, este sancționată de canonul 7 al primului Sinod Ecumenic, din anul 325. Autocefalia ca principiu al organizării bisericești (în sensul inițial de “autonomie”), este mult mai veche decât Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes, din anul 431, când a fost consacrată autocefalia Bisericii din Cipru, prin canonul 8, acest principiu fiind recunoscut, încă prin canonul 34 Apostolic, precum și prin canonul 6 al Sinodului I. Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, precum și prin canonul 2 al Sinodului II. Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381.¹⁹

1. **Alexandria**, în arabă **Al-Iskandaryah**, în Egipt;
2. **Roma**, Italia;
3. **Antiohia Siriei**, azi **Antakya**, în provincia Hatay, Turcia (mai există și Antiohia **Pisidiei**, aproape de Efes, tot în Turcia).
4. **Ierusalim**, în ebraică Yerușalaim (Elias în *Pravila cea Mare*, din anul 1652), sau pe grecește Aelia Hierosolima, de la numele latinesc Aelia Capitolina, oraș ridicat de împăratul Hadrian (117-138), pe ruinele Ierusalimului, dărâmat tot de romani în anul 70 d.Hr. Numele arab al Ierusalimului este Al-Quț aș Șarif. Această Eparhie, după anul 70 și-a pierdut din importanță, devenind sufragană a Mitropoliei din Cezareea Palestinei, și a rămas

¹⁷ **EΥΛΟΓΗΜΑ**, *Studies in honor of Robert TAFT, S.J.*, a cura di E. CARR - S. Parenti - A. - A. Thiermeyer - E. Velkovska, Roma, 1993, 614 p.

¹⁸ **PRIMUM REGNUM DEI. Die Patriarhalstruktur der Kirche als Angelpunkt der Wiedervereinigung**, Die Konzilsrede von Abt Johannes **HOECK**, Neu übersetzt, eingeführt und kommentiert von P. Ferdinand R. **Gahbauer** OSB, Mit Beiträgen von Prof. Theodor **NIKOLAOU**, Prof. Heinrich **FRIES** und P. Theodor **WOLF** OSB, Benediktinerabtei Ettal [Germania], 1987, 211 p.

Vezi studiul monografic privitor la Pentarhie, scris în limba greacă de ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ, **Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ**, [Vlasiou Io. **FEIDA**, **Instituția Pentarhiei Patriarhilor**], vol.

I, 350 p., de la începuturi, până în anul 451; vol. II, 275 p., între anii 451-553; Athena, 1977.

DA ROMA ALLA TERZA ROMA, Documenti e studi, DOCUMENTI – I, Roma-Mosca, 1989, *L'idea di Roma a Mosca secoli XV – XVI, Fonti per la storia del pensiero sociale russo*, Roma, Herder Editrice e Libreria, 1989, 449 p.

Aldo **FERRARI**, *A treia Romă. Renașterea naționalismului rus*, Traducere de Elena **Pârvu**, Editura Anastasia, București, 1999, 115 p. (Colecția “Dreapta Europeană”).

¹⁹ După Konrad **ONASCH**, *Kunst und Liturgie der Ostkirche in Stichworten unter Berücksichtigung der Alten Kirche*, Verlag Hermann Böhlau Nachf., Wien, Köln, Graz, 1981, p. 486.

astfel, până în anul 325, când a fost cinstită ca și Arhimitropolie, fără drepturi mitropolitane. De la sfârșitul secolului al II-lea însă, Episcopul Ierusalimului a început să-și recâștige poziția de dinainte de anul 70, exersând funcții mitropolitane, alături sau concomitent cu mitropolitul din Cezareea Palestinei, al cărui sufragane a continuat să rămână, chiar și după anul 325: prezidând sinoadele locale sau rezolvând și alte probleme bisericesti din cele trei provincii bisericesti ale Palestinei, ajungând astfel, chiar și în conflict cu întâistătorul Antiohiei. Din anul 451, Ierusalimul devine Patriarhie. Aici se observă deosebirea canonică, care se face între „cinstire” sau „onoruri” și „drepturi”. Dreptul jurisdicției mitropolitane, de jure, îl menține Cezareea Palestinei, onorific și de facto, Scaunul este ridicat deasupra tuturor celorlalte episcopii. Cazul se va repeta, în aplicarea canonică a statutului de Eparhie sufragane și la Bysantion, între anii 330-381, în relația acestei Episcopii cu Mitropolia din Heraclea Traciei.

5. **Byzantion**, din anul 330 **Constantinopol, Noua Romă**, Eparhie sufragane a **Mitropoliei Europei**, adică din Heracleia Traciei, pe țărmul european al Mării Marmara (a se deosebi de Heraclea Pontică, din Bithynia, azi Ereğli, în Turcia asiatică, pe țărmul Mării Negre). Arhiepiscopie din anul 381.

Titlul de „Patriarh” era deja cunoscut, folosit și adoptat de mai mulți întâistători ai centrelor bisericesti de vază, încă în secolul al IV-lea²⁰

Abia canonul 28 al Sinodului al IV-lea Ecumenic din Calcedon, din anul 451, l-a limitat numai pentru primele cinci căpetenii ale Bisericii Universale din timpul acela (Roma Veche, Constantinopol Noua Romă, Alexandria, Antiohia și Ierusalim), restul Scaunelor mai importante fiind cinstite cu rangul „arhiepiscopal”, titlu superior celui „mitropolitan”, după cum este practica în Biserica Greacă până în ziua de astăzi.

b. Din anul 381, „Patriarhi”, recte **Arhiepiscopii** sau arhimitropoliți, supermitropoliți, adică de la Sinodul al doilea Ecumenic, de la Constantinopol: conform canonului 3, privind cinstirea Noii Rome, după Roma Veche.

1. Roma Veche,
2. Noua Romă, Constantinopolul,
3. Alexandria, în Egipt,
4. Antiohia Syriei (mai există și Antiohia Pisidiei, aproape de Efes)
5. Ierusalim.

c. Din anul 451, **Patriarhii**, adică de la al patrulea Sinod Ecumenic, de la Calcedon, prin canonul 28:

1. Roma Veche,
2. Noua Romă, Constantinopolul,
3. Alexandria, în Egipt,
4. Antiohia Syriei
5. Ierusalim.

²⁰ Willibald M. PLÖCHL, *Geschichte des Kirchenrechts, Band I, Das Recht des ersten christlichen Jahrtausend. Von der Urkirche bis zum großen Schisma*, Zweite, erweiterte Auflage, Verlag Herold, Wien, München, 1960, 490 p. Vezi pp. 159-161.

d. Din anul 680-681, canonul 36, respectiv **al doilea Sinod Trulan**, de la Constantinopol, din anii 691-692, numit și „sinodul quinisext” sau al „cinci-șaselea” ecumenic²¹, menit să reglementeze disciplina canonică a Bisericii, prin 102 canoane. A fost numit astfel, pentru că acest Sinod a făcut o completare, cu dispoziții disciplinare a sinoadelor ecumenice V și VI, respectiv 553 și 680-681.

Canonul 36:²²

Înnoind cele legiuite de către cei 150 de Sfinți Părinți, care s-au adunat în această de Dumnezeu păzită și împărătească cetate, și de către cei șase sute treizeci care s-au întrunit la Calcedon, orânduim (hotărâm), ca scaunul Constantinopolului să aibă parte (să beneficieze, să se bucure) de întâietăți (privilegii), deopotrivă (egale), cu ale scaunului Romei vechi, și ca în lucrurile cele bisericesti, să se facă tot atât de mare, ca și acela (can. 28 sin. IV ec.), după care să se numere scaunul mării cetăți a alexandrinilor, apoi al Antiohiei și, după acesta, acela al cetății ierusalimitenilor.

(Vezi can. 6, 7, sin. I ec.; 3, 2, sin. II ec.; 28, sin. IV ec.)

Părintele Prof. Dr. Ioan N. **Floca**, de la Sibiu, face următorul comentariu la acest canon:²³

„Pentru a se curma definitiv pretențiile neîntemeiate ale scaunului roman, se stabilește din nou, în mod clar și complet, ierarhia onorifică a principalelor scaune episcopale, care încă de la sinodul.IV.ecumenic au dobândit titlul de patriarhi. Această ordine se fixează astfel: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim.”

„Începutul ierarhizării s-a făcut prin canonul 3 al sin. II ec. și s-a continuat prin canonul 28 al sinodului.IV.ecumenic, precizându-se și printr-o hotărâre a aceluiași sinod, netrecută în textul canoanelor, și anume, prin hotărârea care conferă demnități patriarhală tuturor celor cinci Scaune principale ale Bisericii, în ordinea arătată mai sus. De aceea canonul prezent nici nu spune că hotărăște ceva nou, ci numai că înnoiește cele ce s-au legiuit mai înainte.”

1. Roma Veche,
2. Noua Romă, Constantinopolul,
3. Alexandria, în Egipt,

²¹ Primul Sinod Trulan a fost cel din anul 680-681, adică al șaselea Ecumenic.

Vezi **PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe)**, pp. 232-321:

NEOFIT Patriarh al Constantinopolului, PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe), tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Calinic Episcopul Argeșului, © Copyright: Fratele Cornel și Editura „Credința strămoșească”, Iași, 2004, 778 p.

[titlul ediției din 1844, al cărții lui Neofit.VII.(1789-1794 și 1798-1801, reprint 2004): **PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe)**, Sau Cârma Corabiei Sobornicești și Apostoleștii Biserici a Ortodocșilor, adică toate Sfintele Canoane: ale Sfinților Apostoli, ale Sfintelor Sinoade Ecumenice, locale și ale Sfinților Părinți de pe alocuri. Traduse din grecește în românește de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Veniamin Costachi** (1803-1808, 1812-1821, 1823-1842 †1846, subl. și n.n.). Iar acum întâiași dată, în zilele Prea Înaltului Domn Mihail Grigoriu Sturza Voievod (1834-1849, n. n.), cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Meletie (1844-1848, n. n.) al Moldovei. Tipărită prin sîrguința și cheltuiala prea cuviosului arhimandrit Neonil stareț al Sfintelor mănăstiri Neamțu și Secu. Îndreptate și îndeplinite de protosinghelul **Neofit Scriban** (arhiereu titular de Edesa, 1862-1884, n. n.) în tipografia Sfintei Mănăstiri Neamțu, în anul 1844 de ieromonahul Teofan și de monahul Cleopa tipograful, 778 p.]. Limbajul canonic ortodox de epocă al cărții este deosebit de frumos și profund, depășindu-l ca nivel și expresivitate pe cel din Colecția de Canoane, de la Sibiu, din anul 1992.

²² Luat din Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. **FLOCA, CANOANELE BISERICII ORTODOXE**. Note și comentarii, Sibiu, 1992, (557 p.), p. 126.

²³ Ibidem, p. 126.

Vezi și “Pentarhie”, la Ion **BRIA, Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z**, Editura Inst. Biblic și de Misiune al BOR, București, 1981, p. 296.

4. Antiohia Syriei,
5. Ierusalim.

e. Din anul 869-870, canonul 21 al al Sinodului „al VIII-lea Ecumenic”, de la Constantinopol, numit și Sinodul al IV-lea de la Constantinopol.²⁴

„Dumnezeu a rânduit în Biserica Sa cinci Patriarhi...”

În colecția de canoane a Bisericii Latine, canonul 21 al Sinodului „al VIII-lea Ecumenic” sau Sinodul al IV-lea de la Constantinopol, „versiunea grecească” este înlocuită cu „versiunea romană”, cu accentul pe primatul Papal, nu pe sistemul și echilibrul Pentarhiei:²⁵

f. Tetrarhia, de la anul 1054:

1. Constantinopol Noua Romă,
2. Alexandria,
3. Antiohia,
4. Ierusalim.

g. Pentarhia Pontificalul Roman, cu ierarhie de rit latin, pe seama Scaunelor Tetrarhiei, din anul 1215, formulată de Papa Inocențiu al III-lea (1198-1216), la Conciliul IV din Lateran. Această situație s-a menținut peste tot, până în anul 1964, cu excepția Ierusalimului.

1. Pontificele Roman

2. Constantinopol
4. Antiohia

3. Alexandria
5. Ierusalim

Schema evoluției istorice a Bisericii Ortodoxe

a. Biserici canonice:

Pentarhia, din anul 1054 Tetrarhia, pentru că Patriarhia Romei Vechi, cu Tronul și reședința în Roma, cu limba liturgică greacă, apoi latină, s-a separat de restul patriarhiilor apostolice;

1. Tetrarhia, cu Patriarhii Apostolice autocefale:

Patriarhia Ecumenică, cu Tronul și reședința în Constantinopol, din anul 381, respectiv 451, cu limba liturgică greacă veche;

²⁴ J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961, 53 tomuri, în 59 de volume, Akademische Druck – U. Verlagsanstalt Graz.

²⁵ Vezi p. 221 în: **ENCHIRIDION Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum** quod primum edidit Henricus **Denzinger** et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus **Schönmetzer** S.I., Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p. Mai vezi pp. 180-187, privind Sinodul al IV-lea de la Constantinopol, 869-870, în: **GESCHICHTE der Konzilien. Vom Nicaeum bis zum Vaticanum II**, Herausgegeben von Giuseppe **Alberigo**, mit Beiträgen von..., Fourier Verlag Wiesbaden, 1993, 482 p. *Lexikon des Mittelalters*, VI, Artemis und Winkler Verlag, 1993, München und Zürich.

Patriarhia Alexandriei, cu Tronul în Alexandria și reședința în Alexandria și Cairo, din anul 325, cu limba liturgică greacă, arabă și în limbile africane;

Patriarhia Antiohiei, cu Tronul și reședința în Damasc (din c. 1342), din anul 325, cu limba liturgică arabă modernă, pe alocuri greacă veche și siriană, adică arameică;

Patriarhia Ierusalimului, cu Scaunul și reședința în Ierusalim, din anul 451, cu limba liturgică greacă veche și arabă;

2. Patriarhii autocefale din epoca post imperială, adică după anul 1453:

Patriarhia Moscovei și a întregii Rusii, al întregului Nord 'al lumii', din anul 1589, cu Scaunul la Moscova, cu limba liturgică slavonă;

Patriarhia Sârbă, cu Scaunul și reședința în Peć și Belgrad, din anul 1879, respectiv 1920, cu limba liturgică slavonă;

Patriarhia Română, cu Scaunul și reședința în București, din anul 1885, respectiv 1925, cu limba liturgică română modernă;

Patriarhia Bulgară, din anul 1953, cu Scaunul și reședința în Sofia, cu limba liturgică slavonă și bulgară (din anul 1968);

Patriarhia Georgiei, din anul 1917, respectiv 1990, cu Scaunul și reședința în Tbilisi, cu limba liturgică georgiană veche.

3. Alte Biserici autocefale fără statut de Patriarhie:

Arhiepiscopia Ciprului, din anul 431, cu limba liturgică greacă veche;

Arhiepiscopia Athenei și întregii Elade, din anul 1850, cu limba liturgică greacă veche;

Mitropolia Poloniei, din anul 1924, cu limba liturgică slavonă și poloneză;

Arhiepiscopia Albaniei, din anul 1937, cu limba liturgică albaneză modernă și greacă veche;

Arhiepiscopia țărilor Bohemiei și Slovaciei și Mitropolia de Praga, cu limbile liturgice slavonă, cehă și slovacă, din anul 1922;

Biserica Ortodoxă din America, cu autocefalie primită din partea Patriarhiei Moscovei, care însă nu este recunoscută de către Patriarhia Ecumenică și de către celelalte Biserici Autocefale, cu limba liturgică engleză și în limbile comunităților de origine, mai ales slavonă;

4. Biserici autonome, cu drept limitat privind alegerea întâistătătorului lor:

Arhiepiscopia Kareliei și întregii Finlande, din Kuopio, cu limba liturgică finlandeză și slavonă, din anul 1923;

Arhiepiscopia Japoniei, cu limba liturgică japoneză;

Arhiepiscopia Muntele Sinai și Mănăstirea Sf. Ecaterina, cu un grup de familii de beduini, cu limba liturgică greacă veche, autonomă, între anii 1575-1867 autocefală, apoi din nou autonomă (având

sub 1000 de credincioși), sub jurisdicția Patriarhiei Ierusalimului;
Mitropolia Estoniei, din Talin.

b. Biserici necanonice și grupări confesionale:

1. *Biserica Rusă de rit vechi* sau răscolnicii, care s-a format, în semn de protest, după Sinodul Bisericii Ruse, de la Moscova, din anul 1654, (prin codul de canoane locale Stoglav – *100 de capitole sau capete* – din anul 1651) și mai ales după Sinodul de la Moscova, din anii 1666-1667, Sinod format din 30 de ierarhi-sinodali și prezidat tot de Țarul Alexei (1645-1676), la care a participat și Tetrarhia: trei mitropoliți din partea Patriarhiei Ecumenice; Patriarhul Paisie al Alexandriei (1657-1678); Makarie.III.al Antiohiei (1647-1672); Arhiepiscopul Ananias (1661-1671) de Sinai și Paisie Ligaridis Mitropolitul de Gaza, din partea Patriarhiei Ierusalimului. Procesul contra bietului Patriarh Nikon (1652-1668 †1681) l-a condus vicelanul Paisie Ligaridis, în speranța de-a ajunge el Patriarh al Moscovei. Reforma lui Nikon, în întregul ei plan, a fost acceptată de Sinod și aplicată, dar persoana Patriarhului Nikon a fost condamnată, fiind și depus din Scaun? Clerul și credincioșii ortodocși ruși, care n-au acceptat această reformă și corectare a cărților liturgice, făcute de Patriarhul Nikon, s-au separat, formând Biserica de rit vechi. Această Biserică a evoluat apoi în două direcții: popovți și bezpopovți. Popovții sunt organizați într-o Biserică cu ierarhie normală, cum are Biserica Ortodoxă, ținând însă de ritul vechi, iar bezpopovții au renunțat la ierarhie și preoție, susținând că pe lumea aceasta nu mai există o Preoție validă, ritul lor excluzând Sf. Liturghie. Ambele familii – popovții și bezpopovții - au fost crunt persecutate de țarii ruși și de Biserica Ortodoxă Rusă, fiind închise, deportate, condamnate la moarte etc., adevărate martire pentru ideile lor.
2. Bisericile de exil sau de emigrație, din secolul al XX-lea, desprinse din Bisericile mari, ale fostelor țări comuniste, cu emigranți și refugiați din cauza sistemului comunist. Un exemplu de astfel de Biserică este Biserica Rușilor Albi, din S.U.A. și Canada.
3. Biserici naționale sau grupe mari de biserici, cu statut nerecunoscut de celelalte Biserici autocefale, cum ar fi Biserica Macedoniei, Biserica Ucraineană care nu ține de Patriarhia Moscovei, Patriarhia Ucraineană de Kiev etc. Biserica Ortodoxă din Ucraina este sfâșiată în trei jurisdicții.
4. Biserica Stilistă, din România, Bulgaria, Grecia, adică gruparea ortodoxă care n-a acceptat calendarul îndreptat sau gregorian. Biserica Ortodoxă Română a adoptat și generalizat calendarul gregorian în anul 1924. În acest an au apărut și stiliiști români.

c. Schema structurii ierarhice – *canonice* – actuale a Bisericii Ortodoxe

Ordinea canonică, pe lista Patriarhiei Ecumenice, a celor 16 Biserici cu statut autocefal și autonom, recunoscut de către această instituție: 1. *Constantinopol*, 2. *Alexandria*, 3. *Antiohia*, 4. *Ierusalim*, 5. *Moscova*, 6. *Belgrad*, 7. *București*, 8. *Sofia*, 9. *Tiflis-Georgia*, 10. *Biserica din Cipru-Nicosia*, 11. *Grecia-Athena*, 12. *Varșovia-Polonia*, 13. *Tirana-Albania*, 14. *Finlanda-Kuopio*, 15. *Praga - Cehia/Slovenia*, 16. *Tallin - Estonia*.²⁶

1. Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului, Autocefală;
2. Patriarhia Alexandriei și a întregii Africi, Autocefală;
3. Patriarhia Antiohiei și a întregului Orient, cu sediul în Damasc, Autocefală;
4. Patriarhia Ierusalimului, Autocefală;
5. Patriarhia Moscovei și a întregii Rusii, din anul 1917, Autocefală;
6. Patriarhia Ortodoxă Sârbă, din anul 1920, Autocefală;
7. Patriarhia Ortodoxă Română, din anul 1925, Autocefală;
8. Patriarhia Ortodoxă Bulgară, din anul 1953, Autocefală;
9. Patriarhia Bisericii Ortodoxe din Georgia, autocefalia din 25 martie 1917, nu a fost recunoscută de Patriarhia Ecumenică. La 4 martie 1990, Patriarhia Ecumenică a confirmat, adică a recunoscut, Autocefalia Bisericii din Georgia; vezi *Patriarhia Antiohiei*, Autocefală;
10. Arhiepiscopia Bisericii Ortodoxe a Ciprului, din anul 431, Autocefală;
11. Arhiepiscopia Bisericii Ortodoxe a Greciei, din anul 1850, Autocefală;
12. Mitropolia Ortodoxă a Poloniei, Autocefală, din anul 1924;
13. Arhiepiscopia Bisericii Ortodoxe Albaneze, din anul 1937, Autocefală;
14. Arhiepiscopia Finlandei, Autonomă, din anul 1923;
15. Arhiepiscopia Bisericii Cehe și Slovace, autonomă din anul 1922, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. *Trecută cu forța sub jurisdicția Moscovei, în anul 1945, devine „autocefală”, la data de 23 noiembrie 1951. Patriarhia Ecumenică nu recunoaște această autocefalie acordată în mod arbitrar și abuziv de către Patriarhia Moscovei, Autonomă;*
16. Mitropolia Estoniei, Autonomă.

Patru Biserici Ortodoxe Autonome:

1. Muntele Sinai și Mănăstirea Sf. Ecaterina, autonomă, între anii 1575-1867 autocefală, apoi din nou autonomă (cu 900 de credincioși), sub jurisdicția Patriarhiei Ierusalimului;
2. Nr. 14. Arhiepiscopia Ortodoxă a Kareliei, cu Scaunul la Kuopio, Finlanda, din anul 1923, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice;

²⁶ Pentru situația statistică și canonică **actuală** a Bisericilor Ortodoxe și Vechi Orientale (cu toate sediile patriarhale, mitropolitane, arhiepiscopale, numele ierarhilor și a eparhiilor acestora, cu date personale și statistice), vezi ediția a 11-a, din ultimul șematism 1999-2000, întocmit cu multă exactitate și efort deosebit, în cadrul instituției ecumenice, **Ostkirchliches Institut**, Ostengasse 31, D-93047 REGENSBURG, de editorii Msgr. Dr. Nikolaus WYRWOLL și Msgr. Dr. Albert RAUCH, **Orthodoxia**, 1999-2000, 255 p. Volumul 11, din anii 1999-2000 este ultimul, din seria acestor șematisme, redactate de către cei doi prelați catolici, încă din anul 1982.

3. Nr. 15, Arhiepiscopia Bisericii Ortodoxe Cehe și Slovace, autonomă din anul 1922, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice (între anii 1883-1918, Biserica din Cehia se afla sub jurisdicția Mitropoliei Bucovinei). *Trecută cu forța sub jurisdicția Moscovei, în anul 1945, devine „autocefală”, la data de 23 noiembrie 1951. Patriarhia Ecumenică nu recunoaște această autocefalie acordată în mod arbitrar și abuziv de către Patriarhia Moscovei;*

4. Nr. 16. Biserica Ortodoxă din Estonia, la nivelul unei Mitropolii, declarată de Patriarhia Ecumenică autonomă în anul 1923; acest statut a fost reactivat în anul 1996, având locul al 16-lea pe lista bisericilor cu statut canonic al Patriarhiei Ecumenice.

Biserica Ortodoxă din Japonia, autonomie acordată de Patriarhia Moscovei, în data de 10 aprilie 1919, nefiind însă recunoscută de către Patriarhia Ecumenică;

Biserica Ortodoxă din China, Patriarhia Moscovei înființează acolo un Exarhat în anul 1952, cu statut de autonomie din data de 30 mai 1957, nerecunoscut de Patriarhia Ecumenică;

Biserica Ortodoxă din America și Canada, Autocefalie arbitrară și abuzivă, acordată de Patriarhia Moscovei, în anul 1970, nerecunoscută de Patriarhia Ecumenică.

Biserici Ortodoxe, cu statut canonic recunoscut, aflate sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice: mai ales bisericile slave din diaspora americană, cum ar fi „Biserica Americană Carpato-Rusă” etc.

Biserici cu statut canonic iregular:

- Biserica Ortodoxă a Macedoniei;
- Diaspora Ortodoxă, cu diferite etnii, mai ales slave, în America și Canada, dar și în Europa și Australia etc.;
- Patriarhia Ortodoxă Ucraineană a Kievului;
- Biserica Ortodoxă de Rit Vechi (popovții);
- Biserica Ortodoxă Stilistă (cu calendarul iulian), din România, Bulgaria, Grecia, diaspora etc.)

I. Papii sau Tronul Romei Vechi ²⁷ al Sfinților Apostoli Petru † 67 [și Paul † 67]

I. SOMMI PONTEFICI ROMANI secondo la cronotassi del „Liber Pontificalis” e delle sue fonti, continuata fino al presente

Introducere

ROMA – Cetatea Eternă –, fondată [după Varro] în anul **753 sau 754 ab Urbe condita** (a.U.c.), „de la întemeierea orașului”, adică de la 21 aprilie 753 î.d.Hr., pe șapte coline: Palatin, Capitol, Aventin, Caelius, Quirinal, Esquilin și Viminal. În lumea antică, mai ales romană, întemeierea Romei a constituit momentul convențional, după (Varro) care s-au numărat anii (la care se adaugă și era Dioclețiană, din anul 284), până în jurul anului **527**, când s-a adoptat actuala numărătoare a anilor, de la nașterea Lui Iisus Hristos.²⁸

Un călugăr scit din părțile noastre, adică din Dobrogea, **Dionisie cel Mic** sau **Dionisius Exiguus** (*c. 470 – † c. 450/460, la Mănăstirea **Vivarium**, ctitoria lui Cassiodor, în sudul Italiei) a reformat calendarul creștin. El a abandonat era lui Dioclețian, acceptând anul 753-754 a.U.c. ca an al Întrupării Domnului și punct de plecare pentru calcularea erei creștine. O idee revoluționară, deși

²⁷ În conformitate cu *Annuario Pontificio per l'anno 1992*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 1992, pp. 7*-23*. Mai vezi același *Annuario Pontificio, per l'anno 2003*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003, pp. 7*-20*.

J. D. **MANSI**, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, (Reprint, ediția 1903, Paris, vol. 22) , Graz, 1961, vol. 22, Akademische Druck – U. Verlagsanstalt Graz.

Valerio **VOLPINI** și Tano **CITERONI**, *Der Vatikan, Architektur, Kunst und Geschichte*, Weltbild, Augsburg, 1987, 199 p. Ediție de lux. **Listele cronologice ale Papilor**, pp. 197-199.

L. **DUCHESNE**, *Le Liber Pontificalis*, I, Paris, 1886; II, Paris, 1892; până la Papa Constantin (†715).

DAS GEHEIMARCHIV DES VATIKAN. Tausend Jahre Weltgeschichte in ausgewählten Dokumenten, Grußwort S. Em. Kardinal Antonio María Javierre Ortas, SDB, Vorwort Alessandro Pratesi, Mit Beiträgen von Terzo Natalizi, Sergio Pagano, und Aldo Martini, Belser Verlag Stuttgart, Zürich, 1992, 270 p., incl. CXIII pl. sau repr. color. Ediție de lux bibliofilă.

T. **MOMMSEN**, *Gestorum Romanorum Pontificum*, vol. I, Berolini, 1898.

²⁸ Privitor la Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim și alte orașe, evenimente sau personalități din lumea antică sau creștină a primului mileniu, vezi câteva lexicoane, pentru datele generale: **Lexikon der Antike**, Weltbild Verlag, Augsburg, 1990, 699 p., cu il. alb-negru, + 54 pl.; Michael Avi **YONAH**, **Illustriertes Lexikon des Altertums**, în engleză, Ierusalim, 1976¹, Parkland, 1993², versiunea germană, Stuttgart, 1993, 444 p., incl. pl. și il.; Andrei **OȚETEĂ**, **Istoria lumii în date**, mai mulți colab., sub cond. ..., Editura Enciclopedică Română, București, 1972, 616 p. Hubert **JEDIN**, *Handbuch der Kirchengeschichte*, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30-sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999⁴, [1962¹, 1965², 1985³]. **Istoria României în date**, mai mulți colab., sub cond. Constantin **GIURESCU**, Edit. Encicl. Rom., București, 1971, 523 p. Remus **RUS**, **Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu**, Editura Lidia, București, 2003, 900 p. Ion **BRIA**, **Dicționar de Teologie Ortodoxă A–Z**, Edit. Inst. Biblic al BOR., București, 1981, 398 p.

calculul a fost făcut cu o eroare de câțiva ani (aproximativ patru, până la opt ani, descoperită mult mai târziu). Calendarul sau calculul nou a fost adoptat în Italia, în anul **527**, apoi în Franța și, treptat, în întreaga lume creștină. În Anglia a fost introdus de Sinodul de la Whitby, din anul 664.²⁹

***Diptychon* sau *Diptice*: etimologie, origine, canon și aplicare**

Diptic: pl. **diptice**, substantiv neutru, „diptychon”, termen de origine greacă [δίπτυχος = tăblițe pliate în două părți], însemnând icoană sau tablou, tăblițe, alcătuite din două plăci sau table, legate una de alta în așa fel **încât să se poată deschide și închide ca o carte**.³⁰

Tablele lui Moise sau Tablele Legii trebuie integrate tot în cadrul sau motivul „diptichelui”. Din antichitate și până târziu în secolele XV-XVI, adică după descoperirea tiparului, dar chiar și ulterior acestui eveniment, dipticele au îndeplinit și rolul de forme locale de publicitate, de „jurnal” sau menționau date, nume și evenimente demne de-a fi eternizate, cunoscute și transmise generațiilor viitoare.

În literatura de specialitate, „dipticul” este cunoscut și sub numele de „Diarium”–ul sau „jurnalul” antichității.

Din diptic a evoluat „tripticul”, „tetraptihul” și „poliptihul”.

Tot din **diptic** a evoluat și „codexul”.³¹

Sub aspect liturgic, „dipticul” înseamnă **comemorarea** [pomenirea] la Serviciile Divine a Patriarhului, Mitropolitului și Episcopului, starețului, egumenului, adică a ierarhiei centrale și locale, precum și a stăpânirii de Stat (împărat, țar, rege, principe, domnitor, guvernator etc.). Sub aspect liturgic, din diptice a mai evoluat și **pomelnicul** viilor, morților, ctitorilor, binefăcătorilor. Arborele genealogic [=Cartea neamurilor] își are originea tot în sistemul sau genul literar de diptic.³²

În acest gen literar poate fi inclusă și **Genealogia** sau **Cartea neamului lui Iisus Hristos, zămislirea, numele și nașterea**, de la începutul Sfintei Evanghelii de la Matei (**Mt. 1, 1-25** și u. 2, 1-23).

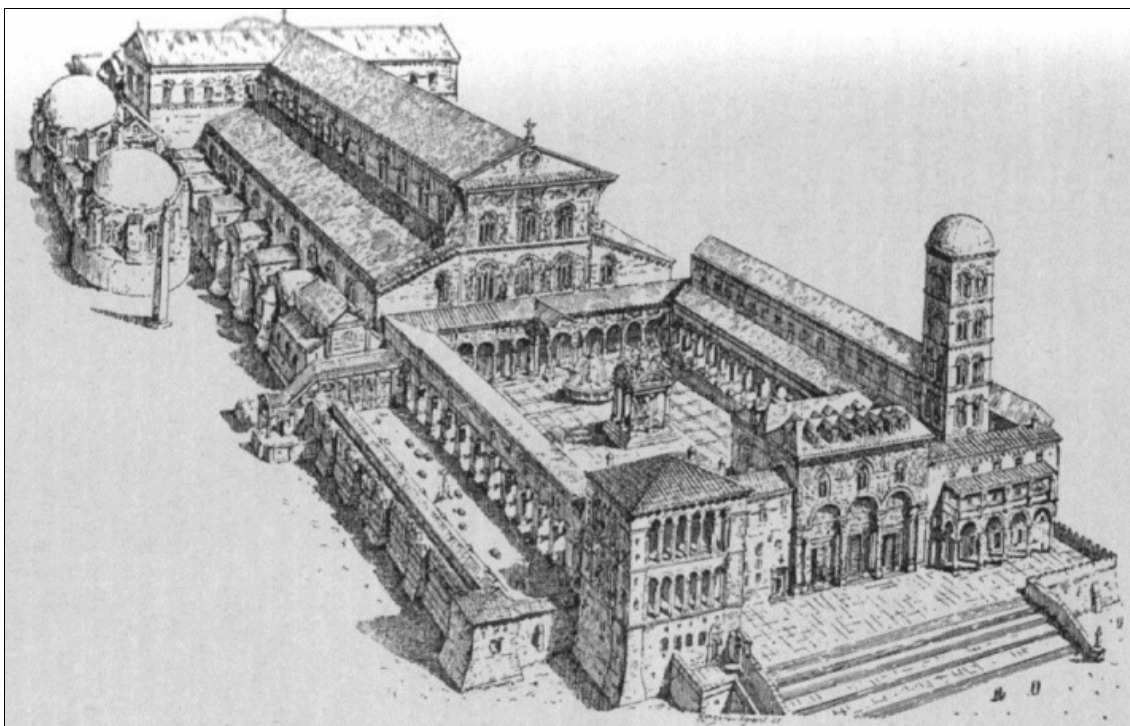
²⁹ **Ab Urbe condita**, titlul operei istoricului Titus **Livius**.

³⁰ **LITURGICA BISERICII ORTODOXE, Cursuri universitare**, de Prof. Vasile **MITROFANOVICI**, prelucrate, completate și editate de Prof. Teodor **TARNAVSCHI**, și acum din nou editate și completate de Prof. Nectarie Nicolae **COTLARCIUC**, Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, Cernăuți, 1929, pp. 578-579. **DEX** îl consideră un neologism francez: «diptyque», **sic!** Vezi **Dicționarul explicativ al Limbii Române**, Ediția a II-a, Univers enciclopedic, București, 1996, p. 306. [Academia Română, Institutul de Linguistica “Iorgu Iordan”, Conducătorul lucrării Ion **COTEANU**...].

Spre deosebire de sulurile de papirus, pergament sau piele obișnuită, încă din antichitate, dar și în secolele ulterioare, **DIPTICELE** erau constituite din două tăblițe de pergament, lemn, fildeș, os, piatră, aur sau argint, puse la un loc și prinse sau legate în balamale.

³¹ Konrad **ONASCH**, **Kunst und Liturgie der Ostkirche in Stichworten unter Berücksichtigung der Alten Kirche**, Verlag Hermann Böhlaus Nachf., Wien, Köln, Graz, 1981, pp. 85-86.

³² Jean Michel **HANSENS** S.J., **La Liturgie d’Hippolyte, ses documents-son titulaire-ses origines et son caractère**, Ouvrage publié avec le concours de la Fondation Universitaire de Belgique [Deuxième édition photolithographique], Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1965, 594 p. [Orientalia Christiana Analecta, 155].

1. *Basilica Sfântul Petru din Roma, de pe colina Vatican, construită de Sfântul Împărat Constantin cel Mare - cea veche sau prima - restaurată și amplificată de Papa Grigorie.I.cel Mare (590-604). Construcția primei Basilici Petrine a început după anul 315, adică după terminarea de zidit a Basilicii Sfântul Giovanni în Lateran. În Roma, după Sfântul Petru, Constantin cel Mare a mai construit Basilicile St. Maria Maggiore, St. Paulo fori dei Muri, St. Lorenzo, S. Clemente, S. Sabina, St. Agnese etc.*

Actuala Basilică Sf. Petru din Roma a fost construită între anii 1506-1626. Construcția începe în timpul păstoririi Papei Iulius.II.(1503-1513) și se termină sub Urban.VIII.(1623-1644).

**PENTRU CUM SCRIBU ARHIERIEI LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI, ALEXANDRIEI,
ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI,**

Text luat din Pravila cea Mare, 1652, GLAVA 395.³³

1 RIMUL [=Roma Veche]

Rimului.

Preafericitului și preasfântului și tocma îngerilor, întru Hristos părintele părinților și stăpîn a toate adevăratele apostolești besearici, ca niște robi ție înainte căzând, sărutăm urmele picioarelor măriei și preasfinției tale puteare și domnie.³⁴

³³ *Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962, - Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII“ - pp. 363 – 370, *glavele* sau *capitolele* 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, **Glava nr. 395**.

ENCHIRIDIONU, adica *Carte manuale* de canone ale unei, santei, sobornicești, și apostolești Biserici cu Comentare, de Andreiu Baronu de Siagun'a, Sabiiu[Sibiu], în tipografi'a arhidiececesana, 1871, 548 p.

³⁴ „**Sf.**” sunt papii trecuți în rîndul Sfinților; „**Fer.**” sunt papii canonizați și declarați doar „fericiți”, nu „sfinți”. Ernst RÖSSER, *Göttliches und menschliches, unveränderliches und veränderliches Kirchenrecht*, von der Entstehung der Kirche bis zur Mitte des neunten Jahrhundert, von..., Verlag Ferdinand Schöning, Paderborn, 1934, 192 p. [Görres-Gesellschaft, Heft 64].

Willibald M. PLÖCHL, *Geschichte des Kirchenrechts, Band I, Das Recht des ersten christlichen Jahrtausend. Von der Urkirche bis zum großen Schisma*, Zweite, erweiterte Auflage, Verlag Herold, Wien, München, 1960, 490

Titulatura: Sanctitatea Sa N., Servus Servorum Dei, Episcop al Romei, Vicarul Lui Iisus Hristos, Urmaşul Principelui Apostolilor, Pontifex Maximus al Bisericii Universale, Patriarhul Occidentului, Primatul Italiei, Arhiepiscop și Mitropolit al Provinciei Bisericești Romane, Suveran al Statului Cetatea Vaticanului - Città del Vaticano.³⁵

Lista cronologică a Papilor

- 1 **Sf. Apostol Petru**, din Bethsaida în Galilea, ?-64 sau 67, fost mai întâi în Antiohia, prin anii 45, d.Hr.³⁶
- 2 **Sf. Linus**, din Tuscia³⁷, 67-76
- 3 **Sf. Anaclet sau Clet, Romanul**³⁸, 76-88
- 4 **Sf. Clemente**, Romanul, 88-97
- 5 **Sf. Evharisto**, Grecul, 97-105
- 6 **Sf. Alexandru I**, Romanul, 105-115
- 7 **Sf. Sixt I**, Romanul, 115-125
- 8 **Sf. Telesfor**, Grecul, 125-136
- 9 **Sf. Higin**, Grecul, 136-140

p. Vezi și Hélène **PROTOPAPADAKIS-PAPAKONSTANTINOY**, *Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ κειμενα-εικονες*, ΑΘΗΝΑΙ [Athena], 1998, 489, incl. 124 il. [ediție cu text trilingv: grecesc, francez, englez: „L'Apôtre Pierre, Textes et icônes”, „The Apostle Peter, Texts and icons”]. Ediție de lux.

³⁵ Titulatura este reprodușă și în Schematismus Erzdiözese Wien 2005/2006, Stand vom Oktober 2004, Viena, 2005, p. 3.

³⁶ **Cronologia Papilor**, cu unele modificări, completări, corecturi și încadrări, **am reproduș-o după ediția din anul 2003** a schematismului pontifical: *Annuario Pontificio, per l'anno 2003*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003, pp. 7* - 20*.

Privitor la cronologia Papilor, mai trebuie consultată următoarea bibliografie: **KIRCHENGESCHICHTE**, von D. Dr. Karl **BIHLMAYER**, neubesorgt von Dr. Hermann **TÜCHLE**, [18] Achtzehnte Auflage, vol. I-III, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, I, 1966 [Das christliche Altertum], II, 1968 [Das Mittelalter], III, 1969 [Die Neuzeit und die neueste Zeit].

ENCHIRIDION Fontium Historiae Ecclesiasticae Antiquae, quod in usum scholarum collegit Conradus **KIRCH** S.J., Editio sexta, aucta et emendata, quam curavit Leo **UEDING** S.J., 1947, Editorial Herder Barcelona.

ENCHIRIDION Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae, pro usu auditorum Theologiae, et eruditione cleri graeco-catholici, e propriis fontibus constructum, auctore Josepho **PAPP-SZILÁGYI** de Illyésfalva, S.S. Theologiae Doctore, Canonico graeci ritus Magno-Varadinensi, Abate tituli S. Pantelemonis de Rác-Keve, Consiliario Regio, et insignis Ordinis Francisci Josephi I. Equite, M[agno]-Varadini [Oradea], Typis Aloysii Tichy, 1862, 633 p.

ENCHIRIDION Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus **Denzinger** et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus **Schönmetzer** S.I., Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p.

³⁷ Cărțile liturgice și hagiografice Romane consideră ca și martiri pe toți papii anteriori lui Silvestru I (314-335) și ca sfinți, pe cei de la Silvestru I, până la Felix IV (III), adică dintre anii 336-530. Pentru primele două secole nu sunt sigure datele privind începutul și sfârșitul pontificatului Papilor.

GESCHICHTE der Konzilien. Vom Nicaeum bis zum Vaticanum II, Herausgegeben von Giuseppe **Alberigo**, mit Beiträgen von..., Fourier Verlag Wiesbaden, 1993, 482 p. *Lexikon des Mittelalters*, VI, Artemis und Winkler Verlag, 1993, München und Zürich.

Lexikon für Theologie und Kirche, I, Band, 1957, Verlag Herder Freiburg.

Ralph-Johannes **LILIE**, *Byzanz. Kaiser und Reich*, 1994, Böhlau Verlag Köln, Weimar Wien, 277 p. [Böhlau Studienbücher].

³⁸ „Romanul”, adică [“original”,] din Roma sau (și) “Latinul”, spre deosebire de alți Papi, originari din diferite provincii sau de diferite **etnii**, din cadrul Imperiului Roman: „grecul”, „sardul”-Sardinia, „sirianul”, „dalmațianul”, „africanul”, „spaniolul” etc.

- 10 Sf. **Pius I**, de [al] Aquieleia, 140-155
- 11 Sf. **Anicet**, Sirianul, 155-166
- 12 Sf. **Sotir**, (grec?), din Campania, 166-175
- 13 Sf. **Elefterie**, al Nicopolei, din Epir, 175-189
- 14 Sf. **Victor I**, Africanul³⁹, 189-199
- 15 Sf. **Zefirin**, Romanul, 199-217
- 16 Sf. **Calist I**, Romanul, 217-222
 [Sf. **Hipolit**, Romanul, 217-235, **Antipapă**, exilat în Sardinia, a murit reconciliat cu Biserica]⁴⁰
- 17 Sf. **Urban I**, Romanul, 222-230
- 18 Sf. **Ponțian**, Romanul, 21.VII.230-28.IX.235, exilat în Sardinia
- 19 Sf. **Anter**, Grecul, 21.XI.235-3.I.236
- 20 Sf. **Fabian**, Romanul, 10.I.236-20.I.250
- 21 Sf. **Corneliu**, Romanul, ?.III.251-?.VI.253
 [**Novățian**, Romanul, 251, **Antipapă**]
- 22 Sf. **Lucian I**, Romanul, 25.VI.253-5.III.254
- 23 Sf. **Ștefan I**, Romanul, 12.V.254-2.VIII.257
- 24 Sf. **Sixt II**, Grecul, 30.VIII.257-6.VIII.258
- 25 Sf. **Dionisie**, de origine necunoscută, probabil grec, **daco-roman?**, din Balcani sau un alt oriental, 22.VII.259-26.XII.268
- 26 Sf. **Felix I**, Romanul, 5.I.269-30.XII.274
- 27 Sf. **Eutichie**, de [al] Luni, 4.I.275-7.XII.283
- 28 Sf. **Gaius**, Dalmațianul, 17.XII.283-22.IV.296
- 29 Sf. **Marcelin**, Romanul, 30.VI.296-25.X.304
- 30 Sf. **Marcel I**, Romanul, 27.V.308 (sau 26.VI.308) – 16.I.309
- 31 Sf. **Eusebiu**, Grecul, 18.IV.309-17.VIII.309 (sau 310)
- 32 Sf. **Miltiade**, Africanul, 2.VII.311-11.I.314
- 33 Sf. **Silvestru I**, Romanul, 31.I.314-31.XII.335
- 34 Sf. **Marcu**, Romanul, 18.I.336-7.X.336
- 35 Sf. **Iuliu I**, Romanul, 6.II.337-12.IV.352
- 36 Sf. **Liberiu**, Romanul, 17.V.352-24.IX.366
 [**Felix II**, Romanul, ? 355-22.XI.365, **Antipapă**]⁴¹
- 37 Sf. **Damasus I**, Spaniol, 1.X.366-11.XII.384
 [**Ursin**, 366-367, **Antipapă**]
- 38 Sf. **Siriciu**, Romanul, 15, 22 sau 29.XII.384-26.XI.399

³⁹ Adică din „Africa Latina” sau Africa de nord, în Tunisia, Algeria și Marocul de astăzi.

⁴⁰ Numele din paranteză reprezintă ANTIPAPII.

Mai vezi și Milan ȘESAN, *Nașterea ideii papale*, în *Mitropolia Ardealului*, Sibiu, an VII, nr. 7-8, iulie-august, 1962, pp. 469-481. Milan ȘESAN, *Iliricul între Roma și Bizanț*, în rev. *Mitropolia Ardealului*, 5 (1960), Sibiu, nr. 3 – 4, pp. 202 – 224.

⁴¹ Confundat în mod eronat cu un Sf. Felix, Martir din Roma, fiind trecut în rândul pontificilor romani. Din acest motiv, următorii Papi, cu numele de Felix, apar cu dublă numerotare: Felix III (II), Felix IV (III). Antipapa Felix V ar fi putut fi astfel Felix IV.

- 39 Sf. **Anastasiu I**, Romanul (grec de origine?), 27.XI.399-19.XII.401
 40 Sf. **Inocentiu I**, de Albano, 22.XII.401-12.III.417
 41 Sf. **Zosim I**, Grecul, 18.III.417-26.XI.418
 42 Sf. **Bonifaciu I**, Romanul, 28 sau 29.XII.418-4.IX.422
 [Eulaliu, 27 sau 29.XII.418-419 Antipapă]
 43 Sf. **Celestin I**, din Campania, 10.IX.422-27.VII.432
 44 Sf. **Sixt III**, Romanul, 31.VII.432-19.VIII.440
 45 Sf. **Leon I cel Mare**, din Tuscia, 29.IX.440-10.XI.461
 46 Sf. **Ilarie**, Sardul, 19.XI.461-29.II.468
 47 Sf. **Simpliciu**, de Tivoli, 3.III.468-10.III.483
 48 Sf. **Felix III (II)**, Romanul, 13.III.483-1.III.492
 49 Sf. **Gelasu I**, Africanul, 1.III.492-21.XI.496
 50 Sf. **Anastasiu II**, Romanul (grec de origine?), 24.XI.496-19.XI.498
 51 Sf. **Simah**, Sard, 22.XI.498-19.VII.514
 [Laurențiu, ? 498, 501-505, Antipapă]
 52 Sf. **Hormisda**, de Frosinone, 20.VII.514-6.VIII.523
 53 Sf. **Ioan I**, din Tuscia, Martir, 13.VIII.523-18.V.526
 54 Sf. **Felix IV (III)**, de Sannino, 12.VII.526-22.IX.530
 (55*) **[Dioscur (II al Alexandriei 517-520), 22.IX.530-14.X.530]**⁴²
 55 **Bonifaciu II**, Romanul, 22.IX.530-17.X.532
 56 **Ioan II**, având înainte numele de **Mercurie**, Romanul, 2.I.533-8.V.535⁴³
 57 Sf. **Agapet I**, Romanul, 13.V.535-22.IV.536
 58 Sf. **Silveriu**, din Campania, Martir, 1 sau 8.VI.536-11.XI.537⁴⁴
 59 **Vigiliu**, Romanul, 29.III.537-7.VI.555, impuls de Belizarie
 60 **Pelagiu I**, Romanul, 16.IV.556-4.III.561
 61 **Ioan III**, Romanul, 17.VII.561-13.VII.574
 62 **Benedict I**, Romanul, 2.VI.575-30.VII.579
 63 **Pelagiu II**, Romanul, 26.XI.579-7.II.590
 64 Sf. **Grigorie I, cel Mare**, Romanul, 3.IX.590-12.III.604
 65 **Sabinian**, de Blera, în Tuscia, 13.IX.604-22.II.606
 66 **Bonifaciu III**, Romanul, 19.II.607-12.XI.607
 67 Sf. **Bonifaciu IV**, din regiunea Marsi, 25.VIII.608-8.V.615
 68 Sf. **Deusedit** sau **Adeodat I**, Romanul, 19.X.615-8.XI.618
 69 **Bonifaciu V**, de Neapole, 25.XII.619-25.X.625
 70 **Honoriu I**, de Campania, 27.X.625-12.X.638

⁴² *Nu poate fi considerat Antipapă, pentru ca era încă Patriarh canonic al Alexandriei (516-520), iar urmașul său pe Tronul Sf. Marcu a fost eretic monofizit: Timotei III (517-535). În plus, a păstorit doar 22 de zile Biserica Romană, murind în data de 14 octombrie 530. A fost un Patriarh care, în uniune personală, a devenit întâistătorul a două tronuri apostolice: cel de Alexandria Egiptului, al Sf. Marcu și cel al Romei Vechi, al Sf. Petru.

⁴³ Este primul Papă care și-a schimbat numele înainte de-a urca tronul apostolic. Ioan II se numea Mercurie, înainte de-a fi ales Papă, un nume păgân.

⁴⁴ Depus din Scaun în mod violent, în data de 29 martie 537, de către generalul romeu Belizarie (505-565), face paretisis pe data de 11 nov. 537, adică renunță la pontificat, se retrage și moare la 2 decembrie, același an.

- 71 **Severin**, Romanul, 28.V.640-2.VIII.640; alegerea lui n-a fost recunoscut de Împăratul Heraclios I, care a dispus lui Isac Exarhul Ravennei să jefuiască vistieria papală și să o trimită la Constantinopol.
- 72 **Ioan IV**, Dalmatul, 24.XII.640-12.X.642, datorită jefuirii tezaurului papal, Ioan VI a început să condamne pe față monotelismul, agreat la Curtea din Polis. Înainte acțiunea era estompată, din considerente față de bazileu.
- 73 **Teodor I**, Grecul, 24.XI.642-14.V.649
- 74 Sf. **Martin I**, de Todi, Martir, ? VII.649-16.IX.655
- 75 Sf. **Eugen I**, Romanul, 10.VII.654-2.VI.657⁴⁵
- 76 Sf. **Vitaliano**, de Segni, 30.VII.657-27.I.672
- 77 **Adeodato II**, Romanul, 11.IV.672-17.VI.676
- 78 **Donus**, Romanul, 2.XI.676-11.IV.678
- 79 Sf. **Agathon**, Sicilianul (grec?), 27.VI.678-10.I.681
- 80 Sf. **Leon II**, Sicilianul, 17.VIII.682-3.VII.683
- 81 Sf. **Benedict II**, Romanul, 26.VI.684-4.V.685
- 82 **Ioan V**, Sirianul, 23.VII.685-2.VIII.686
- 83 **CONON**, origine necunoscută: Grec, **Străromân**, Albanez, Dalmatin, Ilir?; 21.X.686-21.IX.687⁴⁶
- [**Teodor**, ? 687?, **Antipapă**]
- [**Pascal**, ? 687?, **Antipapă**]
- 84 Sf. **Sergiu**, Sirianul, 15.XII.687-8.IX.701
- 85 **Ioan VI**, Grecul, 30.X.701-11.I.705
- 86 **Ioan VII**, Grecul, 1.III.705-18.X.707, a semnat și sacționat deciziile Sinodului quinisex, din anul 691-692
- 87 **Sisiniu**, Sirianul, 15.I.708-4.II.708
- 88 **Constantin**, Sirianul, 25.III.708-9.IV.715, toamna și iarna anului 710 a petrecut-o în Constantinopol. Ultimul Papă care a vizitat capitala imperială, fiind întâmpinat și tratat în mod solemn de Justinian II, care i-a sărutat picioarele
- 89 Sf. **Grigorie II**, Romanul, 19.V.715-11.II.731
- 90 Sf. **Grigorie III**, Sirianul, 18.III.731 -?.XI.741
- 91 Sf. **Zaharia**, Grecul, 10.XII.741-22.III.752
- Ștefan II**, Romanul, 25.III.752, păstorind o singură zi.⁴⁷*

⁴⁵ Pe data de 17 iunie 653, Sf. Papă Martin a fost capturat și deportat, aflându-se în funcțiune, iar pe data de 10 august 654 a fost hirotonit întru arhieru și întronizat succesorul său, Sf. Papă Eugen I. În situația dată, Sf. Papă Martin n-a protestat contra acestei măsuri, pentru a nu afecta Biserica Romană și a o lăsa pe o durată de timp nedeterminată, fără un Arhipăstor canonic și liber de-a conduce destinele Bisericii.

⁴⁶ *Liber Pontificalis* menționează privitor la acest Papă: "... edocatus apud Siciliam, postmodum Romam veniens... ad presbyterii honorem devenit". Vezi, **Annuario Pontificio 1992**, Op. cit., p. 11*, nota nr. 2.

⁴⁷ Numele lui Ștefan II nu este menționat în **Liber Pontificalis** și în nici o altă catagrafie a pontificilor romani. La moartea Papei Zaharia, pe data de 22.III.752 a fost ales Ștefan II, care a murit la patru zile după ce a fost ales și la o zi după hirotonirea întru arhieru. În conformitate cu prescripțiile canonice ale timpului, începutul pontificatului Papilor se calcula de la ziua hirotonirii întru arhieru sau (și) a întronizării acestuia, în cazul în care noul ales era deja episcop. Ștefan II trebuie să fi murit în noaptea de 25 spre 26 martie 752. Vezi, **Annuario Pontificio 1992**, Op. cit., p. 11*, nota nr. 3.

- 92 **Ștefan III**, Romanul, 26.III.752-26.IV.757
- 93 Sf. **Paul I**, Romanul, ? .IV. sau 29.V.757-28.VI.767
 [**Constantin**, de Nepi, 28.VI., 5.VII.767-769, **Antipapă**]
 [**Filip**, 31.VII.768, ales dar nehirotonit și neîntronizat: în ziua în care a fost ales, a renunțat și a decis să revină în mănăstire, **Antipapă**]⁴⁸
- 94 **Ștefan IV**, Sicilianul, **ales la 1 august, hirotonit într-un arhiepiscop la data de 7 august** 768-24.I.772⁴⁹
- 95 **Adrian I**, Romanul, 1, 9.II.772-25.XII.795
- 96 Sf. **Leon III**, Grecul, din Roma, 26, 27.XII.795-12.VI.816
- 97 **Ștefan V**, Romanul, 22.VI.816-24.I.817
- 98 Sf. **Pascal I**, Romanul, 25.I.817-11.II.824
- 99 **Eugeniu II**, Romanul, ? .II.-.V.824 -?.VIII.827
- 100 **Valentin**, Romanul, ? .VIII.827 -?.IX.827
- 101 **Grigorie IV**, Romanul, ? 827 -?.I.844
 [**Ioan**, ? .I.844, **Antipapă**]
- 102 **Sergiu II**, Romanul, ? .I.844-27.I.847
- 103 Sf. **Leon IV**, Romanul, ? I, 10.IV.847-17.VII.855
- 104 **Benedict III**, Romanul, ? VII, 29.IX.855-17.IV.858
 [**Anastase Bibliotecarul**, Grecul ?, ? .VIII.855 -?.IX.855, † c. 880, **Antipapă**]
- 105 **Nicolae I, cel Mare**, Romanul (sau grec?), 24.IV.858-13.XI.867
- 106 **Adrian II**, Romanul, 14.XII.867-14.XII.872
- 107 **Ioan VIII**, Romanul, 14.XII.872-16.XII.882
- 108 **Marin I**, Episcop de Gallese, 16.XII.882-15.V.884⁵⁰
- 109 Sf. **Adrian III**, Romanul, 17.V.884 -?.IX.885 (la 2.VI.1891, nu i s-a confirmat prăznuirea liturgică și cinstirea ca Sfânt)
- 110 **Ștefan VI**, Romanul, ? .IX.885-14.IX.891
- 111 **Formosus**, Episcop de Porto, 6.X.891-4.IV.896
- 112 **Bonifaciu VI**, Romanul, ? .IV.896-?.IV.896
- 113 **Ștefan VII**, Romanul, ? .V.896-?.VIII.897
- 114 **Roman**, di Gallese, ? .VIII.897-?.XI.897
- 115 **Teodor II**, Romanul, ? .XII.897-?.XII.897
- 116 **Ioan IX**, de Tivoli, ? .I.898-?.I.900

Secolul X

Saeculum obscurum

- 117 **Benedict IV**, Romanul, ? .I.-.II.900-?.VII.903

⁴⁸ “Eodem die“ eletto e “... ad suum revertitur monasterium“, vezi *Annuario Pontificio* 1992, Op. cit., p. 12*, nota nr. 1.

⁴⁹ La începutul pontificatului sunt menționate de obicei două date: prima însemnează data alegerii noului Papă; a doua semnifică data hirotonirii acestuia într-un arhiepiscop și (sau) pe aceea a “încoronării”, adică a **întronizării** noului Papă, în cazul în care era deja episcop.

⁵⁰ Cunoscut și sub numele de „Martin II”, a fost **primul Papă, care era deja episcop eparhial (=diecezan), înainte de-a fi fost ales pontifex maximus**. Restul au fost preoți sau episcopi titulari: Hubert **JEDIN**, *Handbuch der Kirchengeschichte*, Band III/I, p. 175.

- 118 **Leon V**, de Ardea, ?.VII.903-?.IX.903
 [Christofor, Romanul, ?.VII.sau?.IX.903-?.I.904, **Antipapă**]
- 119 **Sergiu III**, Romanul, 29.I.904-14.IV.911
- 120 **Anastasiu III**, Romanul, ?.IV.911-?.VI.913
- 121 **Landon**, din Sabina, ?.VII.913-?.II.914
- 122 **Ioan X**, din Tossignano, lângă Imola, ?.III.914 -?.V.928
- 123 **Leon VI**, Romanul, ?.V.928 -?.XII.928
- 124 **Ștefan VIII**, Romanul, ?.XII.928 -?.II.931
- 125 **Ioan XI**, Romanul, ?.II.-.III.931-?.XII.935
- 126 **Leon VII**, Romanul, 3.I.936-13.VII.939
- 127 **Ștefan IX**, Romanul, 14.VII.939 -?.X.942
- 128 **Marin II**, Romanul, 30.X.942 -?.V.946
- 129 **Agapet II**, Romanul, 10.V.946 -?.XII.955
- 130 **Ioan XII**, Ottaviano Conte de Tusculum, 16.XII.955-14.V.964, † 14 mai 965 ⁵¹
- 131 **Leon VIII**, Romanul, 4, 6.XII.963-1.III.965 ⁵²
- 132 **Benedict V**, Romanul, 22.V.964-4.VII.966
- 133 **Ioan XIII**, Romanul, 1.X.965-6.IX.972
- 134 **Benedict VI**, Romanul, 19.I.973 -?.VI.974
 [Bonifaciu VII, Romanul, Francone, ?.VI.-?.VII.974, *prima oară*,
 ?.VIII.984 -?.VII.985, *a doua oară*, **Antipapă**]
- 135 **Benedict VII**, Romanul, ?.X.974-10.VII.983
- 136 **Ioan XIV**, din Pavia, Petru, ?.XII.983-20.VIII.984
- 137 **Ioan XV**, Romanul, ?.VIII.985-?.III.996
- 138 **Grigorie V**, Austriacul, Brunno, duce de Carintia, 3.V.996-18.II.999
 [Ioan XVI, de Rossano, Ioan Filagato, ?.IV.997 -?.II.998, **Antipapă**]
- 139 **Silvestru II**, de Alvernia, Gerberto, 2.IV.999-12.V.1003
- 140 **Ioan XVII**, Romanul, Siccone, ?.VI.1003-?.XII.1003
- 141 **Ioan XVIII**, Romanul, Fasano, ?.I.1004-?.VII.1009
- 142 **Sergiu IV**, Romanul, Petru, 31.VII.1009-12.V.1012 ⁵³
- 143 **Benedict VIII**, Teofilact, conte de Tusculum, 18.V.1012 -9.IV.1024
 [Grigorie, ?-1012 -?, **Antipapă**]
- 144 **Ioan XIX**, Romanul, conte de Tusculum, ?.IV.-.V.1024-?? 1032
- 145 **Benedict IX**, Teofilact, conte de Tusculum, *prima oară*, ? 1032-? 1044

⁵¹ **Dipticele roman începe să înregistreze numele Papilor și înainte de urcarea Tronului Apostolic.**

⁵² Leon VIII a fost ales la Sinodul din Basilica St. Petru, prezidat de împăratul Otto I (936-973).

⁵³ S-a numit înainte **Os porci** sau **Bucca porca**, motiv pentru care era necesar să-și schimbe numele la începutul pontificatului. Deci schimbarea numelui a fost pentru papi la început o necesitate estetică, încetățenită ulterior și rămasă până astăzi. Primul Papă care, încă în anul 533, și-a schimbat numele a fost **Mercurie**, pentru că suna prea păgânește, devenind Ioan II (533-535), deși Biserica Ortodoxă are chiar Sfinți cu acest nume: Mercurie din Cezareea Capadociei, de neam scit, din timpul împăratului Deciu (249-251), prăznuit la 25 noiembrie, apoi Mercurie de la Pecersca (Kiev), 4 nov. și Mercurie de la Smolensk (Rusia), 24 nov. După Mercurie și-a mai schimbat numele înainte de pontificat: Ioan XII, Ottaviano Conte de Tusculum (955-964), Petru din Pavia, devenind Ioan XIV (983-984), Brunno, Duce de Carintia, devenind Grigorie V (996-999), Gerbert, devenit Silvestru II (999-1003), toți în secolul obscur. Antipapa Bonifacius.VII.(?-974 și 984-985) s-a numit înainte Francone.

- 146 **Silvestru III**, Romanul, Ioan, 20.I.1045-10.II.1045
- 147 **Benedict IX**, *a doua oară*, 10.IV.1045-1.V.1045
- 148 **Grigorie VI**, Romanul, Giovanni Graziano, 5.V.1045-20.XII.1046
- 149 **Clement II**, Germanul, de Bamberg, Suitgero Morsleben și Hornburg, 24, 25.XII.1046-9.X.1047, otrăvit
- 150 **Benedict IX**, *a treia oară*, 8.XI.1047-17.VII.1048
- 151 **Damasus II**, din Bavaria, Poppone, 17.VII.1048-9.VIII.1048, după 23 de zile moare de malarie
- 152 Sf. **Leon IX**, German din Alsacia, Brunno, conte de Egisheim-Dagsburg, 12.II.1049-19.IV.1054, moare în captivitate
- 153 **Victor II**, German, Gebhard, conte de Dollnstein-Hirschberg, 16.IV.1055-28.VII.1057
- 154 **Ștefan X**, din Lorena, Frederic, duce de Lorena, 3.VIII.1057- 29.III.1058
- 155 **Nicolae II**, din Burgundia, Gerhard, 24.I.1059-27.VII.1061
- 156 **Alexandru II**, Anselmo da Baggio (Milano), 1.X.1061-21.IV.1073
[**Honoriu II**, Veronezul, Cadalo, 28.X.1061 -? 1072, **Antipapă**]
- 157 Sf. **Grigorie VII**, de Tuscia, Hildebrand, 22.IV., 30.VI.1073-25.V.1085
- 158 Fer. **Victor III**, din Benevent, Daferio (Desiderius), 24.V.1086-6.IX.1087 (la data de 23.VII.1887, nu i s-a confirmat cinstirea ca Fericit)
- 159 Fer. **Urban II**, Francezul, Oddone de Lagery, 12.III.1088-29.VII.1099 (la 14.VII.1881, nu i s-a confirmat cinstirea ca Fericit)
- 160 **Pascal II**, de Bieda, Ravenna, Raniero, 13, 14.VIII.1099- 21.I.1118
[**Teoderic**, Episcop de Sf. Rufina, ? 1100 -? † 1102, **Antipapă**]
[**Albert**, Episcop de Sabina, ? - 1102 -?, **Antipapă**]
[**Silvestru IV**, Romanul, Maginulfo, 18.XI.1105 -? 1111, **Antipapă**]
- 161 **Gelasiu II**, de Gaeta, Giovanni Caetani, 24.I., 10.III.1118-28.I.1119
[**Grigorie VIII**, Francezul, Maurizio e Burdino, 8.III.1118 -? 1121, †?, **Antipapă**]
- 162 **Calist II**, Guido di Borgogna, 2, 9.II.1119-13.XII.1124
- 163 **Honoriu II**, de Fiagnano (Imola), Lamberto, 15, 21.XII.1124-13.II.1130
[**Celestin II**, Romanul, Tebaldo Buccapecus, ?-XII.1124 -?, **Antipapă**]
- 164 **Inocențiu II**, Romanul, Gregorio Papareschi, 14, 23.II.1130 -24.IX.1143
[**Anaclet II**, Romanul, Pietro Petri Leonis, 14, 23.II.1130-25.I.1138, **Antipapă**]
[**Victor IV**, Gregorio,? 1138-29.V.1138, †?, **Antipapă**]
- 165 **Celestin II**, di Città di Castello, Guido, 26.IX., 3.X.1143 - 8.III.1144
- 166 **Luciu II**, din Bologna, Gerardo Caccianemici, 12.III.1144-15.II.1145
- 167 Fer. **Eugeniu III**, din Pisa, Bernardo forse dei Paganelli di Montemagno, 15, 18.II.1145-8.VII.1153 (nu i s-a confirmat prăznuirea liturgică și cinstirea ca și Sfânt, în data de 3.X.1872)
- 168 **Anastasiu IV**, Romanul, Corrado, 12.VII.1153-3.XII.1154
- 169 **Adrian IV**, Englezul, Niccolò Breakspear, 4, 5.XII.1154-1.IX.1159

- 170 **Alexandru III**, di Siena, Rolando Bandinelli, 7, 20.IX.1159-30.VIII.1181
 [Victor IV, Ottaviano de Monticelo (Monticelo, Tivoli), 7.IX., 4.X.1159-20.IV.1164,⁵⁴ **Antipapă**]
 [Pascal III, Guido da Crema, 22, 26.IV.1164-20.IX.1168, **Antipapă**]
 [Calist III, Giovanni abate di Strumi (Arezzo), ...IX.1168-29.VIII.1178,⁵⁵ **Antipapă**]
 [Inocențiu III, di Sezze, Lando, 29.IX.1179 -...1180, **Antipapă**]
- 171 **Luciu III**, Lucchese, Ubaldo Allucingoli, 1, 6.IX.1181-25.IX.1185
- 172 **Urban III**, Milanezul, Uberto Crivelli, 25.XI., 1.XII.1185-20.X.1187
- 173 **Grigorie VIII**, di Benevento, Alberto de Morra, 21, 25.X.1187-17.XII.1187
- 174 **Clement III**, Romanul, Paolo Scolari, 19, 20.XII.1187-...III.1191
- 175 **Celestin III**, Romanul, Giacinto Bobone, 30.III., 14.IV.1191-8.I.1198
- 176 **Inocențiu III**, di Gavignano (Roma), Lotario dei conti di Segni, **ales la 8.I., hirotonit întru arhiereu la 22.II.1198-† 16.VII.1216**⁵⁶
- 177 **Honoriu III**, Romanul, Cencio Savelli, 18, 24.VII.1216-18.III.1227
- 178 **Grigorie IX**, di Anagni, Ugolino dei conti di Segni, 19, 21.III.1227-22.VIII.1241
- 179 **Celestin IV**, Milanezul, Goffredo Castiglioni, 25, 28.X.1241-10.XI.1241
- 180 **Inocențiu IV**, Genovezul, Sinibaldo Fieschi, 25, 28.VI.1243-7.XII.1254
- 181 **Alexandru IV**, di Ienne (Roma), Rinaldo dei Signori di Ienne, 12, 20.XII.1254-25.V.1261
- 182 **Urban IV**, di Troyes, Giacomo Pantaléon, fost Patriarh Latin al Ierusalimului (1255-1261), 4.IX.1261-2.X.1264
- 183 **Clement IV**, Francezul, Guido Fulcodi, 5, 15.II.1265-29.XI.1268
- 184 Fer. **Grigorie X**, di Piacenza, Tedaldo Visconti, 1.IX.1271, 27.III.1272-10.I.1276 (la data de 12.IX.1713, nu i s-a confirmat prăznuirea liturgică și cinstirea ca Fericit)
- 185 Fer. **Inocențiu V**, della Savoia, Pietro di Tarantasia, 21.I., 22.II.1276-22.VI.1276 (la data de 13.III.1898, nu i s-a confirmat prăznuirea liturgică și cinstirea ca Fericit)
- 186 **Hadrian V**, Genovezul, Ottobono Fieschi, 11.VII.1276-18.VIII.1276
- 187 **Ioan XXI**, Portughezul, Pietro Iuliani, dal nome del Padre e comunemente P. Ispano, 8, 20.IX.1276-20.V.1277⁵⁷

⁵⁴ Putea să fie Victor V, numai că celălalt antipapă, Victor IV, din anul 1138, s-a supus Papei Inocentiu II, după numai două săptămâni de „antipontificat”.

⁵⁵ La această dată s-a supus papei Alexandru III.

Gerhard **BAAKEN**, *Imperium und Papstum, zur Geschichte des 12. und 13. Jahrhunderts, Festschrift zum 70. Geburtstag*, Hgg. von Karl Augustin FRECH und Ulrich SCHIMDT, 1997, Böhlau Verlag Köln, Weimar, Wien, 357 p.

⁵⁶ Începând cu Papa Inocențiu al III-lea, cronologia Papilor și a cardinalilor poate fi urmărită în lucrarea standard: **Hierarchia Catholica medii aevi** sive summorum pontificum, S.R.E. Cardinalium, Ecclesiarum antistitum series ab anno 1198 usque ad annum 1431 perducta (pentru vol. I), e documentis tabularii praesertim Vaticanis collecta, digesta edita per Conradum **EUBEL**, S. Theol. Doct. Ord. Min. Conv. definitorem Generalem olim Apostolicum apud S. Petrum de Urbe poenitentiarium, Editio altera, **Monasterii MDCCCXIII**, sumptibus et typis Librariae Regensbergianae [vol. I, 1913, în total nouă volume]. Următoarele opt volume au apărut după cum urmează: vol. II, 1914; III, 1923; IV, 1935; V, 1952; IV, 1958; VII, 1968; VIII, 1978; IX, 2002.

⁵⁷ Nu a existat un Papă care să fi purtat numele de „Ioan al XX-lea”, înaintea Papei Ioan XXI-lea. Stricto sensu, Petru Hispanul (=Ioan XXI) a fost în realitate **Ioan XIX**. Greșeala s-a comis cu ocazia redactării catagrafiilor sau dipticelor pontificale – *Liber Pontificalis* - de la sfârșitul secolului al XII-lea. Cu această ocazie, redactorul

- 188 **Nicolae III**, Romanul, Giovanni Gaetano Orsini, 25.XI, 26.XII.1277-22.VIII.1280
 189 **Martin IV**, Francezul, Simone de Brion, 22.II., 23.III.1281-28.III.1285⁵⁸
 190 **Honoriu IV**, Romanul, Giacomo Savelli, 2.IV., 20.V.1285-3.IV.1287
 191 **Nicolae IV**, di Ascoli, Girolamo Masci, 22.II.1288-4.IV.1292
 192 Sf. **Celestin V**, di Isernia, Pietro del Murrone, 5.VII., 29.VIII.1294-13.XII.1294,
 † 19.V.1296 (canonizat în data de 5.V.1313)
 193 **Bonifaciu VIII**, di Anagni, Benedetto Caetani, 24.XII.1294, 23.I.1295-11.X.1303
 194 Fer. **Benedict XI**, di Treviso, Niccolò Boccasini, episcop de Ostia, Oprem
 (=premonstrtens) 22, 27.X.1303-† 7.VII.1304, în Perugia (la data de 24.IV.1736
 nu i s-a confirmat prăznuirea liturgică și cinstirea ca Fericit)

LA AVIGNON (1309-1370)

sau captivitatea babilonică a papilor

- 195 **Clement V**, Francezul, Bertrando de Got, Arhiepiscop, 5.VI.în Perugia, 14.XI.,
 încoronat în Lyon **1305**-† 20.IV.1314, în Rupemonra.
 196 **Ioan XXII**, de Cahors, Giacomo Duèse, episcop de Portuen, ales în Lyon la 7.VIII.,
 încoronat în Lyon la 5.IX.1316-4.XII.1334
 [Nicolae V, di Corvaro (Rieti), Pietro Rainallucci, 12, 22.V.1328-
 25.VIII.1330, † 16.X.1333, **Antipapă**]
 197 **Benedict XII**, Francezul, Giacomo Fournier, ales în Avignon 20.XII.1334, încoronat în
 Avignon 8.I.1335-25.IV.1342, mort în Avignon
 198 **Clement VI**, Francezul, Pietro Roger, Episcop de Ostia 7, 19.V.1342-6.XII.1352
 199 **Inocențiu VI**, Francezul, Stefano Aubert, 18, 30.XII.1352-12.IX.1362
 200 Fer. **Urban V**, Francezul, Guglielmo de Grimoard, 28.IX., 6.X.1362-19.XII.1370 (la
 data de 10.III.1870 nu i s-a confirmat prăznuirea liturgică și cinstirea ca Fericit)

DIN NOU LA ROMA

- 201 **Grigorie XI**, Francezul, Pietro Roger de Beaufort, 30.XII.1370, 5.I.1371-26.III.1378 [la
 Roma și la Avignon], mort la Roma

ANTIPAPI

sau

*marea schismă papală din Apus (1378-1449),
 cu sinoadele conciliariste de la Pisa (1409),
 Konstanz (1414-1418) și Basel (1431-1447)*

a) la Avignon (1378-1423)

[**Clement VII**, Roberto dei conti del Genevois, 20.IX., 31.X.1378-
 16.IX.1394]

diptichelui a divizat și atribuit pontificatul Papei Ioan XIV (983-984) la doi papi, adică la două persoane. Același redactor l-a trecut pe Antipapa Ioan XVI (997-998) în șirul papilor canonici. În mod normal, Papa Ioan XVII ar fi trebuit să fie Ioan al XVI-lea.

⁵⁸ Sunt considerați cu numele de "Martin" și papii **Marin I** (882-884) și **Marin II** (942-946). Papa **Martin I** cel Sfânt a păstorit între anii 649-655.

[**Benedict XIII**, Aragonezul, Pietro de Luna, 28.IX., 11.X.1394-23.V.1423, deși **depus** de două concilii: la Pisa, în data de 5.VI.1409 și la Konstanz, în data de 26 iulie 1417, a continuat să rămână în Scaun până la moarte]

b) la Pisa (1409-1415)

[**Alexandru V**, din insula Creta, Pietro Filargo, 26.VI., 7.VII.1409-3.V.1410]

[**Ioan XXIII**, di Napoli, Baldassare Cossa, 17, 25.V.1410-29.V.1415 depus la Conciliul de la Constanța (Konstanz), † 22.XI.1419]

c) la Valencia (1423-1430)

[**Clement VIII**, Gil Sánchez Muñoz, 10.VI.1423-26.VII.1429 renunță, † 28.XII.1447]

[**Benedict XIV**, Bernardo Garnier, 12.XI.1425 -? 1430, **Antipapă** pentru Clement VIII în Valencia]

d) la Basilea [Basel] (1439-1449)

[**Felix V**, della Savoia, Amedeo duca di Savoia, 5.XI.1439, 24.VII.1440-7.IV.1449 paretisis; † 7.I.1451]

- 202 **Urban VI**, di Napoli, Bartolomeo Prignano, ales la Roma, pe data de 8 aprilie, încoronat la 18.IV.1378-15.X.1389
- 203 **Bonifaciu IX**, di Napoli, Pietro Tomacelli, 2, 9.XI.1389-1.X.1404
- 204 **Inocențiu VII**, di Sulmona, Cosma Migliorati, 17.X., 11.XI.1404-6.XI.1406
- 205 **Grigorie XII**, Venețianul, Angelo Correr, 30.XI., 19.XII.1406-4.VII.1415 paretisis, † 18.X.1417
- 206 **Martin V**, Romanul, Oddone Collona, ales la Konstanz 11 nov. 1417, hirotonit și încoronat la 21.XI.1417-20.II.1431
- 207 **Eugen IV**, Venețianul, Gabriele Condulmer, 3, 11.III.1341-23.II.1447
- 208 **Nicolae V**, di Sarazana, Tommaso Parentucelli, 6, 19.III.1447-24.III.1455
- 209 **Calist III**, di Játiva (Valencia), Alonso de Borja, 8, 20.IV.1455-6.VIII.1458
- 210 **Pius II**, di Siena, Enea Silvio Piccolomini, 19.VIII., 3.IX.1458-14.VIII.1464
- 211 **Paul II**, Venețianul, Pietro Barbo, 30.VIII., 16.IX.1464-26.VII.1471
- 212 **Sixt IV**, di Savona, Francesco della Rovere, 9, 25.VIII.1471-12.VIII.1484
- 213 **Inocențiu VIII**, Genovezul, Giovanni Battista Cibo, 29.VIII., 12.IX.1484-25.VII.1492
- 214 **Alexandru VI**, di Játiva(Valencia), Rodrigo de Borja, 11, 26.VIII.1492-18.VIII.1503⁵⁹
- 215 **Pius III**, di Siena, Francesco Todeschini-Piccolomini, 22.IX., .I., 8.X.1503-18.X.1503
- 216 **Iuliu II**, di Savona, Giuliano della Rovere, 31.X., 26.XI.1503-21.II.1513
- 217 **Leon X**, Florentinul, Giovanni de' Medici, 9, 19.III.1513-1.XII.1521
- 218 **Adrian VI**, Germanul, de Utrecht, Adriano Florensz, 9.I., 31.VIII.1522-14.IX.1523
- 219 **Clement VII**, Florentinul, Giulio de' Medici, 19, 26.XI.1523-25.IX.1534
- 220 **Paul III**, Romanul, Alessandro Farnese, 13.X., 3.XI.1534-10.XI.1549
- 221 **Iuliu III**, Romanul, Giovanni Maria Ciocchi del Monte, 7, 22.II.1550-23.III.1555

⁵⁹ Ar fi trebuit să fie Alexandru „al V-lea”, pentru că cel de la Conciliul din Pisa (1409-1410), Alexandru al V-lea (1409-1410) era un papă necanonic.

- 222 **Marcel II**, di Montepulciano, Marcello Cervini, 9, 10.IV.1555-1.V.1555
- 223 **Paul IV**, di Napoli, Gian Pietro Carafa (Grecul), 23, 26.V.1555-18.VIII.1559
- 224 **Pius IV**, Milanezul, Giovan Angelo de' Medici, 25.XII.1559, 6.I.1560-9.XII.1565
- 225 Sf. **Pius V**, di Bosco (Alessandria), Antonio (Michele) Chislieri, 7, 17.I.1566-1.V.1572
[*beatificat* (declarat Fericit) pe data de 27.IV.1672, *canonizat* (trecut în rândul Sfinților), pe data de 22.V.1712]
- 226 **Grigorie XIII**, Bolognezul, Ugo Boncompagni, 13, 25.V.1572-10.IV.1585, prin bulla **Inter gravissimas**, din anul **1582**, îndreptează calendarul Iulian, hotărând ca data de 4 octombrie să devină 15 octombrie
- 227 **Sixt V**, di Grottammare (Ripatransone), Felice Peretti, 24.IV., 1.V.1585-27.VIII.1590
- 228 **Urban VII**, Romanul, Giambattista Castagna, 15.IX.1590-27.IX.1590
- 229 **Grigorie XIV**, di Cremona, Niccolò Sfondrati, 5, 8.XII.1590-16.X.1591
- 230 **Inocențiu IX**, Bolognezul, Giovan Antonio Facchinetti, 29.X., 3.XI.1591-30.XII.1591
- 231 **Clement VIII**, Florentinul, Ippolito Aldobrandini, 30.I., 9.II.1592-3.III.1605
- 232 **Leon XI**, Florentinul, Alessandro de' Medici, 1, 10.IV.1605-27.IV.1605
- 233 **Paul V**, Romanul, Camillo Borghese, 16, 29.V.1605-28.I.1621
- 234 **Grigorie XV**, Bolognezul, Alessandro Ludovisi, 9, 14.II.1621-8.VII.1623
- 235 **Urban VIII**, Florentinul, Maffeo Barberini, 6.VIII., 29.IX.1623-29.VII.1644
- 236 **Inocențiu X**, Romanul, Giovanni Battista Pamphilj, 15.IX., 4.X.1644-7.I.1655
- 237 **Alexandru VII**, di Siena, Fabio Chigi, 7, 18.IV.1655-22.V.1667
- 238 **Clement IX**, di Pistoia, Giulio Rospigliosi, 20, 26.VI.1667-9.XII.1669
- 239 **Clement X**, Romanul, Emilio Altieri, 29 IV, 11.V.1670-22.VII.1676
- 240 Fer. **Inocențiu XI**, di Como, Benedetto Odescalchi, 21.IX., 4.X.1676-12.VIII.1689
(beatificat în data de 7.X.1956)
- 241 **Alexandru VIII**, Venețianul, Pietro Ottoboni, 6, 16.X.1689-1.II.1691
- 242 **Inocențiu XII**, di Spinazzola (Venosa), Antonio Pignatelli, 12, 15.VII.1691-27.IX.1700
- 243 **Clement XI**, di Urbino, Giovanni Francesco Albani, 23, 30.XI., 8.XII.1700-19.III.1721
- 244 **Inocențiu XIII**, Romanul, Michelangelo dei Conti, 8, 18.V.1721-7.III.1724
- 245 **Benedict XIII**, di Gravina, Pietro Francesco (Vincenzo Maria) Orsini, 29.V., 4.VI.1724-21.II.1730
- 246 **Clement XII**, Florentinul, Lorenzo Corsini, 12, 16.VII.1730-6.II.1740
- 247 **Benedict XIV**, Bolognezul, Prospero Lambertini, 17, 22.VIII.1740-3.V.1758
- 248 **Clement XIII**, Venețianul, Carlo Rezzonico, 6, 16.VII.1758-2.II.1769
- 249 **Clement XIV**, di S. Arcangelo (Rimini), Giovanni Vincenzo Antonio (Lorenzo) Ganganelli, 19, 28.V., 4.VI.1769-22.IX.1774
- 250 **Pius VI**, di Cesena, Giannangelo Braschi, 15, 22.II.1775-29.VIII.1799
- 251 **Pius VII**, di Cesena, Barnaba (Gregorio) Chiaramonti, 14, 21.III.1800-20.VIII.1823
- 252 **Leon XII**, di Genga (Fabriano), Annibale della Genga, 28.IX., 5.X.1823-10.II.1829
- 253 **Pius VIII**, di Cingoli, Francesco Saverio Castiglioni, 31.III., 5.IV.1829-30.XI.1830
- 254 **Grigorie XVI**, di Belluno, Bartolomeo Alberto (Mauro) Cappellari, 2, 6.II.1831-1.VI.1846

- 255 **Pius IX**, di Senigalia, Giovanni Maria Mastai Ferretti, 16, 21.VI.1846-7.II.1878
- 256 **Leon XIII**, di Carpineto (Anagni) Gioacchino Pecci, 20.II., 3.III.1878-20.VII.1903
- 257 **Pius X**, di Riese (Treviso), Giuseppe Sarto, 4, 9.VIII.1903-20.VIII.1914 (beatificat 3.VI.1951, canonizat 29.V.1954)
- 258 **Benedict XV**, Genovezul, Giacomo della Chiesa, 3, 6.IX.1914-22.I.1922
- 259 **Pius XI**, di Desio (Milano), Achille Ratti, 6, 12.II.1922-10.II.1939
- 260 **Pius XII**, Romanul, Eugenio Pacelli, 2, 12.III.1939-9.X.1958
- 261 **Ioan XIII**, di Sotto il Monte (Bergamo), Angelo Giuseppe Roncalli, 28.X., 4.XI.1958-3.VI.1963
- 262 **Paul VI**, di Concesio (Brescia), Giovanni Battista Montini, 21, 30.VI.1963-6.VIII.1978
- 263 **Ioan Paul I**, di Forno di Canale (Belluno), Albino Luciani, 26.VIII., 3.IX.1978-28.X.1978
- 264 **Ioan Paul II**, di Wadowice (Cracovia), Karol Wojtyła, 16, 22.X.1978-2.IV.2005
- 265 **Benedict XVI**, din Bavaria, München-Roma, Joseph Ratzinger, 19, 24 aprilie 2005 –

II. Biserica Italo-Greacă⁶⁰

Singura instituție teritorială a italo-grecilor din Italia, este Mănăstirea Abație cu jurisdicție teritorială de la **Grottaferrata**, așezată în partea de sud a orașului Roma și fondată în anul 1004, de către călugărul ortodox Sf. Nil, venit acolo din sudul Italiei. Ei sunt de rit bizantin și se aflau sub jurisdicția Romei Vechi încă înainte de schisma din anul 1054, ca de altfel toate celelalte colonii grecești din Italia (Veneția, Ancona, Ravenna, Rimini, Bari, Sicilia, Sardinia), Franța (Corsica, Marsilia etc.), Malta, Spania, adică din jumătatea de vest a bazinului Mării Mediterane. Astăzi, **italo-grecii** împreună cu **Arberes**, adică cu italo-albanezii, formează o singură grupă sau familie de limbă liturgică și de rit bizantin. Au mai rămas însă foarte puțini italo-greci de rit bizantin, pentru că în decursul secolelor s-au asimilat sau au fost asimilați, atât ca etnie, cât și ca entitate liturgică, devenind romano-catolici și „italieni”. Doar numele le mai trădează la unii originea grecească, iar amintirea, pe cea liturgică, de rit bizantin. Preoții și credincioșii italieni de rit latin au fost foarte duri și intoleranți față de italo-greci și italo-albanezi, deși erau uniți cu Roma; au fost mai răi chiar și decât musulmanii, cu care creștinii ortodocși, în schimbul taxelor și peșcheșurilor cerute de aceștia, cei din urmă, mai puteau încă și negocia... Din anul 1937, Abatele de la Grottaferrata este și Episcop cu jurisdicție teritorială asupra celor peste o sută de credincioși italo-greci din jurul Mănăstirii. Din anul 1994, Abatele-Episcop de Grottaferrata este Arhimandritul Marco Petta.

⁶⁰ Teodoro MINISCI, **Santa Maria di Grottaferrata, La Chiesa e il Monasterio**, Breve Monografia, III Edizione, Tipografia Italo-Orientale “S. Nilo”, Grottaferrata, 1976, 123 p. incl. il. Vezi și **Liturgia delle ore italo-bizantina. Rito di Grottaferrata**, Introducere și traducere în italiană, de Stefano Parenti (= **Monu-menta, studia, instrumenta liturgica**. Vol. 12) Città del Vaticano, 2001.

III. Biserica Italo-Albaneză

Etnia Italo-Albaneză, din familia de rit bizantin, din Italia, este a doua ca vechime, după aceea a italo-grecilor, aflată astăzi pe cale de dispariție. La ora actuală, în Italia, mai trăiesc 98.000 de italo-albanezi, cu care sunt amestecați și italo-grecii, mai ales în Calabria și Sicilia. Italo-albanezii au fost creștinii ortodocși, originari din sudul Albaniei și din Epir, dar și din alte regiuni din Balcani, care s-au refugiat în Italia, pentru a-și putea păstra credința creștină. Ei au fugit de frica turcilor, din regiunile cucerite sau pe punctul de-a fi înrobite de turcii musulmani. La sfârșitul secolului al XV-lea, regele Neapoleului le-a acordat scutiri și libertăți cetățenești și bisericești. Parohiile de rit bizantin erau supuse episcopului Latin local, în conformitate cu deciziile Conciliului Lateran IV, fapt care a dus la absorbirea lor în ritul romano-catolic și italianizarea albanezilor și a grecilor. Din când în când mai venea câte un Episcop ortodox, fugit din Răsărit, care, declarându-se unit, mai putea exersa unele funcțiuni liturgice pentru grecii și albanezii din aceste părți.

Papa Benedict XIV (1740-1758), în anul 1742, a încercat să reglementeze situația grecilor și albanezilor de rit bizantin din Italia, prin Bulla **Etsi pastoralis**, prin care se menționa că nu s-a dorit latinizarea acestor două grupe etnice și liturgice din Italia. Din păcate, ei erau deja latinizați, deci trebuia intervenit mai devreme. Lucrurile s-au târăgănat și abia în anul 1919 (deci după 177 de ani, de la Bulla din anul 1742) s-a creat prima Eparhie de rit bizantin, pentru italo-albanezi, la **Lungro**, în Calabria, de care țin 27 de parohii, iar în anul 1937, s-a creat a doua Eparhie, **Piana degli Albanesi**, în Sicilia, cu 15 parohii. Aceste două eparhii au adoptat apoi calendarul gregorian și folosesc trei limbi liturgice: greacă, albaneză și mai ales italiană.⁶¹

Aceste două eparhii au și o parohie în diaspora. Este vorba de Parohia italo-greco-albaneză, de rit bizantin, din New York. În ultimii ani, mai precis în anul 2002, cele două eparhii, de Lungro și Piana, împreună cu Abatele-Arhiereu, cu jurisdicție teritorială, de la Mănăstirea Grottaferrata (zonă în care au trăit mulți italo-greci), formează o **Confederație Sinodală**, pentru nevoile liturgice, de limbă, rit, probleme pastorale și de jurisdicție teritorială și personală, ale grecilor și albanezilor catolici de rit bizantin din Italia, în care este implicat și Colegiul Grec, din Roma.

⁶¹ Dietmar W. **WINKLER** – Klaus **AUGUSTIN**, **Die Ostkirchen**, Ein Leitfadent, mit Beiträgen von Grigorios **Larentzakis** und Philipp **Harnoncourt**, Hgg. Im Auftrag von Pro Oriente – Sektion Graz, aus Anlaß der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung, Andreas Schneider – Verlagsatelier, Graz, 1997, p. 99.

IV. Scaune Patriarhale⁶²

a. Unite⁶³

- de Alexandria:** *al Coptilor*, unit din 15 august 1824, restaurat la 26 noiembrie 1895, cu sediul în Cairo;
al Melkiților uniți, vezi Antiohia;
- de Antiohia:** *al Sirienilor monofiziți*, unit, din anul 1774, Patriarhat din anul 1781 cu sediul în Beirut, Liban;
al greco-arabilor Melkiți, unit din anul 1724, respectiv 1729, cu sediul în Damasc; din anul 1838, Patriarhul melkit unit de Antiohia poartă titlul: „Patriarh al Antiohiei, al întregului Orient, al Alexandriei și Ierusalimului”;
al Maroniților, cu titlul și de „Batrun și Sarba”, unit înainte de anul 1215, cu sediul în Bkerké (Maron), Liban;
- de Ierusalim:** *al Melkiților uniți*, vezi Antiohia;
- de Babilon** [de Seleucia, Ktesifon, Mossul, Babilon și Bagdad]:
al nestorienilor, (Babilonia dei Caldei), unit din 20 aprilie 1553, cu sediul în Bagdad, Irak;
- de Sis în Cilicia:** *al Armenilor, uniți* (ortodocși a. 294), din 26 noiembrie 1742, cu sediul în Beirut, Liban;
- Primas de Târnovo**, azi **Veliko Târnovo**, unit 1203-1235, **Primas Blachiae et Bulgariae sau Primas Blachorum et Bulgarorum**;
- Primas Armenorum**, unit, fondat în anul 1830, cu Scaunul la Constantinopol;

⁶² *Annuario Pontificio, per l'anno 2003*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003, capitolul “Patriarcati” pp. 3–8. Vezi și supra, capitolul Note Storiche, pp. 1682-1683. Pavel FLORENSKI, *ICONOSTASUL*, Traducere și cronologie de Boris BUZILĂ, Fundația Anastasia, 1994, București, 253 p.

I *Patriarcati orientali nel primo millennio*, Relazioni del Congresso tenutosi al Pontificio Istituto Orientale nei giorni 27-30 Dicembre 1967, [I. Žužek, W. De Vries, V. T. Istavridis, I. Anastasiou, Ortiz de Urbina, J. Masson, Loutfi Laham, +G. Amadouni, W. Macomber, I. Dujčev], Pont. Inst. Stud. Orientalium, Roma, 1968, 221 p. [=Orientalia Christiana Analecta, nr. 181].

⁶³ Privitor la Patriarhii uniți (alegere, drepturi, îndatoriri, sinoade, jurisdicție), vezi canoanele 55-150, din CCEO, Roma, 18 octombrie, 1990. Pentru istoria lor, vezi **ROM und die Patriarchate des Ostens**, von Wilhelm de **VRIES**, unter Mitarbeit von Octavian **BÂRLEA**, Josef **GILL**, Michael **LACKO**, Verlag Karl Alber, Freiburg, München, 452 p. (=Orbis Academicus Verlag Karl Alber, Freiburg, München).

Augustino **THEINER** et Francisco **MIKLOSICH**, *Monumenta spectantia ad unionem Ecclesiarum Graecae et Romanae maiorem partem e sanctioribus Vaticani Tabulariis* edita ab..., cum tabula, Vindobonae, Guilelmus Braumueller, 1872, 64 p. + 1 pl.

Dr. Cornelius **WILL**, *Acta et scripta quae de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae saeculo undecimo composita extant ex probatissimis libris emendata edidit diversitatem lectionis enotavit annotationibus instruxit...*, praecedunt prolegomena de controversiarum inter graecos et latinos agitarum ratione origine et usque ad XI. Saeculum progressu, Lipsiae [Leipzig] et Marburgi [Marburg], MDCCCLXI, 1861, 272 p.

BASSAM Tibi, *Kreuzzug und Dihad*. Der Islam und die christliche Welt, W. Goldmann Verlag, München, 2001, 319 p.

Wilhelm **BAUM**, *Die Verwandlungen des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes*, Rom, Byzanz und die Christen des Orients im Mittelalter, Verlag Kitab, Klagenfurt, 1999, 438 p.

Athanasius **ANTIOCHENUS**, *Historiae Patriarchatus Antiocheni graece versae fragmentum, praevia dedicatione graeca ad Constantinum Basarabam Vrancovanum a. 1702*, s.a., s.l., Cotă [=Signatur] nr. 9746 în Bibl. Naț. Viena [Ö.N.B., Wien].

Arabes et bédouins, par **A. F.**, în *Échos d'Orient*, Paris, I, (1897-1898), pp. 173-179.

b. Latine⁶⁴

de Constantinopol, rezidențiali 1204-1261, titulari 1261-1964;⁶⁵

de Alexandria, doar titulari, 1209-1964;

Nicolaus, 1209-1223

de Antiohia, rezidențiali 1098-1268, titulari 1269-1964;

Aimericus, 1142-1187

Radulfus, 1188-1200

de Ierusalim, al latinilor, adică romano-catolic, 1099-1291, din anul 1131 cu reședința la Sf. Ioan din Akra, unde rezida și regele Ierusalimului. Titular, între anii 1292-1847. Restaurat cu Patriarhi rezidențiali, la 23 iulie 1847, cu sediul în Ierusalim și jurisdicție pentru latinii din Palestina, Transiordania și Cipru;⁶⁶

de Aquileia, 285 Episcopie, Mitropolie, sec. IV, recunoscută de Roma în sec. V, latină, dar de tradiție răsăriteană alexandrină, Patriarhie, din anul 553, recunoscută de Papa în anul 699; din anul 1348 cu sediul la Udine, desființată în anul 1751;

de Grado, al latinilor, cu titlul „de Aquileia Grado“, de tradiție alexandrină și romană, din anul 606 și recunoscut de Papa în anul 731, primește Primatul asupra Istriei și Veneției, unde rezidează ocazional, transferat și cu titlul „Patriarh rezidențial de Veneția“, din anul 1457;

al Indiei Occidentale, din 11 mai 1524, Indiarum Occidentalium, al latinilor, neocupat sau abolit;

al Indiei Orientale, al latinilor, Indiarum Orientalium, cu sediul în Goa, India;

de Lisabona [Lisboa], al latinilor portughezi, sec. IV, Mitropolie 10 noiembrie 1394, Patriarhat 7 noiembrie 1716, cu drepturi primațiale;

de Veneția, al latinilor italieni, de Aquileia și Grado, rezida numai în Veneția din anul 774, fondat cu titlul “de Veneția” la 8 octombrie 1457;

⁶⁴ Pentru Patriarhii latini, vezi și Canonul nr. 438 din CIC, Roma, 1983: Can. 438 “ Patriarchae et Primatis titulus, praeter praerogativam honoris, nullam in Ecclesia latina secumferit regiminis potestatem, nisi de aliquibus ex privilegio apostolico aut probata consuetudine aliud constet.” Vezi *Anuario Pontificio, per l'anno 2003*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003, capitolul “Patriarcati” pp. 3-8. Vezi și supra, capitolul Note Storiche, pp. 1682-1683.

Willibald M. **PLÖCHL**, *Geschichte des Kirchenrechts*, Band I, Das Recht des ersten christlichen Jahrtausend. Von der Urkirche bis zum großen Schisma, Zweite, erweiterte Auflage, Verlag Herold, Wien, München, 1960, 490 p.

⁶⁵ Cei patru patriarhi latini, din Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, împreună cu Papa, formau Pentarhia de rit latin, fiind confirmați la Conciliul Lateran IV, din anul 1215.

⁶⁶ Compară Canonul 438 din CIC, Roma, 1983, cu canonul 271, din CIC, Roma, 1917: Can. 271 “Patriarchae aut Primatis titulus, praeter praerogativam honoris et ius praecedentiae ad normam can. 280, nullam secumfert specialem iurisdictionem, nisi iure particulari de aliquibus aliud constet.” Mai vezi și canoanele 280 și 347 din același CIC, 1917.

c. Colegiul Cardinalilor ⁶⁷

Cardinalii – cardo (pivotal, punct principal, stâlp) – constituiau inițial gremiul format din cei **sase** episcopi suburbicari, împreună cu **preoții** celor aproximativ **25** de titluri de biserici cvasiparohiale din Roma, precum și cei **sapte** (ulterior 14) diaconi din jurul Papei. După Papă, ei semnavă și documentele sinodale romane și alte acte de cancelarie romană, în ordinea amintită: episcopi, preoți și diaconi cardinali. Episcopii suburbicari (din periferia și împrejurimile Romei) erau sfătuitoarii și colaboratorii Papei, activând și ca funcționari înalți în Curia Romană și în guvernarea Statului Papal (miniștri). De la început și până astăzi, cardinalii sunt împărțiți în trei „ordine” sau grupuri: cardinali *episcopi*, cardinali *prezbiteri* și cardinali *diaconi*.

Situația s-a menținut astfel până în secolul al XI-lea, când noțiunea de cardinal a devenit nu numai o funcție în curia romană, ci și un titlu sau rang onorific, începând să fie cooptați în acest gremiu și preoți și călugări, mai ales cluniaceni. De prin secolul al XII-lea, au început să fie cooptați în gremiul cardinalilor și episcopii din afara Romei sau chiar din afara Italiei. Primul episcop cunoscut, din afara Italiei, care a fost „creat” cardinal, a fost Arhiepiscopul de Mainz, în anul 1163.⁶⁸

Sinodul din Lateran, din anul 1059, a hotărât ca, la alegerea Papei, numai cardinalii să aibă dreptul de vot. Gremiul cardinalilor s-a organizat în „**colegiul cardinalilor**” abia în anul 1150, având un „decan” în frunte, pe episcopul de Ostia (portul Romei, la Mediterană) și un „cammerar” sau tezaurier, care să administreze averea Colegiului Cardinalilor. În anul 1059 s-a dat decretul privind modul de alegere al Papei, unde cardinalii îndeplineau o funcție determinantă, iar din anul 1179 exclusivă. Din anul 1179 și până astăzi, alegerea noului Papă este doar de competența Colegiului Cardinalilor, în conclavă.⁶⁹

Până în secolele XIII-XIV numărul cardinalilor nu depășea 30 de persoane. Papa Sixt V, în anul 1586, a ridicat numărul cardinalilor la 70, decizie pe care Papa Ioan XXIII a abrogat-o la data de 15 decembrie 1958. În plus, la data de 15 aprilie 1962, Papa Ioan XXIII a mai stabilit ca în colegiul Cardinalilor să fie creați numai arhierii, nu preoți, diaconi sau laici. Astăzi, numărul cardinalilor nu mai este limitat. Titlul de Patriarh unit urmează după cel de Cardinal, iar Papa Paul VI i-a integrat și pe aceștia în Colegiul Cardinalilor, prin Motu Proprio, din 11 februarie 1965: adică funcția de Patriarh unit determinând crearea lor în Colegiul Cardinalilor. Această întâietate a titlului de cardinal, față de titlul și funcția de patriarh, constituie chiar și astăzi o mare umilire pentru Biserica Răsăritului. Eugeniu V, în anul 1439 a început să creeze cardinali și din rândul Patriarhilor latini și uniți. Primii arhierii răsăriteni, deveniți cardinali, au fost chiar obligați să treacă la ritul latin, cum a fost cazul mitropoliților Bessarione sau Visarion al Niceei (1439), Isidor

⁶⁷ *Annuario Pontificio, per l'anno 2003*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003, p. 1681.

⁶⁸ Termen tehnic, cardinalii sunt „creați” de Papă, nu numiți.

⁶⁹ Privitor la Colegiul Cardinalilor vezi *Annuario Pontificio, per l'anno 2003*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003, p. 1681; Rupert **BERGER**, *Kleines liturgisches Wörterbuch*, Herder Bücherei, Freiburg/Br., Basel, Wien, 1969, p. 198; **JEDIN**, *Handbuch der Kirchengeschichte*, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30 - sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999⁴, [1962¹, 1965², 1985³], vol. III/1, pp. 494-495; Ludwig **HERTLING SJ**, *Geschichte der Katholischen Kirche*, Gekürzte Ausgabe: Von der Gründung der Kirche bis zu Clemens XII (†1740), St. Benno-Verlag GMBH Leipzig, 1983, p. 148.

de Kiev (1439) și a proin patriarhului ecumenic Grigorie III Mammas (după 1450).⁷⁰ Evoluția gremiului cardinalilor, cu decizia privind alegerea Papei, trebuie înțeleasă în contextul luptei pentru investitură, împotriva simoniei romane, a nepotismului, a reformei administrative și a cancelariei curiale romane, a generalizării celibatului obligatoriu la preoții latini, acțiuni în care s-au implicat foarte mult cardinalii Hildebrand (de la Abația de Cluny) de St. Paul, Roma și Humbert de Sliva Candida.

d. Primat, Arhimitropolit sau Exarh în Biserica Romană⁷¹

1. Până la Conciliul Vatican I (1869-1870), respectiv până la reforma din anul 1967

Primatul Italiei, Primas totius Italiae, Episcopul Romei, Patriarh al Apusului, Sfântul Părinte Papa;

în spațiul Italiei mai erau Primatul de Pisa, 1133, pentru Corsica și Sardinia;

Primatul de Palermo, 1099, Pentru Sicilia;

de Milano, sec. IV, a doua Mitropolie, după Sfântul Scaun în Italia;

Primatul Cartaginei, Primas Africae, pentru întreaga Africa Latina, din secolul IV, până după anul 1076, reînnoit în anul 1893;

Din secolul IV, fiecare Mitropolit al capitalei unei provincii din Imperiul Roman avea un oarecare rang de primat față de Eparhiile respectivei provincii. Titlul de „Primat” l-au purtat mai târziu și Vicarii sau Legații Papali, din diferite zone ale lumii creștine sau din regiunile cu caracter misionar sau prozelit.

Vicariatul Thesalonicului, cu un Legat Papal, înființat în anul 380, de către Papa Damasus (366-384), Vicariat, din anul 417;

Din anul 417, Primat, în calitate de Legatus natus, pentru Mitropoliții din: Thesalonik (în Imperiul Romeu) și Arles in Gallia de vest;

Mai târziu devin Scaune primațiale și cele din: Metz; Sens; Rouen; Narbonne; Bourges; Vienne; Lyon; Reims, toate în spațiul francez;

În spațiul Spaniolo-Portughez, apar Scaunele din Toledo, recunoscut în anul 1088; din Tarragona-Barcelona; Sevilla, pentru Andaluzia și Portugalia; din Lisabona, de la 1716 Patriarh; Braga, sec. XII, pentru Portugalia;

spațiul German, Mainz Primas Germaniae, din anul 775 și 1032; mai târziu ajunge în concurență cu cei din Trier, Primas din anul 1016; Magdeburg, din anul 968; Köln, din anul 1052; Salzburg, Austria (a. 700 Episcopie și din 798 Mitropolie,

⁷⁰ Ioan Marin MĂLINAȘ, *De te voi uita Constantinopol!* sau privitor la evenimentele de la 10 august 626, 13 aprilie 1204 și 29 mai 1453, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2004, pp. 88-100 / *If I forget you, Constantinople!*, or about the events of August 10, 626, April 13, 1204 and May 29, 1453, Sedan Publishing House, Cluj-Napoca, 2004, pp. 88-100.

⁷¹ Vezi Canonul nr. 438 din CIC, Roma, 1983. Privitor la Scaunele primațiale și evoluția acestui titlu în Apus, vezi *Lexikon für Theologie und Kirche*, zweite neubearbeitete Auflage des kirchlichen Handlexikons..., Hgg. Von Dr. Michael BUCHBERGER; achter (8) Band, *Patron bis Rudolf*, Freiburg i. Br., 1936, col. 475-476.

- putere primațială efectivă, din anul 1026 și 1072), reconfirmată în anul 1648, până în anul 1803 Prinț Arhiepiscop, cu titlu ereditar;
- pentru Germania, în anul 1806, Scaunele primațiale au fost cumulate de un singur ierarh, prin crearea funcției de „Prinț Primat suveran”, în persoana Arhiepiscopului Cancelar Imperial Karl Theodor von Dalberg și „Arhiepiscop” de Regensburg.
- pentru spațiul danezo-scandinav, Bremen și Hamburg;
- pentru Suedia, Lund, din anul 1104;
- pentru Regatul Ungariei, Esztergom, Strigoniu, Episcopie sec. X?, din anul 1001 Mitropolie, Primas din anul 1291;
- pentru Polonia și Lituania, Gneseno, din anul 1416, reînnoit în anul 1871;
- pentru Marea Britanie, de Canterbury, Primas totius Angliae, constituit de Papa Honoriu I (625-638); la care se mai adaugă ulterior și cel de York, Primas Angliae; de Armagh Primat al Irlandei, din anul 1191; de St. Andrews Primat al Scoției, din anul 1472;
- de Târnovo, azi Veliko Târnovo, unit, 1203-1235 Primas Blachiae et Bulgariae sau Primas Blachorum et Bulgarorum;
- Primas Armenorum, unit, fondat în anul 1830, cu Scaunul la Constantinopol;
- de Praga, pentru Bohemia;
- de Lyon, Primas Galliae, Franța;
- de Rouen, Franța
- de Mecheln, Belgia;
- de Antivari, Montenegro;
- de Skutari, Albania
- de Bahia - S. Salvador, Brazilia;
- de Salerno, Italia;

2. Actualii Primați după reforma din anul 1967⁷²

- al Italiei, Primas totius Italiae, Episcopul Romei, Patriarh al Apusului, Sfântul Părinte Papa;
- de Tarragona, Spania, Episcopie sec. I, Mitropolie sec. V. (vezi și Arhiepiscopia de Barcelona);
- de Lisboua-Lisabona, Portugalia (Scaun patriarhal cu drepturi primațiale), sec. IV, Mitropolie 10 noiembrie 1394, Patriarhat 7 noiembrie 1716;
- de Lyon, Gallia, în Franța, Episcopie, sec. II, Mitropolie sec. III, la 6 oct. 1822 Scaunul primațial de Vienne, a fost unit cu cel de Lyon;
- de Esztergom, Strigoniu, Ungaria, Episcopie sec. X? (poate ortodoxă), din anul 1001 Mitropolie, Primas din anul 1291;

⁷² Din acest an, 1967, Scaunele primațiale care erau vacante sau aveau o vechime sub o sută de ani, n-au mai fost ocupate, în sensul că nu s-a mai făcut uz de titlul lor primațial, rămânând simple dieceze sau arhidieceze ori Scaune titulare [noțiunile de episcop „titular” și „rezidențial” sunt cunoscute cititorului].

de Gnieseno, în Polonia, Mitropolie din anul 1000, Primas din anul 1416, reînnoit în anul 1871; Varșovia, din anul 1817, (pentru Polonia, actualmente, ambele titluri de Primat de Gniesno și de Varșovia sunt cumulate în persoana arhiepiscopului de Varșovia în funcțiune, numit Primas Poloniae);

de Salzburg, Austria, Episcopie sec. VI, Mitropolie 20 aprilie 798, Primas Germaniae, putere primațială efectivă, din anul 1026 și 1072, reconfirmată în anul 1648, până în anul 1803 Prinț Arhiepiscop, cu titlu ereditar, reconfirmat în anul 1854;

Armagh, Irlanda, Episcopie din anul 445, Mitropolie 1152, Primat din anul 1191, actualmente având drept de jurisdicție și în Regatul Marii Britanii;

*Mare Arhiepiscop – Archiepiscopus Maior*⁷³

de Lviv, Leopoli, Lemberg, Ucraina, unit, Mare Arhiepiscop, Archiepiscopus Maior, din 23 decembrie 1963;

de Ernakulam-Angamaly, Syro-Malabarez, nestorian, unit, India, Mare Arhiepiscop, Archiepiscopus Maior, din data de 16 decembrie 1992;

Schöngrabern, la 29 august 2004

Tăierea capului Sf. Prooroc Ioan Botezătorul,

Cuv. Teodora, din Tesalonic

⁷³ Vezi canoanele 151-154, din CCEO, Roma, 1990. Vezi și *Annuario Pontificio, per l'anno 2003*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2003, p. 9. Le Métropolitaine MAXIME de Sardes, *Le Patriarcat Oecumenique dans l'Église Orthodoxe*, Étude historique et canonique par..., Traduit du grec par Jacques TOURAILLE, Édition Beauchesne, Paris, 1975, 422 p.

II. Tronul Ecumenic al Constantinopolului Noua Romă

Patriarhia Ecumenică, cu 16 Biserici cu statut canonic al Sf. Apostol Andrei † 60?

Introducere

[Lactantius (c.240-320), *De mortibus persecutorum*, 48, 5] ⁷⁴

La **Bysantion** [fondat de grecii din Megara, în secolul VII, î.d.Hr.], ca și colonie dorică, din care a evoluat apoi Constantinopolul Noua Romă, precum și la **Ierusalim** [ocupat de Împăratul David (1013-973), și devenit c. 1000, î.d.Hr. capitala Statului Israel, „cetatea lui David”] și **Roma Veche** sau Prima Romă [fondată la 21 aprilie 753, î.d.Hr.], și la **Alexandria** 323, î.d.Hr. și **Antiohia** 300 î.d.Hr., întâlnim deopotrivă **motivul** celor **șapte coline**, pe care au fost întemeiate cele cinci orașe devenite, în primul mileniu, centre ale Pentarhiei Creștine.⁷⁵

A. Constantinopol - Cetatea Maicii Domnului

Tebuia să imite și să continue Roma Veche, iar aceasta din urmă (adică Roma Veche), de la Iulius Caesar (60-44, î.d.Hr.) încoace, trebuia să devină o replică europeană sau romană, o imitație a metropolei grecești a Cleopatrei a VII-a (51-48, î.d.Hr.), co-regentă a fratelui ei Ptolemaios XIII și singură (47-30, î.d. Hr.). **Alexandria** Egiptului a fost fondată de Alexandru cel Mare sau Macedon (336-323, î.d.Hr.). Constantinopolul a fost capitala unicului Imperiu Creștin care, nu numai că se dorea guvernat după principiile Evanghelice și teocratice, dar susținea și un universalism bizantin, de sorginte romană. În concepția bizantină, unde se afla împăratul, în momentul respectiv, împreună cu Curtea lui și însoțitorii acestuia, „sacer comitatus”, în orașe, în tabăra sau pe câmpul de luptă etc., acolo era considerat a fi și centrul Imperiului. Astfel, Dioclețian a preferat Nicomidia [azi Izmit, pe turcă], dar au existat și alte orașe, în Imperiul Roman, care s-au bucurat, pentru scurt timp, de privilegiul de-a putea fi considerate centrul imperial, cum ar fi Augusta Treverorum (Trier), Mediolanum, **Sirmium** etc. [vezi Herbert **HUNGER**, *Reich der*

⁷⁴ După istoricii creștini, Eusebiu de Cesareea și Lactanțiu, în ajunul luptei contra lui Maxențiu, de la Pons Milvius (Podul Vulturului), pe data de 28 octombrie 312, Constantin cel Mare a văzut în amiaza mare, o cruce luminoasă, deasupra soarelui, cu inscripția „in hoc signo vinces”, „en touto nika”.

⁷⁵ Ioan Marin **MĂLINAȘ**, *De te voi uita Constantinopol - If I forget you Constantinople!*, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2004, nota 8, p. 170, 172, 174.

neuen Mitte. Der christliche Geist der byzantinischen Kultur, Verlag Styria, Graz, Wien, Köln, 1965, p. 38.]. Chiar și împăratul Herakleios I (610-641) și împărăteasa Martina s-au decis să mute capitala și tronul imperial, de la Constantinopol, la **Cartagina**, în nordul Africii. Numai la insistențele severului Patriarh Serghios I (610-638), Herakleios, nu numai că a renunțat la planul său, dar marele ierarh l-a și obligat să jure, în fața poporului, că orașul Constantinopol va rămâne tot timpul capitala imperiului [DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica Onofrei, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 125].

Roma a Treia sau **Moscova** [idee formulată pentru prima oară la **Târnovo** și pentru această Metropolă], dorea să continue Constantinopolul, după catastrofa de la 29 mai 1453.¹ Într-un cuvânt, între Noua Romă și Roma a Treia, a existat „Roma intermediară”, adică orașul Târnovo al Țaratului Româno-Bulgar, de unde Rușii au și preluat, de fapt, această idee. S-a putut întâmpla ca prima cădere a Constantinopolului, la 13 aprilie 1204, să fi inspirat cărturarilor și clerului de la Târnovo această idee. La anul 1345, FILIP, preotul Curții imperiale, din Târnovo, în epilogul pe care l-a făcut la manuscrisul conținând traducerea în medio-bulgară a **Cronicii lui Manase** [†1187, Mitropolit de Naupaktos-Corint], a numit orașul Târnovo „Țarigrad”, nu Țarevgrad. Țarigrad era numele slav al Noii Rome Constantinopol, iar Țarevgrad numele popular al capitalei Târnovo. În continuare, același preot Filip a numit Constantinopolul „Roma Veche”, nu Noua Romă. Aceste schimbări de nume, al celor două orașe, cu încărcătura lor semantică și localizare tendențioasă, au condus, cu timpul, și la plămădirea ideologiei privind „Roma a Treia”. Din punct de vedere dinastic, la Moscova ideea celei de a Treia Rome a prins și datorită căsătoriei dintre prințesa Zoe (1456-1504), nepoata ultimului împărat romeu, Constantin XII (1449-1453) Paleologul Dragases, adică fiica despotului Thoma, din Moreea, fratele basileului, cu marele cneaz al Moscovei Ivan III Vasilievici (1462-1505), la data de 12 noiembrie **1472**. La cununie, făcută după rânduiala Ortodoxă, care, pentru ea, a însemnat în același timp și încoronarea ca mare cheaghină, Zoe și-a luat numele de Sofia. Nepotul lui Ivan III și al Sofiei, marele cneaz Ivan IV cel Groaznic (1533-1584), la 14 ianuarie 1547 a luat titlul și a fost încoronat ca „**Țar**” [termen slav, provenit din alterarea latinescului „Caesar”], al Moscovei și întregii Rusii. Ideologii celei de a Treia Rome consideră cele două evenimente, din anii 1472 și 1547, alături de alte justificări și motive, ca *terminus post quem*, pentru atribuirea acestui titlu Moscovei.

B. Dipticele liturgic, adică Pomelnicul Patriarhilor Ecumenici ai Constantinopolului Noua Romă⁷⁶

Bysantion, Constantinopol Noua Romă, Konstantinya, Istanbul (din 1930)

In hoc signo vinces!

În rândurile următoare prezentăm **dipticele liturgic** și **dipticele istoric** al Patriarhilor Ecumenici ai Constantinopolului Noua Romă, precum și o listă în ordine alfabetică și cronologică ai acestor Întâistătători, care au fost trecuți în rândul Sfinților. Data canonizării lor nu o menționăm în lucrare.

Sanctitatea Sa Bartholomaios I (păstorește din anul din 1991) este considerat de către Patriarhia Ecumenică al 270-lea urmaș al Sf. Apostol Andrei, cel întâi chemat.

Dipticele liturgic al Patriarhiei Ecumenice, așa cum a fost redactat, și cum este folosit la slujbe în Catedrala Patriarhală Sf. Gheorghe, din Constantinopol, publicat în anul 1989, în timpul păstoririi Patriarhului Dimitrios I (1972-1991), cuprinde doar 260 de nume de ierarhi, la care noi am adăugat unul, Bartholomaios I, având astfel 261 de patriarhi.

Dipticele istoric sau **listele cronologice ale Patriarhilor Ecumenici**, redactat de noi, cuprinde 272 de nume: de la Sf. Apostol Andrei, până la Bartholomaios I. Dacă eliminăm două nume: Bessarion al Niceiei, în 1439 și Clement, în anul 1667, nerecunoscuți canonic sau contestați ulterior, atunci s-ar ajunge la numărul „canonic” de 270.

Din totalul de 272, recte 270 de Întâistătători ai Scaunului de Bysantion și ai Tronului Ecumenic de Constantinopol Noua Romă, după anul 330, respectiv 381, în rândul Sfinților au fost trecuți 53 de Patriarhi [inițial numai Episcopi, apoi Arhiepiscopi], adică **52**, pentru că a fost inclus între ei și Sf. Apostol Andrei.

Istoria Patriarhiei Ecumenice și a Ierarhilor acesteia este, pe cât de interesantă, fascinantă, misterioasă și glorioasă, pe atât de tristă, zbuciumată, plină de contradicții, abuzuri și martiriu, mai ales după anul 1453 și până în zilele noastre.

Umilită și exploatată la sânge de către Poarta Otomană, boicotată de romano-catolici, pentru că respingea Uniatismul, adică dublarea sistemului ierarhic ortodox, șantajată de celelalte Biserici Ortodoxe „surori”, care se foloseau de situația politică și economică precară a Tronului Ecumenic, această instituție a trebuit să facă față atacurilor de pe trei fronturi: otomano-islamic, romano-

⁷⁶ Dipticele Patriarhilor Ecumenici de Constantinopol, pentru uzul liturgic însă, cu accentul pe cronologia seriei numelui, nu pe aceea a anilor de păstorire (bine știind că unii patriarhi au păstorit de mai multe ori), începând cu Sf. Apostol Andrei, până la Demetrios I (1972-), se află la pp. 348-349 din albumul de lux: **THE OECUMENICAL PATRIARCHATE, The Great Church of Christ** [Editor] Publishers Orthodox Centre of the Oecumenical Patriarchate Geneva, Elveția, printed in Grece by E. Tzaferis S. A., Athen, 1989, 374 p., incl. 463 il.

catolic și ortodox-intern. Această luptă au dus-o, o duc și ar fi putut să o ducă doar grecii, cu spiritul lor polemic și diplomatic specific, cu rafinamentul și stilul lor subțire, dominat de o identificare totală a Elenismului cu idealurile Ortodoxiei.

O instituție a gloriei și a umilinței, la fel, precum a fost și Constantinopolul, un oraș al gloriei și al umilinței, Patriarhia Ecumenică a reușit să rămână totuși în fruntea Ortodoxiei, chiar dacă numai reprezentativ, până în ziua de astăzi.⁷⁷

Noi suntem fascinați de mesajul ei și impresionați de istoria și vitalitatea de care a dat dovadă în decursul secolelor, precum și de rolul care-l deține în continuare, atât în dialogul ecumenic, cât și în structura canonică și juridică a **Tetrarhiei**, care după anul 1054 s-a substituit **Pentarhiei**,⁷⁸ precum și în complicatul sistem mondial actual de jurisdicție ortodoxă, mai ales din diaspora, cauzat de înțelegerea unilaterală și marcată de provincialism, a noțiunii de „autocefalie”, noțiune care cultivă un ghetou confesionalo-etnic și evoluează spre un **filetism** (=iubire excesivă de neam) ieșit din comun, la toate națiunile ortodoxe. Ortodoxia mondială sau ecumenică este substituită așadar sistemelor ierahice locale autocefale și autonome, riscând să nu se mai poată regăsi în întregul ei, ca și atunci când, uitându-ne la copaci în mod intensiv, expres și individual, pierdem din vedere noțiunea de pădure, în totalitatea ei. **O nouă erezie?**

⁷⁷ **Constantinople**, par J. **BOIS**, M. **JUGIE**, în **Dictionnaire de Théologie Catholique**, tome 3, première partie [Clarke-Constantinople], Paris, 1923, coloana nr.1227-1274 și tome 3, deuxième partie [Constantinople-Czepanski], Paris, 1923, coloana nr. 1273-1530.

⁷⁸ Adică a Patriarhilor Apostolici de **Constantinopol**, **Alexandria** (azi Al-Iskandariyah, în Egipt), **Antiohia** (azi Antakya, în provincia Hatay, din Turcia, la granița cu Syria) și **Ierusalim**, (Yerușalaym, Hierosolyma, Al-Quds, Elias - de la Aelia Capitolina, după anul 70, d.Hr., în Izrael).

<p>1. Sf. Andrei Apostolul ⁷⁹</p> <p>2. Sf. Stahis Apostolul</p> <p>3. Onisim</p> <p>4. Policarp I</p> <p>5. Plutarh</p> <p>6. Sedecion</p> <p>7. Diogene</p> <p>8. Eleverius</p> <p>9. Felix</p> <p>10. Policarp II</p> <p>11. Athenodorus</p> <p>12. Evsoius</p> <p>13. Laurentius</p> <p>14. Alipius</p> <p>15. Pertinax</p> <p>16. Olimpianus</p> <p>17. Marcu I</p> <p>18. Filadelfiu</p> <p>19. Chiriacus I</p> <p>20. Castinus</p> <p>21. Eugeniu I</p> <p>22. Titus</p> <p>23. Dometius</p> <p>24. Rufinus</p> <p>25. Probus</p> <p>26. Mitrofan</p> <p>27. Sf. Alexandru</p> <p>28. Sf. Paul I</p> <p>29. Eusebiu al Nicomidiei</p> <p>30. Macedonius I</p> <p>31. Eudoxiu al Antiohiei</p> <p>32. Demophilus</p> <p>33. Evagrius</p> <p>34. Sf. Grigorie I Teologul de Nazianz</p> <p>35. Sf. Nectarie</p> <p>36. Sf. Ioan I Hrisostom</p> <p>37. Sf. Arsacius al Tarsului</p> <p>38. Atticus</p> <p>39. Sf. Sisinus I</p> <p>40. Nestorie</p> <p>41. Sf. Maximian</p> <p>42. Sf. Proclu</p> <p>43. Sf. Phlabianus, Mărturisorul</p> <p>44. Sf. Anatolius</p> <p>45. Sf. Gennadius I</p> <p>46. Acacius</p>	<p>47. Phrabitas</p> <p>48. Euphemius</p> <p>49. Sf. Macedonius II</p> <p>50. Timotei I</p> <p>51. Sf. Ioan II din Capadocia</p> <p>52. Sf. Epifanie</p> <p>53. Antim I</p> <p>54. Sf. Mena [Mina]</p> <p>55. Eutihie</p> <p>56. Sf. Ioan III Scolasticul</p> <p>57. Sf. Ioan IV , Postitorul</p> <p>58. Chiriacus II</p> <p>59. Sf. Toma I</p> <p>60. Sergius I</p> <p>61. Pyrrhus I</p> <p>62. Paul II</p> <p>63. Petru</p> <p>64. Sf. Toma II</p> <p>65. Sf. Ioan V</p> <p>66. Sf. Constantin I</p> <p>67. Sf. Teodor I</p> <p>68. Sf. Gheorghe I</p> <p>69. Paul III</p> <p>70. Calinic I</p> <p>71. Cyrus [Chirius]</p> <p>72. Ioan VI</p> <p>73. Gherman I</p> <p>74. Anastasius</p> <p>75. Constantin II</p> <p>76. Nicetas I</p> <p>77. Sf. Paul IV</p> <p>78. Sf. Tarasie</p> <p>79. Sf. Nichifor I, Mărturisorul</p> <p>80. Teodotus I Cassiteras</p> <p>81. Antonie I</p> <p>82. Ioan VII</p> <p>83. Sf. Metodie I, Mărturisorul</p> <p>84. Sf. Ignatie I, cel Mare</p> <p>85. Sf. Fotie I, cel Mare</p> <p>86. Ștefan I</p> <p>87. Sf. Antonie II Kauleas</p> <p>88. Sf. Nicolae I Misticul</p> <p>89. Eutimie I</p> <p>90. Sf. Ștefan II</p> <p>91. Sf. Trifon</p> <p>92. Teofilact</p>	<p>93. Sf. Poliect</p> <p>94. Vasile I Skamandrenus</p> <p>95. Antonie III, Studitul</p> <p>96. Sf. Nicolae II, Chrisoberges</p> <p>97. Sisinius II</p> <p>98. Sergius II</p> <p>99. Sf. Eustatius</p> <p>100. Alexius I, Studitul</p> <p>101. Mihail I, Cerularie</p> <p>102. Constantin III, Lichudes</p> <p>103. Sf. Ioan VIII, Xiphilinus</p> <p>104. Sf. Cosmas I</p> <p>105. Eustatius, Garidas</p> <p>106. Nicolae III, Gramaticul</p> <p>107. Ioan IX, Agapetus</p> <p>108. Sf. Leon, Styppes</p> <p>109. Mihail II, Kurkuas</p> <p>110. Cosmas II, Atticus</p> <p>111. Nicolae IV, Muzalon</p> <p>112. Teodot II</p> <p>113. Neophit I</p> <p>114. Constantin IV, Chliarenus</p> <p>115. Luca, Chrisoberges</p> <p>116. Mihail III, de Anchialos</p> <p>117. Hariton, Evgeniotis</p> <p>118. Theodosie I, Borradiotes</p> <p>119. Vasile II, Camaterus</p> <p>120. Niceta II, Muntanes</p> <p>121. Leontius Theotokites</p> <p>122. Dositei</p> <p>123. Gheorghe II, Xiphilinus</p> <p>124. Ioan X, Camaterus</p> <p>125. Mihail IV, Autoreianus</p> <p>126. Teodor II, Irenicus</p> <p>127. Sf. Maxim II</p> <p>128. Manuel I, Haritopoulos</p> <p>129. Gherman II</p> <p>130. Metodiu II</p> <p>131. Manuel II</p> <p>132. Arsenie Autoreianus</p> <p>133. Nichifor II</p> <p>134. Gherman III</p> <p>135. Sf. Iosif I Galesiotes</p> <p>136. Ioan XI, Veccos</p> <p>137. Grigorie II, al Ciprului</p> <p>138. Sf. Atanasie I</p>
--	--	--

⁷⁹ Reprodus după OECUMENICAL PATRIARCHATE, The Great Church of Christ, [Editor] Publishers Orthodox Centre of the Oecumenical Patriarchate Geneva, Elveția, printed in Grece by E. Tzaferis S. A., Athen, 1989, p. 348 – 349.

<p>139. Ioan XII 140. Nifon I 141. Ioan XIII, Glykys 142. Gherasim I 143. Isaia 144. Ioan XIV, Kalekas 145. Isidor 146. Sf. Calist I 147. Sf. Filotei, Kokkinos 148. Macarie 149. Nil, Kerameus 150. Antonie IV 151. Sf. Calist II, Xanthopoulos 152. Matei I 153. Eutimie II 154. Iosif II 155. Mitrofan II 156. Grigorie III, Mammas 157.? <i>Atanasie II?</i> 158. Ghennadie II, Scholariul 159. Isidor II, Xanthopoulos 160. Sofronie I Syropoulos 161. Ioasaf I 162. Marcu II, Xilokarabes 163. Simion I al Trapezuntului 164. Sf. Dionisie I 165. Raphael I, Sârbul 166. Sf. Maxim III 167. Nifon II 168. Maxim IV 169. Ioachim I 170. Pahomie I 171. Teolipt I 172. Ieremia I 173. Ioanichie I 174. Dionisie II 175. Ioasaf II, Magnificul 176. Mitrofan III 177. Ieremia II, Tranos 178. Pahomie II 179. Teolipt II 180. Matei II 181. Gabriel I 182. Teofan I, Karykes 183. Neofit II</p>	<p>184. Raphael II 185. Timotei 186. Chiril I, Lucaris 187. Antim II 188. Chiril II, Kontares 189. Sf. Atanasie III, Patelaros 190. Neofit III 191. Partenie I, cel Bătrân 192. Partenie II, cel Tânăr 193. Ioanichie II 194. Chiril III 195. Paisie I 196. Sf. Partenie III, Mucenicul 197. Gabriel II 198. Partenie IV <i>Clement</i>, nerecunoscut canonic 199. Dionisie III 200. Metodie III 201. Dionisie IV, Muselimes 202. Gherasim II 203. Atanasie IV 204. Iacob 205. Calinic II 206. Neofit IV 207. Gabriel III 208. Ciprian I 209. Atanasie V 210. Chiril IV 211. Cosma III 212. Ieremia III 213. Paisie II 214. Serafim I 215. Neofit VI 216. Chiril V 217. Calinic III 218. Serafim II 219. Ioanichie III 220. Samuil I, Chatzeres 221. Meletie II 222. Teodosie II 223. Sofronie II 224. Gabriel IV 225. Procopie I 226. Neofit VII 227. Gherasim III</p>	<p>228. Sf. Grigorie V, Martirul 229. Calinic IV 230. Ieremia IV 231. Chiril VI 232. Eugeniu II 233. Antim III 234. Hrisant I 235. Agatanghel I 236. Constantius I 237. Constantius II 238. Grigorie VI 239. Antim IV 240. Antim V 241. Gherman IV 242. Meletie III 243. Antim VI 244. Chiril VII 245. Ioachim II 246. Sofronie III 247. Ioachim III 248. Ioachim IV 249. Dionisie V 250. Neofit VIII 251. Antim VII 252. Constantin V 253. Gherman V 254. Meletie IV, Metaxakis 255. Grigorie VII 256. Constantin VI 257. Vasile III 258. Fotie II 259. Veniamin I 260. Maxim V 261. Atenagora I 262. Dimitrie I 263. Bartholomeus I</p>
--	---	--

C. Patriarhi Ecumenici ai Constantinopolului, trecuți în rândul Sfinților

a. În ordine alfabetică⁸⁰

1. Sf. **Apostol Andrei**, Fondator, 38 [† 30 noiembrie 60, sinaxar]
2. Sf. **Alexandru**, 314-337, sinaxar pe 30 august
3. Sf. **Anatolie**, 449-458, sinaxar pe 3 iulie
4. Sf. **Antonie II**, 893-901, sinaxar pe 12 februarie
5. Sf. **Arsaciu**, 404-405, sinaxar pe 11 octombrie
6. Sf. **Atanasie I**, din Sf. Munte Athos, 1289-1293, 1303-1309, sinaxar pe 28 octombrie
7. Sf. **Atanasie III**, 1634, 39 de zile și 1652, 15 zile, sinaxar pe 2 mai
8. Sf. **Calist I**, 1350-1353 și 1355-1363, sinaxar pe 20 iunie [este confundat cu Sf. Papă Martir **Calist I** al Romei Vechi, 217-222, care avusese statutul social de **sclav**, pomenit în calendarul latin pe data de 14 octombrie]
9. Sf. **Calist II** Xantopoulos, 17 mai 1397, 3 luni, sinaxar pe 22 noiembrie
10. Sf. **Constantin I**, 675-677, sinaxar pe 29 iulie
11. Sf. **Cosma I**, 1075-1081, sinaxar pe 2 ianuarie
12. Sf. **Dionisie I**, 1467-1471 și 1488-1490, sinaxar pe 23 noiembrie
13. Sf. **Epifanie**, 520-535, sinaxar pe 25 august
14. Sf. **Eustatie**, 1019-1025, sinaxar pe 31 mai
15. Sf. **Filotei** Kokkinos, 1353-1354 și 1364-1376, sinaxar pe 11 octombrie

⁸⁰ Listă preluată, însă **corectată** și prelucrată de noi, după: *Sinaxar ortodox general, Dicționar aghiografic*, îngrijit de Arhim. Ioanichie **BĂLAN**, Editura Episcopiei Romanului, 1998, Roman, tiparul la Chișinău, 405 p. Mineiele românești **n-au** ajuns încă să reproducă sinaxarele pentru Patriarhii Ecumenici, trecuți în rândul Sfinților, decât sporadic, sau îi amintesc doar nominal, în lista sfinților zilei respective. Poate că această deficiență va fi corectată în edițiile următoare de mineie românești.

Lista Patriarhilor Ecumenici trecuți în rândul Sfinților se află la pp. 395-396.

Remus **RUS**, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, 900 p. Vezi și Pr. Nomikos Mihail **VAPORIS**, *Mărturisitori ai lui Hristos Viețile Noilor Mucenici ortodocși din vremea stăpânirii turcești (1437-1860)*, în românește de Constantin FĂGEȚAN, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Părinte Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului, Editura Sofia, București, 2002, 434 p. + il.

Ioannes **MARTINOV**, *ANNUS ECCLESIASTICUS GRAECO-SLAVICUS*, editus anno millenario Sanctorum Cyrilli et Methodi, Slavicae Gentis Apostolorum seu commemoratio et breviarium rerum gestarum eorum qui fastis sacris Graecis et slavica illati sunt. Scripsit Joannes Martinov, Cazanensis, Presbyter Societatis Jesu, Bruxelles, Société des Bollandistes, 1963, Réimpression Anastatique de l'Édition de 1863, 385 p. + il., planșe de erminie alb-negru.

Istorie Bisericească Universală (redactată de Ioan **Rămureanu**, Milan **Șesan** și Teodor **Bodogae**), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054-1982), București, 1993. Vezi și **Calendar Creștin Ortodox 2003**, al Sfintei Episcopii a Romanului, 32 p., format mic, de buzunar.

Viețile Sfinților (7 volume), prelucrate de Al. **LASCAROV-MOLDOVAN**, Cuvânt înainte de prof. Univ. G. MIHĂILĂ, Editura Artemis, București ș.a.

Pentru sfinții din calendarul romano-catolic, vezi Theodor **SCHNITZLER**, *Die Heiligen im Jahr des Herrn. Ihre Feste und Gedenktage*, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1979, 455 p. Pentru Imperiul Otoman, vezi Wolfgang **GUNST**, *Das Imperium der Sultane*, Eine Geschichte des Osmanischen Reiches, Carl Hanser Verlag München, 1995, 414 p.

16. Sf. **Flavian, Mărturisitorul**, 446-449, sinaxar pe 16 februarie
17. Sf. **Fotie I cel Mare**, 858-867 și 877-886, † 891 sau 892, sinaxar pe 6 februarie
18. Sf. **Ghenadie I**, 458-471, sinaxar pe 17 noiembrie și 25 august
19. Sf. **Gheorghe I**, 679-686, sinaxar pe 18 august
20. Sf. **Grigorie I**, din Nazianz, **Teologul**, 381 [*Episcop de Sasima, din anul 371*], sinaxar pe 25 și 30 ianuarie
21. Sf. **Grigorie V, Mucenic** și Martir al luptei pentru independență națională și bisericească a Greciei, 1797-1798, 1806-1808 și 1818-1821, sinaxar pe 10 aprilie. Din ordinul sultanului Mahmud II (1808-1839), în ziua de Sf. Paști, duminică 10 aprilie 1821, Patriarhul Grigorie V a fost spânzurat de Poarta din mijloc a curții Patriarhiei Ecumenice.
22. Sf. **Ignatie I cel Mare**, 847-858 și 867-877, sinaxar pe 23 octombrie
23. Sf. **Ioan I Gură de Aur** (Hrisostom, Zlataust), 398-404, † 407, sinaxar pe 14 septembrie și 13 noiembrie
24. Sf. **Ioan II**, 518-520, sinaxar pe 25 august
25. Sf. **Ioan III Scolasticul**, 565-577, sinaxar pe 21 februarie
26. Sf. **Ioan IV Postitorul**, 582-595, sinaxar pe 2 septembrie
27. Sf. **Ioan V**, 669-675, sinaxar pe 18 august
28. Sf. **Ioan VIII**, 1064-1075, sinaxar pe 30 august
29. Sf. **Iosif I**, 1266-1275 și 1282-1283, sinaxar pe 30 octombrie
30. Sf. **Leon**, 1134-1143, sinaxar pe 15 noiembrie
31. Sf. **Macedonie II**, 496-511, sinaxar pe 25 aprilie
32. Sf. **Maxim II?**, 1213-1215 sau [și] **33. Sf. Maxim III?**, 1476-1482, sinaxar pe 17 noiembrie
34. Sf. **Maximian**, 431-434, sinaxar pe 21 aprilie
35. Sf. **Metodie I, Mărturisitorul**, 843-847, sinaxar pe 14 iunie
36. Sf. **Mina**, 536-552, sinaxar pe 25 august
37. Sf. **Nectarie**, 381-397, sinaxar pe 11 octombrie
38. Sf. **Nichifor I, Mărturisitorul**, 806-815, sinaxar pe 2 iunie și 13 martie
39. Sf. **Nicolae I, Misticul**, 901-907 și 912-925, sinaxar pe 16 mai
40. Sf. **Nicolae II**, Chrysoberghes, 979-991, sinaxar pe 16 decembrie
41. Sf. **Partenie III, Mucenicul**, 1656-1657, spânzurat din ordinul sultanului, sinaxar pe 24 martie
42. Sf. **Pavel I**, 337-339, 341-342, 346-351, sinaxar pe 30 august
43. Sf. **Pavel IV**, 780-784, sinaxar pe 30 august
44. Sf. **Polyeuct**, 956-970, sinaxar pe 5 februarie
45. Sf. **Proclu**, 434-446, sinaxar pe 20 noiembrie
46. Sf. **Sisinnius I** sau **Sisinie I**, 426-427, sinaxar pe 11 octombrie
47. Sf. **Stachys**, sau **Stahie**, Apostolul, 38-54, sinaxar pe 31 octombrie
48. Sf. **Ștefan II**, 925-927, sinaxar pe 18 iulie
49. Sf. **Tarasie**, 784-806, sinaxar pe 25 februarie

50. Sf. **Teodor I**, 677-679, 686-687, sinaxar pe 27 decembrie
51. Sf. **Toma I**, 607-610, sinaxar pe 21 martie
52. Sf. **Toma II**, 667-669, sinaxar pe 15 noiembrie
53. Sf. **Trifon**, 927-931, sinaxar pe 19 aprilie

b. În ordine cronologică⁸¹

1. Sf. **Apostol Andrei**, Fondator, 38 [† 30 noiembrie 60, sinaxar]
2. Sf. **Stachys**, sau Stahie, Apostolul, 38-54, sinaxar pe 31 octombrie
3. Sf. **Alexandru**, 314-337, sinaxar pe 30 august
4. Sf. **Pavel I**, 337-339, 341-342, 346-351, sinaxar pe 30 august
5. Sf. **Grigorie I**, din Nazianz, **Teologul**, 381, [*Episcop de Sasima, din anul 371*], sinaxar pe 25 și 30 ianuarie
6. Sf. **Nectarie**, 381-397, sinaxar pe 11 octombrie
7. Sf. **Ioan I Gură de Aur** (Hrisostom, Zlataust), 398-404, † 407, sinaxar pe 14 septembrie și 13 noiembrie
8. Sf. **Arsaciu**, 404-405, sinaxar pe 11 octombrie
9. Sf. **Sisinnius I** sau **Sisinie I**, 426-427, sinaxar pe 11 octombrie
10. Sf. **Maximian**, 431-434, sinaxar pe 21 aprilie
11. Sf. **Proclu**, 434-446, sinaxar pe 20 noiembrie
12. Sf. **Flavian, Mărturisitorul**, 446-449, sinaxar pe 16 februarie
13. Sf. **Anatolie**, 449-458, sinaxar pe 3 iulie
14. Sf. **Ghenadie I**, 458-471, sinaxar pe 17 noiembrie și 25 august
15. Sf. **Macedonie II**, 496-511, sinaxar pe 25 aprilie
16. Sf. **Ioan II**, 518-520, sinaxar pe 25 august
17. Sf. **Epifanie**, 520-535, sinaxar pe 25 august
18. Sf. **Mina**, 536-552, sinaxar pe 25 august
19. Sf. **Ioan III Scolasticul**, 565-577, sinaxar pe 21 februarie
20. Sf. **Ioan IV Postitorul**, 582-595, sinaxar pe 2 septembrie
21. Sf. **Toma I**, 607-610, sinaxar pe 21 martie
22. Sf. **Toma II**, 667-669, sinaxar pe 15 noiembrie
23. Sf. **Ioan V**, 669-675, sinaxar pe 18 august
24. Sf. **Constantin I**, 675-677, sinaxar pe 29 iulie
25. Sf. **Teodor I**, 677-679, 686-687, sinaxar pe 27 decembrie
26. Sf. **Gheorghe I**, 679-686, sinaxar pe 18 august
27. Sf. **Pavel IV**, 780-784, sinaxar pe 30 august
28. Sf. **Tarasie**, 784-806, sinaxar pe 25 februarie
29. Sf. **Nichifor I, Mărturisitorul**, 806-815, sinaxar pe 2 iunie și 13 martie

⁸¹ Vezi literatura de la nota anterioară, precum și studiul nostru, Ioan Marin **MĂLINAȘ, Patriarhi Ecumenici ai Constantinopolului, trecuți în rândul Sfinților**, în **Altarul Banatului**, Timișoara, an XVI (LV), serie nouă, nr. 7-9, iulie-septembrie, 2005, pp. 30-33.

30. Sf. **Metodie I, Mărturisitorul**, 843-847, sinaxar pe 14 iunie
31. Sf. **Ignatie I cel Mare**, 847-858 și 867-877, sinaxar pe 23 octombrie
32. Sf. **Fotie I cel Mare**, 858-867 și 877-886, † 891 sau 892, sinaxar pe 6 februarie
33. Sf. **Antonie II**, 893-901, sinaxar pe 12 februarie
34. Sf. **Nicolae I, Misticul**, 901-907 și 912-925, sinaxar pe 16 mai
35. Sf. **Ștefan II**, 925-927, sinaxar pe 18 iulie
36. Sf. **Trifon**, 927-931, sinaxar pe 19 aprilie
37. Sf. **Polyeuct**, 956-970, sinaxar pe 5 februarie
38. Sf. **Nicolae II**, Chrysoberghes, 979-991, sinaxar pe 16 decembrie
39. Sf. **Eustatie**, 1019-1025, sinaxar pe 31 mai
40. Sf. **Ioan VIII**, 1064-1075, sinaxar pe 30 august
41. Sf. **Cosma I**, 1075-1081, sinaxar pe 2 ianuarie
42. Sf. **Leon**, 1134-1143, sinaxar pe 15 noiembrie
43. Sf. **Maxim II?**, 1213-1215, sinaxar pe 17 noiembrie
44. Sf. **Iosif I**, 1266-1275 și 1282-1283, sinaxar pe 30 octombrie
45. Sf. **Atanasie I**, din Sf. Munte Athos, 1289-1293, 1303-1309, sinaxar pe 28 octombrie
46. Sf. **Calist I**, 1350-1353 și 1355-1363, sinaxar pe 20 iunie [este confundat cu Sf. Papă Martir **Calist I** al Romei Vechi, 217-222, care avusese statutul social de **sclav**, pomenit în calendarul latin pe data de 14 octombrie]
47. Sf. **Filotei Kokkinos**, 1353-1354 și 1364-1376, sinaxar pe 11 octombrie
48. Sf. **Calist II** Xantopoulos, 17 mai 1397, 3 luni, sinaxar pe 22 noiembrie
49. Sf. **Dionisie I**, 1467-1471 și 1488-1490, sinaxar pe 23 noiembrie
50. Sf. **Maxim III?**, 1476-1482, sinaxar pe 17 noiembrie
51. Sf. **Atanasie III**, 1634, 39 de zile și 1652, 15 zile, sinaxar pe 2 mai
52. Sf. **Partenie III, Mucenicul**, 1656-1657, spânzurat din ordinul sultanului, sinaxar pe 24 martie
53. Sf. **Grigorie V, Mucenic și Martir** al luptei pentru independență națională și bisericească a Greciei, 1797-1798, 1806-1808 și 1818-1821, sinaxar pe 10 aprilie. Din ordinul sultanului Mahmud II (1808-1839), în ziua de Sf. Paști, duminică 10 aprilie 1821, Patriarhul Grigorie V a fost spânzurat de Poarta din mijloc a curții Patriarhiei Ecumenice.

D. Dipticele istoric sau catagrafia Patriarhilor Ecumenici, în conformitate cu datele din Regestele Patriarhale de la Constantinopol (381-1453) și din alte surse bibliografice⁸²

a. Comentariu

În contextul lucrării de față, oferim o listă cronologică a întâistătorilor Scaunului de Bysantion și Constantinopol, într-o ultimă variantă, revizuită și adăugită, în funcție de datele din **Regestele Patriarhale** de la Constantinopol (381-1453) și din alte surse bibliografice și de specialitate, începând cu Sfântul Apostol Andrei, până astăzi, adică până la Sanctitatea Sa Bartholomaios I.

Din păcate, listele cronologice ale Patriarhilor **Tronului Ecumenic din Constantinopol** [**Konstantinya**, după 1453 și **Istanbul**, după 1930],⁸³ ale celorlalți Patriarhi Orientali și ale Papilor, prezintă multe deficiențe, inexactități, omisiuni, confuzii și lacune, nu numai în manualul de **Istoria Bisericească Universală**, ediția a doua, București, vol. I, 1995 și vol. II, 1993, dar și în cronologiile apusene, motiv pentru care, ne-am decis să le refacem, în conformitate cu standardul actual de informație științifică.⁸⁴ Lucrarea de față constituie astfel un pas înainte în acțiunea de redactare definitivă a cronologiei Patriarhilor Ecumenici ai Constantinopolului. Cercetările ulterioare vor aduce cu sine și anumite completări ale prezentei cronologii.⁸⁵

⁸² Conform celor șapte volume ale **Regestelor patriarhale**, de la Constantinopol, 381–1453: «*Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. I, *Les Actes des Patriarches*, Fasc. I-VII, **LES REGESTES DE 381 à 1453**, par V. GRUMEL, V. LAURENT, J. DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1932 (1972), 1989, 1971, 1977, 1979, 1991». Compară cu *listele cronologice* ale Patriarhilor Ecumenici de la Constantinopol, redactate de ilustrul Prof. Univ., Părintele Dr. Ioan RĂMUREANU, în manualele de *Istorie Bisericească Universală* (redactat de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, pp. 435-436 și vol. II (1054 – 1982), București, 1993, pp. 592-594.

Mai vezi și Petru Șt. NĂSTUREL, *Lista patriarhilor ortodocși: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim*, București, 1947, pp. 149 – 168 (mie inaccesibilă).

V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, pp. 435–440.

G. FEDALTO, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis I., Patriarchatus Constantinopolitanus*, Padova, 1988, pp. 3–15.

Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus. I., Patriarchatus Constantinopolitanus*, Parisii, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958, Akademische Druck-u. Verlagsanstalt, col. 205 – 312.

Rodolphe GUILLAND, *Les Eunuques dans l'Empire Byzantin. Etude de titulature et de prosopographie byzantines*, I, în rev. *Études Byzantines*, București, Tome I, 1943, pp. 197-238, patriarhii eunuci (=hadâmbi, fameni), la pp. 202-205.

⁸³ Sultanatul a fost desființat în anul 1922, iar Califatul în anul 1924.

⁸⁴ Ioan Marin MĂLINAȘ, *Florilegium studiorum, Studii de istorie bisericească a românilor*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002, pp. 127-132 [Dipticele...]; Același, I). Dipticele sau listele cronologice ale Patriarhilor Ecumenici, în conformitate cu datele din Regestele Patriarhale de la Constantinopol (381-1453), în *Cetatea Culturală*, Cluj-Napoca, an V, nr. 11 (51), noiembrie, 2002, p. 16.

⁸⁵ Frans van de PAVERD, *Zur Geschichte der Messliturgie in Antiocheia und Konstantinopel gegen Ende des vierten Jahrhunderts*, Analyse der Quellen bei Johannes Chrysostomos, Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1970, 571 p. [Orientalia Christiana Analecta, 187].

După anul 1453, modul alegerii, confirmarea deciziei sinodale de alegere, învestire, cu înmânarea fermanului (=decretului) de numire, acordarea cârjei și întronizarea Patriarhilor Ecumenici, Mehmed II (1451-1481) și sultanii ulteriori, le-au respectat și pentru urmașii Patriarhului Ghennadie II, până în anul 1657.

Sultanul Mahomed al IV-lea (1648-1687) a decis în anul 1657, ca Patriarhul Partenie III (1656-1657) să fie spânzurat, și din acel an, toate prerogativele legate de numirea noului Patriarh Ecumenic, au fost delegate marelui vizir, adică primului ministru.

În anul 1516, turcii au cucerit de la arabi Siria, cu Alepul și Damascul; în același an, 1516, a căzut Ierusalimul și Țara Sfântă sub turci; un an mai târziu, în 1517, turcii au cucerit Egiptul, cu Alexandria și Cairo. Suleiman I Kânüni – Magnificul (1520-1566) – a putut să se intituleze:

„Eu... [Suleiman, n. n.] cel ce sunt sultanul și padișahul Mediteranei, al Mării Negre, al Rumeliei, Anatoliei, al țărilor Rum și Karaman, al ținuturilor Zu'l-Kadr, Diyarbekir, Kurdistan, Azerbaidjian, Persia, Damasc și Alep, Egipt, al Sfântului Ierusalim, al glorioasei Mecca și al ilustrei Medina, al tuturor țărilor arabe, al Yemenului și (cetății) Djedda, al teritoriului tătar, ca și al altor numeroase țări cucerite prin puterea de subjugare a iluștrilor mei străbuni și a vestișilor mei strămoși, ca și al unui mare număr de ținuturi cucerite de sabia mea din care a țâșnit focul...”⁸⁶

Privind Biserica Ortodoxă din Imperiul Otoman, numai Patriarhul Ecumenic era învestit și cu prerogative politice și civile. Ceilalți Patriarhi ai Tetrarhiei – de Alexandria, Antiohia și Ierusalim – și-au menținut titlul, dreptul canonic și cutumiar, de jurisdicție locală, deci toate prerogativele anterioare, dar ca cetățeni, adică membrii ai comunității – națiunii confesionale ortodoxe, Rum Milleti [națiunea 'confesională' a romeilor] se aflau, ei și credincioșii, cu clerul acestora, sub controlul superiorului lor civil, Milett Bașa, adică a Patriarhului Ecumenic din Constantinopol. Efectul indirect al acestei situații a fost eclipsarea și mai accentuată a Scaunelor patriarhale, din partea Tronului Ecumenic, cu abuzuri de tot felul, mai ales din partea administrației civile-turcești și bisericesti-grecești, din Constantinopol. De pildă, numai Patriarhul Ecumenic putea decide când, care dintre Patriarhii Tetrarhiei și cât timp puteau sta aceștia în Constantinopol sau în altă parte, în afara granițelor Imperiului sau a teritoriului lor de jurisdicție.

Creștinii, din Imperiul Otoman aveau un *statut* de cetățeni de categoria a doua în *imperiul*, fiind numiți în derâdere „ghiauri”, adică „necredincioși”, iar pentru a-și putea exercita credința sau pentru a rămâne creștini, trebuiau să plătească haraci sau tribut, bir, dare în bani, naturalii și copii [„darea sângelui”], pentru harem și pentru elita militară a ienicerilor.

Creștinii nu aveau voie să presteze jurământ, nici să depună mărturie într-un proces cu un musulman.

⁸⁶ Robert MANTRAN (Coordonator), *Istoria Imperiului Otoman*, Traducere de Cristina BÂRSAN, Editura Bicall, București, 2001, p. 141.

Creștinii nu erau primiți în slujbe publice, administrație, armată, numai dacă se turceau, adică treceau la islam, fiind circumciși.⁸⁷

Nici măcar Mehmed II nu și-a respectat propriile promisiuni, făcute Patriarhului Ghennadie II, pentru că a continuat și după emiterea beratului din anul 1454, să ia biserici de la creștini, transformându-le în moschei.

Chiar și prin vestimentație, creștinii trebuiau să se deosebească de turci, neavând voie să poarte straie scumpe. Bărbații trebuiau să umble rași, cu excepția clerului, numai musulmanii aveau dreptul să poarte barbă. Dacă erau călare, trebuiau să coboare de pe cal atunci când vorbeau cu un musulman etc.

În campaniile războinice, creștinii erau trimiși pe linia întâi a frontului sau erau folosiți în luptele de hărțuire și obosire a inamicului, unde se murea pe capete, în felul acesta protejându-se contingentul musulman al armatei otomane.

Nici măcar Patriarhul Ecumenic n-a fost scutit de umiliri din partea Sultanului și a administrației turcești.

Un exemplu elocvent este Patriarhului Rafael I (1474-1475), sârb de origine [protejatul Sultanei văduve Mara (Maria), una din fostele soții a lui Murad II (1421-1451)], care, neputând plăti haraciul către Poartă, a fost purtat de turci în batjocoră pe stradă, legat de gât cu un lanț și silit de către aceștia să cerșească.

După data de 29 mai 1453, Sediul Patriarhiei Ecumenice și Catedrala au fost fixate la început la Biserica Sfinții Apostoli, construită de către Constantin I cel Mare, restaurată din temelie, de către marele Justinian I (527-565), și jefuită de cruciați, în anul 1204.

La Sfinții Apostoli, Patriarhul Ghennadie II a rezidat foarte puțin, din cauza unei provocări meschine a turcilor, care au depus în biserică cadavrul unui turc, întinând-o, biserica trebuind să fie târnosită din nou. Temându-se de repetarea unor astfel de gesturi, Ghennadie II a părăsit această biserică, cerându-i Sultanului o altă catedrală și sediu, iar acesta l-a trimis la Mănăstirea Pammakaristos, adică a Preafericitei Fecioare.

Acolo a rezidat Patriarhul Ecumenic, din anul 1455 și până la 1587 sau 1590. Mănăstirea Pammakaristos fiind până la 1455 mănăstire de călugărițe, Patriarhul a dispus ca acestea să fie transferate la mănăstirea din imediata apropiere, Sf. Ioan în Trulo [Sinodul Trulan, 692].

În anul 1587, Sultanul Murad III (1574-1595) l-a obligat pe Patriarhul Ecumenic Ieremia II (1587-1595, a treia oară) să părăsească această Catedrală și reședință, ceea ce s-a și întâmplat, așezământ pe care apoi, la insistențele marelui vizir, padișahul l-a transformat în moschee, în anul 1591. În anul 1587, de jure, Patriarhia Ecumenică a rămas fără sediu și fără catedrală. Timp de aproape zece ani, până către anul 1600, această instituție a fost adăpostită în Vlah Sarai, Patriarhul Ecumenic făcând serviciile religioase pe unde putea, prin puținele biserici grecești din oraș, care mai rămăseseră la dispoziția creștinilor.⁸⁸ Clădirea conacului Vlah Sarai mai există și astăzi, dar se află într-o stare jalnică.⁸⁹

⁸⁷ Acest „bir al sângelui” l-a instituit Sultanul Murad II, în anul 1438, menținându-se până în secolul XVII. În anul 1826, instituția ienicerilor a fost dizolvată de Sultanul Mahmud II (1808-1839), în stil anatolic, prin măcelărirea acestora, prin surprindere, în cursul unei singure nopți.

⁸⁸ Biserica Pammakaristos a devenit moscheea „Fethiye Camii”, a fost dată musulmanilor azeri și turciților georgieni și trebuia să eternizeze cucerirea Georgiei, Armeniei și Azerbaidjanului, în anul 1555.

De prin 1598-1599, timp de aproximativ trei ani Patriarhia Ecumenică a avut sediul provizoriu la biserica Sf. Dumitru Xilopotas, de unde, în jurul anului 1601, s-a mutat la Sfântul Gheorghe, în Fanar, lângă Cornul de Aur, unde a rezistat până în zilele noastre.

Cu toate aceste mizerii și șicanări continue pe care a trebuit să le îndure Patriarhia Ecumenică și întâistătorii acesteia, marele ei merit este că a luptat din răputeri nu numai pentru a menține autoritatea Bisericii Ortodoxe, ci și pentru că, prin calitatea de Etnarh a Patriarhului, limba greacă, credința și tradițiile răsăritene, s-a substituit Imperiului Bizantin, făcându-l să dăinue prin această instituție veche, din cartierul Fanarului-Fener.⁹⁰

b. Privitor la noțiunea de ROMEU

Romeu este romanul păgân, care a devenit creștin și a vorbit grecește

Condacul 1

Apărătoare Doamnă, pentru biruință mulțumiri,
 izbăvindu-ne din nevoi aducem ție, Născătoare de Dumnezeu,
 noi, robii tăi. Ci ca una ce ai stăpânire nebiruită,
 slobozește-ne din toate nevoile, ca să-ți cântăm ție:
 Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară!

[Acatistul Bunevestiri, text luat din Ceaslov]

{ Acest condac poate fi considerat „Imnul” orașului Constantinopol }

ROMEII sunt bizantinii. Bizantinii n-au cunoscut acest termen și nu s-au numit pe sine niciodată astfel: "bizantini". Termenul acesta este o „construcție” și o invenție intelectuală apuseană, din secolul XVI, deci la mult timp după căderea Constantinopolului și a Imperiului Bizantin, la data de tristă amintire, 29 mai 1453. Ei se numeau și erau numiți romei, [romaeion], adică "romanii" din Imperiul Roman de Răsărit. Imperiul lor era numit ROMANIA, împăratul lor era numit și se numea basileu (= împărat) al romeilor sau al Romaniei [Basilevs ton Romaieon, tis Romanias]. Termenul l-a avut lumea de limbă arabă, menținându-l până astăzi, și a fost preluat ulterior și de turci, înainte și după data de 29 mai 1453. Arabii numesc până astăzi Biserica Melkită [Mellik] (adică imperială, de care ține basileul din Constantinopol, Biserica Ortodoxă) din spațiul lor „Rum Kanissa”, iar pe cea Romano Catolică „Latin Kanissa”. Zona Traciei, din jurul

³⁴ Un „conac”, adică o casă modestă, cu un cat, în actuala grădină de pomi a Patriarhiei, care era reședința principilor Țării Românești (cei ai Moldovei aveau Bogdan Sarai, dispărut, în urma incendiului din 1784 sau 1786) și a reprezentanților acestora, pe lângă Poartă.

³⁵ Pe turcește: Fener, „Rum Patrikhanesi”, Patriarhia Romeilor sau „Ortodoks Patrikhanesi”, Patriarhia Ortodoxă.

⁹⁰ S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, pp. 408-422.

Gerhard HERM, *Strahlend in Purpur und Gold, Das heilige Reich von Konstantinopel*, Econ Verlag, Düsseldorf, Wien, 1979, 379 p. + il.

⁹⁰ Vezi vol. III, p. 231, din Edward GIBBON, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, Traducere din engleză de Dan HURMUZESCU, 3 volume, Editura Minerva, București, 1976 [col. « Biblioteca pentru toți », nr. 893, 894, 895], *Antologie*.

Constantinopolului, turcii o numesc până astăzi "Rumelia", de la Romania, și "rum", de la romeu. Turcii au numit Patriarhia Ecumenică până în ziua de astăzi "**Rum Patrikhanezi**" [Patriarhia Romeică], sau "Ortodoks Patrikhanezi". Națiunea confesională ortodoxă, se numea la turci "rum miletti", iar Patriarhul Ecumenic, în calitate de Etnarh al creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman, avea rang de "pașă", adică de ministru: "Milett Bașa". Altfel spus, romeii sunt romanii mai tineri, continuatorii sau urmașii romanilor și ai Imperiului Roman. Această conștiință „romană”, adică romeică, a cetățenilor din Imperiul Roman de Răsărit avea, inițial, un caracter cosmopolit, nu grecesc, și a fost determinată de o serie de factori politici locali: mutarea capitalei, de la Roma Veche, la Bysantion – devenit, în anul 330, Constantinopol, ulterior Noua Romă; cultivarea limbii latine ca limbă de cancelarie, în administrația imperiului; statutul imperial și forma de guvernământ romană; scindarea Imperiului Roman, în anul 395; căderea Imperiului Roman de Apus, în anul 476 etc. Până la Iustinian (527-565), în Noua Romă înflorea limba latină, iar în Roma Veche era cultivată și se folosea limba greacă. Grecizarea Curții Imperiale și a administrației Romaniei, adică a Imperiului Roman de Răsărit, devenit, din anul 476, unicul Imperiu Roman, a avut loc în timpul domniei împăratului Iustinian. După anul 476, acestora li s-a oferit terenul cel mai fertil pentru dezvoltarea conștiinței „romeice” a „bizantinilor”. **Identificarea romeilor cu grecii** sau „grecizarea” romeilor sau a „bizantinilor” și a Imperiului Romaniei, a fost un proces foarte târziu, care a început, după anul **1204** (adică după fondarea statelor grecești: la Niceea, Trebizonda, Epir, Moreea etc.), continuându-se la Constantinopol, prin dinastia Paleologilor, după anul **1261**, ca reacție a grecilor împotriva Imperiului Latin, respectiv a Cruciadei a IV-a (1202-1204). Chiar și în zilele noastre grecii ortodocși din Constantinopol, așa puțini câți mai sunt, se numesc pe sine și le place să li se spună „**romei**”.

După căderea Constantinopolului, în timp ce popoarele ortodoxe din Europa de sud și orientală luptau pentru păstrarea și continuarea ROMANIEI sau a ideii „bizantine”, prin fenomenul de „Bizanț după Bizanț”, aflându-se, în același timp, și sub stăpânire sau suzeranitate otomană [în afara rușilor], occidentalii au și dat-o uitării, preferând în locul său antichitatea păgână, greco-romană, proces sau „descoperire” realizate tot grație manuscriselor aduse din „Bizanț” și învățaților greci, stabiliți în Apus. Nici măcar Biserica Apuseană nu mai era interesată să cunoască tradiția romeică sau să-i cultive amintirea. Dacă Martin Luther și ceilalți „reformatori” ar fi cunoscut Ortodoxia sau Imperiul Romeu, cu Constantinopolul și tradiția lui celebră, atunci și Reforma religioasă din secolul al XVI-lea sau Bisericile protestante ar fi avut o cu totul altă evoluție: teologică, liturgică, mistică, pastorală și de atitudine diplomatică, față de Roma Veche și față de puterea seculară locală.

Ideea restaurării bizantine, din secolul al XVII-lea, a fost adoptată și cultivată în Principatele Române, fiind aplicată [în interesul propriu și în conformitate cu idealul calvin] chiar și de principii unguri din Transilvania.

Imperiul Romeu și mesajul acestuia au fost redescoperite de Europa apuseană abia prin secolul al XVII-lea. Regele Ludovic al XIV-lea (1643-1715) a făcut din Statul Francez aproape o copie a sistemului de guvernare a Imperiului Romeu, iar Charles DUCANGE (1610-1688) a început să studieze în mod sistematic și competent Istoria Imperiului căzut la 29 mai 1453. În conștiința apusenilor, Constantinopolul și „Imperiul Creștin din Răsărit” își pierduseră chiar și

numele, deși constituia un capitol, de peste un mileniu, al istoriei continentului. Redescoperirea acestui leagăn de credință creștină Ortodoxă, de cultură, de literatură, de arhitectură, de stil subțire de viață și maniere nobile, pe care le-a întruchipat Constantinopolul Noua Romă și Imperiul Romaniei Orientale, s-a făcut și a rămas până astăzi sub peiorativul, oribilul și superficialul termen de „Imperiu Bizantin” [erasio nominis], cu toate derivatele sale. Studiarea acestui capitol de istorie europeană se face încă în contextul preferințelor exotice de „Orientalistică”, alături de egiptologie, iranistică, islam, indologie etc., deși localizarea lui este în Europa. Deci, până când, în mod real, Europa va respira prin cei doi plămâni ai ei [Ortodoxia și Catolicismul], va mai trece încă mult timp. Misiunea istoricilor ortodocși, care au preluat chiar și termenul de „bizantin” din apus, ar fi să accelereze acest proces, pe toate căile și cu toate metodele posibile. În acest context, începutul s-ar putea face prin renunțarea la oribilul termen de „Bizanț” și redescoperirea „Romaniei” și a noțiunii de „romeu”. Arabii și turcii le-au păstrat, dovadă sunt termenii de „Rum Kanissa”, la arabi, și „Rumelia” și „Rum”, la turci, însă creștinii ortodocși din Europa și cei catolici le-au abandonat.

2. Sfânta Sophia din Constantinopol, după 1453, ca și moschee, secolele XV-XX

c. Cronologia Patriarhilor Ecumenici

PENTRU CUM SCRIU ARHIERIEI LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI, ALEXANDRIEI,
ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI.⁹¹

GLAVA 395

2 ȚARIGRĂDEANULUI:

**Preasfinte al nostru oblăduitor și stăpîn și a toată lumea patriarh, dumnezeăscule de
Dumnezeu dăruite și tot alt ori fiecă nume sau lucru mare ce ți se cuvine, rogu-mă
milostivului Dumnezeu să dăruiască sănătate sfinției tale și ca un dumnezeăsc și cinstit trup al ei
întru tocmire și îndreptare al adevăritei mării besearici a lu Hristos, a toată lumea.**

Titulatura: Sanctitatea Sa, al Domnului Domn sau Kiriou Kir N. Arhiepiscop al
Constantinopolului Noua Romă și Patriarh Ecumenic.

a. Episcopi ai orașului Bysantion (60-330), din 330 Constantinopol, Noua Romă, Eparhie
sufragană a Mitropoliei Europei din Heraclea Traciei, pe țărmul european al Mării
Marmara (a se deosebi de Heraclea Pontică, din Bithynia, azi Ereğli, în Turcia asiatică, pe
țărmul Mării Negre). Arhiepiscopie din anul 381.⁹²

1. Sf. **Apostol Andrei**, Fondator, 38 [† 30 noiembrie 60]
2. Sf. **Stachys**, Apostolul, 38-54
3. **Onesimus**, 54-68
4. **Polycarpus I**, 69-89
5. **Plutarch**, 89-105
6. **Sedecion**, 105-114
7. **Diogenes**, 114-129
8. **Eleutherius**, 129-136
9. **Felix**, 136-141
10. **Polycarpus II**, 141-144
11. **Athendodorus**, 144-148
12. **Euzeis**, 148-154
13. **Laurentius**, 154-166
14. **Alypius**, 166-169
15. **Pertinax**, 169-187

⁹¹ **Pravila cea Mare** sau *Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962,- Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII“ - pp. 363 – 370, *glavele* sau *capitolele* 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, **Glava 395**.

⁹² Vezi și **THE OECUMENICAL PATRIARCHATE, The Great Church of Christ** [Editor] Publishers Orthodox Centre of the Oecumenical Patriarchate Geneva, Elveția, printed in Grece by E. Tzaferis S. A., Athen, 1989, pp. 348-349. Mai vezi și Hélène **PROTOPAPADAKIS-PAPAKONSTANTINOY, O ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ κειμενα-εικονες**, ΑΘΗΝΑΙ [Athena], 1998, 489, incl. 124 il. [ediție de lux, cu text trilingv: grecesc, francez, englez: „L'Apôtre Pierre, Textes et icônes”, „The Apostle Peter, Texts and icons”].

16. **Olympians**, 187-198
17. **Marcus I**, 192-211
18. **Philadelphius**, 211-217
19. **Ciriacus I**, 217-230
20. **Castinus**, 230-237
21. **Evghenie I**, 237-242
22. **Titus**, 242-272
23. **Dometius**, 272-284
24. **Rufin I**, 284-293
25. **Probus**, 293-306
26. **Mitrofan I**, 306/307 – 4 iunie 314
27. Sf. **Alexandru**, 314/315 – august 337, din **330** al **Constantinopolului**

b. Episcopi [„Arhiepiscopi”] ai Constantinopolului ([324, respectiv], de la 11 mai 330 – până la 9 mai 381), Noua Romă (din anul 330), Eparhie sufragana a Mitropoliei din Heracleea Traciei

Sf. **Alexandru**, 330-337

28. Sf. **Paul I**, prima oară, 337-339
29. **Eusebiu** al Nicomidiei, 339-341, sfârșitul anului
Sf. **Paul I**, a doua oară, sfârșitul anului 341-342, începutul anului
30. **Macedonie I**, prima oară, începutul anului 342-346, începutul anului
Sf. **Paul I**, a treia oară, începutul anului 346-351, sfârșitul anului
Macedonie I, a doua oară, sfârșitul anului 351-360, 27 ianuarie (depus)
31. **Eudoxiu** al Antiohiei, 27 ianuarie 360-370, începutul anului
32. **Demofil**, 370-380, 26 noiembrie
33. **Evagriu**,? -?, 379
34. **Maxim** Cincul,? -?, vara anului 380
35. Sf. **Grigorie I** din Nazianz, **Teologul**, Episcopul Sasimei, în [nu, de...],
Constantinopol după 1 ianuarie 379, **întronizat ca arhiepiscop la 27 noiembrie, 380** de împăratul Teodosie cel Mare (379-395) – **iunie 381, din 9 mai 381**
Arhiepiscop al Constantinopolului și Patriarh Ecumenic

c. Arhiepiscopi ai Constantinopolului Noua Romă, și Patriarhi din 9 mai 381 [9 mai 381 – 29 mai 1453]

Sf. **Grigorie I** din Naziaz, Episcopul Sasimei, [întronizat ca arhiepiscop la 27 noiembrie 380 – iunie 381], **patriarh, din 9 mai 381 – iunie 381**, paretisis, † 390, locul natal **Arianz**, lângă Nazianz

36. Sf. **Nectarie**, iunie 381 – 27 septembrie 397
37. **Marinus** Tracul, eretic *arian*, c. 385
38. Sf. **Ioan I**, Hrisostom, 26 februarie 398-20 iunie 404 (exilat), † 14. 09. 407, Komana
39. Sf. **Arsaciu**, din Tarsus, 27 iunie 404 - 11 noiembrie 405
40. **Atticus**, martie 406 - 10 octombrie 425

41. **Dorotei** din Antiohia, eretic *arian*, c. 407
42. **Bardas**, *arian*, c. 407
43. Sf. **Sisinnius I** sau **Sisinie I**, 28 februarie 426 - 24 decembrie 427
44. **Nestorie**, din Antiohia, 10 aprilie 428 – 11 iulie sau sfârșitul lui iulie 431 (depus, eretic *nestorian*)
45. Sf. **Maximian**, 25 octombrie 431 – 12 aprilie 434
46. Sf. **Proclu**, 12 sau 13 aprilie 434 – 12 iulie 446
47. Sf. **Flavian** [Phlabianus], iulie 446 - 11 august 449
48. Sf. **Anatoliu**, noiembrie 449 - 3 iulie 458
49. Sf. **Ghennadie I**, august sau septembrie 458 - 20 noiembrie 471
50. **Acacius**, februarie 472 - 26 noiembrie 489
51. **Fravitas** [Phrabitus], decembrie 489 - martie 490
52. **Eufimie**, primăvara 490 - martie 496 (depus și exilat)
53. Sf. **Macedonie II**, iulie 496 - 11 august 511 (depus și exilat)
54. **Timotei I**, octombrie 511 - 5 aprilie 518
55. Sf. **Ioan II** Capadocianul, 17 aprilie 518 - februarie 520

**Patriarhi ECUMENICI, din aprilie 533, titlu extins asupra tuturor
Patriarhilor Constantinopolului, prin Sinodul local, din anul 588**

56. Sf. **Epifanie**, 25 februarie 520 - 5 iunie 535, **Primul Patriarh ECUMENIC, din anul 533, prin decizia împăratului Justinian I (527-655)**
57. **Antim I** Episcopul Trapezuntului, eretic *monofizit*, după 5 iunie 535 - înainte de 13 martie 536 (depus)
58. Sf. **Mina** Mena, 13 martie 536 - 24 august 552
59. **Eutihie**, *prima oară*, sfârșitul lunii august 552 - 22 / 31 ianuarie 565 (depus)
60. Sf. **Ioan III** Scolasticul, 31 ianuarie 565 - 31 august 577
Eutihie, *a doua oară*, 3 octombrie 577 - 5 / 6 aprilie 582
61. Sf. **Ioan IV** Postitorul [Nesteutes], 12 aprilie 582 - 2 septembrie 595
62. **Ciriacus II** [Chiriac II], sfârșitul 595 / începutul 596 - 29 octombrie 606
63. Sf. **Toma I**, 23 ianuarie 607 - 20 martie 610
64. **Serghe I**, eretic *monotelit*, 18 aprilie 610 - 8 sau 9 decembrie 638
65. **Pyrrhus I** - [**Pir I**], eretic *monotelit*, *prima oară*, 20 decembrie 638 - 29 sept. 641
66. **Paul II**, eretic *monotelit*, 1 octombrie 641 - 27 decembrie 653
Pyrrhus I – [**Pir I**], *monotelit*, *a doua oară*, 8 sau 9 ianuarie 654 - 1 iunie 654
67. **Petru**, eretic *monotelit*, iunie 654 - octombrie 666
68. Sf. **Toma II**, 17 aprilie 667 - 15 noiembrie 669
69. Sf. **Ioan V**, noiembrie 669 - august 675
70. Sf. **Constantin I**, 2 septembrie 675 - 9 august 677
71. Sf. **Teodor I**, *prima oară*, august /septembrie 677 - noiembrie / decembrie 679
72. Sf. **Gheorghe I**, noiembrie / decembrie 679 - ianuarie / februarie 686
Sf. **Teodor I**, *a doua oară*, ianuarie / februarie 686 - 28 decembrie 687

73. **Paul III**, ianuarie 688 - 20 august 694
74. **Calinic I**, septembrie 694 - primăvara 706, orbit și exilat la Roma de Justinian II
75. **Cyrus – Cir**, primăvara 706 - începutul 712
76. **Ioan VI**, începutul 712 - iulie sau începutul lunii august 715
77. **Gherman I**, Episcopul Cizicului, **eunuc**, 11 august 715 - 17 ianuarie 730
78. **Anastasiu**, eretic **iconoclast**, 22 ianuarie 730 - ianuarie 754
79. **Constantin II**, eretic **iconoclast**, 8 august 754 - 30 august 766
80. **Nichita I**, eretic **iconoclast**, **eunuc**, 16 noiembrie 766 - 6 februarie 780
81. Sf. **Paul IV**, 20 februarie 780 - 31 august 784
82. Sf. **Tarasie**, 25 decembrie 784 - 18 februarie 806
83. Sf. **Nichifor I**, Mărturisorul, 12 aprilie 806 - 13 martie 815 (depus și exilat)
84. **Teodot I** Melissenos Cassiteras, eretic **iconoclast**, 1 apr. 815 - circa ianuarie 821
85. **Antonie I** Cassimatas, eretic **iconoclast**, circa ian. 821- înainte de 21 ian. 837
86. **Ioan VII** Morocharzanos–Grammaticul, eretic **iconoclast**, 21 ian. 837 – 4 martie 843
87. Sf. **Metodie I**, Mărturisorul, **eunuc**, 4 martie (data alegerii) 843 – 14 iunie 847
88. Sf. **Ignatie I**, cel Mare, **eunuc**, *prima oară*, 3 iulie 847 – 23 oct. 858 (depus)
89. Sf. **Fotie I**, cel Mare, *prima oară*, noiembrie sau decembrie (înainte de 25) 858 numit – 25 septembrie 867 (depus)
Sf. **Ignatie I**, cel Mare, **eunuc**, *a doua oară*, 23 nov. 867 – 23 nov. 877
Sf. **Fotie I**, cel Mare, *a doua oară*, 26 oct. 877 – 29 sept. 886 (depus)
90. **Ștefan I**, 18 decembrie 886 – 17 sau 18 mai 893
91. Sf. **Antonie II** Cauleas, august 893 – 12 februarie 901
92. Sf. **Nicolae I** Misticul, *prima oară*, 1 martie 901 – februarie 907 (exilat)
93. **Eutimie I**, februarie 907 – 15 mai 912 (exilat)
Sf. **Nicolae I** Misticul, *a doua oară*, 15 mai 912 – 15 mai 925
94. Sf. **Ștefan II** Episcopul Amasiei, **eunuc**, 29 iunie 925 – 18 iulie 927
95. Sf. **Trifon**, 14 decembrie 927 – august 931
96. **Teofilact**, **eunuc**, 2 februarie 933 – 27 februarie 956
97. **Polyeuct**, **eunuc**, 3 aprilie 956 – 5 februarie 970
98. **Vasile I** Scamandrenos, 13 februarie 970 – [974 probabil martie] 973 spre 13 august (depus)
99. **Antonie III** Studitul [după martie 974 – înainte de aprilie 979] decembrie 973 – iunie 978 (grațiat)
100. Sf. **Nicolae II** Chrysoberghes, aprilie – mai 980 [aprilie 979] – 16 decembrie 992

Sedisvacanță 4 ani și jumătate: 992-996

101. **Sisinie II**, 12 aprilie 996 – 24 august 998
102. **Sergie II**, iunie sau iulie 1001 – iulie 1019
103. Sf. **Eustațiu**, iulie 1019 - noiembrie / decembrie (înainte de 12) 1025
104. **Alexie I** Studitul, 12 decembrie 1025 - 20 februarie 1043

105. **Mihail I** Cerularie, 25 martie 1043 – † 21ianuarie 1058; pe 2 noiembrie 1057 a fost arestat de garda imperială și dus pe insula Proikonesos, unde a fost obligat să facă paretisis; refuzând categoric să-și dea demisia i s-a intentat un proces, unde principalul acuzator trebuia să fie învățatul Psellos; procesul n-a mai avut loc, pentru că marele Patriarh a trecut la cele veșnice. Isaac I Comnenul i-a făcut înmormântare somptuoasă, retrăgându-și acuzațiile. Mihail I Cerularie avea un spirit de independență rar întâlnit la Patriarhii Ecumenici. El a încercat să ridice Sacerdoțiul deasupra Imperiului, după modelul Romei Vechi, să emancipeze Biserica Ortodoxă de sub controlul basileului. El predica astfel: „preoția poate fi mai presus decât împărăția”. Același spirit de independență l-a manifestat nu numai față de împărații romei, în timpul cărora a durat păstorirea sa, ci și față de Patriarhul Romei Vechi. Așa se explică și redactarea, înainte de schisma din 16 iulie 1054, a scrisorii către Patriarhia Romei Vechi, prin care a cerut îndreptarea Bisericii Romane și renunțarea la toate inovațiile și „rătăcirile creștinilor latini”. După această scrisoare a urmat Schisma cea Mare, din 16 iulie 1054, cu anatema Cardinalului Humbert, urmată de răspunsul lui Cerularie, patru zile mai târziu. Solia Cardinalului Humbert a fost trimisă pentru a purta tratative doar cu Împăratul Constantin IX Monomahul, deoarece latinii îl ignorau în mod deliberat pe Mihail I Cerularie.⁹³

Schisma cea mare

Sâmbătă 16 iulie 1054, pe altarul Sfintei Sophii din Constantinopol, Cardinalul Humbert de Silva Candida a depus pe furiș bula de excomunicare a Patriarhului Mihail I, a arhiepiscopului autocefal Leon de Ohrida, a lui Nichita Pectoratul – starețul de la celebra Mănăstire Studion, din Constantinopol –, precum și a întregii Biserici Ortodoxe.

- 106. **Constantin III** Lichoudis, **eunuc**, 2 februarie 1059 - 9 sau 10 august 1063
- 107. Sf. **Ioan VIII** Xifilin, 1 ianuarie 1064 - 2 august 1075
- 108. Sf. **Cosma I**, circa 8 august 1075 - 8 mai 1081 (retras)
- 109. **Eustatie** Garidas, **eunuc**, mai 1081 - iulie 1084
- 110. **Nicolae III** Kyrdiniates – Grammaticos, august 1084 – înainte de 24 mai 1111
- 111. **Ioan IX** Agapetos, 24 mai 1111 - sfârșitul lunii aprilie 1134
- 112. Sf. **Leon** Styppes sau Stypiotes, mai 1134 - ianuarie 1143
- 113. **Mihail II** Kurcuas Oxitul, iulie 1143 - martie 1146
- 114. **Cosma II** Atticus, sfârșitul lunii aprilie 1146 - 26 februarie 1147
- 115. **Nicolae IV** Mouzalon, sfârșitul lunii decembrie 1147 - martie sau aprilie 1151 (retras)
- 116. **Teodot II**, între martie / aprilie 1151 - octombrie 1153
- 117. **Neophit I**, oct. 1153 (mai puțin de o lună), ales, dar nehirotonit și neîntronizat
- 118. **Constantin IV** Chliarenos, noiembrie 1154 - sfârșitul lunii mai 1157

⁹³ S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, Op. cit., pp. 291-293.

119. **Luca Chrysovergis**, august / octombrie 1157 – nov. (după 19) 1169 / ianuarie 1170
120. **Mihail III** Episcop de Anchialos, ianuarie 1170 - martie 1178
121. **Hariton** Evgeniotis, între martie și august 1178 – între februarie și 30 iulie 1179
122. **Teodosie I** Boradiotes, între februarie și 30 iulie 1179 - august 1183
123. **Vasile II** Camateros, august 1183 – februarie 1186
124. **Niceta II** Muntanes, februarie 1186 - februarie 1189
125. **Dositei al Ierusalimului** [la Ierusalim: **Dositei I,? înainte de 1187 (1185) - sept./oct. 1189**], *prima oară*, februarie 1189 (9 zile)
126. **Leontiū** Theotokites, februarie / martie 1189 – sfârșitul lunii septembrie sau prima jumătate a lunii octombrie 1189
- Dositei al Ierusalimului**, *a doua oară*, septembrie / octombrie 1189 - 4 și 10 septembrie 1191, agreat de Isaac II Angelos, pentru cunoștințele lui de astrologie, ocupându-se și cu prezicerea viitorului și a ghicitului, fiind adesea consultat de monarhul romeu
127. **Gheorghe II** Xifilin, 10 septembrie 1191 – 7 iulie 1198
128. **Ioan X** Camateros, 5 august 1198 – circa 26 mai? 1206 † Didymotika

La Niceea

129. **Mihail IV** Autorianos, 15 sau 20 aprilie 1208 – 26 august 1213
130. **Theodor II** Irenikos, 28 septembrie 1213 – 31 ianuarie 1215
131. Sf.? **Maxim II**, 3 iunie 1215 - decembrie 1215
132. **Manuil I** Charitopoulos, Sarantenos, decembrie 1215 - septembrie 1222
133. **Gherman II**, 4 ianuarie 1223 - iunie 1240
134. **Metodiu**, 1241, trei luni în a doua jumătate a anului
135. **Manuil II**, august / octombrie 1243 - octombrie 1254
136. **Arsenie** Autorianos, *prima oară*, noiembrie 1254 – februarie / martie 1260
137. **Nichifor II**, circa martie 1260 - circa februarie 1261

Din nou la Constantinopol

- Arsenie** Autorianos, *a doua oară*, mai / iunie 1261 – mai / iunie 1264
138. **Gherman III** Markuțas, 28 mai 1265 - 14 septembrie 1266
139. Sf. **Iosef I** Galesiotul, *prima oară*, 28 decembrie 1266 - 9 ianuarie 1275
140. **Ioan XI** Veccos, 26 mai 1275 – 26 decembrie 1282
- Sf. **Iosif II** Galesiotul, *a doua oară*, 31 decembrie 1282 – 23 martie 1283
141. **Grigorie II** al Ciprului, 28 martie 1283 - iunie 1289
142. Sf. **Atanasie I**, *prima oară*, 14 octombrie 1289 - 16 octombrie 1293
143. **Ioan XII** Cosmas, 1 ianuarie 1294 - 21 iunie 1303
- Sf. **Atanasie I**, *a doua oară*, 23 iunie 1303 - circa septembrie 1309
144. **Nifon I**, 9 mai 1310 - 11 aprilie 1314
145. **Ioan XIII** Glykys, 12 mai 1315 - 11 mai 1319
146. **Gherasim I**, 22 martie 1320 - 20 aprilie 1321
147. **Isaia**, 11 noiembrie 1323 - 13 mai 1332
148. **Ioan XIV** Caleca, februarie 1334 - 2 / 8 februarie 1347
149. **Isidor I**, Buhiras sau Buchiram, 17 mai 1347 - februarie / martie 1350
150. Sf. **Calist I**, *întâia oară*, 10 iunie 1350 - 15 august 1353

151. Sf. **Filotei** Kokkinos, *întâia oară*, sfârșitul lunii august 1353-22 noiembrie 1354, depus în ianuarie 1355
Sf. **Calist I**, *a doua oară*, ianuarie 1355 – august 1363
Sf. **Filotei** Kokkinos, *a doua oară*, 8 octombrie 1364 - vara 1376
152. **Macarie**, *întâia oară*, spre iunie 1377 - iulie 1379
153. **Nil** Kerameus, martie / aprilie 1380 - 1 februarie 1388
154. **Antonie IV**, *întâia oară*, ianuarie 1389 - iulie 1390
Macarie, *a doua oară*, 30 iulie 1390 - sfârșitul lunii sept. 1390 [sau sfârșitul lunii ianuarie 1391]
Antonie IV, *a doua oară*, martie 1391 - mai 1397
155. Sf. **Calist II** Xantopulos, 17 mai 1397 - iulie (sau septembrie) 1397 [trei luni]
156. **Matei I**, octombrie 1397 - 10 august 1410
157. **Eutimie II**, 26 octombrie 1410 - 29 martie 1416
158. **Iosif II**, 21 mai 1416 - 10 iunie 1439
159. **Bessarion**, Visarion **Mitropolitul titular al Niceei, după 10 iunie 1439 – înainte de 18 decembrie 1439 [când a fost creat cardinal], ales de „Sinodul” delegației Ortodoxe de la Florența, dar fără să fi fost întronizat, nici la Florența, și, se înțelege, nici în Constantinopol; renunță la Scaun, din cauza unor certuri interne, cu antiunioniștii, refuză să revină la Constantinopol și devine romano-catolic [Sphrantzes]**
160. **Mitrofan II**, 4 / 5 mai 1440 - 1 august 1443
161. **Grigorie III** Mammas, vara 1443-1455? [1450 vara, a părăsit Constantinopolul și, prin Morea, a plecat la Roma Veche, unde a devenit Patriarh Latin de Constantinopol, păstorind grecii de pe teritoriul Republicii Veneției; 1451 este menționat un *paretisis* (= retragere) fals, † 1459]
- 162.? **Atanasie II [1450-1453]? 1450, un „Sinod” prezidat de TRIARHIE [= patriarhii Alexandriei – Filotei; Antiohiei – Mihai III; Ierusalimului – Ioachim], din toamna anului 1450,⁹⁴ îl depune pe patriarhul Grigorie III și-l desemnează în funcția de Patriarh Ecumenic pe Atanasie? Numai că și sinodul respectiv, împreună cu susnumitul Atanasie, fie că n-au avut recunoaștere canonică, fie că n-au existat. La 29 mai 1453, Scaunul Patriarhal era încă vacant. După Grigorie III, și mai ales după catastrofa căderii Constantinopolului, Dipticele Patriarhilor Ecumenici continuă, cu patriarhul Ghenadie II Scolariul, la 1 / 6 ianuarie 1454. Sub stăpânire otomană și turcească 1453 până astăzi⁹⁵**

1454-1657, Patriarhii Ecumenici erau numiți de sultan,

1657-1922, Patriarhii Ecumenici erau numiți de marele vizir

1922 - Patriarhii Ecumenici sunt numiți de primul ministru al Republicii Turcia

⁹⁴ Michaelis **LE QUIEN**, *Oriens Christianus. I, Patriarchatus Constantinopolitanus*, Parisii, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt, coloana 309-312.

⁹⁵ Pentru perioada de timp 1453-1842 (**Ghennadios II** Scholarios – **Antim V**), lucrarea de bază utilizată pentru cronologia Patriarhilor Ecumenici de Constantinopol este V. **GRUMEL**, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie* par..., Paris, 1958, pp. 435-440. Mai vezi și Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 572-577 [= SOPHIA, *Quellen Östlicher Theologie*, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23].

a. Sub otomani, 1453-1922⁹⁶

163. **Ghennadios II** Scholarios și Filosoful (ca mirean Gheorghe Kurteses), *întâia oară*, 1 ian. 1454 – 6 ian. 1456
164. **Isidor II**, Xantopoulos, *întâia oară*, înainte de mai 1456 – 1458, primăvara
Ghennadios II Scholarios, *a doua oară*,? 1458?
Isidor II, Xantopoulos, *a doua oară*,? 1458 -? 1462, primăvara
Ghennadios II Scholarios, *a treia oară*, vara 1462 – vara 1463
165. **Sofronie I**, Syropoulos, probabil august 1463 –1464, începutul lui august
Ghennadios II Scholarios, *a patra oară*, august 1464 – iulie 1465, † 1472, mormântul la Mănăstirea Prodrumul, de lângă orașul Serres (lângă muntele Meneceu), unde s-a retras în anul 1465
166. **Ioasaf I** Kokkas, iulie 1465 – mijlocul anului 1466
167. **Marcu II**, Xilokaravis, mijlocul anului 1466 – alungat prin noiembrie / decembrie 1466, depus din Scaun la 15 ianuarie 1467
168. **Simeon I** de Trebizonda, **Simoniacul**, *prima oară*, noiembrie/decembrie 1466 – spre sfârșitul anului 1467; el a început să cumpere Tronul Ecumenic de la Sultan, prin primul „dar” de 500 ducați aur
169. Sf. **Dionisie I**, *prima oară*, sfârșitul lunii decembrie 1467 – sfârșitul anului 1471
Simeon I de Trebizonda, **Simoniacul**, *a doua oară*, sfârșitul anului 1471 sau începutul anului 1472 – 10 octombrie 1474?
170. **Rafail I**, începutul anului 1475 – începutul anului 1476
171. Sf.? **Maxim III**, primăvara 1476 – sfârșitul anului 1481 sau începutul anului 1482
Simeon I de Trebizonda, **Simoniacul**, *a treia oară*, începutul anului 1482 – toamna 1486. Tulburați de evenimentele de la 1453 și de islamizarile forțate, creștinii ortodocși au accentuat foarte mult credința în parusia apropiată a Domnului, fixată pentru anul 7000, adică 1492. Pentru ca ortodocșii să nu apară în fața Mântuitorului ca trădători ai credinței, la Sinodul interortodox, de la Constantinopol, din anul 1483, Simeon I a anulat și declarat ca neavenită Unirea de la Florența, din anul 1439.
172. **Nifon II**, *prima oară*, sfârșitul anului 1486 – 1488
Sf. **Dionisie I**, *a doua oară*, iulie 1488 – sfârșitul anului 1490
173. **Maxim IV**, începutul anului 1491 – începutul anului 1497
Nifon II, *a doua oară*, vara 1497 – sfârșitul verii 1498
174. **Ioachim II**, *prima oară*, probabil toamna 1498 – probabil primăvara 1502
Nifon II, *a treia oară*,? primăvara 1502?

⁹⁶ Compară cu *listele cronologice* ale Patriarhilor Ecumenici de la Constantinopol, redactate de ilustrul Prof. Univ., Părintele Dr. Ioan RĂMUREANU, în manualele de *Istorie Bisericească Universală* (redactat de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, pp. 435 - 436 și vol. II (1054 – 1982), București, 1993, pp. 592 - 594.

Mai vezi și Petru Șt. NĂSTUREL, *Lista patriarhilor ortodocși: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim*, București, 1947, pp. 149–168 (mie inaccesibilă).

V. GRUMEL, *Traité d' études byzantines. I, La Chronologie*, Paris, 1958, pp. 435–440.

G. FEDALTO, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis I, Patriarchatus Constantinopolitanus*, Padova, 1988, pp. 3–15.

175. **Pahomie I**, *prima oară*, începutul anului 1503 – începutul anului 1504
Ioachim I, *a doua oară*, începutul anului 1504 – toamna 1504
Pahomie I, *a doua oară*, toamna 1504 – probabil începutul anului 1513
176. **Teolipt I**, mijlocul anului 1513 – toamna 1522
177. **Ieremia I**, 31 decembrie 1522 – sfârșitul anului 1545
178. **Ioanichie I**, probabil primăvara anului 1526; patriarh necanonic, în timpul absenței lui Ieremia I, **Antipatriarh**
179. **Dionisie II**, 17 aprilie 1546 – după luna august 1554
180. **Ioasaf II**, Megalopreptes, după luna august 1554 – ianuarie 1565
181. **Mitrofan III**, în luna ianuarie sau imediat după, 1565 – 4 mai 1572
182. **Ieremia II**, *prima oară*, 5 mai 1572 – 29 noiembrie 1579
Mitrofan III, *a doua oară*, 29 noiembrie 1579 – 9 august 1580
Ieremia II, *a doua oară*, august 1580 – probabil sfârșitul lunii februarie sau începutul lunii martie 1584
183. **Pahomie II**, 22 februarie 1584 – februarie 1585, patriarh necanonic, **Antipatriarh**
184. **Teolipt II**, ales 27 februarie, întronizat la 10 martie 1585 – după aprilie / mai 1586
Ieremia II, *a treia oară*, începutul/mijlocul anului 1587 - către sfârșitul anului 1595
185. **Matei II**, *prima oară*, începutul lunii februarie 1596 (a păstorit 20 de zile)
186. **Gabriel I**, probabil în martie 1596 – probabil spre sfârșitul lui august 1596
187. **Teofan I**, Karikes, sfârșitul lui februarie 1597 – 26 martie 1597
188. **Meletie I**, Pigas, Patriarh de Alexandria(1590-1601), chemat în calitate de **locțiitor de Patriarh Ecumenic**, 27 martie / 2 apr. 1597 – martie/apr. 1598
Matei II, *a doua oară*, aprilie 1598 – decembrie 1601
189. **Neofit II**, *prima oară*, începutul lui febr. 1602 – către mijlocul lunii ianuarie 1603
Matei II, *a treia oară*, ianuarie-februarie 1603, doar câteva zile
190. **Rafail II**, februarie 1603 – 1/15 octombrie 1607
Neofit II, *a doua oară*, 15 octombrie 1607 – octombrie 1612
191. **Chiril I**, Lukaris, Patriarh de Alexandria [**Chiril III** 1601-1620], (*prima oară?*), de fapt chemat în calitate de **locțiitor de Patriarh Ecumenic**, în jurul lunii octombrie 1612, păstorind aproximativ o lună de zile; în aceasta a constat „primul său patriarhat” în Constantinopol
192. **Timotei II**, sfârșitul lunii octombrie/începutul lunii nov. 1612 – 3 sept. 1620
Chiril I, Lukaris, *a doua* [prima] *oară*, 4 noiembrie 1620 – 12 aprilie 1623
193. **Grigorie IV**, 12 aprilie 1623 – 18 iunie 1623
194. **Antim II**, 18 iunie 1623 – 22 septembrie 1623
Chiril I, Lukaris, *a* [doua] *treia oară*, 22 septembrie 1623 – 4 octombrie 1633
195. **Chiril II**, Kontares, *prima oară*, 4 octombrie 1633 – 11 octombrie 1633
Chiril I, Lukaris, *a* [treia] *patra oară*, 11 octombrie 1633 – 25 februarie 1634
196. Sf. **Atanasie III**, Patellarios, *prima oară*, 25 februarie 1634 – 5 aprilie 1634
Chiril I, Lukaris, *a* [patra] *cincea oară*, începutul lunii apr. 1634 – 1/10 martie 1635
Chiril II, Kontares, *a doua oară*, 1/10 martie 1635 – spre mijlocul lunii iunie 1936

197. **Neofit III**, mijlocul lunii iunie 1936 – probabil în jurul datei de 5 martie 1637
Chiril I, a [cincea] șasea oară, probabil în jurul datei de 5 martie 1637 - 20 iun. 1638
Chiril II, Kontares, a treia oară, 20 iunie 1638 – sfârșitul lui iunie 1639
198. **Partenie I**, cel Bătrân, 1 iulie 1639 – înainte de 8 septembrie 1644
199. **Partenie II**, cel Tânăr, *prima oară*, 8 septembrie 1644 – 16 noiembrie 1646
200. **Ioanichie II**, *prima oară*, 16 noiembrie 1646 – 29 octombrie 1648
Partenie II, cel Tânăr, a doua oară, 29 octombrie 1648 – 16 mai 1651
Ioanichie II, a doua oară, începutul lunii iunie 1651 – mijlocul lunii iunie 1652
201. **Chiril III**, *prima oară*, mijlocul lunii iunie 1652 -?, a păstorit 8 zile
Sf. **Atanasie III**, Patellarios, a doua oară, a treia decadă a lunii iunie 1652, a păstorit 15 zile
202. **Paisie I**, *prima oară*, ales în iulie, întronizat la 1 august 1652 – începutul lunii aprilie 1653
Ioanichie II, a treia oară, prima decadă a lunii aprilie 1653 – începutul lunii martie 1654
Chiril III, a doua oară, începutul lunii martie 1654 -?, a păstorit 14 zile
Paisie I, a doua oară, spre mijlocul lunii martie 1654 – martie 1655
Ioanichie II, a patra oară, martie 1655 – mijlocul lunii iulie 1656
203. Sf. **Partenie III**, Mucenicul, 26 iulie 1656 – 24 martie 1657, spânzurat din ordinul sultanului Mahomed IV (1648-1687)

Din acest an – 1657 – problema numirii Patriarhului Ecumenic, a fost delegată, de către sultan, marelui vizir, iar din anul 1922 a fost preluată de către primul ministru al Republicii Turcia

204. **Gabriel II**, 23 aprilie 1657, a păstorit 8 zile, până pe 30 aprilie
205. **Partenie IV**, *prima oară*, 1 mai 1657 – spre sfârșitul lunii iunie 1662
206. **Dionisie III**, 29 iunie 1662 – 21 octombrie 1665
Partenie IV, a doua oară, 21 octombrie 1665 – 9 septembrie 1667
207. **Clement**, 9 septembrie 1667 -?, nerecunoscut canonic, adică de Biserică, numai de către Sultan
208. **Metodie III**, 5 ianuarie 1668 – începutul lui martie 1671
Partenie IV, a treia oară, începutul lui martie 1671 – 7 septembrie 1671
209. **Dionisie IV**, Mouselimes, *prima oară*, 8 noiembrie 1671 – de fapt până la 25 iulie; de drept [ca locțiitor] până la 14 august 1673
210. **Gherasim II**, 14 august 1673 – decembrie 1674
Partenie IV, a patra oară, 1 ianuarie 1675 – probabil 29 iulie 1676
Dionisie IV, Mouselimes, a doua oară, 29 iulie 1676 – de fapt până la 29 iulie 1679; de drept [ca locțiitor] până la 2 august 1679
211. **Atanasie IV**, 30 iulie – 10 august 1679, 12 zile
212. **Iacob**, *prima oară*, 10 august 1679 – 30 iulie 1682
Dionisie IV, Mouselimes, a treia oară, 30 iulie 1682 – 10 martie 1684

- Partenie IV**, *a cincea oară*, 10 martie 1684 – 20 martie 1685
Iacob, *a doua oară*, 20 martie 1685 – spre sfârșitul lunii martie 1686
Dionisie IV, Mouselimes, *a patra oară*, spre sfârșitul lunii martie 1686 – 12 oct. 1687
Iacob, *a treia oară*, 12 octombrie 1687 – 3 martie 1688
213. **Calinic II**, *prima oară*, 3 martie 1688 – 27 noiembrie 1688
214. **Neofit IV**, 27 noiembrie 1688 – 7 martie 1689
Calinic II, *a doua oară*, 7 martie 1689 – iulie/august 1693
Dionisie IV, Mouselimes, *a cincea oară*, august 1693 – aprilie 1694
Calinic II, *a treia oară*, aprilie 1694 – 8 august 1702
215. **Gabriel III**, (nu IV), mijlocul lunii august 1702 – 17 octombrie 1707
216. **Neofit V**, în jurul datei de 20 octombrie 1707, n-a păstorit în mod efectiv
217. **Ciprian I**, *prima oară*, în jurul datei de 25 octombrie 1707 – spre sfârșitul lunii mai 1709
218. **Atanasie V**, probabil spre sfârșitul lunii mai 1709 – începutul lunii dec. 1711
219. **Chiril IV**, începutul lunii decembrie 1711 – începutul lunii decembrie 1713
Ciprian I, *a doua oară*, începutul lunii decembrie 1713 – 28 februarie 1714
220. **Cosma III**, 28 februarie 1714 – 23 martie 1716
221. **Ieremia III**, *prima oară*, în jurul datei de 23/25 martie 1716 – 20 noiembrie 1726
222. **Paisie II**, *prima oară*, 20 noiembrie 1726 – mijlocul lunii septembrie 1732
Ieremia III, *a doua oară*, 15 septembrie 1732 – după mijlocul lunii martie 1733
223. **Serafim I**, după mijlocul lunii martie 1733 – sfârșitul lunii septembrie 1734
224. **Neofit VI**, *prima oară*, 27 septembrie 1734 – august 1740
Paisie II, *a doua oară*, august 1740 – după jumătatea lunii mai 1743
Neofit VI, *a doua oară*, după jumătatea lunii mai 1743 – martie 1744
Paisie II, *a treia oară*, martie 1744 – 28 septembrie 1748
225. **Chiril V**, *prima oară*, 28 septembrie 1748 – sfârșitul lunii mai 1751
Paisie II, *a patra oară*, finele lunii mai sau începutul lui iunie 1751 – sept. 1752
Chiril V, *a doua oară*, începutul lunii septembrie 1752 – 16 ianuarie 1757
226. **Calinic III**, 16 ianuarie 1757 – 22/24 iulie 1757
227. **Serafim II**, 22 iulie 1757 – 26 martie 1761
228. **Ioanichie II**, 26 martie 1761 – 21 mai 1763
229. **Samuil I**, Hangeris, *prima oară*, 24 mai 1763 – 5 noiembrie 1768, a redactat și introdus un nou regulament de funcționare a Patriarhiei și a instituit **Sinodul Permanent** al Patriarhiei Ecumenice, format din **patru** mitropoliți, fiecare deținând o parte a sigiliului Patriarhiei. Fără ei, Patriarhul nu putea redacta sau semna nici un act. Pentru administrația bisericească, Sinodul avea un comitet mixt de gheronți, clerici și laici de vază, care îndeplineau rolul de consilieri și instanțe de control.
230. **Meletie II**, 5 noiembrie 1768 – probabil 11 aprilie 1769
231. **Teodosie II**, 11 aprilie 1769 – probabil 16 noiembrie 1773
Samuil I, *a doua oară*, 17 noiembrie 1773 – 24 decembrie 1774

232. **Sofronie II**, 24 decembrie 1774 – 8 octombrie 1780
233. **Gabriel IV**, 8 octombrie 1780 – 29 iunie 1785
234. **Procopie I**, 29/30 iunie sau 1 iulie 1785 – 30 aprilie 1789
235. **Neofit VII**, *prima oară*, 1 mai 1789 – 1 martie 1794
236. **Gherasim III**, 3 martie 1794 – 19 aprilie 1797
237. Sf. **Grigorie V**, *prima oară*, 19 aprilie 1797 – 18 decembrie 1798
Neofit VII, *a doua oară*, 19 decembrie 1798 – 17 iunie 1801
238. **Calinic IV**, *prima oară*, 17 iunie 1801 – 22 septembrie 1806
Sf. **Grigorie V**, *a doua oară*, 23 septembrie 1806 – 10 septembrie 1808
Calinic IV, *a doua oară*, 10 septembrie 1808 – 23 aprilie 1809
239. **Ieremia IV**, 23 aprilie 1809 – 4 martie 1813
240. **Chiril VI**, 4 martie 1813 – 3 decembrie 1818
Sf. **Grigorie V**, *a treia oară*, 14 decembrie 1818 – 10 aprilie 1821, spânzurat de poarta Patriarhiei în ziua de Sfintele Paști, după Sfânta Înviere
241. **Eugen II**, 10 aprilie 1821 – 27 iulie 1822
242. **Antim III**, 28 iulie 1822 – 9 iulie 1924
243. **Hrisant I**, 9 iulie 1824 – 26 septembrie 1826
244. **Agatanghel I**, 26 septembrie 1826 – 5 iulie 1830
245. **Constantin I**, 6 iulie 1830 – 18 august 1834
246. **Constantin II**, 18 august 1834 – 26 septembrie 1835
247. **Grigorie VI**, *prima oară*, 27 septembrie 1835 – 20 februarie 1840
248. **Antim IV**, *prima oară*, 20 februarie 1840 – 6 mai 1841
249. **Antim V**, 6 mai 1841 – 12 iunie 1842
250. **Gherman IV**, *prima oară*, 14 iunie 1842 – 18 aprilie 1845
251. **Meletie III**, 18 aprilie 1845 – 28 noiembrie 1845
252. **Antim VI**, *prima oară*, 4 decembrie 1845 – 18 octombrie 1848
Antim IV, *a doua oară*, 18 octombrie 1848 – 30 octombrie 1852
Gherman IV, *a doua oară*, 1 noiembrie 1852 – 16 septembrie 1853
Antim VI, *a doua oară*, 24 septembrie 1853 – 21 septembrie 1855
253. **Chiril VII**, 21 septembrie 1855 – 1 iulie 1860
254. **Ioachim II**, *prima oară*, 4 octombrie 1860 – 9 iulie sau 18 august 1863
255. **Sofronie III**, 20 septembrie 1863 – 4 decembrie 1866
Grigorie VI, *a doua oară*, 10 februarie 1867 – 10 iunie 1871
Antim VI, *a treia oară*, 5 septembrie 1871 – 30 septembrie 1873
Ioachim II, *a doua oară*, 23 noiembrie 1873 – 4 sau 5 august 1878
256. **Ioachim III**, *prima oară*, 4 octombrie 1878 – 30 martie 1884
257. **Ioachim IV**, 1 octombrie 1884 – 14 noiembrie 1886
258. **Dionisie V**, 22 sau 23 ianuarie 1887 – 13 sau 17 august 1891
259. **Neofit VIII**, 27 octombrie sau 8 noiembrie 1891 – 24 sau 25 octombrie 1894
260. **Antim VII**, 19 sau 20 ianuarie 1895 – 31 octombrie 1896
261. **Constantin V**, 2 aprilie 1897 – 27 sau 28 martie 1901
Ioachim III, *a doua oară*, 25 mai sau 7 iunie 1901 – 13 sau 26 noiembrie 1912

262. **Gherman V**, 28 ianuarie sau 10 februarie 1913 – 18 sau 25 octombrie 1918
 263. **Meletie IV**, Metaxakis, 25 noiembrie sau 8 decembrie 1921 – 20 septembrie sau 2 octombrie 1923

b. Republica Turcia, din anul 1922

- Meletie IV**, Metaxakis, 25 noiembrie sau 8 decembrie 1921 – 20 septembrie sau 2 octombrie 1923, apoi la **Alexandria**: [(122) **Meletios II**, Metaxakis, 20 mai 1926 – 28 iulie 1935]
264. **Grigorie VII**, 6 decembrie 1923 – 17 noiembrie 1924
 265. **Constantin VI**, 17 decembrie 1924 – 23 mai 1925
 266. **Vasile III**, 13 iulie 1925 – 29 septembrie 1929
 267. **Fotie II**, 7 octombrie 1929 – 29 decembrie 1935
 268. **Veniamin I**, 18 ianuarie 1936 – 17 sau 18 februarie 1946
 269. **Maxim V**, 20 sau 25 februarie 1946 – 17 octombrie 1948
 270. **Atenagora I**, 3 sau 27 noiembrie 1948 – 7 iulie 1972
 271. **Dimitrie I**, Papadopoulos, 16 iulie 1972 – 30 septembrie 1991
 272. **Bartholomeus I**, ales la 22 octombrie, întronizat la 2 noiembrie⁹⁷ **1991** –

Patriarhia Ecumenică își extinde jurisdicția asupra a 3,5 milioane de credincioși, în Turcia, Grecia, America, Australia. Schema actuală a structurii ierarhice a Patriarhiei este: Patriarhul Ecumenic este și Arhiepiscop al Constantinopolului, cu patru eparhii în Turcia, Mitropolia Calcedonului, Mitropolia de Derkos, Mitropolia Insulei Prinților, Mitropolia de Imbros și Tenedos. În Grecia, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice se află Sf. Munte Athos, cu 20 de mănăstiri, cu schituri, metoace și colibe; insula autonomă Creta, cu o arhiepiscopie și șapte mitropolii; insulele Dodekanes cu patru mitropolii; o arhiepiscopie cu șapte mitropolii în Europa de vest; două arhiepiscopii, cu două mitropolii și 12 episcopii în America; o arhiepiscopie, cu o mitropolie sufragană în Australia, în total 33 de eparhii. **Mitropolitul Calcedonului deține rangul al doilea, după Patriarhul Ecumenic.**

Actualmente, dușmanul cel mare al acestei instituții vechi și prestigioase nu mai este Biserica Catolică, ci îl constituie Bisericele Autocefale și puterea seculară locală, cu scopul precis, ca Statele să nu piardă de sub controlul lor ierarhia și mai ales pe întâistătorii acesteia. Iată și unul din motivele pentru care Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol n-a reușit nici până astăzi să poată trimite apocrisiarhi, nunții sau ambasadori pe lângă patriarhiile autocefale. Dacă acești legați patriarhali existau și în România, în perioada 1948-1990, atunci și aservirea totală de către comuniștii a Bisericii Românești se putea, dacă nu opri, cel puțin limita, cum a fost cazul cu Biserica Catolică din Țara noastră, unde Vaticanul a menținut echilibrul și a oferit episcopilor o protecție canonică. Sperăm că Bisericele Ortodoxe Autocefale vor învăța din experiențele acestea, și vor proceda mai înțelept în viitor.⁹⁸

⁹⁷ Dacă-i excludem pe Patriarhii **Bessarion**, 1439 și **Clement**, 1667, atunci se ajunge la numărul de 270, pe care-l acceptă și Patriarhia Ecumenică: Săcătatea Sa Patriarhul Ecumenic **Bartholomeu I** [Arhiepiscopul Constantinopolului Noua Romă], considerându-se al 270-lea urmaș al Sfântului Apostol **Andrei**, în Scaunul din Bysantion, din anul 330 Constantinopol.

⁹⁸ Ioan Marin **MĂLIŢĂŞA**, *Florilegium studiorum, Studii de istorie bisericească a românilor*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002, p. 98.

d. Protos „Protoi” ai Sfântului Munte Athos⁹⁹

887-1593

„Nici un alt popor pravoslavnic nu a făcut atâta bine pentru Athos, cât au făcut Români”, scrie Porfir Uspensky, *Istorja Afona*, III, 3, p. 334, principalul monografist al Sfântului Munte Athos.¹⁰⁰

Sfântul Munte Athos, Hagio Oros, Sfetagora sau „Grădina Maicii Domnului” este „degetul răsăritean”, din cele trei „degete” sau prelungiri ale peninsulei Chalkidiki, în provincia Macedonia, din Grecia. Sfântul Munte Athos a fost menționat ca centru monahal încă din secolul al VII-lea.

Peninsula are statut autonom, din 1924, ratificat în anul 1926, sub suzeranitate grecească, din anul 1912, scăpând astfel de stăpânirea turcească, sub care a stat din anul 1453. UNESCO protejază și Sf. Munte Athos. Înălțimea maximă a muntelui de pe peninsula monahală atinge 2033 m. Structura canonică a republicii monahale este definită de cele **20** (douăzeci) de **mănăstiri**, având fiecare în subordine schituri (în total sunt 30), metoace, 20 de paraclise, chilii, colibe și „peșteri” cu eremiți sau alte locuri pentru călugării anahoreți. Inițial, viața monahală din aceste **palate**, cetăți sau castele **ale credinței** sau **Taborul Ortodoxiei**, era dominată de regula idioritmă. Astăzi domină însă stilul de viață monahal cenobitic: Marea Lavră a Sf. Atanasie; Mănăstirea Vatoped; Mănăstirea Ivirion; Mănăstirea Hilandar; Mănăstirea Dionisiu; Mănăstirea Kutlumuș sau vechea Lavră românească; Mănăstirea Pantocrator; Mănăstirea Xiropotamu; Mănăstirea Zografu; Mănăstirea Dohiar; Mănăstirea Karacalu; Mănăstirea Filoteiu; Mănăstirea Simopetras; Mănăstirea Sfântul Paul; Mănăstirea Stavronikita; Mănăstirea Xenofon; Mănăstirea Grigoriu; Mănăstirea Esfigmenu; Mănăstirea Sf. Pantelimon sau Rusicon; Mănăstirea Costamonitu. Centrul geografic și de conducere administrativă și canonică a Sf. Munte Athos este **Karies**, cu (și) **Protaton**, unde rezidează și Protul sau Protosul Sfântului Munte Athos.

Aproape o treime din cele peste 300 de biserici și paraclise de la Sfântul Munte, au ca hram sărbători închinare Maicii Domnului. Mănăstirea Ivirion (a Georgiei) are cel mai vestit hram al Maicii Domnului, la 15 august: Adormirea Maicii Domnului. Călugării atoniți au constituit întodeauna „armata de geniu” a Ortodoxiei.¹⁰¹

⁹⁹ Lista stareților protos ai Sfântului Munte Athos o reproducem după Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von Nikolaus THON. Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus-Verlag Trier, 1983, pp. **578–579** (= SOPHIA, Quellen Östlicher Theologie, Herausgegeben von Julius Tyciak + und Wilhelm Nyssen, Band 23, 628 p.).

¹⁰⁰ Vezi, Teodor **BODOGAE**, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos* [„Nici un alt popor pravoslavnic nu a făcut atâta bine pentru Athos, cât au făcut Români” (Porfir Uspenski, *Afon*, III, 3, p. 334)], Sibiu, 1940, 353 p. [Seria Didactică, Nr. 11].

Vasile **DRĂGUȚ**, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 39.

¹⁰¹ Lothar **HEISER**, *Maria in der Christus-Verkündigung des orthodoxen Kirchenjahres*, Paulinus Verlag Trier, 1981, 428 p., incl. XXXII il. [Sophia, Quellen östlicher Theologie, Hgg. von + Julius Tyciak und Wilhelm Nyssen, Band 20].

Femeile nu au deloc acces pe Sfântul Munte, iar animalele de sex feminin sunt de asemenea excluse, cu excepția găinilor, din cauza ouălor, de care călugării pictori au nevoie pentru pictarea Sfintelor Icoane.¹⁰²

Andrei - Protul,? -?, menționat prin anul **887**

Ștefan,? 959 – 962?

Sf. **Atanasie**, **963**? -?, amintit în documente și prin anul **972**; fondează **Lavra** în anul **963**,
principala Mănăstire de la Athos

Toma, 980 – 985

Ioan Plakenos, 991 – 996

Nichifor,? -?, înainte de **1001**

Paul, de la Mănăstirea atonită Xeropotamou, 1001 – 1009

Nichifor, 1010 – 1019

Leontius,? -? amintit în 1024

Ioan,? -?, amintit în 1025

Gherasim,? -?, amintit în 1030

Mihail,? -?, amintit în 1030

Teoctist, de la Esfigmenu,? -?, amintit în 1035

Teofilact, 1045 – 1051

Iosif,? -?, înainte de 1070

Gherasim, de la Xenofont,? -?, înainte de 1070

Paulus, de la Dochiaru, 1070 – 1083

Sava, de la Xirokastru,? -?, amintit prin 1087

Neofit, de la Dochiaru,? -?, amintit prin 1092

Gabriel,? -?, amintit prin 1093

Ioanichie (Balmas?),? -?, amintit prin 1096

Cosma, 1101 – 1102

Ioan Tarchionites, 1107 – 1108

Iarion, Kastamonites, 1109 – 1116 (?)

Neofit, de la Dochiaru,? -?, după 1118

Gabriel, 1141 – 1153

Nichifor, de la Lavra,? -?, amintit în 1154

Ioan,? -?, amintit în 1169

Dorotei,? -?, amintit în 1177

Mitrofan,? -?, 1182

Martianos (sau Martinianos),? -?, 1188

Eusebiu, 1192 – 1193,

Gherasim, 1194 – 1198

Dometie, Ierusalimiteanul,? -?, 1201

Daniel,? -?, între 1201 – 1257

¹⁰² Arhimandrit Ioanichie **BĂLAN**, **Pelerinaj la Muntele Athos**, ediția a III-a, Editura Episcopiei Romanului, 1997, 255 p.

Teoctist,? -?, înainte de 1208
Eusebiu, în jurul anilor 1219 – 1228
Teodor, 1253 – 1257
Arsenie, 1262 – 1264
Cosma,? -?, 1264
Ioanichie, 1284 – 1285
Ioan, 1287 – 1288
Iacob, de la Lavra,? -?, 1289
Ioanichie, 1294 – 1301
Ilarion,? -?, înainte de 1306
Luca,? -?, 1306
Teofan, 1312 – 1314
Isac, 1314 – 1345
Teodoret,? -?, 1345
Nifon,? -?, 1347
Gherman, 1347 – 1348
Antonie,? -?, 1348
Arsenie,? -?, 1350?
Teodosie de Alypiou, *prima oară*,? -?, 1353
Teodul,? -?, 1353
Silvan,? -?, înainte de 1356
Teodosie, de Alypiou, *a doua oară*,? -?, 1356
Dorotei, de Hilandar, 1356 – 1366
Sava, 1369 – 1371
Gherasim, 1374 – 1375
Hariton, de Kutlumuş, 1376 – 1378
Dorotei, 1384 – 1387
Dauid (David?),? -?, 1389
Neofit, 1391 – 1392
Ieremia, 1392 – 1398
Isaak, 1399 – 1400?
Theonas,? -?, 1400?
Ghennadie,? -?, 1400
Neofit, 1400 – 1404
Ieremia, *a doua oară*?,? -?, 1405
Dometie,? -?, 1407
Simon,? -?, 1409
Isaak,? -?, 1424
Anonim,? -?, 1424
Daniel, 1428 – 1430
Calist,? -?, în jurul anului 1450

Dorotei, de la Simon Petra,? -?, înainte de 1452
Neofit?,? -?, 1452
Dorotei, 1466 – 1467
Daniel,? -?, 1471
Ignatie, de la Pantokrator,? -?, 1483
Cosma, de la Kutlumuş,? -?, înainte de 1492
Gabriel,? -?, 1494
Grigorie,? -?, 1496
Visarion, 1500 – 1502
Macarios,? -?, 1504
Moise, 1504 – 1505
Mitrofan,? -?, 1506
Paisie, 1508 – 1509
Mitrofan, al Makrei,? -?, 1510?
Sava, 1512- 1513
Iosif,? -?, 1514
Simeon,? -?, 1515
Gabriel, 1516 – 1527
Calistrat,? -?, 1528
Serafim,? -?, în jurul anului 1530
Eutimie,? -?, 1533
Serafim, *a doua oară*?,? -?, 1538
Missail,? -?, 1541
Grigorie, de la Lavra,? -?, 1542
Moise, 1543 – 1544
Sofronie,? -?, 1547
Iona,? -?, 1553
Hristofor, de la Dionysiou,? -?, 1553
Antonie,? -?, 1556
Dionisie, de la Hilandar,? -?, 1558
Chiril, de la Kutlumuş,? -?, 1561
Gabriel,? -?, 1562
Neofit,? -?, 1566
Ioanichie,? -?, înainte de 1568
Filotei, 1568 – 1569
Paisie,? -?, 1578
Eutimie, de la Vatoped,? -?, 1579
Dionisie, de la Lavra, 1579 – 1582
Nifon,? -?, 1582
Pahomie,? -?, 1582
Moise,? -?, 1582

Sofronie,? -?, 1584
Ieremia,? -?, 1585
Nicodim, 1586 – 1588
Laurențiu,? -?, 1589
Filotei,? -?, 1591
Vissarion,? -?, 1592
Calist,? -?, 1593

.....

*

Biserici Autocefale:

- [1.] Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului;**
- [2.] Patriarhia Alexandriei și a întregii Africi;**
- [3.] Patriarhia Antiohiei și a întregului Orient, cu sediul în Damasc;**
- [4.] Patriarhia Ierusalimului**

Patriarhia Ohridei

În și din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol a evoluat Patriarhia Ohridei [a Primei Justiniane și Ohridei], cu toate stațiunile pe care le cunoaște istoria acestei instituții: Justiniana Prima, 535 - c.602; Pliska/Preslav, 870 -?; Durostorum, 945 - 971; Ohrida, 1018 - 1767;

Patriarhia de Peć – Ipek

În și din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice și al Patriarhiei de Ohrida a evoluat Patriarhia de Peć-Ipek, 1220-1459 și 1557-1766.

Patriarhia de Turnovo sau Târnovo

În și din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice și al Patriarhiei de Ohrida a evoluat Patriarhia de Târnovo, 1204-1394.

5. Patriarhia Moscovei, Autocefală

Actualmente, Patriarhia Moscovei dispune asupra a 80 de milioane de credincioși, în Rusia, în celelalte state ale Federației Ruse, precum și în emigrație (Europa de vest, America, Australia), organizați într-o Patriarhie, cu statut autocefal, cu Scaunul la Moscova, cu 55 de eparhii în Rusia și în alte state ale Federației Ruse, la care se mai adaugă 11 eparhii în Bielorusia, 28 eparhii în Ucraina, șapte eparhii în emigrație, 11 mănăstiri de călugări și 20 de călugărițe. În total, 101 eparhii și 31 de mănăstiri.

Patriarhia este de rit bizantin, cu limba liturgică slavonă și rusă.

Titulatura: Sanctitatea Sa N., Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, Abate al Lavrei Preasfânta Treime, din Zagorsk.

Mitropoliți ai Kievului și întregului Rus’ 988-1353, rezidenți în Kiev

Mihail (I), 988-992
Leontie, sau Lev, 992-1008
Ioan I, 1008-1033
Feopempt, 1036 -?
Ilarion, 1051-1054
Efrem, 1055 -?
Gheorghe I, 1072-1073
Ioan II, 1073-1089
Ioan III, 1089-1090
Nicolae, 1097-1101
Nichifor, 1103-1121
Nichita, 1122-1126
Mihail II, *prima oară*, 1130-1145
Klim sau Clement, 1147-1154
Constantin I, 1156-1158
Feodor, 1161-1163
Ioan IV, 1164-1166
Constantin II, 1167-1172
Mihail II, *a doua oară*, 1172-1182
Nichifor II, 1182-1197
Gavriil I,? -?
Dionisie,? -?
Matfej, 1210-1220
Chiril I, 1224-1233
Iosif, 1237 -?
Chiril II, 1249-1281
Maxim, 1283-1305
Petru, 1303-1326
Feognost, 1328-1353

Mitropoliți ai Kievului și întregului Rus’ 1354-1461, rezidenți în Moscova¹⁰³

¹⁰³ Pentru informarea cititorului, precizăm că au existat în această perioadă și mai târziu chiar, mai mulți mitropoliți cu titlul de Kiev. Existau astfel: *Mitropolia Kievului* [în Statul Ruso-Kievean] (1039-1353); Mitropolia *Kievului și a toată Rusia*, în Moscova (1354–1461); Mitropolia Moscovei (1461-1589); Patriarhia Moscovei (1589-1700 și 1918, până astăzi); *Mitropoliți ai Kievului în Lituania* (1458-1507); Mitropoliți ai Kievului și Galiției, în Lituania (1507-1588 și 1620-1701, în această din urmă categorie trebuie integrat și mitropolitul român Petru Movilă al Kievului: 1633-1647);

Alexie, 1354-1378

Mihail III, sau Mitjaj, neînscăunat, numai numit, 1378-1379

Mitropolia Haliciului sub Patriarhia Ecumenică? - 1141 ,? – 1156 -?, 1303 – 1403?, cu întreruperi [Alexius? –1141 -?, Cosmas?- 1156, Nifon 1303 – 1305, Petru 1308 – 1326, Gabriel 1331 -?, Teodor 1337 – 1347, Antonie 1370 – 1391, Simeon?-1391-?, Ioan din Luțk 1393-1403?]; Mitropoliți ai Lituaniei(1316-1477). Vezi Listele cronologice din lucrarea lui A. M. AMMANN S.J., *Ostslawische Kirchengeschichte*, Thomas Morus Presse im Verlag Herder, Wien, 1950, pp. 674-696. Nu am menționat în această listă pe ierarhii uniți: 1588–1805, Mitropoliți uniți de Kiev și Halici (Galiția); Mitropoliți de Halici (1807-1946). **Ibidem.**

După moartea Mitropolitului ortodox lituanian Roman (1354-1361), episcopiile Galițiene și din Rusia Mică - Lituania –Volhynia, au ajuns din nou sub controlul canonic al Mitropolitului Alexius al Kievului și a toată Rusia (1354-1378). În anul 1366, regele Cazimir al Poloniei († 1370) a cucerit întreaga Galiție și Lituania (cu excepția regiunii Luțk), după care monarhul a dispus despărțirea ierarhică de Moscova a Bisericii Ortodoxe din regatul său. Prea multă toleranță sau respect față de Ortodoxie nu avea regele polonez, toate măsurile trebuind să conducă însă la stabilitatea politică a noilor țări cucerite și integrarea lor sub sceptrul său. Împreună cu boierii galițieni, regele polonez a trimis o scrisoare Patriarhului Ecumenic Philotei (1364-1376, a doua oară), prin care-i cereau ca episcopul Antonie al Haliciului să fie numit mitropolit al Mitropoliei Haliciului, pe care Patriarhul să o reactiveze, în forma canonică existentă, până în anul 1347. Regele menționa că, în cazul în care patriarhul ecumenic refuză reactivarea Mitropoliei de Halici, redusă între timp din nou la forma de Episcopie, atunci acesta se simte nevoit să se adreseze latinilor, adică Romei Vechi.

În fața acestei amenințări și șantaj regal, Patriarhul Philotei a reacționat prompt, fără alte intervenții, și în anul **1370 a reînființat Mitropolia Haliciului**, al cărei titular a și devenit Antonie (1370-1391), urmat de Simeon (1391 -?) și Ioan din Luțk (1393-1403?), cu eparhiile sufragane: Chelm, Turov, Przemysl și Vladimir. Patriarhul se temea pe bună dreptate, de pericolul propagandei catolice în Europa de răsărit și nu s-a înșelat nici în privința Galiției.

Prin 1372, Papa Grigorie XI (1370-1378) a început să întreprindă tot felul de acțiuni, în vederea fondării unei ierarhii de rit latin în Galiția. În acest scop i-a ordonat episcopului latin Florian de Cracovia (1367-1380) *să alunge cu forța*, toți episcopii schismatici, adică ortodocși, din Galiția. Episcopul Florian nu s-a conformat ordinelor Papei, dar, în anul 1375, a fondat Arhiepiscopia romano-catolică a Galiției, cu sediul în Lemberg, instituție care trebuia să funcționeze paralel cu ierarhia ortodoxă locală. După mai multe tulburări politice și schimbări de stăpânire, în anul 1387, Galiția a trecut de sub stăpânirea regelui ungar, din nou sub aceea a regelui polon.

În același an însă, **1387**, regele Poloniei a fost obligat ca sudul Galiției, împreună cu cetatea și orașul Halici (Lemberg, Lwow) să le cedeze Țării Moldovei, domnitorul Petru Mușat (1375-1391) plătind în schimb o sumă de bani neînsemnată. Nu se știe apoi, dacă mitropolitul Antonie a continuat să rezideze în Halici, ori a trebuit să se mute la Suceava, pentru a fi la dispoziția domnitorului și a Curții Domnești. Așa se explică și împrejurarea în care, mitropolitul Antonie, prin anul 1387 sau ulterior, dar înainte de anul 1391, când a decedat, la Suceava, a procedat la hirotonirea întru arhiepiscop a lui Iosif și a lui Meletie.

Exact în această perioadă, adică în anul 1370 a avut loc și fondarea Mitropoliei Severinului. Chiar dacă motivele și împrejurările în care această Mitropolie a fost înființată sunt diferite, acolo, la centru, în Polis, Patriarhia Ecumenică intrase deja în panică.

Regestele Patriarhale precizează că înainte de luna august 1370, Mitropolitul Daniil al Vidinului și dicheofilaxul Patriarhiei Daniil Critopol au depus, la Cancelaria Sfântului Sinod, scrisoarea Mitropolitului Iacint al Ungrovlahiei. Acesta era învinuit de-a nu fi respectat directivele Marelui Sinod, adică ale Patriarhiei Ecumenice, motiv pentru care era somat să se înfățișeze la Polis, pentru a se dezvinovăți. Întrebarea se pune, ce înțelegea Patriarhul Ecumenic, prin “nerespectarea directivelor...”.

Reclamațiile contra venerabilului Mitropolit Iachint s-au dovedit neîntemeiate, dar în anul 1370, Antim [numele de călugărie] Critopol a devenit Mitropolit de Severin, probabil în zona unde ulterior, după anul 1370, se refugiase și Mitropolitul Daniil al Vidinului, după ce a fost alungat din Eparhie.

Patriarhia Ecumenică intenționa să-l ajute pe bătrânul arhiepiscop Iachint, dar în același timp dorea și să pregătească și să ferească tânăra Provincie Bisericească a Ungrovlahiei, de eventualele asalturi prozelitiste **ale catolicilor din jur sau de o ademenire a ierarhilor acestora la uniație.**

Mitropolia Ungrovlahiei se bucura de mult prestigiu la Constantinopol, și nu numai că aceasta dintâi își extindea jurisdicția și asupra ortodocșilor din Ungaria și Transilvania, dar îndeplinea și alte misiuni canonice și diplomatice, din partea Patriarhiei Ecumenice, în acest spațiu geografic al Europei centrale și de răsărit. Astfel, în gramata de numire a Mitropolitului Antonie al Haliciului, Patriarhul Ecumenic îi cerea acestuia, ca în toate acțiunile, privitoare la alegerile și hirotonirile de mitropolit și episcopi, din cuprinsul Mitropoliei Haliciului, să se adreseze Arhimitropolitului Exarh de la Curtea de Argeș. Numai împreună cu acesta, să întreprindă toate aceste acțiuni, probabil și de teama unui amestec al ierarhilor ruși în problemele Mitropoliei Haliciului. Deci Mitropolitul Ungrovlahiei îndeplinea funcția de Exarh al Ungariei și Transilvaniei, dar și pe aceea de Apocrisiarh [nunțiu sau ambasador] sau legat al Patriarhiei Ecumenice, în Regatul Poloniei.

Ciprian, 1381-1382
Pimen, oder Pimin, 1382-1385
Dionisie, 1384-1385
Ciprian II, 1390-1406
Fotie, sau Fotij, 1408-1431
Gherasim, 1432-1435
Isidor, 1436-1441 ¹⁰⁴
Iona, 1448-1461

¹⁰⁴ **Mitropolitul Isidor al Kievului (1385-1463)**. S-a născut în Peloponez, în jurul anului 1385 și a murit la Roma, la data de 23 aprilie 1463. Pregătirea teologică și-a făcut-o la Constantinopol, călugărindu-se la Monemvasia, iar mai târziu a devenit starețul Mănăstirii Sf. Dimitrie, din Polis. Între timp a fost folosit de Curtea imperială și în misiuni diplomatice, ca legat al basileului, cum a fost cazul în 1434, la Conciliul din Basel. În anul 1437 a fost numit mitropolit al Kievului și hirotonit întru arhiepiscop. Între anii 1438-1439 a făcut parte din delegația Ortodoxă, la Sinodul de la Ferrara-Florența, manifestându-se ca un înflăcărat susținător al Unirii cu Roma Veche, unde a și rămas, devenind romano-catolic. La 17 august 1439 a fost numit Legat Papal pentru Rusia și la 18 decembrie, același an a fost creat cardinal. În calitate de Legat Papal a vizitat Polonia, Lituania, și Kievul. La 23 martie 1441, aflându-se la Moscova, a fost arestat și închis, la porunca Marelui Cneaz Vasile II, al Rusiei, sub acuza de erezie. După doi ani, reușește să evadeze și fugă în Italia. Spre sfârșitul anului 1452, Cardinalul Isidor și-a făcut apariția triumfală la Constantinopol, în calitate de Legat al Papei Nicolae V (1447-1455). În această calitate, la data de 12 decembrie 1452, în prezența Curții Imperiale, celebrând Liturghia romano-catolică, în Basilica Patriarhală Sfânta Sophia, din Constantinopol, a publicat punerea în aplicare a deciziilor sinodale de la Ferrara-Florența, din 1438-1439, considerând Unirea Bisericii Ortodoxe cu Roma Veche, ca și încheiată sau desăvârșită. Iată cum descrie E. Gibbon această slujbă religioasă a Cardinalului Isidor al Kievului, de proclamare a unirii cu Roma, din data de 12 decembrie 1452, din Biserica Patriarhală a Sfintei Sophii, din Constantinopol: „La douăsprezece decembrie, ambele popoare, în biserica Sfânta Sophia, se uniră în cuminecătură și rugăciune și numele celor doi pontifi fură amintite în mod solemn: Nicolae al V-lea, vicarul lui Hristos și patriarhul Grigore, care fusese alungat în exil de un popor rebel.”
„Dar veșmintele și limba preotului latin care slujea la altar erau un motiv de scandal și bizantinii observară cu oroare că a sfințit o prăjitură sau un biscuit de cocă nedospită și că a turnat apă rece în cupa sfințită.”
(vol. III, p. 234).

A rămas în Constantinopol până la 29 mai 1453, când a fost luat ostatec de către turci, reușind și de data aceasta să fugă în apus, ajungând din nou la Roma. Mehmed al II-lea dorea cu orice preț să prindă Legatul Papal, numai că grecul Isidor a fost mai viclean, decât și-a închipuit Sultanul. Mitropolitul Cardinal Isidor și-a dat hainele unui cerșetor, el s-a îmbrăcat cu zdrențele acestuia, fiind „cumpărat” apoi, de către un negustor italian, din Pera, care i-a mijlocit apoi fuga în Italia. Cerșetorul a fost prins, decapitat, iar capul i-a fost apoi expus pe o lance și purtat în triumf prin oraș, de către turci, care credeau că este căpățâna Mitropolitului Cardinal Isidor.

De la el au rămas o serie de discursuri, scrisori, precum și *Enciclica din Buda, trimisă Bisericii Ortodoxe Ruse*. Biblioteca sa celebră, a ajuns cu timpul în diferite colecții de manuscrise din Europa apuseană, nu numai în Biblioteca Apostolică Vaticană.

La Roma, după moartea lui Grigorie III Mammas, în anul 1459, Isidor a devenit urmașul acestuia, adică Patriarh Latin de Constantinopol, funcție pe care a deținut-o până la moarte. Vezi:

BIOGRAPHISCHES LEXIKON zur Geschichte Südosteuropas, hgg. von Mathias BERNATH und Felix von SCHROEDER, Redaktion Gerda BARTL, **Band II, G-K**, 1976, R. Oldenbourg Verlag München, p. 243. [Südosteuropäische Arbeiten, 75/II].

Edward GIBBON, *Istoria declinului și a prăbușirii imperiului roman*, *Antologie*, vol. III, p. 234; Steven RUNCIMAN, *Die Eroberung Konstantinopel 1453*, Verlag C.H Beck, München, 1990, p. 156.

Ioan Marin MĂLINAȘ, *De te voi uita, Constantinopol!* sau privitor la evenimentele de la 10 august 626, 13 aprilie 1204 și 29 mai 1453, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2004, 195 p. (pp. 94-97). **Același**, *If I forget you, Constantinople!*, or about the events of August 10, 626, April 13, 1204 and May 29, 1453, Sedan Publishing House, Cluj-Napoca, 2004, 195 p. (pp. 97-101).

Același, *De te voi uita, Constantinopol!* sau privitor la evenimentele de la 10 august 626, 13 aprilie 1204 și 29 mai 1453, în vol. *Byzance après Byzance, 550 de ani de la căderea Constantinopolului*, Oradea, 7-8 mai 2003, tipărit la Napoca Star, Cluj-Napoca, 2004, pp. 30-102, Editori Constantin VOICU și Liviu BORCEA [Universitatea din Oradea, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Istorie-Geografie, Muzeul Țării Crișurilor], pp. 61-62.

Mitropoliți ai Moscovei și întregului Rus’ 1461 - 1589

Teodosie, Feodosij, Byval’cev, 1461-1465

Filip I, 1467-1473

Gherontie, 1473-1489

Zosima, Bradatyj, 1490-1494

Simon, 1495-1511

Varlaam, 1511-1522

Daniil, 1522-1539

Ioasaf, Skrypicyn, 1539-1543

Macarie, 1543-1564

Afanasij, 1564-1566

Filip II, Kolyčev, 1566

Gherman, 1566-1569

Chiril III, 1570-1577

Antonie, 1577-1580

Dionisie, 1581-1586

Iov, 1586-1589, apoi Patriarh (1589-1605)

Patriarhi ai Moscovei și întregului Rus’ 1589-1700 și din 1917

Iov, 1589-1605

Ignatie, *prima oară*, 1605-1606

Hermoghen, 1606-1611

Ignatie, *a doua oară*, 1611-1612

Sedisvacanță, 1612-1619

Filaret, Romanov, 1619-1633

Ioasaf I, 1634-1640

Iosif, 1642-1652

Nikon, 1652-1666

Ioasaf II, 1667-1672

Pitirim, 1672-1673

Ioachim, 1674-1690

Adrian, 1690-1700

Perioada Sinodală (1702-1721)

Ștefan Javorskij: Administrator - **un arhiereu** - Vicar și Exarh al Scaunului Patriarhal, din anul 1702, până la desființarea Patriarhiei, în anul 1721.

**Perioada Procuratorului General-un laic - al Sfântului Sinod al Bisericii
Ortodoxe Ruse, 1721-1917**

Reînființarea Patriarhiei în anul 1917:

Tihon, Bellavin, 1917-1925

Sedisvacanță, 1925-1943

Serghie, Stragorodskij, 1943-1944

Alexie I, Simanskij, 1945-1970

Pimen, Izvekov, 1971-1990

Alexie II, 1990-

Mitropoliți ai Principatului de Halici, 1141-1403

[Lvov, Liviv, Leopoli, Lemberg, Lwow]

sub jurisdicția directă a Patriarhiei Ecumenice

Alexius,? –1141 -?

Cosmas,? - 1156

Nifon, 1303-1305

Petru, 1308-1326

Gabriel, 1331 -?

Teodor, 1337-1347

Antonie, 1370-1391

Simeon,?-1391 -?

Ioan, din Luzk, 1393 - 1403?

Mitropoliți în Marele Principat al Lituaniei

(c. 1316-1389)¹⁰⁵

Feofil, c. 1316-1317

Feodorit, 1352-1354

Roman, 1354-1361

Ciprian, 1376-1381

Ciprian, 1382-1389

Grigore, Țamblac sau Semivlah, 1415-1420?

Spiridon, Soton, 1474 -?

Galaction,?-1477

¹⁰⁵ Vezi Listele cronologice, pp. 683 – 687, ale ierarhilor slavi, din lucrarea lui A. M. AMMANN S.J., **Ostslawische Kirchengeschichte**, Thomas Morus Presse im Verlag Herder, Wien, 1950, pp. 674-696. Compară cu Nikolaus THON, Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche, zusammengestellt und eingeleitet von Nikolaus THON. Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus-Verlag Trier, 1983, pp. 578/579 (= **SOPHIA**, Quellen Östlicher Theologie, Herausgegeben von Julius Tyciak + und Wilhelm Nyssen, Band 23, 628 p.).

Mitropoliți cu titlul de Kiev, în Lituania (1415-1507)¹⁰⁶

Grigore, Țamblac sau Semivlah, 1415-1420?

Grigore, Bulgarul, 1458-1472

Misail, Pruckij, 1474-1477

Spiridon, 1476

Simeon, 1477-1488

Iona I, Glezna, 1489-1494

Macarie I, Dracul, Čort, 1495-1497

Iosif I, Bulgarynovič, 1498-1501

Iona II, 1502-1507

Mitropoliți de Kiev și Halici, în Regatul Poloniei și Lituania (1507-1707, respectiv 1686)

Iosif II, Soltan, 1507-1521

Iosif III, 1522-1534

Macarie II, 1535-1555

Silvestru, Belkevič, 1556-1568

Iona III, Protasovič Ostrovskij, 1568-1577

Ilie, Kuca, 1576-1579

Onisifor, Devočka-Petrovic, 1579-1588

Mihail, Ragoža, 1589-1599

Ipatie, Pocej, 1599-1613

Iov, Boreckij, 1622-1631

Isaia, Kopinskij, 1631-1633

Petru, Movilă (slavizat Mogila), 1633-1646 († 1 ianuarie 1647)

Silvestru, Kosov, 1647-1657, între anii 1654-1667, sub jurisdicția Moscovei

Dionisie, Boloban, 1657-1663

¹⁰⁶ La data de 14 august **1385**, a avut loc uniunea de la Krewo, dintre Polonia reginei Jadwiga și Lituania marelui Cneaz Jagello (1377-1434). În martie 1386, Jagello se botează, se căsătorește cu Jadwiga și devine Wladislaw II Jagello regele Poloniei. În anul **1392** a fost încheiat Tratatul polono-lituanian, dintre Wladislaw II Jagello și noul mare cneaz Witold (1392-1430) al Lituaniei. Witold este recunoscut ca mare cneaz sub suzeranitatea Poloniei, extinzându-și Statul până la Marea Neagră. Așa ajunge Ucraina sub stăpânire lituaniană. Prin Uniunea de la Lublin, din 1 iulie **1569**, Lituania este alipită Poloniei, păstrându-și însă vechile structuri administrative, fiscale, juridice și militare. Primul mare cneaz al Lituaniei care s-a încreștinat a fost Mindovg (Mindaugas) (c. 1240-1263), în anul 1251, iar în anul 1253 a fost încoronat rege al Lituaniei, de către Episcopul dominican Heidenreich (1245-1262) OP de Kulm, în Pmerllen, în Polonia. Mindovg este și fondatorul orașului Vilnius, devenit capitală a Lituaniei. În anul 1261, Mindovg a apostat de la Creștinismul de rit latin, readoptând păgânismul local lituanian. Abia în secolul al XIV-lea va avea loc încreștinarea Lituaniei, grație monarhilor Wladislaw II Jagello și Witold, care au impus și stimulat doar ritul latin.

Iosif, Neljubovič-Tukal'skij, 1664-1676

Antonie, Vinnickij, 1679-1685

Iosif, Szumlański, 1685-1707

În Rusia

Ghedeon, Czetwertyński, 1685-1690, din 1686 din nou sub jurisdicția Moscovei

Varlaam, Jasinski, 1690-1707

Mitropolia Autonomă a Kievului a fost scoasă de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice și subordonată Patriarhiei Moscovei în două etape, în conformitate cu încadrarea Ucrainei în Țaratul Rus: prima oară în anul 1654; apoi în **1686**, în urma războiului dintre anii 1654-1667, cu Pacea de la Andrusovo, din anul 1669.

Procuratorul General sau Ober Prokurator al Sinodului Dirigent al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, 1722-1917

Prima Patriarhie Rusă s-a menținut între anii 1589-1700, această instituție fiind restaurată în anul 1917. În perioada de timp de la 1700 și până în 1917, Biserica Ortodoxă Rusă a avut două forme de conducere:

1. Perioada Sinodală (1702-1721)

Ștefan Javorskij: Administrator – **un arhiereu** – Vicar și Exarh al Scaunului Patriarhal, din anul 1702, până la desființarea Patriarhiei, în anul 1721.

2. Perioada Procuratorului General – un laic – al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, 1721-1917

La 25 ianuarie 1721, Țarul Petru cel Mare a desființat instituția Patriarhiei Ortodoxe Ruse, după ce a ținut Scaunul vacant timp de 20 de ani, adică din anul 1700, când murise Patriarhul Adrian (1690-1700). Țarul a substituit Instituția Patriarhiei unui **Sinod Dirigent**, a cărui reședință nu era la Moscova, ci la St. Petersburg, oraș înființat de el, în anul 1703, ca “fereastră a Rusiei spre occident”. La Moscova, în locul Patriarhului, de acum va rezida un Mitropolit, pe toată durata Sinodului Dirigent (1721-1917). De fapt, în toată această perioadă de timp, structura administrativă a mitropoliilor și eparhiilor a rămas aceeași, doar instituția Patriarhiei cu toate prerogativele ei de jurisdicție a fost schimbată. Acest sistem de conducere a Bisericii Ruse a fost o concepție luterană privind supremația monarhului în Biserică inspirată de Vechiul Testament, după modelul regilor teocratici ai evreilor și după sugestia protestantului elvețian Lefort. Petru cel Mare imita îi în felul acesta pe regii Angliei, capi ai Bisericii Anglicane. Legătura dintre Sinodul Dirigent și Țar a făcut-o Procuratorul General sau Ober Prokurator, un laic. Puterea Procuratorului General a devenit nelimitată, ajungându-se ca decizia lui să fie mai importantă decât aceea a întregului Sfânt Sinod. Procuratorul General cenzura deciziile sinodale și avea drept de veto asupra hotărârilor considerate de Stat ca inoportune.

Deciziile din 25 ianuarie 1721, cu toate schimbările făcute de Țarul Petru cel Mare au fost aprobate de Patriarhul Ecumenic Ieremia III (1716-1726 și 1732-1733) la data de 23 septembrie 1723.¹⁰⁷

Boltin, Ivan Vasilievici, 1722-1725

Baskakov, Aleksej Petrovici, 1725-1726

Raevskij, R., numai “Procurator”, nu procurator general, 1726 -?

Krecetnikov, Nikita Semenovici, 1741

Șachovskoj, Jakov Petrovici – Prinț, 1741-1753

L’vov, Afanasij Ivanovici, 1753-1758

Kozlovskij, Aleksej Semenovici – Prinț, 1758-1763

Melissino, Ivan Ivanovici, 1763-1768

Cebyșev, Petr Petrovici, 1768-1774

Akciurin, Sergej Vasilievici, 1774-1786, până în 1775 numai ca locțiitor

Naumov, Apollon Ivanovici, 1786-1791

Musin-Pușkin, Aleksej Ivanovici – Conte, 1791-1797

Chovanskij, Vasilij Aleksevici – Prinț, 1797-1799

Chvostov, Dimitrij Ivanovici, 1799-1802

Jakovlev, Aleksandr Alekseevici, ca Locțiitor, 1803

Golicyn, Aleksandr Nikolaevici – Prinț, 1803-1817

Meșcerskij, Petr Sergeevici – Prinț, 1817-1833

Neceaev, Stepan Dimitrievici, 1833-1836

Protasov, Nikolaj Alekseevici – Conte, 1836-1855, fost general de husari, foarte rigid și cel mai radical Procurator General. El a sugerat Țarului Nicolae I (1825-1855) și ideea convertirii la Ortodoxie a luteranilor din Letonia și Estonia. Tot în timpul său, sub presiunea Țarului Nicolae I, în anul 1839, trei eparhii, unite ukraeniene, cu 1300 de preoți și mii de credincioși, ajunși sub stăpânire rusească, au fost trecute la Biserica Ortodoxă, sub jurisdicția Moscovei.

Karasevskij, Aleksandr Ivanovici, 1855-1856

Tolstoj, Aleksandr Petrovici – Conte, 1856-1862

Achmatov, Aleksej Petrovici, 1862-1865

Tolstoj, Dimitrij Andreevici – Conte, 1865-1880, în timpul căruia, în anul 1875, Eparhia Unită de Helm – Holm, cu 260.000 de suflete, a fost trecută la Ortodoxie.

Pobedonoscev, Konstantin Petrovici, 1880-1905

Obolenskij, Aleksej Dmitrievici – Prinț, 1905-1906

Șirinskij-Șichmatov, Aleksej Alekseevici – Prinț, 1906

Isvolskij, Petr Petrovici, 1906-1909

Lukjanov, Sergej Michajlovici, 1909-1911

Sabler, Vladimir Karloviț, 1911-1915

Samarin, Aleksandr Nikolaevici, ca Locțiitor, 1915

Voljin, Aleksandr Nikolaevici, 1915-1916

Raev, Nikolaj Pavlovici, 1916-1917

¹⁰⁷ Lista Procuratorilor Generali am preluat-o după: Nikolaus THON, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, Op. cit., p. 593.

L'vov, V. N., 1917

Kartașev, Anton Vladimirovici, 1917 [după desființarea funcției de Procurator General, la data de 5 august, până la revoluția din octombrie 1917, a funcționat ca ministru pentru Mărturisirile de Credință Religioase (=al Cultelor)]. Sinodul Bisericii Ruse, care și-a început lucrările pe data de 15 august, durând până în septembrie 1917, a restaurat Patriarhia Moscovei și a întregii Rusii, primul Patriarh fiind ales la 5 noiembrie și întronizat la 21 noiembrie același an.

Biserici Ortodoxe Autonome, sub jurisdicția Moscovei

1. Mitropolia Japoniei, din anul 1919

După revoluția din octombrie 1917, din Rusia, Biserica Ortodoxă din Japonia, în anul 1919 s-a declarat de sine stătătoare, continuând să aibă însă legături strânse cu Biserica Ortodoxă Rusă Greco-Catolică, din America de nord. La 10 aprilie 1919, Patriarhia Moscovei i-a acordat statutul de autonomie, pe care însă Patriarhia Ecumenică nu-l recunoaște deloc.¹⁰⁸

Sergij, Tichomirov, 1921-1940

Sedisvacanță, 1940-1947, locțiitori:

Protopopul **Arsen**, Tsakava

Episcopul **Nikolaj**, Ono, 1941-1947

Benjamin, Bassalyga, 1947-1953

Iriney, Bekish, 1953-1960

Nikon, de Greve, 1960-1962

Ambrozius, 1962

Vladimir, Nagoskiy, 1962-1972

Theodosius, Nagashima, 1972-

2. Exarhatul autonom al Chinei, din anul 1957

Încă din anul 1952 exista un Exarhat în China, fondat de Patriarhia Moscovei, declarat de către aceasta autonom, la data de 30 mai 1957. Nici această autonomie nu este recunoscută de către Patriarhia Ecumenică. După anul 1966, adică după declanșarea „revoluției culturale” în China, Biserica Ortodoxă Chineză a fost scoasă în afara legii, supraviețuiește doar în catacombe, fiindu-i distruse toate structurile și fiind oprită să desfășoare orice activitate publică sau privată.¹⁰⁹

Viktor, Svjatin, 1950-1956

Simeon, Du, 1956-1965

¹⁰⁸ Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983 [= SOPHIA, Quellen Östlicher Theologie, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23], p. 594: Mitropolia Japoniei.

¹⁰⁹ Nikolaus **THON**, Op. cit., p. 594, Biserica Ort. Chineză.

Vasilij, Tșuan, 1965 -?

[6.] *Patriarhia Ortodoxă Sârbă* – vezi *Patriarhia de Pec*

7. Patriarhia Ortodoxă Română

Neofit Scriban, în anul 1867: Înțelegeți dar bine d-lor avocați că hotarele Bisericii Lui Iisus Hristos nu se pot îngusta după hotarele țărilor pe care sabia le lățește, sabia le îngustează, și că centrul ortodoxiei e în Constantinopol și nu în București.”¹¹⁰

„Neofit Scriban va fi ultimul Arhiepiscop care are curajul să apere drepturile Bisericii în fața puterii civile. După el înalta ierarhie va amuți cu totul.”, scria Preotul unit Dr. Alexandru Mircea, la Madrid, în anul 1952.¹¹¹

Din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice a evoluat și Biserica Autocefală Ortodoxă Română în anul 1885, devenită Patriarhia Ortodoxă Română, în anul 1925.¹¹²

La 9 mai 1877 a fost proclamată independența de Stat a României, condiție canonică esențială, în vederea obținerii statutului de Autocefalie a Bisericii Dominante din Stat, acțiune începută deja, cu mult înainte, de către Domnitorul Alexandru Ioan Cuza (1859-1866).¹¹³ La 13 decembrie 1863 a fost adoptată legea privind secularizarea averilor mănăstirești. Un an mai târziu, la data de 3 decembrie 1864 a avut loc Promulgarea Decretului organic, privind înființarea unei autorități sinodale centrale. Practic, prin această măsură, Domnitorul Cuza a decretat în mod unilateral Autocefalia Bisericii Ortodoxe, din noul Stat Român. Mai târziu, sub Domnitorul Carol I (1866-1914, rege din 1881), Constituția României, din 1/13 iulie 1866, preciza anticipat că „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica Ecumenică a Răsăritului (din Constantinopol, n.n.) în privința dogmelor (consensus

¹¹⁰ **Apologia Preasfințitului Arhiepiscop Neofit Scriban**, București, 1867, pp. 6-7, mie inaccesibilă.

Text luat după Pr. Dr. Alexandru MIRCEA, **Problema religioasă în România**, (pp. 367-413), p. 372, în volumul jubiliar, **Biserica Română Unită, Două sute cincizeci de ani de istorie**, Cu 40 ilustrații înafară de text, Madrid, 1952, 417 p. volum elaborat de un grup de colaboratori: Aloisie L. Tăutu, Pamfil Cârnațiu, Carol Capros, Flaviu Popan, Octavian Bârlea, Alexandru Mircea și Mircea Todericiu.

¹¹¹ Text luat din studiul interesant al Pr. Dr. Alexandru MIRCEA, **Problema religioasă în România**, p. 376.

Arhiepiscopul Neofit Scriban de Edesa (1803-1884), frate de sânge al Arhiepiscopului Filaret Scriban (1811-1873), pe timpul când a deținut prima locotenență a Eparhiei Argeșului, a fost și el numit Episcop al Argeșului, prin Decret, la data de 10 mai 1865, demisionând însă după zece zile, la data de 20 mai. A deținut în două rânduri funcția de Locțiitor de Episcop al Argeșului (1862-1865 și 1868-1873). Între anii 1873-1884 a trăit retras.

Despre cei doi frați arhiepiscopici, Neofit și Filaret Scriban, vezi studiul: Mircea PĂCURARIU, **Arhiepiscopii Neofit și Filaret Scriban**, în rev. **Mitropolia Moldovei și Sucevei**, Iași, XXXV, 1959, nr. 1-2, pp. 87-116.

¹¹² Ioan Marin MĂLINAS, **Mari aniversări ale Bisericii Ortodoxe Române**, în **Altarul Banatului**, an XVI (LV), serie nouă, nr. 4-6, aprilie-iulie, 2005, pp. 18-20.

¹¹³ Încă din a doua jumătate a secolului trecut, și Sfântul Scaun a creat pe teritoriul Statului Român o ierarhie ecleziastică proprie. După recunoașterea internațională a independenței, Vicariatul Apostolic al Valahiei, existent deja, avea să fie ridicat de Papa Leon XIII la rangul de Arhiepiscopie (la 7 aprilie 1883), iar cel al Moldovei la rangul de Episcopie sufragana (la 27 iunie 1884). În Transilvania, prin Bula papală **Ecclesiam et omni lingua**, din 23 noiembrie 1853, fusese creată o nouă structură teritorial-administrativă ecleziastică pentru Biserica Greco-Catolică, Arhiepiscopia de Blaj, și trei episcopii sufragane: Oradea, Gherla și Lugoj. Toate se aflau sub jurisdicția Sfântului Scaun prin Congregația **De Propaganda Fide**.

Ecclesiae dispersae)".¹¹⁴ Un pas înainte, în vederea obținerii Autocefaliei, l-a marcat Legea Organică din 1872, prin care s-a constituit instituția **Sfântului Sinod** al Bisericii Ortodoxe Române, cu un proiect al Mitropolitului Primat al României, Calinic Miclescu (1865-1875), votat de Camera Deputaților la data de 4 decembrie, de către Senat la 11 decembrie și sancționat de Domnitorul Carol I, la data de 14/26 decembrie 1872: „Legea organică pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române”.¹¹⁵

Proiectul Legii organice a fost redactat la București, în anul 1867, trimis Patriarhiei Ecumenice spre avizare, în anul 1869 și confirmat, cu unele amendamente, de către Patriarhul Ecumenic Grigorie VI (1835-1840 și 1867-1871), la începutul anului 1870. Sfântul Sinod era compus din doi mitropoliți, șase episcopi eparhioți și opt arhieriei titulari, adică unul pentru fiecare eparhie.

„**Luptei pentru canonicitate**”, din perioada 1865-1872, i-au urmat acțiunile pentru obținerea **autocefaliei**, care, toate împreună, au înrăutățit relațiile canonice dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, cu abuzuri canonice de ambele părți. Un astfel de abuz l-a constituit și Sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Catedrala Mitropolitană din București, în data de 25 martie 1882, fără consimțământul Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, deși Patriarhul Ecumenic Grigorie VI a precizat în anul 1870, că ierarhii români trebuie să-l pomenească la Sfânta Liturghie, iar Sfântul și Marele Mir să fie cerut numai de la Constantinopol, unde este și sfințit.

În anul 1885, după memoriul Sfântului Sinod, din luna februarie și după scrisoarea Mitropolitului Primat Calinic Miclescu (1875-1886), din 20 aprilie, însoțită de o altă adresă a ministrului Cultelor și Instrucțiunii, D. A. Sturdza, care, toate au fost trimise la Constantinopol și după alte tratative cu Patriarhia Ecumenică, Patriarhul Ioachim IV (1884-1886) convocând Sinodul Patriarhal Permanent, la data de **25 aprilie 1885** a răspuns cererilor Bisericii Românești, trimițând și **TOMOSUL** de Autocefalie, semnat de el și de către alți zece mitropoliți ai Sinodului Patriarhal. Tot atunci, Ioachim IV a trimis și o **Enciclică** Patriarhilor Apostolici ai Tetrarhiei (Alexandria, Antiohia și Ierusalim), precum și celorlalte Biserici Ortodoxe Autocefale și Autonome, vestindu-le autocefalia Bisericii Ortodoxe Române din Regatul României. Primul Mitropolit Primat Autocefal al României a devenit **Calinic Miclescu** al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștiului (1875-1886, fost și la Moldova, 1865-1875), proclamat astfel în ședința Sfântului Sinod din data de 1 mai 1885. Din acest moment, relațiile dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română n-au mai fost tulburate de nici un alt conflict de ordin canonic.

Obiectivitatea istorică ne obligă să analizăm și părerile contrare cursului oficial al Bisericii Ortodoxe Române din perioada 1859-1885, impus de guvernul României, adică din timpul domniei lui Cuza și a lui Carol I, până la acordarea Tomosului de Autocefalie.

¹¹⁴ La 24 decembrie 1864, Împăratul Francisc Iosif I (1848-1916) al Austriei a decretat înființarea Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei cu Scaunul și reședința la Sibiu, iar la 23 ianuarie 1873 pe aceea a Bucovinei și Dalmației, cu Scaunul și reședința la Cernăuți.

¹¹⁵ Pentru cronologia patriarhilor, vezi *Listele cronologice ale ierarhilor BOR*, la Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3 (secolele XIX și XX), București, 1994, p. 535. În aceeași lucrare, problema Autocefaliei din anul 1885 este tratată la pp. 109-125 și 126-142, iar înființarea Patriarhiei Române este prezentată în paginile 407-425.

1. Alexandru MIRCEA: „Naționalizarea Bisericii române, închiderea ei între granițele Statului, a avut și o altă urmare imediată: aservirea ei față de puterea civilă. În luna Decembrie 1864, prin Decretul Organic, s-a decis autonomia Bisericii române și scoaterea ei de sub autoritatea Patriarhului Constantinopolitan. Influența pe care o exercitau grecii prin Patriarh devenise într-adevăr insuportabilă. În același an, printr-o altă lege, se dădea Domnitorului dreptul de a numi episcopi, propuși de Ministrul Cultelor, după deliberarea Parlamentului. Printr-un decret succesiv, Domnitorul Cuza numește episcopi în toate Scaunele episcopești vacante atunci. Această hotărâre a dat naștere la un conflict, între autoritățile bisericești și puterea civilă, care a rămas faimos. Nicolae Dobrescu spune că una din cauzele pentru care Guvernul Cuza și-a arogat dreptul de a numi pe ierarhi ,era o nevoie a momentului ca guvernul să aibă atunci o ierarhie credincioasă, pentru ca ea să poată paraliza intrigile politice pe care le făceau călugării greci și Patriarhia, în urma secularizării averilor mănăstirești’. Dar ceea ce s-a făcut pe timpul lui Cuza dintr-o ,necesitate a momentului’ a devenit pe urmă sistem în Statul român. De aici înainte destinul Bisericii Ortodoxe va sta în mâna puterii civile. Pe timpul lui Cuza însă mai exista în Biserica Ortodoxă conștiința libertății și a autonomiei pe care Biserica trebuie să o aibă și în lăuntrul Statului, față de puterea civilă. Dovadă lupta ce s-a iscat după numirea episcopilor necanonici din partea lui Cuza. Unii Arhieri, foarte buni patrioți de altfel și contrari ingerințelor străine în Biserica Română, protestează cu tărie împotriva pretenției guvernului de a se amesteca în treburile Bisericii. În 7 decembrie 1865, Arhiepiscopul Neofit Scriban iese din Sinod în semn de protest, declarând că nici o putere pe lumea asta n-are dreptul de a dicta legi Bisericii lui Hristos.”¹¹⁶

Neofit Scriban a redactat și un recurs la Patriarhia Ecumenică, protestând împotriva acestor decizii ale guvernului Cuza. Pentru a se apăra împotriva acuzei de-a fi redactat recursul, Neofit argumenta că „alta este în chestiunile politice cu streinii și alta în chestiunile religioase”, aducând exemplul Franței care deși este țară liberă, totuși ține legături canonice cu Roma: „Franța e mai autonomă decât noi și mai zeloasă de libertățile sale, cu toate acestea nu poate acuza pe clerul său care ține strânse legături cu Biserica Romei”¹¹⁷.

Din aceste texte putem constata cât de diversificate erau părereile privitoare la politica bisericească a lui Cuza și Carol I, înainte și după obținerea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, din anul 1885. Intenția noastră nu este să facem un proces politicii bisericești a celor doi Domnitori din tânăra țară română, dar urmările acestei politici într-o epocă de instabilitate, cu măsuri momentane, impuse de factorii de circumstanță, au marcat Biserica Ortodoxă Română până în ziua de astăzi. O analizare idilică și unilaterală a problematicii, cu tendințe provincialiste, fără a

¹¹⁶ Text luat din: **Biserica Română Unită**, Op. cit., Madrid, 1952, pp. 375-376.

¹¹⁷ **Biserica Română Unită**, Op. cit., Madrid, 1952, p. 376.

păstra echilibrul axei dintre centru și provincie (în cazul de față, Constantinopol-București) și de triumfalism local, după cum se poate constata din lucrările de Istorie ale Bisericii Române, nu lovește cuiul în cap, ci oferă adevărul doar pe jumătate.¹¹⁸ Atât la Constantinopol, cât și la București (pe Dealul Mitropoliei și la Guvern), respectiv în întreaga Românie, precum și la Roma, problema Autocefaliei era urmărită cu viu interes, fiecare parte apărându-și interesele proprii și justificându-și argumentele.

Patriarhia Ecumenică și Biserica Românească au plătit cel mai scump această evoluție bisericească, prima, pierzând un teritoriu mare de jurisdicție și o sursă de existență vitală, mai ales prin secularizarea averilor mănăstirești, iar a doua, pierzându-și întreaga libertate de decizie, adevăratul mitropolit primat devenind șeful statului și ministrul cultelor. Așadar, câștigătorii de cauză în problema Autocefaliei, au fost Guvernul României și Monarhul, dobândind în felul acesta nu numai un element de stabilitate în Stat, ci și posibilitatea nelimitată de control asupra Bisericii și mai ales a ierarhiei acesteia. Biserica Ortodoxă Română a fost astfel mai bine pusă sub controlul local al Statului, iar amestecul partidelor politice în problemele bisericești n-a mai putut fi stăvilit. Mitropoliții Primați au fost numiți și înlăturați din Scaun, după bunul plac al guvernelor care se succedau la conducerea Țării, precum au procedat și sultanii otomani cu patriarhii ecumenici la Constantinopol: Calinic Miclescu a murit în anul 1886, urmându-i Iosif Gheorghian (1886-1993, retras), apoi Ghenadie Petrescu (1893-1896, depus, reabilitat apoi retras † 1918), după care a fost numit a doua oară Iosif Gheorghian (1896-1909 † 1909), urmat de Athansie Mironescu (1909-1911, retras † 1931), apoi Conon Arănescu Donici (1912-1919, retras † 1922), în locul căruia a fost ales Miron Cristea (1919-1939), Patriarh din anul 1925, mort în împrejurări dubioase la Cannes-Franța, la 6 martie 1939. Altfel spus, Biserica Ortodoxă Română a schimbat jugul de lemn al Patriarhiei Ecumenice, cu unul de fier al Ministerului Cultelor din București. Urmările practice ale acestei autocefalii, sunt bine observate și de către Gala Galaction, care preciza: „Acești bărbați de Stat, complectamente străini de Iisus Hristos trebuie să se ocupe de Biserică, să dea programe și duh seminariilor, să le trimită dascăli și directori, să trieze pe profesorii de la teologie, și să aleagă în parlamentul țării, pe Episcopi și Mitropoliți. Vă dați seama ce însemnează aceasta? Niște oameni care nu dau pe la Biserică decât la Zece Mai, cari nu știu nici Decalogul nici Simbolul credinții, cari nu se spovedesc și nu se împărtășesc niciodată, cari nu cred nici în Tatăl, nici în Fiul, nici în Duhul Sfânt, - acești oameni fac și desfac totul în Biserica Românească! ...”¹¹⁹

Urmărind evoluția istorică a statutului de autocefalie și al instituției Patriarhiei, în Biserica Ortodoxă¹²⁰ putem constata că, de fiecare dată, Patriarhiile Tetrarhiei le-au acordat și recunoscut cu multă greutate, după multe cereri și insistențe și numai la presiunea Statului respectiv: Regatul

¹¹⁸ Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, Op. cit., problema Autocefaliei din anul 1885 este tratată la pp. 109-125 și 126-142, iar înființarea Patriarhiei Române este prezentată în paginile 407-425. **Biserica Română Unită**, Op. cit., Madrid, 1952, pp. 367-413.

¹¹⁹ **Biserica Română Unită**, Op. cit., Madrid, 1952, p. 378, citat luat din **Dimineața**, 1924, nr. 1.

¹²⁰ În Biserica Catolică statutul de autocefalie nu există, iar noțiunea de patriarh, la latini este doar un titlu, iar la uniți este prevăzut cu o relativă autonomie, cenzurată de Congregația pentru Bisericile Orientale din Roma. Adevărații patriarhi latini și uniți sunt prefectii Congregațiilor pentru Episcopi și ai celei pentru Bisericile Orientale din Roma.

La romano-catolici un “primat”, care este doar arhiepiscop, are mai multe prerogative canonice, putere și drept de decizie, decât un “patriarh”, ceea ce ni se pare destul de absurd și neconform cu evoluția istorică a evenimentelor din primul mileniu creștin.

Georgiei, Țările Bulgare, Țaratul Sârbesc, Țaratul Rus, Regatul Greciei, 1850, Regatul României, 1885 etc.; cu excepția Bisericii Ciprului, în anul 431, la Efes și al celei de la Ierusalim, în anul 451, la Calcedon, unde autocefaliile au avut o justificare canonică, inclusă în programul universal de organizare bisericească, fără implicarea sau sub presiunea autorității Statale. În același timp, Patriarhia Ecumenică a și anulat sau a retras dreptul de autocefalie și a dizolvat instituția Patriarhiei la Bisericile locale, în cazul în care existența lor nu mai erau justificată (pierderea independenței de Stat, scindări teritoriale etc.), ori se constatau abuzuri și abateri canonice, sau balanța puterii atârna de partea Constantinopolului, cum a fost cazul Patriarhiei de Ohrida în anul 1018, respectiv 1767; Târnovo, după anul 1396; Peć, 1766; Georgia, după anul 1811 etc. În situații de criză, cum a fost Biserica Autocefală (din 1937) Albaneză în epoca comunistă, unde Biserica Ortodoxă a fost desființată ca instituție, iar exersarea religiei a devenit un delict de drept comun, Patriarhia Ecumenică a preluat automat jurisdicția asupra Albaniei, conducând din exterior destinele acestei Biserici. Un gest de solidaritate impresionant.

În prima lor formă de evoluție, cu excepția Patriarhiilor Apostolice, autocefaliile și instituția Patriarhiei au fost întodeauna rezultatul unor decizii ale puterii de Stat, cu implicarea vârfurilor ierarhiei locale, urmate de recunoașterea lor canonică, din partea Patriarhiei Ecumenice. Nici în secolele XIX și XX situația n-a fost alta și nu putea să se desfășoare altfel. Patriarhia Ecumenică a acordat aceste prerogative canonice Bisericilor locale, atunci când nu mai avea încotro sau de teama fenomenului uniatic, Statele respective putând fi tentate să recurgă la ajutorul Romei ori pentru a evita atragerea acestor Biserici Locale sau Naționale în sfera de influență a Bisericii Catolice. În România s-a întâmplat același lucru. Cuza, deși era un simpatizant al Bisericii Catolice și era atras de specificul ei universal, de facto, a decretat în mod unilateral autocefalia Bisericii Ortodoxe Române în anul 1864, decizie acceptată de jure sau canonic abia în anul 1885. Cu câțva timp înainte, la data de 27 aprilie 1883, la cererea guvernului român și a Regelui catolic Carol I (tratatul fiind duse de ministrul Ion Bălăceanu de la Viena), Papa Leon XIII, (1878-1903), prin Bulla „*Praecipuum munus*”, a decretat ridicarea Vicariatului Apostolic al Valahiei la rangul de Arhiepiscopie, cu Scaunul și reședința în București.¹²¹ Încoronarea regelui Carol I, în anul 1881, nu a făcut-o Mitropolitul Primat al României, ci Episcopul romano-catolic Ignatius Paoli, pe atunci încă de Nikopole (1870-1883), cu jurisdicție asupra Vicariatului Apostolic al Valahiei.

¹²¹ Până atunci, Vicariatul Apostolic al Valahiei era sub jurisdicția Episcopiei Latine de la Nikopole, din Bulgaria, pe care, Papa Leon XIII a suprimat-o în anul 1883. De mare trecere se bucurau la București pe timpul acela *Congregația călugărilor Pasioniști* (Congregatio Passionis Jesu Christi, CP), dintre care s-a ridicat și primul Arhiepiscop de București, Ignatius Paoli (1883-1885), fost și la Nikopole (1870-1883) și urmașul acestuia în Scaun, Paul Iosif Palma (1885-1892). Sf. Paul al Crucii (1694-1775) a întemeiat Congregatio Passionis Jesu Christi, CP, în anul 1720, cu patru voturi: ascultarea sărăciei, fecioria și misiunea, regula monahală fiind confirmată de Papa în patru rânduri, 1741, 1746, 1769, 1785, cu modificările și amendamentele care s-au impus. Primul convent sau întâia comunitate de călugări a funcționat la Orbetello (între Civitavecchia și Livorno). Din anul 1773, Generalatul acestei Congregații se află la Roma, în Mănăstirea Sfinților Ioan și Paul. Ulterior, Pasioniștii au armonizat foarte bine cu Congregația Fraților Școlari “Frères Ignorantins” (numiți astfel pentru că n-au cultivat limba latină în învățământ, ci pe aceea franceză, ulterior și alte limbi vorbite), fondată în anul 1681, la Reims, de către Canonul Jean Baptiste de la Salle †1719, cărora le asigurau asistența religioasă, deoarece frații școlari nu aveau dreptul să fie hirotoniți. Sf. Paul al Crucii a fondat și o Congregație de surori Pasioniste, de orientare strict contemplativă.

Despre aceste evenimente, Mihai Eminescu scria:¹²²

„Creștinii eterodocși, mai ales de confesiune catolică, au fost în toate timpurile nu numai tolerați, ci chiar și îmbrățișați pe pământul românesc. Vechea episcopie a Milcovului o singură dată a fost amenințată, sub Despot Vodă Heraclitul, care nu era de legea țării (ci calvin), s-a bucurat însă totdeauna de protecția Domnilor pământeni ai Moldovii. Tot astfel episcopia catolică din Târgoviște. De asemenea guvernul imperial austriac, luând măsuri pe la începutul secolului trecut pentru strămutarea la Craiova a Scaunului episcopal de Nicopoli, n-a întâmpinat nici o rezistență în Oltenia. ...

Ba atunci când monseniorul Paoli a pus în lucrare proiectul său de a zidi o catedrală catolică în București, românii ortodocși au contribuit deopotrivă cu străinii catolici aflați în țară, pentru ca aceștia să-și poată vedea cât mai curând dorința împlinită. ...

Înființând metropolia de la București, Scaunul Papal i-a silit pe românii ce țin la unitatea confesională a neamului lor să înceapă o luptă hotărâtă în contra bisericii catolice. Căci dintre două una: ori noua mitropolie s-a înființat fiindcă s-au sporit creștinii de rit latin în România – și atunci e rău; ori s-a înființat fiindcă se sperează că ei se vor spori pe viitor – și atunci e și mai rău. Interesul nostru național este ca noi și numai noi să ne sporim în țara pe care noi și numai noi am apărat-o timp de veacuri, noi și numai noi am pregătit-o prin curături pentru cultură; trebuie dar să combatem pe toți cari lucrează în vederea unui element străin. ...

Moldova a avut trei domni eterodocși; unul a înființat episcopia romano-catolică a Siretului, altul și-a dat silință să lățească protestantismul în Moldova, iar despre al treilea, Gaspar Vodă Grațiani, care trecuse chiar (cu învoirea papei) la confesia ortodoxă, cronicarul zice următoarele: „Acest Gaspar Vodă niciodată post nu a avut, ci pe ascuns, în toate posturile mânca carne”.

Vom avea de astăzi înaintea două biserici: una a ȚĂRII, alta a CURȚII; doi capi bisericesti, unul părinte sufletesc al țării, iar altul al familiei regale și al celorlalți străini așezați în țară: între țară și dinastie este un abis netrecut.” ...

În fața acestor realități, provocate de partidul liberal din România, și de teamă, ca nu cumva România, a cărei Familie regală era pe atunci catolică, să nu ajungă sub influența Romei, Patriarhia Ecumenică a cedat, acordând Tomosul de Autocefalie, în anul 1885.

¹²² Mihai EMINESCU, *Înființarea unei Mitropolii*, articol din 20 mai 1883, publicat în ziarul *Timpul*, text luat de noi, din Mihai EMINESCU, *Opere*, vol. XIII, *Publicistică*, București, Editura Academiei Române, 1985, pp. 298 - 299. Vezi și Alexandru MIRCEA, *Problema religioasă în România*, Op. cit., p. 390.

**„Biserica servește națiunii în măsura
în care rămâne credincioasă poruncii Lui Hristos”¹²³**

Autocefalia și Patriarhia, la care adăugăm și relațiile tulburi dintre Biserica Românească și Patriarhia Ecumenică au frânat lămurirea raportului dintre **universalismul creștin** și **particularismul etnic**. Vehicularea ideilor că „poporul român s-a născut creștin”, că „românismul se confundă cu ortodoxia”, că „a fi român, însemnează a fi ortodox”, cu expresia „Biserica strămoșească”, înfeudează religiosul în etnic și scutește pe mulți români, creștini pro forma, de-a mai cultiva, în mod real și profund credința ortodoxă. În felul acesta, Biserica este redusă în mod snobist la „un creștinism superficial și de sărbătoare națională”, fără să se simtă obligația de-a practica credința, că de păstrarea echilibrului dintre universalismul creștin și particularismul etnic, în cazul acesta, nu mai poate fi vorba.¹²⁴ Oare creștinii din țările catolice sau protestante, sau credincioșii evrei, musulmani, budiști, confucianiști, hinduși etc., nu-și cultivă specificul etnic, nu sunt patrioți sau nu-și iubesc Țara, limba, portul etc.? „Dimpotrivă – scrie Alexandru MIRCEA –, tocmai convingerea că eram un popor născut creștin ne-a împiedecat uneori să ne vedem scăderile și să încercăm, cu umilință și sinceritate, înlăturarea lor.”¹²⁵ Biserica în general este Mama tuturor neamurilor, deci și a Neamului Românesc. Toate neamurile au loc sub Omoforul protector al Maicii Domnului, deci și Neamul Românesc. Poporul Român se identifică cu Biserica Ortodoxă numai în măsură, și atâta timp cât trăiește în mod intens credința ei, fără să piardă din vedere ecumenicitatea sau caracterul universal al acesteia.

Evenimentele autocefaliei s-au desfășurat în secolul al XIX-lea, secol dominat de luptele pentru independență națională a popoarelor din imperiile Europei centrale și de sud-est. Fiecare popor avea sau vedea un dușman într-un alt popor: grecii aveau conflicte cu turcii, bulgarii la fel, românii aveau conflicte cu grecii și cu rușii, care erau ortodocși, cu turcii, care erau musulmani, cu ungurii, care erau catolici sau reformați. Croații catolici erau în conflict cu ungurii și nemulțumiți de austrieci. Sârbii ortodocși erau divizați: o parte în Austro-Ungaria, altă parte în Imperiul Otoman etc. Patriarhia Ecumenică era în mâna și la discreția marelui vizir otoman, încă din anul 1657, nici măcar a Sultanului, care din acest an n-a mai vrut să se ocupe personal de problema patriarhilor din imperiul său, în plus fiind și manipulat pe alocuri de greci și de ruși, în calitatea acestora de „protectori” ai Ortodoxiei. Rușii și grecii s-au folosit de „unitatea și ecumenicitatea Bisericii Răsăritului” în scopuri necreștine, politice și de expansiune teritorială, rusificare, grecizare etc. Mănăstirile „închinat” din România transferau anual sume imense de bani, spre Bisericile din Orient, secătuiind Țara de fondurile ei financiare. Această situație a silit Biserica Ortodoxă Română să se închidă în sine însăși, să devină Biserica Națională, liberă și independentă, atât față de greci, cât și față de ruși etc. În această situație, antinomia lui Cuza este explicabilă. El

¹²³ Alexandru MIRCEA, **Problema religioasă în România**, Op. cit., p. 378.

¹²⁴ “Consideram creștinismul ca o realitate care se împletea cu istoria noastră națională, ca un bun pe care-l avem prin moștenire și care, câștigat odată pentru totdeauna, nu mai cerea un efort lăuntric, personal, pentru a fi menținut și adâncit”, scria Alexandru MIRCEA, **Problema religioasă în România**, Op. cit., pp. 387-388. Această realitate a creat și terenul propice răspândirii sectelor neoprotestante în România. Dacă credincioșii români ar fi fost în mod profund convingeți de adevărurile de credință ortodoxă și le-ar fi cunoscut bine, atunci nu puteau fi cu atâta ușurință câștigați de propaganda sectară. La fel putem spune și de românii care trec la islam, la catolici, sunt atei ori se declară agnostici ori indiferenți.

¹²⁵ Alexandru MIRCEA, **Problema religioasă în România**, Op. cit., p. 388.

dorea să scape de greci și de ruși, după care să înceapă tratativele cu Roma. Sub Carol I, erau deja alte condiții: România devenise un Stat independent (din anul 1878), în ascensiune, Regat cu posibilități și prestigiu în Europa. Politicienii aveau ambiții și veleități europene, cu idei de liberi cugetători, nu de creștini bisericești ortodocși. Împărăția Lui Dumnezeu și universalismul creștin, îi interesa pe aceștia numai în măsura în care aduceau un folos intereselor lor partinice.

Situația s-a agravat după ce Ministrul Cultelor a luat parte de drept la lucrările Sfântului Sinod, imitându-l pe Procuratorul General, din Imperiul Țarist vecin.

Reacția lui Mihai Eminescu, care era ideologul partidului conservator în formare, a lui Petru P. Carp (1837-1918), privitoare la degradarea demnității Bisericii din România, este demnă de menționat:

„Biserica? Creațiunea aceasta eminentă națională a unui Iuga Vodă, care la a. 1399 încă o face neatârnată de orice ierarhie bisericească sau lumească, biserica lui Mateiu Basarab și a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire în țări unde românul nu are stat, ce va deveni ea în mâna tagmei patriotice? Un instrument politic. Un alt proiect de lege voiește a introduce în Sinoade pe onor. Sihleanu, pe liberi cugetători și pe ateii; tinda templului devine un teatru pentru advocații fără pricini și banul roșu al văduvei, o fisă pentru jucători de cărți ”.¹²⁶

Mai târziu, în secolul al XX-lea, cu toate oscilările de opinie, pe care Nichifor Crainic le-a manifestat, acesta exprimase cu nostalgia unității pierdute în Biserica Ortodoxă, că ar fi necesară o restabilire a autorității Patriarhului Ecumenic.¹²⁷ Nichifor Crainic a scris aceste rânduri în anul 1924, adică cu un an înainte de înființarea Patriarhiei Române.

Restaurarea autorității Patriarhiei Ecumenice poate și trebuie să fie restabilită, printr-o legătură și colaborare mai strânsă și efectivă, dintre Tronul Ecumenic de la Constantinopol și Scaunele Patriarhale Autocefale existente deja în lumea ortodoxă.

În concluzie, Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, din anul 1885, a fost rezultatul influenței și imixtiunilor laice și de stat – partidul liberal – în Biserică, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a statutului șubred și a stării de criză în care se afla Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, cauzate de stăpânirea otomană și de amestecul grecilor și rușilor în activitatea acestei instituții venerabile, la care se mai adaugă ascensiunea Bisericii Romano Catolice în România, prin fondarea Mitropoliei Romano Catolice de București, cu o Episcopie sufragană la Iași.

¹²⁶ Vezi Mihai EMINESCU, *Opere, vol. XIII, Publicistică*, București, Editura Academiei Române, 1985, p. 80. Mai vezi ziarul *Timpul*, cf. Alexandru MIRCEA, *Problema religioasă în România*, Op. cit., p. 377. Partidul conservativ era susținut de P. P. Carp, Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, ziarul *Timpul*, din București, constituind tribuna lor de manifestare ideologică. Partidul liberal era susținut de Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti și de toți Brătienii. Liberalii erau porecliți „roșii”.

¹²⁷ Cf. Alexandru MIRCEA, *Problema religioasă în România*, Op. cit., p. 384, la G. Galaction, în *Dimineața*, 1924, nr. 1 și N. Crainic, *Politică și ortodoxie*, în *Gândirea*, 1923, nr. 5, p. 77.

2. Pentru epoca de după primul război mondial, parafrazându-l pe preotul D. Popescu-Moșoaia, preotul Dr. Alexandru Mircea menționa:

„După înfăptuirea României Mari situația a rămas aceeași. Trebuie să se deschidă ochii tuturor, spunea într-o comunicare către Asociația clerului Preotul D. Popescu-Moșoaia, că în Biserica ortodoxă română guvernul este totul, de el depinde totul și împotriva lui nu se poate apăra nimic, nu se poate face nimic. Binevoind guvernul... lucrul se face întodeauna ca și cum ar binevoi Treimea cea de o ființă și nedespărțită: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Așa se face la noi în Biserica Ortodoxă a României Mari’. Biserica a fost desfăcută de Patriarhatul ecumenic și îngenuncheată în schimb, cu sinod cu tot, ca o simbriașă oarecare Ministrului Cultelor, situație paradoxală în care ea s-a văzut, nu o dată, condusă de oameni cu convingeri ateiste. Cei din urmă arhieriei oțeliți în școala de odinioară a călugăriei s-au stins. În jețurile golite au năvălit preoți văduvi, creaturi ai noului regim, fiecare ridicând în zenitul ierarhiei destule slăbiciuni profane ca să nu se dea prizonier forței publice. Peste înaltul lor conciliu își fâlfăie inspirațiile, neprihănit, porumbelul ministerial. O biserică făcută de politică, după chipul și asemănarea sa’.”¹²⁸

Citatul oglindește situația Bisericii de dinaintea creării instituției Patriarhiei Române, în anul 1925.

La 4 Februarie 1925 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române redactează, dezbate și votează Proiectul „*Actului de înființare a Patriarhatului Ortodox Român*”. La 12 februarie 1925, proiectul a fost pus în discuție în Senat, iar la 17 februarie 1925 în Camera Deputaților. La 23 februarie 1925 a fost promulgată legea cu cinci articole, privitoare la înființarea Patriarhatului Ortodox Român, publicată în Monitorul Oficial, la 25 februarie 1925 sub titlul:

„Lege pentru ridicarea Scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungrovlahiei, ca primat al României, la rangul de Scaun patriarhal”.

Întronizarea noului Patriarh a fost posibilă doar după obținerea acordului canonic din partea Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului, a Tetrarhiei și cu consensul celorlalte Biserici Ortodoxe-surori, Autocefale și Autonome.

În concluzie, Patriarhia Ortodoxă Română a fost rezultatul firesc al Autocefaliei și al evoluției evenimentelor bisericești și de Stat din România, de după anul 1918, cu întregirea Neamului și revenirea la Biserica Mamă a unor provincii bisericești, aflate până atunci sub stăpânire și jurisdicție străină (Carloviț [Transilvania și Bucovina], Moscova [Basarabia] și Sofia [Cadrilaterul]).

¹²⁸ Text luat din: **Biserica Română Unită**, Op. cit., Madrid, 1952, p. 377. Ce să mai spunem de perioada ocupației comuniste, de după 23 august 1944, respectiv 30 decembrie 1947?

Tomosul de recunoaștere al Patriarhatului Ortodox Român a fost dat de către Patriarhul Ecumenic Vasile III (1925-1929) și Sinodul său Permanent, la data de **30 iulie 1925**.

Miron I Cristea, fost Episcop al Caransebeșului (1910-1919), ales de Sf. Sinod, Mitropolit Primat la 18/31 decembrie 1919, investit de Regele Ferdinand I (1914-1927) și apoi înscăunat canonic, la 19 decembrie 1919/1 ianuarie 1920 st. n.

La 4 februarie 1925, Sf. Sinod l-a ridicat la treapta de Patriarh, în contextul aceluiași Proiect sau Act de înființare a Patriarhiei Române.

Tomosul Patriarhului Ecumenic Vasile III, din data de 30 iulie 1925, confirmă decizia Sinodală din 4 Februarie 1925, privitoare la Instituția Patriarhiei și la persoana noului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În duminica din data de 1 noiembrie 1925, la București, în Catedrala devenită Patriarhală (fostă Mitropolitană), în prezența delegatului Patriarhiei Ecumenice, a Sfântului Sinod al României Mari, a altor 21 de trimiși ai Bisericilor Ortodoxe surori, dintre care nouă ierarhi (Patriarhia Ierusalimului și Patriarhia Serbiei, Biserica Greciei, Biserica Bulgariei, Biserica Poloniei, Biserica Rusă din emigrație etc.), a fost citit **Tomosul** din data de 30 iulie și a avut loc întronizarea primului Patriarh al României, Miron I, după ce, în prealabil, în aceeași zi, a fost investit și de Regele Ferdinand I al României, care apoi, împreună cu guvernul și întreaga Casă Regală au participat la mărețul eveniment liturgic și național.

Profitându-se de prezența în București a atâtor ierarhi străini și a altor delegați ortodocși ai Bisericilor surori, pe data de 3 noiembrie 1925 Sfântul Sinod, sub protia noului Patriarh, a ținut o ședință extaordinară, de dimensiune panortodoxă, la care au participat și profesorii de teologie din capitală, la care s-au discutat probleme de interes comun, pentru întreaga Ortodoxie, între care este demnă de menționat și convocarea unui sinod panortodox.

Patriarhul Miron I Cristea a murit la data de 6 martie 1939, la Cannes, în sudul Franței, mormântul în pronaosul Catedralei Patriarhale din București.

Nicodim I Munteanu, fost Mitropolit al Moldovei (1935-1939), loțiitor de Patriarh, în martie-iunie 1939, la 30 iunie 1939 a fost ales Patriarh, investit de Regele Carol II (1930-1940) și întronizat, la 5 iulie 1939. † 27 februarie 1948, mormântul în pronaosul Catedralei Patriarhale.

Justinian I Marina, fost mitropolit al Moldovei și Sucevei (1947-1948), loțiitor de Patriarh în februarie-mai 1948, ales Patriarh la 24 mai 1948, investit de Președintele Prezidiului Republicii, Constantin I. Parhon și întronizat la 6 iunie 1948, † 26 martie 1977, mormântul în biserica Mănăstirii Radu Vodă din București.

Justin I Moiescu, fost Mitropolit al Moldovei și Sucevei (1957-1977), loțiitor de Patriarh, în martie-iunie 1977, ales Patriarh la 17 iunie 1977, investit de Președintele Țării și întronizat la 19 iunie 1977, † 31 iulie 1986, mormântul în Catedrala patriarhală din București.

Teoctist I Arăpașu, fost Mitropolit al Moldovei și Sucevei (1977-1986), loțiitor de Patriarh, în august-noiembrie 1986, ales Patriarh la 9 noiembrie 1986, învestit de către Președintele Țării și întronizat la 16 noiembrie 1986.

Din teritoriul de jurisdicție al Bisericii Ortodoxe Române, au fost desprinse de vitregia timpurilor:

**1. Mitropolia Basarabiei,
Arhiepiscopie, 1813-1928,
sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse, 1812-1918
sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române, 1918-1928
Mitropolie, 1928-1944, sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române
Eparhie, 1944-1992, sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse
Scindată, din anul 1992:
Mitropolia Basarabiei, sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române;
Eparhia Chișinăului, sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse.**

**2. Episcopia de Cernăuți sau a Bucovinei,
din 1945, sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse, pentru partea Bucovinei anexată de
ruși la Ucraina, în anul 1944.**

**[8.] Patriarhia Ortodoxă Bulgară
– vezi Arhiepiscopia de Ohrida și Patriarhia de Târnovo –
a. Exarhat, 1870-1953,
cu statut de autonomie,
conform fermanului Sultanului, din data de 27 septembrie 1870.**

Această decizie a Sultanului Abdul-Azîz (1861-1876) a provocat schisma **filetistă** din partea Patriarhiei Ecumenice, din data de 16 septembrie 1872. Starea de **schismă**, dintre Constantinopol și Sofia s-a menținut până în data de 22 februarie 1945, când a fost anulată. Biserica Ortodoxă Română a ajutat Biserica Bulgară în această perioadă critică de schismă, nu numai pe plan diplomatic ci și liturgic și sacramentar, aprovizionându-o de pildă, cu Sfântul și Marele Mir, deoarece de la Patriarhia Ecumenică bulgarii nu-l mai puteau primi, iar statutul canonic al acestei Biserici nu-i permitea să-l sfințească.¹²⁹

Exarhi:

Antim, 1872-1876

Iosif, Jovčev, 1877-1915

Sedisvacanță, 1916-1945

Ștefan, Georgiev, 1945-1948

¹²⁹ Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, [= SOPHIA, Quellen Östlicher Theologie, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23]. p. 604: Bis. Ort. Bulgară.

Locuitori:

Mihail, Mitropolit al Silistrei, Dorostol, 1948-1949

Paisie, Mitropolit de Vraca, 1949-1951

Chiril, Markov, Mitropolit de Filipopel, 1951-1953

b. Patriarhie, din anul 1953**Patriarhi:**

Chiril, Markov, 1953-1971

Maxim, Neidenov–Minkov, 1971 –

Actualmente, Biserica Ortodoxă Bulgară numără 8 milioane de credincioși, cu diasporă proprie în Europa și S.U.A., Patriarhie, cu statut autocefal, organizată în 12 Mitropolii (după modelul grec, fiecare episcop eparhial poartă titlul de mitropolit), cu 122 de mănăstiri, de rit bizantin, cu limbă liturgică slavonă și bulgară (din anul 1968).

Titulatura: Sanctitatea Sa N., Mitropolit al Sofiei și Patriarh al întregii Bulgariei.

[9.] Biserica Georgiei, vezi Patriarhia Antiohiei

Așadar, conform tradiției, în Iberia, primele misiuni creștine le-ar fi întreprins Sf. Apostol Andrei.¹³⁰ Cert este însă, că au existat cel puțin două căi de pătrundere a Creștinismului în Georgia: 1. de la **Constantinopol**, spre Kolchis; 2. din **Antiohia**, via Cesareea Capadociei, prin legătura nemijlocită a Armeniei, încă Ortodoxă (adică neafectată de monofizitism), înainte de anul 451, spre Iberia sau Kartli; 3. ambele direcții au fost apoi stimulate de legătura puternică și de lungă durată a Bisericii Georgiei cu **Ierusalimul**, încă înainte de anul 430, când călugărul georgian pelerin, Petru Ivirul (409-490), a construit prima Mănăstire Georgiană în Cetatea Sfântă.¹³¹ Expresia acestei legături strânse, îndelungate și de profundă pietate, a ivirilor cu Ierusalimul, Biserica Sfintei Învieri sau a Sfântului Mormânt, ea fiind Mama tuturor Bisericilor din lume, se poate constata prin mai multe dovezi, dintre care menționăm doar două:

1. Catolicosul-Patriarh al Georgiei cerea Sfântul și Marele Mir de la Patriarhia Ierusalimului, chiar și după declararea autocefaliei în anul 483, până târziu, în secolul al IX-lea. Patriarhul Sergiu al Ierusalimului (843-859) a întrerupt această tradiție.
2. Biserica Georgiei își avea rânduielele liturgice, în conformitate cu tipicul ierusalimitean, până târziu, în secolul al X-lea, cu Sfânta Liturghie a Sf. Apostol Iacob. Numai la presiunea Patriarhiei Ecumenice și în scopul stabilirii unității liturgice, Biserica Georgiei, în secolul al X-lea, a adoptat ritul catedral de la Sf. Sophia, cu tipicul constantinopolitan și cele trei Liturghii: a Sf. Vasile cel Mare, a Sf. Ioan Gură-de-Aur, a Sf. Grigorie cel Mare (Liturghia Darurilor înaintesfințite).

¹³⁰ Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Op. cit., pp. 51-52.

¹³¹ Privitor la Istoria Bisericească a Georgiei, vezi: Lothar HEISER, *Die Georgische Orthodoxe Kirche und ihr Glaubenszeugnis*, Paulinus Verlag, Trier, 1989, 247 p., incl. XXXII pl. il.; mai vezi, Werner SEIBT și Tamaz SANIKIDZE, *Schatzkammer Georgien*, Mittelalterliche Kunst aus dem Staatlichen Kunstmuseum Tbilisi, Editor și org. Expoziției: Künstlerhaus Wien, 18. September bis 15. November 1981, 141 p. + 118 il.; Zaira SAMHARADZE, *Povestiri din Georgia*, Editura IRI, București, 2001, 132 p. *Goldschmiedekunst und toreutik in den Museen Georgiens*, editată de Alexander Dshawachischwili și Guram Abramischwili, Leningrad, 1986, 250 p., incl. 238 il.

[10.] **Biserica Ortodoxă din Cipru/Nicosia – Arhiepiscopie**
(vezi Patriarhia Antiohiei)

**11. Biserica Ortodoxă Greacă – Hellas –
Arhiepiscopie**

Actualmente, Biserica Greciei numără 9 milioane de credincioși (în afară de Sf. Munte Athos, insulele Dodekanes, insula Patmos și insula Creta, care sunt subordonate Patriarhiei Ecumenice) și este organizată ca Arhiepiscopie cu statut autocefal, cu 77 de Mitropolii (în Grecia fiecare episcop eparhiot poartă titlul de mitropolit) și 200 de mănăstiri.

Titulatura: Prea Fericirea Sa N., Arhiepiscop al Athenei și întregii Grecii.

După răscoala din Peloponez, izbucnită la data de 6 aprilie 1821 (miercuri, în Săptămâna Patimilor) și după războiul de eliberare al Greciei de sub turci (1821-1829), creându-se Statul independent Grec, în anul 1829, devenit Regatul Greciei (1830-1832), s-a manifestat și dorința de separare bisericească de Constantinopol, adică de turci, dușmanii de moarte și seculari ai grecilor, tiranii Patriarhiei Ecumenice.¹³² Și Patriarhia Ecumenică avea interesul pentru separarea bisericească de Athena, deoarece turcii o făceau răspunzătoare de toate acțiunile antiotomane din teritoriile grecești, dornice de eliberare de sub jugul otoman și de unire cu tânărul Regat Grec. Trebuie să menționăm că de la 1821 și până astăzi, Patriarhia Ecumenică este folosită de turci ca „ostatic” în toate conflictele acestora cu grecii. Nu trebuie să uităm tragedia din ziua de Sfintele Paști, adică de la 10 aprilie 1821 (la patru zile după izbucnirea răscoalei antiotomane), când Patriarhul Sf. **Grigorie V, Mucenic** și Martir al luptei pentru independență națională și bisericească al Greciei (1797-1798, 1806-1808 și 1818-1821), a fost spânzurat de poarta din mijloc a curții Patriarhiei Ecumenice, din Constantinopol, din ordinul sultanului Mahmud II (1808-1839).

În anul 1837 s-a și înființat Universitatea din Athena, care a inclus în cadrul ei și Facultatea de Teologie Ortodoxă.

Autocefalia Bisericii Ortodoxe din Regatul Grec a fost mai întâi decisă prin Decret Regal, la data de 23 iulie 1833. Acest Decret Regal a fost precedat de o serie de evenimente și elemente pregătitoare sau premergătoare, menite să creeze cadrul și baza canonică, administrativă și de stabilitate politică a noului Stat Grec. Din anul 1829, Biserica Ortodoxă Greacă a devenit Biserică Dominantă în Stat, cu un Sinod prezidat nu de Arhiepiscopul Athenei, ci de un procurator regal, mirean, după modelul rusesc (1721-1917, al Zarului Petru cel Mare), din anul 1721. Decretul Regal, din anul 1833 a fost apoi confirmat de către Patriarhul Ecumenic Antim IV (1840-1841 și 1848-1852), prin „**Synodikos Tomos**”, din data de 29 iunie **1850**. Trebuie să menționăm că prin tomosul patriarhal din anul 1850, s-a acceptat doar o stare de fapt, decisă prin decret regal, în anul 1833, fără ca autocefalia să fi fost confirmată canonic în mod expres. Probabil, în spatele acestui mod precaut de formulare să fi existat teama că turcii vor recuceri și distruge noul Stat grec, după care ar fi putut urma noi represalii împotriva Bisericii, Patriarhiei Ecumenice și creștinilor greci.

¹³² Nikolaus **THON**, Op. cit., pp. 606-607. **Die Ostkirchen:** Dietmar W. **WINKLER** – Klaus **AUGUSTIN**, **Die Ostkirchen**, Ein Leitfadens, mit Beiträge von Grigorios LARENTZAKIS und Philipp HARNONCOURT, Hgg. Im Auftrag von Pro Oriente – Sektion Graz....., Andreas Schnieder – Verlagsatelier, Graz, 1997, 176 p. Biserica Greacă se află la pp. 56-57.

Din respect față de Patriarhia Ecumenică și pentru legătura simbolică a poporului grec cu Constantinopolul, Întâistătătorul Bisericii din Hellas nu a adoptat titlul de „Patriarh”, ci pe acela de Arhiepiscop al Athenei și Primat al Bisericii din Grecia.¹³³

Această construcție sinodală, din anul 1829/1833, cu un procurator regal în frunte, a rămas în funcțiune, până după primul război mondial, când, Statul Elen a acordat Bisericii Grecești mai multă independență și libertate de inițiativă. De atunci, președintele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Elene este Arhiepiscopul Athenei, în funcțiune. Tot din respect față de Patriarhia Ecumenică și posibilitatea de supraviețuire a acesteia, nu toate eparhiile grecești se află sub jurisdicția Arhiepiscopului Athenei. Sf. Munte Athos, eparhiile din insulele Dodekanos, insula Patmos, insula Creta și eparhiile grecești din diaspora Europei, Asiei, Americii și Australiei se află sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. Insula Creta are un statut de autonomie, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. Biserica de pe insulă este administrată de un Sinod local, format din șapte mitropoliți, în frunte cu un arhiepiscop. Sinodul din Creta alege mitropoliții locali, iar Sinodul Patriarhal îl alege pe Arhiepiscop, dintre mitropoliți sau alți candidați ai clerului local. În anul 1968 s-a fondat Academia Teologică din Creta.

Arhiepiscopi primați autocefali ai Athenei și întregii Grecii:¹³⁴

Neofytos, Metaxas, 1833-1861

Misael, Apostolides, 1862

Theophilos, Vlachopapadopoulos, 1862-1873

Prokopios I, Georgiades, 1874-1889

Germanos, Kalligas, 1889-1896

Prokopios II, Oikonomides, 1896-1901

Theokletos I, Menopoulos, *prima oară*, 1902-1917

Meletios, Metaxakes, 1918-1920

Theokletos I, Menopoulos, *a doua oară*, 1920-1922

Chrysostomos I, Papadopoulos, 1923-1938

Chrysanthos, Filippides, 1938-1941

Damaskenos, Papandreou, 1941-1949

Spyridon, Vlachos, 1949-1956

Dorotheos III, Kottaras, 1956-1957

Theokletos II, Panagiotopoulos, 1957-1962

Iakobos III, Babanatsos, 1962

Chrysostomos II, Chatzestauros, 1962-1967

Ieronymos, Kotsonis, 1967-1973

Serafeim, Tikas, 1974-1998

Chrystodoulos, 1998-

¹³³ Mai există și întâistătători autocefali modești! Euforia autocefaliei este pe alocuri atât de izbitoare, încât unii patriarhi sau întâistătători se consideră cel puțin la nivelul patriarhilor Tetrarhiei (între aceștia fiind inclus și cel ecumenic) sau chiar al Papei.

¹³⁴ Primații Greciei continuă șirul Arhiepiscopilor, respectiv Mitropoliților de Athena, dinaintea de anul 1833.

12. Mitropolia Autocefală a Poloniei, 1924

Biserica Ortodoxă din Polonia a obținut statutul de Autocefalie, din partea Patriarhiei Ecumenice, la data de 13 noiembrie 1924. În anul 1948, acest statut a fost dublat de un alt tomos de autocefalie, din Partea Patriarhiei Moscovei.¹³⁵

Mitropoliți autocefali ai Varșoviei:

Jerzy, Jaroszewski, 1921-1923

Dionysi, Waledyński, 1923-1948

Sedisvacanță

Administrator: Mitropolit **Timoteusz**, 1948-1951

Makariusz, Oksijúk, 1951-1961

Timoteusz, Szretter, 1961-1962

Jerzy, 1962-1964

Ștefan, Rudyk, 1964-1969

Vasile, Doroszkiewicz, 1970-

Actualmente, Biserica are 800.000 de credincioși, organizați într-o Mitropolie, cu statut autocefal, cu patru eparhii sufragane, două mănăstiri de rit bizantin, cu limbă liturgică slavonă și poloneză, cu Scaunul la Varșovia.

Titulatura: Prea Fericirea Sa N., Mitropolit al Varșoviei și întregii Polonii.

13. Biserica Ortodoxă din Albania – Arhiepiscopie

Cu statut canonic de Biserică Autocefală, acordat de Patriarhia Ecumenică în anul **1937**, actualmente având 250.000 de credincioși organizați într-o Mitropolie în Tirana, cu rang de Arhiepiscopie, după modelul grecesc, cu trei Eparhii sufragane.¹³⁶ În S.U.A. se află două eparhii ortodoxe albaneze.¹³⁷

Arhiepiscop de Tirana, Durazzo, Elbassan și întreaga Albanie:¹³⁸

Bessarion, Juvani 1929-1936

Christof, Kissi 1937-1949

Paisios, Vodica 1949-1966

Damian, Kokonesi 1966-1973

Arestat în anul 1967, internat în lagărul de exterminare și condamnat la muncă silnică, împreună cu ceilalți preoți, călugări, călugărițe (ortodocși și catolici), credincioși militanți creștini și musulmani, din Albania comunistă. Mort în anul

¹³⁵ Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, Op. cit., p. 607: Bis. Ort. Poloneză.

¹³⁶ Nikolaus **THON**, Op. cit., p. 609.

¹³⁷ Cu oscilări de jurisdicție, între Patriarhia Ecumenică și Patriarhia de Ohrida, în funcție de împrejurările istorice.

¹³⁸ În anul **1929**, Biserica Ortodoxă Albaneză s-a declarat în mod arbitrar și unilateral „**autocefală**”, neavând consimțământul și recunoașterea Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol. În acest context, arhimandritul Bessarion Juvani a fost ales Mitropolit de Tirana și hirotonit întru arhiereu. Abia în anul 1937, după moartea lui Bessarion s-a putut conveni cu Patriarhia Ecumenică, în scopul acordării tomosului de autocefalie.

1973, la vârsta de 80 de ani.¹³⁹ Din anul 1973 și până în 1991, Biserica Ortodoxă Albaneză n-a avut ierarhie proprie, iar Patriarhia Ecumenică nu putea să acționeze în interiorul Albaniei lui Enver Hoge.

Anastasios, Yannulatos, episcop titular din 1972, din 1991 Mitropolit titular de Andrusa, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, **Exarh Patriarhal pentru Albania**, 1991-1992

Anastasios, Yannulatos, **Arhiepiscop** de Tirana, Durazzo, Elbassan și întreaga Albanie, Mitropolit de Tirana, 1 iunie 1992 -

Muntele Sinai, Arhiepiscopie – vezi Patriarhia Ierusalimului

14. Biserica Ortodoxă din Cehia/Slovacia, Mitropolie Autonomă, 1922

A primit statutul de autonomie din partea **Patriarhiei Ecumenice** în anul 1922. După evenimentele tragice generate de cel de al doilea război mondial, Mitropolitul local Savvatij după anul 1945 a fost obligat să accepte „autocefalia” *sovietică* a **Patriarhiei Moscovei**, din data de 23 noiembrie 1951. Autocefalia Bisericii Ceha și Slovace nu este recunoscută de Patriarhia Ecumenică.¹⁴⁰

Mitropolitul

Savvatij, Vrabec, 1923-1959, pus în retragere de comuniști în anul 1946

Elevferij, Voroncov, 1946 - 1955

Ioann, Kuchtin, 1956-1964

Dorofej, Filip, 1964-2000

Nikolaj, 2000-

Patriarhia Sârbă este și ea implicată în viața Bisericii Ceha și Slovace, pentru că a creat acolo o structură ierarhică paralelă cu aceea a Patriarhiei Ecumenice. O Biserică Națională Cehă, pe care apoi au distrus-o germanii naziști, după anul 1942.

Mitropolit **Gorazd**, Pavlík, 1921-1942.

Actualmente, Biserica Cehă și Slovacă numără 100.000 de credincioși, cu o Mitropolie cu statut autocefal, cu Scaunul la Praga, cu trei eparhii sufragane, de rit bizantin, cu limba liturgică slavonă, cehă, slovacă și ucrainiană.

Titulatura: Prea Fericirea Sa N., Arhiepiscop de Praga și Mitropolit al Țărilor Bohemiei și al Slovaciei.

¹³⁹ După declarația lui Enver Hoge, din anul 1967, că toate religiile trebuie să dispară.

¹⁴⁰ Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, Op. cit., p. 608.

15. Arhiepiscopii Bisericii Ortodoxe Autonome a Finlandei, din anul 1923

Recunoscută ca Biserică Autonomă, prin TOMOSUL Patriarhiei Ecumenice din 9 iulie 1923: Arhiepiscop al Kareliei și întregii Finlande, cu sediul în Kuopio.¹⁴¹

Serafim, Lukjanov, 1923-1925

Herman, Aav, 1925-1960

Paavali, Olmari, 1960-1987

Ioan, Rinne, 1987-

Actualmente, Biserica are 80.000 de credincioși, este organizată într-o Arhiepiscopie, cu statut autonom, având încă o eparhie sufragănă, trei mănăstiri de călugări și una de călugărițe, de rit bizantin, cu limbă liturgică finlandeză și slavonă.

Titulatura: Eminența Sa Arhiepiscop N., al Kareliei și întregii Finlande, cu Scaunul la Kuopio.

16. Biserica Ortodoxă Autonomă a Estoniei, din anul 1923, respectiv 1996, Mitropolie

În anul 1923, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol a acordat statutul de autonomie Bisericii Ortodoxe din Estonia, având locul al 16-lea în ordine canonică. În anul 1996, Patriarhia Ecumenică a repus în aplicare statutul de autonomie al Bisericii Estone, din anul 1923. Actualmente, Eparhia Estonă are 50.000 de credincioși (30.000 ruși și 20.000 estoni), cu statut autonom, cu Scaunul la Talin, de rit bizantin, cu limba liturgică slavonă și estonă.

¹⁴¹ Nikolaus THON, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, Op. cit., p. 577.

ANEXĂ

Structura sistemului de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice, în anul 1652, în conformitate cu Îndreptarea Legii sau Pravila cea Mare, Târgoviște, 1652
 Extras din „Îndreptarea Legii“ sau Pravila cea mare, Târgoviște, 1652,
 [înaintea anilor 1359 (Ungrovlahia alias Muntenia), 1386 (Moldova), și 1456 (Transilvania)],
 p.363-369

**TOCMEALA ȘIDERII NAINTE A CUVIOȘILOR PATRIARȘI; ȘI
 MITROPOLII ȘI ARHIEPISCOPII, CARELE SE AFLĂ PÎNĂ ÎN ZIOA
 DE ASTĂZI, DE SÎNT SUPUSE ÎMPĂRĂȚIEI ȚARIGRADULUI.**

G L A V A 391.

**Roma, Țarigradul, Alexandria, Antiohia, Ierusalimul carele se
 chema Elias.**

*Alcătuirea a
 de pururea
 pomenitului
 împărat,
 chir Andronic II
 Paleologul
 cum trebuie să
 fie scaunele
 ale șederii
 mai sus al
 mitropolilor.*

MITROPOLIILE SÎNT ACESTEA :

Chesaria	1	Chizicul.	5
Efesul	2	Filadelfia.	6
Iraclia.	3	Nicomidia.	7
Anchira.	4	Nichea.	8
Halchidonul.	9	Methimna.	41
Solunul.	10	Hristianopol.	42
Tornovul.	11	Lachedemonia	43
Udriul.	12	Paronaxia	44
Amasia.	13	Mesimvria	45
Brusa.	14	Silivria	46
Neochesaria.	15	Argus și Napliu	47
Iconia.	16	Evipul	48
Iverria.	17	Sofia	49
Pisidia.	18	Midia	50
Corinthul.	19	Sozopoli	51
Monemvasia.	20	Anhialul	52
Athina.	21	Varna	53
Paleopatre.	22	Dirstorul	54
Trapezonda.	23	Brăileanul	55
Larisa.	24	Caraviziis	56
Navpacta.	25	Maronia	57
Filipupoli.	26	Peritheoria	58
Rodosul.	27	Zihion	59
Serre.	28	Drama	60
Filipul.	29	Necopoli sau Nevrocopu	61
Hristupoli sau Cavala.	30	Ganul	62
Zmirna.	31	Rizeul	63
Mitilinul.	32	Lazia	64
Ioanina.	33	Vitthia	65
Dedimotihul.	34	Kafa	66
Melenicul.	35	Hiul	67
Neepatre.	36	Limnul	68
Thiva.	37	Imvrul	69
Enos.	38	Ungrovlahia	70
Cherasunda.	39	și Moldovlahia	71
Diul.	40		

Zri

Să știi că unii de în episcopi se-au făcut mitropoliți; adecă de la Corinth, de în episcopii se-au făcut mitropolii 2: Argul și Navplia; și Monemvasia se chiamă ca și un exarh a tot Peloponisul, fiind și locul al Sidii.

De la Paleon Patron, Lachedemonia.

De la Navpactu, Ioaninul.

De la Trianupoli, Didimotih, Xanthie și Peritheorie.

De la Rodos, Hiul și Ko arhiepiscopul.

De la Filipopoli, Hristupoli sau Cavala.

De la Udriiu, Sozopole.

De la Serron, Zihnonul.

*Semnează
de vezi*

De-acia apoi se-au făcut la Ungrovlahia, adecă în Țara Muntenescă doi mitropoliți și însă unul ține locul al Anchirii și se chiamă exarh a toată Ungurimea și al Plaiului.

Iară altul se chiamă mitropolit laturii Țării Muntenesti, spre Severin, și locul fiind al Amasii. Iară acum nu se chiamă acela mitropolit, ce episcop. Căce că sînt 2 episcopii supt mitropolitul Țării Muntenesti,

adecă Rîmnicul și Buzăul; Rîmnicul mai mare, iară Buzăul mai mic. Iară mitropolitul are blagoslovenie de hirotoneaște el și pre episcopii Țării Ardealului de în Țara Ungurească, așijderea și pre acei de loc ai lui.

Iară în Mavrovlahia, alți doi, și în Galați, carea iaste laturea dăspre Rusia cea Mică.

Iară mitropolitul Rusiei să scrie al Kievului și a toată Rusia; și supt mîna lui sînt aceste episcopii, adecă: Marele Novograd, Cernihovul, Sudalirotovul, Marele Vladimir, Pereiaslav Rusisko, marea Cetatea Albă aproape de Kiev, Sfetii Gheorghie, la rîul ce să chiamă Ros, Poltisca Hazani, Tiferul, Saraiul.

Iară laturea Haliciului, carea iaste a Rosiei Mici, supuse sînt și ei aceste episcopii : a lui Vladimir, Peremișlia, Luțisca, Rob, Sholmi, Cetatea Albă la gura rîului ce se chiamă Elsisu.

*Semnează
de vezi*

Iară nesupuse supt nice un patriarh iaste besearica sîrbilor carea se chiamă Ohridul, carea o au făcut și o au cinstit împăratul Iustinian, carea de în tinerețele lui au fost cunoscut.

Mitropolia Rosii, a Chiprului, și pre aceasta săborul al treilea și șasele o au cinstit; a iverilor, carea au cinstit cu socotința săborului de la Antiohia, supusă mai nainte aceaia.

Arhieriei ai acestora mitropolii se hirotoneasc de ai lor episcopi.

Supuse sînt și scaunului sîrbesc, adecă Ohridului, aceste episcopii : Castoria, Scoplia, Velebusdin, Troadița, Melesova, Miglena, Pelagonia, Prisdiana, Strumița, Onisos, Glavnița, Vanțova, Belgradul, Diul, Lipei, Strimi, Rasos, Deavolis, Stlanița, Grebeno, Canina, Devre, a vlahilor.

Zri

Află-se scris în pravila a lui Mathei Vlastari cum și Moldovlahia au fost supusă ohrideanilor ; iară acum nice ohrideanilor se pleacă, nice țarigrădeanului, și nu știm de unde au luat această puteare.

*Caută
de vezi*

Mai sînt încă și carii se-au lepădat de în isprăvile Romei, iară acum se supun scaunului țarigrădeanului, mitropoliți și după dinșii episcopii aceste: soluneanul, corintheanul, necopoiianul, athineanul, patroneanul.

Arhiepiscopiile țarigrădeanului :

Priconisa..... 1	Elasona.....5
Karpathos..... 2	Ko..... 6
Eghina..... 3	Levcada.....7
Pogoiani.....4	și Fanariul.....8

*Arhiepiscopiile
Țarigradului.*

Arhiepiscopia de la Pogoiani n-au fost, ce, cum povestesc, au fost acolo
protopopă supus patriarhului de la Țarigrad și au fost șezînd la
Pogoianina.

**PENTRU CARE MITROPOLIȚI ȚIN ȘI AU PÂNĂ ÎN ZIOA DE
ASTĂZI SUPT MÂNA LOR EPISCOPII G L A V A 392.**

Eraclia a Evropiei ține acestea : a Redestului, a Paniei, a Calipoli, a Peristasului și Miriofitu, a Metronului și a Thirilor.

Nicomidia Vithinei ține aceasta : a Apoloniadei.

Solunul Thetaliei ține acestea : a Chitruului, a Casandrii, a Serviei, a Campaniei, a Petrei, a Erculiilor sau a Armadarilor, a Erastu și a Sfetagorei, a Litiei și a Rentinei, a Peleaninii și a Vardarului, a Platamonului și a Licostomului.

Turnoveanul ține acestea : a Cervenului, a Lovțu și Preslavului.

Corintheanul al Peloponisului ține acestea : a Damalului și Padiados, a Chefaloniei, a Zachintului, a Zeminas și Tarsului, și Polifengus.

Monemvasia al Peloponisului ține acestea : a Chithiriei, a Methoniei, a Coroniei, a Elusului, a Mainii, a Zivnonului sau a Clamatei și a Reontului.

Athineanul al Eladii ține acestea : a Diavliei, a Talantiei, a Andrii, a Schirului, a Solonosului și a Mendiniții.

Paleopatronul al Peloponisului ține acestea: a Olenii și a Terniții.

Trapezondeanul al Lazichiei ține acestea: a Caninului și a Ofeosului.

Lariseanul al Eladii ține acestea: a lu Dimitriad, a Liței și a Grafului, a Fanarului, a Zinutului, a Thavmacului, a Stagonului, a Lidorichiului, a Gardichiului, a Radovisdiului, și a Schiathului.

Navpactul al Nicopolii ține acestea: a Vondiții, a lu Aetu, a Aheloului și a Rigonului.

Rodoseanul al ostrovului Chycladului ține aceasta: a Lernisului.

Filipeanul al Machedoniei ține aceasta: a Levtherupolului.

Udrianul al Emimondului ține una: a Agathopolii.

Mitleanul al Lesvului ține una: a lu Erisu.

Serroneanul al Machedoniei ține aceasta: a Ezivonului.

Ioneanul ține acestea: a lu Avelas, a lu Vonthrotu și Glicheos, a lu Drinupol și a Himarului.

Lachedemoneanul al Peloponisului ține acestea: a Micleanilor, a Carepolului și a Vrestenii.

Evrieanul al Evriei ține acestea: a lu Oreson, a lu Caristu, a lu Porthmu, a lu Avlon și a Canalionilor.

*Chitreanul,
căce-i iaste
mai mare
scaunul,
poartă
polistavrion,
și poartă la
mantie rîure
ca și
mitropoliții.
Așjderea și
arhiepiscopul
Damalului.*

*A
Fanarului
se-au
cinstit întru
episcopie,
când
patriarșia
chir
Ieremia.*

*Amar de
urgie.
Cinsteaște
de tot și
foarte vei
jeli și-ți va
părea rău.*

Munteanul ține acestea: a Râmnicului și a Buzăului.

Moldoveanul ține acestea: Rădăuțul și a Romanului și Hușii.

Mai era și alte mitropolii și arhiepiscopii și episcopii, cum se arată scrise întru alcătuirea împăratului chir Leon Înțeleptul; iară când au fost în zilele împăratului chir Andronic al doilea Paleolog, ce-i mai de sus, care împărat Paleolog pre unele mitropolii le înălță și le cinsti de în scaune mici la mai mari, și altele mari au pogorât întru scaune mai mici, avînd putere ca un împărat; de în carele multe au pustiit și de tot au perit de silnicii noștri și nice mitropolit se află în mitropolie, nice arhiepiscop întru arhiepiscopie, nice episcop întru episcopie, nice preot pre la besearici nice călugăr întru mînăstire sau la schituri sau la vreo chelie,

nice alt creștin mirean în cetate sau în oraș sau în sat. Ce osînda lor Dumnezeu o va vedea, că sînt nespuse judecățile lui și neîmblate cărările lui. 51 de mitropolii sînt pustii și arhiepiscopii 18 și episcopii 478.

Întru alcătuirea aceluia împărat ce am zis mai sus, chir Leu Înțeleptul, sînt 90 de mitropolii.

Iară într-a celuia alt, iară ce e mai sus zis, chir Andronic al doilea Paleolog, sînt 112 și arhiepiscopii doazeci și cinci.

PENTRU MITROPOLIȚI, CARI SĂ ZIC PREACINSTIȚI ȘI EXARHI, ȘI CARI NUMAI PREACINSTIȚI.

G L A V A 393.

Chesareanul, al Cappadochiei, preacinstitul cinstiților și exarh a toată Anatolia.

Efeseanul, preacinstit și exarh a toată Asia.

Iracleianul, prăvo preastolnic al preacinstiților și exarh a toată Thrachia și Machedonia.

Anchireanul, preacinstit și exarh a toată Galatia.

Chiziceanul, exarh a tot Elispondului sau preste tot.

Filadelfeanul, a toată Lidia. Nicomideanul, a toată Vithinia.

Nicheianul, așijderea.

Halchidonul, așijderea.

Soluneanul, a toată Thetalia.

Tîrnoveanul, a toată Bulgărimea.

Udrianul, a Eminontului.

Neochesareanul, al Pontului, Polemoniacu.

Icöneanul, a toată Licaonia.

Corintheanul, a tot Peloponissul.

Monemvasia, așijderea.

Athineanul, a toată Ellada.

Paleonpatreanul, a toată Ahaia.

Trapezondeanul, a toată Lazichia.

Lariseanul, a toată Thetalia și a toată Ellada.

Navpacteanul a toată Etolia.

Filippopoleanul, a toată Thrachia.

Rodoseanul, al Niciei Checladului.

Serroneanul, a toată Machedonia.

Filippoleanul, așijderea.

Thiveanul, a toată Viotia.

Lachedemonia, a tot Peloponissul.

Ungrovlahul, precinstit și exarh a toată Ungurimea și al Plaiului.
Moldoveanul, al Suceavii și a toată Moldovlahia.
Iară ceialalți mitropoliți numai precinstiți ce să scriu, iară nu și
exarhi.

PENTRU CUM Scriu ARHIEREII LA PAPA,
ȚARIGRĂDEANULUI, ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI,
IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI.

G L A V A 395.

„ROMA VECHE”:

Preafericitului și preasfântului și tocma îngerilor, întru Hristos părintele părinților
și stăpîn a toate adeveritele apostolești besearici, ca niște robi ție înaintea căzând, Rimului
sărutăm urmele picioarelor măriei și preasfinției tale puteare și domnie.

ȚARIGRĂDEANULUI:

Preasfinte al nostru oblăduitor și stăpîn și a toată lumea patriarh,
dumnezească de Dumnezeu dăruite și tot alt ori fiecă nume sau lucru mare ce
ți se cuvine, rogu-mă milostivului Dumnezeu să dăruiască sănătate sfinției tale
și ca un dumnezească și cinstit trup al ei întru tocmit și îndreptare al adeveritei
mărie besearici a lu Hristos, a toată lumea.

ALEXANDREANULUI :

Preasfinte stăpînul meu, papa și patriarh al Alexandriei și a tot Eghiptul,
Pentapoleon, Livia și Ethiopia, întru duhul sfînt dumnezească și precinstitul
meu părinte.

ANTIOHIANULUI :

Preasfinte părintele meu, patriarhul cetății a lui Dumnezeu, al măriei Antiohii
și a toată Anatolia, întru duhul sfînt dumnezească și precinstitul meu
părinte.

IEROSALIMLEANULUI :

Preasfinte părintele meu, patriarhul Ierusalimului, sfîntul Sion, Siria Arravia
de ceaia parte de Iordan, Cana a Galileului și a toată Palestina, întru duhul
sfînt dumnezească și precinstitul meu părinte.

OHRIDEANULUI :

Preafericite arhiepiscop a marea întîia Iustinianie a Orhidului și a toată
Bulgărima, întru duhul sfînt dumnezească și precinstitul meu părinte.

Să știți că la pitacure, adecă la cărțile patriarhului sau a mitropolitului, sau la
alt obraz mare, atunce nu scriu cei mici pentru adins eiș, cum iaste obiceiul,
adecă că și noi sîntem sănătoși, ce acesta ce zice că sîntem și noi sănătoși să scrie
numai la obrazul carele va fi tocma cu cela ce scrie, sau și la mai mici obraze.

*Semnează
să știți.*

Iară arhieriei, cînd scriu la patriarhul Țarigradului, atunce, deaca pecetluiesc
cartea, ei nu scriu desupra numele patriarhului, adecă să se dea întru sfintele
mîni ale lui, ce numai dăspre fața carea iaste peceata cărții; facu trei cruci așa:

† † †

Iară de ceaia parte de carte, mai jos dă legătura peceții carea iaste în dos
legată, acolo-ș scriu arhieriei numele lor așa : смиренный митро(п)литель
им(п) sau episcop im(p)¹⁴².

¹⁴² “Smeritul mitropolit cutare”.(Text luat din *Îndreptarea Legii, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei
Române, București, 1962,-Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII” - pp. 363–370, *glavele*
sau *capitolele* 391, 392, 393 și 395).

[Anti]Patriarhi Latini de Constantinopol (13 aprilie 1204)

Papa Inocențiu III (1198-1216), către împăratul latin de Constantinopol,
Balduin I (1204-1205): ¹⁴³

„Voi, fără a avea nici un drept, nici autoritate asupra Greciei, v-ați abătut, în mod nesăbuit, de la intenția voastră curată, v-ați avântat nu să cuceriți Ierusalimul, ci să cuceriți Constantinopolul, preferând bunurile pământești celor cerești...”

.....
„Și nu v-a fost de ajuns să goliți până la fund vistieria împăratului și să-i prădați pe toți, de la mic la mare, voi ați întins mâinile spre averea bisericilor și, ceea ce e și mai rău, spre sfințenia lor, smulgând plăcile de argint din altare, spărgând sacristiile, însușindu-Vă icoane, cruci și relieve, pentru ca Biserica greacă să refuze să se întoarcă la tronul apostolic, văzând numai sălbătici și fapte diavolești din partea latinilor, și să fie în drept să aibă, față de aceștia, o atitudine plină de dezgust, ca față de niște câini.”

„Vos nullam in Graecos iurisdictionem aut potestatem habentes, a puritate voti vestri temere declinasse videmini, dum non contra Saracenos, sed contra Christianos arma movistis, non intendentes ad recuperandum Hierusalem, sed Constantinopolim occupandum, terrenas opes caelestibus divitiis praeferendo. Illudque longe gravius reputatur, quod quidam nec religioni, nec aetati, nec sexui pepercerunt, sed fornicationes, adulteria et incestus in oculis hominum exercentes, non solum maritatas et viduas, sed etiam matronas et virgines, Deoque dicatas, exposuerunt spurcitiis garnisonum; nec imperialis suffecit divitias exhaurire aut diripere spolia maiorum pariter et minorum, nisi ad ecclesiarum thesauros, et, quod gravius est, ad ipsarum possessiones extenderitis manus vestras, tabulas argenteas de altaribus rapientes, violatisque sacrariis, iconas, cruces et reliquias asportantes, ut Graecorum ecclesia, quantumcumque persecutionibus affligatur, ad obedientiam apostolicae sedis redire contemat, quae in Latinis non nisi perdicionis exempla et opera tenebrarum aspexit, ut iam merito illos abhorreat plus quam canes.” ¹⁴⁴

Căderea Constantinopolului sau cucerirea acestuia de către latinii Cruciadei a IV-a, de la 13 aprilie 1204, a fost o consecință a instabilității politicii interne a Imperiului, cauzată de luptele pentru tron ale împăraților din dinastia Anghelilor (1185-1204).

Marele Oraș al lui Constantin, după ce a rezistat și respins timp de aproape nouă sute de ani, tot felul de atacuri și asedieri ale altor barbari, a fost obligat în anul 1204 să se închine sabiei baronilor aventurieri latini.

¹⁴³ Textul românesc luat din: S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 351.

¹⁴⁴ Textul latin original luat din Giorgio FEDALTO, *La Chiesa Latina in Oriente*, vol. I, Casa Editrice Mazziana, pp.167-168.

La 24 iunie 1203, flota cruciată și-a făcut apariția în fața Constantinopolului. Pe data de 17 iulie 1203, baronii cruciați au intrat în Constantinopol, restabilind domnia lui Isaac II Anghelos (1185-1195), orbit de fratele său mai mare Alexios III (1195-1203). La 1 august 1203, a fost încoronat ca asociat la domnie, Alexios IV, fiul lui Isaac II, domnind până la 28 ianuarie 1204, când a fost detronat, arestat și închis în pivnițele Palatului Sacru, de către Alexios V Duca Murtzuphlos, succesorul acestuia. La începutul lunii februarie 1204, Alexios IV Anghelos a fost ucis prin sugrumare, iar tatăl său, orbul Isaak II a murit de spaimă, în timpul uciderii fiului și asociatului său la domnie. Între 28 ianuarie și 4 februarie tronul imperial a fost ocupat de către militarul de neam nobil, Nicolae Kanabos, uns împărat, fără asentimentul Patriarhului Ecumenic Ioan X Kamateros (1198-1206). Alexios V Ducas Murtzuphlos l-a detronat pe Kanabos, făcându-l apoi dispărut și, pe data de 5 februarie 1204, Patriarhul Ecumenic l-a uns împărat pe cel dintâi, adică pe Alexios V, ca basileu legitim al romeilor. Alexios V era înrudit cu familia imperială a Anghelilor. Acesta a domnit până în seara de 12 aprilie 1202, când, neputând plăti solda mercenarilor și soldaților din Constantinopol, a părăsit tronul și capitala. În această situație haotică, nobilimea ar fi oferit tronul despoților Constantin Laskaris sau Theodor Laskaris. Se pare însă că Theodor Laskaris nici nu era în Constantinopol în această perioadă a anului 1204.

Constantin a devenit împărat al Constantinopolului doar pentru o noapte, pentru că a doua zi, pe data de 13 aprilie, în zorii zilei, mercenarii imperiali, angajați să lupte în oraș împotriva latinilor, nemuțumiți pentru că nu și-au primit solda de la basileul Alexios V, s-au predat cruciaților.

Cruciații, după ce au preluat orașul cu atâta ușurință și fără pierderi, de la mercenari și militarii romei, i-au dat foc. Era al treilea incendiu al Constantinopolului, în decursul celor patru luni, de la începutul anului 1204. În ciuda pagubelor provocate de incendiul din 13 aprilie, tot a mai rămas încă destul de prădat, jefuit și furat în Constantinopol. Trei zile a durat jefuirea orașului Maicii Domnului, de către creștinii latini sau apuseni.

Alexios V a sfârșit la fel de tragic, ca și Alexios IV și Isaak II. După plecarea sa din Constantinopol, Alexios V, împăcându-se cu Alexios III (1195-1203), a început unele tratative cu acesta. Alexios III a simulat o colaborare cu Ducas Murtzuphlos (=Alexios V), vizând chiar și o căsătorie a fiicei lui cu acesta din urmă. În final, Alexios III a dispus ca Alexios V să fie orbit, chiar în timpul unei mese festive, după care a fost condamnat la moarte pe loc, prin aruncarea de pe o coloană înaltă.¹⁴⁵

După tragedia de la 13-16 aprilie 1204, în locul Imperiului Romeu s-au format **șapte State: Imperiul Latin** de Constantinopol (1204-1261), **trei state grecești** [Imperiul de la Niceea (1204-1261) al familiei Laskaris și, spre final, al Paleologilor, Imperiul de Trapezunt (1204-1461), al Comnenilor, Despotatul de Epir (1204-1337) al Anghelilor], **Despotatul „franc” de Moreea**, din Peloponez, cu capitala la Mistra, al cavalerilor apuseni, Guillaume de Champlitte și Geoffroy de Villehardouin, **Principatul Latin de Ahaia și Adrianopolul**, condus de **Theodor Branas, cu statut de rege**, dependent de Imperiul Latin.

¹⁴⁵ Alexios III era fratele și uzurpatorul lui Isaak II.

În anul **1261** romeii au realizat **restaurarea Imperiului**, reocupând Constantinopolul, la data de 25 iulie, unde Mihail al VIII-lea Paleologul (1259-1282) își va face intrarea triumfală, la data de 15 august 1261, adică la marele Praznic al Adormirii Maicii Domnului, protectoarea Marei Cetăți a lui Constantin.

***Patriarhul Latin de Constantinopol,
Tommaso Morosini (1204-1211)***

După ce Biserica Sfânta Sophia a fost jefuită și profanată, în decursul celor trei zile de pradă, din 13-16 aprilie 1204, ulterior a fost transformată în Catedrală romano-catolică a primului Patriarh Latin de Constantinopol, iar averea acesteia a fost confiscată și atribuită Patriarhiei Latine și Capitulului de canonici locali. În plus, Constantinopolul a primit dreptul de-a alege Patriarhul, din rândul clerului latin local.

În aceste zile de groază, nu numai că s-a luat din Biserică tot ce s-a putut, vase liturgice, manuscrise, veșminte, cruci, icoane, plăcile de argint cu moaște de pe altar, mobilier, aur, argint, pietre prețioase etc., dar a fost și profanată. În timp ce se fura și se jefuia Biserica, latinii au adus o prostituată din Galata, pe care au pus-o să danseze în Biserică, în fața Tronului Patriarhal sau Ecumenic, pentru a-i stimula pe hoți, gest pe care nici măcar turcii păgâni, adică agarenii musulmani nu și-au permis să-l facă. Clerul latin a jefuit obiectele liturgice și Sfintele Moaște, iar soldații se certau pentru tezaurul Patriarhului, în final profanând chiar și criptele sau mormintele basileilor de la Sfânta Sophia și de la Biserica Sfinții Apostoli, precum și pe cele ale patriarhilor ecumenici, de unde au furat toate obiectele de valoare.

Într-o altă lucrare, anterioară, am amintit și corespondența Papei Inocențiu al III-lea (1198-1216) cu Constantinopolul, în urma evenimentelor din 13 aprilie 1204. Regestul nr. 203 și 204 se referă și la numirea lui Tommaso Morosini, în funcția de Patriarh Latin de Constantinopol.¹⁴⁶

„XXIX. Documentul nr. 203, din vol. 7, p. 354-359.

Dată: Roma, la mormântul Sf. Petru, 1205, ianuarie, 21.

Regest: Papa către episcopii, abații și clerul latin din armata cruciaților, de la Constantinopol. Instrucțiune.

Suveranul Pontif le explică episcopilor, abaților și întregului cler, din cadrul armatei de ocupație a cruciaților din Constantinopol, importanța *soteriologică și eclesiologică* a „revenirii sub ascultarea Romei“, a Bisericii Ortodoxe din fostul Imperiu Bizantin.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Vezi pp. 153-154, din lucrarea noastră: Ioan Marin MĂLINĂȘ, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian din Târnovo*. Unirea Bisericească a lui Ioniță Caloian, din anul 1203 și încoronarea acestuia la 1204, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, 263 p.

¹⁴⁷ Vezi doc. nr. 203, pp. 354-359, din: *DIE REGISTER INNOCENZ' III.*, 7. Band, 7. Pontifikatsjahr, 1204/1205, Texte und Indices, Unter der Leitung von Othmar HAGENEDER, bearbeitet von Andrea SOMMERLECHNER und Herwig WEIGL, gemeinsam mit Christoph EGGER, und Rainer MURAUER, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1997, 495 p. + 6 il [= Österr. Akad. der Wissenschaften, Publikationen des Hist. Instituts beim Österr. Kulturinstitut in Rom, Hgg. von H. Fillitz und

Se știe că la 13 aprilie, 1204, Cruciada a IV-a a cucerit Constantinopolul, jefuind în mod barbar orașul și întreg teritoriul cucerit, profanând și prădând *Biserica Sfintei Sophii* – simbolul Ortodoxiei – și celelalte biserici ortodoxe, mai rău decât păgânii, biserici pe care, apoi, le-au transformat în biserici romano-catolice. În ura lor barbară și îmbătați de gloria succesului efemer, latinii s-au silit să șteargă orice urmă a Ortodoxiei de pe cuprinsul Imperiului Latin de Constantinopol. Împăratul bizantin, cu toată curtea, precum și Patriarhia Ecumenică, s-au retras în exil la Niceea, pe malul celălalt al Bosforului.

În locul lor, cruciații au instalat un împărat latin, cu un patriarh tot de rit latin, adică romano-catolic. Sfânta Sophia a devenit catedrală romano-catolică, cu un Capitlu de canonici. Situația s-a menținut astfel până la 25 iulie 1261, când, în timpul domniei lui Mihail VIII Paleologul (1259-1282), sub conducerea lui Alexios Strategopoulos, grecii au reușit să recucerească Constantinopolul, alungându-i definitiv pe latini din Marea Cetate a lui Constantin. Primul împărat latin de Constantinopol a fost Balduin I, de Hainaut, conte de Flandra (1204-1205), căruia i-a urmat fratele său, Henric Hainaut (1206-1216). Pentru „Scaunul patriarhal“, din Constantinopol, ca prim patriarh latin, Capitlul Catedral al venețienilor, de la Sfânta Sophia, l-a ales în 1204, pe hipodiamonul Tommaso Morosini (1205-1211).¹⁴⁸

Papa le comunică *anularea alegerii* de patriarh latin a lui Tommaso Morosini, făcută de Capitlul venețian de la Sfânta Sophia, ca fiind necanonică, iar din punctul său de vedere și un abuz. Pe de altă parte, Inocențiu al III-lea îl numește el însuși pe același candidat, Tommaso Morosini ca patriarh latin de Constantinopol. ***Aici avem un caz de conflict de competență, dintre Capitlu și Sfântul Scaun, candidatul fiind însă acceptat de Papă.***

Această *Instrucțiune* a Papei, nu are legătură directă cu tema lucrării noastre. Ea se înscrie, însă, în contextul relațiilor bisericești și unioniste dintre Roma Veche și Noua Romă, confirmă atitudinea negativă a Papei față de Biserica Ortodoxă, prefigurează ideologia conciliului Lateran IV, din 1215 și contează ca un document diplomatic și juridic de epocă, cu toate deficiențele iubirii creștine și a intoleranței confesionale, de care dă dovadă.

„Documentul nr. 204, din același vol. 7, p. 359-360, este o scrisoare, adresată direct împăratului Balduin I, prin care-l îndeamnă, să-l primească și să-l trateze așa cum se cuvine pe noul Patriarh Latin Tommaso Morosini.”

Tommaso Morosini provine dintr-o veche și ilustră familie nobilă venețiană. Trei membri ai acestei familii au deținut funcția de Doge: Domenico (1148-1155), Marino (1249-1253) și Michele (1382). Tot din această familie s-au ridicat și câțiva ierarhi latini: Giorgio, primul

Otto **Kresten**, II. Abteilung, Quellen, I. Reihe, Die Register Innocenz'III., 7. Band, 7. Pontificatsjahr: Texte und Indices].

Vezi și doc. nr. 68, p. 285, din: P. Theodosius **HALUŠČYNSKYJ**, *Acta Innocentii PP. III (1198-1216) e registris Vaticanis aliisque eruit, introductione auxit, notisque illustravit...*, Typis polyglottis Vaticanis MCMXLIV (1944), Roma, 674 p.+ hartă (=Pontificia Commissio ad redigendum Codicem Iuris Canonici Orientalis, Fontes Series III, vol. II).

¹⁴⁸ Vezi lucrarea lui V. **GRUMEL**, *La chronologie*, par..., Paris, 1958, p. 403 și 440, vol. I, din *Traité d'Etudes byzantines*, publié par Paul **LEMERLE** și colaboratorii (în colecția **Bibliothèque Byzantine**, publié sous la direction de Paul **LEMERLE**).

abate al Mănăstirii St. Giorgio Maggiore (982), Tommaso, Patriarhul Latin de Constantinopol, Cardinalul Antonio (1365-1434), umaniștii Paul (1406-1482) și Domenico (1417-1509) etc.¹⁴⁹

Este interesant de urmărit structura Provinciei Bisericești Latine din Imperiul Latin de Constantinopol, pentru perioada de timp 1204-1261. Ea se aseamănă cu aceea a Bisericilor Unite, de mai târziu: adică cu o ierarhie densă, dieceze multe, cler numeros și credincioși puțini. Doar pentru exemplificare dăm schema structurii ierarhice a Bisericii Latine din Imperiul Latin de Constantinopol, din anii de început, adică din 1210-1212, făcută de Honorius al III-lea (1216-1227), pe atunci, camerar papal, în Roma Veche.¹⁵⁰

Patriarhul, având și calitatea de Arhiepiscop Latin de Constantinopol, mai avea în subordinea sa încă 22 de Arhiepiscopii, dintre care 16 aveau în jurisdicția lor 59 de dieceze sufragane. Dintre aceste arhiepiscopii, două erau în Asia Mică, șapte în Tracia, trei în Macedonia, două în Tessalia, una în Epir, două în Grecia (Theba și Athena), două în Peloponez, trei pe insule.

În această formă și cu aceste structuri s-a desfășurat activitatea Patriarhiei Latine de Constantinopol, până în anul 1261, după care structurile și forma de exercitare a jurisdicției catolice vor cunoaște o schimbare fundamentală.¹⁵¹

**Patriarhi Latini de Constantinopol, 1204-1964:
rezidențiali, 1204-1261; titulari, 1261-1964;**

a. rezidențiali

Tomaso, Morosini, ales în a doua jumătate a anului 1204, preconizat la 21 ianuarie 1205, hirotonit întru arhieru la 27 martie 1205-iunie/iulie 1211

Sedisvacanță, 1211-1215

Gervasius, noiembrie (între 11 și 30) 1215 – 8 noiembrie 1219

Sedisvacanță, noiembrie 1291 – ianuarie 1221

Matei, ianuarie 1221 – noiembrie/decembrie 1226

Ioan, Halgrin, numit la data de 23 decembrie 1226, dar renunță la Scaun

Simon, a doua jumătate a anului 1227 – prima jumătate a anului 1233

Sedisvacanță, 1233 – 1234

Nicolas de Castro Arquato, către mijlocul anului 1234 – către mijlocul verii 1251

Sedisvacanță, 1251 – 1253

Pantaleon, Giustiniani, 15 februarie 1253 – 1261, apoi titular

b. titulari, 1261 - 1964

Pantaleon, Giustiniani, 1261 – 1286

Petru, Correr, 23 august 1286 – 1302

Leonard, Faliero, 7 febr. 1302 – 1305?

Nicolae, Arhiepiscop de Theba, 31 iulie 1308 – 1331?

¹⁴⁹ *Lexikon des Mittelalters VI*, Op. cit., col. 844-845.

¹⁵⁰ *Dictionnaire de Théologie Catholique*, vol. III, col. 1502-1506.

¹⁵¹ Lista Patriarhilor Latini de Constantinopol am reprodus-o după: V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, pp. 440 – 441.

Cardinalis, 13 aprilie 1332 – 1335
 Gozio, Battaglia, 14 iunie 1335 – 1339
 Roland, de Ast, 6 oct. 1339 – mort imediat după întronizare
 Henri, de Ast, Episcop de Negrepont, 24 nov. 1339 – 27 ian. 1345
 Ștefan, de Pinu, 6 martie 1346 -?
 Guillaume, 11 dec. 1346 – 1361, apoi ca Loctiitor sau Administrator, 23 aug. 1361-1364
 St. Petru, Thomas, Arhiepiscop Latin de Creta, 5 iulie 1364 – 6 ian. 1366
 Paul, Arhiepiscop de Theba, 17 aprilie 1366 – 1370
 Hugolin, Malabranca, 10 febr. 1371 – 1375?
 Iacob, d'Itri, Arhiepiscop de Otrante, 18 ian. 1376 – 1378
 Guillaume, Episcop de Urbino, 15 ian. 1379 -?
 Paul, Arhiepiscop de Corint?, către anul 1379 -?
 Angelo, Correr, Episcop de Castello, 1 dec. 1390-1406, apoi Papă, **Grigorie XII**, 1406-1415
 Louis, Arhiepiscop de Mitylene, 4 august 1406 -?
 Antonio, Correr, Cardinal și Loctiitor, 13 iunie 1408 -?
 Alphonse, Arhiepiscop de Sevilla, 20 sept. 1408 -?
 Francisc, Lando, Patriarh de Grado, în Veneția, 22 august 1409, dar nu acceptă numirea
 Ioan, Contarini, 23 oct. 1409 -?
 Ioan, de La Rochetaillée, 13 iulie 1412 – 26 iunie 1423
 Ioan, Contarini, 14 iulie 1424 -?
Grigore III, Mammas, în același timp Patriarh Ecumenic (1443 – 1453), părăsește
 Constantinopolul în anul 1450, Patriarh Latin, din jurul anului 1451 – † 1459
Isidor, Mitropolit Ortodox al Kievului, Cardinal din anul 1439, numit Patriarh Latin, în
 data de 20 aprilie 1459 - † 27 aprilie 1463
Bessarione (Visarion), Mitropolit Ortodox titular al Niceei, Cardinal din anul 1439,
 numit Patriarh Latin la sfârșitul lunii aprilie 1463 - † 18 noiembrie 1472
Petru, Riario, Cardinal, 23 nov. 1472 - † 5 ian. 1474
Ieronim, Lando, Arhiepiscop de Creta, 9 martie 1474 - † 27 dec. 1496 (după Anuario
 Pontificio, 1474 – 16 oct. 1493)
Ioan Mihail, Cardinal, 23 ian. 1497 - † 10 sau 11 april 1503
Ioan, Borgia, Cardinal, 24 april 1503 - † 1 august 1503
Francisc, de Loris sau Lorris, Cardinal, 9 august 1503 - † 22 iulie 1506

.....

III. Tronul Alexandriei și al întregii Africi [în limba arabă Al - Iskandaryah, în Egipt],¹⁵² al Sfântului Evanghelist Marcu (42-63)

Patriarhia Alexandriei

Orașul Alexandria

Actualmente cu peste 400.000 de credincioși, în Egipt și în întreaga Africă, organizați în 12 Mitropolii, cu statut autocefal, de rit bizantin și limbă liturgică greacă veche, arabă și limbi africane.¹⁵³

Alexandria – Perla Mediteranei, din delta Nilului, din Egipt, este cel mai important dintre numeroasele orașe cu acest nume, pe care regele Alexandru al III-lea sau cel Mare (336-323 î.d.Hr.), al Macedoniei, le-a fondat, spre a-i servi ca puncte administrative și strategice, în vastele teritorii și în regiunile numeroase pe care le-a cucerit, cum au fost: „Alexandria ad Issos”, astăzi Alexandretta; „Alexandria der Areia”, astăzi Herat; „Alexandria Arachosia”, în Kandahar, astăzi în Afghanistan. Planul cuceririi Arabiei și Africii Latine (sau nordul Africii), făcut în Babilon, nu s-a mai realizat, pentru că Alexandru cel Mare moare subit, la 33 de ani, în urma unei febre infecțioase. După moartea sa, imperiul se destramă.

¹⁵² V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958. Lista patriarhilor ortodocși ai Alexandriei (282-1486), se află la pp. 443-444, a celor copti (535-1453), la pp. 444-445.

Istorie Bisericească Universală (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054-1982), București, 1993. Pentru Lista patriarhilor ortodocși ai Alexandriei, vezi vol. I, pp. 436-437 și vol. II, pp. 596 – 597. Lista patriarhilor copti lipsește din acest manual.

Nikolaus THON, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 572-577 [= SOPHIA, *Quellen Östlicher Theologie*, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSEN, Band 23]. Pentru patriarhii ortodocși ai Alexandriei vezi pp. 580-581 iar pentru cei monofiziți, pp. 581-582, pentru antipatriarhii uniți copti, p. 583.

G. FEDALTO, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis II., Patriarchatus Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus*, Padova, 1988, pp. 581-681.

Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus. Tomus Secundus (II.)*, Parisii, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt.

Vezi și **Anuarul** sau Schematismul Patriarhiei Ortodoxe a Alexandriei, mie inaccesibil.

Petre Șt. NĂSTUREL, *Lista patriarhilor ortodocși: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim*, București, 1947, (mie inaccesibilă).

¹⁵³ Pentru Istoria Creștinismului ortodox european, arab, sirian și palestinian, persan, armean, georgian, copt, etiopian, nubian etc., din primele șapte secole ale Bisericii, vezi Alois GRILLMEIER, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, 2 volume în 5 tomuri (I, II/1, II/2, II/3, II/4, 1990/2004), [secolele I - VII, pentru Patriarhiile de Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, Bisericile din jurisdicție], Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1990/2004.

Provinciile imperiului au fost împărțite între generalii lui Alexandru cel Mare, numiți **diadohi**. Generalul **Ptolemaios**, cel mai bun colaborator al lui Alexandru cel Mare, a devenit în anul **323 î.d.Hr.** satrap al Egiptului (din anul 305 rege), punând bazele **Regatului Lagid**, care a devenit cel mai puternic Stat militar și birocratic al lumii elenistice. Înaintea lui Ptolemaios, încă în anul 331 î.d.Hr., Alexandru cel Mare a dispus o reformă financiară în întreg Egiptul.

Pe ruinele imperiului lui Alexandru al III-lea, cel Mare, al Macedoniei, a luat naștere lumea elenică: de la Adriatică, Dunăre și Caucaz, până în Egipt, Nubia, Persia, Mesopotamia, India, cu Oceanul Indian.

În noiembrie 332 î.d.Hr., Alexandru cel Mare a ocupat fără luptă Egiptul, fiind recunoscut drept urmaș al faraonilor, țară care i-a fost predată de către satrapul local, Mazakes. **Alexandria Egiptului a fost fondată în anul 331 î.d.Hr.**, devenind ulterior capitala dinastiei regilor **Ptolemei** (323-30, î.d.Hr.).¹⁵⁴

Alexandria Egiptului, fiind un Polis (oraș, metropolă) independent, a primit din partea lui Alexandru cel Mare o constituție sau legislație grecească. Așezarea orașului a fost proiectată pe **șapte coline**, cu cinci arondismente, și era legat de insula Pharos, din apropiere, printr-un dig de 1200 m lungime. Pe această insulă a fost apoi construit faimosul **far** din Alexandria, în anul 279 î.d.Hr., având o înălțime de 110 m, care s-a prăbușit în anul 1326 (una din cele șapte minuni ale lumii antice). De o parte și de alta a digului dintre oraș și insula Pharos s-a construit vestitul **port** al Alexandriei. Orașul a fost construit după planurile arhitectului Deinokrates, acceptate de către Alexandru cel Mare. Ce localitate a fost înainte de anul 331 î.d.Hr., pe locul Alexandriei, sau dacă ar fi fost, nu avem actualmente nici o informație?

Foarte curând orașul nu numai că s-a dezvoltat foarte mult, dar a devenit și cosmopolit: băștinași egipteni, greci, evrei, macedonieni etc., au locuit acolo.¹⁵⁵ Alexandria era și centrul manufacturilor de papirus și pergamente din Egipt, foarte căutate în lumea antică.

În primul arondisment al Alexandriei sau „arondismentul imperial” sau „Kaisarion” se aflau palatele, cripta regală, administrația de Stat, Templul lui Sarapis ori Sarapeion, Gymnasion și, nu în cele din urmă, „Museion”, cu celebra **Biblioteca**, fondată de către Ptolemaios I Soter, incendiată și distrusă de către arabii musulmani, după 17 septembrie 642, când bizantinii au evacuat Alexandria. Biblioteca deținea peste 700.000 de volume, adică suluri, codici și plăci, fiind cea mai mare din lume. „Museion” era un fel de institut de cercetări, fondat tot de către Ptolemaios I. Ulterior, în secolul IV, reședința patriarhului de Alexandria, cu catedrala Sf. Marcu au fost construite tot în arondismentul său, cartierul Kaisarion.¹⁵⁶

¹⁵⁴ **ALEXANDRIE, perle de la Méditerranée**, [Dossier], în rev. *Le monde Copte*, Limoges, France, juin 1997, nr. 27-28, 340 p.

Le monde Copte, Revue encyclopedique de culture égyptienne, Limoges, France, juin, 1997, nr. 27-28, vezi și „Alexandrie, perle de la Méditerranée” [Dossier], 340 p.

¹⁵⁵ Din cele șapte minuni ale lumii, trei se află în Egipt: piramidele lui Ghiseh, biblioteca și farul din Alexandria; urmează Babilonul cu zidurile, turnul și grădinile suspendate [ultimele în timpul lui Nabucodonosor al II-lea (605-562 î.d.Hr.)?]; statuia lui Zeus din Olimp, a lui Phidias; colosul lui Helios din Rhodos; templul lui Artemis din Efes. Lista și numărul lor au crescut de-a lungul timpului, cifra de șapte rămânând doar simbolică.

¹⁵⁶ **ALEXANDRIE**, par A. de la **BARRE**, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 1, première partie [Aaron-Angelus], Paris, 1923, coloana nr. 785-824.

Diadohul Ptolemaios (367/366-283) a devenit în anul 305 regele Ptolemaios I Soter (305-283 î.d.Hr.), al Egiptului, cu capitala la Alexandria, din care el și fiul său, regele Ptolemaios II Philadelphos (283-246 î.d.Hr., din 285 co-regent) au făcut o **metropolă**, care până în anul 330, când a fost inaugurat Constantinopolul, era al doilea oraș ca mărime și importanță, din întreg Imperiul Roman, primul fiind Roma Veche. Între anii 260-240 î.d.Hr., Alexandria a devenit centrul vieții culturale, științifice și literare a lumii elenice. Aici s-au întâlnit culturile egiptene, grecești, iudaice și orientale, iar mai târziu cea creștină, sinteză, care a dat naștere unei noi culturi.

În Alexandria a apărut și prima **școală publică creștină**, prin anul 180, despre care istoricul Eusebiu din Cezareea scria că era și mai veche (Istoria bisericească, V, 10). Această școală avea mai multe nume: „Școala cuvintelor sau învățăturilor sacre”, „Școala catehizării”, „Școala din Alexandria” etc.¹⁵⁷

Sinoadele din Alexandria

Literatura de specialitate menționează în jur de 30 de sinoade, ținute în Alexandria, până în anul 633, dintre care, le amintim doar pe cele mai importante.¹⁵⁸

Secolul III: 231, două **Sinoade**, prezidate de Arhiepiscopul Alexandriei Dimitrie (189-232) contra lui Origen (185-c.254), hirotonit preot în mod ilicit de către Mitropolitul din Cezareea Palestinei. Patriarhul nu i-a mai permis să predea în Școala din Alexandria, l-a exclus din Eparhie și l-a caterisit. Origen a rămas în Cezareea Palestinei, unde a fondat Școala creștină de acolo și unde a funcționat ca preot.¹⁵⁹

Secolul IV: Sinodul din anul **306**, prezidat de către Patriarhul Sf. Petru I, Martir (sfârșitul 300-26 noiembrie 311), contra Episcopului Meletie de Lycopolis, autorul schismei “meletiene”, din Egipt, pentru motivul că a sacrificat la idoli, pentru a scăpa de persecuția locală, contra creștinilor, declanșată de împăratul Dioclețian (284-305), auguștii și cezarii acestuia, prin patru edicte, din anii 303-305.

Sinodul preniceean, din anul **320** sau 321, prezidat de Patriarhul Sf. Alexandru I (313-326), al Alexandriei, care a dat prima lovitură de grație arianismului, pregătind astfel primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325. La Sinod s-au prezentat aproape o sută de episcopi din Egipt și Lybia, excomunicându-l pe preotul Arie și pe adepții săi.¹⁶⁰

¹⁵⁷ După Școala din Alexandria au mai apărut Școala din Cezareea Capadociei, pentru Palestina, prin anii 231-232; Școala din Antiohia, cunoscută deja în secolul III; Școala din Edesa, după cea din Antiohia; Școala din Cartagina; Școala din Lyon; **Școala Siriană, care în secolul III a dat „Peșito”, adică traducerea Bibliei în limba siriană (recte aramaică) etc.**

¹⁵⁸ **ALEXANDRIE**, par A. de la **BARRE**, în **Dictionnaire de Théologie Catholique**, tome 1, première partie [Aaron-Angelus], Paris, 1923, coloana nr. 785-824.

¹⁵⁹ Ambiții tipice ale ierarhilor din toate timpurile, privând astfel eparhiile sau Biserica, în general, de cler capabil, sacrificându-l sau împiedicându-l să se poată desfășura așa cum ar fi trebuit sau să servească această instituție cu intensitatea maximă. Din moment ce n-a fost hirotonit în Alexandria, Origen s-a luptat să ajungă preot și a plecat în altă eparhie. A comis o „crimă”?

¹⁶⁰ „Să i se verse mațele ca și lui Arie”, devenită formulă de blestem în colofoniile din vechile manuscrise liturgice românești sau în însemnările și formulele de dedicație sau donație de pe cărțile liturgice tipărite.

321 sau 322, Sinodul local alexandrin și mareotic, care a acceptat Scrisoarea Enciclică a Patriarhului Alexandru I, contra arianismului.

În jurul anului **323**, un Sinod local, tratând probleme de disciplină canonică, ocazionat de prezența în Alexandria a Episcopului Osius de Cordu, care a declarat nule hirotonirile făcute de către pseudoepiscopul Coluthus, care era numai preot și a provocat o schismă locală.

Sf. Atanasie I, cel Mare (326-373), a convocat și prezidat cinci **Sinoade** în Alexandria, care, toate trebuie puse în legătură cu opera niceeană, din anul 325 și cu lupta contra arianismului: **339, 340, 346, 362, 363**.

Sinodul din anul **399**, prezidat de Patriarhul Teofil I (385-412), contra adepților lui Origen.

Secolul V: 430, Sinodul prezidat de către Sf. Ciril I [(Kirillios I (412-444)], Sinod celebru, pregătitor al celui de al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431. Cu ocazia acestui Sinod alexandrin, Sf. Ciril I și-a redactat Scrisoarea Sinodală cu cele 12 anatematisme.

Sinodul din anul **452**, prin care Proterius (451-457) face receptarea deciziilor de la Calcedon, din anul 451, pentru Patriarhia Alexandriei, și-l depune pe Timotei, sufletul monofiziților din Alexandria și urmașul său în Scaun, Timotei II Elur (457-460 și 475-477).

Sinodul electiv din iunie **481**, prin care Ioan I Talaia (481-482), împreună cu sinodalii care l-au ales, comunică această alegere Papei Simplicius (468-483).

Secolul VI: Sinodul din anul **589**, sub Patriarhul Evloghie I (579-607), un fel de tribunal arbitral, între două grupe de samariteni, care au angajat o dispută pe baza textului din Deuteronom XVIII, 15.

Secolul VII: Sinodul din anul **633**, prezidat de Patriarhul monotelit Cyrus I (630?-644?), prin care face o unire între partizanii săi și teodosieni, adică monofiziți. Monoteletismul și monofizitismul se unesc formal și fac cauză comună în Alexandria, încă din anul 633. În acest scop, el publică un Decret sinodal, în nouă puncte, care, într-un limbaj foarte subtil, apără și justifică această unire. Astfel se încheie epoca Sinoadelor din Alexandria, pentru că după anul 642 creștinii de toate nuanțele vor începe o nouă epocă de conflicte, mult mai dură și neiertătoare, de data aceasta cu islamul.

3. Sfântul Evanghelist Marcu

Lista Patriarhilor

**PENTRU CUM SCRIBU ARHIEREII LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI,
ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI.¹⁶¹**

GLAVA 395

3 ALEXANDREANULUI:

**Preasfinte stăpînul meu, papa și patriarh al Alexandriei și a tot Eghiptul, Pentapoleon,
Livia și Ethiopia, întru duhul sfînt dumnezeiescul și preacinstitul meu părinte.**

Titulatura: Prea Fericirea Sa Dumnezeiască, al Domnului Domn, Kiriou Kir N. Papă și
Patriarh al Alexandriei, al întregii Africi și Judecătorul întregii lumi.¹⁶²

1. Episcopi

1. Sf. Evanghelist **Marcu**, fondator, 42-62, † 4 aprilie 63
2. **Avianos**, 62-82
3. **Avilios**, 83-98
4. **Kedron**, 98-110
5. **Primus**, 110-121
6. **Iustus**, 121-131
7. **Eumen**, 131-144
8. **Marcus II**, 144-154
9. **Keladion**, 154-167
10. **Agrippinos**, 167-178
11. **Ioulianos**, 178 - martie? 189
12. **Dimitrios**, 189 - 8 octombrie 232
13. **Heraklas**, 232-247
14. **Dionysios**, cel Mare, 248-265, cel mai de seamă ucenic al lui Origen.
15. **Maximos**, 265-282
16. **Theonas**, 282-28 decembrie 300
17. Sf. **Petru I**, Martir, sfârșitul 300-26 noiembrie 311
18. **Ahillas**, 25 iunie 312 – † 13 ianuarie 313
19. Sf. **Alexandru I**, 313 - † 17 aprilie 326

¹⁶¹ **Pravila cea Mare** sau **Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652**, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962,- Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII“ - pp. 363/370, **glavele** sau **capitolele** 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, **Glava 395**.

¹⁶² Pentru Creștinismul din lumea arabă actuală, vezi lucrarea prințului de coroană iordanian El Hassan bin **TALAL, Das Christentum in der arabischen Welt**, Mit einem Vorwort von Hans Küng, Übersetzung von Beatrix Immenkamp, Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 112 p., incl. 2 hărți.

2. Patriarhi

- Sf. **Alexandru I**, 325 - 326
20. Sf. **Atanasie I, cel Mare**, 8 iunie 326 – 2 mai 373
Între anii 373 – 380, Antipatriarhi, intruși arieni:
Pistos, 336 sau 338, arian, **Antipatriarh**
Grigorie, 22 martie 339 sau 341 – 26 iunie 344 sau 348, arian, **Antipatriarh**
Gheorghe, 24 februarie 357 – 24 decembrie 361, arian, **Antipatriarh**
Lucius, prima oară, decembrie 365, arian, **Antipatriarh**
21. **Petru II**, arian, 373 – 380
Lucius, a doua oară, 375 – 30 mai 378
22. **Timotheos I**, 380 – 20 iulie 385
23. **Teofil I**, 385 – 15 octombrie 412
24. **Kyriilos I**, 17 octombrie 412 – 27 iunie 444
25. **Dioskoros I**, 444-13 octombrie 451, **Dioscur** a fost **depus** la Sinodul Ecumenic de la Calcedon (8-25 octombrie 451), nu pentru că era **eretic monofizit**, ci din motive disciplinare, pentru că a organizat și condus acțiunile și brutalitățile parabolanelor de la "Sinodul tâlhăresc" din Efes, din anul 449, † 4 septembrie 454
26. **Proterios**, noiembrie 451 – 28 martie 457, ucis de monofiziți în altarul Catedralei Patriarhale din Alexandria
27. **Timotheos II**, Elur, *monofizit, prima oară*, 28 martie 457 – ianuarie 460, **depus** din Scaun și exilat de împăratul Leon I (457-474)
28. **Timotheos III**, Salofaciol, ortodox, *prima oară*, iunie 460 – decembrie 475
Timotheos II, Elur, *monofizit, a doua oară*, 475 – 31 iulie 477, rechemat din exil și numit din nou de uzurpatorul, tronului imperial Basiliskos (475-476) și partizan al monofiziților.
29. **Petru III**, Mongul, *monofizit, prima oară*, 31 iulie 477 – 4 septembrie 477
Timotei III, Salofaciol, ortodox, *a doua oară*, septembrie 477 – iunie 481
30. **Ioannis I**, Talaia, ortodox, iunie 481 – decembrie 482
Petros III, Mongul, *monofizit, a doua oară*, decembrie 482 – 29 octombrie 489
31. **Atanasie II**, Keletes, *monofizit*, 489 – 17 octombrie 497
32. **Ioan II**, *monofizit*, 497 – 29 aprilie 507
33. **Ioannis III**, *monofizit*, 507 – 22 mai 517
34. **Dioskoros II**, 517 – 14 octombrie? 520, alungat de monofiziți, s-a refugiat la Roma, unde a devenit chiar Papă, al 55-lea urmaș al Sf. Petru, păstorind 22 de zile Biserica Romană: **(55*) [Dioscur (II al Alexandriei 517-520), 22 IX 530 – 14 X 530]**¹⁶³

¹⁶³ *Nu poate fi considerat Antipapă, pentru că era încă Patriarh canonic al Alexandriei (517-520), iar urmașul său pe Tronul Sf. Marcu a fost eretic monofizit: Timotei III (520-535). În plus, a păstorit doar 22 de zile Biserica Romană, murind în data de 14 octombrie 530. A fost un Patriarh care, în uniune personală, a devenit întâistătorul a două tronuri apostolice: cel de Alexandria Egiptului, al Sf. Marcu și cel al Romei Vechi, al Sf. Petru. (55*) [Dioscur (II al Alexandriei 517-520), 22 IX 530 – 14 X 530].

35. **Timotheos IV**, *monofizit*, 520 – 7 februarie 535

***Sciziunea melkito-monofizită a Tronului Alexandriei, după Sinodul local
din Constantinopol, din anul 536***

36. **Theodosios I**, 9 februarie 535 – 537, a refuzat să semneze deciziile Sinodului din anul 536 de la Constantinopol, unde a și trăit în exil († 19 sau 22 iunie 566), locuind în palatul imperial al împărătesei Teodora, protectoarea monofiziților; 537, respins de ortodocși, iar din anul 539 conta ca patriarh numai pentru monofiziți;¹⁶⁴
37. **Gaianus**, iulianist, 537 - 538

a. Patriarhi Ortodocși (melkiți)

38. **Pavel de Teba**, 539 – începutul 542, depus la Sinodul din Gaza
39. **Zoilos**, 542 – iulie 551, depus, pentru că n-a acceptat să ia poziție favorabilă împăratului, în cearta privind "cele trei capitole";
40. **Apollinarios**, 551 – 568, a păstorit ca un guvernator și comisar imperial, de care și era, persecutând pe monofiziți și confiscându-le bunurile și bisericile;
41. **Ioan IV**, 569 – 579, n-a fost recunoscut nici măcar de fracțiunea ortodoxă
42. **Evlogios I**, 579 – februarie 607
43. **Theodoros**, Skribon, 607 - 609
44. **Ioan V**, Milostivul, 609 – 11 noiembrie 620
45. **Gheorghe I**, 621? – 630?
46. **Kyros**, Cir sau Cyrus, 630 sau 631 – sfârșitul 643 sau începutul 644
47. **Petros IV**, 643/644 – 651?
48. **Ioan VI**, 651? – 654?
49. **Eutychios I**, 654 - 690
50. **Petru V**,? -?
51. **Petros VI**,? - 690 -?

Sedisvacanță 690 – 726, diferiți locțiitori

Topoteretes:

Teodor, menționat la Sinodul din 655

Petru IV, menționat la Sinodul VI Ecumenic, 680-681

Teofilact, menționat la Sinodul din Alexandria, 695

Onof sau **Onopes**, întronizat ca Patriarh, însă a trecut curând la monofiziți, către anul 711

Eusebiu,? -?

52. **Cosma I**, 727 - 787
53. **Politianos**, 787 - 801

¹⁶⁴ Anul 536, Constantinopol, Sinod contra lui Antim I al Constantinopolului (535-536), Severus (fost al Antiohiei, 512-518, † 538), episcopului Petru al Apameei, călugărul Zoaras și alți monofiziți ori adepți ai acestora. În acest an are loc și sciziunea melkito-monofizită.

54. **Eustathios**, 801 - 805
55. **Christophoros**, 805 - 836
56. **Sofronios I**, 836 - 859
57. **Michail I**, 859 - 871
58. **Michail II**, 872 – 21 august 903

Sedisvacanță, 903 – 907, diferiți locțiitori

59. **Christodoulos**, 17 iunie 907 – 21 noiembrie 933
60. **Eutychios II**, 7 februarie 933 – 11 mai 940
61. **Sophronios II**,? -?
62. **Isac**, august ori septembrie 941 – 954
63. **Iov**, 954 – 7 septembrie 960
64. **Elias I**, 963 – 12 mai 1000
65. **Arsenius**, 17 iunie 1000 – 7 iulie 1010
66. **Teofil II**, 1010 - 1020
67. **Gheorghe III**, 2 aprilie 1021 - 1045?
68. **Filiteos**,? 1045 - 1052?
69. **Leontios**, 1052? - 1059?
70. **Alexandru II**, 1059? – 1062?
71. **Ioan VII**, Kodonat, 1062? – 1100?
72. **Evlogios II**,? -?, către 1100
73. **Kyrillos II** sau Chiril II, 1103 – 1117
74. **Savvas** sau Sava, 1117,? -?, menționat la Sinodul din Constantinopol, din anul 1117
75. **Theodosios II**,? -?
76. **Sofronios III**,? - 1166 – 1171?, prezent la un Sinod în Constantinopol, în anul 1166
77. **Elephtherios** sau Elie, 1175? – în jurul anului 1180

Sedisvacanță, 1180 – 1195?

78. **Marcu III**,? 1195 – 1209?, prezent la un Sinod în Constantinopol, în anul 1195
79. **Nicolae I**, înainte de februarie 1210 - 1243
80. **Grigorie I**, 1243 - 1263
81. **Nicolae II**, 1263 - 1276
82. **Atanasie II**, 1276 - 1316
83. **Grigorie II**, 1316? – 1354?
84. **Grigorie III**, 1354? - 1366
85. **Nifon**, 1366? – 1385?
86. **Marcu IV**, 1385? – 1389?
87. **Nicolae III**, 1389? – 1398?
88. **Grigorie IV**, 1398? – 1412?
89. **Nicolae IV**, 1412? – 1417?
90. **Atanasie III**, 1417? – 1425?
91. **Marcu V**, 1425? - 1435?
92. **Filotei**, 1435? – 1459?, a primit invitație la Conciliul Florentin

93. **Marcu VI**, 1459? – 1484?
 94. **Grigorie V**, 1484? – 1486?
 95. **Ioachim I**, Pany, 6 august **1486 – 1565**, a ajuns patriarh la vârsta de 37 de ani, în anul 1540 avea 92 ani; la 1 decembrie 1565 a mai semnat încă un document, după care, în curând a decedat, ajungând vârsta de **117** ani, din care **81** ca Patriarh.

Sedivacanță, 1565 - 1569

96. **Silvestru**, 12 aprilie 1569 – iulie 1590
 97. **Meletios I**, Pigas, 5 august 1590 – 13 septembrie 1601
 98. **Kyrillos III**, sau **Chiril III**, Lucaris, 1601 – 1620, apoi la Constantinopol, unde a păstorit în șase (adică cinci) rânduri: 1620-1638, în octombrie 1612 a fost doar locțiitor, pe timp de o lună;
 99. **Gherasim I**, 30 noiembrie 1620 - 1636
 100. **Mitrophanis**, septembrie 1636 – aprilie/mai, 1639
 101. **Nikiphoros**, înainte de 30 mai 1639 – aprilie 1645
 102. **Ioannikios**, 9 iunie 1645 – 15 septembrie 1657
 103. **Paisios**, 15 octombrie, 1657 – 1678
 104. **Parthenios I**, 1678 – 30 iunie 1688
 105. **Gherasim II**, 25 iulie 1688 – 20 ianuarie 1710
 106. **Samuil**, *prima oară*, 22 ianuarie 1710 – septembrie 1712
 107. **Kosmas II**, *prima oară*, 1712 – 1714
 Samouil, *a doua oară*, 1714 – septembrie 1723
 Kosmas II, *a doua oară*, 12 septembrie 1723 – 28 noiembrie 1736
 108. **Kosmas III**, 5 martie 1737 – 3 iunie 1746
 109. **Matheos**, 26 septembrie 1746 - 1 mai 1765
 110. **Kyprianos**, 12 iulie 1766 – 1783
 111. **Gerassimos III**, 1783 – 6 august 1788
 112. **Parthenios II**, 13 septembrie 1788 – 9 septembrie 1805
 113. **Theofil III**, 9 noiembrie 1805 – 14 octombrie 1825
 114. **Ierotheos I**, 14? octombrie 1825 – 8 septembrie 1845
 115. **Artemios**, 27 septembrie 1845 – 30 ianuarie 1847
 116. **Ierotheos II**, 31 ianuarie 1847 – 1 ianuarie 1858
 117. **Kallinikos**, 26 ianuarie 1858 – 24 mai 1861
 118. **Iakovos II**, 25 mai 1861 – 31 decembrie 1865
 119. **Nikanor**, 13 ianuarie 1866 - 25 decembrie 1869
 120. **Sophronios IV**, 30 mai 1870 – 22 august 1899
 121. **Photios**, 10 ianuarie 1903 – 4/5 septembrie 1925
 122. **Meletios II**, Metaxakis, 20 mai 1926 – 28 iulie 1935, fost la Constantinopol: [263. **Meletie IV**, Metaxakis, 25 noiembrie sau 8 decembrie 1921 – 20 septembrie sau 2 octombrie 1923]
 123. **Nicolaos V**, 11 februarie 1936 – 12 mai 1939

124. **Christophoros II**, 21 iunie 1939 – 18 noiembrie 1966, † 23 iulie 1967
125. **Nicolaos VI**, Varelopoulos, 10 mai 1968 – † 11 iulie 1986
126. **Parthenios III**, ales 27 februarie 1987 – 1996
127. **Petros VII**, fost Mitropolit de Camerun, ales februarie, întronizat la 9 martie 1997 – 11 sept. 2004
128. **Theodoros II**, fost Mitropolit de Camerun, ales la 9 octombrie, întronizat la 24 octombrie 2004 –

b. [Anti]Patriarhi Copti sau monofiziți, conform sciziunii din anul 536¹⁶⁵

Biserica Coptă are aproape 20 de milioane de credincioși, dintre care, 12 milioane în Egipt, apoi în Sudan, Orientul Apropiat, Europa, Africa, Australia și America. Este organizată într-o Patriarhie, cu statut autocefal, cu 51 de eparhii și un Sfânt Sinod cu 77 de membri, 12 mănăstiri – cu peste 1000 de călugări – și 6 mănăstiri – cu peste 500 călugărițe. Ritul acestei Biserici este alexandrin-copt, cu limba liturgică coptă și arabă. Sărbătoarea Nașterii Domnului o au pe data de 29 Kiahle, iar a Învierii Domnului, împreună cu Biserica Ortodoxă. Limba coptă (un amestec între greacă, ebraică și dialecte egipteano-arabe locale, adică limba Ptolemeilor, cum le place coptilor să spună) a dominat Egiptul până în secolul X-XI, când a fost înlocuită, în mod brutal, de califii Fatimizi, cu limba arabă, găsindu-și refugiul doar în limba liturgică a monofiziților locali care, cu timpul, adică în secolele următoare, au fost și ei arabizați.

Titulatura: Prea Fericirea Sa N. Papă al Alexandriei și Patriarh al Scaunului Sf. Marcu, al întregii Africi și al Orientului.

De iure, Biserica Monofizită Coptă, din Egipt, a fost creată în anul 536, în urma Sinodului local de la Constantinopol, convocat de împăratul Justinian I, peste voința împărătesei Teodora (monofizită) și de Patriarhul Mina (536-552) contra lui Antim I al Constantinopolului (535-536), Severus, fost al Antiohiei (512-518, † 538), episcopului Petru

¹⁶⁵ Pentru Bisericile Vechi Orientale vezi pp. 43-67, din vol. **II/2**, Hubert **JEDIN**, *Handbuch der Kirchengeschichte*, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30 - sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999□, [1962¹, 1965², 1985³]. Mai vezi: V. **GRUMEL**, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958. Lista patriarhilor ortodocși ai Alexandriei (282-1486), se află la pp. 443-444, a celor copti (535-1453), la pp. 444-445.

Istorie Bisericească Universală (redactată de Ioan **Rămureanu**, Milan **Şesan** și Teodor **Bodogae**), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054–1982), București, 1993. Pentru Lista patriarhilor ortodocși ai Alexandriei, vezi vol. I, pp. 436-437 și vol. II, pp. 596 – 597. Lista patriarhilor copti lipsește din acest manual.

Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 572-577 [= SOPHIA, *Quellen Östlicher Theologie*, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23]. Pentru patriarhii ortodocși ai Alexandriei vezi pp. 580-581 iar pentru cei monofiziți, pp. 581-582, pentru antipatriarhii uniți copti, p. 583.

G. **FEDALTO**, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis II., Patriarchatus Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus*, Padova, 1988, pp. 581-681.

Michaelis **LE QUIEN**, *Oriens Christianus. Tomus Secundus (II.)*, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt.

al Apameei, călugărului Zoaras și altor monofiziți ori adepți ai acestora. Sinodul s-a desfășurat sub protia Papei Agapet I (535-536), care se afla în Constantinopol într-o misiune politică. *Semnarea sau acceptarea deciziilor acestui Sinod erau obligatorii pentru toți cei suspecți de monofizitism sau mărturisitori pe față ai acestei erezii. De facto*, această Biserică exista deja, încă de la Sinodul al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon, din anul **451**. Primul Patriarh al Bisericii Copte din Egipt a fost Dioscur I, proin Patriarh ortodox al Alexandriei, depus din Scaun la Sinodul Ecumenic din Calcedon: **Dioskoros I**, 444 – 13 octombrie 451. **Dioscur I** a fost **depus** la Sinodul Ecumenic de la Calcedon (8-25 octombrie 451) **nu** pentru că era **eretic monofizit**, ci din motive disciplinare, pentru că a organizat și condus acțiunile și brutalitățile parabolanelor de la "Sinodul tâlhăresc" din Efes, din anul 449, † 4 septembrie 454. Leagănul monofizitismului a devenit Egiptul iar apologetii lui au fost călugării de acolo, precum și cei „zece mii de monahi”, din mănăstirile Palestinei.

Din Egipt, monofizitismul s-a extins în Siria, Mesopotamia și Armenia, precum și în restul regiunilor de limbă arabă.

Prin constituirea Bisericilor Nestoriene și Monofizite la marginea Imperiului Romeu și pe cuprinsul celui Persan, se mai poate constata un fenomen nereligios, determinat numai de factorii bisericești, *adică apariția Bisericilor Naționale*. Pe cuprinsul Imperiului Romeu acest fenomen este mult mai vechi, însă fără o notă etnică atât de pregnantă, după cum a fost cazul la monofiziți și nestorienii. Canonul 8 al Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes, din anul 431, consacră Autocefalia Bisericii din Cipru.¹⁶⁶

Monofiziții erau și ei foarte dezbinați și divizați în diferite etnii (egipteană, siriană și armeană), curente și influențe. Erau atât de dezbinați, încât foarte greu se puteau decide asupra vreunui candidat la funcția de Patriarh. Dar ce-i una pe toți monofiziții deopotrivă, era ura împotriva Sinodului Ecumenic de la Calcedon, împotriva prescripțiilor imperiale de la Constantinopol și împotriva patriarhilor „melkiți”, numiți, trimiși sau susținuți de împărat.¹⁶⁷

„Dar înșiși monofiziții au dat ocazie la o nouă frământare, căci patriarhul exilat Sever al Antiohiei și Iulian din Halicarnas s-au înfruntat la Alexandria pe tema „stricăciunii” sau „nesticăciunii” trupului lui Hristos înainte de înviere. Severinii erau considerați „ftartolatri” pentru că acceptau stricăciunea trupului lui Hristos, iar iulianiștii erau denumiți „aftartolatri”, pentru că apărau nesticăciunea trupului Domnului. Conflictul a continuat sub patriarhul severian **Teodosiu** și cel iulianist **Gaianus**.”¹⁶⁸

După cum se poate constata prin compararea dipticelul patriarhilor copti, cu cel al patriarhilor melkiți de Alexandria, până la sfârșitul secolului al VI-lea, dar mai ales între anii 451-536, apar o serie de nume de patriarhi, pe care și-i revendică pentru sine, atât monofiziții cât și melkiții. Separarea ierahică a celor două Scaune s-a definitivat abia la începutul

¹⁶⁶ Autocefalia ca principiu al organizării bisericești [în sensul inițial de “autonomie”], este mult mai veche decât Sinodul Ecumenic de la Efes, din anul 431, fiind recunoscută prin canonul 34 Apostolic, precum și prin canonul 6 al Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, precum și prin canonul 2 al Sinodului II Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381.

¹⁶⁷ Privitor la Biserica Coptă, vezi studiul: Lothar **HEISER**, *Ägypten sei gesegnet* (Isaia, 19,25), Koptisches Christentum in Bilder und Gebeten, EOS Verlag, St. Ottilien, 2001, 439 p., incl. il.

¹⁶⁸ Luat din *Istorie Bisericească Universală* (redactată de Ioan **Rămureanu**, Milan **Șesan** și Teodor **Bodogae**), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, Op.cit., p. 273.

secolului al VII-lea. Titulatura celor doi patriarhi a rămas „de Alexandria”, numai că cel copt rezida în Mănăstirea Enaton, de la „marginea” de atunci a orașului Cairo, iar cel melkit în cartierul imperial „Kaisarion”, cu catedrala Sf. Marcu, din Alexandria. Amândoi patriarhii, și cel copt și cel melkit, își revendică dreptul și titlul de urmași ai Sf. Evanghelist Marcu.¹⁶⁹

451-536, adică între Calcedon și Sinodul de la Constantinopol:

Dioscur I, 13 oct. 451 – 4 sept. 454, fost patriarh ortodox din anul 444 – 13 oct. 451

Timotei II, 457 – 477

Petru III, Mongul, 477 – 490, fost și la melkiți în două rânduri: *prima oară*, 31 iulie 477 – 4 septembrie 477, *a doua oară*, decembrie 482 – 29 octombrie 489

Atanasie II, Keletes, 490 – 496, fost și la melkiți: 489 – 17 octombrie 497

Ioan I, 496 – 505

Ioan II, 505 – 516

Dioscur II, 516 – 518, fost și la melkiți, (517-520) ajungând și Papă al Romei Vechi (22 IX 530 – 14 X 530)

Timotei III, 518 – 535

din anul 536, până astăzi:

Teodosie I, 9 februarie 535 – 22 iunie 566, **severian**, din anul 536, în „exil”, în palatul imperial al împărătesei Teodora, de unde a și condus Biserica monofizită din Egipt, susținând din umbră și acțiunile monofiziților din Siria și Arabia.

[Anti]Patriarhi julianiști (de la Julian, Episcopul de Halicarnas † 527):

Gaianus, 10 februarie 535 – mai sau iunie 535

Elpidus,? – 565

Dorotei, 565 – în jurul anului 580

Teodor, 575 – 587, Iacobit, nerecunoscut de majoritatea coptilor,

Antipatriarh

Petru IV, Iacobit, 575 – 578

Damian, Iacobit, 578 – iunie 607

Anastasiu, Iacobit, „o Apozigarios” 607 – 19 decembrie 619

Andronicus, Iacobit, 619 – 3 ianuarie 626

Veniamin I, Iacobit, ianuarie 626 – 3 ianuarie 665

Julianist:

Mina,? -?, 634

Agathon, 665 – 13 octombrie 681

Ioan III, 681 – noiembrie 689

Isac, 4 decembrie 689 sau februarie 690 – 29 octombrie 692

Simion I, 692 – 18 iulie 700

¹⁶⁹ Pentru numerotare, trebuie avut în vedere că ierarhii fiecărei sciziuni bisericești, se consideră urmași legitimi ai celor de dinainte de ruptura canonică. În acest caz, patriarhii, mitropoliții și episcopii monofiziți se consideră urmași legitimi ai celor ortodocși de dinainte de despărțirea canonică, uniții (ortodocși și vechi orientali) se consideră urmași legitimi ai celor din Biserica de care s-au rupt.

Julianist:**Teodor, ? - ?, către anul 695****Sedisvacanță trei ani, 700 - 704****Alexandru II**, 25 aprilie 704 – 1 februarie 729**Cosma I**, martie 729 – 24 iunie 730**Teodor II**, august 730 – 1 februarie 742**Sedisvacanță un an****Mihail I**, 15 septembrie 743 – 12 martie 767**Mina I**, 767 – 27 decembrie 775**Ioan IV**, 12 ianuarie 776 – 11 ianuarie 799**Marcu II**, 27 ianuarie 799 – 17 april 819**Iacob**, iunie 819 – 8 februarie 830**Simion II**, 17 april 830 – 30 septembrie 830**Sedisvacanță un an și 47 de zile****Iosif**, 18 noiembrie 831 – 20 octombrie 849**Mihail (Khael) II**, 20 noiembrie 849 – 17 aprilie 851**Cosma II**, 8 iulie 851 – 17 noiembrie 858**Sanythios (Sanudah)**, 8 ianuarie 859 – 19 aprilie 880**Mihail (Khael) III**, 880 – 7 martie 907**Sedisvacanță patru ani****Gabriel I**, mai 910 – 15 februarie 921**Cosma III**, april 921 – 27 martie 933**Macarie I**, april 933 – 20 martie 953**Teofan**, 19 iunie 953 – 6 decembrie 956**Mina II**, 956 – 11 noiembrie 974**Sedisvacanță un an****Efrem**, 19 septembrie 975 – 2 decembrie 978**Filotei**, 28 martie 979 – 9 noiembrie 1003**Zaharia**, 16 ianuarie 1004 – 4 ianuarie 1032**Sanythios II (Sanudah)**, 19 martie 1032 – 29 octombrie 1046**Sedisvacanță un an și cinci luni****Christodul**, decembrie 1047 – 10 decembrie 1077**Chiril II**, 13 martie 1078 – 6 iunie 1092**Mihail IV**, 9 octombrie 1092 – 25 mai 1102**Macarie II**, 9 noiembrie 1102 – 19 decembrie 1128**Sedisvacanță doi ani și două luni****Gabriel II**, 3 februarie 1131 – 5 aprilie 1145**Mihai V**, 25 iulie 1145 – 29 martie 1146**Ioan V**, 25 august 1146 – 29 aprilie 1166**Marcu III**, 12 iunie 1166 – 1 ianuarie 1189**Ioan VI**, 29 ianuarie 1189 – 7 ianuarie 1216

Sedisvacanță 19 ani, cinci luni și zece zile**Chiril III**, 17 iunie 1235 – 10 martie 1243**Sedisvacanță șapte ani și șapte luni****Atanasie III**, 12 octombrie 1250 – 27 noiembrie 1261**Ioan VII**, *prima oară*, 1 ianuarie 1262 – 21 octombrie 1268**Gabriel III**, 21 octombrie 1268 – 1 ianuarie 1271**Ioan VII**, *a doua oară*, 1 ianuarie 1271 – 21 aprilie 1293**Teodosie II**, 4 iulie 1294 – 1 ianuarie 1300**Ioan VIII**, 9 februarie 1300 – 29 mai 1320**Ioan IX**, 28 septembrie 1320 – 18 martie 1327**Veniamin II**, 10 mai 1327 – 6 ianuarie 1339**Petru V**, 2 ianuarie 1340 – 8 iulie 1348**Marcu IV**, 5 august 1348 – 31 ianuarie 1363**Ioan X**, 30 aprilie sau 7 mai 1363 – 13 iulie 1369**Gabriel IV**, 6 ianuarie 1370 – 27 aprilie 1378**Matei I**, 25 iulie 1378 – 31 decembrie 1408**Gabriel V**, 21 aprilie 1409 – 4 ianuarie 1428 (după **Makrizi** anii de păstorire sunt: 4 iulie 1408 – 31 ianuarie 1427), să fi fost la început **Antipatriarh?****Mihail IV**, cunoscut doar de **Makrizi**, 12 martie 1427 – mai 1427, **Antipatriarh?****Ioan XI**, 11 mai 1428 – 4 mai 1453**Matei II**, 1453 – 1465**Gabriel VI**, 1466 – 1474**Mihail VI**, 1477 – 1478**Ioan XII**, 1480 – 1483**Ioan XIII**, 1484 – 1524**Gabriel VII**, 1525 – 1568**Ioan XIV**, 1574 – 1589**Gabriel VIII**, 1590 – 1601**Marcu V**, 1602 – 1613**Ioan XV**, 1613 – 1623**Matei III**, 1623 – 1642**Marcu VI**, 1646 – 1656**Matei IV**, 1660 – 1675**Ioan XVI**, 1676 – 1718**Petru VI**, 1718 – 1726**Ioan XVII**, 1727 – 1745**Marcu VII**, 1745 – 1769**Ioan XVIII**, 1769 – 1796**Marcu VIII**, 1796 – 1809**Petru VII**, 1809 – 1852**Chiril IV**, 1854 – 1861

Dimitrie II, 1862 – 1870

Chiril V (Juhanna ibn Ibrahim Sa'd), 1874 – 1927

Ioan XIX, 1928 – 1942

Macarie III, 1944 – 1945

Iosif II (Filip), 1946 – 1956

Chiril VI (Asir Jusuf Ata), 1956 – 1970

Şenouda III, 1971 –

c. Antipatriarhi melkiți uniți, vezi sciziunea Patriarhiei Ortodoxe a Antiohiei

A *greco-arabilor Melkiți*, uniți din anul 1729, cu sediul în **Damasc**; din anul 1838, Patriarhul melkit unit de Antiohia poartă titlul: „Patriarh al Antiohiei, al întregului Orient, al Alexandriei și al Ierusalimului”.

d. Antipatriarhi copti uniți

Uniatism copt, din data de 15 august 1824, Patriarhia a fost „restaurată”, adică fondată, la data de 26 noiembrie 1895, cu sediul în Cairo, cu un vicar patriarhal, care din anul 1899 a primit titlul de „Patriarh”.

Chiril II, Makhar (Macarie), 19 iunie 1899 – 1908

Sedivacanță, 1908 - 1947

Maximus Sedafoni, Administrator sau Locțiitor, 1908 -?

.....

Amba **Markos II**, Khouzam, 1947 – 1958

Ştefan I, Sidarouss, Cardinal, 10 mai 1958 – 24 mai 1986

Ştefan II, Ghattas, ales la 9 iunie 1986, la 23 iunie Papa i-a acordat „ecclesiastica
communio”, după care a putut fi întronizat la data de? -

e. Antipatriarhi latini

Doar titulari, nu și rezidențiali: 1209 – 1964:

Nicolaus, 1209 – 1223

.....

Patriarhia Etiopiei

Patriarhie autocefală, cu Scaunul la Adis Abeba, cu 14 eparhii, 53 de mănăstiri și un Sfânt Sinod cu 22 de membri, pentru cele peste 18 milioane de credincioși, aproape toți în Etiopia, cu o diaspora neglijabilă. Limba liturgică este **Geez** (limbă moartă), cu implicații ale limbilor locale vorbite: amharică, tigrinică, oreminică și guraginică. Crăciunul este sărbătorit la 7 ianuarie (29 Tahsas), după rânduiala încetățenită în toate Bisericele monofizite și în Biserica Persiei.¹⁷⁰

Titulatura: Sanctitatea Sa Abuna N. Patriarhul Bisericii Ortodoxe a Etiopiei.

Din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Copte a evoluat Patriarhia Etiopiei.

Creștinismul etiopian își are începuturile în primele secole. Dacă citim Faptele Apostolilor cap. 8, 26-40 (Sf. Apostol Filip și famenul etiopian), aflăm de convertirea la Hristos a famenului (=eunuc) etiopian, ministrul de finanțe și administratorul tezaurului reginei Candachia a Etiopiei. Cu toate acestea, mențiunile documentare, privitoare la Biserica Etiopiei, încep din anul **330**, și consacră Sfinților Frumențius și Aidesios funcția de Apostoli târzii ai Etiopiei, cu toate că creștinismul din acele părți este mult mai vechi. Cei doi Sfinți, Frumențius și Aidesios, originari din orașul Tyr, au fost sclavi la Curtea regală din Aksum. Frumențius a fost hirotonit, întru arhieru, de către Patriarhul Atanasie cel Mare al Alexandriei (326-373), pe seama Bisericii din Etiopia și Abisinia. Acești doi misionari, împreună cu alți călugări egipteni și palestinieni, au continuat misiunea de încreștinare la etiopieni. În anul **350**, Aisanas regele Abisiniei, a fost primul monarh local care s-a botezat și, din acest an, credința Creștină a fost ridicată la rangul de religie de Stat în Etiopia. Această decizie a avut doar un caracter teoretic, pentru că majoritatea populației locale era încă păgână și n-a putut fi aplicată punct cu punct.¹⁷¹

Un rol deosebit de important în continuarea operei de misionare a Etiopiei l-au jucat cei „**nouă sfinți romani**”, numiți astfel pentru că au venit din Siria, pe la sfârșitul secolului al V-lea, adică o provincie, de pe cuprinsul Imperiului Roman, „Romeu” de mai târziu. Celor nouă sfinți romani li se datorează construcția de mănăstiri și stimularea vieții monastice, culturale și teologice la Etiopieni. Ei au creat și limba liturgică Geez și au contribuit la traducerea Bibliei în această limbă, acțiuni deja încheiate în secolul al VI-lea. Biblia în limba geez a stimulat și mai mult conștiința credincioșilor etiopieni, privind legătura lor cu evenimentele din Vechiul Testament. Singura țară unde evreeii au făcut misiuni, câștigând prozeliți, a fost Etiopia, acțiuni care trebuie puse în legătură și cu emigrările evreilor în Etiopia, începând cu secolul VI î.d.Hr. Aceste elemente au contribuit la îmbogățirea Etiopiei cu moștenirile veterotestamentare.¹⁷²

¹⁷⁰ **Die Ostkirchen:** Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Ein Leitfadent, mit Beiträgen von Grigorios LARENTZAKIS und Philipp HARNONCOURT, Hgg. Im Auftrag von Pro Oriente – Sektion Graz..., Andreas Schnieder – Verlagsatelier, Graz, 1997, 176 p. Biserica Etiopiei și Eritreia sunt prezentate la pp. 87-89.

¹⁷¹ **Christliche Kunst aus Äthiopien und Nubien**, Ausstellung im Museum für Völkerkunde, Wien 11. März bis 3 Mai, 1964, In Zusammenhang mit der Ausstellung Frühchristliche und Koptische Kunst, Akademie der bildende Künste, Wien, Veranstalter vom Bundesministerium für Unterricht, Wien, Catalog, 67 p. + 137 il.

¹⁷² **Jacques MERCIER, Zauberrollen aus Äthiopien**, Kultbilder magischer Riten, 1979, Prestel Verlag, München, 118 p., incl. 40 il.

Conform tradiției etiopiene, istoria evenimentelor iudeo-bisericești din Abisinia, Etiopia și Eritrea, încep cu regele local Menilek I, care ar fi fost copilul sau fructul iubirii dintre Împăratul Solomon și Regina Saba a Etiopiei.

Începând cu secolul al VII-lea, Etiopia a fost amenințată de islamul în ascensiune, fiind izolată de restul lumii creștine. Doar coptii din Egipt mai erau vecinii lor creștini, Biserica Etiopiei stând chiar sub jurisdicția Patriarhului de Alexandria (melchit, apoi copt). Nu cunoaștem data și nici împrejurările în care Biserica Etiopiei a adoptat miafizitismul. Desigur, legăturile de vecinătate cu egiptenii și legătura călugărilor etiopieni cu cei egipteni (mari apărători ai monofizitismului) și palestinieni, trebuie să fi fost prima cauză a acestui proces de adoptare a miafizitismului în Etiopia și Abisinia. **Se pare însă că Biserica Etiopiei a rămas încă multă vreme sub jurisdicția Patriarhiei melchite din Alexandria și numai de prin secolul al XII-lea să se fi produs schimbarea jurisdicției.** La această schimbare de jurisdicție trebuie să fi contribuit conflictele Bisericii Etiopiene cu Islamul (pe care-l respingea, sub influența monofiziților arabi), precum și acțiunile prozelitiste ale Romei Vechi care, în Etiopia, au început sub Papa Alexandru al III-lea (1159-1181), însă fără succes. Atitudinea antiunionistă a etiopienilor s-a manifestat și împotriva Calcedonului, adică împotriva a tot ce venea de la „romani”, fără să uităm că orientalii, din afara granițelor bizantine, au numit acest imperiu întodeauna „Roman”, sau „Romeu”. Acțiunile unioniste au continuat, și în anul 1662, când, prin aclamare, franciscanii au încheiat o Unire cu Roma, a unei părți infime de cler și credincioși etiopieni. Acest act prozelitist a provocat o decepție profundă în conștiința majorității clerului și credincioșilor etiopieni, care și așa de mai multe secole, trebuiau să lupte cu Islamul.

Biserica Romei, în loc să boteze musulmanii, să-i convertească pe aceștia la Creștinism sau să întreprindă acțiuni de apărare a creștinilor ortodocși și vechi orientali, din țările musulmane, a intrat în staulul oilor deja creștine, dezbinându-le și sfâșiindu-le.

Rezultatul acestei acțiuni, pe plan diplomatic și interbisericesc, a fost că Biserica Etiopiei, după anul 1662, a întrerupt legăturile cu toate Bisericile, în afara Bisericii Copte, din Egipt, sub jurisdicția căreia se afla deja.

După acțiunile uniatiste, Etiopia și Abisinia au trebuit să lupte împotriva altor colonialiști europeni. Numai în secolul al XIX-lea, Etiopia a purtat cu succes șapte războaie împotriva agresorilor coloniali europeni. Cu toate acestea, în anul 1889, Eritreia a fost cedată italienilor. În anul 1936, Italia fascistă a „ducelui” Benito Mussolini (prim ministru, 1922-1943) și-a extins acțiunile, cucerind întreaga Etiopie, iar împăratul **Haile Selassie I** (1930-1974), fiind obligat să fugă în Anglia. Biserica Etiopiei se afla sub jurisdicția Patriarhului Copt de Alexandria, de la Cairo; guvernul colonial italian dorea să izoleze Biserica Etiopiei, pentru a fi mai ușor manipulată de noii guvernanți și să o lipsească de sprijin canonic, din exterior. Acțiunea credibilă cea mai eficientă era, în această situație, statutul canonic de autocefalie, că doar așa s-a procedat în toate Bisericile Ortodoxe, dintodeauna. Câștigând colaboraționiști printre preoții și episcopii etiopieni, în anul **1937**, colonialiștii italieni au impus convocarea unui **Sinod la Adis Abeba**, în care a fost proclamată în mod unilateral autocefalia Bisericii

Etiopiei și s-a decis separarea ierarhică de Biserica Coptă, fără să se fi cerut sau să se fi așteptat acordul Patriarhului Alexandriei, de la Cairo. Aceste măsuri au provocat proteste locale în Etiopia și externe, la Patriarhia Coptă din Alexandria/Cairo. O parte din cler, mănăstiri și episcopi au continuat să rămână sub jurisdicția Patriarhului de la Cairo, respingând deciziile Sinodului de la Adis Abeba, din anul 1937, suferind și represalii din partea autorităților coloniale.

Situația n-a durat prea mult timp, pentru că în anul 1941, Haile Selassie I, cu ajutorul Angliei, a recucerit Etiopia, alungându-i pe italieni, anulând deciziile Sinodului din anul 1937, iar pe ierarhii participanți la Sinod și colaboraționiști, i-a depus din Scaun, trimițându-i de canon la mănăstire, unde au trebuit să facă pocăință. După anul 1941 și până la uciderea împăratului Haile Selassie I, în anul 1974, Biserica Etiopiei a cunoscut cea mai înfloritoare fază de evoluție, din istoria acestei țări, după cele din secolele IV-VI și apoi din secolele XIII-XIV. Biserica Etiopiei a devenit religie de Stat în Etiopia, iar din anul 1959 Patriarhie Autocefală, cu statut canonic și **tomos** din partea Patriarhului Copt al Alexandriei, din Cairo.

Între realizările pe plan bisericesc ale împăratului Haile Selassie I, nu putem să uităm **Sinodul festiv, din anul 1965, de la Adis Abeba**, la care a participat întreaga **Pentarhie miafizită** (recte monofizite), adică cei cinci patriarhi monofiziți: etiopian, copt, armean, sirian, din India. **A fost primul Sinod în istoria Bisericii miafizite, la care s-au întrunit toți întâistătătorii acestei Biserici**, împreună cu ierarhii și teologii, care i-au însoțit, pentru a face un bilanț al activității anterioare și cu dorința de împreunălucrare și sincronizare a acțiunilor teologice, pastorale, liturgice și ecumenice în viitor.

Noua Biserică autocefală a Etiopiei avea acum calea deschisă spre un nou viitor, cu posibilități libere de desfășurare, însă avântul ei a fost blocat de revoluția marxistă din anul 1974, a lui Haile Mengistu Mariam, urmată de o persecuție fără precedent, a clerului și creștinilor din această țară.

Arhiepiscopi de Adis Abeba

.....
Abuna **Querillios**, 1929 – 1952, Arhiepiscop de Adis Abeba, de etnie copt, din Egipt

Abuna **Vasile**, Arhiepiscop de Adis Abeba, de etnie etiopian, 1951 – 1970, numit de Patriarhul Copt al Alexandriei/Cairo, peste voia lui Querillios și pentru pedepsirea acestuia, ca urmare a reluării tratativelor de obținere pe cale canonică a autocefaliei, pentru Biserica Etiopiei, în anul 1949.

În anul 1959, Patriarhul Copt al Alexandriei a acordat în mod canonic tomosul de autocefalie al Bisericii Etiopiene.

Patriarhi ai Etiopiei, din anul 1959

Abuna **Vasile**, 1959 – 1970

Abuna **Teofil**, 1970 – 1976, depus din Scaun și întemnițat de comuniști, care l-au și ucis în închisoare, în anul 1979, devenind un martir al Bisericii Etiopiei.

Abuna **Tekle**, Haimanot, 1976 – 1988

Abuna **Merkorios**, 1988 – 1992

Abuna **Paulos**, Gebre Yohannis, 1992 –

Biserica din Eritreia

Este o urmare tristă și o evoluție a statutului colonial din această provincie a Etiopiei, separarea fiind un protest pașnic al poporului din Eritreia și al Bisericii de acolo, împotriva sistemului politic marxisto-comunisto dictatorial din Patria Mamă, Etiopia. În perioada de după anul 1974, peste 80 de episcopi din Eritreia au fost depuși, închiși și uciși, teroarea nu mai cunoștea limite, provocând luptele de partizani și referendumul din anul 1993.¹⁷³ Biserica monofizită din Eritreia dispune asupra 1,7 milioane de credincioși, organizați într-o Patriarhie, ruptă din trupul Bisericii Etiopiei, cu Scaunul la **Asmara**, Eritreia. La data de 8 mai **1998**, Patriarhul Șenuda III al Bisericii Copte a acordat **tomosul de autocefalie limitată** Bisericii din Eritreia, întronizând în Asmara primul Patriarh al Bisericii din Eritreia, care trebuie să recunoască primatul de onoare al Patriarhului Copt al Alexandriei, de la Cairo. Această măsură canonică a deteriorat profund relațiile Bisericii Etiopiei, cu Patriarhul Alexandriei, de la Cairo, cele cu Ierarhia Bisericii din Eritreia fiind deja profund afectate. Biserica Etiopiei n-ar fi dorit ca Biserica din Eritreia să devină Patriarhie autocefală și, în nici un caz, să primească tomosul de la Cairo, ci, în ultimă instanță și în anumite condiții bine determinate, de la Adis Abeba.

Soarta Bisericii din Eritreia nu este strălucită nici în noul Stat, pentru că guvernul din Asmara a declarat Islamul ca religie de Stat, izolând Biserica și Patriarhia țării pe motivul că nu s-a angajat în luptele separatiste, împotriva guvernului marxist de la Adis Abeba. Biserica din Eritreia a acceptat un rol de luptă pasiv, mai ales după ce a constatat că și separatiștii erau de convingere marxisto-comunistă, în plus favorizând islamul. Pe parcurs, guvernul de la Asmara va fi obligat să-și revizuiască atitudinea față de Biserica majoritară, din propria țară.

Patriarhii din Asmara, în Eritreia

Abuna **Filip**, 8 mai 1998-2002, din anul 1991 era deja Episcop de Asmara

Abuna **Iacob**, 2002-2003

Abuna **Antonie**, 2004-

¹⁷³ **Die Ostkirchen**, Op. cit., p. 89.

Biserica din Nubia

Așezată în nordul Abisiniei, în prima fază, Nubia a primit Creștinismul în formă ortodoxă. Se pare că abia după anul **541** a început o acțiune sistematică și intensivă de misionare a Nubiei. Această afirmație nu exclude însă existența comunităților creștine ortodoxe din Nubia, înainte de anul 541, cu organizare ierarhică proprie, dependentă de Patriarhia Alexandriei. Creștinismul nubian s-a orientat tot timpul după cel etiopian și egiptean, motiv pentru care și aici a pătruns, în cele din urmă, monofizitismul. Până în anul 541, populația din provinciile nubiene, aflate sub stăpânirea bizantină, beneficia de privilegiul cinstirii zeiței lor păgâne, precum procedau compatrioții lor păgâni din afara granițelor „romane”. În anul 541, Împăratul Justinian a abrogat acest privilegiu local, iar misionarii copti și melchiți din Egipt au început încreștinarea sistematică a populației nubiene, rămasă păgână. În acest scop și grație sprijinului tribului guvernant local, al Nabateilor sau Nobaden, împăratul a trimis în Nubia pe preotul Iulian, din Alexandria, care împreună cu episcopul monofizit Teodor din Philai, au reușit să creștineze o mare parte din populația păgână a Nubiei, până în anul **551**. După episcopul Teodor, a activat în Nubia și episcopul Longinus. Episcopul Longinus a reușit să convertească la Creștinism și tribul păgân al Alodeilor. Comunitățile creștine noi și cele deja existente au fost ajutate să-și organizeze Biserica, cu sistem ierarhic, mănăstiri și biserici corespunzătoare.¹⁷⁴ Abia în secolul al VIII-lea apar nubienii ca monofiziți, deși au cultivat relații permanente cu Biserica Egiptului, devenită între timp monofizită.¹⁷⁵

Creștinismul nubian a evoluat și s-a dezvoltat, cunoscând o evoluție înfloritoare, în ciuda islamului din jur, de după anul 640, până în anul 1315.

Regii nubieni au încheiat un contract cu arabii musulmani, care au reglat relațiile de vecinătate, economice și religioase, pe o perioadă de 600 de ani. De prin secolul al X-lea au început să fie introduse în Nubia elemente islamice, Creștinismul local devenind din ce în ce mai sincretist. În anul 1276, elita mamelucă din Egipt a intervenit într-un conflict dinastic din Nubia. Astfel a fost detronat un rege din Familia sau tribul de Dongola, în locul său fiind întronizat un alt Dongola, care a acceptat statutul de satelit al Egiptului, cu implicațiile inevitabile ale islamului, care de acum va avea mână liberă în Nubia. În anul **1315**, primul Dongola musulman a preluat tronul Nubiei, iar de la această dată islamul a început să fie propagat în mod nestingherit și prin toate mijloacele, în defavoarea Creștinismului care, în secolele următoare, a dispărut cu desăvârșire din Nubia. Astăzi, Creștinismul nubian este doar un domeniu de competența arheologilor, care caută și studiază urmele înfloritei Biserici Nubiene, cu splendidele ei biserici, mănăstiri și picturi, ruinate de arabii musulmani, prădate de hoți sau acoperite de nisipul dunelor din deșert.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Pentru Creștinismul nubian vezi: **Faras, Die Kathedrale aus dem Wüstenstand**, Herausgegeben von Wilfried **SEIPEL**, Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Nationalmuseums in Warschau, 23. Mai bis 15 September 2002, Skira editore, Milano, 2002, 153 p., incl. Ilus., hărți și planșe. Vezi vol. II/2, Von *Chalkedon bis zum Frühmittelalter*, 451-700, p. 54, în Hubert **JEDIN**, *Handbuch der Kirchengeschichte*, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30 - sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999 [1962¹, 1965², 1985³].

¹⁷⁵ Vezi vol. I, p. 223 sau § 42, 7, din lucrarea: **KIRCHENGESCHICHTE**, von D. Dr. Karl **BIHLMAYER**, neubearbeitet von Dr. Hermann **TÜCHLE**, [18] Achtzehnte Auflage, vol. I-III, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, I, 1966 [Das christliche Altertum], II, 1968 [Das Mittelalter], III, 1969 [Die Neuzeit und die neueste Zeit].

¹⁷⁶ **Christliche Kunst aus Äthiopien und Nubien**, Op. cit.

IV. Tronul Rum-Ortodox al Antiohiei Siriei și întregului Orient, cu reședința în Damasc din anul 1342/1343¹⁷⁷

[pe turcește Antakya, în provincia Hatay, pe râul Oronto (a nu se confunda cu Antiohia
Pisidiei, aproape de Efes, tot în Turcia)],
al Sfinților Apostoli Petru, Paul și Barnaba
PENTRU CUM Scriu ARHIEREII LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI,
ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI.¹⁷⁸

GLAVA 395

4 ANTIOHIANULUI:

Preasfinte părintele meu, patriarhul cetății a lui Dumnezeu, al mării Antiohii
și a toată Anatolia, întru duhul sfânt dumnezeiescule și preacinstitul meu părinte.

Patriarhia Rum-Ortodoxă a Antiohiei

Antiohia – Regina Orientului¹⁷⁹

Actualmente cu peste 750.000 de credincioși, în Siria, Liban, Irak, Iran, Turcia, Europa, America, Australia.¹⁸⁰ Mai mult de o treime din credincioși trăiesc în America. Patriarhia, cu statut autocefal, este organizată în 18 mitropolii, cu trei mănăstiri de călugări și două de călugărițe, de rit bizantin, cu limbă liturgică greacă veche și arabă.¹⁸¹

Titulatura: Prea Fericirea Sa, al Domnului Domn sau Kiriou Kir N. Patriarh al Cetății Mari a Lui Dumnezeu (Theopolis) sau Antiohia și al întregului Orient.

¹⁷⁷ Azi capitala provinciei **Hatay**, din sud-estul Turciei. Privitor la orașul Antiohia, și întreaga regiune, în actualitate și istorie, vezi ghidul provinciei Hatay, în limba turcă și engleză: **Hatay 1998**, redactor resp. Dr. Cemal YÜKSELEN, Ankara, tip. în Istanbul, 1998, 303 p., incl. il., planșe și hărți.

¹⁷⁸ **Pravila cea Mare** sau **Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652**, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962,- Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII” - pp. 363 – 370, **glavele** sau **capitolele** 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, **Glava 395**.

¹⁷⁹ Pentru Istoria Creștinismului ortodox european, arab, sirian și palestinian, din primele șapte secole ale Bisericii, vezi Alois GRILLMEIER, **Jesus der Christus im Glauben der Kirche**, 2 volume în 5 tomuri (I, II/1, II/2, II/3, II/4), [secolele I - VII, pentru Patriarhiile de Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, Bisericile din jurisdicție], Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1990/2004.

¹⁸⁰ Pentru Creștinismul din lumea arabă actuală, vezi lucrarea prințului de coroană iordanian El Hassan bin TALAL, **Das Christentum in der arabischen Welt**, Mit einem Vorwort von Hans Küng, Übersetzung von Beatrix Immenkamp, Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 112 p., incl. 2 hărți.

¹⁸¹ Frans van de PAVERD, **Zur Geschichte der Messliturgie in Antiochia und Konstantinopel gegen Ende des vierten Jahrhunderts**, Analyse der Quellen bei Johannes Chrysostomos, Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1970, 571 p. [Orientalia Christiana Analecta, 187].

A fost fondată la câteva decenii după Alexandria, în anul **300 î.d.Hr.**, de către generalul macedonean – diadohul – Seleukos, devenit regele Seleukos I Nicator (305-280 î.d.Hr.), fostul satrap al Babilonului (din anul 321 î.d.Hr.), în cinstea tatălui său Antiohos. Câțiva ani mai târziu, Seleukos I Nicator a fost întemeietorul Regatului Seleucid (1 oct. 312, î.d.Hr.), cu capitala temporară la Seleucia, pe Tigru (fondat ca oraș în anul 310 î.d.Hr.), apoi la Antiohia, din anul 300 î.d.Hr. Precum s-a întâmplat și în cazul Alexandriei din delta Nilului, grație lui Alexandru cel Mare (336-323 î.d.Hr.), al cărui general Seleukos a și fost, și de la care, acesta din urmă, a preluat stilul și metoda de guvernare, **Antiohia** de pe râul Orontes face parte dintr-un grup de așezări cu acest nume, creat de selgiucizi, care trebuiau să servească intereselor strategice și administrative ale noului Regat Seleucid. Alte orașe cu numele de Antiohia menționăm: Antiohia în Margiana (astăzi Merv) și Antiohia Pisidiei, astăzi Yalvac, în Phrygia.

Alexandria din delta Nilului și Antiohia, de la vărsarea râului Orontes în Marea Mediterană, au cunoscut multe paralele și asemănări în înepeturile, istoria, evoluția, mesajul și funcțiile pe care le-au deținut în administrația, politica, rolul cultural al timpului, iar mai târziu și bisericesc, până când Alexandria în anul 642 iar Antiohia în anul 637 (în același an 637 arabii au cucerit și Ierusalimul) au fost cucerite de arabii musulmani. Sub dominație musulmană arabă și mai târziu otomană, din punct de vedere creștin și bisericesc, cele două orașe au supraviețuit, doar că de o evoluție nu mai poate fi vorba.¹⁸²

După Roma și Alexandria, Antiohia a fost al treilea oraș ca importanță în Imperiul Roman, devenind centrul de viață și cultură grecească din Siria și regiunile învecinate.

Primii coloniști ai orașului, la anul 300 î.d.Hr., în condițiile în care a fost fondat, erau grecii macedonieni și athenieni, care au imprimat orașului această direcție pentru secolele următoare, făcându-l renumit pentru activitatea literară și artistică produsă acolo. Tradiția petrină și paulină a celor doi apostoli care au stat în Antiohia, a marcat orașul și tradiția bisericească de acolo.

Antiohia a fost localitatea unde, pentru prima oară, adepții religiei Lui Iisus Hristos au fost denumiți și s-au numit pe sine **creștini** (vezi F.A., 11,26).¹⁸³

Creștinii din Antiohia l-au susținut pe Sf. Apostol Paul în atitudinea sa anti-iudaizantă. Și pe plan bisericesc, în secolul IV, Antiohia a rămas pe locul al treilea, ca importanță, după Roma și Alexandria. La Primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, Patriarhul Antiohiei avea încă rangul al treilea (după Roma Veche și Alexandria), în ordinea șederii, semnării și participării la sesiunile sinodale: vezi canonul șase al aceluși Sinod. Ridicarea Constantinopolului, după anul 330 și mai ales după anul 381, apariția nestorianismului și a monofizitismului, cucerirea arabă, iar mai târziu cruciadele, vor produce multe suferințe Bisericii din Antiohia, orașul pizându-și importanța creștină.

¹⁸² Astăzi, în metropola Antiohia-Antakya, mai există doar două biserici: una ortodoxă arabo-greacă și una romano-catolică, catedrala patriarhală istorică fiind transformată în moschee iar patriarhul rezidează în Damasc-Siria, având doar titlul „de Antiohia”.

¹⁸³ Lothar **HEISER, Mosaik und Hymnen**, Frühes Christentum in Syrien und Palestina, EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien, 1999, 756 p., incl. 72 pl. Illustrate [Schriftenreihe des Patristisches Zentrum Koinonia – Oriens, Hgg. Von Wilhelm Nyssen u. Michael Schneider, Band XLVIII].

Între anii 252-380, în Antiohia s-au ținut zece Sinoade locale.

Sub jurisdicția Patriarhiei Antiohiei erau Bisericele din provinciile răsăritene ale Imperiului Roman, precum și din afara acestuia, din întregul Orient: Cipru, Siria, Palestina, Georgia, Armenia, Arabia, Imperiul Persan, India etc. Curând însă, Antiohia a început să piardă din teritoriile bisericești, pe care le avea în jurisdicție: Cipru a devenit Biserică Autocefală în anul 431, Ierusalimul a devenit Patriarhie în anul 451, Georgia și Armenia au evoluat și ele spre autocefalie, ca să nu mai amintim de creștinii nestorieni, din Imperiul Persan, care după anul 431 au fost rupți de Biserica Mamă a Antiohiei. În anul 538, perșii au prădat Antiohia, au distrus orașul și au luat în robie toți locuitorii înstăriți. Pe ruinele orașului, anterior anului 538, împăratul Justinian I a construit orașul **Theoupolis**, dar fără intenția de-a subestima numele vechi sau a știrbi din gloria și meritele vechii Antiohii. Expansiunea arabomusulmană, din anul 637 și întreaga perioadă cât aceștia au stăpânit Antiohia (637-969) a produs multe pierderi, neazuri, discriminări și persecuții, printre creștinii din Antiohia, aceștia fiind forțați să treacă la islam. Fără alte explicații, dificultățile pe care le-a înfruntat această Patriarhie se pot observa și din sedisvacanțele numeroase și îndelungate ale Tronului Antiohiei, din numărul mare de „Antipatriarhi“ sau „Concurenți“ ai celor legitimi sau canonici, și chiar din imposibilitatea de-a mai activa în Antiohia, Reședința Patriarhiei și Tronul fiind mutate în anul 1342/1343, la Damasc, care era pe atunci al doilea oraș ca importanță, din Siria. Sedisvacanțele erau la ordinea zilei, fie din cauza tulburărilor monofiziților, cum a fost aceea de 30 de ani (609-639), ori ale musulmanilor, cum s-a întâmplat între anii 702-742 (aceea de 40 de ani), sau ale ereziarhilor și musulmanilor laolaltă, coalizându-se, atunci când le dictau interesele: nestorieni, monofiziți, monotești, musulmani; iar în mileniul al doilea creștin, cruciații, mamelucii, otomanii, misionarii catolici etc.

În anul 969, bazileul romeu Ioan I Tzimiskes (969-976) a eliberat Antiohia, restabilind autoritatea Tronului Patriarhal de acolo. În timpul cât romeii au stăpânit din nou Antiohia (969-1084), pe cuprinsul Patriarhiei, vechiul rit antiohian, cu Liturgia vest-siriană, a fost înlocuit cu ritul catedral constantinopolitan, al Sf. Sophii. La data de 3 iulie 1098, după un asediu de aproape șapte luni, Antiohia a fost cucerită de cruciați (prima cruciadă, 1096-1099), care au instalat acolo un patriarh latin (Bernard din Valence, fost Episcop Latin de Artesia, aproape de Antiohia, 1099-1132?), cel ortodox, Ioan VII (1088/1089, febr. 1091-octombrie 1100), refugiindu-se în Cipru. În perioada de timp de la 1098 și până la 1268, patriarhii ortodocși au rezidat foarte rar în Antiohia. Fiecare Patriarh își fixa reședința pe unde putea ori pe unde era primit, cei mai mulți încercând să rămână în preajma Patriarhiei Ecumenice și a împăratului bizantin, cum a fost de pildă și cazul marelui canonist, Patriarhul Theodor IV Balsamon, titular de Antiohia (1189-1195), cu sediul în Constantinopol. După anul 1268, Antiohia și-a pierdut importanța de odinioară, devenind un mic oraș de provincie, cu locuitori majoritar musulmani, unde creștinii cu greu mai puteu să supraviețuiască.

În anul 1517 Antiohia a fost cucerită de otomani, care au generalizat și acolo hegemonia Patriarhului Ecumenic, în calitatea acestuia de Bașa (ministru), pentru Rum Milet. Între anii 1724-1898 pe Tronul Antiohiei au fost numiți numai Patriarhi greci de neam, deși majoritatea credincioșilor și clerului erau arabi. În anul 1898 a fost ales un Antipatriarh arab de neam, care

a declanșat o schismă între Constantinopol și Damasc, situație care s-a normalizat abia sub Patriarhul Alexandru III Tahhan (1931-1958). În anul 1529, turcii au distrus orașul Antiohia, în urma răscoalei țărănești din Adana (azi Seyhan), condusă de Seidi. Astăzi, Antiohia este un oraș musulman prin excelență.

Sfășierea Cămășii Lui Iisus Hristos, adică distrugerea unității Bisericii celei Una și divizarea ei în diverse confesiuni și jurisdicții, o oferă în modul cel mai edificator Tronul Antiohiei. Decimați de islam, creștinii ortodocși din Orient, care au mai putut rezista, au fost apoi supuși prozelitismului nestorian, monofizit, catolic și uniatic.

Actualmente, pentru credincioșii creștini de toate confesiunile din Orient, există **șapte** patriarhii (opt cu cel Latin), dintre care, **cinci, cu titlul de „Antiohia”**, rezidând însă în Damasc sau în Liban (șase cu cel Latin, titlul de Patriarh Latin de Antiohia, fiind suprimat de Papa Paul al VI-lea, în anul 1964). Patriarhii Nestorienii (Vechi Orientali și Uniți) nu poartă titlul “de Antiohia”, dar aparțin familiei liturgice, de limbă și tradiții comune antiohiene:¹⁸⁴

Sf. Martir Ignatie I Teoforul (35-107) al Antiohiei (68?-20 dec. 107):¹⁸⁵ a fost al doilea Episcop al Antiohiei, după **Evodie** (44? Sau 53? – 68?). Primul Episcop al Antiohiei a fost Sf. Apostol Petru (36/38? – 41/43), alături de Sf. Apostol Paul și Sf. Barnaba, care au stat și ei în Antiohia. Datele privitoare la originea și anii de tinerețe ai Sf. Ignatie sunt nesigure și contradictorii. Probabil a fost sirian păgân de origine, convertit la creștinism, după ce, inițial a persecutat mult creștinii. Sigur este că Sf. Ignatie a suferit moarte de martir la Roma, în anul 107, sfârșiat fiind de către animalele sălbatice în amfiteatrul roman, probabil la 20 decembrie, conform sinaxarului zilei, din Minei. În același an 107, împăratul Traian (98-117) își sărbătorea victoria împotriva dacilor (războiul al doilea, 105-106). În drum spre Roma, escortat de zece soldați, a vizitat și comunitățile creștine din orașele prin care a trecut: Smirna (unde a fost primit de Sf. Policarp), Efes, Magnesia, Tralle, Troada, Neapolis-Filipi în Macedonia, via Ignatiana, Dyrrachium-Durazzo, Roma. Avem de la el cele șapte Epistole către Bisericile din Efes, Magnesia, Tralle, Romani, Philadelphia, Smirna și către Sf. Policarp. Teologia Sf. Ignatie Teoforul este într-adevăr “purtătoare de Dumnezeu”, într-o epocă în care doctrina creștină nu a fost încă fixată, găsim la el un hristocentrism puternic, Sf. Euharistie – doctrina nemuririi – și o mistică profundă. Hristologia Sf. Ignatie trădează stilul de gândire paulin, dar în trăirea și viața lui de creștin, este probabil cel dintâi scriitor creștin care prefigurează și articulează «urmarea lui Hristos» ca dimensiune a vieții creștine, scrie teologul român Remus RUS.¹⁸⁶

În sinaxarul pentru Sf. Ignatie, la 20 decembrie, Mineiul românesc menționează că acesta, împreună cu Sf. Policarp Episcopul Smirnei (c.60 – c.155) ar fi fost și el ucenic al Sf. Apostol și Evanghelist Ioan și că acesta, adică Sf. Ignatie ar fi fost copilul pe care Mântuitorul Iisus Hristos l-a luat în brațe și i-a zis: „Și El, chemând la Sine un copil, l-a pus în mijlocul lor și le-a zis: 'Adevăr vă spun: De nu vă veți reveni și nu veți fi precum copiii, nu veți intra în împărăția cerurilor'...” (Matei, 18, 2-3). În cinstea Sf. Ignatie Teoforul, **Mar, Abha**

¹⁸⁴ **ANTIOCHE**, par S. VAILHÉ et V. ERMONI, în **Dictionnaire de Théologie Catholique**, tome 1, deuxième partie [Angles-Azzoni], Paris, 1923, coloana nr. 1399-1439.

¹⁸⁵ Remus **RUS**, **Dictionar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu**, Editura Lidia, București, 2003, pp. 379 - 381.

¹⁸⁶ Remus **RUS**, Op. cit., p. 381.

(Părintele, în siriacă), atât patriarhii monofiziți, cât și cei siro-catolici (monofiziți uniți), poartă toți numele marelui Arhiepiscop al Cetății Antiohiei, Regina Orientului.¹⁸⁷

Rum-Ortodox:

“Rum” este expresia arabă a noțiunii de “romeu”, “roman” sau “bizantin”, preluată și în **Coran**, care a consacrat-o nu numai în lumea arabă, ci și în aceea musulmană, de mai târziu, adică după anul 622, **Hegira** (Fuga lui Mahomed de la Mecca – Makka – la Medina), mai precis, după anul 633, când începe ofensiva arabilor musulmani împotriva teritoriilor bizantine din Orient. Califul Omar (634-644) a lărgit în mod considerabil granițele noului Imperiu Arab și Musulman.¹⁸⁸ Să urmărim ce scrie Coranul, sura 30, privitor la romei:

XXX ar-Rûm

[Sura (=Capitolul) romeilor]

Din Mekka și este cu șasezeci de semne (adică versete)¹⁸⁹

În numele lui Dumnezeu, cel milostiv, îndurat

1. ALM. Grecii sunt înfrânți
 2. în țara cea mai de aproape,¹⁹⁰ însă după înfrângerea lor vor înfrânge ei
 3. în puțini ani.¹⁹¹ A lui Dumnezeu este porunca înainte și după aceea și se vor bucura cei credincioși¹⁹²
 4. pentru ajutorul lui Dumnezeu. El ajută cui voiește. El este puternic, îndurat
-

În lumea arabă și musulmană, “Rum-Ortodox” sunt creștinii care au aceeași credință cu a **împăratului romeu rum mellik** de la Constantinopol.

Arabii numesc până astăzi **Biserica Melkită** ([Mellik], adică imperială, de care ține basileul din Constantinopol, Biserica Ortodoxă) din spațiul lor „Rum Kanissa”, iar pe cea Romano Catolică „Latin Kanissa”. Zona Traciei, din jurul Constantinopolului, turcii o numesc până astăzi "Rumelia", de la Romania și "rum", de la romeu. Turcii au numit Patriarhia Ecumenică până în ziua de astăzi "**Rum Patrikhanezi**" [Patriarhia Romeică], sau "Ortodoks

¹⁸⁷ Ibidem. Vezi și Nicolae **CORNEANU, Patristica mirabilia**. Pagini din literatura primelor veacuri creștine, Ediția a II-a, revăzută, Polirom, Iași, 2001, pp. 120-122: „Cazul special al Bisericii Antiohiei”.

¹⁸⁸ Primul Calif, după Mahomed (c.570 – 632), a fost Abu Bekr (632 – 634).

¹⁸⁹ Noi am folosit textele din Coran, conform ediției lui Dr. Silvestru Octavian **ISOPESCU, Coranul**, Traducere din arabă..., Cernăuți, 1912, reprint, Editura Cartier, 1997 (mai există un reprint, Editura E T A, Cluj-Napoca, 1995). În mod greșit, Isopescul traduce cuvântul **Rûm**, cu “greci”, nu cu “romei”: **XXX Sura grecilor**.

¹⁹⁰ Se referă la teritoriile din Imperiul Romeu, cuceririle de perși: în anul 613, perșii, încă adepți ai religiei lui Zarathustra, au cucerit Damascul, iar în anul 614 Ierusalimul.

¹⁹¹ În această perioadă, la care Coranul face aluzie, circa 616, Șahul Persiei Chosroes II (Khosraw II, 590 – 628) domina Orientul Apropiat, însă de prin anii 622, împăratul romeu Herakleios (610 – 641) a început ofensiva de recucerire a provinciilor Anatoliei, Siriei, Palestinei, Egiptului și Mesopotamiei, iar la Ninive, în data de 12 decembrie 627, a reușit să destrame Imperiul Sasanid, care în anul 661 va deveni o provincie a Califatului Omeiad.

¹⁹² Este interesant de constatat, cum musulmanii, în această fază incipientă a Islamului, (între anii 616-627) au fost de partea creștinilor, adică a bazileului romeu, nu a perșilor, după cum au procedat arabii politeiști (sau nemusulmani) din Mekka.

Aparențele înșală însă, pentru că după ultimul său pelerinaj la Medina, în martie 632, Mahomed s-a ocupat el însuși de pregătirea unui mare război, împotriva Constantinopolului și a împăratului acestuia, dar în decursul acestor pregătiri s-a îmbolnăvit grav de friguri, murind în data de 8 iunie 632. Text luat din traducerea din arabă, făcută de S. O. **ISOPESCU, Coranul**, Op. cit., p. 21, adică *Studiul introductiv al traducătorului*.

Patrikhanezi".¹⁹³ În acest context, evoluția a continuat, iar „Biserica Imperială” sau Ortodoxă a fost numită „**Mellik Kanissa**”, iar în derâdere, nestorienii, monofiziții și, după ei musulmanii, au numit-o „**Melkit Kanissa**”, adică „Biserica Melkită” (recte Biserica simbriașă – servitoare – a împăratului). În antichitate, noțiunea de „**melkit**” avea un sens peiorativ, însemnând „coada împăratului”, fiind vizați creștinii care, trăind în afara granițelor împărăției romeilor, ascultau totuși de bazileul de la Constantinopol și țineau de Biserica acestuia. Din aceste motive, creștinii ortodocși din Patriarhia Antiohiei și din lumea arabă și musulmană, preferă noțiunea de „Rum Kanissa” sau „Rum Orthodox” și nu pe aceea de Mellik Kanissa, ca să nu mai amintim noțiunea de „Melkit Kanissa”. Fiind însă termeni tehnici consacrați, nu-i putem evita, dar este bine să le cunoaștem evoluția și semnificația.¹⁹⁴

În anul 1706, când Antipatriarhul **Atanasie III**, Dabbâs (*prima oară*, 25 iunie/5 iulie 1685 – octombrie 1694), a părăsit Țara Românească, Constantin Brâncoveanu i-a dăruit o **tipografie cu litere arabe**, lucrată în Țara Românească, pe care, apoi, ierarhul antiohian, devenit în anul 1720 Patriarh canonic (Atanasie III, Dabbâs, *a doua oară*, ianuarie 1720 – 13/24 iulie 1724), a instalat-o la Alep, unde rezida el, sediul Patriarhiei fiind la Damasc. Această tipografie a funcționat la Alep, până în anul 1899, tipărind (între anii 1706-1899) peste 76 de cărți. Tipografia de la Alep a fost lucrată, sau cel puțin a fost realizată, sub supravegherea marelui ierarh român, tipograf, traducător și editor, de origine georgiană, Mitropolitul Antim Ivireanul (1708-1716), pe atunci Episcop al Râmnicului (1705-1708), care stăpânea și limba arabă.

a. Patriarhia Antiohiei

1. **Patriarhul istoric rum-ortodox sau melkit al Antiohiei**, actualmente cu sediul în Damasc, pe o stradă laterală a Străzii Drepte (Fapte, 9,11), cu 750.000 de credincioși dispersați prin întreaga lume: Turcia, Siria, Liban, Irak, Iran, Europa, America de Nord și de Sud, Australia;
2. Patriarhul siro-monofizit al Antiohiei, numit și siro-ortodox, din anul **557/558**, actualmente rezident în Damasc, cu 1.200.000 de credincioși;
3. Patriarhia maronită a Antiohiei, a foștilor monoteliți (680-681), fondată în perioada sedisvacanței de la Antiohia: **702-742**. În secolul XII, maroniții s-au apropiat de cruciați (cele opt cruciade, 1096-1270) și din aceste contacte a evoluat unirea lor în masă cu Roma, în anul **1182**, prin intermediul baronilor și clerului cruciadei a treia (1189-1192). Această Unire din anul 1182, din timpul păstoririi Patriarhului monotelit Petru III de Lehfed (1173-1199), a fost apoi perfectată la Roma, în anul **1215**, sub urmașul acestuia, Patriarhul Ieremia I de Amchite (1199-1230), în timpul Conciliului

¹⁹³ Națiunea confesională ortodoxă, la turci se numea "rum miletti", iar Patriarhul Ecumenic, în calitate de Etnarh al creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman, avea rang de "pașă", adică de ministru: "Milett Bașa". Altfel spus, „romeii” sunt romanii mai tineri, continuatorii sau urmașii romanilor și a Imperiul Roman: romanul păgân încreștinat și care a vorbit grecește era romeu.

¹⁹⁴ Vezi introducerea "Privitor la noțiunea de romeu", care precede cronologia Patriarhilor Ecumenici, din lucrarea de față.

- IV Lateran și a pontificatului Papei Inocențiu III (1198-1216). Din anul **1445** (adică după Sinodul Florentin și în contextul acestuia), maroniții contează ca Biserică Orientală Unită cu Roma. Biserica Maronită, actualmente este latinizată până la desfigurare. Patriarhul a avut tot timpul sediul în Bkerké (Maron), Liban, cu 3.300.000 credincioși;
4. Patriarhul unit melkit al Antiohiei, din anul **1724**, respectiv **1729**, cu sediul în Damasc, cu 1.100.000 de credincioși;
 5. Patriarhul unit siro-monofizit al Antiohiei, numit și siro-catolic, unirea cu Roma din anul **1774**, Patriarhat din anul **1781**, cu sediul în Beirut, Liban, cu 1.000.000 de credincioși.
 6. Patriarhul Latin de Antiohia: rezidențial, 1100-1268; titular, 1268-1964;

Patriarhii rum ortodocși ai Antiohiei – melkiți, rezidenți în Damasc din anul 1342/1343

I. Episcopi

Sf. Ap. **Petru**, 36/38? – 41/43? [Sf. Ap. **Paul** și Sf. „Ap.” **Barnaba** (din Cipru) au stat și ei în Antiohia]¹⁹⁵

.....
Evodie, 44? sau 53? – 68?, menționat prin anul 44?

Sf. Martir **Ignatie I**, 68? – 20 decembrie 107

.....
Heron sau Eros I?,? 114 – 128?

Cornelius, 128? – 151?, menționat prin anul 128

Eros sau Eros II?, 142? sau 151? – 169?, menționat prin anul 142

Teofil, 169 sau începutul lunii aprilie 181/182? – 188?, menționat prin 186

Maximinus/Maximus,? – martie 190 sau 191

Serapion, 190/191 – 211/212

¹⁹⁵ V. **GRUMEL**, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958. Lista patriarhilor ortodocși ai Antiohiei (279-1500), se află la pp. 446-448, a celor iacobiți (monofiziți), de prin anul 557 (557-561), la pp. 448-450.

Istorie Bisericească Universală (redactată de Ioan **Rămureanu**, Milan **Șesan** și Teodor **Bodogae**), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054-1982), București, 1993. Pentru Lista patriarhilor ortodocși ai Antiohiei, vezi vol. I, pp. 437-438 și vol. II, pp. 597 – 598. Lista patriarhilor monofiziți lipsește din acest manual.

Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 572-577 [= SOPHIA, *Quellen Östlicher Theologie*, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23]. Pentru patriarhii ortodocși ai Antiohiei vezi pp. 583-585 iar pentru cei iacobiți, pp. 585-586.

G. **FEDALTO**, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis II., Patriarchatus Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus*, Padova, 1988, pp. 581-681.

Michaelis **LE QUIEN**, *Oriens Christianus. Tomus Secundus (II.)*, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt, Passim.

Petre Șt. **NĂSTUREL**, *Lista patriarhilor ortodocși: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim*, București, 1947 (mie inaccesibilă).

Asklepiades, 211/212 – 217/218

Filetos, 217/218 – 230/231

Lebenos/Zebennus/Zebinnos, 230/231 – 238/244

Vavila/Babilas/Babylas, 238/244 – 250

Fabios/Fabius, 250/252 – sfârșitul anului 252/încep. 253 sau 255?

Demetrianos/Dimitrian, sfârșitul anului 252/încep. 253 sau 255? – 260, exilat

Amfilohie,? -?

Paul, de Samosata, sau **Paul I**, ereziarh, precursorul ideologic al lui Nestorie, fost secretar și guvernator al reginei Zenovia, din Palmyra, care-l proteja (alungată de pe tron în anul 272), **260-268**, concomitent a deținut și funcția civilă de „procurator ducenarius” sau dregător financiar imperial în Antiohia. Adepții ereziei lui s-au numit „paulicieni”. A fost caterisit și alungat. Iubea mult luxul și traiul lumesc.

Domnus, 268 – 270/271?

Timeos, 270/271 – 279/280?

Chiril I, 279/280 – 299/303, exilat

Tyrannus, 304 – c. 314

Vital, c. 314 – 320

Philogonos, 320 – 323/324

Paulin sau Paul II, fost Episcop de Tyr, *prima oară*, 324, câteva luni

Eustațiu, fost Episcop de Bereea, în Siria, 323 sau **324-330**, din anul 325 Patriarh, mare apărător al Ortodoxiei la Niceea, în anul 325, depus din Scaun, în urma intrigilor Episcopului arian Eusebiu de Cezareea și exilat la Trajanopolis, în Tracia. Era mort deja în anul 337, când Constantin cel Mare a rechemat toți episcopii din exil.

II. Patriarhi

Eustațiu, 325 – 330

Paulin sau Paul II, fost Episcop de Tyr, *a doua oară*, 330, doar șase luni

Eulalios, *arian*, 331 – 332

Euphronios, *arian*, 332 – 333

Flacillos/Placillus, *arian*, 333 – 334?

Plakentios, 334? – 341?

Ștefan I, *arian*, 342 – vara 344

Leontie, *arian*, 344 – 358

Eudoxiu, *arian*, fost „Episcopus Germaniciae”, 358 – 359, depus, la 27 ianuarie 360 devine Arhiepiscop al Constantinopolului (360-370)

Ananiu/Annanios, *arian*, 359, exilat îndată

Meletie, fost Episcop Armean de Sebaste, *arian*, 360 – 381, excomunicat,

Antipatriarhi

Euzoios, *arian*, 360 – 376, **Antipatriarh**

Paulin III, ortodox, 362 – 388, **Antipatriarh**

Vital, *apolinarist*,? -?, 375, **Antipatriarh**
Dorotei, *arian*, 376 – 381?, **Antipatriarh**
Flavian I, ortodox, succesorul lui Meletie, sfârșitul anului 381 – septembrie 404
Evagrie, ortodox, 388 – 392 sau 393, succesorul lui Paulin III, **Antipatriarh**
Porfiriu, 404 – 414?
Alexandru, 414 – 424
Teodot, 424 – 428
Ioan I, 428 – 441/442

1. Sciziunea nestoriană, 431

Domnus II, 441/442 – 450
Maxim, 451 – 455
Vasile, 455 – 457
Akakie, 458 – 459
Martiriu, înainte de septembrie 459 – 470, depus
Petru, de Fulon (Gnafevs), monofizit, *prima oară*, 465? – 466?, **Antipatriarh**
Petru, de Fulon (Gnafevs), monofizit, *a doua oară*, 470 (se crede că ar fi păstorit în patru rânduri, dar nu este sigur)
Iulian, 471? – 475
Petru, de Fulon (Gnafevs), monofizit, *a treia oară*, 474 – 475, **Antipatriarh**
Ioan II, Codonat, *monofizit*, sfârșitul anului 476 – 477
Sf. **Ștefan II**, martir, 477 – 479
Calandion, 479 – 484, exilat
Petru, de Fulon (Gnafevs), monofizit, *a patra oară*, 485 – 489
Paladiu, *monofizit*, 490 – 498
? Ștefan III?, 493 – 495 (existența lui este discutată!), Antipatriarh?
Flavian II, 498 – toamna anului 512
Sever, *monofizit*, 18 noiembrie 512 – 29 septembrie 518, † 8 februarie 538
Paul II, vara anului 519 – primăvara anului 521, face paretisis
Eufrasie, primăvara 521 – 26 mai 526
Efrem, aprilie/mai 527 – 545

2. Sciziunea monofizită din anul 536

[536, Constantinopol, Sinodul contra lui Antim I al Constantinopolului (535-536), Severus (fost al Antiohiei, 512-518, † 538), episcopului Petru al Apameei călugărul Zoaras și alți monofiziți ori adepți ai acestora. În acest an are loc sciziunea melkito-monofizită.

Pentru Antiohia, primii Patriarhi siro monofiziți vor fi aleși în anii 557/558]

1. continuare, Patriarhii ortodocși ai Antiohiei – melkiți

Domnus/Domnos/Domnin III, 545 – 559
Anastasiu I, *prima oară*, 559 – 570, depus

Grigorie I, 570 – 593

Anastasio I, a doua oară, 25 martie 593 – 598

Sf. **Anastasio II**, martir, sfârșitul 598/începutul 599 – 609

Sedisvacanță 30 de ani: 609-639

Anastasio III (599-610 și 620-628) se pare că n-a existat ori este confundat cu Atanasie II !

Macedonie, *monotelit*, 639 – după 649

Gheorghe I, *monotelit*,? -? [650? – 656?]

Macarie I, *monotelit*, 656? – 7 martie 681

Teofan, între 8 martie și 5 aprilie 681 -? [683/685?]

Sebastianos,? -?

Toma,? – 685?

Gheorghe II, 685? – 702? sau 690? – 695?

Alexandru II,? -?, 695? – 702?¹⁹⁶

Sedisvacanță 40 de ani: 702-742

¹⁹⁶ **Pentru perioada de timp 702 – 1057, oferim următorul proiect de cronologie sau listă a patriarhilor melkiți de Antiohia, rezultată din colajarea cronologiilor: N. THON, V. GRUMEL, G. FEDALTO, manualul de I.B.U. Acest proiect este redactat doar cu scop orientativ:**

Sedisvacanță 40 de ani

Ștefan III, respectiv II, 742/743 – 744/745 sau 748?

Teofilact, Bar – Qânbara, 744 – 750 sau 748? – 757?

Teodor I, 750/751 – 773/774

Teodoret,? înainte de 787 -?

Ioan IV, 797 – 810

Iov I, 813/814 – 826

Nicolae I, 826 - 834

Simion I, 834 - 840

Ilie I, 840 – 852

Eustatie, 845 – 861 și 869, Antipatriarh

Teodosie I, 852 - 860

Nicolae II, 860 – 868

Eustatie, 845 – 861 și 869, Antipatriarh

Ștefan IV, respectiv III,? -?, 870

Mihail I, 878 - 889

Zaharia, 890 - 901

Grigorie III, 902 - 917

Iov II, 917 – 937

Eustratie,? după data de 10 noiembrie sau decembrie 939 - 952

Teoharistos, 954? – 958?

Sf. Hristofor I, Martir, 960 – 967, omorât de musulmanii arabi

Teodor II, Episcop de Colonea, numit de Patriarhul Ecumenic Polieuct, după ce Nichifor II Focas a eliberat Antiohia de stăpânirea musulmană, în urma războiului din anul 969; 23 ianuarie 970-29 mai 976

Agapie I, 20 ianuarie 978 – septembrie 996

Ioan V, 4 octombrie 996 – iulie 1000?

Nicolae III, 17 ianuarie 1000 – 8 octombrie 1003?

Ilie II, 1 aprilie 1004 – 8 septembrie 1010

Gheorghe IV, 1010 – 1115

Teodor III, 1015 - 1023

Macarie II, 1023 - 1033

Elefterie, 3 martie 1034 – 24 septembrie 1042

Vasile II,? -?

Petru (III), primăvara 1052 – după august 1056

Dionisie / numit și Ioan IV într-o sursă georgiană, după august 1056 – înainte de 15 august 1057

3. Sciziunea monotelită a maroniților (687 - 707)

1. continuare, Patriarhi Rum-Ortodocși sau ortodocși melkiți:

Ștefan IV, în realitate **III**, 742/743 – 744/745

Teofilact, Bar Qânbara, 744/745 – 750

Teodor I, 750/751 – 773/774

Teodoret, înainte de 787 -?

Ioan IV, 797? – 810?

Iov, 813/814 – 844/845

Nicolae I, 845 – 867

Eustatie, 845 – 861 și 869, **Antipatriarh**

Ștefan V, în realitate **IV**,? -?, 870

Teodosie I, 870 – 890

Simion I, 892 – 907

Ilie I, 907 – 24 iulie 934

Teodosie II, august 936 – 943

Teoharist, 944 – 948

Eustratie?, 948? – 960, după 10 noiembrie sau decembrie?

Sf. **Hristofor I**, Martir, 960 – 969, ucis de musulmanii arabi

Teodor II, 23 ianuarie 970 – 29 mai 976, numit de Patriarhul Ecumenic Polieuct, după
ce Nichifor II Focas, în anul 969 a eliberat Antiohia de stăpânirea arabă

Agapie I, 20 ianuarie 978 – septembrie 996

Ioan V, 4 octombrie 996 – iulie 1021

Nicolae II, 17 ianuarie 1025 – 8 octombrie 1030

Ilie II, 1 aprilie 1032 – 8 septembrie 1033

Teodor III, 3 mai 1034 – 24 septembrie 1042

Vasile II,? -? , între anii 1042 și 1052

Petru III, în realitate **I**, primăvara 1052 – după august 1056

Dionisie, după august 1056 – înainte de 15 august 1057, numit **Ioan IV** în surse georgiene

Teodosie III, înainte de 30 august 1057 – după 4 aprilie 1059

Ioan VI,? -?, (1060? – 1073?)

Emilian,? 1074 – 1079/1080

Nichifor, Negrul, 1079/1080 -?

Ioan VII, (probabil 1088/1089: adică anul 1400 în era Selgiucidă), februarie 1091 –
octombrie 1100

Ioan VIII, 1106 – 1134

Luca, 1137/1138 – 1156, înainte de sfârșitul anului

Soterichos, Panteugenos, ales la sfârșitul anului 1156, însă respins la 1 mai 1157

Atanasie III, 1157 – 22 iunie 1171

Chiril II,? înainte de 1173 – 1179 sau mai târziu

Teodor IV, Balsamon, marele canonist, înainte de 1189 – 1195 sau mai târziu

Simion II, înainte de 1206 – după 1235

David,? -?

Eutimie I, înainte de 1258 – în jurul anului 1274

Teodosie V de Villehardouin, iunie 1275 – 1283/1284

Arsenie, fost la Tripoli, 1283/1284 – în jurul anului 1286

Chiril III, fost la Tyr, unde a rezidat și ca Patriarh, 1308, întronizat la 29 iunie 1287 – în jurul anului 1308

Dionisie II, fost la Pompeiopolis, concurent, ales în Cilicia, întronizat în a doua jumătate a anului 1287, nerecunoscut de Constantinopol, rămâne doar titular, 1309-1316

Chiril IV, 1316 -?

Dionisie III,? – 1322

Sofronie, al Tyrului 1322 -?

Aboul Najm al – Archi, 1322 – 1323, **Antipatriarh**

Din anul 1342/1343, cu reședința în Damasc

Ioachim I, ? – 1344; Ioachim I, în calitate de mitropolit al Damascului este al 58-lea urmaș al Sf. Anania, fondatorul Scaunului episcopal din acest oraș

Ignatie II, înainte de noiembrie 1344 – înainte de 1366

Pahomie I, *prima oară,* înainte de 1359 – 1361, **Antipatriarh**

Arsenie, al Tyrului, 1366 – 1370, **Antipatriarh**

Mihail I, Ibn Bichara, iunie 1366 – 17 august 1375 al Tyrului

Pahomie I, *a doua oară,* august 1373 – mijlocul anului 1375, canonic

Ya'qoub Rihane, 1373 – 1375, **Antipatriarh**

Marcu I, mijlocul anului 1377 – 10 aprilie 1378

Pahomie I, *a treia oară,* aprilie 1378 – 19 decembrie 1387, canonic

Nil, înainte de ianuarie 1388 -?, în surse grecești;

Nicon, ? – 11/21 ianuarie 1395, surse arabe; Nil și Nicon, considerăm că este una și aceeași persoană: Nil/Nicon, 1388 – 1395!

Mihail II, 7 februarie 1395 – 8 aprilie 1404

Pahomie II, 1 iunie 1404? – 9 octombrie 1413

Ioachim II,? – 1413- 1425?

Marcu II, 1425/1426/1427 – 1433/1434

Dorotei I, 1434 – 8 septembrie 1451

Mihail III, 14 septembrie 1451 – înainte de 1456?

Marcu III, 1456? – 1457/1458

Ioachim II, înainte de iunie 1458 – după 1 iunie 1459

Mihail IV, în jurul anului 1470 – înainte de 1484

Dorotei II, Ibn al-Sabouni 8 septembrie, înainte de 1497 – înainte de 1523

Mihail V, Ibn al-Mavardi, înainte de 1523/1524 – după iulie 1529

Dorotei III,? – 1530/1531

Ioachim III, Ibn Gum'at, 1530/1531 – înainte de nov. 1534

Mihail VI, Sabbâgh, înainte de 10 noiembrie 1534 – 1542/1543

Ioachim IV, Daou, 1542/1543 – după febr. 1575

Macarie II, 1543? – 1550?, Antipatriarh**Mihail VII**, înainte de 17 iunie 1576 – 25 decembrie 1592**Ioachim V**, înainte de mai, 1581 – 7 octombrie 1592, **Antipatriarh****Ioachim VI**, Ibn Ziâdé, înainte de februarie 1593 – 1604**Dorotei IV**, Ibn al-Ahmar, 1604 – 1612**Atanasie II**, Dabbâs, înainte de sfârșitul lunii august 1612 – 1620**Ignatie III**, 'Atiye, 10/24 mai 1620 – aprilie 1634**Chiril IV**, Dabbâs, 10/24 mai 1620 – 1627, **Antipatriarh****Eutimie II**, Karmê, începutul lunii mai 1634 – începutul lunii decembrie 1634**Eutimie III**, Chiotes, ianuarie 1635 – începutul lunii decembrie 1647**Macarie III**, Za 'im, 12/22 decembrie 1647 – 12/22 iunie 1672; Macarie III, ben Zaim a umblat după milostenie prin diferite țări ortodoxe, reușind astfel să restaureze și adapteze biserica și reședința patriarhală din Damasc**Chiril V**, Za 'im, *prima oară*, 2/12 iulie 1672 – noiembrie 1672**Neofit**, Chiotes, noiembrie 1672 – 1682?**Chiril V**, Za 'im, *a doua oară*,? 1682 – 5/16 ianuarie 1720**Atanasie III**, Dabbâs, *prima oară*, 25 iunie/5 iulie-1685-oct. 1694, **Antipatriarh****Atanasie III**, Dabbâs, *a doua oară*, ianuarie 1720 – 13/24 iulie 1724, canonic**4. Sciziunea uniată, din data de 19 sept./1 oct. 1724,
după alegerea patriarhului Silvestru, la 17/28 Sept.****1. continuare, Patriarhi Rum-Ortodocși sau ortodocși melkiți:****Silvestru**, din Cipru, 17/28 septembrie 1724 – 13/24 martie 1766**Filimon**, 28 aprilie/9 mai 1766 – 5/16 iulie 1767**Daniil**, Chiotes, 6/17 august 1767 – 15/26 decembrie 1791**Antemios**, Cipriotul, sfârșitul lunii decembrie 1791 – 20 iulie/1 august 1813**Serafim**, din Constantinopol, august 1813 – 19 februarie/3martie 1823**Metodie**, Naxiota, 13 mai 1823 – 24 iunie 1850**Ierotei**, Haghiotaphita, octombrie 1850 – 18/30 martie 1885**Gherasim**, Propapas, 30 mai/11 iunie 1885 – 27 februarie/11 martie 1891**Spiridon**, Cipriotul, 2/14 octombrie 1891 – febr./martie 1898**Maximos**, după febr./mart. 1898 -?, **Antipatriarh**, de neam **arab**, act de protest contra grecilor; schisma între Antiohia și Constantinopol va fi înlăturată doar prin anii '30, de către Alexandru III**Meletie II**, Doûmani, 15/27 aprilie 1899 – 8/21 februarie 1906**Grigorie IV**, Haddâd, 18 iunie/1 iulie 1906 – 12 decembrie 1930**Alexandru III**, Tahhan, 30 ianuarie 1931 – 18 iunie 1958**Teodosie VI**, 23 noiembrie 1958 – † 19 septembrie 1970**Ilie IV** (Elias Moauad), 25 septembrie 1970 – 21 iunie 1979**Ignatie IV**, Hazim, 8 iulie 1979 –

b. Biserici Ortodoxe Autocefale, Biserici Vechi Orientale și Biserici Unite, desprinse din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Antiohiei

1. Biserica Persiei din anul 420-424, Biserica Asiriană, Biserica Apostolică a Răsăritului, așa-zisa „Biserică Nestoriană”, cu numele de astăzi: *Sfânta Biserică Asiriană Apostolică și Catholică a Orientului*

Actualmente cu Scaunul la Morton Grove, *Chicago*, Illinois, S.U.A.

Astăzi există circa 400.000 de credincioși asirieni, răspândiți în Iran, Irak, India, Siria, Liban, America de Nord, Australia etc. Până în prezent, această Biserică este considerată „Nestoriană”, adică eretică. În stadiul actual de cercetare a problematicii, acuza este nejustificată: Biserica Persiei a fost izolată și ținută în captivitate, de către şahinșahul zoroastrian al Persiei, din anul 226, iar după anul 661, de către musulmani. Pentru a putea supraviețui, această Biserică a fost obligată să se distanțeze de „dogmele și sinoadele imperiale ale romeilor”, dușmanii perșilor.¹⁹⁷

Biserica Asiriană sau Persană sau Apostolică a Orientului, numită pe nedrept „Nestoriană”, nu s-a creat ca reacție împotriva condamnării Patriarhului Nestorie al Constantinopolului (428-431), ori prin „dezbinarea” sau separarea adeptilor ei de „Biserica Imperială”, de la Constantinopol, după anul 431, adică după cel de al III-lea Sinod Ecumenic, de la Efes. Ea a constituit deja, înainte de această dată, o entitate bisericească aparte, bine definită, cu origine apostolică, tradiție și viață liturgică proprie, la umbra Bisericii Antiohiei și protejată canonic de aceasta, până în anul **420**, când i s-a dat un *Catolicos-Iazelih* la Ktesiphon, care în anul **424**, la Sinodul local de acolo, a fost declarat **Iazelih** (=Catolicos) - **Patriarh** autocefal și independent de toți Patriarhii „APUSENI”, adică ai Pentarhiei ortodoxe: Roma Veche, Constantinopol Noua Romă, Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Creștinii din Biserica Persiei considerau și vorbeau de Biserica Ortodoxă ca despre o Biserică Apuseană, pentru că se afla localizată geografic, la apus de Imperiul Persan, așa după cum noi, cei din Europa de est, numim Biserica Latină, drept Biserică „Apuseană”.

¹⁹⁷ Partea a treia, din vol. 1, al operei în cinci tomuri mari a lui Alois **GRILLMEIER** analizează erezia lui Nestorie și prezintă Sinodul Ecumenic al III-lea, de la Efes, din anul 431 (pp. 637-751): **Jesus Christus im Glauben der Kirche**, Band 1, Von der Apostolischen Zeit bis zum Konzil von Chalcedon (451), Herder, Freiburg, Basel, Wien, 2004, reprint al ediției a 3-a (1990/2004).

Dacă această Biserică n-ar fi fost tratată de către perșii zoroastrieni ca un captiv al Imperiului Bizantin, dacă ar fi putut avea o evoluție firească și dacă ar fi putut participa la Sinodul al IV-lea Ecumenic, din Calcedon, din anul 451, poate că se ajungea la „**Hexarhie**”, nu numai la sistemul **Pentarhiei** (adică cinci patriarhi sau căpetenii bisericești mondiale), ci la **ȘASE** Patriarhi sau căpetenii ale Bisericii Ecumenice sau Universale: Roma Veche, Constantinopol Noua Romă, Alexandria, Antiohia și Ierusalim [și, probabil Seleucia-Ktesiphon?].¹⁹⁸ Din contră, încă în prima jumătate a secolului al V-lea, refugiații creștini perși, care au revenit în Persia după încetarea persecuțiilor contra creștinilor, au adus cu ei din Imperiul Romeu și învățătura despre cele două naturi în persoana Lui Iisus Hristos: divină și umană.

„Nestorienii” au fost numai episcopii, din eparhiile Imperiului Romeu, care după anul 433 au refuzat să accepte și să semneze formula Theotokos, de la Efes, din anul 431 și cele două naturi ale Lui Iisus Hristos. Aceștia au fost depuși din Scaun, de către împărat, și, împreună cu adepții lor (cler și credincioși), s-au refugiat în Persia și s-au încadrat în Biserica de acolo, răspândind și erezia, pentru care au fost obligați să se refugieze. Acești episcopi, clerul și adepții lor, după anul 433 au „nestorianizat” Biserica Persiei, care până atunci era ortodoxă. Cu câteva decenii mai înainte, la primul și marele Sinod al Bisericii Persane, de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, Biserica Persiei a aprobat și receptat primele Sinoade Ecumenice, de la Niceea, din anul 325 și de la Constantinopol, din anul 381. În anul 420, la un alt mare Sinod local din Seleucia-Ktesiphon, Biserica Persiei a aprobat și receptat o serie de alte Sinoade locale „apusene”, adică ortodoxe.¹⁹⁹

I. Introducere

Seleukia-Ktesiphon, Catholicos

Este vorba de *două* orașe, actualmente în Irak, așezate față în față, pe malul Tibrului: Seleukia pe malul drept și Ktesiphon pe malul stâng.

a. *Seleukia* sau Seleucia, face parte din grupa de orașe, cu același nume (precum a fost cazul și la Alexandria și Antiohia), fondate mai ales de către Seleukos I Nikator (311- 281, î.d.Hr.). Împăratul Traian a cucerit, prădat și distrus orașul în anul 116; nu mult timp după această cucerire, în anul 165, pe când număra peste 500.000 de locuitori, orașul a fost din nou cucerit, prădat și în mod definitiv distrus de către generalul roman Avidius Cassius, în timpul războiului romano-part (161-165).

b. *Ktesiphon* a servit ca reședință de iarnă a șahilor sasanizi, adică după anul 224, fiind construit pe malul opus al ruinelor orașului Seleucia. *Aici și-a fixat centrul și Biserica Persiei, al cărei Episcop, apoi Mitropolit, în anul 420 a devenit Catholicos, iar în anul 424 s-a declarat Catholicos-Patriarh autocefal.*

¹⁹⁸ Este doar o concluzie a noastră, pe care o exprimăm cu precauție totuși!: vezi Wilhelm BAUM și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens, Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 2000.

¹⁹⁹ Wilhelm BAUM și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens, Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 2000, 174 p., incl. 14 reproduceri: hărți, manuscrise, texte, inscripții, însemnări etc. [=Seria: Einführung in das orientalische Christentum, 1]. **Lista Catholicosilor - Patriarhi ai Bisericii Apostolice a Orientului, așa-ziii Nestorienii, se află la p. 151-152.**

În anul 637 orașul a fost cucerit, prădat și distrus de către arabii musulmani ai Califului Omar (634-644), fără să se fi putut reface. Dintre ruinele orașului Ktesiphon, se mai păstrează doar cele ale palatului „Tak-i-kesra”. Materialul de construcție rămas din ruinele orașului, a fost folosit în secolul IX, la construirea orașului Bagdad.

c. *Iazelih*, adică *Catolicos*, din anul 420, titlul întâistătătorului Bisericii Persiei, iar din anul 424 *Iazelih-Patriarh* (desigur că acest titlu este o interpolare târzie, deoarece titlul de patriarh a fost atestat abia la 451, la Sinodul Ecumenic de la Calcedon), recte *Iazelih (Catolicos) - Mitropolit*. *Termenul de „Catolicos” nu are nici o legătură cu semnificația lui confesională actuală, de „catolic”, adică universal, general. Etimologia este aceeași, dar semnificația este alta: substituit general; exarh; vicar al Patriarhului Antiohiei în ținuturi îndepărtate; delegat al Patriarhului, acolo, unde acesta nu poate exercita jurisdicția în mod direct; „Episcopus in laterae” (episcop în sau „pentru” depărtare, în ascuns, în secret, pus la adăpost, acoperit canonic etc.). În Biserica Persiei, termenul de „catolicos” sau Iazelih (preluat ulterior și de georgieni, de armeni și de sirienii monofiziți, inclusiv ramura indiană a Sf. Toma) are înțelesul de „căpetenie generală” a Bisericii, indiferent de rangul pe care, ierarhul respectiv îl poartă: episcop, arhiepiscop, mitropolit, patriarh. Titlul este specific Bisericilor locale sau naționale, care au fost sub jurisdicția Patriarhiei Antiohiei (Persia, Georgia, Armenia, Sirienii monofiziți) și s-au aflat tot timpul ori au ajuns ulterior, din cauza oscilării granițelor Imperiului Romeu, în afara frontierelor acestuia. Acest titlu, de „catolicos” a mai fost conferit și Mitropolitului de Efes, dar din alte considerente, decât acelea menționate pentru Patriarhia Antiohiei. Drepturile și insignele arhieresti ale catolicoșilor sunt egale cu acelea ale patriarhilor, doar din punct de vedere onorific ei urmează la rând, după patriarhi.*²⁰⁰

Din tradiția „antiohiană” și în vechiul teritoriu de jurisdicție al Patriarhiei Antiohiei a evoluat **Biserica Persiei** sau Biserica Asiriană, actualmente, numele ei canonic fiind: **Sfânta Biserică Asiriană Apostolică și Catholică a Orientului**. Această Biserică, în faza ei maximă de dezvoltare și activitate misionară, s-a extins până în Mongolia, China, Manciuria, India și în întregul Orient.²⁰¹ În primele două secole, Creștinismul în Persia s-a putut desfășura fără dificultăți, spre deosebire de Imperiul Roman, unde abia în anul 313 a devenit o religie liberă.

Biserica Persiei este o fiică a Bisericii Antiohiei.²⁰² Expresia canonică a acestei relații filiale era practica hirotonirii de către Patriarhul Antiohiei a întâistătătorului Bisericii Persane de la Seleukia-Ktesiphon. Acesta era legatul, reprezentantul canonic, vicarul, IAZELIH, căpetenia generală sau „catolicosul” Patriarhului Antiohiei, pentru Biserica din Persia, adică din afara frontierelor Imperiului Romeu. Istoricii bisericești

²⁰⁰ Ioan N. FLOCA, *Dreptul canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. I, Edit. Inst. Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1990, pp. 338-339: „Catolicoșii”. Compară cu PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe), Passim.

²⁰¹ Pentru Biserica Persiei sau așa-zisa Biserică „Nestoriană” vezi: Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Ein Leitfadent, mit Beiträgen von Grigorios Larentzakis und Philipp Harnoncourt, Hgg. Im Auftrag von Pro Oriente – Sektion Graz, aus Anlaß der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung, Andreas Schnider – Verlagsatelier, Graz, 1997, pp. 74 – 77.

²⁰² ANTIOCHE, par S. VAILHÉ et V. ERMONI, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 1, deuxième partie [Angles-Azzoni], Paris, 1923, coloana nr. 1399-1439. Pentru Biserica Persiei, vezi col. 1404-1405, cap. VI, Concile d’Ephèse et de Chalcedoine: perte de Chypre, de la Palestine et de la Perse.

persani recunosc că succesorii Sf. Mari (c.88-c.120), de la Ktesiphon, până la Mar Ahha sau Ahadaboui (c.190-220), toți au fost hirotoniți întru arhiereu de către Patriarhul Antiohiei. Mitropolitul Mar Saioupa sau Șalupa (c.220-c.240) a fost primul ierarh local, hirotonit la Ktesiphon, nu la Antiohia. Șahinșahii sasanzi au obligat Biserica Persiei să renunțe la această dependență canonică de Antiohia, în realitate să întrerupă relațiile cu Biserica din Imperiul Romeu. După anul 325, adică după primul Sinod Ecumenic, de la Niceea sau după „Sinodul Imperial”, cum îl numeau autoritățile păgâne ale Imperiului Persan, episcopii de Ktesiphon n-au mai mers la Antiohia pentru a fi hirotoniți întru arhiereu.

După anul 226, adică după ce sasanizii au preluat puterea imperială, soarta Bisericii din Imperiul Persan a devenit îngrijorătoare, iar creștinii au fost supuși represaliilor. Din anul 286 au și început persecuțiile administrației zoroastriene, contra creștinilor din Imperiul Persan. Creștinii din Imperiul Persan, adepți ai religiei împăratului rival și „dușman”, de la Constantinopol, aveau o situație destul de dificilă, iar autoritățile persane îi suspectau tot timpul de trădare și de spionaj, în favoarea basileului de pe Bosphor. În felul acesta, neacceptarea vreunui Sinod Ecumenic de creștinii din afara granițelor Imperiului Bizantin sau Romeu, numit de perși și „Sinod al Bisericii Imperiale” sau „Sinod imperial”, pentru că erau convocate, deschise, încheiate și finanțate de împărat, le ușura cât de puțin situația și posibilitatea de supraviețuire. Ulterior, paradigma era valabilă atât pentru nestorienii cât și pentru monofiziții din Imperiul Persan.

Cele mai grele persecuții au avut loc în perioada dintre anii 339-379. Mai târziu, în timpul persecuțiilor din prima jumătate a secolului al V-lea, foarte mulți creștini din Imperiul Persan s-au refugiat în provinciile din Imperiul Romeu. Aici au putut chiar să studieze la Școala din Edessa care, de prin anul 420, se afla sub influența lui Teodor de Mopsuestia († 428). Școala din Edessa a continuat tradiția hristologică a Școlii din Antiohia. Acest lucru înseamnă că acolo, în contrast cu Școala Alexandrină (care era platonizantă și mistică), erau cultivate tendințele aristotelice și istorice. Divergențele dintre cele două școli – alexandrine și antiohiene – s-au făcut simțite în contextul disputelor hristologice, din secolul al V-lea. Tendința istoricizantă a Școlii antiohiene determina o accentuare a naturii umane a Lui Iisus Hristos, urmarea fiind o unire nedeplină a celor două firi: umană și divină, în persoana Mântuitorului.²⁰³ În anul 489 împăratul Zenon (475-491) a închis Școala antiohiană și pe aceea din Edessa, dar ideile acelor școli au fost preluate de Școala din Nisibi (alias Nisibe), pe care Biserica Persiei și le-a însușit. Școala din Nisibe, în contrast cu Școlile din Antiohia și Edessa, care au fost supuse represaliilor, din partea Curții Imperiale de la Constantinopol, a evoluat ca centru teologic, spiritual și cultural al Bisericii Persane.

În anul **391**, împăratul Teodosie I (379-395) a interzis toate cultele păgâne, declarând Creștinismul ca religie de Stat. Cu mult înainte, încă din anul **226**, adică odată cu urcarea pe tron a șahinșahului sasanid Ardașir I (226-241), care și-a fixat capitala la Ktesiphon (astăzi în Irak), religia Zoroastriană, a lui Zarathustra, a devenit religie de Stat, iar persana medie (pehlevi) a devenit limbă oficială. Câțiva ani mai târziu, în anul **242**, a apărut și „activitatea

²⁰³ Remus **RUS**, **Dicționar...**, Op. cit., p. 56.

reformatoare” a lui MANI, adică Maniheismul: un sincretism între elementele creștine și zoroastriene.²⁰⁴

Biserica Persiei n-a fost prezentă sau reprezentată nici la Efes, în anul 431, și nici la Calcedon, în anul 451. Fidelă ideilor Școlii antiohiene, Biserica Persiei n-a condamnat monofizitismul la Sinoadele locale ale acesteia, din anul 484, de la Beth Lapat și nici la cel din anul 486, de la Ktesiphon.

După anul 661 Biserica Persiei, împreună cu evreii și cu zoroastrienii (foștii lor persecutori), a fost supusă unor puternice presiuni de islamizare. Autoritățile musulmane le ofereau doar trei posibilități: **circumciziunea** (convertirea la islam), **Jiziya** (sau taxa capitației, plătită doar de către nemusulmani) sau **moartea**. În timpul domniei lui Ghasan-Han, din Iran (1295-1304), care a reformat Persia, Islamul a devenit acolo religie de Stat.

Biserica Persiei n-a fost niciodată o Biserică Dominantă, de Stat sau majoritară într-o țară. Așezată la răscrucea dintre două imperii dușmane – Persan și Romeu –, a evoluat într-o formă cu totul aparte, reușind nu numai să supraviețuiască, ci să întreprindă chiar și misiuni, până în Mongolia, Karakorum (cucerit și distrus în mod iremediabil de chinezi în anul 1388), China, Manciuuria, Tibet, India etc. De pildă, Patriarhul Timotei (780-823) l-a ridicat pe Episcopul din China la rangul de Mitropolit, acest lucru însemnând că, acolo, mai existau ori au fost înființate atunci și alte eparhii.

Secolul al XIII-lea a constituit „secolul de aur” al Bisericii Persane, constând din milioane de credincioși, 27 de mitropolii și 230 de Eparhii, răspândite în întreaga Asie, sub jurisdicția Catolicosului Patriarh, cu Scaunul la **Bagdad**.

Invazia lui Timur Lenk (1360-1405), Marele Han al Statului Mogulistan, care în anul 1393 a cucerit Mesopotamia și Bagdadul, după ce, între anii 1380-1387 ocupase Chorasana, Afganistan, Persia, Azerbaidjan, Kurdistan, Horez etc., a început declinul și decimarea Bisericii Persiei, din care, în zilele noastre, a mai rămas doar o umbră.²⁰⁵

În timpul masacrelor „turcilor tineri”, din preajma primului război mondial, pe lângă genocidul comis de către aceștia contra armenilor, n-au fost cruțați nici asirienii și caldeii. Turcii au ucis aproape o treime din populația creștinilor asirieni (Iazeliul Catolicosul Patriarh Mar Șimun XIX, Benjamin, 1903-1918, cu Scaunul la Salamas a fost ucis în mod barbar, iar urmașul său, Mar Șimun XX, Poulos, 1918-1920, cu Scaunul la Mossul, a murit într-un lagăr de refugiați), motiv pentru care, Mar Șimun XXI și-a mutat Scaunul și reședința în exil, la Chicago, apoi la San Francisco și din nou la Chicago.

²⁰⁴ Privitor la Zarathustra și la istoria Persiei, vezi: **ZARATHUSTRA, Ein Gott der tanzen kann, Osho, Diskurse über Friedrich Nietzsches „Also sprach Zarathustra“**, Osho Verlag Köln, Printed in Austria, Wiener Verlagshaus, 1994, 458 p.; **IRAN, Natur, Bevölkerung, Geschichte, Kultur, Staat, Wirtschaft**, Hgg. (Editor) von Ulrich **GEHRKE** și Harald **MEHNER**, Mit 68 Fotos und 6 Karten, Horst Erdmann Verlag, Tübingen und Basel, 1975, 470 p.; Heidemarie **KOCH, Persepolis**, Hauptstadt des achämenidischen Grossreichs, Mit 52 Abbildungen und 43 Farbtafeln und anderem mit Fotografien von Afshin Bakhtiar, Yassavoli Publications, Teheran, 2000, 110 p.

²⁰⁵ Vezi și vol. II/2, pp. 44 - 49, „Die Kirche der Nestorianer“, din manualul de Istorie Bisericească: Hubert **JEDIN, Handbuch der Kirchengeschichte**, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30 - sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999 □, [1962¹, 1965², 1985³].

În anul 1964, Biserica Persiei a adoptat calendarul gregorian, din ordinul Iazelihului - Catolicosului Mar Șimun XXI, Ișaia (1920-1975), cu Scaunul la San Francisco, S.U.A. Această măsură a generat apoi o sciziune în cadrul Bisericii Persiei. O parte din Episcopii domiciliați în Orient, n-au acceptat noul calendar („stiliști nestorieni”) și au ales un Antipatriarh, în persoana Mitropolitului Mar Thomas Darmo (†1969). Motivul real al rupturii bisericești nu era însă calendarul gregorian, ci nemulțumirea ierarhilor, clerului și credincioșilor „nestorieni”, față de familia dinastică „patriarhală” și față de sistemul ereditar al patriarhilor Bisericii Persane. Din anul 1968 Catolicos-Patriarh stilist este Mar Addai II, cu Scaunul la Bagdad. Din anul 1976, de la alegerea actualului Catolicos Patriarh în Chicago, Mar Dinkha IV, cele două facțiuni sunt în cursul refacerii unității de dinainte de anul 1964. Actualmente, Biserica Persiei are 16 eparhii sufragane, divizate între cei doi patriarhi, cu oscilații permanente.

Biserica Persiei nu se află în comuniune sacramentală cu nici o altă Biserică Creștină. Contactele ecumenice au început să fie în mod palid cultivate, din anul 1990.

Creștinii Sfântului Toma, din sudul Indiei, din Statul federal Kerala, au stat în deplină comuniune cu Biserica Persiei și sub jurisdicția acesteia, de la care au preluat și Liturghia, cu ritul Asirian sau Sirian Răsăritean. Iazelihul, adică Catolicosul Patriarh al Persiei le trimitea din când în când și arhierii, care să le hirotonească preoți și diaconi și să îndeplinească și alte funcțiuni liturgice episcopale: tânosiri de biserici, dispense, adunări sinodale etc. Episcopii nu rezidau în India decât temporar, creștinii Sf. Toma având un statut autonom; deși foarte numeroși, erau conduși doar de „**Protopopul Indiei**”, sub jurisdicția Ktesiphonului, mai târziu a Bagdadului.

Până în secolul al XVI-lea, adică până la apariția colonialiștilor portughezi în India, creștinii Sf. Toma aveau o singură Biserică de tradiție asiriană autentică și compactă. Urmările colonialiste sunt cauza mutilării identității lor etnice, liturgice, confesionale și de jurisdicție. În anul **1599**, un simulacru de Sinod, de la **Diamper**, impus de portughezi, „a decis” o serie inovații și schimbări în ritul creștinilor Sf. Toma, din India; cu excepția **anaferei** Sf. Addai și a celei a Sf. Mari, care au rămas neschimbate.

Urmarea latinizării forțate a creștinilor Sf. Toma din India a fost ruperea sau dezbinarea acestora în cinci confesiuni sau „Biserici Orientale”, cu ierarhie locală proprie:

1. o parte dintre ei a rămas fidelă tradițiilor Bisericii Persane;
2. o parte infimă a îndurat ritul latinizant – Siro Malabar;
3. în contextul acțiunilor de rezistență împotriva latinizării, în anul 1665, o mare parte a trecut sub jurisdicția Patriarhului monofizit sirian al Antiohiei, adoptând ritul sirian de apus – Malankar sau siro-ortodox;
4. nu numai portughezii, ci și Roma este implicată în accentuarea acestei dezbinări, care în urma ademenirilor specifice, în anul 1930 a creat Biserica Catolică siro-malankareză, de rit sirian apusean (adică creștinii rupți din grupa a treia);
5. o parte s-a declarat autocefală față de Patriarhul sirian al Antiohiei, de care ține și Biserica din Anjoor și Biserica Mar-Toma;

Dezbinarea Bisericii Persiei:

a. Unirea cu Roma (1551-1553);

Biserica Persiei a avut contacte cu misionarii latini, încă din secolul al XIII-lea, cu reprezentanți ai ordinelor franciscan și dominican. În anul 1290, dominicanul Ricaldo de Monte Croce a predicat chiar în Catedrala Patriarhală din Bagdad. În momentul în care acesta, în timpul predicii, a numit-o pe Maica Domnului **Theotokos**, adică Născătoare de Dumnezeu, credincioșii l-au scos cu forța din Biserică, pe care apoi au spălat-o în mod ritual cu apă de trandafir, considerându-o întinată de „dogme eretice”. Pentru contactele Bisericii Persiei cu **vestul roman** (adică ortodox) și **latin** (adică romano-catolic), importantă este și călătoria ieromonahului chinez, din Peking, Rabban Sauma, care, la sfârșitul secolului al XIII-lea, în calitate de trimis al Il-Hanului Argun al Persiei (1284-1291) și al Iazelihului Catolicosului - Patriarh Asirian, Yahballaha III (1283-1317/18), a întreprins o călătorie lungă în Europa, trecând prin Constantinopol, Roma și Paris. Au existat chiar și uniri de scurtă durată a Episcopiei asiriene din Cipru, care în perioada dintre anii 1340-1445 a fost obligată să se supună ierarhiei locale latine, în conformitate cu deciziile Conciliului Lateran IV, din anul 1215.

b. Crearea liniei a doua de Iazelihii Catolicoși – Patriarhi ereditari, 1681

În perioada dintre anii 1681-1804 au existat două linii de Patriarhi ai Bisericii Apostolice a Orientului sau așa-zisa Biserică Nestoriană: linia de **Alkoș**, la **Mossul** și aceea de **Șimun-Dinkha**, la **Koceanis**, fiecare având un sistem de jurisdicție propriu.

În anul 1672 Patriarhul unit Mar Șimun XIII, Dincha a anulat unirea cu Roma Veche și fondează din nou „Biserica Assiriană de Munte”.

În anul 1551 o parte din ierarhii asirieni, nemulțumiți de sistemul ereditar al Iazelihilor Patriarhi asirieni și de familia patriarhală de Alkoș, au ales un contracandidat al Iazelihului Catolicos-Patriarh Șimun (Simon) VIII Dinkha (1551-1558), în persoana lui Ioan VIII Sulaqa (1551-1555), din Familia de Salaqa. În anul 1552, acesta a plecat la Roma și, a apelat la ajutorul Papei Iuliu III (1550-1555) care, în data de 20 aprilie 1553, l-a acceptat și l-a hirotonit întru arhiereu, confirmându-l ca Patriarh asirian unit, cu numele de **Simon** (Șimun) **VIII, Patriarh al Caldeilor**.²⁰⁶ După întoarcerea de la Roma, noul Iazelih - Patriarh unit a început să facă o serie de reforme și de îmbunătățiri, ajungând în mare conflict cu Iazelihul Catolicos Patriarh Asirian, de Alkoș și cu administrația de Stat musulmană. În urma intrigilor Iazelihului Catolicos de Alkoș, Iazelihul Patriarh unit a fost persecutat, schingiuit și executat în anul 1555. Din anul 1553, din ordinul Papei, creștinii catolici ai Sf. Toma din India au fost scoși de sub ascultarea sau jurisdicția coroanei regale portugheze și a episcopilor acesteia, romano-catolici și subordonați Iazelihului - Patriarh unit Caldeu.

²⁰⁶ În conformitate cu *Annuario Pontificio per l'anno 1992*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 1992, p. 6.

Între anii 1667 – 1672 s-a ajuns la o criză în Biserica Unită Caldee. Iazelihul Patriarh Mar Șimun XIII Dinkha a refuzat să mai trimită la Roma mărturisirea de credință catolică și în 1672 a anulat chiar și Unirea cu Roma, înființând al doilea Catolicozat-Patriarhie, a “nestorienilor de munte”, cu Scaunul la Mănăstirea Koceannes.

În același timp, prin anii 1667 –1668, Mitropolitul Iosif de Dijarbakir a jurat unire cu Roma, în fața a doi călugări capucini? În anul 1673 a plecat la Roma, fiind numit de Papă Patriarh pentru aproximativ 40.000 de familii asiriene, declarate catolice prin “aclamare”. Revenit de la Roma, la Dijarbakir, în anul 1681, Iosif I a primit de la Papa, Pallium și confirmare ca Patriarh Caldeu, cu Scaunul la Dijarbakir, unde a păstorit până în anul 1695.²⁰⁷

II. Lista cronologică a Catolicoșilor - Patriarhi Iazelihi Asirieni

a. Episcopii, din anul 410 Iazelihi Mitropoliți – Catolicoși ortodocși din Persia și întregul Orient, cu Scaunul la Ktesiphon (în Persia), circa 35-431

Sf. Apostol **Toma**, circa 35 – 37

Mar **Addai** (Sf. Apostol Tadeus), circa 37 – 65²⁰⁸

Mar **Agai**, circa 66 – circa 87

Mar **Mari I**, c. 88 – c. 120

Mar **Abris**, c. 121 – c. 137

Sedisvacanță, 137 – 159

Mar **Abraham** (Oraham I, fost la Kașkar), c. 159 – 171

Mar **Iacob I**, c. 172 – c. 190

Mar **Ahha** (Ahu d’Aboui), c. 190 – c. 220

Mar **Șahioupa** (Șahlupa de Kașkar), c. 220 – c. 240

Sedisvacanță, după a. 240 – c. 317

Mar **Papa**, bar Gaggia, c. 310/317 – † 329

Mar **Șimun I**, Bar Sabba’ei, c. 329 – c. 341

Mar **Șalidoste** (Șahdost), c. 341 – c. 345

Mar **Bar Bașmin**, c. 345 – c. 350

Sedisvacanță, c. 350 – c. 363

Mar **Toumarsa** (Turmarsa), c. 363 – c. 371

Mar **Qaiyuma**, c. 372 – c. 399

Mar **Ișaq**, c. 399 – 410

Mar **Ahhaca**, Ahai, 410 – 415

²⁰⁷ Wilhelm BAUM și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens, Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 2000, p. 108

²⁰⁸ „Mar” sinonim cu „Părinte”, „Sfânt”. Precum Patriarhii monofiziți, din cuprinsul Patriarhiei Antiohiei, poartă numele de „Egnatie”, de la Sf. Ignațiu al Antiohiei, (35-107), al treilea ierarh al acestui Scaun (după Evodie și Sf. Ap. Petru), pe care și l-au adoptat ca model de imitat, tot astfel și Patriarhii Nestorienii au adoptat „titlul” și „numele” de MAR, semnificând „Sfânt”, „Părinte”, „învățat” etc. „Mar” și (sau) „Aba”, „Ava”, în aramaică sunt sinonime. **Mar Abha**, este și numele unui ucenic al Sf. Diacon **Efrem Sirul** (c. 306-373), mare dascăl al școlilor din Nisibis și Edessa, de care nestorienii sunt foarte mândri și pe care-l consideră un Părinte Bisericesc al lor.

Mar **Jab-Alaha I** (Joalaha I), 415 – 420

Iazelihi Catolicoși cu Scaunul la Ktesiphon, din anul 420

Mar **Maana**, 420,? -?

Mar **Frabokht** (Karabucht), 421,? -?

Mar **Dadișu I**, 421 – 431, după ruptura de la Efes, (din anul 431, așa-ziși Iazelihi Patriarhi nestorieni), până în anul 456

Din anul 424, Iazelihi Catolicoși – Patriarhi

Mar **Dadișu I**, 424 – 456

b. Iazelihi Catolicoși-Patriarhi așa-ziși „nestorieni”, cu Scaunul la Ktesiphon, 431-853

Mar **Dadișu I**, 424 – 456

Mar **Babvahi**, 457 – 484

Mar **Aqaq-Acace**, 484 – 496

Mar **Babai I**, c. 497 – c. 503

Mar **Șila/Șeela**, c. 503 – 523

Mar **Narsai** și **Elișa**, c. 524 – 539

Mar **Paulos I**, c. 539 – c. 540

Mar **Aba I**, cel Mare, c. 540 – 552

Mar **Iosip I**, 552 – 566, † 576

Mar **Ezekbiel** (Chazqijil), 566 – 581

Mar **Ișo-Iab I**, d' Arzunaia, 582 – 595

Mar **Sabrișo** (Șorișu) **I**, Garmaqaj, 596 – 604

Mar **Greghor I**, Partaia, c. 605 – c. 609

Sedisvacanță, c. 609 – c. 628

Mar **Ișo-Iab II**, de Gdala, c. 628 – c. 645

Mar **Immeh**, Maremmeh, c. 645 – c. 649

Mar **Ișo-Iab III**, Kdajawaja, c. 649 – 660

Mar **Guivarguis I**, 661 – 680

Mar **Yohannan I**, Ioan, Bar Marta, 681 – 683

Sedisvacanță, 683 – 685

Mar **Hanan-Ișo I** (Hnanișu) Ica, 685 – 692/700

Mar **Yohannan II**, Leprosul, 693 – 694, **Antipatriarh**

Sedisvacanță, 700 – 714

Mar **Sliva Zcha**, 714 – 728

Sedisvacanță, 728 – 731

Mar **Pethion**, 731 – 740

Mar **Aba II**, 741 – 751

Mar **Sorine**, 752,? -?

Mar **Iacob II**, 754 – 773

Mar **Hanan-Ișo II**, 774 – 780

Mar **Timotheus I**, 780 - 823

Mar **Ișo** bar Noun, 823 – 825/828

Mar **Guivarguisis II**, 828 – 830

Mar **Sabrișo II**, 831 – 836

Mar **Abraham II**, de Margaia, 837 – 850

Sedisvacanță, 850 – 853, Scaunul este mutat la Bagdad

c. Iazelihi Catolicoși - Patriarhi cu Scaunul la Bagdad, 853 – 1265

Mar **Teadasis** (Theodosius) **I**, de la Athanasios, 853 – 858

Sedisvacanță, 858 – 860

Mar **Suvaja** (Sergiu) **I**, 860 – 872

Sedisvacanță, 872 – 877

Mar **Israel**, fost la Kașkar, 877,? -?

Mar **Annuș** (Annoșel), fost la Beth-Garmai, 877 – 884

Mar **Yohannan II**, bar Narrai, 884 – 892

Mar **Yohannan III**, 893 – 899

Mar **Yohannan IV**, bar Abgar, 900 – 905

Mar **Abraham III**, Abraza, 905 – 937

Mar **Emmanuel I**, 937 – 960

Mar **Israel** (Esrail), Karkhaja, 961 – 962

Mar **Abdișo I**, de la Garmaja, 963 – 986

Mar **Mari II**, [**Bar-Tobia II**], Mari Aturaja, 987 – 1000

Yohannan V, Ioannis ibn Issa, 1000 – 1011

Yohannan VI, bar Nazuk, 1012 – 1020

Ișo-Iab IV, Bar Ezechiel, 1020 – 1025

Sedisvacanță, 1025 – 1028

Mar **Eliias I**, fost la Teheran, 1028 – 1049

Yohannan VII, Bar Targala, (bar Tagabi), 1049/50 – 1057

Sabrișo III, bar Zanbur, 1057/63 – 1071/72

Abdișo II, bar Ars Autraja, (bar al-Arid), 1072 – 1090/91

Makkiha I, bar Șlemon, 1092 – 1108/10

Mar **Eliias II**, Bar Maqli, 1110 – 1132

Bar Sauma I, 1133/4 – 1136

Sedisvacanță, 1136-1139

Abdișo III, Bar Moqli, 1139 – 1148

Ișo-Iab V –al-Baladi, 1148 – 1176

Eliias III, Abu Khalim, 1176 – 1190

Iab-Alaha II, bar Qaijuma, 1190 – 1222

Sabrișo IV, Bar Qaioma, 1222 – 1226

Sabrișo V, Ibn-Almassihi, 1226-1256

Makkicha II, 1257 – 1265, **Scaunul Patriarhal este transferat la Taebriș**

d. Catolicoși - Patriarhi cu Scaunul la Tabriz-Maragha, 1265 – 1281/82
Dincha I, Epiphane Aribilaja, 1265 – 1281/2

e. Cu Scaunul la Maragha, 1281/2 - 1317
Iab-Alaha III, (Yahballaha III) bar Turkaje, 1283 – 1317/18

f. Cu Scaunul la Arbela (Arbil,Irak), 1318 – 1328/32
Timotheus II, Aribilaja, 1318 – 1328/32

g. Cu Scaunul la Karamles, 1329/32 - 1364
Dincha II, Karamles, 1329/32 – 1364, în perioada 1359–1364, doi Patriarhi

h. Cu Scaunul la Mossul, 1359 - 1437
Dincha III, 1359 – 1368, Scaunul Patriarhal este transferat la Mossul
Mar Șimun II, 1368 – 1392

Sedisvacanță, 1392 – 1403

Catolicoși - Patriarhi din Familia de de Alkoș, 1403 - 1804
Mar Șimun III, 1403 – 1407

Sedisvacanță, 1407 – 1437

Mar Eliia IV, c. † 1437,? -?

În anul 1437 au fost instituiți Iazelihii Catolicoși – Patriarhi Ereditari,
din Dinastia de ALKOȘ, până în anul 1804²⁰⁹

i. Cu Scaunul la Alkoș, apoi Yesireh, 1437 - 1503
Mar Șimun IV, Bassidika, 1437 – 1497
Mar Șimun V, (Mar Yohannan), c. 1497 – 1501
Mar Eliia V, c. 1502 – 1503

j. Iazelihii - Patriarhi de Rabban Hormizd, 1505 - 1804
Mar Șimun VI, 1504 – 1538
Mar Eșuiov Șimun VII, bar Mama, c. 1538 – 1551

1551, Dezbinarea Bisericii Nestoriene (1551-1553)
prin realizarea Unirii cu Roma, împreună păstorire a celor doi iazelihii
catolicoși - patriarhi, în prima fază de constituire a rupturii bisericești

²⁰⁹ Sistemul Patriarhilor ereditari este în uz până astăzi, în Biserica Nestoriană, cu anumite evoluții pe care le vom menționa ulterior.

În acest context, Scaunul și demnitatea de Patriarh erau transmise de la unchi, la nepot, cu candidați din cadrul dinastiei de Alkoș, pentru că și la nestorienii episcopii și patriarhii erau aleși și hirotoniți dintre călugări. Patriarhii nestorienii și Dinastia de Alkoș nu dețineau nici o funcție sau putere politică. Un caz asemănător oferă Biserica din Montenegro, unde Mitropoliții ortodocși, din Dinastia de **Petrović-Njegoș**, în perioada de timp dintre anii **1696 – 1852**, dețineau și funcția de Voievozi ai Țării, adică au cumulat puterea bisericească, cu aceea politică și administrativă în Stat. Indiferent de confesiune, toți Ierarhii ortodocși și vechii orientali erau considerați de către preoții și credincioșii lor ca și conducători naționali, „etnarhi” ori apărători ai identității etnice, confesionale, de limbă, cultură și specific propriu, în fața autorităților creștine și mai cu seamă necreștine, sau acolo unde aceștia se aflau în minoritate, însă formal, această funcție de „etnarh”, a deținut-o doar Patriarhul Ecumenic și numai sub stăpânirea sultanilor **otomani** (1453 – 1922).

Mar **Dincha Șimun VIII**, Dinkha, 1551 – 1558, *la nestorieni!*

[Yuhanna Sulaqa **Șimun VIII / IX**, 1551–1555,
cu Scaunul la **Dijarbakir**, *la uniți*]

Mar **Eliia VI**, bar Givargis, 1558 – 1591

Mar **Eliia VII**, 1591 – 1617

Mar **Eliia VIII**, 1617 – 1660, ademenit la Unire cu Roma!

Mar **Eliia IX**, Șimun, Yukahannan Maraugin, 1660 – 1700, ademenit la Unire cu Roma!

1. Primul Scaun: *Linia de Alkoș, 1681-1804*

Mar **Eliia X**, Maraugin, 1700 – 1722

Mar **Eliia XI**, Dinkha, 1722 – 1778

Mar **Eliia XII**, Ișo-Iab, (Ishoyahb), 1778 – 1804, cu care Dinastia de Alkoș se stinge,
atașându-se de uniții cu Roma

2. Al doilea Scaun: *Linia de Șimun - Dinkha, din anul 1681, până astăzi*

**Iazelihii Catolicoși - Patriarhi ereditari, ai Bisericii Asiriene Apostolice și Catolice
a Orientului, linia de Șimun-Dinkha, cu Scaunul la Kohanis-Koceanis,
1681-1920, apoi la Chicago și San Francisco, S.U.A. etc.**

Mar **Șimun XIII**, Dinkha, 1662/1681 – 1700, cu **Scaunul la Kohanis** sau **Koceanis**, în
anul **1672**, a anulat unirea cu Roma Veche și fondează din nou Biserica
Assiriană, creându-se astfel două Patriarhate, cu două jurisdicții

Mar **Șimun XIV**, Șlemon, 1700 – 1740

Mar **Șimun XV**, Maqdassi Mihail Muchattis, 1740 – 1780

Mar **Șimun XVI**, Juna, 1780 – 1820

Mar **Șimun XVII**, Abraham, 1820 – 1860/1

Mar **Șimun XVIII**, Ruvil, 1860/61 – 1903

Mar **Șimun XIX**, Benjamin, 1903 – 1918, cu Scaunul la **Salamas**

Mar **Șimun XX**, Poulos, 1918 – 1920, cu Scaunul la **Mossul**

Mar **Șimun XXI**, Ișaia, 1920 – 1975, cu Scaunul la **San Francisco**, S.U.A

Mar **Thomas**, Darmono, 1964 – 1968, †1969, **Antipatriarh**,
pentru „nestorienii” cu calendarul julian, stiliști, cu Scaunul la Bagdad

Mar **Addai II**, Șleemon, Gheevargese, din 1968 - , **Antipatriarh**,
pentru „nestorienii” stiliști, cu Scaunul la Bagdad

Mar **Dincha IV**, 1976 – cu Scaunul la **Chicago**, S.U.A

III. „Nestorienii” Uniți sau Biserica Catolică Caldee, din anii 1551-1553

Există aproximativ 304.000 credincioși catolici caldei, răspândiți în Irak, Iran, Siria, Liban, Turcia, Israel, Egipt, Franța, S.U.A. etc. Din anul 1551, o parte infimă din Biserica Assiriei a Răsăritului a încheiat o Unire cu Roma, constituindu-se ca Biserica Unită, astăzi având un Patriarh cu Scaunul de **Babilon** și cu reședința în Bagdad, unde se află și o grupă puternică de creștini caldei uniți. Ritul Caldeu este celebrat în limba Aramaică.

Biserica Catolică Caldee avea ca și concurent pe Catolicosul Patriarh Asirian și un mare dușman în autoritățile musulmane turcești. În timpul masacrelor turcilor tineri, din preajma primului război mondial, au fost uciși și dintre caldeii catolici, circa 70.000 de persoane.

În anul 1551, o parte dintre ierarhii asirieni, nemulțumiți de sistemul ereditar al Patriarhilor asirieni și de familia patriarhală de Alkoș, au ales un contracandidat al Catolicosului-Patriarh Șimun (Simon) VIII Dinkha (1551-1558), în persoana lui Ioan VIII Sulaqa (1551–1555), din Familia de Salaqa. În anul 1552, acesta a plecat la Roma și apelând la ajutorul Papei Iuliu III (1550-1555), care în data de 20 aprilie 1553, l-a acceptat și l-a hirotonit întru arhiereu, confirmându-l ca Patriarh asirian unit, cu numele de **Simon** (Șimun) **VIII, Patriarh al Caldeilor.**²¹⁰ După întoarcerea de la Roma, noul Patriarh unit a început să facă o serie de reforme și de îmbunătățiri, ajungând în mare conflict cu Catolicosul Patriarh Asirian, de Alkoș și cu administrația de Stat musulmană. În urma intrigilor Catolicosului de Alkoș, Patriarhul unit a fost persecutat, schingiuit și executat în anul 1555. Din anul 1553, din ordinul Papei, creștinii catolici ai Sf. Toma din India au fost scoși de sub ascultarea sau jurisdicția coroanei regale portugheze și a episcopilor acesteia, romano-catolici și subordonați Patriarhului Caldeu.

Între anii 1667-1672 s-a ajuns la o criză în Biserica Unită Caldee. Patriarhul Mar Șimun XIII Dinkha a refuzat să mai trimită la Roma mărturisirea de credință catolică și în 1672 a anulat chiar și Unirea cu Roma, înființând al doilea Catolicat-Patriarhat, al “nestorienilor de munte”, cu Scaunul la Mănăstirea Koceannes.

În același timp, prin anii 1667-1668, Mitropolitul Iosif de Dijarbakir, a jurat unire cu Roma, în fața a doi călugări capucini. În anul 1673 a plecat la Roma, fiind numit de Papă Patriarh pentru aproximativ 40.000 de familii asiriene, declarate catolice prin “aclamare”. Revenit de la Roma, la Dijarbakir, în anul 1681, Iosif I a primit de la Papa, Pallium și confirmare ca Patriarh Caldeu, cu Scaunul la Dijarbakir, unde a păstorit până în anul 1695.

Iazelihi - Patriarhi Uniți Caldei, din Familia de Sulaqua

Yuhanna Sulaqa **Șimun VIII**, 1552 – 1558, cu Scaunul la **Dijarbakir**

Abdișo IV, Maroun, 1555 – 1567, cu Scaunul la **Sirt**

Sedisvacanță, 1567 – către anul 1578

Iab-Alaha V, în jurul anului 1578 – 1580, cu Scaunul la **Sirt**

Mar **Șimun IX**, 1580/81 – 1600, cu Scaunul la **Urmia**

Mar **Elia Șimun X**, în jurul anului 1600 – 1638, cu Scaunul la **Salamas**

Mar **Eșuiov Șimun XI**, în jurul anului 1638 – 1656, cu Scaunul la **Salamas**

Mar **Ioalaha Șimun XII**, 1656 – 1662, cu Scaunul la **Salamas**

²¹⁰ În conformitate cu *Annuario Pontificio per l'anno 1992*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 1992, p. 6.

Mar **Șimun XIII**, Dincha, 1662 – 1700, cu Scaunul la **Kohanis**
1672, Mar **Șimun XIII**, Dincha a anulat unirea cu Roma Veche și fondează din nou
 “Biserica Assiriană de munte”,

1681 – până astăzi

Iazelihi - Patriarhi Uniți Caldei, cu Scaunul la:

Diyarbakir (sau Dijarbakir), Mossul, Bagdad, Beirut, Bagdad

Mar **Iusuf I**, 1681 – 1695, cu Scaunul la **Dijarbakir**

Mar **Iusuf II**, 1696 – 1713, cu Scaunul la **Dijarbakir**

Mar **Iusuf III**, 1713 – 1757, cu Scaunul la **Dijarbakir**

Mar **Iusuf IV**, 1757 – 1781, cu Scaunul la **Dijarbakir**

Sedisvacanță, 1781 – 1804

Mar **Iusuf V**, 1804 – 1828, cu Scaunul la **Dijarbakir**

Yohannan VII, Hormez, 1830 – 1838, cu Scaunul la **Mossul**

Nicolae Zaia, 1840 – 1848, † 1855, cu Scaunul la **Mossul**

Iosif VI, Audo, 1848 – 1878, cu Scaunul la **Mossul**

Elia XIV, Abo-Aljonan, 1879 – 1894, cu Scaunul la **Mossul**

Abdișo V, Khaiat, 1894 – 1899, cu Scaunul la **Mossul**

Iosif Emmanuel II, Toma, 1900-1947, cu Scaunul la **Mossul**, din anul 1940 în **Bagdad**

Iosif VII, Ghanima, 1947 – 1958, cu Scaunul la **Bagdad**

Paul II, Ceiho, 1958 – 1989, cu Scaunul la **Bagdad**

Raphael I, Ben David, 1989 – 2003, cu Scaunul la **Beirut**, Liban

Emanuel Deli, 2003 – cu Scaunul la **Bagdad**

2. Biserica Ciprului

Arhiepiscopi sub jurisdicția Patriarhiei de Antiohia, până în anul 431

Arhiepiscopia cuprinde șase eparhii sufragane sau Mitropolii, după sistemul canonic grecesc, trei mănăstiri de călugări și șase de călugărițe, cu 442.000 de credincioși. Scaunul Arhiepiscopal se află acum în Nicosia, iar titularul este Mitropolit al Nicosiei și *Arhiepiscop de Nea Justiniana și întreg Ciprul*.

Vechiul Scaun Arhiepiscopal se afla, încă de pe timpul Sf. Apostol Barnaba, în **Salamis** – Constanța, oraș situat la o șase kilometri nord de orașul Famagusta.²¹¹ În anul 647 arabii au cucerit Ciprul, prădând și distrugând complet orașul Salamis, iar pe locuitori i-au luat în robie ori i-au obligat să treacă la islam. Situația nu s-a ameliorat nici în deceniile următoare ocupației arabe, și în anul 688, împăratul romeu Justinian II (685-695), l-a invitat pe Arhiepiscopul Ciprului, cu o parte din populație, să se mute la Helespont, provincie din Asia Mică, iar Scaunul Arhiepiscopal l-a transferat la Neo-Justinopolis, oraș din provincia

²¹¹ Orașul a fost fondat înainte de anul 520 î.d.Hr., când apar deja numele regilor ciprioți, de Salamis, pe monezi.

respectivă. În acest context, împăratul a mai dispus ca Sinodul Trulan II sau quinisex, din anul 692, să confirme Autocefalia Bisericii Cipriote, și pentru această nouă situație, prin canonul 39. Pentru credincioșii creștini ortodocși, rămași pe insulă, care reprezentau majoritatea populației, episcopul Dumitru de Chitros a călătorit până la Bagdad, pentru a cere Califului drepturi. Șirul Arhiepiscopilor Ciprului s-a continuat „în exil”, până în anul 965, când împăratul romeu Nichifor II Focas (963-969) a eliberat insula Cipru de arabii musulmani. Între anii 965-1191, insula s-a bucurat de liniște, libertate și bunăstare. În anul 965 Arhiepiscopul Ciprului a revenit acasă, dar a continuat să păstreze până astăzi, în titulatură, numele de Arhiepiscop al Noii Justiniane și al întregului Cipru, rezidând mai întâi la Arsinoe (azi Marion), apoi la Famagusta (aproape de orașul Salamis, unde a fost Scaunul Arhiepiscopiei timp de mai bine de șase secole (45-688), după care a fost transferat la Leucosia-Nikosia.²¹²

Barnabas, Apostolul, în jurul anului 45 – 61, omorât cu pietre, din ordinul împăratului Nero

.....

Ghelasie, în jurul anului 325,? -?

Epifanie, 368 – 403

Sabin I, 403,? -?

Troilos,? – 431

Arhiepiscopi Autocefali,

cu Scaunul la Salamis (până în anul 688), în conformitate cu canonul 8 al Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes, din anul 431, autocefalie întărită apoi și de împăratul Zenon (474-491), și reconfirmată de canonul 39 al Sinodului II Trulan sau quinisex, din anul 692, grație intervenției împăratului Justinian II (685-695), protectorul ciprioților.

Reginos, 431 -?

Olympios I, c. 449 – 451

Sabin II, în jurul anilor 457 / 458,? -?

Anthemios, în jurul anilor 470,? -?

.....

Olympios II,? -?

Filoxenos,? -?

Damian,? -?, în timpul împ. Justinian I (527 – 565)

Sofronie I,? -?, în sec. VI

Grigorie I,? -?

Arcadie I,? -?, sfârșitul sec. VI / încep. sec. VII

Plutarh, în jurul anului 620 – 625

Arcadie II, în jurul anului 630 – 641

Sergiu,? -?, în jurul anului 643

Epifanie II,? -?, în jurul anului 685

²¹² *Istorie Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, p. 365.

Ioan I,? , înainte de anul 688 -?, după anul 692; din anul 688 în Helespont, Nea Justiniana

.....
Gheorghe I,? -?, în jurul anului 750

Constantin,? -?, în jurul anului 783 / 787

.....
Epifanie III,? -?, în jurul anului 870

Eustatie,? – 890

Vasile,? -?, sfârșitul sec. X, începutul sec. XI

.....
Nicolae, Mouzalon,? -?, în jurul anului 1100

.....
Ioan II, Criticul, 1151 – 1174

Barnaba II, 1175 -?

Sofronie II,? -?, în jurul anului 1191; insula este cucerită de cruciada a III-a.

Isaia,? -?, în jurul anului 1209

Neofit, 1222 – 1251

Gheorghe II,? -?, în jurul anului 1254

Gherman I,? -?, în jurul anului 1260,

Insula Cipru, după ce a fost cucerită de **cruciații** regelui Richard Inimă de Leu al Angliei, în anul 1191, câteva luni mai târziu, acesta a vândut-o cavalerilor templieri. În anul 1192 și templierii au vândut insula fostului rege al Ierusalimului, care trăia în exil, Guy de Lusignan. El a organizat-o după regulile societății apusene și catolice. În anul 1489 insula a fost cumpărată de Republica Veneția, fără să se fi îmbunătățit situația pentru băștinașii ciprioți.

În anul 1191, și mai ales între anii 1260-1571, Biserica Ciprului și autocefalia acesteia au avut mult de suferit sub stăpânirea baronilor occidentali. Ierarhia ortodoxă a fost abrogată, episcopii alungați și înlocuiți cu episcopi latini sau romano-catolici. Biserica Ortodoxă din Cipru a supraviețuit mai bine de trei secole în catacombe.²¹³

În anul 1571 insula a fost cucerită de turci, care i-au alungat pe latini, au redat libertatea de funcționare publică a Bisericii Ortodoxe, au reactivat ierarhia acesteia, redându-i drepturile autocefale de dinainte de anul 1191.

În anul 1660, Arhiepiscopul Ciprului a devenit și Etnarh al milettului ortodox de pe insulă, rum miletti, precum era cazul și cu Patriarhul Ecumenic, și sub controlul acestuia.²¹⁴

²¹³ Seria Arhiepiscopilor Bisericii Ciprului am luat-o după: Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 572-577 [= SOPHIA, Quellen Östlicher Theologie, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23]. Pentru Biserica Ciprului vezi pp. 604 – 606.

²¹⁴ Dietmar W. **WINKLER** – Klaus **AUGUSTIN**, *Die Ostkirchen*, Ein Leitfaden, mit Beiträgen von Grigorios **Larentzakis** und Philipp **Harnoncourt**, Hgg. Im Auftrag von Pro Oriente – Sektion Graz, aus Anlaß der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung, Andreas Schnider – Verlagsatelier, Graz, 1997, pp. 53 – 55.

Între anii 1571-1878 insula s-a aflat deci sub stăpânire otomană, care s-a purtat cu multă toleranță față de creștinii ciprioți, motiv pentru care mulți nestorienii, maronți, armeni, sirieni și alți monofiziți, chiar și evrei etc., au preferat să se stabilească în Cipru. În anul 1821, când a izbucnit revoluția în Grecia, episcopii ciprioți au simpatizat și ei cu planurile de eliberare națională ale grecilor de sub stăpânirea otomană. Acțiunile de răzbunare ale turcilor otomani au fost și ele pe măsura barbariei lor anatolice. Toți episcopii insulei, preoții și o mulțime de credincioși au fost omorâți. Structurile bisericești cipriote au fost distruse. Din paginile anterioare ne sunt cunoscute și acțiunile de răzbunare ale otomanilor din anul 1821, contra populației din Grecia, precum și cazul Patriarhului Ecumenic Sf. Grigorie V, Mucenic și Martir al luptei pentru independență națională și bisericească a Greciei (1797-1798, 1806-1808 și 1818-1821, sinaxar pe 10 aprilie). Din ordinul sultanului Mahmud II (1808-1839), în ziua de Sf. Paști, duminică 10 aprilie 1821, Patriarhul Grigorie V a fost spânzurat de Poarta din mijloc a curții Patriarhiei Ecumenice.

Abia după trei ani, în anul 1824, Patriarhia Antiohiei a reușit să trimită în Cipru o nouă ierarhie și preoți, fapt care a contribuit la liniștirea situației locale. Între anii 1878-1959 insula se afla sub stăpânirea britanică, iar din anul 1925 a devenit colonie a coroanei engleze. Episcopii ortodocși și restul clerului n-au colaborat cu puterea (nici cu cruciații, nici cu turcii și nici cu englezii), ci au sprijinit din umbră și pe față toate acțiunile pentru independența politică, națională și bisericească a Ciprului. Arhiepiscopul Chiril III (1916-1933) a susținut pe față unirea Ciprului cu Grecia, motiv pentru care autoritățile coloniale engleze l-au depus din funcție și l-au obligat să părăsească Ciprul, murind în exil. Scaunul Arhiepiscopal a rămas astfel vacant 14 ani și abia în anul 1947 colonialiștii britanici au îngăduit alegerea unui urmaș al lui Chiril III. A fost o binecuvântare a lui Dumnezeu, posibilitatea oferită în anul 1959, ca Arhiepiscopul **Macarios al III-lea** (1950-1977) să devină și **primul președinte al Republicii Cipru** (1959-1977), imprimând insulei drumul spre viitorul epocii moderne, în cele din urmă căzând și el victimă unui atentat, după ce turcii, încă în anul 1974 au invadat insula, distrugând în mod barbar tot ce întâlneau în cale și decimând populația creștină.

Timotei, 1572 – 1575

Laurențiu,? -?, în jurul anului 1580

Neofit,? – 1592

Atanasie, 1592 – 1600

Veniamin, 1600 – 1605

Hristodoulos I, 1606 – 1639

Nichifor, 1640 – 1674

Ilarion, Kigalas, 1674 – 1682

Hristodoulos II, 1682 – 1690

Iacob I, în jurul anului 1691 – 1692

Gherman II, în jurul anului 1695 – 1705

Atanasie III, Dabâs, **al Antiohiei**, ca **Locțiitor al Scaunului, 1705 – 1708** (Atanasie III a păstorit în două rânduri: 1. ca Antipatriarh, 1685-1694 [în timpul

păstoririi canonice a Patriarhului Chiril V, Za'im, a doua oară,? 1682 – 5/16 ianuarie 1720] și 2. ca patriarh canonic, adică legitim, 1720-1724)

Iacob II, 1709 – 1718

Silvestru, 1718 – 1733

Filotei, 1734 – 1759

Paisie, 1759 – 1767

Hrisantos, 1767 – 1810

Ciprian, 1810 – 1821, ucis de turci, din ordinul Sultanului

Damaschin, 1824 – 1827, trimis de Patriarhul Antiohiei

Panaretos, 1827 – 1840

Ioanichie, 1840 – 1849

Chiril I, 1849 – 1854

Macarie I, 1854 – 1865

Sofronie, 1865 – 1900

Chiril II, 1909 – 1916

Chiril III, 1916 – 1933, depus din Scaun de englezi și trimis în exil

Sedisvacanță, 1933 – 1947, Locțiitor fiind Leontie,

Episcopul de Pafos, viitorul Arhiepiscop

Leontie I, 1947

Macarie II, 1947 – 1950

Macarie III, Kykkotes, 1950 – 1977, din 1959 și Președinte al Statului

Hrisostomos, Kykkotes, 1977 –

3. Sciziunea siro-monofizito-iacobită, din anul 557/558 sau Biserica Siro-Occidentală ori Iacobită, numită impropriu și Siro-Ortodoxă, în conformitate cu Sciziunea monofizită²¹⁵ din anul 536

**Catolicoși – [Anti]Patriarhi siro-monofiziți ai Antiohiei,
actualmente cu sediul în Damasc:²¹⁶**

Catolicos, din anul 420, titlul întâistătătorului Bisericii Persiei, iar din anul 424 *Catolicos-Patriarh* (desigur că acest titlu este o interpolare târzie, deoarece titlul de

²¹⁵ În conformitate cu deciziile din anul 536, de la Constantinopol, Sinodul contra lui Antim I al Constantinopolului (535-536), Severus (fost al Antiohiei, 512-518, † 538), episcopului Petru al Apameei călugărul Zoaras și alți monofiziți ori adepți ai acestora. În acest an are loc sciziunea melkito-monofizită.

²¹⁶ Pentru numerotare, trebuie avut în vedere că ierarhii fiecărei sciziuni se consideră urmași legitimi ai celor de dinainte de ruptura canonică. În acest caz, patriarhii, mitropoliții și episcopii monofiziți se consideră urmașii legitimi ai celor ortodocși de dinainte de despărțirea canonică, uniții (ortodocși și vechi orientali) se consideră urmași legitimi ai celor din Biserica de care s-au rupt.

patriarh a fost atestat abia la 451, la Sinodul Ecumenic de la Calcedon), recte **Catolicos-Mitropolit**. *Termenul de „Catolicos” nu are nici o legătură cu semnificația lui confesională actuală, de „catolic”, adică universal, general. Etimologia este aceeași, dar semnificația este alta: substituit general; exarh; vicar al Patriarhului Antiohiei în ținuturi îndepărtate; delegat al Patriarhului, acolo, unde acesta nu poate exersa jurisdicția în mod direct; „Episcopus in laterae” (episcop în sau ,pentru’ depărtare, în ascuns, în secret, pus la adăpost, acoperit canonic etc.). În Biserica Persiei, termenul de „catolicos” (preluat ulterior și de georgieni, de armeni și de sirienii monofiziți, inclusiv ramura indiană a Sf. Toma) are înțelesul de „căpetenie generală” a Bisericii, indiferent de rangul pe care, ierarhul respectiv îl poartă: episcop, arhiepiscop, mitropolit, patriarh. Titlul este specific Bisericilor locale sau naționale, care au fost sub jurisdicția Patriarhiei Antiohiei (Persia, Georgia, Armenia, Sirienii monofiziți) și s-au aflat tot timpul ori au ajuns ulterior, din cauza oscilării granițelor Imperiului Romeu, în afara frontierelor acestuia. Acest titlu, de „catolicos” a mai fost conferit și Mitropolitului de Efes, dar din alte considerente, decât acelea menționate pentru Patriarhia Antiohiei. Drepturile și insigne arhieresti ale catolicoșilor sunt egale cu acelea ale patriarhilor, doar din punct de vedere onorific ei urmează la rând, după patriarhi.*²¹⁷

De iure, Biserica Monofizită Coptă, din Egipt a fost creată în anul 536, în urma Sinodului local de la Constantinopol, convocat de împăratul Justinian I, peste voința împărătesei Teodora (protectoare a monofiziților) și de Patriarhul Mina (536-552) contra lui Antim I al Constantinopolului (535-536), Severus, fost al Antiohiei (512-518, † 538), episcopului Petru al Apameei, călugărului Zoaras și altor monofiziți ori adepți ai acestora. Sinodul s-a desfășurat sub protia Papei Agapet I (535-536), care se afla în Constantinopol într-o misiune politică. *Semnarea sau acceptarea deciziilor acestui Sinod erau obligatorii pentru toți cei suspecți de monofizitism sau mărturisitori pe față ai acestei erezii.*

De facto, această Biserică exista deja, încă de la Sinodul al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451.

Primul Patriarh al Bisericii Copte din Egipt a fost Dioscur I, proin Patriarh ortodox al Alexandriei, depus din Scaun la Sinodul Ecumenic din Calcedon: **Dioskoros I**, 444 – 13 octombrie 451. **Dioscur I** a fost **depus** la Sinodul Ecumenic de la Calcedon (8 – 25 octombrie 451), **nu** pentru că era **eretic monofizit**, ci din motive disciplinare, pentru că a organizat și condus acțiunile și brutalitățile parabolanelor de la "Sinodul tâlhăresc" din Efes, din anul 449, † 4 septembrie 454. Leagănul monofizitismului a devenit Egiptul, iar apologeții lui au fost călugării de acolo, precum și cei „zece mii de monahi”, din mănăstirile Palestinei.²¹⁸

Din Egipt, monofizitismul s-a extins în Siria, Mesopotamia și Armenia, precum și în restul regiunilor de limbă arameică și arabă.

²¹⁷ Ioan N. FLOCA, *Dreptul canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. I, Edit. Inst. Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1990, pp. 338-339: „Catolicoșii”.

²¹⁸ *La tradition Syriacque, Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente, Vienne, 24-29 juin 1994*, extras din ISTINA, Paris, 1995, 160 p. (mai mulți colaboratori)

Prin constituirea Bisericilor Nestoriene și Monofizite, la marginea Imperiului Romeu și pe cuprinsul celui Persan se mai poate constata un fenomen nereligios, determinat numai de factorii bisericești, **adică apariția Bisericilor Naționale**. Pe cuprinsul Imperiului Romeu acest fenomen este mult mai vechi, însă fără o notă etnică atât de pregnantă, după cum a fost cazul la monofiziți și nestorieni. Canonul 8 al Sinodului al III-lea Ecumenic de la Efes, din anul 431, consacră deja Autocefalia Bisericii din Cipru.²¹⁹

Monofiziții erau și ei foarte dezbinați și divizați în diferite etnii (egipteană, siriană și armeană), curențe și influențe.

Erau atât de dezbinați, încât foarte greu se puteau decide asupra vreunui candidat la funcția de Patriarh. Dar ce-i una pe toți monofiziții deopotrivă, era ura împotriva Sinodului Ecumenic de la Calcedon, împotriva prescripțiilor imperiale de la Constantinopol și împotriva patriarhilor „melkiți”, numiți, trimiși sau susținuți de împărat.

„Dar înșiși monofiziții au dat ocazie la o nouă frământare, căci patriarhul exilat Sever al Antiohiei și Iulian din Halicarnas s-au înfruntat la Alexandria pe tema „stricăciunii” sau „nesticăciunii” trupului lui Hristos înainte de înviere. Severinii erau considerați „ftartolatri” pentru că acceptau stricăciunea trupului lui Hristos, iar iulianiștii erau denumiți „aftartolatri”, pentru că apărau nesticăciunea trupului Domnului. Conflictul a continuat sub patriarhul severian **Teodosiu** și cel iulianist **Gaianus**.”²²⁰

Monofiziții sau miafiziții sirieni își au originea în populația de limbă arameică, care locuia în Mesopotamia și regiunile ei de graniță, adică între două mari imperii: Roman și Part sau Persan, acesta din urmă fiind înlocuit în secolul III, cu cel Sasanid. Sfâșierea unui grup etnic, între două imperii dușmane, a avut influențe nefaste asupra evoluției bisericești a poporului arameico-sirian. Pentru Creștinismul arameico-sirian, leagănul culturii, teologiei și literaturii acestui popor l-a constituit orașul Edessa. Dialectul est-sirian a devenit limba literară, în care s-a tradus Biblia și s-a scris întreaga teologie și literatură profană siriano-aramaică, până târziu în evul mediu, când, și în regiunile amintite s-a impus limba arabă. Limba siriană, în perioada respectivă, a avut în Orient importanța pe care o deținea Limba latină în apusul Europei.

Scoala Creștină din Edessa este mai veche chiar și decât aceea din Antiohia. Acolo a studiat și învățatul preot Lucian (240-312) din Antiohia. **La sfârșitul secolului al IV-lea, Noul Testament era deja tradus în limba siriană**, pe timpul când Biserica din familia antiohiană încă nu era divizată. Ceva mai târziu, această primă traducere a fost folosită și de către Episcopul Rabbula al Edessei (412-435), pentru traducerea integrală a **Bibliei** în limba siriană (=aramaică), numită **Peșitta**, devenit textul canonic pentru toți creștinii sirieni. Nu se știe încă precis cine a făcut primele traduceri ale Vechiului Testament în limba siriană. Cel puțin Pentateuhul, dacă nu întreg Vechiul Testament, trebuie să fi fost tradus de niște cercuri evreiești din Siria, pentru că bibliciștii au găsit unele asemănări ale textului cu **Targumele** evreiești.

²¹⁹ Autocefalia ca principiu al organizării bisericești [în sensul inițial de “autonomie”], este mult mai veche decât Sinodul Ecumenic de la Efes, din anul 431, fiind recunoscut prin canonul 34 Apostolic, precum și prin canonul 6 al Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, precum și prin canonul 2 al Sinodului II Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381.

²²⁰ Luat din *Istorie Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, Op.cit., p. 273.

Canonul Sfintei Scripturi era deja fixat cu mult înainte de anul 367, când Sfântul Atanasie cel Mare, Patriarhul Alexandriei (328-373), îl amintește în Scrisoarea lui festivă de Paști.²²¹

Sf. Iacob Țanțalos, zis **El Baradai** (de la **Barda'tha**, haina de păr de cal, cu care umbla, ca un cerșetor 500-578), Patriarhul **Sever** al Antiohiei (512-518, † 538) și călugărul **Ioan** de Hefaestos, ajuns ulterior episcop miafizit, au fost cei mai fanatici susținători ai monofizitismului în Siria, Mesopotamia și Orient.²²²

Adevăratul fondator al Bisericii Miafizite din Siria și Mesopotamia a fost Iacob Baradai. De acolo, monofizitismul se va extinde încă, afectând și Biserica Ortodoxă din **Armenia**. De la numele său – Iacob Baradai – Biserica miafizită din Siria și Mesopotamia a și primit numele de „**Iacobită**”.

După anul 527 merge la Constantinopol, împreună cu proinpatriahul Sever al Antiohiei, primit fiind ca oaspeți ai împărătesei Teodora, pentru că era un ascet cu darul minunilor. Ceilalți monofiziți de vază au fost chemați în capitală, unde li s-a rezervat un castel ca un fel de „domiciliu forțat”, susținuți însă și protejați de împărăteasă. Cu timpul, Iacob se va retrage într-o mănăstire din Constantinopol. A stat în capitala imperiului 15 ani, unde, prin anul 541, împreună cu încă doi preoți, a și fost hirotonit Episcop de Edessa, de către ierarhii din castelul sau domiciliul forțat al acestora, în Constantinopol, fixându-i-se jurisdicția asupra Asiei. Iacob, împreună cu Teodor de Bostra (pentru Palestina și Arabia) și încă un candidat, au fost hirotoniți întru arhieru de către Teodosie al Alexandriei, Antim fost al Constantinopolului, Constanțiu fost de Laodiceea, Ioan din Egipt etc. Deghizat în haine de cerșetor, după hirotonirea întru arhieru, va fugi din Constantinopol, cutreierând astfel Asia Mică, Siria și Mesopotamia, până în Persia. Peste tot, pe unde se simțea nevoia, a numit și hirotonit preoți. Cu timpul au mai fost hirotoniți și alți episcopi monofiziți, atât în Egipt, cât și în Siria, Arabia, Palestina etc., constituindu-se încet o ierarhie aparte, paralelă cu cea melchită sau ortodoxă și, pe cât posibil, cu sediul în aceleași localități: o dublare a ierarhiei, cum se întâmpla la fiecare sciziune sau ruptură bisericească.

Succesul monofiziților se explică și din cauza dezbinărilor din familia imperială: împăratul Justinian I (527-565) era un fidel apărător al Sinodului de la Calcedon, din anul 451, însă împărăteasa **Teodora**, soția lui, pe baza tezelor din **Henotikon** (din anul 482, al împăratului Zenon, 474-491) îi susținea pe monofiziți, atitudine justificată și din motive

²²¹ Textul acestei scrisori formează **canonul al doilea** al Sf. Atanasie cel Mare, din Colecția de canoane ale Bisericii Ortodoxe. Acest canon este întregit sau confirmat și de către canonul 2 Trulan (692); 60 și 85 Apostolic; 24 din Cartagina, 419; 60 din Laodiceea, 343; canonul Sf. Grigorie de Nazianz † 389; canonul Sf. Amfilohie † 395.

²²² Privitor la Biserica Siriană și Creștinismul ortodox și monofizit de acolo, vezi: Horst **KLENGEL**, **SYRIEN zwischen Alexander un Mohammed. Denkmale aus Antike und frühem Christentum**, Herold Verlag, Wien, München, 1987, 212 p., incl. 173 il., pl. și hărți.
Hans **HOLLERWEGER**, **Lebendiges Kulturerbe TURABDIN, Wo die Sprache Jesu gesprochen wird (trilingvă: germană, engleză, turcă)**; Living Cultural Heritage Turabdin, Where Jesus' language is spoken; Canli Kültür Mirasi Turabdin Isa Mesih dilinin konuşulduğu yer; Unter Mitarbeit von Andrew PALMER und mit einer Einleitung von Sebastian BROCK, Freunde des Turabdin, Linz, 1999, 367 p., incl. Il., pl., hărți.
SYRIEN. Von den Aposteln bis zu den Kalifen, Wissenschaftliche Leitung und Redaction Erwin M. RUPRECHTSBERGER, Stadtmuseum Nordico, Linz, 1993, Catalog al epocii, 520 p., cu 530 il., color și alb-negru, pl. și hărți.

diplomatice, pentru a evita eventualele conflicte în masă și răscoale prin regiunile răsăritene și de graniță ale imperiului.²²³

[Anti]Patriarhii siro-monofiziți ai Antiohiei
Catolicozatul sirian al Antiohiei

Actualmente, există peste 500.000 de credincioși în Siria, Liban, Turcia, Israel, Iordania, Irak, Europa, America etc. Peste un milion de credincioși se află în India. Catolicozat autocefal, cu Scaunul la Damasc, organizat în 27 de eparhii, cu cinci mănăstiri. Biserica este de rit sirian apusean, cu limbi liturgice: arameică, arabă, turcă, iar în India limba malayalam. Crăciunul îl sărbătoresc la 6 ianuarie, iar Sfintele Paști, împreună cu celelalte Biserici ortodoxe.²²⁴

Titulatura: Sanctitatea Sa N. Catholicos Patriarh Siro-Ortodox al Antiohiei și al întregului Orient

Sergiu, fost la Tella, c. 557/558 – c. 561

Paul II, cel Negru, din Alexandria, 564 – 567, se retrage la Constantinopol, † 584

Sedisvacanță, 567 - 581

Petru III, al Calliniciei, de Raqqa, 581 – 591

Iulian I, mai 591 – 1 octombrie 594

Atanasie I, Gammolo (Cămilarul), 595 – 631

Ioan I, Sedrarum, 631 – 14 decembrie 648

Teodor, 648 – 667

Severus II, bar Masqeh, 668 – 680 sau 684?

Sedisvacanță, 681 - 683

Atanasie II, Baladensis, 684 – 11 septembrie 687

Iulian II, noiembrie 687 – 708

Ilie, 709 – 3 octombrie 722

Atanasie III, aprilie 724 – 740

Ioan II, (**Iwanis I**, **Yohanna?**), 740 – octombrie 754

Isac, ? -?, 755, Antipatriarh

Atanasie, Sandalaya, 755/756 – 758/759, **Antipatriarh**

Gheorghe I, fost la Be'eltân, Baaltanensis, 758 – 790 (a fost închis 9 ani: 768-777)

Ioan (II?), fost al Calliniciei, 758/759 – 763/764, **Antipatriarh**

David, fost la Dara, 763/764 – înainte de 777, **Antipatriarh**

Iosif, iunie 790 – ianuarie 792

Chiriac, de Takrit, august 793 – 16 august 817

Abraham/Ibrahim, 808 – 837, Antipatriarh

Dionisie I, fost la Tellmahreh, iunie sau 1 august 818 – 22 august 845

Simion, 837 -?, Antipatriarh

Ioan III, 21 noiembrie 846 – 3 decembrie 873

²²³ Michele **PICCIRILLO**, *L'Arabie chrétienne*, Préface de Maurice SARTRE, Traduit de l'italien par Étienne Schelstraete et Marie-Paule Duverne, Éditions Mengès, Paris, 2002, 259 p., incl. II., planuri, pl.

²²⁴ Ritul Bisericii Siro-Ortodoxe, miafizite, este prezentat în lucrarea: Andreas **HEINZ**, *Feste und Feiern im Kirchenjahr, nach dem Ritus der Syrisch – Orthodoxen Kirche von Antiochien (M·ad·dono)*, Paulinus Verlag, Trier, 1998, 475 p. [**Sophia**, Quellen östlicher Theologie, Band 31, Editor Andreas Heinz].

Zebinas, ? - ?, Antipatriarh
Sedisvacanță cinci ani, 873-878

Ignatie II, 5 iunie 878 – 26 martie 883

Sedisvacanță, 883 - 887

Teodosie, Romanos de Takrit, 5 februarie 887 – 1 iunie 896

Dionisie II, 23 aprilie 897 – 18 aprilie 909

Ioan IV, Qurzahli, 21 aprilie 910 – 30 noiembrie 922

Vasile I, 15 august 923 – 25 martie 935

Ioan V, 28 august 936 – 3 iulie 953

Ioan VI, / **Iwanis II**, Yohanna?, „ex Columna Curzachel”, 18 iulie 954 – 31 ianuarie 957

Dionisie III, 28 noiembrie 957 – 2 iunie 961

Abraham I, 25 mai 962 – 4 martie 963

Sedisvacanță, 963 - 965

Ioan VII, VI, Sarighta, 9 iulie 965 – 985

Atanasie V, zis și **Lazăr**, Salah, 21 octombrie 986 – 1002/1003

Sedisvacanță, 1002/1003 - 1004

Ioan VIII, VII, bar Abdoun, 6 iulie 1004 – 2 februarie 1033 (din anul 1029 fiind exilat pe muntele Ganos)

Dionisie IV, Jahja, de Hale, 1034 – 1044

Sedisvacanță cinci ani: 1044-1049

Ioan IX, VIII, Teodor, august 1049 – 24 mai 1057

Atanasie VI, Hale, 1058 – 1063

Ioan X, IX, bar Șușan, Iosua, 1064 – 27 noiembrie 1072

Vasile II, 6 ianuarie 1074 – iulie 1075

Ioan XI, X, Abdoun, 1075 – în jurul anului 1095

Sedisvacanță 35 de ani: 1095-1130

Antipatriarhi:

Dionisie V, 7 aprilie 1077 – decembrie 1077

Sedisvacanță la Antipatriarhi, 1078 - 1080

Iwanis III, 1080 – 1082 sau 1084 – 1086

Dionisie VI, 1088 – 1090

Atanasie VII, Aboulfarage Bar-Kamor, 1 decembrie 1090 – 8 iunie 1129

Ioan X?, bar Mawdjono, 17 februarie 1130 – noiembrie 1137

Atanasie VIII, VII, Iosua Bar-Quetreh, 4 decembrie 1138 – 14 iulie 1166

Mihail I, cel Mare, 18 octombrie 1166 – 7 noiembrie 1199

Mihail II, 1200 – 1215, **Antipatriarh**

Atanasie IX, VIII, 19 decembrie 1199 – 1207

Ioan XI, 1208 – 1220

Sedisvacanță, 1220 - 1222

Ignatie II, III, David, 22 mai 1222 – 14 iunie 1252

Dionisie VII, 14 septembrie 1252 – 18 februarie 1261

Ioan XV, XII, bar-Maadani, 4 dec.1252 - febr./mart. 1263, **Antipatriarh**
Ignatie III, IV, Arhimandrit al Mănăstirii Gavikata, 6 febr. 1264 – 17 nov. 1282
Ignatie IV, Philoxen I, Nemrud, Mitropolitul Melitenei, 2 februarie 1283 – începutul
 lunii iulie 1292

Sciziunea Patriarhiei siro-monofizite de Antiohia, provocată de disputa privitoare la posturi: 1292-1509

a. Patriarhi sirieni occidentali,

1. la Metilene-Siria, pe Eufrat (azi Malatya, în Turcia)

Constantin, în același timp Mitropolit de Metilene, noiembrie 1292 –
 noiembrie 1293

2. la Cilicia, în Armenia Mică, în Turcia

Ignatius, Mihail II, Barsumas, fost Arhimandrit-Egumen al Mănăstirii
 Gavicatha, noiembrie 1292 – 7 decembrie 1312

Ignatius, Mihail III, Josue Barsusan, 1312 – 1349

Ignatius, Vasile III, Gabriel, 1349 – 1387

Ignatius, Philoxenos II, Scriitorul, fost Mitropolit al Damascului 1387 – 1421

Ignatius, Vasile IV, Șemun Manaamita, fost Episcop de Cargar, 1421 – 1445

b. Patriarhi sirieni orientali, în vechea Mesopotamie

2. La Mardin, linia canonică

Ignatius, V – I, Bar – Vahib, 1 ianuarie 1293 – 15 aprilie 1332

Ignatius, VI – II, Ismael, Almaged,? 1332 – 4 iunie 1365

Ignatius, VII – III, Schahab, 1365 – ianuarie 1381

Ignatius, VIII – IV, Abraham, Bar-Garib, 1381 – 1412

Ignatius, IX – V, Behena, 1412 – 1455

Ignatius, Behnam al-Hadli, 1445 – 1454

Ignatius, X – VI, Chalaph, 25 mai 1455 – 1484

Ignatius, (XIII) - XI – VII, Ioan, Bar – Sila, 1484 – septembrie 1493

Ignatius, Isa (Isus), 1484 -?, **Antipatriarh**

Ignatius, XII – VIII, Nuh (Noe), al Libanului, 1493 – 28 iulie 1509

3. la Tur Abdin

Ignatius I, Sava, de Salacha, 6 august 1364 – 1390

Ignatius II, Josua, Bar-Muta, 1390 – înspre anul 1412, alungat de vizir, † 1421

Ignatius III, Masud, 1412 – 1420

Ignatius IV, Henoch, 1421 – 1446

Ignatius V, Coumas, Philoxenus, 1446 – 1455

Ignatius VI, Josua, Vasile, 1455 – 1466

Ignatius VII, Aziz, Bar-Sabta, 1466 – 1489

Ioan, Bar-Couphar, 1489 – 22 februarie 1493

Șaba, 1489 -?, **Antipatriarh**

Ignatius VIII, Masud, 1493-1495, paretisis, ultimul patriarh cu titlul de Tur Abdin

Ignațiu, Jeșu I, 1509 – 1512, continuă linia canonică de Mardin

Ignațiu, Iacob I, 1512 – 1517

Ignațiu, David I, 1517 – 1520

Ignațiu, Abd-Allah I, 1520 – 1557

Ignațiu, Nemet Allah I, 1557 – 1576

Ignațiu, David II, Șah, 1576 – 1591

Ignațiu, Pilat I, 1591 – 1597

Ignațiu, Hadajat Allah, 1597 – 1639

Ignațiu, Simon I, 1640 – 1659

Ignațiu, Ieșu II, Qamșeh, 1659 – 1662

Prima dezbinare uniată a sirienilor, 1662

Ignațiu, Abdul Masih I, 1662 – 1686

Ignațiu, Gheorghe II, 1687 – 1708

Ignațiu, Isaak Azar, 1709 – 1722

Ignațiu, Schukr Allah II, 1722 – 1745

Ignațiu, Gheorghe III, 1745 – 1768

Ignațiu, Gheorghe IV, 1768 – 1781

Ignațiu, Matei, 1782 – 1817

Ignațiu, Junan, 1817 – 1818

Ignațiu, Gheorghe V, 1819 – 1837

Ignațiu, Elias II, 1838 – 1847

Ignațiu, Iacob II, 1847 – 1871

Ignațiu, Petru IV, 1872 – 1894

Ignațiu, Abdul Masih II, 1895 – 1905

Ignațiu, Abd-Allah II, 1906 – 1915

Ignațiu, Elias III, 1917 – 1932

Ignațiu, Afram I, Barsoum, 1933 – 1957

Ignațiu, Iacob III, 1957 – 1980

Ignațiu, Zakka I, Iwas, 1980 –

4. [Anti]Patriarhii Maroniți de Antiohia, monoteliți din anul 687-707, uniți cu Roma, din anul 1182, respectiv 1215

Astăzi, Biserica Maronită numără peste trei milioane de suflete, răspândite în **Liban**, Siria, Cipru, Europa, Egipt, Australia, Nordul și Sudul Americii, cu Scaunul Patriarhal la Bkerke, lângă Beirut, în Liban.²²⁵

²²⁵ Pentru maroniți vezi, Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Op. cit., pp. 97-98.

Actualmente Patriarhia este organizată în 15 eparhii, nouă în Liban și șase în diaspora, cu o universitate la Kaslik și o Facultate de teologie, pe lângă Universitatea din Beirut. Din anul 1584, maroniții dispun și de un seminar în Roma. Ritul maronit este foarte latinizat, de origine sirian-apusean, cu limbi liturgice arabă și arameică siro-apuseană.²²⁶

Titulatura: Prea Fericirea Sa N. Patriarhul Antiohiei și al Maroniților.

Grupa etnică a acestei Biserici de etnie siriano-aramaică, stabilită inițial în Mesopotamia de Sus, azi nordul Siriei, se consideră adeptă a tradiției Sf. **Maron** († 410), care, ulterior i-a conferit și numele: **Maronită**. Maron, însemnând în siriană **Marunôye**, în arabă **Mavarinah**, în latină **Marcus**. Sf. Maron a fost contemporan cu Sf. Ioan Gură de Aur (344/354 – 407). Leagănul grupării etnice și bisericești maronite a fost Mănăstirea **Beth Maron**, situată în apropiere de localitatea antică Apamea, în nordul Siriei, lăcaș distrus de musulmanii sirieni, în anul 925.

Maroniții au fost inițial monofiziți, de care s-au separat, după adoptarea ideilor **monotelite**, erezie condamnată de Sinodul VI Ecumenic, sau I. Trulan, de la Constantinopol, din anul 680-681. Monotelismul susținea că Mântuitorul Iisus Hristos a avut două naturi – divină și umană – *dar numai o singură voință divină*.

În timpul disputelor christologice din secolele V-VI, maroniții au optat pentru teologia de la Calcedon, dar legătura lor cu monofizitismul de sorginte siriană era o reacție de solidaritate a sirienilor și arabilor creștini, împotriva populației grecești și a ierarhiei acesteia din zonă, adică și cu Patriarhia Rum Ortodoxă a Antiohiei. Istoria Maroniților este strâns legată de aceea a Patriarhiei Antiohiei.

Din cauza invaziei perșilor în Siria, Tronul Antiohiei a rămas vacant, din anul 609, până în anul 639.

Locotenența Patriarhală o prelua în mod automat Patriarhul Ecumenic.

Excomunicați de Părinții Sinodului VI Ecumenic, persecutați de musulmani, dar și de creștinii ortodocși, precum și de creștinii monofiziți sirieni, după anul 681, clerul și populația maronită și-a îndreptat atenția spre Biserica Persiei, adică spre Biserica Asirienilor, numită și „Nestoriană”, pentru a-și asigura o protecție canonică și de jurisdicție. Biserica Persiei, însă, nu le putea oferi acoperire canonică din două motive: întâi din cauza ereziei, în al doilea rând, din cauza aversiunii împotriva creștinilor, pe care o aveau califii din dinastia siriană a Omeazilor, din Damasc, care, între anii 661-749 guvernau și fostul Imperiu Persan.

În această situație, maroniții, profitând de sedisvacanța Antiohiei, și-au ales un Patriarh propriu, în persoana monotelitului Sf. Ioan Maron I (687-707). Urmașii în Scaun ai Sf. Ioan Maron I, până în anul 938, nu sunt cunoscuți nominal.

Precum s-a întâmplat și cu ceilalți eretici, împărații romei au încercat să le impună deciziile sinodale ale celor șapte Sinoade ecumenice, pe toate căile, nefiind excluse nici intervențiile de forță sau militare. O expediție militară a lui Justinian II (685-695 și 705-711), din anul 694, împotriva monotelitilor a eșuat, motiv pentru care, aceștia au putut să-și păstreze

²²⁶ Liturgia și ritul Bisericii Maronite a fost studiat de către: Andreas **HEINZ**, **Die Heilige Messe nach dem Ritus der Syrisch-maronitischen Kirche**, Paulinus Verlag, Trier, 1996, 365 p. [**Sophia**, Quellen östlicher Theologie, Band 28, Editor Andreas Heinz].

independența Bisericii lor. În anul 707, din cauza conflictelor cu Califul al-Valid I (705-715), monoteiștii s-au retras în munții din jur. Câteva decenii mai târziu, în anul 759, aceștia au suferit o mare înfrângere din partea califilor abasizi (care au guvernat în perioada 749-861). După anul 925, adică după ce musulmanii sirieni au distrus Mănăstirea Sfântului Maron, monoteiștii, sub conducerea Patriarhului lor, Ioan Maron II (938 -?) au emigrat în masă în Liban, unde trăiesc până astăzi.²²⁷

În secolul XII, maroniții s-au apropiat de cruciați (cele opt cruciade, 1096-1270) și din aceste contacte a evoluat unirea lor în masă cu Roma, în anul 1182, prin intermediul baronilor și clerului cruciadei a treia (1189-1192). Această Unire din anul 1182, din timpul păstoririi Patriarhului monotelit Petru III de Lehfed (1173-1199), a fost apoi perfectată la Roma, în anul 1215, sub urmașul acestuia, Patriarhul Ieremia I de Amchite (1199-1230), în timpul Conciliului IV Lateran și a pontificatului Papei Inocențiu III (1198-1216). Din anul **1445** (adică după Sinodul Florentin și în contextul acestuia), maroniții contează ca Biserica Orientală Unită cu Roma. Trei elemente trebuie remarcate la maroniți, în acest context:

1. Toate acțiunile întreprinse de maroniți s-au desfășurat în grup compact de cler și credincioși, acțiune de trib, foarte uniți și solidari, începând din secolul al VII-lea, până astăzi.

2. Unirea lor cu Roma, din anul 1182, perfectată în anul 1215, nu s-a făcut în conformitate cu deciziile canonului 9 al Conciliului Lateran IV, cu subordonarea ierarhiei latine a clerului și ierarhiei unite, ci într-o formă „preflorentină”, înainte de Sinodul Florentin, din anul 1439, cu ierarhie proprie, care avea jurisdicție teritorială, nu numai personală. Patriarhul și-a păstrat prerogativele, beneficiind și de instituția Sf. Sinod, ca în Biserica Ortodoxă sau a Vechilor Orientali.

3. Maroniții au fost supuși unui proces de latinizare a ritului, teologiei și disciplinei canonice, cum nu s-a mai întâmplat cu nici o altă Biserică Unită.

Evoluția ascendentă a maroniților, prosperitatea și relativa perioadă de liniște din timpul cruciadelor, aceștia au plătit-o foarte scump după anul 1260, când sultanii mameluci din Egipt (1250-1516), stăpânind Libanul, au declanșat persecuții asupra creștinilor, dar și asupra druizilor și a musulmanilor șiiți (de orientare iraniană, pentru că arabii sunt musulmani suniți). Și sub stăpânirea otomană, maroniții au reușit să-și păstreze identitatea și independența bisericească. **Situația lor s-a îmbunătățit după anul 1638, când Regatul Franței s-a declarat protectorul tuturor catolicilor din Imperiul Otoman** (deci și ai maroniților), **precum au procedat mai târziu și țarii Rusiei, care s-au declarat protectorii ortodocșilor și ai Vechilor Orientali din Imperiul Otoman.**

Din anul 1920, președintele Libanului, la insistența Franței, este un maronit. Astăzi, maroniții sunt una din cele trei grupe mari, etnice și religioase în Stat.

Minoritatea maronită din Cipru își are originea în emigranții din epoca cruciaților și după retragerea acestora din Orientul Apropiat.

²²⁷ Precum s-a întâmplat și în anul 1690-1691 cu emigrația **ilirică** (sârbo-valacho, macedoneano, greco, albanezo, bulgară etc.), din Balcani, spre Regatul Ungariei, din Imperiul Habsburgic, sub conducerea Patriarhului Arsenie III, Cernoević (1674 – 1690), în conformitate cu invitația imperială din 6 aprilie 1690, cu fondarea Mitropoliei de Krušedol-Karlovac, ulterior de Karlovac, iar din 1848 Patriarhia de Karlovac. Astfel s-a ajuns și la scindarea ierarhiei de PEĆ-IPEK (1690-1920).

Sf. Ioan Maron I, 687 – 707

.....

Patriarhi necunoscuți nominal, **N.**,? -?

Ioan Maron II, 938 -?

Grigorie I,? -?

Ștefan,? -?

Marcu,? -?

Eusebiu,? -?

Ioan I,? -?

Iosua I,? -?

David,? -?

Grigorie I,? -?

Theofelix,? -?

Iosua II,? -?

Dumith, Dimitrie?,? -?

Isaak,? -?

Ioan II,? -?

Simon,? -?

Iosif I, el Gergess, 1110 – 1120

Petru I, 1121 – 1130

Grigorie II, de Halate, 1130 – 1141

Iacob I, de Ramate, 1141 – 1151

Ioan III, 1151 – 1154

Petru II, 1154 – 1173

Petru III, de Lehfed, 1173 – 1199

Unirea cu Roma Veche, 1182, respectiv 1215, prin Patriarhii

Petru III și Ieremia I

Ieremia I, de Amchite, 1199 – 1230

Daniel I, de Chamate, 1230 – 1239

Ioan IV, de Jaje, 1239 – 1245

Simion I, 1245 – 1277

Daniel II, de Hadchite, 1278 – 1282

Ieremia II, de Dmalsa, 1282 – 1297

Simion II, 1297 – 1239

Ioan V, 1339 – 1357

Gabriel I, de Hjula, 1357 – 1367

Ioan VI, 1367 – 1404

Ioan VII, de Jaje, 1404 – 1445

Iacob II, de Hadath, 1445 – 1468

Iosif II, de Hadath, 1468 – 1492

Simion III, de Hadath, 1492 – 1524

Moise, Akkari, de Baridi, 1524 – 1567
Mihail I, Rizzi, de Bkoufa, 1567 – 1581
Sarkis, Rizzi, de Bkoufa, 1581 – 1596
Iosif III, Rizzi, de Bkoufa, 1596 – 1608
Ioan VIII, Machlouf, de Ehden, 1608 – 1633
Gheorghe I, Omaira, de Ehden, 1633 – 1644
Iosif IV, Halib, de Akoura, 1644 – 1648
Ioan IX, Bawab, de Safra, 1648 – 1656
Gheorghe III, Rizkallah, de Bseb'el, 1656 – 1670
Ștefan, Douaihi, de Ehden, 1670 – 1704
Gabriel II, de Blaouza, 1704 – 1705
Iacob III, de Hasroun, 1705 – 1733
Iosif V, Dergham Khazen, de Ghosta, 1733 – 1742
Simion IV, Awad, de Hasroun, 1743 – 1756
Tobias, el Khazen, de Bekaath Kanaan, 1756 – 1766
Iosif VI, Ștefan, de Ghosta, 1766 – 1793
Mihai II, Fadel, de Beirut, 1793 – 1795
Filip, Gemajel, de Bikfaja, 1795 – 1796
Iosif VII, Tajan, de Beirut, 1796 – 1808
Ioan X, Helou, de Ghosta, 1808 – 1823
Iosif VIII, Hobeiche, de Sahel Alma, 1823 – 1845
Iosif IX, Raji el Khazen, de Ajaltoun, 1845 – 1854
Paul I, Massaad, de Achkout, 1854 – 1890
Ioan XI, Hage, de Dlebta, 1890 – 1898
Elias, Hoajek, de Helta, 1898 – 1931
Antonius I, Arida, de Becharre, 1931 – 1955
Paul II, Meouchi, de Jezzine, 1955 – 1975
Antonius II, Khoraisch, de Ain Ebl, 1975 – 1986
Nasrallah, Petru Sfeir, de Raifoun, 1986 –

5. [Anti]Patriarhii melkiți uniți ai Antiohiei, din anul 1724²²⁸

N-au fost suficiente islamizările forțate ale creștinilor orientali, cu toată gama lor de suferințe și măceluri în masă, de după anul 632, pentru ca în mileniul al doilea să vină și cruciații, apoi misionarii romano-catolici (capucini, franciscani, dominicani, iezuiți etc.), care,

²²⁸ Pentru numerotare, trebuie avut în vedere că ierarhii fiecărei sciziuni bisericești se consideră urmași legitimi ai celor de dinainte de ruptura canonică. În acest caz, patriarhii, mitropoliții și episcopii monofiziți se consideră urmașii legitimi ai celor ortodocși de dinainte de despărțirea canonică, uniții (ortodocși și vechi orientali) se consideră urmași legitimi ai celor din Biserica de care s-au rupt.

în loc să-și concentreze acțiunile pentru protejarea Bisericii Orientale și misionarea necreștinilor din Orient, s-au rezechit asupra creștinilor Ortodocși și Vechi Orientali, ca lupii în staulul oilor, sfâșiindu-i și mai adânc într-o gamă întregă de confesiuni și minipatriarhate, pentru ca dezbinările să fie „desăvârșite”, sigure și de durată. Cel mai mult afectată de aceste acțiuni a fost Patriarhia Ortodoxă istorică a Antiohiei sau Patriarhia Rum-Ortodoxă (adică Patriarhia Romeică, a patra, din sistemul Pentarhiei), cunoscută și sub numele de Patriarhia Ortodoxă Melkită, din care, astăzi n-a mai rămas decât o umbră.

Conflictul și concurența dintre cele două orașe siriene, Damasc și Aleppo au constituit motivul imediat și exterior, exploatat de către romano-catolici, pentru câștigarea unei minorități rum-ortodoxe, adică melkite, dispuse să accepte unirea cu Roma.

Acțiunile uniatiste pentru melkiți s-au declanșat după moartea Patriarhului Atanasie III, Dabbâs (ales a doua oară în mod canonic, ianuarie 1720 – 13/24 iulie 1724) al Antiohiei, în septembrie 1724. În Aleppo, la data de 17/28 septembrie 1724, s-a ținut Sinodul elector, care l-a ales Patriarh pe ieromonahul cipriot Silvestru (17/28 septembrie 1724 – 13/24 martie 1766). Două zile mai târziu, pe data de 19 sept./1 oct., în Damasc s-a ținut un alt Sinod electoral, format din ierarhi pro-catolici, care l-au ales Patriarh pe Chiril VI (19 septembrie/1 octombrie 1724 – 8/19 iulie 1759), dispus să accepte planurile uniatiste ale Romei Vechi. Autoritățile otomane l-au recunoscut pe Silvestru ca Patriarh legitim, iar Chiril VI a fost excomunicat, fiind obligat să plece în exil, în afara granițelor Imperiului Otoman, fixându-și Scaunul la Mănăstirea Sotiriu, din Sidon, aproape de Beirut, în Liban. În anul 1729, Papa Benedict XIII (1724-1730) a recunoscut alegerea lui Chiril VI, a acceptat trecerea lui la Catholicism, trimitându-i Pallium, precum primesc în Biserica Latină arhiepiscopii, cu eparhii sufragane, adică pentru demnitatea metropolitană. Din cauza emigrării grecilor, sirienilor și arabilor și ca urmare a acțiunilor prozelitiste uniate, de prin anul 1772 au început să existe credincioși melkiți uniți și în zona de jurisdicție a Patriarhatelor Ortodoxe de Alexandria și Ierusalim, motiv pentru care Patriarhul unit melkit al Antiohiei, din anul 1838, a primit drept de jurisdicție teritorială și asupra uniților melkiți din acele părți. Din anul 1838, se intitulează „Patriarh al Antiohiei și al întregului Orient, al Alexandriei și al Ierusalimului”. Din anul 1848, turcii au acceptat și recunoscut Biserica Melkită, pe cuprinsul Imperiului Otoman, Patriarhul putând să-și mute Scaunul, de la Sidon, la Damasc.

Și melkiții au fost supuși procesului de latinizare sau romano-catolicizare, numai că au rezistat și au luptat în mod deschis, pentru apărarea identității răsăritene a Bisericii lor, nu cum au procedat sau procedează încă și astăzi românii uniți, din România.

Un tribun al luptei împotriva latinizării Bisericii Melkite a fost și Patriarhul Melkit unit Grigorie II, Yousob, Youssef (29 septembrie 1864 – 13 iulie 1897), care a participat și la sesiunile Conciliului I Vatican (1869-1870). Acest Sfânt Patriarh a îndrăznit să protesteze în cadrul sesiunilor conciliare, nu numai împotriva Constituției „Pastor Aeternum” (care, împreună cu textele Conciliare, definea infailibilitatea Papală), ci și a latinizării sistematice a uniților. Din acest motiv, Papa Pius IX (1846-1878) a dispus să i se înfățișeze, pentru a da

socoteală de atitudinea lui protestatară. În momentul în care Patriarhul a îngenuncheat în fața tronului pe care stătea Papa, acesta i-a pus piciorul pe capul acoperit cu potcap și camilafcă, în semn de batjocoră, reproșându-i atitudinea nonconformistă pe care a avut-o. La Conciliul II Vatican (1962-1965), un alt Patriarh unit melkit, Maximos IV, Saigh (1947-1967), în timpul sesiunilor conciliare s-a pronunțat în mod vehement împotriva tuturor acțiunilor directe sau indirecte de latinizare a tuturor uniților. Lui îi aparțin și cuvintele profetice, potrivit cărora, în momentul în care se va realiza unitatea Bisericii, ruptă în anul 1054, Biserica sa Unită Melkită va fi cea dintâi, care se va reintegra în jurisdicția Patriarhiei Ortodoxe a Antiohiei, așa după cum era până în anul 1724.²²⁹

Astăzi, melkiții uniți numără 1.284.000 de suflete, cu 26 de eparhii, în Siria, Liban, Israel, Egipt, Iordania, Europa, Australia, America etc.²³⁰

Chiril VI, Tânâs, 19 septembrie/1 octombrie 1724 – 8/19 iulie 1759

Atanasie IV, Jaouhâr, 8/19 iulie 1759 – 20 iulie/1 august 1760

Maximos II, Hakim, 20 iulie/1 august 1760 – 4-15 noiembrie 1761

Theodosios V, Dahhân, 13-24 decembrie 1761 – 30 martie/10 aprilie 1788

Atanasie IV, Jaouhâr, 15/16 febr. 1765 – 1768, **Antipatriarh**

Atanasie IV, Jaouhâr, canonic, 24 aprilie/5 mai 1788 – 21 noiembrie/2 decembrie 1794

Kyrillos VII, Siâj, 30 noiembrie/11 decembrie 1794 – 26 iulie/6 august 1796

Agapios II, Matâr, 31 august/11 septembrie 1796 – 21 ianuarie/2, 11 februarie 1812

Ignatie IV, Sarouf, 9-21 februarie 1812 – 6-18 noiembrie 1812

Atanasie V, Matâr, 14 august 1813 – 8-20 noiembrie 1813

Makarios IV, Tawil, 29 noiembrie/10 decembrie 1813 – 3-15, 10 decembrie 1815

Ignatie V, 28 iunie/10 iulie 1816 – 13-25 martie 1833

Maximos III, Mazlum, 24 martie/6 aprilie 1833 – 11-23 august 1855

Clement, Bahout, 20 martie/1 aprilie 1856 – 24 septembrie 1864

Grigorie II, Yousob, Youssef, 29 septembrie 1864 – 13 iulie 1897

Petru IV, Jaraîjîri, 24 februarie 1898 – 24 aprilie 1902

Kirillos VIII, Chiril VIII, Jahâ, 28 iunie 1902 – ianuarie 1916

Demetrius, Qâdi, 29 martie 1919 – 1925

Kirillos IX, Mughabghab, 1925 – 1947

Maximos IV, Saigh, 1947 – 1967

Maximos V, Hakim, 1967 – 2000

Gregorios III, Loutfi Laham, 2000 –

²²⁹ Pentru melkiții uniți, vezi Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Ein Leitfadent, mit Beiträgen von Grigorios Larentzakis und Philipp Harnoncourt, Hgg. Im Auftrag von Pro Oriente – Sektion Graz, aus Anlaß der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung, Andreas Schnider – Verlagsatelier, Graz, 1997, pp. 100-101.

²³⁰ Pentru lista Patriarhilor uniți melkiți, vezi Nikolaus THON, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, Op. cit., pp. 585-586.

6. [Anti]Patriarhi sirieni uniți, cu titlul de Antiohia (1662-1702 și din 1783)

Aproximativ 150.000 de suflete aparțin acestui Patriarhat, dispersați prin întreaga lume, nu numai în regiunile istorice ale acestei Biserici: Siria, Irak, Liban etc. Patriarhia aparține grupei bisericești antiohiene de rit apusean, cu limbă liturgică **arabă**, pe alocuri (nordul Irakului și estul Siriei) cultivându-se încă și limba originară **aramaică**. Contacte ale ierarhiei și clerului sirian cu Roma s-au înregistrat încă din secolele XII-XIII. În anul 1626 au început iezuiții și franciscanii să întreprindă misiuni și prin zona populată de sirienii monofiziți. În anul 1662, fiind Scaunul Catolicosului Siro-Ortodox vacant, iezuiților le-a succedat intervenția la Sultan, pentru a recunoaște ca Patriarh al Sirienilor (al tuturor sirienilor, deci și al celor „ortodocși”, recte monofiziți), pe arhiepiscopul sirian Andrei Akhidjian (1662-1677), care, la scurt timp după hirotonirea întru arhiereu, a fost ademenit la uniație, de către iezuiți. Planurile iezuiților n-au avut efectul sperat, pentru că sirienii ortodocși (adică monofiziți), au ales un Catolicos pentru ei, în persoana lui Ignațiu, Abdul Masih I, 1662-1686, iar Patriarhul unit Andrei a fost obligat să fugă în Liban. Urmașul Patriarhului Andrei a fost unitul Ignatius Petru VI Chaahbadine (1677 – 1702), rezident și el în Liban, după moartea căruia, în anul 1702, unirea cu Roma a sirienilor s-a spulberat. În anul 1774 a fost câștigat pentru uniație Arhiepiscopul sirian de Aleppo, Mihail Garveh (1781-1800), numit Patriarh în anul 1781, numai că a trebuit să fugă și el în Liban, deoarece otomanii nu-l recunoșteau ca Patriarh unit. Din anul 1781, succesiunea Patriarhilor uniți sirieni a fost neîntreruptă, dar abia în anul 1830 au fost recunoscuți de turci ca „Millet”, adică comunitate confesională legală, în Imperiul Otoman. Scaunul Patriarhal era între anii 1781-1830, în Beirut, apoi în Aleppo (1830-1850), apoi la Mardin în Anatolia (1850-1911), la Mossul (1911-1920), din nou la Beirut, din anul 1920, până astăzi.²³¹

Prima Unire, în anul 1662

Ignatius, André Akhidjan, 1662-1677, în Liban

Ignatius, Petru VI, Chaahbadine, 1677-1702, în Liban

A doua Unire, în anul 1774, respectiv 1781

Ignatius, Mihail III, Jarweh, Arhiepiscop siro-monofizit de Aleppo, 1781-1800, s-a convertit la catolicism, a fost ales Patriarh, după care a trebuit să fugă în Liban

Ignatius, Mihail IV, 1802 – 1810

Ignatius, Simion II, 1814 – 1818

²³¹ Pentru sirienii uniți, vezi Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Op. cit., p. 119.

Ignatius, Petru VII, Jarweh, 1820 – 1851

Ignatius, Antoun I, 1853 – 1864

Ignatius, Filip, 1866 – 1874

Ignatius, Gheorghe V, 1874 – 1891

Ignatius, Behnam II, 1893 – 1897

Ignatius, Efrem II, Rahmani, 7 octombrie 1898 – 7 mai 1929

Ignatius, Gabriel I, Tappouni, 24 iunie 1929 – 29 ianuarie 1968, din 1935 Cardinal

Ignatius, Antonie II, Hayek, 10 martie 1968 – 23 iulie 1998

Ignatius, Moussa (Moise) I, Daoud, 13 octombrie 1998 – 8 ianuarie 2001, din anul 2000

Prefect al Congregației pentru Bisericile Orientale din Roma, din anul 2001 Cardinal al Curiei Romane

Ignatius, Petru VIII, Abdel-Ahad, 16 februarie 2001 –

7. Biserica Armeano-Gregoriană

Biserica Sfintei și de viață dătătoarei Cruci ²³²

*Catolicos, din anul 420, titlul întâistătătorului Bisericii Persiei, iar din anul 424 Catolicos-Patriarh (desigur că acest titlu este o interpolare târzie, deoarece titlul de patriarh a fost atestat abia la 451, la Sinodul Ecumenic de la Calcedon), recte Catolicos-Mitropolit. Termenul de „Catolicos” nu are nici o legătură cu semnificația lui confesională actuală, de „catolic”, adică universal, general. Etimologia este aceeași, dar semnificația este alta: substituit general; exarh; vicar al Patriarhului Antiohiei în ținuturi îndepărtate; delegat al Patriarhului, acolo, unde acesta nu poate exercita jurisdicția în mod direct; „Episcopus in laterae” (episcop în sau ,pentru’ depărtare, în ascuns, în secret, pus la adăpost, acoperit canonic etc.). În Biserica Persiei, termenul de „catolicos” (preluat ulterior și de georgieni, de armeni și de sirienii monofiziți, inclusiv ramura indiană a Sf. Toma) are înțelesul de „căpetenie generală” a Bisericii, indiferent de rangul pe care, ierarhul respectiv îl poartă: episcop, arhiepiscop, mitropolit, patriarh. Titlul este specific Bisericilor locale sau naționale, care au fost sub jurisdicția Patriarhiei Antiohiei (Persia, Georgia, Armenia, Sirienii monofiziți) și s-au aflat tot timpul ori au ajuns ulterior, din cauza oscilării granițelor Imperiului Romeu, în afara frontierelor acestuia. Acest titlu, de „catolicos” a mai fost conferit și Mitropolitului de Efes, dar din alte considerente, decât acelea menționate pentru Patriarhia Antiohiei. Drepturile și insigne arhieresti ale catolicoșilor sunt egale cu acelea ale patriarhilor, doar din punct de vedere onorific ei urmează la rând, după patriarhi.*²³³

²³² O sinteză a istoriei politice, culturale, bisericești și de artă armeană, oferă lucrarea: Jean-Michel **THIERRY**, **Armenien im Mittelalter**, Aus dem Französischen übersetzt und für das Deutsche bearbeitet von Hermann **Goltz**, Schnell+Steiner Zodiaque Verlag, Regensburg, 2002, 361 p., incl. il., pl. și hărți.

²³³ Ioan N. **FLOCA**, *Dreptul canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. I, Edit. Inst. Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1990, pp. 338-339: „Catolicoșii”.

Biserica Armeană Gregoriană, ține de grupul Bisericilor monofizite, myafizite sau precalcedoniene, astăzi numărând peste 6 milioane de credincioși, răspândiți în Armenia, Liban, Siria, Turcia, Iran, Europa, America, Australia etc.²³⁴

Schema actuală a Bisericii Armene Gregoriene ar fi următoarea:

1. **Etșmiazin**, în Armenia, lângă Erevan sau Jerewan, actuala capitală a Republicii Armene, **Patriarhia - Catolicosatul suprem al tuturor Armenilor**, Autocefal, cu 20 de eparhii și 7 mănăstiri; Sanctitatea Sa Karekin II Nersessian, Patriarh-Catolicos Suprem al tuturor Armenilor, din anul 1995;
2. **Antelias**, în Liban, **Catolicosatul de Sis, în Cilicia**, localizată în Turcia de sud-est, autonom, cu șapte eparhii și o mănăstire; Sanctitatea Sa Aram I Keșișian, Catolicos Armean de Sis, în Cilicia, din anul 1995;
3. **Ierusalim**, autonom, cu trei eparhii și cinci mănăstiri; Sanctitate Sa Torkom II Manoo-gian, Patriarh Armean al Ierusalimului, din anul 1990;
4. **Constantinopol**, autonom, cu patru eparhii și o mănăstire; Sanctitatea Sa Mesrob Mutafyan, Patriarhul Armean al Constantinopolului, din anul 1999.

Biserica Unită Armeană,

de după a doua Unire cu Roma, din anul 1740/1742, prima Unire având loc în anul 1097, prin Sinodul Unionist din Tarsus, dizolvată în anul 1361, prin Sinodul Antiunionist, din Sis

Actualmente există aproximativ 150.000 de armeni uniți cu Roma, răspândiți în Liban, Aleppo-Siria, Europa, adică în diaspora din lumea întreagă, și organizați într-o **Patriarhie, cu Scaunul de Cilicia, rezident în Bzommar**, Beirut, Liban, din anul 1928. Actualmente, Biserica Unită Armeană este condusă de Sanctitatea Sa **Hovhannes Bedros al XVIII-lea**, Kasbarian, Patriarh al Ciliciei și al Armenilor, din anul 1982.

De Biserica Unită Armeană ține și Congregația monahală a **Mechitariștilor**, fondată de Mehitar din Sebaste (1676-1749), în anul 1701, la Constantinopol, cu regula Sf. Antonie, Ordin confirmat de Papa Clemens XI, în anul 1705, însă cu regula Sf. Benedict de Nursia, ca și cum ar fi fost un ordin romano-catolic...!

În anul 1773, comunitatea mechitariștilor s-a stabilit pe insula San Lazzaro, unde au desfășurat activitate tipografică. În anul 1807, din cauza răboiului napoleonian, mechitariștii au fugit de pe insula San Lazzaro, stabilindu-se la Viena, unde au rămas până în ziua de astăzi.

Patriarhia – Catolicozatul Suprem de la Etșmiazin²³⁵

Sf. **Tadeus, Apostolul**, 43 – 66

Sf. **Bartolomeu, Apostolul**, 66 – 68

²³⁴ Pentru Biserica Armeană Gregoriană și pentru armenii uniți, vezi: Dietmar W. **WINKLER** – Klaus **AUGUSTIN**, *Die Ostkirchen*, Op. cit., pp. 83-85 și 120-121. Ilma **REISSNER**, **GEORGIEN, Goldenes Vlies und Weinrebenkreuz**, Erweiterte und aktualisierte Neuauflage von Georgien: Geschichte, Kunst, Kultur, Verlag, Der Christliche Osten, Würzburg, 1998, 307 p., incl. Il., pl., reprod., sinopse (prima ediție, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1989); Istoria Bisericească a Armeaniei este prezentată pe coloană paralelă cu istoria Georgiei, vezi **Sinopsa**, pp. 276 - 295.

²³⁵ Erich **RENHART** – Jasmine **DUM** – **TRAGUT** (Hg. – editori), *Armenische Liturgien*, Ein Blick auf eine ferne christliche Kultur, herausgegeben im Auftrag des Österreichischen Liturgischen Instituts Salzburg, Graz – Salzburg, 2001, Schnider Verlag, 288 p. (mai mulți colaboratori)

Sf. **Zaharia**, 68 – 72
 Sf. **Cementus**, 72 – 76
 Sf. **Atrnerseh**, 77 – 92
 St. **Mușe**, 93 – 123
 St. **Șahen**, 124 – 150
 St. **Șavarș**, 151 – 171
 St. **Leontios**, 172 – 190
 ? **190 – 240**
 St. **Merozanes**, 240 – 270
 ? **270 – 300**
St. Grigorie Luminătorul, Apostolul Armenilor, 301 – 325
 St. **Aristakes I**, 325 – 333
 St. **Vartanes**, 333 – 341
 St. **Husik**, 341 – 347
Pharen I, 348 – 352
Narses I, 353 – 373
Șahak I, 373 – 377
Zaven, 377 – 381
Aspurakes I, 381 – 386
 St. **Sahak I**, 387 – 436
 St. **Hovsep I**, 436 – 452
Melitus, 452 – 456
Moise I, 456 – 461
 St. **Kiud**, 461 – 478
 St. **Ioan I**, 478 – 490
Papken I, 490 – 516
Samuel I, 516 – 526
Mușe I, 526 – 534
Șahak II, 534 – 539
Hristofor I, 539 – 545
Ghevond, 545 – 548
Narses II, 548 – 557
Ioan II, 557 – 574
Moise II, 574 – 604
Abraham I, 604 – 615
Gomidas, 615 – 628
Hristofor II, 628 – 630
Esra, 630 – 641
Narses III, Constructorul, 641 – 661
Anastasiu, 661 – 667
Israel, 667 – 677

Șahak III, 677 – 703
Elias, 703 – 717
St. Ioan III, Filosoful, 717 – 728
David I, 728 – 741
Dertad I, 741 – 764
Dertad II, 764 – 767
Sion, 767 – 775
Isaia, 775 – 788
Ștefan I, 788 – 790,
Iov, 790 – 791
Solomon, 791 – 792
Gheorghe I, 792 – 795
Iosif I, 795 – 806
David II, 806 – 833
Ioan IV, 833 – 855
Zaharia II, 855 – 876
Gheorghe II, 877 – 897
St. Mașdots, 897 – 898
Ioan V, Istoricul, 898 – 929
Ștefan II, 929 – 930
Teodor I, 930 – 941
Jeghișe, 941 – 946
Anania, 946 – 968
Vahan, 968 – 969
Ștefan III, 969 – 972
Hacig I, 973 – 992
Sarkis I, 992 – 1019
Petru, 1019 – 1058
Hacig II, 1058 – 1065
Grigorie II, Filomartirul, 1066 – 1105
Vasile, 1105 – 1113
Grigorie III, 1113 – 1166
Sf. Narses IV, cel Bineplăcut, 1166 – 1173
Grigore IV, cel Tânăr, 1173 – 1193
Grigore V, 1193 – 1194
Grigore VI, 1194 – 1203
Ioan VI, cel Bogat, 1203 – 1221
Constantin I, 1221 – 1267
Iacob I, Dascălul, 1268 – 1286
Constantin II, Binefăcătorul, 1286 – 1289
Ștefan IV, 1290 – 1293

Grigorie VII, 1293 – 1307
Constantin III, 1307 – 1322
Constantin IV, 1323 – 1326
Iacob II, *prima oară*, 1327 – 1341
Mechitar, 1341 – 1355
Iacob II, *a doua oară*, 1355 – 1359
Mesrob, 1359 – 1372
Constantin V, 1372 – 1374
Paul I, 1374 – 1382
Teodor II, 1382 – 1392
Garabed I, 1393 – 1404
Iacob III, 1404 – 1411
Grigorie VIII, 1411 – 1418
Paul II, 1418 – 1430
Constantin VI, 1430 – 1439
Grigorie IX, 1439 – 1441
Giragos, 1441 – 1443
Grigorie X, 1443 – 1465
Aristakes II, 1465 – 1469, Patriarh coadjutor
Sarkis II, Purtătorul de Moaște, 1469 – 1474
Ioan VII, Deținătorul de Moaște, 1474 – 1484
Sarkis III, Celălaltul, 1484 – 1515
Zaharia III, 1515 – 1520
Sarkis IV, 1520 – 1536
Grigorie XI, 1536 – 1545
Ștefan V, 1545 – 1567
Mihael, 1567 – 1576
Grigorie XII, 1576 – 1590
David IV, 1590 – 1629
Moise III, 1629 – 1632
Filip, 1633 – 1655
Iacob IV, 1655 – 1680
Eliazar, 1681 – 1691
Nahabed, 1691 – 1705
Alexandru I, 1706 – 1714
Asdvadzadur, 1715 – 1725
Garabed II, 1725 – 1729
Abraham II, 1730 – 1734
Abraham III, 1734 – 1737
Lazăr, 1737 – 1751
Mina, 1751 – 1753
Alexandru II, 1753 – 1755

Șahak IV, 1755, ales, dar nehirotonit și neîntronizat

Sedisvacanță, 1755 – 1759

Iacob V, 1759 – 1763

Simion, 1763 – 1780

Luca, 1780 – 1799

Iosif II, 1800, ales, dar nehirotonit și neîntronizat

David V, 1801 – 1807

Daniel, 1802 – 1807, **Antipatriarh**

Daniel, canonic, 1807 – 1808

Jeprem, 1809 – 1830

Ioan VIII, 1831 – 1842

Narses V, 1843 – 1857

Matias I, 1858 – 1865

Gheorghe IV, 1866 – 1882

Sedisvacanță, 1882 – 1885

Magar, 1885 – 1891

Magardici, 1892 – 1907

Matias II, 1908 – 1910

Gheorghe V, 1911 – 1930

Sedisvacanță, 1930 - 1932

Choren, 1932 - 1938

Sedisvacanță, 1938 - 1945

Gheorghe VI, 1945 – 1954

Vasken I, 1954 – 1994

Karekin I, 1995 – 1999

Karekin II, 1999 –

8. Biserica Georgiei

sau Țara cu „lâna de aur” și Crucea de „viță de vie”

Catolicos, din anul 420, titlul întâistătătorului Bisericii Persiei, iar din anul 424 Catolicos-Patriarh (desigur că acest titlu este o interpolare târzie, deoarece titlul de patriarh a fost atestat abia la 451, la Sinodul Ecumenic de la Calcedon), recte Catolicos-Mitropolit. Termenul de „Catolicos” nu are nici o legătură cu semnificația lui confesională actuală, de „catolic”, adică universal, general. Etimologia este aceeași, dar semnificația este alta: substituit general; exarh; vicar al Patriarhului Antiohiei în ținuturi îndepărtate; delegat al Patriarhului, acolo, unde acesta nu poate exersa jurisdicția în mod direct; „Episcopus in laterae” (episcop în sau ,pentru’ depărtare, în ascuns, în secret, pus la adăpost, acoperit canonic etc.). În Biserica Persiei, termenul de „catolicos” (preluat ulterior și de georgieni, de armeni și de sirienii monofiziți, inclusiv ramura indiană a Sf. Toma) are înțelesul de „căpetenie generală” a Bisericii, indiferent de rangul pe care,

*ierarhul respectiv îl poartă: episcop, arhiepiscop, mitropolit, patriarh. Titlul este specific Bisericilor locale sau naționale, care au fost sub jurisdicția Patriarhiei Antiohiei (Persia, Georgia, Armenia, Sirienii monofiziți) și s-au aflat tot timpul ori au ajuns ulterior, din cauza oscilării granițelor Imperiului Romeu, în afara frontierelor acestuia. Acest titlu, de „catolicos” a mai fost conferit și Mitropolitului de Efes, dar din alte considerente, decât acelea menționate pentru Patriarhia Antiohiei. Drepturile și insignele arhieresti ale catolicoșilor sunt egale cu acelea ale patriarhilor, doar din punct de vedere onorific ei urmează la rând, după patriarhi.*²³⁶

Sub jurisdicția și din cuprinsul Patriarhiei **Antiohiei** a evoluat doar **o parte** a Bisericii Ortodoxe a **Georgiei**, a Iviriei, a Iberiei, a Gruzinei; așezată fiind în Europa, în regiunea Caucazului; cu granițele ei istorice, între Marea Neagră și Marea Caspică. Numele țării, **Sakartvelo**, înseamnă în limba georgiană ținutul dintre Marea Neagră și Marea Caspică.

Din punctul de vedere al evoluției Creștinismului georgian, trebuie să ținem cont și de evoluția regională a țării: vestul Georgiei, era cunoscut sub numele istoric de **KOLCHIS** sau Kolhis, până la sfârșitul antichității (care pentru istoria bisericească, este marcat de Sinodul II Trulan, 691-692). Regatul de **Egrisi**, fondat în secolul VI, î.d.Hr., trebuie identificat cu regiunea sau provincia Kolchis. Aici, în Kolchis, se crede că s-ar fi păstrat și aflat și „lâna de aur” (de la berbecul de aur), pe care Iason și argonauții au dus-o înapoi în Grecia antică. Elenizată încă de grecii antici și coloniile acestora, Kolchis a rămas și în epoca bizantină în sfera de influență și stăpânire romeică.

De la sfârșitul epocii antice, **Lazii** sunt continuatorii vechii populații kolchise, provincia numindu-se apoi Lazika, Lațica sau Lațike, în izvoarele bizantine, cu capitala la Pityous sau Pitsunda.

Provincia răsăriteană a Georgiei se numea **Iberia** sau **Iviria**, cu Regatul Kartli și centrul său istoric la Mtskheta sau **Mzcheta**, vechea capitală și centru bisericesc. În anul 1121 orașul Tbilisi sau Tiflis, din apropiere de Mzcheta sau Mtskheta, devine capitala Regatului Unit al Georgiei.²³⁷

La Sinodul local din **Ruis-Urbnisi**, în anul 1103, a fost confirmată și declarată „canonică”, adică normativă legenda potrivit căreia teritoriul de jurisdicție al Bisericii Georgiene, ar fi fost misionat de către Sf. Apostol Andrei, cel întâi chemat de Mântuitorul Iisus Hristos. Mai mult, creștinii georgieni pretind și se mândresc afirmând că ei au ajuns în posesia Cămășii celei fără cusătură a Mântuitorului Iisus Hristos, la scurt timp după mărita Lui Înviere (Ioan 19,24). În realitate însă, creștinarea Georgiei: Iberia și Kolchis, au constituit un fenomen de lungă durată, cu întreruperi și noi impulsuri, în funcție de împrejurările istorice locale.

²³⁶ Ioan N. **FLOCA**, *Dreptul canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. I, Edit. Inst. Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1990, pp. 338-339: „Catolicoșii”.

²³⁷ Pentru istoria Geogiei, vezi: Ilma **REISSNER**, **GEORGIEN, Goldenes Vlies und Weinrebenkreuz**, Erweiterte und aktualisierte Neuauflage von Georgien: Geschichte, Kunst, Kultur, Verlag, Der Christliche Osten, Würzburg, 1998, 307 p., incl. Il., pl., reprod., sinopse (prima ediție, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1989); Istoria Bisericească a Georgiei este foarte bine și științific reprezentată, vezi Sinopsa, pp. 276 - 295. Vezi și Mariam **LORDKIPANIDZE**, *Georgia in the XI – XII Centuries*, Ganatleba Publishers, Tbilisi, 1987, 185 p.

Așadar, conform tradiției, în Iberia, primele misiuni creștine le-ar fi întreprins Sf. Apostol Andrei.²³⁸ Cert este însă, că au existat cel puțin două căi de pătrundere a Creștinismului în Georgia: 1. de la **Constantinopol**, spre Kolchis; 2. din **Antiohia**, via Cesareea Capadociei, prin legătura nemijlocită a Armeniei, încă Ortodoxă (adică neafectată de monofizitism), înainte de anul 451, spre Iberia sau Kartli; 3. ambele direcții au fost apoi stimulate de legătura puternică și de lungă durată a Bisericii Georgiei cu **Ierusalimul**, încă înainte de anul 430, când călugărul georgian pelerin, Petru Ivirul (409-490) a construit prima Mănăstire Georgiană în Cetatea Sfântă.²³⁹ Expresia acestei legături strânse, îndelungate și de profundă pietate, a ivirilor cu Ierusalimul, Biserica Sfintei Învieri sau a Sfântului Mormânt, ea fiind Mama tuturor Bisericilor din lume, se poate constata prin mai multe dovezi, dintre care menționăm doar două:

1. Catolicosului-Patriarh al Georgiei cerea Sfântul și Marele Mir de la Patriarhia Ierusalimului, chiar și după declararea autocefaliei în anul 483, până târziu, în secolul al IX-lea. Patriarhul Sergiu al Ierusalimului (843-859) a întrerupt această tradiție.
2. Biserica Georgiei își avea rânduielile liturgice, în conformitate cu tipicul ierusalimitean, până târziu, în secolul al X-lea, cu Sfânta Liturghie a Sf. Apostol Iacob. Numai la presiunea Patriarhiei Ecumenice și în scopul stabilirii unității liturgice, Biserica Georgiei, în secolul al X-lea, a adoptat ritul catedral de la Sf. Sophia, cu tipicul constantinopolitan și cele trei Liturghii: a Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie cel Mare (Liturghia Darurilor înaintesfințite).

Schematic, Istoria Bisericii Ortodoxe, din Georgia – Kolchis/Lațika și Iberia/Kartli –, în conformitate cu cercetările din ultimii ani, preluate de noi, din **Synopse** sau **Sinopsa**, redactată de Ilma **REISSNER**, ar fi următoarea:²⁴⁰

În anul 325, 337? sau 350?, Creștinismul în Iberia/Kartli a devenit religie de Stat, grație activității misionare a călugărilor armeni și a sclavei de război, Sf. Nina, Creștina sau Luminătoarea, considerată Apostolul Ivirilor.

Acest lucru însemnează că în Iberia, Creștinismul a devenit religie de Stat, cu mult timp, înaintea Imperiului Romeu, unde Teodosie I cel Mare (379-395), care, în anul 391 a interzis toate cultele păgâne, decretând Creștinismul ca unică religie licită în Stat.

Sinodul I și II Ecumenic au confirmat dependența Bisericii din Iberia de Patriarhia Antiohiei.

Apostolul național al Bisericii din Iberia, este considerată în mod idilic, Sfânta Nina, de etnie armeană sau greacă, din zona Cezareei Capadociei?, care ajungând ca sclavă de război în Georgia, prin anul 320, a îngrijit un copil bolnav, atât de bine încât acesta s-a

²³⁸ Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Op. cit., pp. 51-52.

²³⁹ Privitor la Istoria Bisericească a Georgiei, vezi: Lothar HEISER, *Die Georgische Orthodoxe Kirche und ihr Glaubenszeugnis*, Paulinus Verlag, Trier, 1989, 247 p., incl. XXXII pl. il.; mai vezi, Werner SEIBT și Tamaz SANIKIDZE, *Schatzkammer Georgien*, Mittelalterliche Kunst aus dem Staatlichen Kunstmuseum Tbilisi, Editor și org. Expoziției: Künstlerhaus Wien, 18. September bis 15. November 1981, 141 p. + 118 il.; Zaira SAMHARADZE, *Povestiri din Georgia*, Editura IRI, București, 2001, 132 p.

Goldschmiedekunst und toreutik in den Museen Georgiens, editată de Alexander Dshawachischwili și Guram Abramischwili, Leningrad, 1986, 250 p., incl. 238 il.

²⁴⁰ Ilma REISSNER, *GEORGIEN, Goldenes Vlies und Weinrebenkreuz*, Op. cit., pp. 276 – 295.

vindecat în mod miraculos. Vestea s-a răspândit cu mare vâlvă, încât a auzit și regina Iberiei sau Kartli, la care a trebuit să se înfățișeze, fiind și ea bolnavă. Sf. Nina i-a insuflat reginei încrederea în Dumnezeu creștinilor, Iisus Hristos, ajutându-o să se vindece. După câțiva ani, ajungând într-un impas și regele Mirian de Kartli ar fi apelat la ajutorul Sfintei. Drept mulțumită pentru ajutorul primit, regele Mirian, în anul 326, a cerut misionari creștini de la Împăratul Constantin cel Mare. Constantin cel Mare l-ar fi delegat pe Patriarhul Eustatie al Antiohiei (324-332), să meargă în Iveria, și să-l boteze pe regele de acolo Mirian? și poporul acestuia. Patriarhul Eustatie ar fi așezat în Iberia primul Episcop, Ioan al Georgiei, sufragan al Patriarhiei Antiohiei, asigurând prin aceasta și acoperirea canonică a noii Biserici Ortodoxe, din afara frontierelor bizantine. Din acest an 326, în Georgia, Creștinismul ar fi devenit religie de Stat. O viață cripto-creștină și creștină, cu structuri mai mult sau mai puțin oficiale, au trebuit să existe în Georgia și înainte de Sf. Nina, adică înainte de anul 320-326. Astfel, din acest an începe epoca frumoaselor construcții de biserici de piatră în Georgia, amplificată în secolele ulterioare.²⁴¹ Arta românească deține și ea influențe georgiene și armene, cel puțin la trei edificii: Mănăstirile de la Curtea de Argeș (Biserica lui Manole, 1512-1517), Dragomirna (1606-1609) și Trei Ierarhi din Iași (1639). În conformitate cu deciziile sinodale de la Niceea (325) și Constantinopol (381) s-a confirmat statutul de dinainte al Bisericii Georgiene, ca fiind dependentă canonic de Biserica (recte Patriarhia) Antiohiei. Însă, o jurisdicție efectivă, asupra Bisericii Georgiene, Patriarhia Antiohiei n-a exersat niciodată, dependența canonică manifestându-se doar prin faptul că Patriarhul Antiohiei hirotonea s-au întroniza Catolicosul Bisericii Georgiene, dar numai până la jumătatea secolului al VIII-lea, când ierarhii Sinodului Bisericii Georgiei au obținut dreptul să-și hirotonească și să-și întronizeze ei Catolicosul.

În secolul IV a fost construită și mica Biserică din Mzcheta, alături de Mănăstirea Samtavro, care exista deja la data respectivă. Tot în Mzcheta a fost construită Mănăstirea cu biserica Nekresi.

În anul 364, împăratul Iovian (363-364) a fost constrâns să cedeze Iberia, Sasanizilor.

Prin Tratatul de pace, dintre Teodosie I cel Mare (379-395) și Șahul Persiei, Șapur III (383-388), din anul 387, Kolchis (Lațika de mai târziu) a rămas sub stăpânire bizantină, iar Iberia cu Regatul Kartli a devenit vasal al Perșilor.

Această divizare a teritoriului istoric georgian, a avut și urmări canonice. De pildă, din anul 451, conform canonului 28, Kolchis, alături de regiunile pontice, de Phasis (Poti) și Dioskurias, au rămas sub jurisdicția Constantinopolului, până în secolul al X-lea. Iberia/Kartli, în schimb, au fost lăsate în jurisdicția Antiohiei. Abia în secolul al X-lea a avut loc unificarea Bisericii Georgiene, când toate eparhiile au recunoscut autoritatea Catolicosului-Patriarh de la Mzcheta, din Iveria.

390-550, în limba georgiană s-a tradus Biblia și principalele cărți liturgice.

În anii 404-406 a fost inventat alfabetul armean, georgian și albanez (=azer), grație călugărului misionar armean Mesrop Mașoț (361-440), fapt care a deschis o perspectivă extraordinară de devoltare a limbii, culturii și teologiei georgiene.

²⁴¹ În luna februarie a anului 391, în Constantinopol, are loc interzicerea tuturor cultelor păgâne și Teodosie I cel Mare decretează Creștinismul ca unică religie a Imperiului Roman, încă nedivizat; 395, Teodosius I (379-395) împarte Imperiul Roman: Flavius Arcadius (395-408) primește Orientul, cu capitala la Constantinopol, Flavius Honorius (395-423) primește Occidentul, cu capitala la Ravenna.

În anul 419, ierahii din Iberia au participat la Sinodul Bisericii din Persia, de la Seleukia - Ktesiphon.

Tot în secolul V a fost construită a doua Mănăstire Iviră, în Țara Sfântă, Sf. Gheorghe, din apropiere de Ierusalim (prima a fost construită în Orașul Sfânt, în anul 430).

În anul 455 a fost fondat orașul Tbilisi sau Tflisi, împreună cu reședința și catedrala întâistătorului Bisericii din Iberia. Regele Iberiei-Kartli, Daci sau Dahi (522-534) a mutat capitala, de la Mtskheta, la Tbilisi.

În anul 483, are loc răscoala ivirilor, în frunte cu regele Wahtang Gorgasal (446-502), împotriva perșilor, încheiată cu Tratatul de pace cu Șahul Persiei. Este asigurată autonomia Regatului Iberiei, iar Biserica se separă de jurisdicția Bisericii Persiei.

Anul 483 înseamnă pentru Iberia anul autocefaliei, mai precis al eliberării ei juridiciale, de Biserica Persiei, chiar dacă această decizie politică și bisericească locală nu a obținut încă o recunoaștere canonică din partea Antiohiei sau a Constantinopolului. Biserica Iberiei avea în frunte un Catolicos-Patriarh, spre deosebire de armeni, unde există forma canonică de Patriarh-Catolicos, pentru că Biserica Armeană are mai muți Catolicoși.

491 și 525, georgienii, cei din Iberia, s-au declarat monofiziți, cultivând relații strânse cu Biserica Armeană, vecină.

506, Biserica Georgiei a participat la Sinodul monofizit al Bisericii Armene Gregoriene, de la Dwin.

523, Regele Țate de Lațika - Georgia de Apus – se botează, naș fiind împăratul Justin I al Constantinopolului (518-527). Acest eveniment va contribui la încheierea misiunii de încreștinare a locuitorilor din Lațika și la organizarea structurilor administrative bisericești. La mijlocul secolului al V-lea, Georgia de Apus era deja creștinată în întregime.

552 sau 556, Ierarhia georgiană a respins monofizitismul și a decis să nu mai participe la Sinoadele Bisericii Armene Gregoriene, de la Dwin. *Respingerea monofizitismului se datorează și legăturilor strânse, pe care Biserica din Iviria și Kolchis le întreținea cu Ierusalimul, Athos, Sinai, Cipru, Bitinia etc., unde erau prezenți și călugări georgieni, care de timpuriu au tradus în limba georgiană opere de teologie și patristică ortodoxă, pentru a le pune la dispoziția Bisericii din patria lor de origine.*

În secolul VI, georgienii din Iberia și Kolchis-Lațika au continuat misiunile de încreștinare și la popoarele vecine, din nordul Georgiei: alani, țani, lazi, abasgi, pe țărmul Mării Negre și Caspice.

În jurul anului 600, Iberia recâștigă dreptul de autonomie, grație principelui local Ștefan I (590-607), care începe să bată monedă proprie și să construiască Mănăstirea Dzvari, lângă Mzcheta.

610, Catolicosul Kyrion I al Iberiei (595-610) a întrerupt intercomuniunea cu Biserica Armeană Gregoriană, acceptând deciziile de la Calcedon din anul 451.

După această separare Bisericească a Georgiei, de Armenia, în jurul anului 610, nu s-a mai dorit punerea în evidență a contribuțiilor misionarilor armeni, de acum considerați de georgieni caeretici, aceștia fiind trecuți sub tăcere, în mod deliberat. În schimb, a fost accentuată contribuția Sfintei Nina, Nino, Nana, Cristiana etc. Convingerea generală a istoricilor bisericești, care s-au ocupat de problema încreștinării Georgiei, este că acest popor datorează extrem de mult răspândirea credinței creștine,

Sf. Nina, fără să se minimalizeze însă contribuția Patriarhiei Antiohiei, care prin Biserica din Cezareea Capadociei, și apoi prin Biserica Armeană au vegheat și continuat aceste începuturi, de dinainte și din timpul Sf. Nina. Nu trebuie uitată nici contribuția Constantinopolului, la această operă de încreștinare a Georgiei, mai ales în partea de vest a țării. Desăvârșirea încreștinării georgienilor, în secolul al VI-lea, este legată și de Siria, de unde, în timpul domniei regelui Parsman VI (542-557), au venit 13 călugări misionari, originari din Irak și Antiohia, întărind tânăra Biserică Iberă și încurajând acolo monahismul și construirea de mănăstiri. Călugării sirieni au preluat și câteva Scaune episcopale în Georgia, luptând împotriva păgânismului georgian precreștin și împotriva religiei zroastriene. Ultimele regiuni ale Georgiei păgâne, mai ales din regiunile de munte, au fost încreștinate în secolele XI-XII, prin administrația regală georgiană.

624/628, Herakleios I al Constantinopolului a eliberat Georgia și Tbilisi, de sub stăpânirea Persiei, a stins focul sacru zarathustrian de la Gandzak și a distrus altarul păgân de acolo.

642, apar arabii musulmani, care pradă partea de răsărit a Georgiei și instalează un Emirat în Tbilisi.

680-681, Sinodul VI Ecumenic, la care, în conformitate cu afirmațiile cronicilor georgiene, s-ar fi confirmat autocefalia Bisericii Iberiei. Din canoane nu rezultă această decizie.

697, Lațika este ocupată de arabii musulmani.

741, are loc martiriul prinților David și Constantin, din ordinul musulmanului Murwan Surdul.

744, Ioane III, 744-760, ultimul Patriarh hirotonit în Antiohia într-un arhiereu, primind gramata de numire din partea patriarhilor de acolo: Ștefan IV (în realitate III, 742/743-744/745) sau Teofilact (744/745-750). Din acest an, episcopii georgieni își vor alege ei Catolicosul, pe care-l vor hirotoni și înscăuna, fără să mai fie nevoie de implicarea Patriarhiei Antiohiei.

Secolul VIII și începutul secolului IX, stare de decadență economică, culturală și bisericească a Georgiei, din cauza arabilor musulmani.

786, Abo, un arab musulman, convertit la Creștinism în Iberia, este executat, devenind martir.

787, regele Artșil al Iberiei este executat de arabii musulmani.

Secolul VIII, spre sfârșit, începutul secolului IX, arabii musulmani au executat aproape toată nobilimea georgiană.

826, prințul Așot I din Lațika, sud-vestul Georgiei, primește titlul de Kuropalat, din partea împăratului Mihail II (820-829). Astfel începe ridicarea Dinastiei georgiene, a Bagratidilor, cu Bagrat I (826-856). Începe epoca de înflorire economică, culturală și bisericească a Georgiei. Începe construirea numeroaselor biserici și mănăstiri în Georgia.

888-923, Ardanasse II, adoptă titlul de „Rege al Kartveli” (Iberia).

914, trupele lui Abul Qassims pradă Georgia, iar regele Smbat suferă moarte de martir.

Secolul X, „secolul bisericilor cu cupolă”

979, generalul de armată georgian, Tornik, îl învinge pe uzurpatorul Bardas Skleros, în Asia Mică, salvând astfel tronul imperial bizantin, pentru împăratul Vasile II (976-1025). Începe unificarea provinciilor de etnie georgiană.

980, cu prada bogată luată de la armata lui Bardas, și cu acordul împăratului Vasile II, generalul Tornik, împreună cu prințul Ioan Varazvace și fiul acestuia – prințul Euthymius –, ctitoresc Mănăstirea Ivirion, din Sf. Munte Athos. Această Mănăstire va deveni apoi leagănul de credință, studiu și cultură medievală a Georgiei.

1001, Bagrat III (975-1014), unifică Principatele Tao-Klargetia și Avhasia, cu Kartli-Iberia.

1010, Kaheția și Heretia se unesc și ele cu Regatul dinastiei Bagratide.

1010-1029, refacerea și amplificarea vechii Catedrale a „coloanelor vii”, din Mzcheta.

1027-1072, domnește regele Bagrat IV.

1030, se construiește Catedrala din Samtavisii.

1030, înnoirea și restaurarea Mănăstirii georgiene Sfânta Cruce, din Ierusalim.

1065, turcii selgiucizi năvălesc în Georgia și pustiesc întreaga țară.

1080, regele Gheorghe II, începe să plătească haraci turcilor selgiucizi.

1089-1125, domnește regele David III, Înnoitorul, ctitorul Mănăstirii și **Academiei Georgiene din Gelati**.

Secolul al XI-lea, a fost marcat de reînceperea construcțiilor de biserici cu cupolă.

1103, Sinodul local din Ruis-Urbnis, privind reorganizarea și reforma bisericească în Regatul Georgiei. **Teza privind misionarea poporului georgian de către Sf. Apostol Andrei, este receptată de sinodali și primește autoritate canonică.**

1118, se constituie Armata permanentă a Georgiei.

1121, Tbilisi este eliberat de arabi și devine capitala Georgiei Unite.

1123, regele David III anexează nordul Armeniei, la Regatul Georgiei.

1125-1156, puterea economică și culturală a Georgiei cunoaște o stagnare, în schimb se dezvoltă ceremonialul și fastul de la Curtea Regală și de pe la curțile nobiliare.

1156-1184, domnia regelui Gheorghe III.

1167, are loc extinderea teritorială a Georgiei, până la Marea Caspică.

1174, au loc noi anexări de teritorii din nordul Armeniei, inclusiv capitala Ani, la Regatul Georgiei.

1184-1213, domnia Reginei TAMAR a Georgiei, cea mai mare și mai importantă regină a Georgiei, în timpul căreia acest Regat ajunge la extensiunea lui teritorială maximă: de la Marea Neagră și până la Marea Caspică.²⁴² Regina Tamar se intitula „Rege” al Georgiei, după modelul romeo-bizantin, al împărăteselor „basilevs” (împărat), nu „basilissa” (împărăteasă).

1204, după data de 13 aprilie, adică după cucerirea Constantinopolului de către cavalerii cruciadei a IV-a, regina Tamar creează minusculul Imperiu de Trapezunt, pentru nepoții ei, din dinastia Comnenilor (1204-1461).

²⁴² Pentru istoria Georgiei și pentru listele catolicoșilor și viața bisericească de acolo, vezi: **Georgie**, par R. Janin, în **Dictionnaire de Théologie Catholique**, tome 6, première partie [Flacius Illyricus - Gezon], Paris, 1924, coloana nr. 1239-1289.

1206, georgienii cuceresc Kars, cea de a doua capitală a Armeniei (prima a fost Ani).

1208/1210, Regele Georgiei cucerește teritorii din nordul Persiei. Investițiile militare slăbesc puterea economică a țării. Acest lucru se reflectă în noile biserici de dimensiuni mici, dar cu cupolă totuși.

1213-1223, domnia regelui Gheorghe Lașa.

1222-1247, domnia reginei Rusudan, cu o dezvoltare la maximum a luxului și ceremoniilor de curte regală și nobiliară, care slăbesc țara, din punct de vedere financiar.

1220/1222 și 1235/1239, năvălirile mongolilor în Georgia.

1247, începe guvernarea mongolă în Georgia, dată care marchează și începutul fărâmițării Regatului Georgian, mai întâi în două state. Prinții David și Narin sunt numiți, de către mongoli, regenți ai țării: David în vest, iar Narin în estul Georgiei.

1259-1260, răscoală împotriva stăpânirii mongole.

1266, Principatul Samzche se separă de Georgia.

1271-1289, domnia lui Dimitrie II, care la porunca Hanului Mongol a fost executat.

1314-1346, domnia lui Gheorghe Magnificul, care consolidează Regatul Georgiei. El construiește biserica Metechi din Tbilisi și înzesterază orașul cu ziduri și turnuri de apărare.

1386, Timur Lenk năvălește în Georgia unde, timp de 20 de ani, mongolii au prădat de șase ori țara, obligând populația să adopte religia islamică. În timpul stăpânirii mongole, Regatul Georgiei se dizolvă, iar teritoriul se împarte în 26 de Principate minuscule.

1390, în această conjunctură apocaliptică, pentru Regatul Georgiei se fondează și Catolicatul al doilea, al Bisericii Ortodoxe Georgiene, din vestul țării: 1390-1815.

Secolul XV, caracterizează Georgia ca măr al discordiei dintre două imperii: Otoman și Persan.

1555, Georgia, Armenia și Albania vor fi împărțite între otomani și perși.

1578, Principatele Samzche și Tao-Klargeția au fost integrate în Imperiul Otoman și islamizate în întregime.

1590, turcii au anexat întreaga Georgie, Imperiului Otoman.

1598/1599, la Gori, în vestul Georgiei, are loc o răscoală împotriva turcilor.

La începutul secolului al XVII-lea, Șahul Persiei, Abbas I (1586-1628) a luat de la Otomani estul Georgiei.

1616, regele Laursab II de Kartli (1605-1616), pentru statornicia lui în credința creștină ortodoxă, din ordinul șahului, a fost strangulat în Șiraz-Persia.

1605-1663, domnia regelui Teimuraz I, al Kacheției, care recunoaște suzeranitatea Șahului Persiei.

1624, regina Ketevan este arsă de vie în Șiraz.

1623/1625, în estul Georgiei, populația se răscoală împotriva stăpânirii persane.

Secolul al XVII-lea a fost marcat și de acțiunile de prozelitism ale Bisericii Romano-Catolice în Georgia. Mai ales nobilimea georgiană s-a lăsat atrasă de acțiunile misionarilor catolici, în speranța unor ajutoare militare apusene, împotriva turcilor și perșilor. Frecventând școlile misionarilor catolici, tinerii nobili georgieni au ajuns în contact și cu cultura din

Europa Apuseană. Succese prozelitiste în Georgia, însă, n-au fost înregistrate, de nivelul unirii cu Roma sau de treceri la ritul latin.

1629, în vederea desfășurării acțiunilor misionare printre georgieni, la Roma a fost redactat și tipărit primul dicționar georgian.

1689, în cetatea Ananuri a fost terminată de construit ultima biserică de proporții mari din Georgia.

1707, Mitropolitul Antim Ivireanul (1708-1716), ca Episcop al Râmnicului (1705-1708), care n-a uitat de Georgia, Patria lui de origine, a instalat pe cheltuiala lui prima tipografie cu caractere georgiene în Tblisi, trimițând acolo pe cel mai priceput tipograf și ucenic al său, Mihail Ștefan.

1724, regele Vahtang VI al Georgiei (1703-1737), după ce a fost eliberat din captivitatea persană, a căutat ajutor pentru Georgia la Țarul Rusiei, Petru cel Mare (1689-1725).

1762, regele Heraklius de Kartli (1744-1798) unifică Kartli și Kacheția, creând Regatul Răsăritean al Georgiei.

1762, Catolicosul Anton I (1744-1755 și 1764-1788), depus din Scaun pentru că a apelat pentru ajutor la Biserica Catolică, în anul 1755 a fost primit de Țarina Elisabeta Petrovna a Rusiei (1741-1762), unde a pus bazele viitorului tratat sau contract, dintre Rusia și Georgia, din anul 1783.

În această situație, și pentru a face față atacurilor otomane și persane, regele Georgiei, Irakli II (=Heraclie II) 1762-1798 a cerut protecția țaristă, pe care „a și primit-o”, și de care ulterior, nici el și nici poporul său, nu s-au mai putut scăpa!

Prin acest contract, din anul 1783, Rusia s-a obligat să protejeze Georgia, atât față de otomani, cât și față de perși. Tratatul de protecție a fost semnat de Regele Heraklius al Georgiei și de Țarina Ecaterina a II-a (1762-1796).

Țarul Alexandru I (1801-1825), exploatând slăbirea Regatului Georgian, în anul 1801, alungând familia Regală, a integrat Georgia, ca o simplă provincie, în limitele Imperiului Rus. În anul 1811, Biserica Ortodoxă Autocefală Georgiană a fost subordonată Bisericii Ruse, Catolicosul fiind depus din Scaun și trimis în exil. În locul Catolicosului, țarul a numit un „Exarh”, primul fiind de etnie georgiană, restul, de etnie rusă, cu scopul rusificării Georgiei, prin Biserică. În același an, s-a deschis și un Seminar în Tbilisi, cu limba de predare rusă și slavonă. Prin acest Exarh, Biserica Georgiei urma să fie administrată de Sfântul Sinod Rus, cu sediul la St. Petersburg. Cele 30 de eparhii din Georgia, care existau în anul 1811, au fost reduse la cinci, iar limba slavonă a devenit limba liturgică, în locul celei georgiene vechi.

La 12 martie 1917, adică la câteva zile după abdicarea țarului Nicolae II (1894-1917), în data de 1 martie 1917, Biserica Georgiei a revenit la vechile ei structuri canonice, de dinainte de anul 1811, reactivând autocefalia Bisericii și reinstaurând Catolicosatul-Patriarhie, după ce, desigur, în același an, s-a creat și Statul independent Georgia. Noua situație politică și bisericească n-a durat însă prea mult timp, pentru că, în anul 1921, trupele sovieto-bolșevice au invadat Georgia, transformându-o în Republică Unională Sovietică. Persecuția religioasă și națională în Georgia, internările în lagăre de muncă silnică, deportările și colonizarea țării cu populație de naționalitate rusă, erau la ordinea zilei. Între anii 1921-1980, din cele 2.455 de

biserici, aflate în funcțiune în anul 1917, au mai rămas deschise doar 80, la care se adaugă și cinci mănăstiri și un seminar Teologic la nivel de școală medie sau liceu. În această situație, Biserica s-a luptat doar pentru a putea supraviețui ca instituție. După al doilea război mondial, comuniștii au devenit ceva mai toleranți față de Biserică, de care aveau nevoie și pentru acțiunile lor diplomatice în exteriorul Uniunii Sovietice. Cel mai fanatic rusificator și persecutor al Bisericii și al poporului din Georgia, a fost Iosif Vissarionovici Stalin (1922-1953, secretar general al P.C. Rus; 1941-1953, șef al guvernului sovietic), un georgian renegat și fost elev al Seminarului Teologic din Tbilisi. Abia în toamna anului 1943, Patriarhia Moscovei, în mod unilateral, fără consultarea Patriarhiei Ecumenice, a confirmat dreptul de Autocefalie a Bisericii Georgiei, din anul 1917, respectiv de dinainte de anul 1811. Patriarhia Ecumenică n-a recunoscut această măsură unilaterală, luată de Patriarhia Rusă, pentru că statutul de Autocefalie este indisolubil legat și condiționat de independența politică a statului respectiv, ceea ce în Georgia, după anul 1921, nu era cazul.

În anul 1991, Georgia s-a declarat Stat independent și suveran, devenind Republica Georgiei – SAKARTVELO.

La 4 martie 1990, printr-un Tomos, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol a confirmat în mod canonic Autocefalia Bisericii Georgiene, la rang de Catolicosat-Patriarhie. Cu câțiva ani în urmă, a fost deschisă și Academia Teologică Ortodoxă din Tbilisi. Catolicosul Patriarh Elia II conduce cu multă abilitate destinele Bisericii Georgiene, încă din anul 1977, un adevărat drum al crucii, pe care acesta l-a urmat, ajungând să trăiască și glorioasa zi a Învierii, adică a renașterii Bisericii și Țării sale, prin evenimentele promițătoare ale independenței naționale din anul 1991 și ale Autocefaliei din anul 1990. Cursul ascendent al Bisericii Georgiene impune respect în lumea întreagă, o țară mică și demnă, astăzi, cu o Biserică, cu peste 3,5 milioane de credincioși, biserici splendide, 27 de eparhii, 700 de preoți, zece mănăstiri de călugări, cu 250 de călugări, șapte de călugărițe, cu 150 de călugărițe, o Academie Teologică, cu 150 de studenți, învățământ catehetic obligatoriu în toate școlile publice etc.²⁴³ Limba liturgică este georgiana veche, iar din anul 1811 și slavona.

Catolicoși Patriarhi ai Georgiei

Episcopi

Stratophilos, Episcop de Pityous – Pitsunda, ? - ?; **325**, participă la Sinodul I Ecumenic de la Niceea. Vestul Georgiei, **Kolchis**, se afla sub stăpânire bizantină.

Episcopi, apoi Arhiepiscopi de Mtskheta sau Mzcheta, 335 – 467

Ioan I, 326?, 335? – 363

Iacob, 363 – 375

Iov, 375 – 390

Elia I, Ilia I, 390 – 400

Svimeon I, Simion I, 400 – 410

Moise, 410 – 425

²⁴³ Ilma REISSNER, GEORGIEN, Goldenes Vlies und Weinrebenkreuz, Op. cit., pp. 276 – 295.

Iona, 425 – 429
Ieremia, 429 – 433
Grigol I, 433 – 434
Vasile I, 434 – 436
Glonakor, 436 – 448
Iovel I, 448 – 452
Mihail I, 452 – 467

Catolicoși ai Iberiei, 467 – 1001

Petru I, 467 – 474
Samuel I, 474 – 502
Gabriel I, 502 – 510
Tavfechag I, 510 – 516
Chirmagi – Chigirmane, 516 – 523
Saba I, 523 – 532, fiul unui nobil georgian
Evlavi, 532 – 544
Samuel II, 544 – 553
Makari, 553 – 569
Svimeon II, 569 – 575
Samuel III, 575 – 582
Samuel IV, 582 – 591
Bartlome, 591 – 595
Kirion I, 595 – 610, în timpul păstoririi lui s-a declanșat conflictul și separarea de Biserica Armeană.
Ioane II, 610 – 619
Babila, 619 – 629
Tabor, 629 – 634
Samuel V, 634 – 640
Evnon, 640 – 649
Tavfechag II, 649 – 664
Evlale, 664 – 668
Iovel II, 668 – 670
Samuel VI, 670 – 677
Giorgi I, 677 – 678
Kirion II, 678 – 683
Izid – Bozidi, 683 – 685
Theodor I sau Teodosie, 685 – 689
Petru II, Svimeoni, 689 – 720
Talale, 720 – 731
Mamai, 731 – 744
Ioane III, 744 – 760, ultimul Patriarh hirotonit în Antiohia într-un arhiereu, primind gramata de numire din partea patriarhilor de acolo: Ștefan IV (în realitate III, 742/743 – 744/745) sau Teofilact (744/745 – 750)
Grigol II, 760 – 767
Sarmeane, 767 – 774

Mihail II, 774 – 780
Samuel VII, 780 – 790
Kirilie, 791 – 802
Grigol III, 802 – 8014
Samuel VIII, 814 – 826
Giorgi II, 826 – 838
Gabriel II, 838 – 850
Ilarion I, 850 – 860
Arsen I, 860 – 887
Evsuki, 887 – 900
Klementos, 900 – 914
Basili II, 914 – 930
Mihail III, 930 – 944
David I, 944 – 955
Arseni II, 955 – 980
Oqropiri (Ioane I), 980 – 1001
Svimeon III, 1001 – 1012

Catolicoși Patriarhi ai Georgiei, 1001 - 1811

Melkisedek I, *prima oară*, 1001 – 1030
Okropir (Ioane II), *prima oară*, 1031 – 1039
Melkisedek I, *a doua oară*, 1039 – 1045
Okropir (Ioane II), *a doua oară*, 1045 – 1049
Ekvtime I, 1049 – 1055
Giorgi III, Taoeli, 1055 – 1065
Gabriel III, Safareli, 1065 – 1080
Dimitri, 1080 – 1090
Basili III, Karichisdze, 1090 – 1100
Ioane IV, Safareli, 1100 – 1142
Svimeon IV, Gulaberisdze, 1142 – 1146
Saba II, 1146 – 1150
Nikolaus I, Gulaberize, 1150 – 1178
Mihail IV, 1178 – 1186, fiul Mereanei, a încoronat-o pe regina Tamar, în anul 1184
Theodor II, 1186 – 1206
Basili IV, 1206 – 1208
Ioane V, 1208 – 1210, „cel întocmai cu îngerii”
Epiphane, 1210 – 1220
Ekvtime II, 1220 – 1222
Arseni III, 1222 – 1225
Giorgi IV, 1225 – 1230
Arseni IV, Bulmaisidze, 1230 – 1240
Nikolaus II, 1240 – 1280
Abraham I, 1280 – 1310
Ekvtime III, 1310 – 1325
Mihail V, 1325 – 1330

Basili V, 1330 – 1350
Doroteoz I, 1350 – 1356
Shio I, 1356 – 1364
Nikolaus III, 1364 – 1380
Giorgi V, 1380 – 1399, la Tbilisi

Cel de al doilea Catolicozat din vestul Georgiei, cu Scaunul la PIȚUNDA (Bidchvinta sau Btunsta), în provincia Colșide, Kolchis sau Lazika – Lațika, 1390-1815; primul Catolicozat avea Scaunul la Tbilisi

Elioz, Gobirkhisdze, 1399 – 1411, la Tbilisi
Mihail VI, 1411 – 1426
David II, 1426 – 1430
Theodor III, 1430 – 1435
David III, Gobeladze, *prima oară*, 1435 – 1439
Shio II, 1440 – 1443
David III, Gobeladze, *a doua oară*, 1443 – 1459
Marcu, 1460 – 1466
David IV, 1466 – 1479
Evagre, *prima oară*, 1480 – 1492
Abraham II, Abalaki, 1492 – 1497
Efrem I, 1497 – 1500
Evagre, *a doua oară*, 150 – 1503
Doroteoz II, *prima oară*, 1503 – 1510
Dionisie, 1510 – 1511
Doroteoz II, *a doua oară*, 1511 – 1516
Basil VI, 1517 – 1528
Malakia, 1528 – 1538
Melkisedek II, Bagrationi, 1538 – 1541
Germene, 1541 – 1547
Svimeon V, 1547 – 1550
Zebede I, 1550 – 1557
Domenti I, 1557 – 1562
Nikolaus IV, Baratashvili, 1562 – 1584
Nikolaus V, 1584 – 1591, fiul regelui Leon
Doriteoz III, 1592 – 1599
Domenti II, 1599 – 1603
Zebede II, 1603 – 1610
Ioane VI, Avalishvili, 1610 – 1613
Kristefore I, 1613 – 1622
Zakaria, Jorjadze, 1623 – 1630
Evdemoz I, Diasamidze, 1630 – 1638

Kristefore II, Urdubegisdze Amilakhvari, 1638 – 1660

Domenti III, Kaikhosro Mukhran Batonisdze, 1660 – 1675

Nikolaus VI, Magaladze, 1675 – 1676

Nikolaus VII, Amilakhvari, *prima oară*, 1676 – 1687

Ioan VII, Diasamidze, *prima oară*, 1687 – 1691

Nikolaus VII, Amilakhvari, *a doua oară*, 1691 - 1695

Ioan VII, Diasamidze, *a doua oară*, 1696 – 1700

Evdemoz II, Diasamize, 1700 – 1703

Domenti IV, *prima oară*, 1704 – 1725, fiul regelui Leon

Besarion, Orbeliani, 1725 – 1737

Kirile, 1737 – 1739

Domenti IV, *a doua oară*, 1739 – 1741, fiul regelui Leon

Nikolaus VII, Kherkheulidze, 1742 – 1744

Anton I, Didi, *prima oară*, 1744 – 1755, fiul marelui rege Iese

Ioseb, Jandieri, 1755 – 1764

Anton I, Didi, *a doua oară*, 1764 – 1788, fiul marelui rege Iese

Anton II, 1788 – 1811, fiul regelui Erekle

Exarhi ai Bisericii Ortodoxe din Georgia, 1811 – 1917

1. Exarh de etnie georgiană

Varlam Eristavi, 1811 – 1817

2. Exarhi de etnie rusă

Teopilakte Rusanov, 1817 – 1821

Iona Vasilevski, 1821 – 1834

Mose Bogdanov-Platonov, 1832 – 1834

Yevgeni Baganov, 1834 – 1844

Isidore Nikolski, 1844 – 1858

Evsevi Ilinski, 1858 – 1877

Ioanike Rudnev, 1877 – 1882

Pavel Lebedeff, 1882 – 1887

Palladi Raev, 1887 – 1892

Vladimir Bogojavlensky, 1892 – 1898

Flabiane Gorodetski, 1898 – 1901

Aleksei I, Opotski, 1901 – 1905

Nikolai Nalimov, 1905 – 1906

Nikon Sofiisky, 1906 – 1908

Innokenti Beliaev, 1909 – 1913

Aleksei II, Molchanov, 1913 – 1914

Piterim Oknov, 1914 – 1915

Platon Rozhdestvenski, 1915 - 1917

Catolicoși – Patriarhi ai întregii Georgii, din anul 1917

Kirion III, Sadzaglishvili, 1917 – 1918

Leonide, Okropiridze, 1918 – 1921

Ambrosi, Khelaia, 1921 – 1927

Kristefore III, Tsitskishvili, 1927 – 1932

Kalistrate, Tsintsadze, 1932 – 1952

Melkisedek III, Pkhaladze, 1952 – 1960

Efrem II, Sidamonidze, 1960 – 1972

David V, Devdariani, 1972 – 1977

Elia II, Iliia II, 1977 –

Cel de al doilea Catolicozat din vestul Georgiei, 1390 – 1795, respectiv 1815, cu Scaunul la PIȚUNDA (Bidhvinta sau Btunsta), în provincia Colșide, Kolchis sau Lazika - Lațika, (primul Catolicozat având Scaunul la Tbilisi)

Arsenie,? -?, păstorea deja în anul 1390

.....
Ioachim, 1470 - 1474, hirotonit întru arhieru și înscăunat de Patriarhul rum-ortodox Mihail IV al Antiohiei (î.1470-1484)

.....
Malahia I, 1519 – 1533

.....
Evdemon I, 1558 – 1578, † 1605, autor al celor **23 de canoane**, redactate în Sinoadele locale georgiene, preluate și în Codul de Legi sau **Pravila Georgiană**, compilată de regele Vakhtang VI al Georgiei (1703-1711), la începutul secolului al XVIII-lea.

.....
Malahia II, 1605 – 1639

Maxim I, 1640 – 1657

Zaharia, 1656 – 1659

Simon, 1659 – 1666

Evdemon II, 1666 – 1675

Hilarion,? -?, 1672

David, 1682 – 1696

Grigorie I,? -?, 1696

Nikolas,? -?, 1705

Grigorie II, 1712 – 1742

Gherman, 1742 – 1750

Visarion, 1750 – 1761

Iosif, 1761 - 1776

Maxim II, 1776 – 1795, mort la Kiev, fiind în drum spre Moscova sau St. Petersburg, în timp ce conducea delegația regală georgiană la Țarina Ecaterina a II-a a Rusiei (1762-1796)

Sedisvacanță, 1795 – 1815

În anul 1815, Țarul Rusiei, Alexandru I (1801-1825) a suprimat Scaunul de Afhasia sau Colșide

Patriarhi Latini de Antiohia: rezidențiali 1099/1100 – 1268 titulari 1268 – 1964

Bernard de Valence, 1100 – 1135

Ralf I, de Domfront, 1135 – 1139

Aimery, de Limoges, 1139 – 1193

Ralf II, 1193 – 1196

Petru I de Angoulême, 1196 – 1208

Petru II, de Locedio, 1209 – 1217

Sedisvacanță, 1217 – 1226

Albert, Rezzato, 1226 – 1245

Opizo, Fieschi, 1247 – 1292, din anul **1268** doar titular

Patriarhatul Latin de Antiohia a fost opera primei cruciade (1096-1099): cu *cruciada săracilor* (1096) și *cruciada baronilor* (1096-1099). Între 21 octombrie 1097 și 3 iunie 1098 a avut loc asediul Antiohiei de către baronii cruciați, pe care aceștia din urmă au și cucerit-o, fiind apoi, la rândul lor, asediați de către Emirul de Mosul. Bohemund de Tarent a creat apoi **Principatul de Antiohia**, 1098-1268. Patriarhul legitim Rum Ortodox al Antiohiei Ioan VII (prob.1088/1091-1100), a fost alungat din Scaun de către cruciați, în octombrie 1100, fiind obligat să se refugieze la Constantinopol. În anul 1099, cruciații au creat deja Patriarhia Latină a Antiohiei, cu tendința de a-i subordona acesteia întregul teritoriu de jurisdicție, pe care l-a avut Patriarhul Rum Ortodox. La data respectivă, mai erau însă încă doi Patriarhi cu titlul de Antiohia: cel siro-monofizit, Atanasie VII, necanonic (1090-1129) și maronito-monotelit, Ioan II sau Simon, nu știm cu siguranță, pentru că nu li se cunoaște data păstoririi. Împăratul bizantin și Curtea sa acționau în scopul repunerii în Scaun a Patriarhului Ioan VII și (sau) al urmașilor lui, oferind cruciaților două posibilități:

a. Patriarhul Ortodox sau Melkit al Antiohiei să-și reocupe tronul și să exercite jurisdicția dublă, asupra Bisericii Ortodoxe și asupra celei Latine (=Catolice de rit roman) din Orientul subordonat Antiohiei;

b. Patriarhul Melkit al Antiohiei să-și poată reocupa Scaunul și să-și exercite drepturile de jurisdicție canonică, pe care le-a avut până la căderea Antiohiei sub cruciați;

Tratatul bizantino-cruciat de la **Devol**, din anul 1108 a adoptat varianta a doua, adică Patriarhul Rum Ortodox să-și reocupe Scaunul și să-și exercite vechea sa jurisdicție canonică, fără ca să-l stânjenească însă pe cel latin [în acțiunile lui prozelitiste]. La data respectivă, adică în anul 1108, Antiohia avea deja de doi ani un patriarh rum ortodox, Ioan VIII (1106-1134), urmașul lui Ioan VII, după o sedisvacanță de șase ani (1100-1106), dar nu știm cu siguranță unde rezida acest Patriarh, la Constantinopol sau în Antiohia.

Varianta întâi de exersare a jurisdicției Patriarhului Rum Ortodox al Antiohiei a fost și ea aplicată în timpul domniei lui Manuel I Comnenul (1143-1180), din anul 1159, adică din momentul în care bizantinii au recucerit Antiohia de la cruciați, Principele Antiohiei declarându-se vasal al împăratului romeu.

La 12 aprilie 1159, Manuel I Comnenul și-a făcut intrarea triumfală în Antiohia, însoțit de Patriarhul Rum Ortodox Atanasie III (1157-1171) al Antiohiei, care și-a putut acum reocupa Scaunul, cu drept de jurisdicție nu numai peste creștinii, clerul și mănăstirile ortodoxe, ci și peste creștinii, clerul și mănăstirile romano-catolice, din teritoriile aflate sub controlul Patriarhului Latin local Aimery, de Limoges (1139-1193). În ciuda stării de schismă, s-a putut totuși ajunge la unificarea celor două Patriarhate: ortodox și latin, într-o singură formă de exercitare a jurisdicției, de către patriarhul cu Scaunul mai vechi sau primordial. Acest model oare n-ar putea servi și astăzi ca și bază canonică pentru restabilirea unei jurisdicții *unificate*, **nu uniate**, pentru patriarhii Pentarhiei și cei ai Bisericilor Autocefale? N-am mai avea atunci șase patriarhi cu titlul de Antiohia, patru cu titlul de Alexandria, doi cu titlul de Ierusalim (ca să nu mai amintim ierarhia unită), ci unul singur pentru fiecare Tron, iar romano-catolicii din Orient ar putea fi sub jurisdicția Patriarhilor ortodocși de Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, în conformitate cu zona în care aceștia se află localizați. În cazul acesta și eparhiile ortodoxe din Apus, ar putea fi administrate de Sfântul Părinte Papa de la Roma. Paradigma se poate extinde și la Patriarhii autocefali, adică romano-catolicii din România să fie preluați în jurisdicția Patriarhiei Române, cei din Rusia, la Patriarhia Moscovei, cei din Grecia, la Arhiepiscopia Athenei etc.

Euforia n-a fost însă de lungă durată, pentru că Patriarhul rum ortodox a fost obligat să se refugieze la Constantinopol, odată ce bizantinii au pierdut din nou Antiohia de sub controlul lor. Cu mici excepții, situația s-a menținut astfel, până în anul 1268, când mamelucii din Egipt au cucerit Antiohia, alungându-l pe Patriarhul Latin de acolo și permițând Patriarhului rum ortodox Simion II (î. 1206-d.1235) să-și reocupe tronul.

V. Scaunul Ierusalimului

[al Sfântului Apostol Iacob cel Mare, „fratele” Domnului † c. 61-62]

în ebraică Yerușalaim,

Elias (în *Pravila cea Mare*, din anul 1652) sau pe grecește Aelia Hierosolima, de la numele latinesc Colonia Aelia Capitolina (din anul 135), oraș ridicat de împăratul Hadrian (117-138), pe ruinele Ierusalimului, dărâmat tot de romani în anul 70 d. Hr.

numele arăbesc al Ierusalimului este

Al-Quț aș Șarif (=Sanctuarul)²⁴⁴

**PENTRU CUM Scriu ARHIEREII LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI,
ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI.**²⁴⁵

GLAVA 395

5 IEROSALIMLEANULUI :

Preasfinte părintele meu, patriarhul Ierusalimului, sfântul Sion, Siria Arravia de ceaia parte de Iordan, Cana a Galileului și a toată Palestina, întru duhul sfânt dumnezeiescule și preacinstitul meu părinte.

Patriarhia Ierusalimului

Actualmente cu 260.000 de credincioși în Israel, Iordania și Sinai, cu statut autocefal, de rit bizantin, cu limbă liturgică greacă veche și arabă, cu trei Mitropolii: Bethlehem, Nazaret și Amman; Arhiepiscopia autonomă Sf. Ecaterina din Sinai; mai având încă 19 mănăstiri de călugări și patru de călugărițe. Sinodul Patriarhal este compus din Patriarh, împreună cu 19 membri, dintre care zece au titlul de Eparhi, fără specificarea titlului de mitropolit sau episcop; patru sunt arhiepiscopi, la care se adaugă al cincilea, de la Sf. Ecaterina, din Sinai, împreună cu patru arhimandriți de Scaun. Eparhul Cesareei Palestinei (fosta Mitropolie, de care, înainte de anul 451, ținea Episcopia Ierusalimului) deține locul al doilea după Patriarh.²⁴⁶

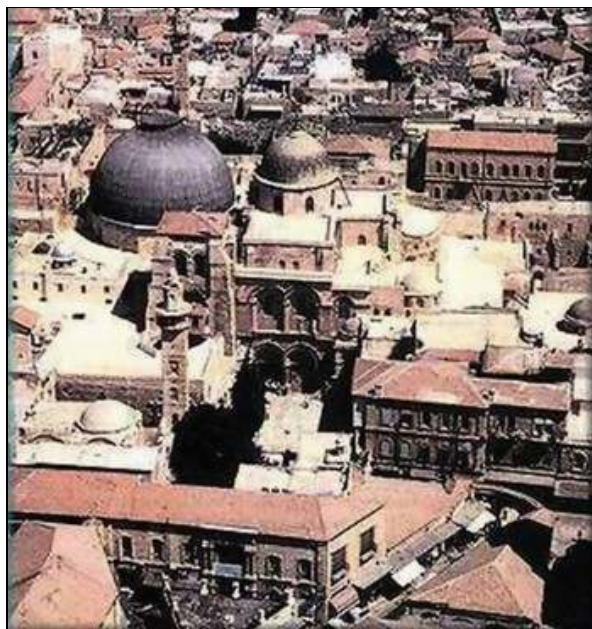
²⁴⁴ JÉRUSALEM, par E. AMANN, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 8, première partie [Isaac-Jeune], Paris, 1924, coloana nr. 997-1010.

²⁴⁵ *Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962,- Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII” - pp. 363 – 370, *glavele* sau *capitolele* 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, **Glava 395**.

²⁴⁶ Pentru Istoria Creștinismului ortodox european, arab, sirian și palestinian, din primele șapte secole ale Bisericii, vezi Alois GRILLMEIER, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, 2 volume în 5 tomuri (I, II/1,II/2, II/3, II/4), [secolele I - VII, pentru Patriarhiile de Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, cu Bisericile din jurisdicție], Herder, Freiburg, Basel, Wien.

Patriarhia Ierusalimului are în componența ei administrativă și organizația **Frăției Sfântului Mormânt**, formată din 80 de membri, care administrează 40 de mănăstiri și biserici de mir, dintre care amintim doar câteva: Basilica Sfântului Mormânt, biserica Sfânta Melania Romana, biserica Sfinților Constantin și Elena (unde se află reședința Patriarhului și a membrilor Sf. Sinod) etc.²⁴⁷

Titulatura: Sanctitatea Sa, al Domnului Domn sau Kiriou Kir N., Patriarh al Sfintei Cetăți a Ierusalimului și al întregului Pământ al Făgăduinței, al întregii Palestine, Siriei, Arabiei, de dincoace de Jordan, Kana în Galieea, și al Sfântului Sion.²⁴⁸

4. Ierusalim, Biserica Învierii sau a Sfântului Mormânt, Catedrala Patriarhală a Patriarhului Ortodox al Ierusalimului, vedere actuală, dinspre sud: sub cupola mare, se află Sfântul Mormânt. Cupola a doua, mai mică, este înălțată deasupra naosului Catedralei cu Scaunul Patriarhal al Ierusalimului. 76% din complexul Basilicii este proprietatea Patriarhiei Ierusalimului, restul de 24% fiind proprietatea Bisericii Catolice și al altor Biserici Ortodoxe și Vechi Orientale.²⁴⁹

²⁴⁷ Arhim. Ioanichie **BĂLAN**, *Pelerinaj la Mormântul Domnului*, ediția a III-a, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994, 350 p.

²⁴⁸ V. **GRUMEL**, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958. Lista patriarhilor ortodocși ai Ierusalimului (260-1505), se află la pp. 451-452, iar a celor latini, p. 453.

Istorie Bisericească Universală (redactată de Ioan **Rămureanu**, Milan **Șesan** și Teodor **Bodogae**), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054-1982), București, 1993. Pentru Lista patriarhilor ortodocși ai Ierusalimului, vezi vol. I, pp. 439-440 și vol. II, pp. 598 – 599.

Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 572-577 [= SOPHIA, *Quellen Östlicher Theologie*, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23]. Pentru patriarhii ortodocși ai Ierusalimului, vezi pp. 586-587.

G. **FEDALTO**, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis II., Patriarchatus Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus*, Padova, 1988, pp. 581-681.

Michaelis **LE QUIEN**, *Oriens Christianus. Tomus Secundus (II.)*, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt.

Petre Șt. **NĂSTUREL**, *Lista patriarhilor ortodocși: Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim*, București, 1947 (mie inaccesibilă).

²⁴⁹ Privitor la Biserica Sfântului Mormânt vezi două monografii album:

Ierusalim – Cetatea împăratului David, fondat c. 1000 î.d.Hr. și Palestina

Istoria Sfintei Cetăți a Ierusalimului și a Pământului Sfânt al Făgăduinței poate fi periodizată în următoarele etape:²⁵⁰

1. Preistorie și epoca Canaanului, circa 3000 î.d.Hr., cu cele mai vechi urme de așezări omenești în regiunea Ierusalimului. Către anul 2500 î.d.Hr., se constată așezări semite, alături de cele hitite. 2200-1550, Palestina este stăpânită de Egipt, fiind populată de canaaneni, care se numeau iebusiți, cu prima menționare a orașului Ierusalim.²⁵¹

Între anii 1900-1700, î.d.Hr., Abraham se strămută din Mesopotamia, în Canaan, unde, către anul 1800, regele Melhisedek al Salemului îl întâmpină cu pâine și vin. După anul 1400, î.d.Hr., feciorii lui Iacob erau în Egipt.

Către anul 1280 î.d.Hr., are loc Ieșirea din Egipt, eliberarea din sclavia faraonului. În jurul anului 1250 î.d.Hr., a avut loc ocuparea Canaanului de către evrei, prin Iosua, care-l învinge pe regele local al Ierusalimului. Orașul rămâne totuși în mâinile iebusiților.

Termenul de **Palestina** [Filistenii, Filistina, în Biblie, Falestina, în arabă] a fost folosit pentru prima oară de Herodot (484-425, î.d.Hr.), pentru a defini teritoriul dintre Marea Mediterană și deșertul sirian, care a fost populat de triburile semitice, de apus ale canaanenilor, triburi care, de prin anul 1500 î.d.Hr. se aflau sub stăpânirea Egiptului.²⁵²

2. Epoca Israelului, 1000-587, î.d.Hr.

Către anul 1000, regele David îi învinge pe iebusiți, fixându-și capitala în Ierusalim, devenit „orașul lui David”. În timpul domniei regelui David (1013-973), de prin anul 1000, î.d.Hr., Ierusalimul a devenit capitala Marelui Regat Judeo-Izraelian sau Iuda-Izrael. Ierusalimul este și el construit pe șapte coline, dintre care Moriah sau Sion este cea mai importantă, pentru că pe ea a fost construit Templul. În anul 970, î.d.Hr., în timpul domniei lui Solomon (973-933), a început construcția primului Templu din Ierusalim, în „secolul de aur” al Regatului Iuda-Izrael. În anul 932 î.d.Hr., are loc scindarea Regatului: Regatul de Nord, Izrael, cu capitala în Samaria; Regatul de Sud, Iudeea, cu capitala la Ierusalim; în anul 587, Ierusalimul este cucerit de către regele Babilonului, Nabucodonosor II (605-562). Spre sfârșitul perioadei „captivității Babilonice” (586-536), în anul 539 î.d.Hr., Șahul Persiei, Darius-Kyros (558-529), reușind să cucerească Imperiul Babiloniei sau al Mesopotamiei, evreii au trecut în mod automat sub stăpânire persană, rămânând astfel până în anul 332 î.d.Hr.

1. **Die Grabeskirche in Jerusalem**, Texte von Martin BIDDLE, Gideon AVNI, John SELIGMANN, Tamar WINTER, Fotografii de Michél ZABÉ, und Garo NALBANDIAN; Mit einem Vorwort von Yoram TSAFRIR, Belser Verlag, Stuttgart, 2000, 224 p, incl. il.

2. Jürgen KRÜGER, **Die Grabeskirche zu Jerusalem, Geschichte – Gestalt – Bedeutung**, Mit Fotos von Dinu MENDREA und Garo NALBANDIAN, Schnell+Steiner Verlag, Regensburg, 2000, 277 p. incl. 253 il.

²⁵⁰ Pentru orașul Ierusalim, vezi **Jerusalem Stadt des Friedens, Ein Streifzug durch 3000 Jahre**, Ausgewählt und herausgegeben von Irmela KÖRNER und Alfred PAFFENHOLZ, Mit Fotos von Günther SYDOW, Benzinger Verlag, Zürich und Düsseldorf, 1996, 183 p. incl. Il.

²⁵¹ **Jerusalem Stadt des Friedens**, Op. cit., pp. 15-25: Periodizarea istoriei Țării Sfinte. Vezi și Moșe MAUR, **Istoria Israelului**, din preistorie până după războiul de șase zile, Oradea, Editura Aion, 2000, 224 p.

²⁵² Alfred PAFFENHOLZ, **Was macht der Rabbi den ganzen Tag? Das Judentum**, Patmos Verlag Düsseldorf,³ 1998, pp. 16 – 22 (Tabelele cronologice, privind istoria poporului Izrael).

3. Epoca persană, 537-332, î.d.Hr.

Șahul Persiei, Darius, nu numai că le permite evreilor să revină în Palestina, în anul 537, dar le aprobă, și-i ajută chiar, să construiască cel de al doilea Templu, (primul Templu fiind distrus de asirieni, în anul 586 î.d.Hr.), care va fi sfințit în anul 515 î.d.Hr. În anul 445, guvernatorul persan Artaxerxes permite refacerea zidurilor cetății Ierusalimului.

4. Epoca elenistică, 332-167, î.d.Hr.

În anul 332, Palestina a fost ocupată de trupele lui Alexandru cel Mare, care nu se atinge de Ierusalim, und face o vizită un an mai târziu, la 331. În anul 323, după moartea lui Alexandru cel Mare, Ptolemeii ocupă sudul Israelului, Iudeea și Ierusalimul, ducând populația în robie la Alexandria. În timpul stăpânirii ptolemeie în Palestina (312-198), are loc și traducerea **Septuagintei**, în Alexandria. La 198, selgiucizii, în frunte cu Antioh III, ocupă Ierusalimul, marcând sfârșitul stăpânirii ptolemeice în Palestina. În anul 172, Ierusalimul a devenit un oraș grecesc, primind numele de „**Antiohia**”, după numele monarhului selgiucid Antioh. Câțiva ani mai târziu, la 169, Antioh IV a interzis religia iudaică și a prădat Templul, profanându-l în același timp.

5. Epoca Macabeilor, domnia Hasmoniților, 167–63, î.d.Hr.

În anul 167, grație războiului de eliberare dus de Macabei, Ierusalimul și Palestina scapă de stăpânirea selgiucidă. Cel de al doilea Templu va fi resfințit în anul 165 î.d.Hr., când încep să se formeze și grupările sau partidele religioase ale fariseilor, saduceilor și esenilor. În anul 139, Senatul Roman a recunoscut independența Statului Iudeu. Mai târziu, în anul 131, Antiohus VII asediază din nou Ierusalimul.

6. Epoca stăpânirii romane, 63, î.d.Hr.-324 d.Hr. Pompeius ocupă Ierusalimul și distruge Templul. Zeloții reușesc pentru scurt timp să-i alunge pe romani (40-37), după care urmează domnia lui Herodes cel Mare (37 î.d.Hr.-4 d.Hr.). Acesta repară și împodobește Templul, construiește palate și întărește sistemul de apărare al zidurilor și turnurilor orașului Ierusalim. Procurator imperial al Iudeei devenind Pontius Pilatus (26-36, d.Hr.). În această perioadă de timp, în anul 33, Mântuitorul Iisus Hristos a fost răstignit, iar a treia zi a înviat. Regele Agrippa, nepotul lui Herodes cel Mare a construit al treilea zid de apărare al orașului.

Între anii 66-70 a avut loc răscoala poporului Iudeu, împotriva stăpânirii romane, când zeloții, pentru scurt timp au ocupat Ierusalimul. A urmat răzbunarea romanilor cu distrugerea celui de al doilea Templu, în anul 70, d.Hr și expulzarea evreilor și creștinilor din Sfânta Cetate. Sub stăpânirea romană, în anul 135, d.Hr., Ierusalimul își pierde chiar și numele, devenind în timpul împăratului Hadrian, **Colonia Aelia Capitolina**, adică oraș militar roman, construit de acesta, pe ruinele Ierusalimului, ca un act de răzbunare împotriva evreilor, care între anii 132-135 s-au răscolat din nou, sub conducerea lui Bar-Kochba. **Din acest an 135, Hadrian le interzice evreilor și creștinilor să mai intre în Ierusalim, iar pelerinii puteau să înainteze numai până pe muntele Măslinilor, în afara zidurilor orașului, de unde se deschidea panorama spre Sion sau Moriah, adică spre colina unde, odinioară, se afla Templul. Pe locul Templului, pe colina Moriah sau Sion, Hadrian a construit un templu păgân, dedicat lui Jupiter.**

7. Epoca bizantină sau romeică, 324-638

Din anul 313 și mai ales după 324, grație împăratului Constantin cel Mare, Ierusalimul a fost dominat și guvernat de creștini, evreii însă vor putea reveni în oraș, numai din anul 361. În anul 324, Împărăteasa Mamă, Sf. Elena a vizitat Ierusalimul, unde găsind Sfânta și de viață făcătoarea Cruce a Mântuitorului Iisus Hristos, după doi ani, a dispus construirea Bisericii Sfântului Mormânt. Piatra de temelie a acestei Basilici extraordinare a pus-o însăși împărăteasa Elena. În afara acestei biserici, Împărăteasa a dispus și a început să construiască și alte biserici în Sfânta Cetate, pe care piosul ei fiu le-a finanțat.²⁵³

Din anul 324, începe evoluția publică a Ierusalimului creștin. Motivul sărbătorii sau al „înălțării” sau „arătării” Sfintei și de viață făcătoarei Cruci este, însă, mult mai vechi decât evenimentele din anii 614, 629 sau 630, provocate de perși, și se află în legătură nemijlocită cu evenimentul „aflării” Sfintei Cruci, de către Sf. Elena împărăteasa, mama Sf. Constantin cel Mare sau Constantin I (324-337, cezar în apus, din 308, iar august din 310, împărat unic în apus și răsărit, din 324), în anul 324, începutul construcției Basilicii Învierii sau a Bisericii Sfântului Mormânt, din Ierusalim, în anul 326, cu târnosirea din data de 13 septembrie 335. A doua zi, pe 14 septembrie, 335, Patriarhul Macarie al Ierusalimului (314-335) a „arătat” sau „înălțat” Sfânta Cruce în văzul credincioșilor din Ierusalim, prezenți la această mare sărbătoare.

A doua sărbătoare a Sfintei Cruci este Duminica a treia din Postul Paștilor, cu dată schimbătoare, instituită la Constantinopol în secolul al VII-lea.

Doctrina exactă a cultului Sfintei Cruci a fost formulată la Sinodul al VII-lea Ecumenic, de la Niceea, din anul 787, ale cărui decizii au fost completate de Sinodul din Constantinopol, din anul 869.

Câteva decenii mai târziu, din anul **361**, împăratului Julian Apostatul (361-363), care a reinstaurat cultele păgâne, le-a permis și evreilor libertate religioasă, de care ținea și intrarea în Ierusalim.

Între anii 548-614 Ierusalimul creștin a atins punctul maxim de dezvoltare, pentru timpul respectiv.

În epoca Bizantină sau romeică a avut loc și ridicarea Scaunului Episcopal din Ierusalim, la rangul de Scaun Patriarhal, în anul **451**, având din start **trei mitropolii, cu 60 de eparhii, sufragane.** Înainte de anul 451, teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei de Ierusalim era subordonat canonic Patriarhiei Antiohiei.

Din anul 614, au început războaiele de cucerire a Ierusalimului, purtate de perși, apoi de arabii musulmani în ascensiune, culminând cu cruciadele (1096-1291).

²⁵³ Lothar **HEISER, Mosaike und Hymnen**, Frühes Christentum in Syrien und Palestina, EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien, 1999, 756 p., incl. 72 pl. Illustrate. [Schriftenreihe des Patristisches Zentrum Koinonia – Oriens, Hgg. Von Wilhelm Nyssen u. Michael Schneider, Band XLVIII].

*Ierusalimul în contextul războaielor perso-arabo-bizantine*²⁵⁴

„Dacă Christos n-a fost în stare să se salveze pe sine de evreii
care l-au ucis pe cruce, cum vă va ajuta pe voi!

Chiar dacă vei coborî în străfundurile mării, eu voi întinde
mâna și te voi înșfăca și mă vei vedea așa cum n-ai vrea să mă vezi”

(Sebeos, [76, p. 101]).²⁵⁵

[Șahul Chosroes al II-lea (590-628) al Persiei către „sclavul netrebnic”

Herakleios I, împăratul Romeilor (610-641)]

Privind Orientul Creștin, acțiunile militare ale romeilor din secolul al VII-lea, au fost marcate de războaiele acestora cu perșii, încă adepți ai religiei lui Zarathustra (c.628-c.551, î.d.Hr.) [= Zoroastru], din anii (604-629), și cu arabii musulmani, aflați în plină expansiune religioasă islamică (633-678).

Aceste războaie cu perșii și arabii, din secolul al VII-lea, pot fi considerate, pe bună dreptate, războaie religioase, de apărare a credinței Creștine, din partea romeilor și de expansiune păgână, zoroastriano-islamică, din partea perșilor și arabilor. Islamizarea Persiei va începe după anul 636, adică după ce arabii au început războiul cu perșii, cucerind mai întâi orașele Ktesiphon – 637 și Nehawand – 641. Atât perșii, cât și arabii s-au dovedit la fel de cruzi și intoleranți față de creștini, față de credința și față de Biserica acestora.

Pentru împărații născuți în purpură de la Constantinopol Noua Romă aceste războaie au fost dominate nu numai de ideea păstrării controlului lor asupra provinciilor bizantine din Orient, ci, mai ales, de lupta pentru apărarea credinței creștine Ortodoxe din acele părți ale lumii, cu protejarea Locurilor și a Țării Sfinte [Ierusalem, Bethlehem, Nazareth, Sinai etc.], lupta împotriva islamului în ascensiune, culminând cu Asegiul Constantinopolului de către perși, avari și slavi, din anul 626 etc.²⁵⁶ În acest climat militar și apologetic-creștin trebuie căutată nu numai geneza Imnului Acatist, ci și cea a accentuării cultului Sfintei și de viață făcătoarei Cruci a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos de la Basilica Învierii sau Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim.

Prima campanie de acest fel a perșilor în Imperiul Romeilor, din secolul al VII-lea, a avut loc între anii 604-608. În anul 605, perșii au ocupat Dara, pătrunzând în Anatolia și înaintând,

²⁵⁴ Text luat din lucrarea: Ioan Marin MĂLINAȘ, **De te voi uita, Constantinopol!** sau privitor la evenimentele de la 10 august 626, 13 aprilie 1204 și 29 mai 1453, în vol. **Byzance après Byzance**, 550 de ani de la căderea Constantinopolului, Oradea, 7 – 8 mai 2003, pp. 30-102. Textul este luat de la pp. 35 – 39 [=Universitatea din Oradea, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Istorie-Geografie, Muzeul Țării Crișurilor, editori Constantin Voicu și Liviu Borcea, Coordonator Nicu Dumitrașcu]. **Aceeași** lucrare a apărut și în volum, în text bilingv, română-englez: **If I forget you, Constantinople! or about the events of August 10, 626, April 13, 1204 and May 29, 1453**, Sedan Publishing House, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2004, pp. 23 – 33.

²⁵⁵ S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 123.

²⁵⁶ Către anul 610, Mohamed (c.570-632) a început predicarea „noii religii”, pe baza **Coran**-ului, cartea sfântă în islam. În anul 622 a avut loc **Hegira**, adică fuga lui Mahomed de la Mecca la Medina. Mahomed cucerește Mecca în anul 630, orașul devenind centrul religios al musulmanilor. În timpul domniei primului **calif**, Abu Bekr (632-634), a început marea ofensivă musulmano-arabă [la data respectivă arabii musulmani erau o minoritate, marea majoritate a acestora fiind încă creștini sau păgâni politeiști] împotriva provinciilor bizantine din Orient. Califul Omar (634-644) a extins foarte mult granițele noului imperiu arabo-musulman, cu islamizarea forțată a locuitorilor, mai ales creștini, din teritoriile ocupate.

am putea spune, *până în fața Constantinopolului*, pentru că au ajuns la orașul Halkedon sau Calcedon. Cetatea, cu orașul Calcedon, este situată vizavi de Constantinopol, pe malul asiatic al Bosforului, numele turcesc actual fiind Kadiköy.

În anul 610, în urma complotului pus la cale de către Priscus, cu ajutorul exarhului Africii, împăratul Fokas (602-610) a fost detronat, urmându-i Herakleios (610-641) [adică fiul exarhului Africii].

Între anii 611-622 a avut loc o nouă campanie militară a perșilor, pentru cucerirea provinciilor bizantine din Orient. Împăratul persan Chosroes al II-lea a ocupat, succesiv, Antiohia, Cezareea, Damascul – 613, Ierusalimul – 614 și Egiptul – 619. În acest context se explică și crearea în Asia Mică a **themelor**, de către Herakleios, care erau niște unități administrative cu caracter militar. Regestele Imperiale de la Constantinopol înregistrează o serie de încercări, demersuri, solii, daruri și corespondență etc., cu perșii și avarii, spre a-i convinge să renunțe la intenția de-a ataca provinciile imperiului.

Războiul religios, bizantino-persan, a continuat ori a reînceput în luna aprilie, din anul 622 și a ținut până în iunie 629, marcând victoria romeilor contra perșilor și prin cucerirea și distrugerea, de către Herakleios, a templului persan de la **Gandzak**, cu focul sacru sau etern de acolo, în conformitate cu religia lui **Zoroastru**, foc pe care, basileul l-a stins. Reacția perșilor la acțiunea lui Herakleios privind distrugerea templului din Gandzak și stingerea focului sacru, a fost asediul Constantinopolului din anul **626**. În acest context a avut loc sau poate fi înțeles și dublul Asediu al Constantinopolului, din lunile iulie-august 626, de către avari și slavi, pe de-o parte, și de perși, pe de altă parte. La 10 august 626, romeii i-au respins, adică i-au înfrânt pe avari și pe slavi, iar ulterior și pe perși. În acest context, Regestele Imperiale înregistrează o scrisoare circulară – Gramata – a lui Herakleios, din data de c.19 iunie 626, adresată întregii populații din Constantinopol, prin care-i îndemna să nu-și piardă curajul în fața pericolului cauzat de înaintarea hoardelor avar spre capitala imperială, ale cărei ziduri și întărituri să le păzească bine. În acest context, de apărare contra pericolului avar și persan, mai poate fi amintită și solia de la începutul anului 625, trimisă de basileul la Kaganul Cebu al Chazarilor, spre a-i cere ajutor în războiul contra perșilor și 40.000 de ostași călăreți. În schimb basileul i-a oferit pe fiica sa, Evdokia, de soție.

Regestele patriarhale de la Constantinopol mai menționează și un prețios ajutor, pe care l-a primit Herakleios de la Patriarhul Latin, **Primogenius** din Grado. În semn de recunoștință, în anul 628, basileul a trimis la Grado o solie și multe daruri, între care se afla și **tronul Sf. Evanghelist Marcu**, pe care basileul l-a adus de la **Alexandria**, de la catedrala Patriarhală de acolo, păstrându-l în Constantinopol.

După asedierea Constantinopolului și ca urmare a acestei înfrângeri a perșilor, bizantinii au intrat în Persia, asediind orașul biblic **NINIVE**, unde, la data de 12 decembrie **627**, Herakleios l-a învins pe Șahul Chosroes, a cărui reședință romeii au și cucerit-o în ianuarie **628**. Acestor victorii ale romeilor asupra perșilor le-a urmat Tratatul de pace bizantino-persan, din luna iunie **629**, conform căruia Armenia, Mesopotamia romană, Siria, Palestina și Egiptul au fost reincorporate în Imperiul Creștin al Romeilor.

8. Epoca arabo-islamică, 638-1099

După patru ani de pace a romeilor în Orient, în anul 633 au început războaiele religioase ale arabilor musulmani împotriva Imperiului Creștin. Războaiele arabo-bizantine au durat, cu întreruperi, până la Tratatul de pace arabo-bizantin, de la data de 12 august 678.

În contextul acestor războaie, arabii au cucerit Damascul [635], cu ocuparea Siriei [20 aug. 636], a Ierusalimului [638], Mesopotamiei [639] și Egiptului [639-642]. **Odată cu cucerirea Alexandriei, la data de 17 septembrie 642, a fost incendiată și marea Bibliotecă de acolo.**

După cucerirea Ierusalimului de către arabii musulmani, Califul Omar (634-644) a construit prima moschee din lemn pe locul Templului. În anul 691, pe locul altarului lui Abraham a fost terminată de construit **Moscheea Albastră**, iar în anul 715, **Moscheea Al-Aksa**, considerată ca al treilea Sanctuar musulman, după Mekka și Medina. După 29 mai 1453, Sf. Sophia din Constantinopol a fost declarată al patrulea Sanctuar musulman.

În anul 1009, Ierusalimul și Biserica Sfântului Mormânt au fost din nou distruse de către Kaliful Fatimid El Hakim (996-1021) al Egiptului. În anul 1016, Moscheea Albastră a fost distrusă de un cutremur de pământ, fiind restaurată după cinci ani.

În timpul războaielor arabo-bizantine au avut loc și asediile, anuale, ale Constantinopolului, din anii 674-678. Romeii au respins aceste atacuri ale arabilor cu ajutorul „focului grecesc”, pe care flota bizantină l-a folosit atunci pentru prima oară.²⁵⁷

²⁵⁷ În primăvara anului 614, după un asediu de douăzeci de zile, Chosroes cucerind Ierusalimul, pe care perșii, nu numai că l-au prădat și au dezlănțuit un pogrom și alte atrocități contra creștinilor, **incendiind Biserica Sfântului Mormânt, dar au confiscat și cea mai valoroasă relievă a Creștinătății, Sfânta Cruce, pe care a fost răstignit Mântuitorul Iisus Hristos, și pe care Șahul a dus-o în Persia, unde a fost așezată în Catedrala din orașul creștin Ktesiphon.** Numai Sfânta Lance și Sfântul Burete au putut fi salvate de furia perșilor, pe care patriciul Nicetas le-a adus la Constantinopol. În urma victoriei romeilor asupra perșilor, în anul 629, Sfânta Cruce a fost readusă și așezată în Biserica Sfântului Mormânt, lăcaș restaurat după incendiul, distrugerea, devastarea și prădarea acestuia, din anul 614. La 14 septembrie 630, în Biserica Sfântului Mormânt, Patriarhul Zaharia al Ierusalimului (609-631), în prezența împăratului Herakleios și a armatei bizantine, a „înălțat-o”, adică a „arătat” Sfânta Cruce mulțimii credincioșilor prezenți în Cetatea Sfântă. După izbucnirea războiului arabo-bizantin, în anul 633, tot basileul Herakleios a dispus, în anul 634, ca Sfânta Cruce să fie adusă de la Ierusalim la Constantinopol, unde a fost așezată în Basilica Sfânta Sophia spre a fi ferită de pericolul de profanare, confiscare sau distrugere de către musulmanii fanatici ai păgânului Calif Omar. **La trei ani după aducerea la Constantinopol a Sfintei și de viață făcătoarei Cruci, Ierusalimul a și fost cucerit de arabi, în anul 637. La Constantinopol, Sfânta Cruce a rămas, din anul 634, până la 1204.**

Motivul sărbătorii sau al „înălțării” sau „arătării” Sfintei și de viață făcătoarei Cruci este, însă mult mai vechi decât evenimentele din anii 614, 629 sau 630 și se află în legătură nemijlocită cu evenimentul „aflării” Sfintei Cruci, de către Sf. Elena împărăteasa, mama Sf. Constantin cel Mare sau Constantin I (324-337, cezar în apus, din 308, iar august din 310, împărat unic în apus și răsărit, din 324), în anul 324, începutul construcției Basilicii Învierii sau a Bisericii Sfântului Mormânt, din Ierusalim, în anul 326, cu târnosirea din data de 13 septembrie 335. A doua zi, pe 14 septembrie, 335, Patriarhul Macarie al Ierusalimului (314-335) a „arătat” sau „înălțat” Sfânta Cruce în văzul credincioșilor din Ierusalim, prezenți la această mare sărbătoare. A doua sărbătoare a Sfintei Cruci este Duminica a treia din Postul Paștilor, cu dată schimbătoare, instituită la Constantinopol în secolul al VII-lea.

Doctrina exactă a cultului Sfintei Cruci a fost formulată la Sinodul al VII-lea Ecumenic, de la Niceea, din anul 787, ale cărui decizii au fost completate de Sinodul din Constantinopol, din anul 869.

În acest context istoric și religios poate fi înțeles și fenomenul apariției Imnului Acatist al Bunevestiri. Asediile repetate, anuale, ale arabilor asupra Constantinopolului, din anii 674-678, au adâncit pietatea mariană a Curții imperiale, Patriarhului, clerului și credincioșilor din orașul păzit de Maica Domnului, în care aceștia și-au pus toată speranța de biruință și supraviețuire. Brăul și Omoforul Maicii Domnului se păstrau cu multă sfințenie în biserica imperială din palatul Vlahernelor, din Constantinopol. Tot aici s-a păstrat și

9. Epoca cruciaților: Regatul cruciaților, 1099-1187

Între anii 1048-1149, timp de un secol, Basilica Sfântului Mormânt a fost reconstruită, începăturile datorându-se împăratului romeu Constantin IX Monomahul (1042-1055) și cruciaților. În anul 1099 cruciații, în frunte cu Gottfried de Bouillon, cuceresc Ierusalimul, care transformă Moscheea Albastră în Biserică de rit Latin (romano-catolică), iar Moscheea Al-Aksa a devenit cartierul general al Cavalerilor Templieri. Musulmanii și evreii au fost alungați din Ierusalim. Astfel, în anul 1099 a fost creat Regatul Frank al Ierusalimului, titularul acestuia, monarhul Gottfried de Bouillon intitulându-se „din modestie?”, nu rege, ci „Apărător al Sfântului Mormânt”, din Ierusalim. Un an mai târziu, fratele acestuia, Balduin s-a încoronat „rege al Ierusalimului”.²⁵⁸

La 2 octombrie 1187, **Saladin** – Salah ad-Din – Sultanul Egiptului (1169-1193) a cucerit Ierusalimul de la cruciați, după care musulmanii și evreii au putut să revină în oraș. Câteva decenii mai târziu, Frederic II de Hohenstaufen, împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană (1215-1250), prin cruciada a V-a 1207-1221, a recucerit pentru scurt timp Ierusalimul, încheind o înțelegere cu Sultanul al-Kamil al Egiptului, din dinastia Ejubizilor, prin care, în anul 1229, împăratul primește Ierusalimul, Bethlehemul și Nazaretul, încoronându-se „rege al Ierusalimului.

Pacea nu a durat prea mult timp, pentru că în anul 1244, Salih, fiul lui al-Kamil, ajutat de tătari, a recucerit Ierusalimul, prădându-l în mod barbar. Din acest an, 1244, până la 1917, Ierusalimul și Țara Sfântă s-au aflat sub stăpânirea semilunei, adică a musulmanilor păgâni.

10. Epoca mamelucilor egipteni (=regii sclavilor), 1250-1527

Au ocupat Ierusalimul în anul 1250 și au conferit orașului prosperitate, stabilitate și mai multă liniște, se înțelege, pentru musulmani și pentru evrei, creștinii luptând cu mizerii de tot felul și fiind expuși acțiunilor de islamizare. Orașul a fost reînnoit, cu construcții în stilul arab, iar zidurile orașului au fost refăcute. În anul 1291, sub presiunea mamelucilor, cruciații au fost obligați să cedeze acestora ultimele teritorii și orașe pe care le mai stăpâneau (Accra, 18 mai; Sidonul, 14 iulie; Beirutul, 21 iulie). După această perioadă de liniște, în anul 1400, Ierusalimul a fost din nou ocupat și prădat, de către mongolii lui Gingis Han.

11. Epoca Otomană, 1517-1917

În anul 1517, Sultanul Selim I (1512-1520) a cucerit Ierusalimul, iar urmașul său, Soliman Magnificul (1520-1566), în anii 1538-1540 a reconstruit zidurile orașului, în forma în care se văd și astăzi.

Vlachernitissa, una din cele mai vechi icoane ale Maicii Domnului, pictată, conform tradiției, de Sf. Evanghelist Luca. În capela imperială din Palatul Sacru al basileilor, din Constantinopol, a fost păstrat, până la 13 aprilie 1204, și Sfântul Giulgiu, Lințoliu, Sindon sau Sudariul, furat de cruciați, aflându-se acum la Torino.

²⁵⁸ **Cruciadele:** I, 1096-1099; II, 1147-1149; III, 1189-1192; IV, 1202-1204; V, 1207-1221; **Cruciata copiilor, 1212;** VI, 1228-1229; VII, 1248-1254; VIII, 1270. În anul 1291, ultimele teritorii stăpânite de cruciați au fost cucerite de mameluci: Accra, 18 mai; Sidonul, 14 iulie; Beirutul, 21 iulie.

Regi, conducători politici și religioși ai Țării Sfinte²⁵⁹

Regi cunoscuți ai Moabiților, c. 1400 – 700 î.d.Hr.

Moab a fost un Stat sau Regat Vetero Testamentar, așezat în partea de răsărit a Mării Moarte, la sud de Amman, granița de nord făcându-o Wadi el Mudjib sau Valea Ammonului, întinzându-se până la nord de Edom, granița de sud fiind la Wadi el-Hesa, în **Iordania** de astăzi. Granița nordică, Wadi el-Mudjib a oscilat mereu, teritoriul fiind des cucerit și anexat altor formațiuni statale vecine.

Saraph, către anul 1400 î.d.Hr.

Șeth

Zippor

Balak

Eglon

Nahaș, contemporan cu regele Saul (c.1030-1000 î.d.Hr.)

Meșă, 850 – 810 î.d.Hr.

Hemoș – Nadab I, c. 800 î.d.Hr.

Hemoș – Nadab II, c. 735 î.d.Hr.

Hemoș – Nadab III î.d.Hr.

Proorocul **Moise** (c.1300 - 1260 î.d.Hr.) a murit pe Muntele **Nebo**, la **Madaba** (30 de km la est de Amman), în Regatul Moabit, unde i se poate vedea încă mormântul, în basilica paleocreștină de acolo.²⁶⁰

Musulmanii cinstesc mormântul lui **Abraham** în **Hebron** – al-Chalîl, iar Proorocul **Moise** (c.1300 - 1260 î.d.Hr.) a murit pe Muntele **Nebo**, la **Madaba** (30 de km la est de Amman), în Regatul Moabit, unde i se poate vedea încă mormântul, în basilica paleocreștină de acolo.

Pe aceeași axă, Hebron–Madaba se află Ierusalimul cu Sfântul Mormânt al Lui Iisus Hristos. Să fie doar o coincidență geografică?

Amoniții, c. 1030–580 î.d.Hr.

Ammon a fost un Regat, a cărui existență începe pe la sfârșitul epocii bronzului, așezat fiind în partea de est a Iordanului, între Ghilead în nord, cu granița pe râul Nahr ez-Zarqa, întinzându-se până la granița cu Regatul Moab, în partea de sud, cu capitala la Rabbat–Ammon, oraș, care după cucerirea Regatului Ammon, de către Alexandru cel Mare, în anul 331 î.d.Hr., a primit numele de Philadelphia, astăzi numindu-se Amman, capitala Iordaniei.

Ben Ammi

Nahaș, c. 1030 – 1000 î.d.Hr., contemporan cu Regele Saul (c.1030-1000 î.d.Hr.)

Hanun, c. 1000 – 995 î.d.Hr.

²⁵⁹ Andrei **OȚETEĂ**, *Istoria lumii în date*, elaborată de un colectiv de cercetători, sub cond. ..., Editura Enciclopedică Română, București, 1972, pp. 14-15; Horia C. **MATEI**, *Enciclopedia antichității*, ediția a treia, Editura Meteora Press, București, 2000, p. 423, precum și după **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română); Max **WILBERG**, *Regenten-Tabellen*, Weltbild Verlag, Augsburg, 1995², Reprint, p. 4-5 [ediția princeps, Frankfurt/Oder, 1906¹].

²⁶⁰ **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română, pe internet), Liste der Referenztabellen / Herrscher und Regierungsschefs: Liste der Könige Israels: Moab (Bibel).

Sobi

Ruhubi, 870 – 860 î.d.Hr.

Ba’şa, c.853 î.d.Hr.

Budili, nume asirian, numele amonit este necunoscut, c. 740 î.d.Hr.

Şanip, c. 753

Padael („El”=a mântuit), c. 700 – 677 î.d.Hr.

Kabus – Gabri, c. 680 î.d.Hr.

Barak-el, c. 675 î.d.Hr.

Ammindadab I („Amm”=darnic), c. 650 î.d.Hr.

Hissilel (=el a mântuit), fiul lui Ammindadab I, c. 640 – 630 î.d.Hr.

Ammindadab II, fiul lui Hissilel, c. 600 î.d.Hr.

Baalis, c. 590 – 585 î.d.Hr.

Tobiah I, c. 580 î.d.Hr.

Tobiah II, c. 520 î.d.Hr.

Tobiah III

Tobiah IV, c. 270 î.d.Hr.

Tobiah V, c. 200 î.d.Hr.

Timotheus,? – 160 î.d.Hr.

Hyrchanus, mijlocul sec. I, î.d.Hr.

Zoilus Cotylas, **Tyran** de Philadelphia, 120 – 110 î.d.Hr.

Theodoros, **Tyran** de Philadelphia ²⁶¹

Nabateii

Nabateii a fost o confederație de triburi nomade arabe, din nord-vestul Arabiei. Se ocupau cu comerțul deținând numeroase caravane de cămile, pe ruta din Arabia, până la Yemen, în sud-est și până la Moab și Ammon în nord-vest. De prin secolul IV î.d.Hr., grație situației înfloritoare a comerțului lor, au început să dețină în zonă o putere economică și politică considerabilă.

Între obiectele cu care făceau negoț se poate aminti și nămolul din Marea Moartă, pe care-l exportau mai ales în Egipt, unde era folosit la îmbălsămări. În perioada de timp din anul 150 î.d.Hr., până în anul 105 d.Hr., toți acești negustori au fondat împreună un Regat, care se întindea din peninsula Sinai, până în nordul Arabiei. În anul 85 î.d.Hr., Nabateii sub conducerea lui Harithath III (Aretas III Philhellen), 87-62 î.d.Hr., au cucerit chiar și Damascul, dar sub Pompeius a fost obligat să devină vasal al împăratului roman, păstrânduși integritatea teritorială. Acest Regat a durat până în anul 106, când împăratul Traian, cucerindu-l, l-a integrat în Imperiul Roman, teritoriul primind numele de Provincia Arabia Petraea.

Nabayot ibn Işmael

Natnu, către anul 650 î.d.Hr.

Nuhuru ibn Natnu

²⁶¹ **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română, pe internet), Liste der Referenztabellen / Herrscher und Regierungsschefs: Liste der Könige Israels: Ammon.

Monarhi ai Regatului Nabateilor, 169 î.d.Hr. – 106 d.Hr.

Harithath (Aretas) I, 169 – 144 î.d.Hr.

Maliku (Malichus) I, 144 – 110 î.d.Hr.

Harithath (Aretas) II, 110 – 95 î.d.Hr.

Erotim,? 110 – 100 î.d.Hr.

Ubaidah (Obodas) I, 95 – 87 î.d.Hr.

ar-Rabil (Rabbel) I, 87 î.d.Hr.

Harithath III (Aretas III Philhellen), 87 – 62 î.d.Hr.

Ubaidah (Obodas) II, 62 – 50 î.d.Hr.

Maliku (Malichus) II?50 – 28 î.d.Hr.

Ubaidah (Obodas) III, 28 – 9 î.d.Hr.

Harithath IV (Aretas IV Philopatris) 9 î.d.Hr. – 40 d. Hr.

Maliku (Malichus) III,? 40 – 70 d.Hr.

co-regent: Şakilat, 40 – 60 d.Hr.

ar-Rabil II (Rabbel Soter), 71 – 106

co-regent: Gamilat, 71 – 90

Maliku (Malichus) IV, 106²⁶²

**Arhieriei sau Marii Preoți ai Samaritenilor, de pe Muntele Garizim
(sau Gerizim), mijlocul anului 1000 î.d.Hr. - 2005**

Sashai, mijlocul anului 1000 î.d.Hr.²⁶³

Bakhi

Şebet

Şalom

Hazekiah I

Ionathan I, c. 1000 î.d.Hr.

Yair II

Ionathan II

Ishmael

Tobiyah

Zadok

Amram I

Akob I

Akabiah I, c. 701 î.d.Hr.

Hillel

Seriah

Levi

²⁶² **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română, pe internet), Liste der Referenztabelle / Herrscher und Regierungsschefs: Liste der Könige Israels: Nabatäer.

²⁶³ **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română, pe internet), Liste der Referenztabelle / Herrscher und Regierungsschefs: Liste der Könige Israels: Hohepriester der Samariter.

Netaniel I
Azariah, c. 586 î.d.Hr.
Abdael, către anul 530 î.d.Hr.
Hezekiah II
Hananiah
Amram III, c. 500 î.d.Hr.
Hanna Hezekiah III
Daliah
Akob II
Akabiah II
Levi I
Eleazar II
Menasseh
Yair III
Netaniel II
Joachim, c. 1 d.Hr.
Jonathan III, c. 30 d.Hr.
Elişama, c. 70 d.Hr.
Shemaiah
Tobiah
Amram IV Akabon I
Phineas II
Levi II, către anul 130 d. Hr.
Eleazar III
Baba I
Eleazar IV
Akabon II
Netaniel III
Baba Rabba, fiul lui Netaniel III, la mijlocul secolului IV
Akabon III
Netaniel IV
Akabon IV
Eleazar V
Akabon V
Eleazar VI
Akabon VI, sfârşitul sec. VI
Eleazar VII
Netaniel V, începutul sec. VII
Eleazar VIII, c. 630
Netaniel VI
Eleazar IX, 640 – 650

Akabon VII
 Eleazar X
 Akabon VIII
 Eleazar XI
 Akabon IX, către anul 750
 Eleazar XII, 780 – 810
 Simeon
 Levi III
 Phineas III
 Netaniel VII
 Baba II
 Eleazar XIII
 Netaniel VIII
 Eleazar XIV
 Phineas IV
 Netaniel IX
 Abdael II
 Eleazar XV
 Abdael III
 Eleazar XVI
 Aaron II
 Sadakah
 Amram V
 Aaron III
 Netaniel X
 Itamar
 Amram VII
 Uzzi
 Iosif
 Phineas V, sfârșitul sec. XIII
 Eleazar XVII
 Phineas VI, Nazarineanul
 Abișa
 Phineas VII
 Eleazar XVII
 Phineas VIII
 Rabban Shalmiya ben Phineas, ? – 1624
 Țedaca ben Tabiyya Ha'abta'ai, 1624 – 1650
 Isaac ben Țedaca, 1650 – 1694
 Abraham ben Isaac, 1694 – 1732
 Tabiyya ben Isaac, 1732 – 1752

Levi ben Abraham, 1752 – 1787

Şalmah ben Tabiyyah cel Mare, 1787 – 1855

Antiarhiereu, concurent:

Şelah ben Issac, 1787 – 1799

Amram ben Şalmah, 1855 – 1874

Iacob ben Aaron ben Şalmah, 1874 – 1916

Isaac ben Amram, 1916 – 1932

Matzliah ben Phinhas, 1933 – 1943

Abrişa ben Phinhas, 1943 – 1961

Amram ben Isaac, 1961 – 1980

Aşer ben Maţliah, 1980 – 1982

Şafiq Uzzi ben Iacob, 1982 – 1984

Iacob ben Şafiq, 1984 – 1987

Iosif ben Ab-Hisda, 1987 – 1998

Levi ben Abişa, 1998 – 2001

Şalom ben Amram, 2001 – 2004

Eleazar ben Ţedakah, 2004 –

Judecătorii, c. 1300 – 1025 î.d.Hr.

Despre Judecătorii Evreilor sau a poporului ales, datele ne sunt oferite de Vechiul Testament:²⁶⁴

Moise ben Amram, c. 1300 – 1260 î.d.Hr.

Joşua ben Nun, c. 1260 – 1240 î.d.Hr.

Othniel ben Kenaz, c. 1230 î.d.Hr.

Ehud ben Gera

Şamgar ben Anath

Deborah – femeie

Barak

Gideon Jerubaal ben Joaş, c. 1100 î.d.Hr.

Abimeleh, Rege, c. 1090 î.d.Hr.

Tola

Iair

Iephtah de Gilead

Ibzan von Bethlehem

Abdon ben Hillel

Elon

Samson ben Manoah

Samuel ben Elkana, c. 1030 î.d.Hr.

²⁶⁴ **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română, pe internet), Liste der Referenztabellen / Herrscher und Regierungsschefs: Liste der Könige Israels: Liste der Richter Israels.

Regii întregului Israel (Israelului Mare), până la divizarea Regatului, c. 1025 – 925 î.d.Hr.

Palestina, termen folosit pentru prima oară de către Herodot (c.484-c.425 î.d.Hr.), la arabi Falestina, în Biblie Filistina sau filistenii, delimita teritoriul dintre Mediterană și Deșertul Sirian, de prin mileniiile 3-2 era populată cu triburi ale canaanenilor, adică vest-semite.²⁶⁵

Între anii 1900-1700, î.d.Hr., **Abraham** se strămută din Mesopotamia în Canaan, unde, către anul 1800, regele Melhisedek al Salemului îl întâmpină cu pâine și vin. După anul 1400, î.d.Hr., feciorii lui Jacob erau în Egipt. Către anul 1280 î.d.Hr., are loc Ieșirea din Egipt, eliberarea din sclavia faraonului. În jurul anului 1250 î.d.Hr., a avut loc ocuparea Canaanului de către evrei, prin Iosua, care-l învinge pe regele local al Ierusalimului. Orașul rămâne totuși în mâinile iebusiților.²⁶⁶ Regatul Unic Israel își baza constituția și constituirea pe o confederație a celor 12 Seminiții, Triburi sau Neamuri ebraice, care își au începuturile în cei 12 fii ai lui **Iacob** și ai soțiilor acestuia **Lea** și **Rahel**, precum și de la sclavele lui, **Bilha** și **Silpa** (vezi și Facere 35, 22 – 26 și u.): 1. Ruben, 2. Simeon, 3. Levi, 4. Iuda, 5. Isachar, 6. Sebulon (toți de la Lea); 7. Iosif (Efraim-Manase), 8. Benjamin-Veniamin (de la Rahel); 9. Dan, 10. Naphtali (de la Bilha); 11. Gad, 12. Asser (de la Silpa).

Saul, rege, c. 1025 – 1010 î.d.Hr., unifică cele **12** triburi sau seminiții israelite, punând bazele unui stat iudeo-israelian.

Eșbaal, fiul lui Saul, rege, 1010 – 1008

David, rege, **uzurpator**, c. 1010 – 1008 î.d.Hr.

David, rege legitim, 1008 – 965 î.d.Hr., centralizează statul, **Ierusalimul** a devenit capitala Regatului unic, iar după 925 a regatului de sud sau al Iudeei

Solomon, fiul lui David, rege, 965 – 925

Divizarea Regatului

Regatul Israel sau de Nord, 925-722 î.d.Hr.

Având capitala la Șem, Pnuel, Tirța, iar de prin anul 876 la SAMARIA, Șomron, așezat în apropierea orașului Nablus (vechiul Sichem sau Sihem). După cuceririle asiriene și persane, Samaria și-a pierdut din importanță. Abia Herodes (Irod) cel Mare (37 î.d.Hr.– 4 d.Hr.) a refăcut orașul Samaria, sub numele de Sebaste,²⁶⁷ pe care romanii, ulterior bizantinii l-au ignorat cu totul.

²⁶⁵ Lista regilor Israelului am dat-o în conformitate cu literatura următoare: **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română, pe internet), Liste der Referenztabellen / Herrscher und Regierungsschefs: Liste der Könige Israels.

Moșe **MAUR**, **Istoria Israelului**, Din preistorie până la războiul de șase zile, Oradea, Aion, 2000, 224 p.

Horia C. **MATEL**, **Enciclopedia antichității**, ediția a treia, Editura Meteora Press, București, 2000, p. 423.

²⁶⁶ Musulmanii cinstesc mormântul lui **Abraham** în **Hebron** – al-Chalîl, iar Proorocul **Moise** (c.1300 - 1260 î.d.Hr.) a murit pe Muntele **Nebo**, la **Madaba** (30 de km la est de Amman), în Regatul Moabit, unde i se poate vedea încă mormântul, în basilica paleocreștină de acolo.

Pe aceeași axă, Hebron – Madaba se află Ierusalimul cu Sfântul Mormânt al Lui Iisus Hristos. Să fie doar o coincidență geografică?

²⁶⁷ A nu se confunda cu orașul Sebaste, în Armenia.

Ieroboam I, 925 – 912 î.d.Hr.

Nadab, fiul lui Ieroboam, 912 – 910 î.d.Hr.

Başa sau Baesa, 910 – 887 î.d.Hr.

Ela, fiul lui Başa, 887 – 886 î.d.Hr.

Simri, 886 î.d.Hr., a domnit doar şapte zile

Tibni, 886 – 883 î.d.Hr., a domnit doar pe o parte din Regatul Israel sau de Nord

Omri, uzurpator, 886 – 883 î.d.Hr.

Dinastia Omridă:

Omri, legitim, 883 – 875 î.d.Hr.

Ahab, fiul lui Omri, 875 – 858 î.d.Hr.

Ahasja, fiul lui Ahab, 858 – 856 î.d.Hr.

Ioram, fratele lui Ahasja, 856 – 845 î.d.Hr.

Dinastia Jehu:

Jehu, 844 – 817 î.d.Hr.

Johas, fiul lui Jehu, 817 – 800 î.d.Hr.

Joaş, fiul lui Johas, 800 – 784 î.d.Hr.

Ieroboam II, fiul lui Joaş, 784 – 763 î.d.Hr.

Secharia, fiul lui Ieroboam II, 763 î.d.Hr., doar şase luni

Şalum, 763 î.d.Hr., a domnit doar o lună

Menahem, 763 – 753 î.d.Hr.

Pekachja, 753 – 751 î.d.Hr.

Pekach, 751 – 731 î.d.Hr.

Hoşea, 731 – 722 î.d.Hr.

În anul 721 î.d.Hr., regele asirian vechi Şalmanasar V (727-722 î.d.Hr.) a cucerit Samaria și a transformat Regatul de Nord sau Israel în provincie asiriană, deportând populația în masă în Media și în Mesopotamia.

**Regatul Davidic, de Sud sau Iudea, 925-587 î.d.Hr.,
cu capitala la Ierusalim**

Reboam, Roboam, Rehoboam, 925 – 915 î.d.Hr.

Abia, Abijah, 915 – 913 î.d.Hr.

Asa, 913 – 873 î.d.Hr.

Isafat, Jehosafat, Joşafat, 873 – 849 î.d.Hr.

Joram, Jehoram, 846 – 843 î.d.Hr.

Ahasja, Ohozia, Ahaziah, 843 – 842 î.d.Hr.

Atalia, Athaliah, Atalja, mama lui Ahasja, regină, 842 – 837 î.d.Hr.

Joas, Ioaş, Jehoaş, 837 – 800 î.d.Hr.

Amazja, Amasia, Amaziah, 800 – 783 î.d.Hr.

Azaria, Azariah, Uzziah, Asarja, Usija, 783 – 742 î.d.Hr.

Jotam, Iotam, Jotham, regent, 758 – 743 î.d.Hr.

Ahas, regent, 758 – 733 î.d.Hr.

Ahas, 733 – 727 î.d.Hr.

Hiskia, Iezechia, Hezekiah, 727 – 687 î.d.Hr.

Manase, Manasseh, 698 – 642 î.d.Hr.

Amon, 642 – 640 î.d.Hr.

Iosia, Josiah, Ioșia, 640 – 609 î.d.Hr.

Ioahaz, Jehoahaz, 609 î.d.Hr.

Ioiachim, Jehoiakim, Jojakim, 609 – 598 î.d.Hr.

Iehonia, Jehoiakim, Jojachin, 597 î.d.Hr.

Sedechia, Zedekiah, 597 – 586 î.d.Hr.

În anul 586 î.d.Hr., armata lui Nabucodonosor II, regele Noului Babilon a cucerit și distrus Ierusalimul. Nu se știe dacă Sedechia a mai avut urmași în timpul captivității babilonice. După anul 586 î.d.Hr., Iudeea a fost condusă de guvernatori babilonieni, apoi persani.

Guvernatori babilonieni (587-538) și persani (538-330) în Iudeea

Ghedalja, 587 – 586

.....

Șeșesbazar, din anul 538 -?

Serubabel, către anul 515 -?

Elnatan, către anul 510 -?

Ahzai, către anul 490 -?

Nehemia, 445 – după 433

Bagohi, către anul 403 -?

Jehiskija, ? – c. 330; în anul **332**, Iudeea a fost inclusă în imperiul lui Alexandru cel Mare;

Iudeea elenistică

Arhieri (Mari Preoți) Macabei și alți conducători politici evrei HASMONEI,

165 î.d.Hr. – 37 î.d.Hr.

Hasmoneii au fost o casă dinastică, care după răscoala Macabeilor, din anul 165 î.d.Hr., a reușit să întemeieze un stat evreu independent în Palestina. În anul 63 î.d.Hr. acest stat iudeu și-a pierdut independența, menținându-și totuși integritatea teritorială ca regat clientelar al Romei. În aceste condiții politice noi, dinastia Hasmoneilor a fost înlocuită în anul 37 î.d.Hr., cu aceea **Irodiană**.

Iuda Macabeul, fiul lui Matatia, 165 – 161 î.d.Hr.

Ionatan, 161 – 143 î.d.Hr.

Simon, 143 – 135 î.d.Hr.

Ioan Hyrkanos I, 135 – 104 î.d.Hr., Regatul Iudeu atinge maxima expansiune teritorială

Aristobul I, 104 – 103 î.d.Hr., este primul care ia titlul de rege

Alexandru Ianai (Iannaios), 103 – 76 î.d.Hr.

Alexandra Salomea și fiul acesteia Hyrkanos II, 76 – 67 î.d.Hr.

67 – 63 î.d.Hr., război civil între Hyrkanos II și uzurpatorul Aristobul II;

Aristobul II, 67 – 63 î.d.Hr.

Hyrkanos II, 63 – 40 î.d.Hr.

Antigonos, 40 – 37 î.d.Hr.

Regi ai Iudeei, dinastia Irodiană, 37 î.d.Hr. – 91 d.Hr.

Întreagă Iudeea: 37 î.d.Hr. – 4 î.d.Hr.; la moartea lui Herodes I cel Mare, 4 î.d.Hr.,

Regatul este împărțit între fiii acestuia;

Herodes I cel Mare, 37 î.d.Hr. – 4 î.d.Hr.

Divizarea Regatului: 4 î.d.Hr. – 41 d.Hr.

Galilea și Perea: 4 î.d.Hr. – 39 d.Hr.

Herodes Antipa, 4 î.d.Hr. – 39 d. Hr.

Iudeea, Samaria, Idumea: 4 î.d.Hr. – 6 d.Hr.

Herodes Arhelau, 4 î.d.Hr. – 6 d.Hr.

Gaulanitis, Trachonitis, Batanea, în nord: 4 î.d.Hr. – 41 d.Hr.

Herodes Philippos, 4 î.d.Hr. – 37 d.Hr.**Herodes Agrippa I, 37 d.Hr. – 41 d.Hr.**

Întreagă Iudeea: 41 d.Hr. – 91 d.Hr.

Herodes Agrippa I, 41 – 44**Provincie romană, 44 – 53****Herodes Agrippa II, 53 – 91, domnește numai asupra Gaulanitis, Trachonitis, Batanea, în nord, 53 – 91****Provincie romană, din anul 91 d.Hr.****Patriarhii Ierusalimului**

Păstoresc 260.000 de suflete, în Israel, Jordania și Sinai. Actualmente doar 4% din populația Statului Israel este creștină, toate confesiunile la un loc.²⁶⁸ Țara Sfântă a creștinilor, este aproape lipsită de populație creștină.²⁶⁹

Nu se poate imagina un sistem de jurisdicție Bisericească, fără implicarea Ierusalimului, orașul gloriei și al umilinței, orașul activității Mesianice a Fiului Lui Dumnezeu, orașul în care **Iisus Hristos** a activat, a pățimit, a murit și a înviat a treia zi după Scripturi, orașul **Basilicii Sfintei Învieri** sau a Sfântului Mormânt (târnosită la 13 septembrie 335), **Mama tututor Bisericii creștine din lume, simbolul Ierusalimului Ceresc**. În Ierusalim a fost fondată Biserica Creștină, în două etape: 1. ca Instituție Divină, pe Cruce, în Vinerea Mare, prin Jertfa Unică a Lui Iisus Hristos; 2. ca și comunitate de oameni, la Rusalii sau Cincizecime, când, după Pogorârea Sfântului Duh asupra Apostolilor și asupra Maicii Domnului, au avut loc convertirile în masă a câtorva mii de pelerini prezenți în Cetatea lui David. Curând după aceste evenimente, Sfinții Apostoli au părăsit orașul Ierusalim, unul câte

²⁶⁸ Pentru Creștinismul din lumea arabă actuală, vezi lucrarea prințului de coroană iordanian El Hassan bin **TALAL, Das Christentum in der arabischen Welt**, Mit einem Vorwort von Hans Küng, Übersetzung von Beatrix Immenkamp, Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 112 p., incl. 2 hărți.

²⁶⁹ **De te voi uita Ierusalime**, Țara Sfântă și Cărțile Sacre în literatura română, Antologie alcătuită de + Marin **BUCUR** și Victoria Ana **TAUȘAN**, cu o prefață de Victor Bărlădeanu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, 395 p.

Rugați-vă pentru pacea IERUSALIMULUI, alcătuire de **Ignatie Monahul**, Editura Axios, București, 1998, 159 p., incl. pl.

unul, împrăștiindu-se prin întreaga lume a antichității, pentru a propovădui Vestea cea Bună a Lui Hristos cel înviat a treia zi după Scripturi. Sfântul Apostol Iacob „Fratele Domnului” este singurul care a rămas în Ierusalim, conducând prima comunitate de creștini de acolo. El avea o mare autoritate asupra Apostolilor. Despre comunitatea primară a Bisericii din Ierusalim, avem mărturii în Sfânta Scriptură: Fapte, 15,1-35 (Sinodul de la Ierusalim, din anul 49 sau 50, Scrisoarea către Biserica din Antiohia, știri despre cea de-a doua călătorie misionară a Sf. Ap. Paul etc.); Galateni, 2,2-10; în faza inițială a comunității din Ierusalim, membrii acesteia purtau numele de „adepti” sau „ucenici” ai Lui Iisus Hristos, pentru că noțiunea de „creștin” va apare, mai târziu, la membrii comunității din Antiohia. Acolo, după convertirea în masă a păgânilor, s-au numit pe sine adeptii sau ucenicii Lui Iisus Hristos, pentru prima oară „creștini”, confirmă Sf. Evanghelist Luca, în Faptele Apostolilor, 11,26: „Și în Antiohia s-au numit ucenicii, pentru prima oară, creștini”.

După anul 70 și mai ales după anul 135, creștinii au împărțit aceeași soartă cu evreii, fiind expulzați din Ierusalim.

Biserica din Aelia Capitolina, începând cu anul 135.

Prima comunitate creștină, dinainte de anul 70, respectiv 135, a fost distrusă și împrăștiată, odată cu expulzarea sau uciderea membrilor acesteia în anul 70, respectiv 135. Așa se explică și transferarea la Edessa și depozitarea acolo a Sindonului sau Sf. Giulgiu, și a Sf. Mandyllion (Sf. Măhramă, cu Chipul Mântuitorului), descoperite de împăratul Justinian I, în mod întâmplător, în anul 544.²⁷⁰

Printre noii coloniști ai Ierusalimului, de după anul 70 și de după anul 135, se aflau și creștini. În felul acesta, comunitatea creștină din Ierusalim s-a refăcut, fiind foarte activă. Episcopul cetății Aelia Capitolina (numele roman al Ierusalimului) era sub jurisdicția Mitropolitului din Cezareea Palestinei. Mitropolia Cezareei, împreună cu alte două Mitropolii din Palestina, se aflau sub jurisdicția Patriarhiei Antiohiei, până în anul 451. Monahismul egiptean s-a răspândit rapid și în Palestina, unde a populat zona dintre Ierusalim și Marea Moartă.

În epoca Bizantină sau romeică a avut loc și ridicarea Scaunului Episcopal din Ierusalim, la rangul de Scaun Patriarhal, în anul **451**, la Sinodul IV Ecumenic, de la Calcedon, reconfirmat de canonul **36** Trulan, 691-692, Patriarhia având din start trei mitropolii, cu 60 de eparhii, sufragane.

Săborul al șaselea Ecumenic de la Trula, Gl. 36:

Țarigrădeanul cu Roma să fie cinstile amândurora tocma; după dinșii alexandreanul, după aceștia antiohianul, de-acia ierusalimleanul.

Tâlc.(uire):

Țarigrădeanul să se cinstească tocma într-o potrivă cu Roma, că așa se-au zis la al treilea canon al săborului al doilea de la Țarigrad și la canonul 28 al săborului a patra de la

²⁷⁰ Pentru **Mandyllion**, vezi Konrad **ONASCH**, *Kunst und Liturgie der Ostkirche in Stichworten unter Berücksichtigung der Alten Kirche*, Verlag Hermann Böhlau Nachf., Wien, Köln, Graz, 1981, pp. 17-18: **Acheiropoietos** – icoana cea nefăcută de mână omenească. Pentru Sf. Giulgiu – Sindon, vezi ultima lucrare, cu comunicări științifice, privitoare la Sudariul de la Torino: **Das Turiner Grabtuch**, Kongres Wien, 28. und 29. Mai 2002. Studententag Wien 12 Februar, 2003, Veranstalter von der Wiener Katholischen Akademie im Wiener Erzbischöflichen Palais, Bericht herausgegeben von Elisabeth **MAIER**, 2005, Wiener Dom-Verlag, 256 p.

Halchidona, ca să nu se socotească al doilea după Roma, ce după vremea așa se cade a socoti și de aicea să fie adevărat după punerea înainte a vremii, iară nu a cinsti; că după multă vreme a cinstii besearicii romanilor, dobândit-au cinstea tocma și acest Scaun al Țarigradului, cinstindu-se cetatea aceasta și luând mărie tocma ca și Roma cea bătrână de săbor și de împărați, pentru mutarea Scaunului.²⁷¹

Înainte de anul 451, teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei de Ierusalim era subordonat canonic, Patriarhiei Antiohiei.²⁷² Cu toate acestea, Episcopul Ierusalimului s-a bucurat tot timpul de o cinste deosebită. Acest lucru a fost confirmat și încurajat și de către Primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, care, prin canonul 7, unde se preciza:

Deoarece a avut tărie obiceiul și vechea predanie (tradiție) ca episcopul din Elia (Ierusalim) să se cinstească (să se bucure de cinste), să aibă urmarea (continuarea) cinstei (acesteia) păstrându-se însă pe seama mitropoliei propria ei vrednicie (demnitate).
[Compară cu canonul 34, Apostolic; 2, II Ec.; 12, IV Ec.; 36, Trulan; 19, Antiohia]²⁷³

Cel dintâi Episcop al **Ierusalimului**, care, în anul **451** a fost învrednicit cu titlul de **Patriarh**, a fost **Juvenal (419-458)**.

a. Episcopii Ierusalimului

Sf. Apostol **Iacob**, „cel Mare”, „cel Drept”, „cel Mic”, adică „Tânăr”, „Fratele Domnului”, 33 – c.61/62 (vezi Lc., 10, 1; Mc., 15, 40;), autorul Epistolei Sobornicești care-i poartă numele, scrisă în anul 61. El era de fapt unul din cei 70 de Ucenici, nu din Colegiul celor 12 Apostoli.

Simion, Simon, 62 – c. 106/107

Justus, recte Iudas, 107 – 113

Zacheus, recte Zacharias, ? -?

Tovi, recte Tobias, ? -?

Veniamin, ? – 117?

Ioan I, 117 -?

²⁷¹ **ÎNDEREPTAREA LEGII CU DUMNEZEU CARE ARE TOATĂ JUDECATA ARHIEREASCĂ ȘI ÎMPĂRĂTEASCĂ de toate vinile preoțești și mirenești** Pravila Sfinților Apostoli, a celor 7 săboare și toate ceale nameastnice. Lângă acestea, și ale Sfinților Dascalii ai lumii: Vasilie Velichi, Timotei, Nichita, Nicolae; Theologia Dumnezeștilor Bogoslovi. Scrise mai nainte și tocmită cu porunca și învățătura Blagocestivului Împărat, Chir Ioan Comninul, de cuvân <tătorul> Diac al Marii Besearici lu Dumnezeu și păzitor de pravili, Chir Alexie Aristinul. Iar acum de întâi prepuse toate de pre elineaste pre limbă rumânească, cu nevoița și userdia și cu toată cheltuiala a presfințitului de Hristos Chir Ștefan, cu mila lu Dumnezeu Mitropolit Târgoviștei, Exarh Plaiului și a toată Ungrovlahia. În Târgoviște, în tipografia Prealuminatului meu Domn, Io Mathei Voievod Basarab în Sfânta Mitropolie, în casa Năltării Domnului nostru Iisus Hristos. Martie 20, vâleat 7160, a lui Hristos 1652, V post velichi. Compară textele canoanelor acestea, p. 505, cu colecția: Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. **FLOCA**, **CANOANELE**, Op. cit., p. 126.

²⁷² **ENCHIRIDIONU**, adeca *Carte manuale* de canóne ale unei, sântei, sobornicești, și apostolești Biserici cu Comentare, de Andreiu Baronu de Siagun'a, Sabiiu[Sibiu], în tipografi'a archidiecešana, 1871, 548 p. (vezi p. 124, 56, 20).

²⁷³ Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. **FLOCA**, **CANOANELE BISERICII ORTODOXE**. Note și comentarii, Sibiu, 1992, p. 55.

Mathias, recte Mattheus,? – c. 30 ianuarie 120
Filip,? - 124
Seneca,? -?
Justus II,? -?
Levi,? -?
Efrem, sau Efres,? -?
Iosif I,? -?
Iuda, sau Quiriacus, Chiriac,? – 134/148
Marin sau Marcus, 134/148 – 156
Casian,? -?
Publius,? -?
Maximian I, sau Maximus I,? -?
Julian I?,? -?
Caius I?, sau Gaius,? -?
Simachus,? -?
Caius II, sau Gaius ori Caiu II sau *a doua oară?*,? -?
Julian II, sau Julian, *a doua oară?*, 168 -?
Capit, Capito,? – 175?
Maxim II,? -?
Antonin, sau Antonius,? -?
Valens,? -?
Dolihian,? – 185
Narcisus, 185 – 205? sau 212 - 213?
Dius, sau Pius, 205? – 207?
Ghermanion, 207 - 211
Gordie, sau Gordion, 211 – 212
Sf. Martir **Alexandru**, 213 – 251
Mazbenes, sau Mazavan, 251 – 260
Himeneu, sau Hymenaios, 260 – 298
Zabdas, 298 – 300
Hermon, sau Hermas, 300 – 314
Macarios I, 314 – 333
Maxim III, 333 – 348/351
Heraklios, 350/351 -?
Chiril I, 351 – 18 martie 386, păstoriaea lui a fost conturbată de intruși
Eutihie, arian,? 357 -? 359, **Antipatriarh**
Irineu, arian,? 361-? 362, **Antipatriarh**
Hilarie, arian,? 367 -? 378, **Antipatriarh**
Ioan II, 386 – 17 ianuarie 417
Prailie, sau Praylus, 417 – 418/420/422?
Juvenal, 422 – 458, din anul **451**, **Patriarh**, prin canonul 28.

b. Patriarhii Ierusalimului, din anul 451

Juvenal, 451-458, conturbat și alungat de monofiziți: **451-454**; primul **Patriarh al Ierusalimului**, din anul **451**, conform canonului 28, eveniment care a declanșat conflictul cu monofiziții din Ierusalim, dușmani ai Sinodului IV Ecumenic din Calcedon, 451.

Teodosie, monofizit, după 451 – sfârșitul lunii februarie,
începutul lunii martie 457, **Antipatriarh**

Anastasio I, începutul lunii iulie 458 – începutul lunii ianuarie 478

Martiriu, 478 – 13 aprilie 486

Salustiu, 486 – 23 iulie 494

Elia I, Ilie I, 23 iulie 494 – 20 iulie 516, exilat

Ioan III, 1 septembrie 516 – 20 aprilie 524

Petru, 524 – începutul lunii octombrie 544

.....
Macarie II, *prima oară*, oct. 552 – dec. 552

Eustochius, Euthychius, dec. 552 – 563/564

Macarie II, *a doua oară*, 563/564 – 574/575

Ioan IV, 574/575 – 593/594

Amos, Neamus, 594 – 601

Isac, Isacius, Hesychius, 601 – 609

Zaharia, 609 – 628/630

Modest, 630/632 – 17 dec. 633 sau începutul anului 634

Sofronie, 17 dec. 633 sau începutul anului 634 – 11 martie 638

Sedisvacanță: 638 – c. 650

Scaunul a fost administrat de Constantinopol Noua Romă și de Roma Veche

Administratori sau Intruși?, erau în conflict fie cu Roma, fie cu Constantinopolul:

Sergiu, Episcopus Iopensis, ? -?, depus de papa Teodor I, Grecul (642-649)

Ștefan, Episcopus Dorensis, ? -?, Vicar Patriarhal, Prepozit al Papei Teodor I

Ioan, Episcopus Philadelpheiae, 649 -?, Vicar Patriarhal, **Preposit al Papei Martin I** (649-655)

Gheorghe I, c. 650 – 668

Teodor I, 668 – c. 691/692

Anastasio II, înainte de 1 sept 691/692 – 705; existența lui este contestată, vezi Le Quien, Oriens. Christ., vol. III, p. 281

Ioan V, 705 – 735

Teodor II, 735 – 770

Elia II, Ilie II, 770 – 797, exilat și readus în Scaun, păstorire întreruptă

Eusebiu, 772 -?, **Antipatriarh**

Teodosie, ? -?, 785 - 787?, **Antipatriarh**

Gheorghe II, 797 – 807

Toma I, 807 – 821

Vasile, 821 – 839

Ioan VI, 839 – 843

Sergiu I, 843 – 859

Solomon, 859 – 865

Teodosie, 867 – c. 878

Ilie III, c. 878 – 907

Sergiu II, sau Gheorghe?, după 5 aprilie 907 – după septembrie 912

Leonțiu I, sau Leo I, 912 – 929

Atanasie I, sau Anastasie III, 929 – înainte de 937

Hristodul I, Hristofor sau Hristodor, înainte de 2 aprilie 937 – 951

Agaton, 951 – 964

Ioan VII, 964 – 28 mai 966

Hristodul II, 966 – 21 ianuarie 969

Toma II, 969 – 979

Iosif II, 980 – 983/984

Agapios, Episcopul Seleuciei, 983/984 – 985

Orest, sau Ieremia, între 15 ian și 3 febr. 986 – 1006

Sedisvacanță, 1006 – 1012

Teofil I, ian. 1012 – ian. 1020

Nichifor, iulie 1020 – după 1048

Ioanichie, c. 1048 -?

Sofronie II, înainte de 1059 – după 1064

.....

Eftimie I,? – după 1083

Simion II, înainte de 1092 – iunie/iulie 1099, în anul **1097** a părăsit Ierusalimul

Ioan VIII, spre anul 1098 – 1106/1107

Sava, Mitropolitul Cezareei Palestinei, 1117? – 1117/1118 sau 1122

Nicolae, febr. 1126 – 26 ian. 1156?

Ioan IX, 1157? – 1166

Nichifor II, 2 martie 1166 – 2 iulie 1171?

Leonțiu II, 1171 sau 1174/1175 – 14 mai 1184/1185

Dositei I, înainte de 1185/1187 – sept./oct. 1189, **apoi Patriarh Ecumenic al Constantinopolului: prima oară, februarie 1189 (9 zile); a doua oară, septembrie / octombrie 1189 - 4 și 10 septembrie 1191 (agreat de Isaac II Angelos, pentru cunoștințele lui de astrologie, ocupându-se și cu precizarea viitorului și a ghicitului, Dositei I fiind adesea consultat de monarhul romeu). Un grec foarte inteligent și viclean.**

Marcu II, finele anului 1189 sau începutul anului 1190 – 24 febr. 1195?

Eftimie II, 1195 – mort la Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, către anul 1222

Atanasie II, către anul 1222 sau după – 1235?

Sofronie III, 1235 – c. 1273

Grigorie I, c. 1273 – vara anului 1285

Tadeus, c. 1285 – c. 1296

Sedisvacanță, 1296 – c. 1303

Atanasie III, Mitropolitul Cezareei Palestinei, *prima oară*, c. 1303? – înainte de 1308

Gabriel, Voulas,? -?, c. 1309 -?

Atanasie III, *a doua oară*, c. 1309 -?

Gabriel, Voulas, *a doua oară*,? -?, către anul 1320

Grigore II,? – 1322?

Lazăr I, *prima oară*,? -?, către anul 1330, depus din Scaun

Gherasim I,? – înainte de 1341, alungat

Lazăr I, *a doua oară*, înainte de 1341 – 1367? La 21 mai 1346 a fost chemat la Adrianopol, unde l-a încoronat basilevs, pe uzurpatorul Ioan VI Cantacuzino, unde, împreună cu alți arhieri prezenți, l-au declarat depus din Scaun pe Patriarhul Ecumenic Ioan XIV Caleca (1334-1347). Hotărârea acestora a rămas fără efect.

Dorotei I, după 1367 sau 1377/1378 – 1402, poate până în anul 1412

Sedisvacanță, 1412 – 1419

Teofil II, c. 1419 – 1424

Teofan II, 1424 – c. 1430

Sedisvacanță, c. 1430 – c. 1437

Ioachim, c. 1437 – c. 1464

Abraham, sau Avraam, c. 1464 – 1468

Iacob,? – 1480/1482

.....
Grigorie II,? -?, către anul 1500?

Marcu III,? – 1505

Dorotei II, 1506 – 1537 sau 1543

Gherman I, 1537 sau 1543 – 1579

Sofronie IV, 1579 – 1608

Teofan III, 1608 – 15 decembrie 1644

Paisie, 23 martie 1645 – 2 decembrie 1660

Nectarie, din Creta (fost Egumen la M. Sinai, 1660), 25 ian. 1661-1669, depus din Scaun

Dositei II, Notara, 23 ian. 1669 – 7 febr. 1707

Hrisant, Notara, 8 febr. 1707 – 7 febr. 1731

Meletie, 1731 – 1737

Partenie, martie 1737 – 17 oct. 1766

Efrem II, dec. 1766 – 15 aprilie 1770

Sofronie V, 17 apr. 1770 – 1775

Avramie II, sau Abraham II, iunie 1775 – 2 nov. 1787

Procopie I, dec. 1787 – 23 oct. 1788

Antim, 23 oct. 1788 – 10 nov. 1808

Policarp, nov. 1808 – 3 ian. 1827

Atanasie V, ian, 1827 – 16 dec. 1844

Chiril II, 16 martie 1845 – 1872

Procopie II, 1872 – 1875

Ierotei, 15 iunie 1875 – 11 iunie 1882

Nicodim, 1883 – 1890

Gherasim II, 15 febr. 1891 – 9 febr. 1897

Damian, 10 iunie 1897 – † 14 august 1931

Topoteretes – Administrator, Vicar, Locțiitor, 1931 – 1935

Timotei, 26 iulie 1935 – 31 dec. 1955

Benedict, 29 ian. 1957 – 10 dec. 1980

Diodor, Damian Karivalis, 16 febr. ales, întronizat 1 martie 1981 – 2000

Irineu I, ales 13.08., într. 15 sept. 2001-2005, 24/30 mai, depus din treaptă, caterisit 16 iunie

Teofil III, ales 22 august, întronizat 22 nov. 2005 -

Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai: Arhiepiscopia Autonomă de Sinai, Pharan și Raith [Egumeni-Arhiiepiscopi]

Un deosebit prestigiu a avut tot timpul Mănăstirea Sfânta Ecaterina de la poalele Muntelui Sinai, Horeb, Gebel Mousa sau Muntele Revelației (vezi Exod cap.19, u.). În acest loc sfânt au început să trăiască eremiți încă din secolul al III-lea. Numai că viața lor era tot timpul în pericol, din cauza hoților și altor răufăcători, fiind și deranjați la slujbele religioase și în întreaga lor activitate spirituală și edilitar-gospodărească. La sfârșitul secolului al IV-lea, Abadesa sau Egumena **Aetheria**, de la o Mănăstire din sudul Franței sau nord-vestul Spaniei a întreprins un pelerinaj la Locurile Sfinte, în cadrul căruia a vizitat și complexul monahal de la Sf. Ecaterina, din Sinai, pe care-l descrie în memorialul redactat cu acest prilej: „Peregrinatio ad loca sancta”. În Anexa acestei lucrări, Aetheria face o interesantă și foarte importantă descriere a slujbelor și a vieții religioase din Ierusalim, din perioada respectivă de timp. Aetheria scrie despre Sf. Ecaterina din Sinai următoarele impresii:

«Dort befanden sich viele Klausen heiliger Männer und eine Kirche an dem Ort wo der Dornbusch steht... Vor der Kirche ist ein sehr hübscher Garten mit reichlich gutem Wasser, und der Dornbusch steht im Garten. Daneben wird die Stelle gezeigt, an der Moses stand, als Gott zu ihm sagte: ‚Leg deine Schue ab, denn der Ort, wo du stehst, ist heiliger Boden!›» . „Acolo existau multe chilii ale sfinților Bărbați (Părinți, Monahi, n.n.), precum și o Biserică, adică acolo unde se află și Rugul... În fața (sau înaintea?) Bisericii se întinde o grădină frumoasă cu apă bună (de băut, n.n.) din abundență și (Sfântul) Rug se află în (această, n.n.) grădină. Alături se poate vedea locul unde a stat Moise, atunci când Dumnezeu i-a spus: ‚Scoate-ți încălțăminte din picioare, că pe locul pe care stai este pământ sfânt’(Ieșirea 3,5, n.n.)”²⁷⁴

²⁷⁴ John **GALEY**, *Das Katharinenkloster auf dem Sinai*, Einführung Kurt Wetzmann, George FORSYTH, Belsler Verlag, Stuttgart, Zürich, Sonderausgabe 1990², [1979¹], 191 p., incl. 207 il.+ hartă. În cazul de față, p. 12.

Procopios din Cezareea (către 500 – după 565), cronicar de curte, din timpul domniei lui Justinian I (527-565) și secretar al generalului Belizarie, în lucrarea sa panegiric, privind realizările în domeniul edilitar-arhitectonic a împăratului Justinian I, **De aedificiis**, V, VIII, 1, 4-9, dă și el unele detalii privitoare la construirea actualei Mănăstiri Sf. Ecaterina, din Sinai, operă realizată între anii 548-565. Mănăstirea a fost afierosită Maicii Domnului, deși poartă numele de Sf. Ecaterina, hram care deține totuși locul al doilea. Motivul este lesne de înțeles, dacă ne gândim că moaștele Sfintei Ecaterina erau păstrate, până târziu, în secolul X sau XI, în capela de pe vârful „Muntelui Caterina” – Gebel Katharina, mult mai înalt decât Muntele lui Moise. Mănăstirea-cetate, în formă pătrată, ușor romboidă, așezată în „Wadi ed-Dair” (Valea Mănăstirii) este împrejmuită cu ziduri puternice și face parte dintr-un sistem strategic bizantin, pentru limita orientală a imperiului, care începe din Armenia, prin Siria, Palestina, până în Egipt. Mănăstirea avea un pregnant caracter internațional, unde alături de greci, se aflau călugări georgieni, egipteni, palestinieni, sirieni, armeni, slavi și chiar apuseni, de tradiție latină (astăzi am spune romano-catolici). Pentru paza Mănăstirii și pentru asigurarea mâinii de lucru, Împăratul Justinian I a colonizat acolo populație din Egipt, Balcani, Anatolia și Armenia. Primul secol, după construirea acestei Mănăstiri, poate fi considerat un „secol de aur” al acesteia, pentru că după anii 639-642 Egiptul a căzut sub stăpânirea arabilor musulmani, peninsula Sinai împărțindu-se și ea aceeași soartă. Până prin anii 642, Mănăstirea Sf. Ecaterina cultiva o legătură directă cu Constantinopolul, adică cu Patriarhul Ecumenic și cu Împăratul Romeu, ctitorul și protectorul acestui Sfânt Așezământ, începând cu Justinian I. După această dată, Mănăstirea s-a apropiat din ce în ce mai mult de Ierusalim, poate și pentru faptul că era și ea un punct, un obiectiv al locurilor Sfinte (Muntele Revelației Lui Dumnezeu), iar Patriarhia din Cetatea lui David avea jurisdicție asupra întregului Pământ al Făgăduinței și al Locurilor legate de Istoria Mântuirii din Țara Sfântă și din împrejurimile acesteia.

Prin secolul al X-lea, legăturile cu Constantinopolul au fost reluate, grație succeselor militare ale armatei romeie sau bizantine în Orientul apropiat.

De prin anul 1000, lângă Basilica Maicii Domnului, în spațiul vechii trapeze sau săli pentru pelerinii care veneau la Mănăstire, a fost amenajată o moschee, pentru beduinii din jur, trecuți la islam, la care s-a adăugat și un minaret. Prin această măsură, luată de călugării de acolo a fost salvată mănăstirea de la distrugere, pradă și transformare în moschee, deoarece Califul șiiit al-Hakim (995-1021) al Fatimizilor (909-1171), de la Cairo, în Egipt, a venit personal la Sf. Ecaterina din Sinai, cu intenția de-a distruge Mănăstirea și celelalte clădiri din jur. Călugării l-au întâmpinat cu rugămintea fierbinte de-a cruța Mănăstirea, pentru că acest loc este și pentru musulmani sfânt, iar în cadrul complexului monastic se află deja o moschee. Tot cu această ocazie, călugării au prezentat Califului, Scrisoarea lui Mahomed, pentru protejarea Mănăstirii Sf. Ecaterina.²⁷⁵ În timpul cruciadelor (1096-1291), legăturile Mănăstirii

²⁷⁵ Textul aceste scrisori, în versiune franceză, engleză și română se află în lucrarea: Ioan Marin **MĂLINAȘ, De te voi uita, Constantinopol!** sau privitor la evenimentele de la 10 august 626, 13 aprilie 1204 și 29 mai 1453, în vol. **Byzance après Byzance**, 550 de ani de la căderea Constantinopolului, Oradea, 7-8 mai 2003, pp. 30-102 [=Universitatea din Oradea, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Istorie-Geografie, Muzeul Țării Crișurilor, editori Constantin Voicu și Liviu Borcea, Coordonator Nicu Dumitrașcu]. **Aceeași** lucrare a apărut și în volum, în text bilingv, română-englez: **If I forget you, Constantinople! or about the events of August 10, 626, April 13, 1204 and May 29, 1453**, Sedan Publishing House, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2004, p. 156-177.

Sf. Ecaterina, cu Constantinopolul au fost din nou întrerupte, pentru a fi apoi reluate în timpul Paleologilor (1259-1453).

După islamizările forțate din Sinai, urmașii acestor coloniști, așezați acolo din porunca lui Justinian I, după anul 548 – deveniți beduini – s-au islamizat, dar au rămas mai departe în serviciul și la dispoziția Mănăstirii, Egumenul fiind și supremul lor judecător, în conformitate cu Șaria sau dreptul canonic musulman, până în ziua de astăzi.

Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai este un model unic de coexistență irenică și constructivă, între Islam și Creștinism. Din acest motiv, egumenii de la Sinai trebuie să cunoască foarte bine și Coranul, Șaria și obiceiurile musulmane. Beduinii din Sinai vin cu toate problemele lor la Egumenul Mănăstirii, de care ascultă, ca și de un părinte, nu numai puținii creștini de acolo, care au mai rămas statornici și credincioși Evangheliei Lui Iisus Hristos, în jur de 1000 de suflete.

De la sfârșitul secolului al VII-lea, când reședințele Episcopilor Arabiei, din FARAN și Raithu au fost distruse de musulmani, Egumenul Mănăstirii Sf. Ecaterina din Sinai, poartă titlul de „Egumen – Arhiepiscop de Faran, Raithu și al întregii peninsule Sinai”. În afară de Mănăstirea matcă a Sf. Ecaterina, jurisdicția Egumenului se extinde și asupra mănăstirilor din Et-Tor, a metoacelor din Cairo, Alexandria, Creta, Cipru, Ierusalim etc.

În anul 1575, Patriarhul Ecumenic Ieremia II (1572-1579, 1580-1584, 1587-1595) a acordat statutul de **autocefalie** Mănăstirii Sf. Ecaterina din Sinai. După alegerea făcută de monahii Mănăstirii, noul Egumen-Arhiepiscop urmează să fie hirotonit întru arhieru și întronizat de Patriarhul **Ierusalimului**. Din secolul al XVIII-lea, Egumenul-Arhiepiscop rezidează în Alexandria, actualmente și în Cairo. Mănăstirea este condusă de un Superior și de un Econom, delegați de către Egumenul-Arhiepiscop. Autocefalia Arhiepiscopiei Muntelui Sinai, de la Sf. Ecaterina a fost deseori contestată de Patriarhia Ierusalimului. Cu toate acestea, Patriarhii Tetrarhiei au reconfirmat-o în anul 1782. **Sinodul** de la Ierusalim, din data de **5 septembrie 1867** a desființat statutul de autocefalie al Arhiepiscopiei Muntelui Sinai, fiind trecută sub jurisdicția Patriarhiei Ierusalimului, însă cu statut de **autonomie**, cum funcționează până în ziua de astăzi.

Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai este și un centru de cultură și artă ortodoxă. Numai Vaticanul deține o colecție de icoane și manuscrise mai bogată decât Mănăstirea Sf. Ecaterina, din Sinai. Acolo, în secolul al XIX-lea, biblicistul german Constantin von Tischendorf a descoperit „**Codex Sinaiticus**”, adică un manuscris din secolul al IV-lea, cu textul complet al Noului Testament.

Tot acolo a trăit **Sf. Ioan Scărarul** sau **Klimachus** (570-649), numit și Ioan Sinaitul sau Ioan Scolasticul, autorul operei **Scara Paradisului** – în 30 de capitole sau cuvântări – scrisă la îndemnul prietenului său egumenul **Ioan**, de la Mănăstirea Raithu. Scara arată sufletului calea spre cer, în conformitate cu viziunea lui Iacob, din cartea Facerii, cap. 28, vers 12.²⁷⁶

²⁷⁶ **Saint Jean Climaque, L'ÉCHELLE SAINTE**, Traduction française par le P. Placide DESEILLE, 2ème édition, revue et corrigée, 1987, Abbaye de Bellefontaine, 386 p., Col. Spiritualite Orientale, nr. 24;
Le Saint Prophète Élisée, D'après les Pères de l'Église, Textes présentés par les carmélites du Monastère Sainte Élie, Préface d'Olivier Clément, 1993, Abbaye de Bellefontaine, 459 p., Col. Spiritualite Orientale, nr. 59;

Lista egumenilor de la Sfânta Ecaterina, din Sinai

Netras/Nateras,? -? ²⁷⁷

Macarie,? -?, înainte de anul 453

Fotie,? -?, înainte de anul 524 – după anul 544

Martiriu,? -?, înainte de anul 586 și după acest an

Teodor, monotelit,? -?, înainte de anul 622 -?

Sf. **Ioan Scărarul,** 639 -?, doar câțiva ani, renunță în favoarea fratelui său,

Episcopul **Gheorghe,**? - după anul 640

Egumeni - Arhiepiscopi

Constantin,? -?, înainte de 28 februarie 870 -?

Marcu,? -?

Macarie,? în jurul anului 967 -?,

Simion,? -?

Iorius,? – 26 iulie 1033

Ioan, din Athena, 1081 – 1091

Zaharia, c. 1103 – 1114

Gheorghe, 1130 – 1149

Gabriel, 1154 – 1160

Ioan,? înainte de 1164 -?

Gherman,? în jurul anului 1177 -?

Simion, 1203 – 1214 sau înainte de 1218

Eutimie,? în jurul anului 1223 -?

Macarie,? în jurul anului 1224 -?

Gherman,? în jurul anului 1228 -?

Teodosie,? în jurul anului 1239 -?

Simion,? în jurul anului 1258 -?

Ioan,? în jurul anului 1265 -?

Arsenie,? în jurul anului 1292 -?

Ioan,? în jurul anului 1299 -?

Simion,? înainte de anul 1306 -?

Dorotei,? înainte de anul 1324 -?

Gherman,? înainte de anul 1333 -?

Arsenie,? înainte de anul 1338 -?

Marcu,? înainte de anul 1358 -?

Iov,? -?

Ioan Scărarul, SCARA RAIULUI, precedată de viața pe scurt a lui Ioan Scolasticul și urmată de Cuvântul către păstor (Ediția a IV-a), Traducere, introducere și note de Mitropolit Nicolae **CORNEANU**, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, 560 p.;

Sfântul Ioan Scărarul, SCARA, Traducere, Introducere și Note de Pr. Prof. Dr. Dumitru **STĂNILOAE**, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1992, 464 p.;

Părintele John **MACK, Calea către cer,** O tâlcuire pentru cei din lume a „Scării” Sfântului Ioan Scărarul, Prefață de Arhim. Teofil **PĂRĂIAN**, Postfață Silviu Podariu, Traducere Silviu Podariu și Lucian Crașovan, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2002, 109 p.

²⁷⁷ Nikolaus **THON**, Op. cit., pp. 578-579.

Atanasie,? -?
Sava,? înainte de anul 1429 -?
Avram,? -?
Gabriel,? -?
Mihael,? -?
Silvanus,? -?
Chiril,? -?
Marcu,? – până la 1446
Ioachim,? – 1441/1453
Lazăr,? – 1491
Macarie,? – 1481/1490
Marcu,? în jurul anului 1496 -?
Daniel,? în jurul anului 1507 -?
Klementas,? în jurul anului 1514 -?
Sofronie,? – 1545
Eugenie, 1567 – 1583

Egumeni – Arhiepiscopi Autocefali, din anul 1575

Eugenie, 1567 – 1583
Anastasie, 1583 – 1592
Laurențiu, 1592 – 1617
Ioasaf, “o Rodios”, 1617 – 1660
Nectarie, din Creta, 1660, ales Patriarh al Ierusalimului, 25 ianuarie 1661 – 1669
Anania, 1661 – 1671, depus
Ioanichie, “o Laskares”, 1671 – 1702
Cosma, “Bizantinul”, 1703 – 1706
Atanasie, “o Beroiaios”, 6 decembrie 1708 – 1720
Ioanichie, “Lesbul”, 1721 – 1728
Nichifor, de Mathala, 1728 – 1747
Constanțius/Kosantius, 1748 – 1759
Chiril, Cretanul, 1759 – 1790, în timpul păstoririi lui, în anul 1782, Tetrarhia a reconfirmat statutul de Autocefalie, din anul 1575.
Dorotei, 1794 – 1796
Constanțius, 1804 – 1859
Chiril, “Bizantinul”, 1859 – 1867

Egumeni – Arhiepiscopi Autonomi,

în conformitate cu Sinodul de la Ierusalim, din anul 1867,
 care a abrogat statutul de autocefalie al Mănăstirii, din anul 1575, respectiv 1782,
 reducându-o la rangul de Arhiepiscopie Autonomă

Calistrat, 1867 – 1884
Porfirie I, 1885 – 1904
Porfirie II, 1904 – 1926
Porfirie III, 1926 – 1973
Damian, Samartses, 1973 –

Patriarhi Latini de Ierusalim, 1099-1291

Patriarhul latin de Ierusalim, 1099-1291, din anul 1131 cu reședința la Sf. Ioan din Akra, unde rezida și regele Ierusalimului. Titular, între anii 1292-1847. Restaurat cu Patriarhi rezidențiali, la 23 iulie 1847, cu sediul în Ierusalim și jurisdicție pentru latinii din Palestina, Transiordania și Cipru.

Cavalerii primei cruciade (1096-1099) cuceresc Ierusalimul în data de 15 iulie 1099. Patriarhul Ortodox al Ierusalimului a părăsit orașul încă în anul 1097.²⁷⁸

Arnoul de Rohes sau Roeux, zis Malecorne, *prima oară*, 1 august 1099 – 26/31 dec. 1099, depus din Scaun

Daimbert, 26/31 dec. 1099 – septembrie 1102, depus din Scaun

Ebremar sau Evremer, posibil la 8 octombrie 1102 – 1105

Daimbert, restabilit în Scaun de Papa Pascal II, primăvara 1105 – † 15 iunie 1105, mort la Messine, în drum spre Ierusalim, pentru a-și reocupa Scaunul.

Ebremar, continuă să păstorească, până în anul 1108, primăvara, când a fost din nou depus din Scaun

Gibelin, primăvara 1108 - † 6 aprilie 1112

Arnoul de Rohes, *a doua oară*, 26 aprilie 1112 - † 28 aprilie 1118

Garmond, sau Germond, Gormond, de Picquigny, ian. sau febr. 1119 – finele anului 1128

Ștefan, finele 1128 - † toamna 1130

Guillaume I de Malines, 1130 - † 25 nov. 1145

Foucher, 26 ian. 1146 - † 20 nov. 1157

Amaury, 1157 - † 6 oct. 1180

Heraclie, 16 oct. 1180 - † îndată după 11 iulie 1191

Sedisvacanță, 1191 – 1194, cu alegeri fără nici un rezultat

Aymar, Monahul (Haymarus Monachus), 1194 – † vara 1202

Soffred, 1202 – finele 1203 sau începutul anului 1204, retras

Albert Avogadro, baron, transferat de la Dieceza de Verceil, febr./mart. 1204, spre finele lunii aprilie 1205 - † 14 sept. 1214

Raoul de Mérencourt, 1214 - † 1225

Thomas de Capoue, 1225, doar ales, însă neconfirmat de Papă

Gérold, sau Giraud de Lausanne, mai 1225 – † 5 decembrie 1238

Robert de Nantes, 15 mai 1240 - † 8 iunie 1254

Opizo, Patriarh Latin de Antiohia, 1254, ales, dar neconfirmat de Papă

Jacques Pantaleon, 9 aprilie 1255 – 29 august 1261, apoi **Papă al Romei**, sub numele de Urban IV (1261-1264)

Guillaume II d’Agen, 1261 - † 21 aprilie 1270

²⁷⁸ V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958. Lista patriarhilor ortodocși ai Ierusalimului (260-1505), se află la pp. 451-452, iar a celor latini, p. 453.

Thomas Agni de Cosenza, 17 martie 1272 - † 22 sept. 1277

Jean Avglier ou Jean de Verceil, 1278 – 4 febr. 1279, retras

Ilie, 10 mai 1279 – către anul 1287, mort la Roma

Nicolas de Hanapes, 30 aprilie 1288 - † 18 mai 1291

La 18 mai 1291 a căzut și Sf. Ioan din Akko, unde rezidau și Patriarhii Latini, încă din anul 1131, fiind cucerit de arabii mameluci, din Egipt.

Biserica Georgiei, vezi Patriarhia Antiohiei

Conform tradiției locale, în Iberia, primele misiuni creștine le-ar fi întreprins Sf. Apostol Andrei.²⁷⁹ Cert este însă, că au existat cel puțin două căi de pătrundere a Creștinismului în Georgia: 1. de la **Constantinopol**, spre Kolchis; 2. din **Antiohia**, via Cezareea Capadociei, prin legătura nemijlocită a Armeniei, încă Ortodoxă (adică neafectată de monofizitism), înainte de anul 451, spre Iberia sau Kartli; 3. ambele direcții au fost apoi stimulate de legătura puternică și de lungă durată a Bisericii Georgiei cu **Ierusalimul**, încă înainte de anul 430, când călugărul georgian pelerin, Petru Ivirul (409-490) a construit prima Mănăstire Georgiană în Cetatea Sfântă.²⁸⁰ Expresia acestei legături strânse, îndelungate și de profundă pietate, a ivirilor cu Ierusalimul, Biserica Sfintei Învieri sau a Sfântului Mormânt, ea fiind Mama tuturor Bisericilor din lume, se poate constata prin mai multe dovezi, dintre care menționăm doar două:

3. Catolicosului-Patriarh al Georgiei cerea Sfântul și Marele Mir de la Patriarhia Ierusalimului, chiar și după declararea autocefaliei în anul 483, până târziu, în secolul al IX-lea. Patriarhul Sergiu al Ierusalimului (843-859) a întrerupt această tradiție.

4. Biserica Georgiei își avea rânduielele liturgice, în conformitate cu tipicul ierusalimitean, până târziu, în secolul al X-lea, cu Sfânta Liturghie a Sf. Apostol Iacob. Numai la presiunea Patriarhiei Ecumenice și în scopul stabilirii unității liturgice, Biserica Georgiei, în secolul al X-lea, a adoptat ritul catedral de la Sf. Sophia, cu tipicul constantinopolitan și cele trei Liturghii: a Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie cel Mare (Liturghia Darurilor Înaintesfințite).

²⁷⁹ Dietmar W. WINKLER – Klaus AUGUSTIN, *Die Ostkirchen*, Op. cit., pp. 51-52.

²⁸⁰ Privitor la Istoria Bisericească a Georgiei, vezi: Lothar HEISER, *Die Georgische Orthodoxe Kirche und ihr Glaubenszeugnis*, Paulinus Verlag, Trier, 1989, 247 p., incl. XXXII pl. il.; mai vezi, Werner SEIBT și Tamaz SANIKIDZE, *Schatzkammer Georgien*, *Mittelalterliche Kunst aus dem Staatlichen Kunstmuseum Tbilisi*, Editor și org. Expoziției: Künstlerhaus Wien, 18. September bis 15. November 1981, 141 p. + 118 il.; Zaira SAMHARADZE, *Povestiri din Georgia*, Editura IRI, București, 2001, 132 p. **Goldschmiedekunst und toreutik in den Museen Georgiens**, editată de Alexander Dshawachischwili și Guram Abramischwili, Leningrad, 1986, 250 p., incl. 238 il.

VI. Cronologia arhiepiscopilor autocefali de Ohrida și ai patriarhilor de Turnovo

5. *Catedrala Patriarhală Sfânta Sophia din Ohrida – Ohrid, sec. X, transformată în moschee de otomani, în anul 1767; vedere din exterior, cu intrarea principală*

PENTRU CUM Scriu ARHIEREII LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI, ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI.²⁸¹

GLAVA 395

OHRIDEANULUI:

Preafericite arhiepiscope a marea întâia Iustinianie a Ohridului și a toată Bulgărimea, întru duhul sfânt dumnezăescule și preacinstitul meu părinte.

**Itinerarul Scaunelor și reședințelor: Prima Justiniana,
Pliska/Preslav, Durostorum,
Ohrida și Turnovo 535-1767**

**Știri privitoare la Scaunele Patriarhale și localitățile aferente: Justiniana Prima,
Durostorum, Pliska, Preslav, Prespa, Sofia, Ohrida, Târnovo,**

²⁸¹ **Pravila cea Mare** sau **Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652**, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962,- Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII“ - pp. 363 – 370, **glavele** sau **capitolele** 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, **Glava 395**.

1. Justiniana Prima²⁸²

Împăratul romeu Justinian I (527-565), a fondat orașul și cetatea Justiniana Prima, în jurul anului 535, pe locul vechiului său sat natal Tauresium. Prin aceasta, împăratul intenționa să acorde o faimă deosebită localității în care s-a născut, unde, ulterior a mutat și reședința Prefecturii Iliricului. Reședința acestei Prefecturi a cunoscut o serie de peregrinări: Tesalonic, Sirmium, Prima Justiniana. Înainte, reședința Prefecturii Iliricului a fost la Sirmium, de unde a fost transferată la Tesalonic. Prin **Novella XI**, din **14 aprilie 535**, Justinian I a dispus fondarea Arhiepiscopiei Autocefale (recte Autonome), cu titlul și sediul de Justiniana Prima. Arhiepiscopia și-a extins dreptul de jurisdicție asupra tuturor eparhiilor sufragane de pe teritoriul Prefecturii Iliricului. La data de **18 martie 545**, Justinian I, prin **Novella CXXXI**, a reluat dispozițiile privitoare la Arhiepiscopia Justiniana Prima, dar foarte pe scurt.

MEYERS *Konversations-Lexikon*, vol. 18 (ediția a șasea, Leipzig-Wien, 1907, p. 530), identifică Prima Justiniană cu orașul Skopje, actuala capitală a Macedoniei. Potrivit acestei teze, în anul 518 anticul Scupi ar fi fost distrus de un cutremur și la doi kilometri de ruinele vechiului oraș (care se mai văd încă), împăratul Justinian I ar fi construit Prima Justiniană. Se poate întâmpla ca, prin mutație, vechiul Tauresium să fi fost distrus în acel an 518, mai devreme sau mai târziu, tot de un cutremur și acesta ar fi constituit motivul imediat, pentru care marele împărat romeu să fi decis [re]construirea localității natale?²⁸³ Noi avem impresia că Meyer confundă Skopje, din Macedonia, cu Liplijan, în Kosovo și Prima Justiniana, cu Justiniana Secunda, adică Liplijan sau Ulpiana, Ulpianid. Localizarea confuză a Primei Justiniane și a rolului ei de-a lungul secolelor o întâlnim și la istoricii și cronicarii bizantini, nu numai la cercetătorii ulteriori, din secolul XIX sau XX. Astfel, Nichifor GREGORAS (1290-1361), în lucrarea sa „Istoria Romeilor”, afirmă că bulgarii, venind dinspre Volga și traversând Istrul, cu tot vandalismul, pradă, crime și barbarie, de care au dat dovadă, distrugând tot ce întâlneau în cale, după ce s-au așezat în Macedonia și apoi în Iliria, hanii acestora și-au fixat capitala la Prima Justiniană (nu la Pliska), fiind atrași de frumusețea locului.²⁸⁴

Identificarea tradiției, numelui și Scaunului de Ohrida, cu localitatea și Scaunul arhiepiscopal al Primei Justiniana a fost un fenomen târziu. Dar, la anul 1168 a fost deja încetățenit. Cel puțin așa reiese din mărturia lui Wilhelm de Tyrus, care a venit din Palestina, în Macedonia, pentru a-l întâlni pe împăratul romeu Manuel I (1143-1180): „...in Provincia

²⁸² Datele privitoare la localitățile de reședință sporadică sau permanentă a patriarhilor de Ohrida le-am luat din diferitele volume ale colecției: **MEYERS KONVERSATIONS – LEXIKON. Ein Nachschlagwerk des allgemeinen Wissens**, Fünfte, gänzlich neubearbeitete Auflage, Neuer Abdruck, Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, 1897. Colecția însumează 24 de tomuri.

²⁸³ Înaintea cuceririi Serbiei de către turci, adică înainte de anul 1459, Skopje era a doua reședință a despoților sârbi, deci orașul avea o însemnătate deosebită, atât din punct de vedere politic, cât și bisericesc, economic și cultural.

²⁸⁴ Vezi p. 497 și 499, din **FONTES Historiae Dacoromaniae, III, Scriptores byzantini, saec. XI-XIV**, publicate de Alexandru ELIAN și Nicolae-Șerban TANAȘOCA, cu o *Introducere* de Al. ELIAN, Editura Academiei Române, București, 1975, XXXI + 568 p.

Pelagonia... occurimus, juxta illam antiquam et domini felicissimi et prudentis Augusti patriam, domini Justiniani civitatem, videlicet Justinianam primam, quae vulgo hodie dicitur Acreda ” (=Ahrida, Ohrid, n.n.);²⁸⁵ deși în Ohrida se știa precis că numele vechi al aceluia oraș n-a fost Prima Justiniana ci Lychnidos. Titlul de Prima Justiniana, ierarhii de la Ohrida și l-au însușit ulterior, atât pentru ei, cât și pentru Scaunul autocefal de acolo, cu scopul de-a conferi mai multă autoritate, vechime și continuitate, sistemului lor de jurisdicție bisericească. Prima Justiniana, documentul și numele împăratului Justinian I constituiau argumente suficiente de accepțiune în Balcani, erau o carte de vizită pentru Biserica din Ohrida și pentru sistemul de jurisdicție al acesteia, atât pentru greci, cât și pentru slavi, precum și pentru români (=vlahi sau valahi) și albanezi, într-un cuvânt pentru toți ortodocșii din această parte a Europei.

Cert este că abia din secolul XII se poate dovedi această identificare a Primei Justiniane cu Ohrida, numele ei fiind prezent în titulatura arhiepiscopului (=patriarhului) autocefal de acolo: „... N al Ahridei și Prima Justiniană” sau „...N al Primei Justiniane și Ahridei”.²⁸⁶

2. Durostorum

Durostorum, azi Silistra [turcit] sau Dîrstor [românește], Drăstăr [bulg.], port fluvial, situat pe malul drept al Dunării, din vechea provincie Moesia Inferior, azi în Bulgaria. Prin anul 105/106 d.Hr., pe locul actualului oraș, legiunea a XI-a Claudia și-a stabilit cartierul general, din care a evoluat apoi localitatea.

În timpul domniei împăratului Marcus Aurelius (161-180), Durostorum a fost ridicat la rangul de municipium și a devenit stație vamală la Dunăre.

În Durostorum s-a născut generalul roman **Flavius Aëtius** (c. 390-454).

Invazia costobocilor, carpilor și goților, care în secolele III-IV, toți au trecut și prin Durostorum, a cauzat mari daune orașului. În contextul migrației slavilor, la începutul secolului VII, orașul a fost cucerit, ocupat, prădat, devastat și distrus, dispărând chiar pentru câteva secole.

În secolul X, orașul a fost rechemat la viață, iar în anul 945 a fost stabilită acolo reședința primului Patriarh al Țaratului Bulgar, DAMIAN (945-972). Abia după reinstaurarea stăpânirii romeilor (bizantine) la Dunărea de Jos, în anul 971, orașul și portul și-au recăpătat amploarea, devenind capitala **temei** Paristrion (Paradunavon).

Între anii 1400-1550, Durostorum și-a trăit destinul specific unui teritoriu sau oraș de graniță, fiind când sub stăpânirea domnilor Munteniei, când sub a sultanilor otomani. Orașul era dominat de puternica cetate otomană. În anul 1550, beglerbegul (guvernatorul provinciei), pașa local și-a fixat aici reședința. În anul 1595, turcii au trecut orașul prin foc și sabie, distrugându-l. În anul 1811, Durostorum a făcut rezistență armatei țariste, dar numai pe timp

²⁸⁵ Vezi p. 274, din: Günter **PRINZING**, Entstehung und rezeption der Justiniana-Prima-Theorie im Mittelalter, în *Byzantino-Bulgarica*, Sofia, V, 1978, pp. 269-287.

²⁸⁶ Vezi pp. 62-63, la Ioan Marin **MĂLINAȘ**, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian din Târnovo*. Unirea Bisericească a lui Ioniță Caloian, din anul 1203 și încoronarea acestuia la 1204, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, 263 p.

de cinci zile. În războiul din anul 1828-1829, orașul a fost asediat în două rânduri, iar după șase luni de rezistență, s-a predat generalului Langeron. În anul 1877, Durostorum a fost asediat de turci, evacuându-l în februarie, 1878.²⁸⁷

3. Pliska

Așezată în nord-estul Bulgariei de astăzi, din anul 683 până în anul 893 a fost prima capitală a celui dintâi Țarat Bulgar (681-1018). Se pare că orașul ar fi fost fondat, sau extins și adaptat la pretențiile unei capitale, de către hanul Asparuh (681-702) al bulgarilor, după anul 683. Ruinele orașului fortificat se află în partea de nord, la o distanță de 3 km, de satul actual Pliska, cunoscut și sub numele de Aboba.

Cetatea avea o formă rectangulară, pe o suprafață de 500 m², cu ziduri puternice, de 12 m înălțime și 2,6 m grosime.

Tot complexul orașului-capitală a răzbătut urgia secolelor, doar „Biserica Largă” și părți din palatul hanului, cu sala tronului, datând din a doua jumătate a secolului IX.

4. Preslav, astăzi Veliki Preslav²⁸⁸

Din anul 893, a doua capitală a celui dintâi Țarat Bulgar se află în apropierea localității Pliska, motiv pentru care nu înțelegem această schimbare. Capitala a fost fondată de către țarul Simeon (893-927). Acesta a înzestrat-o cu o cetate și un val de pământ în jurul orașului, pe o circumferință de 5 km „Biserica de aur” din Preslav este singura mărturie a splendorii acestei capitale, care a supraviețuit până în zilele noastre. Numele grecesc era Megali Peristhlava.

Piatra și alt material de construcție neperisabil a fost ulterior transportat și folosit pentru clădirile din Schuman și din alte localități învecinate.

5. Sofia

Pe locul actualului oraș s-au găsit urme de așezare tracă încă din sec. VII, î.Hr. Orașul Serdica sau Serdonpolis (greacă), Sardica (latină), numit de bizantini Triadița (Sfânta Treime), din 1018, Sredeț (slavă), Sofia, după anul 809, din anul 1382 fiind capitala Bulgariei moderne. În secolele IX-XI, Sardica sau Sredeț a ținut și loc de capitală provizorie a primului Țarat Bulgar, unde au rezidat și patriarhii acestui Stat, după ce au părăsit Durostorum.

Actualul nume „Sofia”, încetățenit prin secolul XIV, orașul și-l trage de la Basilica cu trei nave Sfânta Sophia, din vechiul Sardica, construită în secolul V, actualmente splendid restaurată, aflându-se în centrul istoric al orașului, în apropierea Catedralei Patriarhale Alexandru Nevski. Ca oraș roman fortificat, Sardica s-a constituit în secolul I d.Hr., grație

²⁸⁷ Vezi listele cronologice ale ierarhilor BOR, (pp. 530-569), redactate de Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, vol. 3, București, 1994, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, p. 531.

²⁸⁸ Eski Stambul, numele turcesc al orașului Preslav.

fortificațiilor garnizoanei imperiale locale, în zona triburilor trace ale serdilor, de la care și-a primit și numele. Împăratul Traian (98-117) a ridicat orașul la rangul de colonie, iar în secolul III a devenit capitala provinciei romane Dacia Mediteranea. Tot în secolul III, autoritățile romane au înconjurat orașul cu un val puternic de pământ fortificându-l. În anii dintre domniile lui Marcus Aurelius (161-180) și Gallienus (253-268), orașul a avut chiar și dreptul de-a bate monedă proprie.

În anul 343, a avut loc Sinodul important de la Sardica.

În anul 441, orașul a fost recucerit de romei, câțiva ani mai târziu, la 447, a fost pustiit de hunii lui Attila (434-453), refăcut mai târziu, în timpul domniei lui Justinian I (527-565). În anul 809 a fost cucerit de bulgari, îndeplinind și la aceștia, precum a fost cazul la romani și apoi la bizantini, un rol cheie, din toate punctele de vedere, nu numai din cauza așezării lui geografice pe vechiul drum roman, care, prin Niș, lega Sirmium (Mitrovița) și Singidunum (Belgrad), de Constantinopol (Bysantion), ci și din cauza importanței bisericești și culturale pe care le deținea. Pentru a-i șterge amintirea în conștiința bulgarilor, după anul 1018, bizantinii i-au schimbat numele în Triadița. După 1185, Serdica revine la numele slavizat Sredeț.

1382, orașul a fost cucerit de turci, și a rămas sub stăpânirea acestora până la 3 ianuarie 1878. În anul 1382, beglerbegul Rumeliei și-a stabilit reședința la Sofia. După cucerirea orașului de către turci, a început să fie utilizat mai mult numele de „Sophia”, în loc de „Sredeț”, menținându-se până în zilele noastre.

În timpul Principatului Bulgariei, Sofia a devenit capitala acestuia, rămânând și după constituirea Țaratului Bulgar, din anul 1879. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare rezidează tot în Sofia.

6. Prespa

Nume de localitate, regiune și lac, în provincia macedo-română Monastir, nu departe de lacul și localitatea Ohrida, la granița Macedoniei cu Albania. Regiunea Prespa este înconjurată de munți, având în mijloc două lacuri: Prespa, mai mare, și Malo, mai mic, legate între ele printr-un canal natural. Orașul Prespa, astăzi doar o umbră a ceea ce era odată, este așezat pe o insulă mică din lacul cu același nume, într-un peisaj de paradis. În secolele IX-XI, în mai multe rânduri, Prespa a ținut și locul de capitală a primului Țarat Bulgar. Din acest motiv au rezidat aici și patriarhii bulgari, cel puțin de două ori, în peregrinările lor de la Durostorum, la Prespa, la Sofia, din nou la Prespa, până când și-au fixat definitiv reședința la Ohrida, unde au și rămas până în anul 1767. Țarul Samuil (976-1014) a ctitorit biserica Sf. Achileus, din Prespa, oraș în care acesta a și murit.

7. Ohrida (893-1767)²⁸⁹ sau Ierusalimul balcanic

A treia capitală a celui dintâi Țarat Bulgar a fost Ahrida, grecește; Ohrid, slavă; Ohër sau Ohri, albaneză; turcește, Ohri; vechiul Lychnidos în antichitate; Ohrida, românește. Oraș situat în vestul Republicii Macedonia, pe malul răsăritean al Lacului cu același nume – Ohrid, în provincia Monastir, ca și Prespa.²⁹⁰ Regiunea și orașul Ohrida sunt înconjurată de munți, având în mijloc lacul. În antichitate, orașul Lychnidos era situat pe Via Egnatia, care făcea legătura între portul adriatic Dyrrachion, Durrës în albaneză, Durazzo, în italiană, cu Byzantion, din anul 330 Constantinopol. Lychnidos era capitala provinciei locale a Piruștilor, care locuiau în Macedonia, încă din timpul regelui local Filip al II-lea (359-336 î.Hr.), tatăl lui Alexandru cel Mare (336-323). Săpăturile arheologice confirmă vechimea și înfloritoarea viață creștină din Lychnidos, atestat documentar sub numele de Ohrid în anul **879**. Amintim în acest context doar ruinele Basilicii Rotonde, din secolul V. În secolul IV și V Lychnidos era sediu episcopal, trecut sub jurisdicția Primei Justiniane în secolul VI. Meyer susține în Lexiconul său că Lychnidos a primit numele de Ohrid încă din anul 861, când a fost cucerit de către țarul Boris I Mihail (852-889). Ana Comnena a considerat numele de „Ohrid” un termen barbar, dat de slavii pripășiți pe acolo, după secolul al VII-lea.²⁹¹ Sf. Clement, unul dintre ucenicii Sfinților Chiril și Metodie, a ajuns ulterior Episcop al Ohridei, înființând acolo și o școală. Catedrala Sf. Clement din Ahrida și Mănăstirea Sf. Naum constituie mărturie privitoare la importanta operă pe care au desfășurat-o acolo cei doi ucenici chirilo-metodieni.

Din anul 893, după mutarea capitalei Țaratului, de la Pliska, la Preslav, arhiepiscopii de Pliska/Preslav au rezidat sporadic sau de fapt în Ohrida, adică cu mult înaintea patriarhului Damian (945-972), care și-a fixat reședința la Durostorum. Aici se află și cunoscuta mănăstire Sf. Naum, așezată pe malul lacului Ohrida și înconjurată de grădini. În Ohrida și în toată regiunea și orașul Monastir au trăit și mai trăiesc încă mulți români macedonieni. Mutarea Scaunului Patriarhal la Durostorum se explică din două motive:

1. Patriarhul Damian intenționa să aibă mai bună legătură de comunicare și control asupra clerului și credincioșilor săi din nordul și din sudul Dunării;
2. Situația politică a Țaratului permitea sau impunea o astfel de măsură din partea Patriarhului, la care adăugăm și eventuala poziție cheie a orașului în cadrul Țaratului.

²⁸⁹ Monumente și muzee din Ahrida: Catedrala Patriarhală Sfânta Sophia, sec. X; Biserica Sf. Ioan Teologul Caneo, 1270 sau 1280; Biserica Sf. Clement, a Sf. Pantelimon, sec. X (cu două hramuri); Cetatea Țaratului Samuil, sec. X-XI; Muzeul culturii slave scrise, adăpostit într-o clădire din sec. XVIII, construită în stilul otomano-balcanic.

²⁹⁰ Pentru Ohrida vezi vol. 14, din **MEYERS KONVERSATIONS – LEXIKON. Ein Nachschlagwerk des allgemeinen Wissens**, sechste, gänzlich neubearbeitete Auflage, Leipzig und Wien, 1907, p. 892.

²⁹¹ **MEYERS KONVERSATIONS – LEXIKON**, Op. cit., p. 892.

În secolul X a fost construită actuala Biserica Sfânta Sophia din Ohrida - Ohrida, adică Catedrala Patriarhală sau Arhiepiscopală de acolo, transformată de sultan în moschee în anul 1767, adică după desființarea Arhiepiscopiei (=Patriarhiei) Autocefale de Ohrida, precum și Catedrala Sf. Clement, Biserica Sf. Pantelimon (având două hramuri) etc.²⁹² Tot în secolele X-XI, s-a construit cetatea Ohridului, începutul fiind făcut de țarul Samuil (976-1014). În secolul XIII a fost construită Biserica Sf. Ioan Caneo.

Dacă Patriarhul Damian (945-972), în timpul domniei țarului Petru (927-969) și-a fixat reședința la Durostorum, până la stabilirea definitivă la Ohrida, el și urmașii săi au peregrinat la Sofia, Vodena-Janița, Moglen, după cum atestă regestele imperiale, din Constantinopol, la anul 1020.²⁹³ De staționarea la Prespa, Franz Dölger, nu face nici o mențiune.

În anul 1394, Ohrida a ajuns sub stăpânirea turcilor.²⁹⁴

În 1907, Ohrida avea șase moschei și doar patru biserici ortodoxe în funcțiune, o citadelă, o școală grecească, una turcească și una bulgară (macedoniană), și o populație de 10.000 de locuitori.

Din anul 1980, UNESCO a integrat orașul și zona Lacului Ohrid în programul său cultural de protecție, restaurare, conservare și evoluție.

8. Turnovo sau „a treia Romă”, creație a primilor Asănești și a Primatului Vasile I

Dacă Ierusalimul, Constantinopolul (vechiul Byzantion), Alexandria și Roma au fost construite pe șapte coline, orașul Turnovo (de la turn), Târnovo, azi **Veliko Târnovo** a fost conceput numai pe trei coline: **Țareveț, Trapezita și Sveta Gora** despărțite de râul Yantra. Orașul Târnovo este o ctitorie a primilor Asănești și o creație a Imperiului Româno-Bulgar. Se pare că înainte de 1185, pe locul orașului Târnovo, exista o așezare sătească, cu un castel al familiei Asăneștilor, pe “pronia” sau moșia acestora. Într-un manuscris de epocă, Târnovo a fost menționat: “noul oraș Târnovo”.²⁹⁵

Pe colina **Țareveț** se afla palatul imperial, reședința patriarhului și catedrala patriarhală **Înălțarea la Cer a Domnului nostru Iisus Hristos**. Catedrala patriarhală se afla situată pe cel mai înalt punct al colinei, dominând de acolo orașul, ca o coroană, simbol al dominării spirituale și al prestigiului de care se bucura Biserica Ortodoxă în concepția de guvernare și ideologia suveranilor româno-bulgari, adică relația dintre sacerdotium și imperium sau dintre Biserica și Statul Ortodox, dreptcredincios. Orașul Târnovo, evoluase de la bun început ca o

²⁹² V. DJURIC, *The Church of St. Sophia in Ohrid*, Belgrad, 1963.

²⁹³ Vezi anul 1020, p. 104, la Franz DÖLGER, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565 - 1453*, 3 Teile in einem Band, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg, Hildesheim, 1976, reeditare a fasciculelor I-III din 1924, 1925 și 1932 (=Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit, hgg. von den Akademien der Wissenschaften in München und Wien, Reihe A, **Regesten**). Vezi cele cinci volume din „REGESTEN der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453“.

²⁹⁴ *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Prepared at Dumbarton Oaks, editor Alexander P. KAZHDAN, vol. 3, New York, Oxford, 1991, Oxford University Press, coloana 1514-1515: OHRID.

²⁹⁵ *Kunstschätze in bulgarischen Museen und Klöstern*, Catalogul expoziției(24.04 – 31.07. 1964), Villa Hügel - Essen, Germania, 1964, pp. 62 – 67, contribuția lui Krstju *Mijatev*; Vassil **GJUZELEV**, *Bulgarien zwischen Orient und Okzident...*, Op. cit., pp. 23-24 și 122.

capitală-cetate, fortăreață sau oraș fortificat, așezat pe cele trei coline, care, și ele erau, fiecare în parte, înconjurată cu ziduri masive de apărare. La rândul lor, toate clădirile de pe colina Țareveț erau prevăzute cu ziduri, fiind astfel închise pentru vecini, trecători și pentru lumea din afară a orașului. De pe zidurile palatului imperial se putea vedea și supraveghea tot ce se întâmpla în oraș. În același timp, sus, privind spre prima colină, locuitorii capitalei Târnovo aveau tot timpul în fața ochilor imaginea clădirilor reprezentative, de pe Țareveț, adică centrul conducerii lor spirituale, politice și administrative: palatul imperial, **turnul**, simbol al orașului și clopotnița a catedralei patriarhale, lângă care se afla și palatul patriarhului. Capitala dădea astfel impresia, la prima vedere, de oraș cu trei insule înalte și fortificate în mijloc, spre care gravitau toate străzile și întreaga ei arhitectură, așezare și viață cotidiană.

Pe colina **Trapezița** era centrul spiritual, cultural, economic și administrativ al înaltei aristocrații sau marilor boieri din Târnovo. Pe această colină se aflau și numeroase biserici mici, ctitorii ale împăraților, marilor boieri și vlădicilor, case boierești, instituții administrative, clădiri ale negustorilor bogați etc. În jurul acestor două coline fortificate, în exterior, se afla un al treilea cartier al orașului, cu locuințele cetățenilor de rând, ale târgoveților, micilor negustori și meseriași, piețe, casele servitorilor etc. Din cauza terenului pietros, în pantă și abrupt, cu suprafață de construcție redusă, pe care se afla capitala, casele de locuit și alte clădiri erau construite după planuri de dimensiuni mici și strâns lipite una de alta. Din acest motiv ori, poate, și din acest motiv, chiar și bisericile din Târnovo erau de dimensiuni mici. În decursul secolelor XIII și XIV, în Târnovo au fost ridicate peste 25 de biserici ortodoxe. De asemenea, și străzile din oraș, în parte păstrate până în zilele noastre, sunt la fel de înguste și pietruite. Casele erau construite în special din piatră, cu două caturi și ferestre mici spre stradă, pentru ca viața privată dinăuntru caselor să nu fie deranjată sau spionată de către privirile curioase ale vecinilor și ale trecătorilor.

Primatul Vasile I, fost mitropolit de Târnovo și arhiepiscop al Zagorei – Moesiei-Missiei, poate fi așezat sau numărat alături de împărații Teodor Petru, Asan I Belgun și Ioniță Caloian, printre primii fondatori sau ctitori spirituali și materiali ai capitalei Statului Asăneștilor. Acest ierarh fidel, activ și vrednic, a participat alături de monarhi, de familia imperială, de boieri și de târgoveți, la întreaga operă de fondare sau ctitorire și dezvoltare a noii capitale imperiale, din 1186 și până la părăsirea sa, întâmplat în anul 1232. Și, ceea ce este mai interesant, e faptul că Vasile I, chiar dacă se afla sub jurisdicția Romei Vechi, stilul său de păstorire, guvernare a Bisericii și de activitate în general, la Târnovo era acela de cultivare a simfoniei dintre Biserică și Stat, adică de imitare și continuare în noul imperiu a Noii Rome, adică a Patriarhiei Ecumenice, în raporturile acesteia cu bazileii romeilor din Constantinopol.

Târnovo sau **Turnovo** era numit de localnici **Țarevgrad**, spre a se deosebi astfel de Constantinopol, căruia lumea slavă îi spunea **Țarigrad** și pe care societatea bulgară îl imita și pretindea că-l continuă. Capitala Târnovo era considerată "**Țarița**" adică "împărăteasa" orașelor din "universul" - "ecumenic" bulgaro-român sau "basilissa ton poleon". Aici întâlnim din nou o paralelă, o influență și o prezență bizantină, unde dominația capitalei era

simbolizată prin denumirea prescurtată de **POLIS**, pentru Constantinopol, Noua Romă, termen sinonim cu **URBS**, pentru Roma Veche.

*Chiar și germeii ideii de Roma a Treia, preluată ulterior de ruși și atribuită Moscovei, trebuie căutați la Târnovo, pe colina Sveta Gora, în timpul celui de al doilea țarat bulgar. Într-un cuvânt, între Noua Romă (=Constantinopol) și Roma a treia (=Moscova) a existat “Roma intermediară”, adică orașul Târnovo, de unde rușii, de fapt, au și preluat această idee.*²⁹⁶

Meritul lui Vasile I a fost nu numai acela de trasare a stilului de conviețuire dintre Imperiu și Biserică, cu păstrarea identității Răsăritene a tezaurului teologic, liturgic, canonic și de disciplină al acesteia, în cadrul unei uniri juridice și politice cu Roma Veche, dar, mai ales privind modelul practic de conviețuire dintre Biserica Bulgară și cea Românească, timp de aproape o jumătate de secol, din anul 1186 și până în anul 1232. Abia după înlăturarea din Scaun a lui Vasile I sau paretisisul său forțat și surghiunirea acestuia la Sfântul Munte Athos, în anul 1232, imperiul a încetat de-a se mai numi “Româno-Bulgar” sau “Bulgaro-Român”, devenind Bulgar și slavo-bulgarizant. Biserica acestuia, de asemenea. După 46 de ani de cărmuire a destinelor Bisericii din Imperiul Asăneștilor (1186-1232), acolo la Athos, probabil la Mănăstirea Zographou, și-a trăit Vasile I ultima parte a vieții, dându-și obștescul sfârșit, după o viață de muncă, sacrificiu, credință în Iisus Hristos și devotament față de Biserica din Bulgaria și Valahia, pe care a condus-o cu fidelitate și manifestând același atașament și față de casa domnitoare a Asăneștilor și a împăraților acesteia, cu mult spirit de dăruire față de interesele imperiului, dar, mai ales, și nu în ultimul rând, cu o atitudine consecventă și fermă, față de promisiunea făcută Patriarhului Romei Vechi, cu ocazia încheierii Unirii bisericești, din anul 1203. Anul morții lui Vasile I nu-l cunoaștem.²⁹⁷

Pe colina **Sveta Gora – Sfântul Munte**, a treia colină a orașului Veliko Turnovo s-a constituit centrul spiritual, cultural și literar al capitalei, pe toată durata de existență a acesteia, în secolele XII-XIV. Aici s-au dezvoltat școala de pictură bisericească, scriptoriile sau atelierile de copiere a manuscriselor liturgice și s-a cultivat literatura de epocă medio bulgară. Pe această colină a fost formulată și ideea de „**Roma a Treia**”, în secolul al XIII-lea, când

²⁹⁶ Vassil **GJUZELEV**, *Bulgarien zwischen Orient und Okzident*. Die Grundlagen seiner geistigen Kultur vom 13. bis zum 15. Jahrhundert. Aus dem Bulgarischen übersetzt von Christa BELCEVA, Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimer, 1993, 309 p. include. 88 il. + hartă, p. 48. [recenzie de I. M. Mălinaș, în *Familia română*, Oradea, an 1, 1999, nr. 2, pp. 42-43].

Autorul face o aluzie la mitul „celei de-a treia Romă“, prin care se înțelegea orașul Târnovo, nu Moscova. La 1345, preotul de curte, Filip, din Târnovo, în epilogul pe care l-a făcut la manuscrisul conținând traducerea în medio bulgară a *Cronicii lui Manase*, Filip a numit orașul Târnovo, „Țarigrad“, nu Țarevgrad, adică Noul Constantinopol, iar Marea Cetate a lui Constantin – Constantinopolul era numită „Roma Veche“.

²⁹⁷ Idem, p. 122. Mai vezi și „Introducerea“ (p. XVII-XXXIV), din cartea „**Da Roma alla Terza Roma**“, **Documenti e studi, L’Ideia di Roma a Mosca, secoli XV – XVI, Fonti per la storia del pensiero sociale russo**, Roma – Mosca, 1989, LXXXVII + 449 p. Roma, 1993. Emil **TURDEANU**, *La litterature Bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, par..., Paris, 1947, Imprimerie Nationale, 188 p.

Vassil **GJUZELEV** (Sofia), *Das Papstum und Bulgarien im Mittelalter (9.-14. Jh.)*, în *Bulgarian Historical Review*, Sofia, 1977, p. 47 [caiet 1, pp. 34-58 – extras].

A. **KAZDAN**, (Moscova), *La date de la rupture entre Pierre et Asen (vers 1193)*, în rev. *Byzantion*, Bruxelles, Tome XXXV (1965), pp. 167-174.

Constantinopolul (Roma a Doua) era ocupat de cruciații latini (1204-1261). Pe Sveta Gora a fost tradusă din grecește, în medio bulgară și a fost copiată **Cronica** lui Constantin **Manase**, în anul 1345, pe care preotul de Curte Filip a scris cu orgoliu: „**Aceasta** (adică redactarea în grecește a Cronicii...) **s-a întâmplat în Vechea Romă** (care, pentru Filip era Constantinopolul) **și Țarigradul nostru** (Veliko Turnovo) **înflorește și crește, devine puternic și tânăr.**”²⁹⁸

Tot aici a fost copiat **Tetraevangheliarul** țarului Ioan Alexandru (1331-1371), pentru a exemplifica doar două opere create pe Sfântul Munte al capitalei Turnovo.

Sveta Gora a imprimat un stil specific sau o individualitate proprie, în tot ceea ce a creat sau a influențat în contextul vieții bisericești, culturale, literare, pictură murală sau scriptorii, pentru manuscrisele liturgice și alte opere de epocă medio bulgară. Ortodoxia s-a îmbogățit prin Sveta Gora cu un nou stil, și o nouă individualitate de creație și transmitere a tezaurului ei liturgic, canonic, de erminie bizantină, literar și cultural.

[III. DOCUMENTUL nr. 115 (116), din vol. 5, p. 226 – 229

Datare: Lateran – Roma, 27 noiembrie, 1202.

Regest: Inocențiu al III-lea, către Ioniță Caloian, *domnul*²⁹⁹
Bulgarilor și Românilor.]³⁰⁰

Deja din a doua scrisoare a Papei, trimisă împăratului Ioniță Caloian, se vede limpede că Inocențiu al III-lea nu numai că nu prea avea încredere în sinceritatea acțiunilor de Unire cu Roma ale împăratului de la Târnovo, dar acesta dorea să aplice în Biserica Ortodoxă din Bulgaria și Valahia întreg conceptul său eclesiologic, liturgic și canonic, privitor la atitudinea sa față de Biserica Răsăritului, concept care, după anul 1204, prin Cruciada a IV-a și mai ales prin Conciliul din Lateran IV – 1215, a devenit normativ în Biserica Romană, menținându-și valabilitatea până astăzi. Este vorba de „celebrul” principiu papal „ritus romanus antecedit”, adică privitor la „superioritatea” ritului, ierarhiei latine și dreptului canonic roman, față de ritul, ierarhia și dreptul canonic ortodox, cu tendința de absorbire, asimilare și înglobare a Bisericii Răsăritului în cea Romană. Lui Ioniță i se propunea, în mod indirect, să accepte ritul latin, pentru sine și pentru Biserica și poporul său. Chiar și noile hirotoniri de episcopi din Biserica Bulgară și Valahă, trebuiau să fie făcute, de acum înainte, de către episcopii latini din țările învecinate, adică din Regatul Ungariei. Aici intervenea rolul arhiepiscopului latin de Calocsa, din Ungaria, deja de mult timp implicat și delegat de papi, în acțiunile unioniste și prozelitiste ale Romei Vechi în Balcani. Papa trimite la Târnovo încă un legat al său, în

²⁹⁸ Vassil **GJUZELEV**, *Bulgarien zwischen Orient und Okzident*, Op. cit., p. 48.

²⁹⁹ Ioniță încă nu a fost încoronat de Papa ca rege sau împărat și de aceea i se adresează cu termenul neutral „Domn” nu rege, țar sau împărat.

³⁰⁰ Text reproduc din lucrarea: **Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian, din Târnovo**, Unirea Bisericească a lui Ioniță Caloian, din anul 1203 și încoronarea acestuia la 1204, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, pp. 112-118.

Cel mai bun studiu privitor la Unirea Bisericească de la Târnovo, din anul 1203, cu încoronarea lui Ioniță în anul 1204, l-a scris Dietmar **HINTNER**, *Die Ungarn und das byzantinische Christentum der Bulgaren im Spiegel der Register Papst Innozenz ' III.*, von..., 1976, St. Benno-Verlag, Leipzig, 238 p.

persoana „monsieurului“ Ioan de Casamari, „familiaris“, adică capelan și casnic papal, titlu roman, echivalent cu acela de **sincel**, din Biserica Ortodoxă. Ipopsifiul Vlasie, nou-alesul episcop de Brănceni, nu a putut ajunge la Roma, din cauza primejdiei drumului, probabil de teama grecilor sau a ungurilor, cu care noul imperiu al Asăneștilor se afla în conflict.

În mod indirect, din acest document ne putem da seama că unirea jurisdicțională sau ierarhică, preconizată de Ioniță Caloian nu putea să dureze, cum, de fapt, s-a și întâmplat. Explicația o dă și o confirmă marele istoric român unit Aloisie Ludovic **TĂUTU**, prin concluziile sale privitoare la această problemă:

„Le Chiese Orientali in tutte le occasioni che realizzarono una unione con la Chiesa Romana non mancarono di sottolineare con chiarezza che esse intendevano conservare tutti i loro privilegi e diritti storici di cui godevano sino allora; così fecero in occasione della lontana unione realizzata a Lione nel 1272, così in quella effettuata a Firenze nel 1439, così fecero i Ruteni e i Rumeni in occasione della loro unione realizzata rispettivamente nel 1595 e nel 1700, ed altri ancora. La Chiesa Romana dichiarò sempre solennemente di voler rispettare quei privilegi e diritti, ma la pratica applicazione di queste promesse non fu certo tale da accontentare le giuste attese degli Orientali. Basta rileggere a questo proposito il libro della gerarchia melchita del prossimo Oriente pubblicato non molto tempo fa per convincersi“.³⁰¹

În această scrisoare, Papa amintește din nou de originea romană, deci de apartenența etnică românească a lui Ioniță Caloian, dar de data aceasta, cu intenția certă, de a-l convinge pe împărat, să accepte toate rânduielile Bisericii Romane, adică „instituta“ sau ritul și cultul liturgic latin al acesteia, nu numai o simplă „unire“: „...qui tam te, qui ex nobili Romanorum prosapia diceris descendisse, quam degentem sub te populum verbo pascerent et exemplo et de benivolentia et gratia sedis apostolice redderent certiore“.³⁰²

Îndemnul acesta indirect de trecere a lui Ioniță Caloian, și a întregului său popor din imperiu, la ritul latin, Papa îl face la sfârșitul scrisorii, text cu care, de fapt, se și încheie acest document:

³⁰¹ Luigi **TĂUTU**, **Primato e Autonomia. A proposito dell' autonomia della Chiesa Bulgaro-Valacca ai tempi di Innocenzo III**, în *Acta Philosophica et Theologica*, tomus II, Roma, 1964, p. 462 (S. A. D. = Societas Academica Dacoromana, Roma, München 455 – 462).

³⁰² Idem, pp. 455– 461. Documentul este luat din vol. 5 al Registrilor Pontificale ale lui Inocențiu al III-lea, Viena, 1993, pp. 226 – 229:

DIE REGISTER INNOCENZ' III., 5. Band, 5. Pontificatsjahr, 1202 / 1203, Texte, Bearbeitet von Othmar **HAGENER**, unter Mitarbeit von Christoph **EGGER**, Karl **RUDOLF**, und Andrea **SOMMERLECHNER**, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1993, 320 p. [=Österr. Akademie der Wissenschaften, Historisches Institut beim Österr. Kulturinstitut in Rom, Hgg. von Otto **KRESTEN** und Adam **Wandruszka**, II. Abteilung, Quellen, 1. Reihe, **Die Register Innocenz'III.**, 5. Band, 5. Pontifikatsjahr: Texte + caiet aparte cu Indices].

Vezi și Aloisie L. **TĂUTU**, *Devotamentul lui Ioniță Asan către Scaunul Apostolic al Romei*, în *Omagiu canonicului A. L. Tăutu cu ocazia împlinirii etății sale de 80 de ani*, **Opere**, vol. I, Istorice, Roma, 1975, pp. 203-204 (194–213). Rezumatul scrisorii la Ivan **DUJCEV**, **Innocentii PP. III. Epistolae ad Bulgariae historiam spectantes, recensuit et explicavit...** [Prepiskata na Papa Inokentia III să Bălgariŭ uvhodŭ, tekstŭ i belejki otŭ Iv. Duicevŭ], Sofia, 1942, pp.1-114 (= Annuaire de l'Université Saint Clément d'Ohrida à Sofia, Faculté Historico - Philologique – Tome XXXVII - 3), pp. 23-24,III.

P. Theodosius **HALUŠČYNSKYJ**, **Acta Innocentii PP. III (1198-1216) e registris Vaticanis aliisque eruit, introductione auxit, notisque illustravit...**, Typis polyglotis Vaticanis MCMXLIV (1944), Roma, 674 p. + hartă (=Pontificia Commissio ad redigendum Codicem Iuris Canonici Orientalis, Fontes Series III, vol. II), p. 226, nr. 29.

*„Expedit enim tibi tam ad temporalem gloriam quam salutem eternam, ut sicut genere, sic sis etiam imitatione Romanus, et populus terre tue, qui de sanguine Romanorum se asserit descendisse, ecclesie Romane instituta sequatur, ut etiam in cultu divino mores videantur patrios redolere“.*³⁰³

Față de prima scrisoare a Papei, din anii 1199 sau 1200, această a doua scrisoare, din 27 noiembrie 1202, prin formula de adresare chiar, scoate în evidență o evoluție, în procesul de recunoaștere a lui Ioniță Caloian ca împărat. Dacă în prima scrisoare Papa i se adresa vag, cu formula nedefinită, uzitată la nivelul nobilimii sau a potențailor timpului, „Nobilului bărbat Ioniță“, „Nobili viro Iohannitio“, de data aceasta îl numește „domn al Bulgarilor și Valahilor“, „Nobili viro Caloioh(ann)i, domino Bulgarorum et Blachorum“.

În ce privește trimiterea coroanei, Papa îl informează pe Ioniță că a dispus să fie cercetate documentele și registrele papale, din timpul primului Țarat Bulgar (681-1018). Aceeași sarcină a dat-o și celui de al doilea legat al său, trimis la Târnovo, Ioan de Casamari, care trebuia să compare aceste date, de la Roma, cu cele păstrate în arhiva și registrele imperiale de acolo.

În mod laconic, Papa îi explică lui Ioniță neliniștea sa față de sinceritatea deciziei acestuia de apropiere de Roma, de frică să nu procedeze tot ca și înaintașii săi, împărați ai Bulgariei, care, după contactarea legăturilor cu papalitatea, „s-au lăsat corupți de greci“ și au revenit în sfera de influență bizantină, adică au recunoscut jurisdicția Patriarhiei Ecumenice.

În primul rând noi avem impresia că Ioniță a făcut în scrisoarea întâi o confuzie de nume, între Samuel (976-1014) și Simeon (893-927), cu fiul și urmașul acestuia, Petru (927-969). Această confuzie a fost apoi preluată și de către secretariatul sau copistul Papei Inocențiu al III-lea. În realitate, trebuie să fie vorba de principele Simeon, pe care împăratul Romanos I Lekapenos (920-944) în anul 924 l-a încoronat „bazileu al bulgarilor și romeilor“. Cei doi monarhi, de la Constantinopol și de la Preslav, au convenit ca titlul și puterea coroanei lui Simeon, să se limiteze exclusiv la teritoriul bulgar. Ulterior, Simeon a fost și la Roma Veche, iar legații Papei Ioan al X-lea (914-928), l-au încoronat și ei cu același titlu, în anul 925, cu ocazia păcii încheiate cu Croația. Titlul de „bazileu al bulgarilor și romeilor“ l-au mai purtat încă doi țari bulgari: Petru și Samuel.³⁰⁴

Lucrurile nu stau atât de simplu, în legătură cu această problemă a Bisericii Bulgare din perioada primului Țarat.

Invazia slavă și avară au dat o gravă lovitură creștinismului înfloritor din Balcani, cu provincia Iliricului. Abia după convertirea hanilor păgâni bulgari la Creștinism, a putut să se refacă acolo și Biserica Ortodoxă și să-și reia din plin activitatea publică, în a doua jumătate a secolului al IX-lea.

³⁰³ Ibidem.

³⁰⁴ Vezi nota nr. 10, de la documentul nr. 114 (115), din vol. 5 al Registrelor Pontificale a lui Inocențiu al III-lea, p. 226. **Istoria Bisericească Universală**, Manual pentru Institututele Teologice, de mai mulți autori (T. M. Popescu, T. Bodogae, Gh. G. Stănescu, I. Rămureanu, M. Șesan), vol. I (1-1054), ediția a doua, București, 1975, pp. 349–350. Ioan Marin MĂLINAȘ, **La umbra Sarmizegetusei Romane, Basilica din Densuș**, Oradea, Editura Mihai Eminescu, 1977, pp. 100-101.

Cu mai bine de un secol înainte, prin anul 731 sau 756, împăratul romeu Leon al III-lea Isaurul (717-741), respectiv Constantin V Copronim (741-775) au încorporat Iliricul în Imperiul Romeu, care din punct de vedere bisericesc se afla sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice. Prin anul 864, hanul, cneazul sau prințul Boris I (852-889) [Mihail după ce s-a încreștinat], al bulgarilor, botezându-se la Constantinopol, naș fiindu-i însuși împăratul romeu Mihail al III-lea Bețivul (842-867), din dinastia Amoriană, a deschis noi posibilități pentru creștinii deja existenți și cei în curs de convertire din Statul bulgar. Cu ajutorul clerului inferior și superior, de limbă greacă, trimis de patriarhul ecumenic în Țaratul Bulgar, alături de clerul local, deja existent acolo, cneazul Mihail a organizat misiuni și a fixat structura Bisericii din țarat, desăvârșind încreștinarea bulgarilor și slavilor păgâni.

De încreștinarea valahilor nu se amintește nimic, pentru că ei erau deja de multe secole creștini, religie pe care cei de sub guvernarea slavo-bulgaro-sârbilor păgâni, n-o mai puteau practica, decât cu multe dificultăți sau în clandestinitate.

Pentru că de la bizantini nu putea obține un patriarh, pe seama Bisericii sale, Boris I Mihail, în anul 866, s-a adresat Papei Nicolae I (858-867), cu o listă de 106 întrebări - *Consulta bulgarorum*. Delegații Papei, în frunte cu episcopul Formosus au sosit în Bulgaria, dar cneazul Mihail (= Boris I) nu s-a arătat mulțumit nici de soluțiile oferite de către aceștia și nici de modul în care s-a răspuns la cele 106 întrebări - *Responsa ad consulta bulgarorum*. La rândul său, patriarhul ecumenic *Fotie* (858-867 și 877-886), prin anul 867 a protestat energic împotriva amestecului Romei Vechi în problema încreștinării bulgarilor, redactând o *Enciclică*, pe care a trimis-o și celorlalți Patriarhi Apostolici ai Pentarhiei (Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului). În luna octombrie din anul 869, Patriarhul Ecumenic Ignatie (847-858 și 867-877) a convocat un Sinod la Constantinopol, privind această problemă, în prezența delegaților Papei Adrian al II-lea (867-872). Cu întreruperi între sesiuni, sinodul a durat mai multe luni, până la 25 februarie 870. La trei zile după încheierea lucrărilor Sinodului, pe data de 28 februarie 870, la Constantinopol a sosit pe neașteptate delegația bulgară. În aceste condiții, Sinodul a fost redeschis, dezbătându-se problema, dacă Biserica din Bulgaria trebuie să aparțină jurisdicției Sfântului Scaun al Romei Vechi ori a Tronului Ecumenic de la Constantinopol, Noua Romă. Cu tot protestul delegației Papei, Sinodul a decis ca Biserica din Statul Bulgar să rămână sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice iar Mitropoliei Bulgare să i se acorde o oarecare autonomie și un rang mai de vază, în cuprinsul listei Scaunelor subordonate Tronului Ecumenic. Relațiile bulgarilor cu Roma Veche, au continuat, dar, de fiecare dată, numai atunci când Tronul Ecumenic sau bazileul romeu le refuzau ori aveau impresia că li se va refuza acestora vreo pretenție sau cerere. Era un fel de șantaj reciproc, al cărui joc l-au practicat atât bulgarii, cât și papii, precum și cei de la Constantinopol.

Acest șantaj reciproc a condus și el la înrăutățirea relațiilor dintre Constantinopol și Roma, contribuind și la pregătirea schismei din 1054. Petru, Asan I, Ioniță, dar și urmașul acestora, Ioan Asan al II-lea, au cunoscut acest joc sau șantaj al predecesorilor lor la tronul Bulgariei și au încercat să facă uz de el, fiecare în felul și favoarea lui.

Țarul Simeon a mai cerut Papei ca pe arhiepiscopul său să-l ridice la rangul de patriarh – **Imperium sine Patriarcha non staret**. Acțiunile începute în acest sens de către Simeon au fost continuate și desăvârșite de fiul și urmașul său la tron Petru (927-969).

Din anul 927 și până în anul 971, Patriarhul Preslavului, adică al Bulgariei, a rezidat, însă nu la Preslav, capitala politică a țaratului, ci la Silistra, pe Dunăre, vechiul *Durostorum*. De aici, în anul 971, patriarhul s-a refugiat la Prespa, apoi la Sofia, din nou la Prespa, Vodena (azi Janița), Moglen, până când, în final, și-a stabilit sediul la *Ohrida*, în Macedonia, după cum atestă și regestele imperiale, din Constantinopol, la anul 1020.³⁰⁵ De staționarea la Prespa, Franz Dölger, nu face nici o mențiune.

Din moment ce patriarhul rezida la Silistra, este evident că jurisdicția și (sau cel puțin) influența acestuia în nordul Dunării erau de necontestat. Sediul unui patriarh nu se fixează niciodată la marginea teritoriului său de jurisdicție, ci în capitală sau, pe cât posibil, într-o localitate din interiorul țării. De obicei, reședința patriarhului se află în același oraș cu a împăratului, regelui sau principelui, adică în capitală. Fixarea la Silistra a sediului patriarhului și nu la Preslav, care la data respectivă era capitala Statului, ne duce cu gândul la realitățile cu care Biserica Ortodoxă din Imperiul Bulgar trebuia să se fi confruntat, fiind obligată să țină cont de cele două entități de pe cuprinsul teritoriului său: poporul valah (=român) și slavo-bulgarii.

Din aceste timpuri datează și începuturile acțiunilor sistematice de introducere a limbii slavone ca limbă liturgică în bisericile românilor și încadrarea acestora în sfera de jurisdicție și influență bisericească bizantino-slavă. Precizez că este vorba numai de schimbarea limbii liturgice sau bisericești, nu și a ritului din Biserica Românilor.

Ritul Bisericii noastre a fost dintodeauna răsăritean, dar de limbă latină, și a rămas astfel, capadociano-bizantino-latin, până la introducerea slavonei bisericești în Biserica românilor, devenind de atunci bizantino-slavon.³⁰⁶

De la Coresi încoace, adică din anul 1570, când acesta a tipărit primul Liturghier românesc, la Brașov, ritul nostru a rămas tot bizantin, dar de limbă română, adică bizantino-român.

³⁰⁵ Vezi anul 1020, p. 104, la Franz DÖLGER, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565 - 1453*, 3 Teile in einem Band, Op. cit., regestele nr. 805, 806, 807.

³⁰⁶ Vezi trimiterea nr. 304 din prezenta lucrare.

I. Dipticele Patriarhilor și [sau] Arhiepiscopilor Autocefali „bulgari” cu Scaunul la Durostorum și apoi la Ohrida, cu titlul de Iustiniana Prima³⁰⁷

- ³⁰⁷ Gerhard PODSKALSKY, *Theologische Literatur des Mittelalters in Bulgarien und Serbien 865-1459*, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 2000, p. 529.
- Dictionnaire de Théologie Catholique**, Tome deuxième, première partie, Paris, 1923, col. 1174-1236, contribuția lui S. VAILHÉ, *Bulgarie*.
- Jacques ZEILLER, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, IV+667 p.
- Jacques ZEILLER, *Une primatie éphémère dans l'ancien Illyricum: Sardique*, în *Memorial Louis PETIT*, Mélange d'histoire et d'archéologie byzantine, Inst. Franc. d'Études Byzantines, Bucarest 1948, pp. 423-426, [Archives de l'Orient Chrétien, 1].
- Jacques ZEILLER, *Le site de Justiniana Prima*, în *Mélanges Charles Diehl*, vol. I, Paris, 1930, pp. 299-304.
- Vasil ZLATARSKI, *Prima Justiniana im Titel des bulgarischen Erzbischofs von Achrida*, în *Byzantinische Zeitschrift*, 30. Band, 1929/30, pp.484-489.
- Günter PRINZING, *Entstehung und rezeption der Justiniana-Prima-Theorie im Mittelalter*, în *Byzantino-Bulgarica*, Sofia, V, 1978, pp. 269-287.
- A.-P. PÉCHAYRE, *L'Archevêché d'Ochrida de 1394 à 1767*, în trei părți, în *Échos d'Orient*, Paris, Tome 35, 1936, pp. 183-204 și 280-323.
- A.-P. PÉCHAYRE, *La succession épiscopale d'Ochrida Gabriel et Théodule, 1582-1588*, în *Échos d'Orient*, Paris, Tome, XXXVIII, 1939, pp. 35-56.
- A.-P. PÉCHAYRE, *Les archevêques d'Ochrida et leurs relations avec l'Occident à la fin du XVIe siècle et au début du XVIIe*, în *Échos d'Orient*, Paris, Tome 36, 1937, pp. 398-439.
- A.-P. PÉCHAYRE, *La lettre du prince Eugène à Zosime d'Ochrida et Sisanion en 1715*, în *Échos d'Orient*, Paris, Tome, XXXVIII, 1939, pp. 57-69.
- A.-P. PÉCHAYRE, *Zosime d'Ochrida et de Sisanion*. Ses relations avec l'Autriche et ses différents séjours à Ochrida, în *Échos d'Orient*, Paris, Tome, XXXVII, 1938, pp. 141-162.
- Ion I. NISTOR, *Legăturile cu Ohrida și Exarhatul Plaiurilor*, de..., extras din *Analele Academiei Române*, Mem. Sect. Ist., Seria III, tom XXVII, MEM. 6, București, 1945, pp. 123-151.
- MÉMORIAL LOUIS PETIT**. *Mélange d'histoire et d'archéologie byzantine*, Institut Français d'Études Byzantines, Bucarest, 1948, 426 p. [Archives de L'Orient Chrétien, I].
- V. LAURENT, *Le Patriarche d'Ochrida Athanase II et l'Église Romaine*, în *Balcania*, București, VIII, 1945, pp. 5-65.
- Valérien LAURENT, *L'Excommunication du Patriarche Joseph Ier par son prédécesseur Arsène*, în *Byzantinische Zeitschrift*, 30. Band, 1929/30, pp. 489-496.
- Mathias GYÓNI, *L'évêché vlaque de l'archevêché bulgare d'Achris aux XIe - XIVe siècles*, în *Etudes Slaves et Roumaines*, 1, (1948), pp. 148-159 și 224-233.
- Heinrich GELZER, *Der Patriarchat von Achrida, Geschichte und Urkunden*, Neudruck der Ausgabe Leipzig, 1902, Scientia Verlag, 1980, Aalen, 281 p.
- Heinrich GELZER, *Josua Stylites und die damaligen kirchlichen Parteien des Ostens*, în *Byzantinische Zeitschrift*, Leipzig, I, 1892, pp. 34-49.
- Heinrich GELZER, *Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche*, I-II, în *Byzantinische Zeitschrift*, I. Teil, Jg.1, 1892, pp. 245-282; II. Teil, Jg. 2, 1893, pp. 22-72.
- Heinrich GELZER, *Der wiederaufgefundene Kodex des hl. Klemens und andere auf den Patriarchat Achrida bezügliche Urkundensammlungen*, în *Berichte über die Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig*, Philologisch-Hist. Klasse, 55. Band, 1903, II, Leipzig, 1903, pp. 41-110.
- G. FEDALTO, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis I., Patriarchatus Constantinopolitanus*, Padova, 1988.
- Actes du XIIe Congrès International d'Études Byzantines*, OCHRIDE, 10-16 septembre 1961, Beograd, Tome I, 1963. Tome II-III, 1964.
- Actes du XVe Congrès International d'Études Byzantines*, Athènes, Septembre 1976, IV, Histoire, communications, Athènes, 1980.
- Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus. I., Patriarchatus Constantinopolitanus*, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt.

6. *Catedrala Patriarhală Sfânta Sophia din Ahrida – Ohrid, secolul X, din anul 1767 transformată în moschee, vedere din interior, spre absida altarului*

Arhiepiscopii de Justiniana Prima

(înainte **Tauresium**, azi **Tsaricin Grad?**, în Serbia)³⁰⁸

535 – c. 602

Ca[s]telianus, [?] - 535 -?

Benenatus, î. 544 – d. 553

Ioan,? – 591 -?

Ioan II,? – 594 – c. 602

a. Arhiepiscopi de Pliska, până la 893 și Preslav, 893-945

1. **Josif sau Stephanos**,? -?, 870 -?;
2. **Georgios**,? -?, 878?;
3. **Leontios**,? -?;
4. **Demetrios**,? -?;
5. **Sergios**,? -?;
6. **Constantin**,? -?, ucenic al Sfinților Chiril și Metodie
7. **Gregorios**,? -?;

b. Patriarh de Durostorum

8. **Damianos**, 945-972, 971 se refugiază la Sofia, apoi la Vodena-Janița;

c. Patriarhi în Statul Bulgar al Prințului Samuil (976-1014), Țar din anul 996

9. **Gherman – Gavril**,? -? , rezident în Voden (Boden, Vodena-Janița) și Prespa;
10. **Filip**,? -?, rezident în Ahrida;
11. **David cel Sfânt**, înainte de 1016 – 1018, menționat în Cedren la 1016 și 1018;

³⁰⁸ Vezi prezentarea făcută Justinianei Prima, infra.

Pravila cea Mare, 1652:

**PENTRU CUM Scriu ARHIEREII LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI,
ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI.**³⁰⁹

GLAVA 395**OHRIDEANULUI:**

**Preafericite arhiepiscopie a marea înfia Iustinianie a Orhidului și a toată Bulgăria,
întru duhul sfânt dumnezăescule și preacinstitul meu părinte.**

**d. Arhiepiscopi Autocefali ai OHRIDEI,
în Macedonia**³¹⁰

După desființarea primului Țarat Bulgar, de către împăratul Vasile II Bulgaroctonul (976-1025), în anul **1018, acesta a suprimat și Patriarhia** Bulgară, reducându-o la rangul de **Arhiepiscopie Autocefală**, cu reședința în **Ohrida**, rămânând astfel până în anul **1767**, când a fost suprimată de către sultan, cu acordul canonic al Patriarhiei Ecumenice. Până în anul 1018, Ohrida era sediul unei Episcopii. Titularii Arhiepiscopiei Autocefale de Ohrida (sau Ohrida) au continuat să semneze ori să fie adresați, când cu titlul de Patriarh, când cu cel de Arhiepiscop sau cu amândouă în același timp. La aceasta se mai adaugă și titlul de „**Prima Justiniana**”, pe care, cel puțin din secolul **XII**, dacă nu din anul 1019 sau mai devreme, titularii de la Ohrida și l-au însușit.

În anul 1018 sau 1019, Patriarhul David cel Sfânt a fost alungat de romei, iar în locul acestuia, împăratul l-a numit arhiepiscop autocefal pe Ioan (1019-1025).

În scopul reglementării activității canonice a Arhiepiscopiei, cu organizarea sistemului și dreptului de jurisdicție al acesteia asupra eparhiilor pe care le-a avut și urma să le mai primească sub oblăduirea ei, împăratul a dat **trei diplome**, „**Syggillia**”, privilegiu sau decrete.³¹¹

Aceste privilegii au fost redactate după anul 1019, adică după numirea de către împărat a arhiepiscopului Ioan de Ohrida, în anul 1018.

Regestele imperiale, redactate de Franz Dölger, menționează aceste privilegii pentru anul 1020: primul privilegiu, „**Syggillion**”, înainte de luna mai 1020; al doilea privilegiu, „**Syggillia**”, din 20 mai 1020; al treilea privilegiu, „**Syggillion**”, după 20 mai 1020.³¹²

³⁰⁹ **Pravila cea Mare** sau *Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962,- Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII” - pp. 363 – 370, *glavele* sau *capitolele* 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, **Glava 395**.

³¹⁰ Heinrich **GELZER**, *Der Patriarchat von Achrida, Geschichte und Urkunden*, Neudruck der Ausgabe Leipzig, 1902, Scientia Verlag, 1980, Aalen, pp. 7-29 și passim.

³¹¹ Constantin **JIREČEK**, *Geschichte der Serben*, I vol. bis 1371, vol. II, 1371- 1537, Reprint al ediției din 1911, la Gotha; Verlag Adolf M. Hakkert, Amsterdam, 1967, vol. I, pp. 208-221.

³¹² Lista eparhiilor sufragane Ohridei, în anul 1020 și descrierea celor trei privilegii sunt luate din Heinrich **GELZER**, *Der Patriarchat von Achrida*, Op. cit. p. 4; pentru cele trei privilegii, vezi regestele nr. 805, 806 și 807 din Franz **DÖLGER**, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565 - 1453*, 3 Teile in einem Band, Op. cit. pp. 102-103.

Primul **Syggillion** a confirmat arhiepiscopului Ioan eparhiile sufragane pe care Patriarhia Bulgară le-a avut în timpul domniei țarului Samuel (976-1014). Este vorba de 17 eparhii, adică 16, pentru că între acestea se afla și Arhiepiscopia de Ahrida:³¹³

1. **Ahrida**-Ohrid-Ohrida, **Arhiepiscopie**, în care au fost încorporate teritoriile vechii Eparhii a Ohridei, împreună cu parohiile din eparhiile Prespa, Mokros (Mokra) și Kitzabis (Kičevo), cu 40 de clerici și 30 de robi
2. Kastoria
3. Glabnitza (Glavinica)
4. Moglaena (Meglen)
5. Butelis (Pelagonia)
6. Strummitza (Strumnica)
7. Morobisdos (Morozvird)
8. Belebusda (Velebužd)
9. Triaditza (Srēdec, Sofia)
10. Nisos (Niš, Nissa)
11. Branitza (Braničevo, Brāniceni, Keve, Kouvin)
12. Belgrada (Belgrad)
13. Thramos (Striamos, Zemlin)
14. Skopia, (Üsküb)
15. Prizdriana (Prizren)
16. Lipainion (Lipljan)
17. Serbia

Al doilea privilegiu, **Syggilia**, cuprinde o listă de 12 eparhii, care, la cererea arhiepiscopului Ioan, au fost subordonate jurisdicției Arhiepiscopiei de Ohrida:

18. Durostorum, Dristra, (Drster)
19. Bodina (Bdyn, Vidin)
20. Rhasos, (Rasa)
21. Horaea
22. Tzernikos
23. Chimaira, (Chimara)
24. Adrianupolis, (Dryinopolis)
25. Eparhie nenominalizată
26. Bothroton
27. Joannina
28. Kozila
29. Petros

Prin al treilea privilegiu, **Syggillion**, împăratul îi reconfirmă arhiepiscopului Ioan dreptul de jurisdicție promis în anul 1018 asupra „Serbiei” sau „Serfidje”, și subordonează încă două eparhii Arhiepiscopiei de Ahrida:

30. Stagoi
31. Berroia

³¹³ Idem, **GELZER** și **DÖLGER**.

În anul 1020, aceste 31 de eparhii au constituit patrimoniul Patriarhiei „Bulgare”, devenită în anul 1018 Arhiepiscopie Autocefală de Ohrida.

În decursul secolelor, numărul eparhiilor a oscilat, în funcție de situația politică din Balcani, de extinderea sau reducerea organizațiilor statale locale sau de crearea noilor sisteme de jurisdicție, cum au fost Patriarhiile de Turnovo, 1203, respectiv 1235 și Peć, 1220.

În anul 1272, împăratul Mihail VIII Paleologul (1259-1282) a confirmat unui arhiepiscop de Ohrida, necunoscut cu numele, cele trei diplome din anul 1018-1020, date de către Vasile II Bulgaroctonul.

12. **Ioan**, 1019-1025;
13. **Leon**, „Lev”, 1025-1056;
14. **Theodul**, 1056-1065;
15. **Ioan** „o Lampenos”, 1064-1068;
16. **Ioan**, „Janis o aoinos”,? -?, menționat 1075, în Cedren;
17. **Theophilact**, înainte de 1078-1092;
18. **Leon**, „Lev”,? -?;
19. **Mihail Maxim**,? -?;
20. **Eustatie**,? -?, menționat 1134;
21. **Ioan Comnenul**, c. 1143-1158;
22. **Constantin**,? – pus în retragere în anul 1166;
23. N – necunoscut, între 1180-1183;
24. **Ioan Camateros**,? -?, după 1183, menționat 1213;
25. **Dimitrie Chomatiamos**, 1217-1235, menționat 1220 și 1234;
26. **Ioanichie**,? -?;
27. **Sergie**,? -?, menționat între 1218 și 1241;
28. **Constantin Cabasilas**, 1250-1261;
29. *Hephaistos, secolul XII-XIII?*;
30. **Iacob**, Proarchios,? -?;
31. **Adrian**,? -?;
32. **Ghenadie**,? -?, înainte de 1289;
33. **Macarie**, 1294-1299;
34. **Grigorie**,? -?, menționat 1316;
35. **Antim Metochitul**,? -?, menționat între 1328 și 1355;
36. **Nicolae**,? -?, menționat 1347;
37. **Grigorie**, 1348-1378;
38. **Matei**, 1408-1410;
39. **Nicodim**,? -? , menționat 1452;
40. **Dorotei**, 1456-1468;
41. **Marcu Xylocaravis**, 1468 -?;
42. **Nicolae**,? -?;

43. **Zaharia**,? -?;
44. **Prohor**, 1523-1549;
45. **Simion**,? -?, menționat 1549;
46. **Nicanor**,? – 1557;
47. **Paisie**, 1565-1566;
48. **Sophronie**, 1567-1572;
49. N - necunoscut, probabil **Macarie**, ales în septembrie 1574;
50. **Gabriel**, *prima oară*,? -?, menționat 1586;
51. **Theodul II**,? -?, menționat 1588;
52. **Ioachim**,? -?, înainte de 1593;
53. **Gabriel**, *a doua oară*,? -?, în jurul anului 1593;
54. **Varlaam**,? -?, † 28 mai 1598;
55. **Nectarie**, *prima oară*,? -?, menționat 1604;
56. **Porfirie**,? -?;
57. **Atanasie**,? -?, menționat 1606;
58. **Nectarie**, *a doua oară*, 1616-1622;
59. **Mitrofan**,? -?, menționat 1623;
60. **David**,? -?, menționat 1624;
61. **Ioasaf**,? -?, menționat 1628;
62. **Abraham**, „*Avraam*”, 1629-1634;
63. **Meletie**, 1637-1644;
64. **Hariton**, 1644-1646;
65. **Daniel**,? -?, menționat 1650;
66. **Atanasie**, februarie- decembrie 1653 sau 1657?;
67. **Gabriel**,? -?; 1654
68. **Dionisie**? -?, înainte de 1665;
69. **Arsenie**,? -?, înainte de 1668;
70. **Ignatie**,? -?, menționat martie 1660;
71. **Zosima**, 1663-1670;
72. **Panaretos**,? -?, menționat 1671;
73. **Nectarie**,? -?, menționat 1673;
74. **Grigorie**, al Pelagoniei, *prima oară*, c. 1673 – 1676;
75. **Theophan**,? – septembrie 1676;
76. **Meletie**, 1676-1679;
77. **Partenie**, 1679-1683;
78. **Grigorie**, al Pelagoniei, *a doua oară*, 1683 – 8 mai 1688;
79. **Gherman**, 8 mai 1688 – 8 august 1691;
80. **Grigorie** Mitropolit de Târnovo, august 1691 – august 1693;
81. **Ignatie**, *prima oară*, august 1693 – iulie 1695;
82. **Zosima**, *prima oară*, iulie 1695 – iunie 1699;

83. **Raphael**, iunie 1699 – 1703;
84. **Ignatie**, *a doua oară*, 1703? – 1706?, menționat august 1703;
85. **Dionisie**, *prima oară*, 1706-1707;
86. **Metodie**, 28 mai – 11 iunie 1708;
87. **Zosima**, *a doua oară*, 1708-1709;
88. **Dionisie**, *a doua oară*, 1709-1714;
89. **Philotei**, 1714 – iulie 1718;
90. **Ioasaf**, februarie 1718 – octombrie 1745;
91. **Iosif**, *prima oară*, ianuarie 1746 – 1749;
92. **Dionisie**, *prima oară*, înainte de 1752-1753;
93. **Iosif**, *a doua oară*,? -?, c. 1756
94. **Metodie**, 1757-1759;
95. **Chiril**, 1759-1762;
96. **Ieremia**,? -?, menționat 1763;
97. **Anania**,? -?, menționat mai 1763;
98. **Arsenie**, 1764? – 16 ianuarie 1767.

Prin fermanul din 16 ianuarie 1767, în timpul păstoririi Patriarhului Ecumenic Samuel I (1763-1768), sultanul Mustafa III (1757-1774) a desființat Patriarhia de Ohrida, ultimul Patriarh Arsenie fiind obligat să se retragă la Sfântul Munte Athos.³¹⁴

Formula de adresare în scris față de Arhiepiscopul Autocefal al Primei Iustiniane din Ohrida, era, în conformitate cu *Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii*, Târgoviște, 1652, glava 395, după cum urmează:

„Preafericite arhiepiscope a marea întâia Iustinianie a Orhidului și a toată Bulgăria, întru duhul sfânt dumnezeiesc și preacinstitul meu părinte...”.

Întâistătorii de Ohrida purtau atât titlul de „Arhiepiscop”, cât și acela de „Patriarh”, concluzie pe care o putem trage după felul în care semnau documentele de cancelarie bisericească de la Ohrida. Mai frecvent folosită era însă formula cu titlul de „Patriarh”.

Titlul complet al Întâistătorilor de la Ohrida este cunoscut în două variante:³¹⁵

1. „N. din mila Lui Dumnezeu Patriarh [sau] și Arhiepiscop al Primei Iustiniane, al Ohridei și a toată Bulgaria, al Daciei Mediteraneene și Ripuare [de coastă, Ripensis], al Prevalitaniei, al Dardaniei, al Mysiei [Moesia] Superioare etc.”;

2. „N. din mila Lui Dumnezeu Patriarh [sau Arhiepiscop] al Primei Iustiniane al Ohridei și a toată Bulgaria, al Serbiei, al Albaniei, al celei de doua Macedonii, al Pontului Apusean etc.”.

³¹⁴ Nikolaus THON, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 602-603, mai ales p. 603 [= SOPHIA, *Quellen Östlicher Theologie*, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23].

³¹⁵ Heinrich GELZER, *Der Patriarchat von Achrida*, Op. cit. p. 177.

II. SINODICONUL [= Dipticul] Patriarhilor de Turnovo [azi Veliko Tîrnovo – Bulgaria] (1204 – 1394)³¹⁶

7. Turnovo sau Veliko Tîrnovo, colina Țareveț, înconjurată de zidul cetății și drumul de intrare. Sus, Catedrala Patriarhală Înălțarea Domnului – Ispas, cu turnul clopotniță și de veghe, ctitoria fraților Asănești (Asan I, Petru și Ioniță Caloian) și a Primatului Vasile I (1185-1232)

1. **Vasile I, 1186 – 1204, Episcop, apoi Arhiepiscop al Zagorei, 1204 – 1232, Primat – „Patriarh“ al Tîrnovei**, surghiunit la Sf. Munte Athos, unde a și murit;
2. **Gherman, ? - ?**, atestat de *Le Quien*, I, coll. 1234-1235;

³¹⁶ Lista Patriarhilor de Tîrnovo o reproducem din lucrarea: I. M. MĂLINAȘ, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la Primatul Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian, din Tîrnovo*. Unirea Bisericească a lui Ioniță Caloian din anul 1203 și încoronarea acestuia la 1204, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, pp. 177–178. Publicată și în lucrarea: Ioan Marin MĂLINAȘ, *Florilegium studiorum, Studii de istorie bisericească a românilor*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002, pp. 133-134.

Literatura aferentă: G. FEDALTO, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis, I, Patr. Const.*, p. 352. V. GJUZELEV, *Bulgarien zwischen Orient und Okzident. Die Grundlagen seiner geistigen Kultur vom 13. bis zum 15. Jahrhundert*. Aus dem Bulgarischen übersetzt von Christa BELCEVA, Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 1993, 309 p. incl. 88 il. + hartă. E. TURDEANU, *La littérature bulgare du XIVe siècle et sa diffusion dans les pays roumains*, par..., Paris, 1947, passim [Imprimerie Nationale, Librairie Droz, 188 p., Travaux publiés par l'Institut d'Études slaves, XXII]. Gerhard PODSKALSKY, *Theologische Literatur des Mittelalters in Bulgarien und Serbien 865-1459*, München, 2000, p. 529.

3. **Ioachim I**, cel Sfânt, ? - 1235 - † 1237, de prin anul 1233 sau 1234, din **1235 Patriarh de Târnovo**, vezi și în **Sinodicon**;
4. **Vasile II**, 1237 - 1239? , atestat prin anul 1239 și în **Sinodicon**;
5. **Visarion**,? -? , atestat la **G. PODSKALSKY**;
6. **Ioachim II**, 1239? - 1246? , și în **Sinodicon**;
7. **Ignatie**,? -? , atestat prin 1273 și 1274, și în **Sinodicon**;
8. **Macarie** cel Sfânt, 1277 – 1282, și în **Sinodicon**;
9. **Ioachim III**, 1283 - † 1294 sau 1300, condamnat la moarte și executat din porunca țarului. Vezi și în **Sinodicon**.
10. **Dorotei**, 1300? -? , vezi **Sinodiconul**;
11. **Roman**,? -? , vezi **Sinodiconul**;
12. **Teodosie I**,? -? , 10 ani de păstorire, după 1300, vezi **Sinodiconul**;
13. **Ioanichie I**,? -? , vezi **Sinodiconul**;
14. **Simion I**,? -? , atestat prin 1346, a păstorit 10 ani, în jurul anilor 1340, vezi și **Sinodiconul**;
15. **Teodosie II**, cel Sfânt, 1348 -? , † 1363, în Constantinopol; vezi și **Sinodiconul**; Sub protia lui, în 1350 a avut loc la Târnovo un Sinod contra bogomililor;
16. **Ioanichie II**, după 1363 - 1372 sau 1375?, fost egumen la Mănăstirea Sf. 40 de Mucenici din Târnovo; vezi și **Sinodiconul**;
17. **Eftimie cel Sfânt**, 1375 – 1394, fost egumen la Sf. Treime, Târnovo, † 1404, în exil la Mănăstirea Bahkovo. Vezi și **Sinodiconul**.

După părerea unor istorici bisericești, Patriarhia de Târnovo ar fi fost desființată canonic prin anii 1410 sau 1416 și redusă la rangul de *Mitropolie*, cu mitropolit-exarh, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol. Există însă și teza, conform căreia, în anul 1393 sau 1396, adică odată cu pierderea independenței politice și statale, teritoriile fostului Țarat Bulgar au intrat, în mod automat, sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, instituția Patriarhiei de Târnovo fiind considerată ca dizolvată sau desființată.

Sinodiconul lui “Borilă”, de fapt *al lui Ioan II Asan*, se păstrează în *două* redacții, *versiuni* sau variante, relativ târzii, ambele datând din secolul al XIV-lea, nu din timpul domniei lui Borilă (1207-1218) și nici a lui Ioan II Asan (1218-1241), adică din secolul al XIII-lea. Cele două versiuni sunt aproape identice. Autorul lor ultim, sau cel puțin diortositorul lor, trebuie să fi fost Patriarhul Eftimie al Târnovei.³¹⁷

Prima, datând de la finele secolului al XIV-lea, a fost descoperită de I. PALAUZOV, în secolul al XIX-lea, la o persoană particulară din Târnovo. Textul acestei variante din Sinodicon, cu traducerea lui în limba latină, de către Emil Kafuzniacki, din Cernăuți, a fost editat în anul 1890, în colecția de *Documente* a lui N. DENSUȘIANU.³¹⁸

A doua versiune, din secolul al XIV-lea, ceva mai veche, decât a lui Palauzov, a aparținut profesorului M. DRINOV.³¹⁹

³¹⁷ E. TURDEANU, Op. cit., p. 141, nota nr. 1.

³¹⁸ *Documente privitoare la istoria Românilor, culese de E. Hurmuzaki*, t. I, 2, Buc., 1890, apendice I, pp. 805-812.

³¹⁹ Noi am utilizat informațiile și textul editat în colecția *Densușianu-Hurmuzaki*. Restul versiunilor și textelor editate, din acest Sinodicon, ne-au fost inaccesibile.

Patriarhia de Peć – Ipek

În și pe teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice și al Patriarhiei de Ohrida a evoluat Patriarhia de Peć-Ipek, 1219-1459 și 1557-1766; Patriarhia de Târnovo, 1204-1394; Biserica Ortodoxă a Macedoniei; Mitropoliile Românești; Biserica Ortodoxă Albaneză.

Biserica Ortodoxă din Macedonia³²⁰

Arhiepiscopia Ohridei și Macedoniei cu reședința la Skopje

Tradiția glorioasă a Patriarhiei de Ohrida o continuă acum Biserica Ortodoxă, din tânăra Republică Macedonia, cu capitala la Skopje, având ca limbi liturgice slavona și macedoneana.

Prin recunoașterea identității macedoniene, din partea guvernului de la Belgrad, în anul 1944, și formarea Republicii Macedoniene, în cuprinsul Federației Yugoslave, s-a manifestat și dorința populației creștine ortodoxe locale pentru o Biserică Ortodoxă Macedoniană proprie. În contextul acesta, în anul 1958, Sfântul Sinod al Patriarhiei Sârbe a acordat autonomie Bisericii Macedoniene.

Nefiid mulțumită cu acest statut de autonomie, la data de 18 iulie 1967, Biserica Ortodoxă a Macedoniei s-a declarat în mod unilateral autocefală, iar în anul 1969 s-a constituit Mitropolia de Štip.

Declarația din 18 iulie 1967 a provocat convocarea Sinodului extraordinar al Bisericii Ortodoxe Sârbe, din data de 14-15 septembrie 1967, care a respins pretenția de autocefalie a Bisericii Macedoniene, întrerupând-se și intercomuniunea cu ierarhia din Skopje.

Autocefalia Bisericii Ortodoxe din Macedonia, constând dintr-o **Arhiepiscopie**, cu **șase Eparhii** (dintre care, una se află în Australia), cu aproximativ 600.000 de credincioși, nu este recunoscută de Patriarhia Ecumenică, de Patriarhii Apostolici de Alexandria, Antiohia și Ierusalim, de Patriarhia Sârbă și nici de celelalte Biserici Ortodoxe Naționale.³²¹

Arhiepiscop al Ohridei și Macedoniei:

Dositej, Stojković 1958 – 1980

Anghelarij, Krstevski 1981 - 1986

Gavril 1986 – 1993

Mihail 4 XII 1993 –

³²⁰ Cu oscilări de jurisdicție, între Patriarhia Ecumenică, Patriarhia de Ohrida și

³²¹ Patriarhia Sârbă de Peć - Belgrad, în funcție de împrejurările istorice. Arhiepiscopul Ohridei și Macedoniei urmează modelul ierarhic grecesc, potrivit căruia titlul de mitropolit este subordonat celui de arhiepiscop. La români, ruși, sârbi și ucrainieni este invers, mitropolitul este automat arhiepiscop al eparhiei sale, având și alte eparhii sufragane.

În Biserica Ortodoxă Bulgară, actualmente, fiecare Episcop eparhiot poartă titlul de Mitropolit.

VII. Cronologia Arhiepiscopilor și Patriarhilor Sârbi de Jicea, Peć-Pekion-Ipek și Karlovac-Belgrad 1220-1922

I. Cadrul istoric

Încercăm să aruncăm o privire retrospectivă asupra evenimentelor dinainte și de după anii 1219-1220, pentru a înțelege mai bine evoluția lor. În Biserica Ortodoxă, în general, și în Balcani, în special, unde migratorii au distrus marile orașe din antichitate, episcopii, arhiepiscopii și mitropoliții rezidau în cea mai mare parte în mănăstiri. Excepție făcea Constantinopolul, Alexandria, Antiohia, Thesaloniki, Turnovo, Trapezunt etc. Dar, chiar și prin orașe, reședințele arhieresti și catedralele aveau stilul de mănăstire.³²²

Din punct de vedere canonic, fiecare catedrală episcopală (arhiepiscopală, mitropolitană sau patriarhală) ortodoxă are regim de mănăstire, pentru că titularii ei, adică arhierii, sunt călugări.³²³

Un astfel de caz avem și la Peć. Nu însă și la Ohrida. La Ohrida, Catedrala Sf. Sophia impune ca Biserica Episcopală **urbană**, nu ca mănăstire.

³²² Gerhard PODSKALSKY, *Theologische Literatur des Mittelalters in Bulgarien und Serbien 865-1459*, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 2000, p. 530.

Dictionnaire de Théologie Catholique, Tome deuxième, première partie, Paris, 1923, col. 1174-1236, contribuția lui S. VAILHÉ, *Bulgarie*.

Sreten PETKOVIĆ, *Le Patriarcat de Peć*, Beograd, 1982¹, 1987², 40 p. + il. Lucrarea prezintă în special sediul Patriarhiei Sârbe, cu bisericile aparținătoare acestuia și importanța lor artistică și liturgică.

Ion IUFU, *Scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe Sârbe*, în *B.O.R.*, an LXXV, nr. 8-9, august-septembrie, 1957, pp. 769-784.

M. LASCARIS, *Le Patriarcat de Peć a-t-il été reconnu par l'Église de Constantinople en 1375?*, în *Mélanges Charles Diehl*, vol. I, Paris, 1930, pp. 171-176.

Mathias GYÓNI, *L'évêché vlaque de l'archevêché bulgare d'Achris aux XIe - XIVe siècles*, în *Etudes Slaves et Roumaines*, 1, (1948), pp. 148-159 și 224-233.

NESTOR VORNICESCU, Ieromonah, *Patriarhia Serbiei*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Iași, an XXXVI, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1960, pp. 133-142.

Niculae ȘERBĂNESCU, *Legături bisericești, culturale și politice între români și sârbi*, în *Mitropolia Olteniei*, Craiova, an. XV, nr. 5-6, mai-iunie, 1963, pp. 307-317.

G. FEDALTO, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis I., Patriarchatus Constantinopolitanus*, Padova, 1988. *Actes du XIIe Congrès International d'Études Byzantines*, OCHRIDE, 10-16 septembre 1961, Beograd, Tome I, 1963. Tome II-III, 1964.

Actes du XVe Congrès International d'Études Byzantines, Athènes, Septembre 1976, IV, Histoire, communications, Athènes, 1980.

Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus. I., Patriarchatus Constantinopolitanus*, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt.

³²³ Așa ar trebui să fie și la uniți, adică la greco-catolici, numai că, de!, ei iau și țin din dreptul canonic ortodox, numai ce și cât le convine (precum fac sectarii cu Biblia) sau ce se aseamănă cu tradiția romano-catolică, restul fiind calificat ca „schismatic”. De la Ioan Bob (1784-1830) încoace, episcopii uniți din Transilvania nici nu mai sunt călugări, ci numai celibatari, precum se procedează și la romano-catolici.

Localitatea **Peć**, pe grecește PEKION, pe turcește IPEK, se află în sud-vestul Serbiei, mai exact în vestul provinciei Kosovo, la o distanță egală între granița Serbiei cu Montenegro și cu Albania. Cea mai veche atestare documentară a localității, așezată pe malul râului Pećka Bistrița, o avem din secolul XIII, sub numele de **ŽUPA**, în districtul Hvosno. Episcopia de Peć exista deja în anul 1220.

Complexul monastic **Înălțarea Domnului din Peć**, a fost construit la mult timp după evenimentele din anii 1219-1220, pe locul metocului Župa, care era așezat pe malul râului Pećka Bistrița. Reședința Arhiepiscopiei, în timpul arhipăstoririi Sf. Sava și în primii ani de arhipăstorie a urmașului său în Scaun, Arsenie I (1234-1265/66) a fost la **Jicea**, nu la Peć. După anul 1234, Mănăstirea Catedrală Arhiepiscopală și mai târziu Patriarhală [din anul 1346, respectiv 1375 și 1557-1766], Înălțarea Domnului din Peć a devenit **leagănul** Bisericii Ortodoxe Sârbe și **simbolul** național al acesteia. Chiar și după anul 1920, adică după fondarea actualei Patriarhii Ortodoxe Sârbe, titularul acesteia a rămas Arhiepiscop de Peć, Mitropolit de Belgrad-Karlovac și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Sârbe.

În anul 1149, jupanul Uroș II (1140-1161), în urma campaniei militare a împăratului Manuel I Comnenul (1143-1180) în Rascia, recunoaște dependența țării sale de Imperiul Romeu. Mai târziu, jupanul Ștefan I Nemanja (1168-1196) al Rasciei, a reușit să depășească această situație și să unească cele două formațiuni statale sârbești, existente, **Rascia**³²⁴ și **Zeta**³²⁵ și prin tratatul de pace bizantino-sârb, din anul 1190, să fie recunoscută independența de fapt a Statului Sârb, unificat, așa după cum acesta a și fost, de pe la mijlocul sec. IX, până după anul 950. Ștefan I Nemanja a avut trei fii: Ștefan II Nemanja (1196-1227), Vucan și Rastko (1175-1236). În anul 1196, Jupanul Ștefan I renunță la tron, în favoarea fiului său Ștefan II și se călugărește la ctitoria sa, Mănăstirea Studenița, primind numele de Simeon. El a ajutat foarte mult Biserica Ortodoxă din Statul său, înzestrând-o cu averi, odoare, construind biserici și mănăstiri. Ștefan I a convocat și un Sinod la Raška, care, sub protia episcopului local Evtimie, a condamnat bogomilismul. În anul 1199, Ștefan I moare la Mănăstirea Hilandar, din Sfântul Munte Athos, care din anul 1197 era în construcție, pe cheltuiala sa proprie și a Statului Sârb, la îndemnul fiului său Rastko-Sava. Deja în anul 1200 Ștefan I Nemanja, adică călugărul Simeon a fost canonizat, de un Sinod de episcopi din Statul Sârb, împreună cu alți ierarhi și arhimandriți invitați, fiind primul Sfânt național al sârbilor. Al doilea Sfânt sârb urma să devină fiul său, Rastko, adică Sf. Sava I, Arhiepiscopul autocefal al sârbilor, din Jicea.³²⁶

La vârsta de 17 ani, Rastko a fugit la Sfântul Munte Athos, ajutat de călugării atoniți, veniți la Raška după milostenie, unde, tânărul os domnesc a stat o vreme la Mănăstirea Rusicon, unde a și devenit rasofor. De acolo s-a mutat la Mănăstirea Vatoped, unde s-a călugărit, primind numele de Sava. În anul 1200, după ce alcătuiește slujba și sinaxarul tatălui său, călugărul Simeon, Sf. Sava, îi aduce osemintele de la Hilandar, la Studenița, în Serbia, unde și rămâne stareț, iar Sinodul local îl canonizează pe călugărul Simeon, ctitorul celor două mănăstiri, fiind prăznuit la 24 septembrie.

Printr-un hrisov al împăratului Alexios III Anghelos (1195-1203), din anul 1199, Mănăstirea Hilandar a fost dăruită călugărilor sârbi.

³²⁴ De prin anul 1083, cu capitala la Raš, azi Raška, la nord de Novi Pazar, în regiunea Sangeak, din interiorul Serbiei de astăzi.

³²⁵ De pe la sfârșitul sec. X, azi Montenegro, în partea dinspre Marea Adriatică, cu capitala la Dioclea [Zeta], iar mai târziu la Cetinie.

³²⁶ **NESTOR VORNICESCU**, Ieromonah, **Patriarhia Serbiei**, în **Mitropolia Moldovei și Sucevei**, Iași, an XXXVI, nr. 1-2, ianuarie-februarie, 1960, pp. 133- 142.

Ștefan II Nemanja a primit titlul de rege în anul 1217, din partea Papei Honoriu III (1216-1227). De la anul 1220 însă, nu din anul 1217, Ștefan II Nemanja este cunoscut în istoria Serbiei sub numele de „cel dintâi încoronat” sau „încununat”. Opera de organizare bisericească a noului Stat, Ștefan II Nemanja a realizat-o în deplină armonie cu Biserica Ortodoxă, atitudine pe care avut-o și grație ajutorului și fidelității fratelui său de sânge, Sf. Sava Luminătorul.

După constituirea și consolidarea politică a Statului Sârb, conform tradiției ortodoxe, s-a manifestat și tendința obținerii autocefaliei Bisericii Sârbe.

Înainte de anul 1219-1220, eparhiile din cuprinsul Regatului Sârb erau sub jurisdicția arhiepiscopului autocefal al Ahridei (Ohrida). Cea dintâi episcopie sârbească a fost fondată în orașul Raška, în secolul al X-lea. Ulterior s-au mai fondat încă două episcopii sârbești, la Prizren și Ston. În anul 1020, în al doilea hrisov, diplomă, privilegiu sau „Sygillion”, al împăratului romeu Vasile II, Episcopia din Raška a fost trecută ca sufragână a Arhiepiscopiei de Ohrida.³²⁷

În ce privește acțiunile diplomatice, referitoare la obținerea autocefaliei și numirea unui arhiepiscop la Peć, la Curtea Dinastiei de Nemanja din Raš, s-a repetat jocul politic de șantaj și concurență, dintre Roma și Constantinopol, după modelul de la Turnovo, deja experimentat de împăratul Ioniță Caloian și de Primatul Vasile I, în anul 1203 respectiv 1204.³²⁸

Dat fiind faptul că în anul 1217, Papa Honoriu i-a acordat jupanului Ștefan II Nemanja titlul de rege și l-a recunoscut ca atare, iar Statul său a fost recunoscut și declarat Regat, Patriarhia Ecumenică s-a grăbit să acorde Bisericii Ortodoxe din Regatul Serbiei, statutul de Autocefalie, împiedicând astfel fenomenul uniatist la sârbi și trecerea acestora în sfera de influență a Bisericii Catolice. Apropierea lui Ștefan II Nemanja de Roma și căsătoria acestuia cu fiica Dogelui Veneției, a creat neînțelegeri între cei doi frați și Sava părăsește Mănăstirea Studenița, plecând pentru un timp la Sf. Munte, la Mănăstirea Hilandar. Atingându-și planul politic, în anul 1217, Ștefan II, precum a procedat și Împăratul româno-bulgar Ioniță Caloian (1197-1207), prin anii 1203-1204, se îndepărtează de Roma Veche și începe tratativele cu Niceea, unde rezida în exil Patriarhul Ecumenic, în vederea obținerii autocefaliei Bisericii din Statul său. În aceste condiții, în anul 1219, Sava a fost trimis la Niceea, pentru a fi hirotonit întru arhieru. În mod unilateral, instituția Arhiepiscopiei Autocefale Sârbe a fost decretată de rege și de Sinodul Țării în anul 1219, dar tomosul de autocefalie și confirmare canonică a Arhiepiscopiei și de numire a titularului acesteia, Patriarhia Ecumenică le-a dat la Niceea, de Sfintele Paști ale anului 1220, unde se aflau în exil, atât patriarhul Ecumenic, cât și împăratul romeu. Aici apare un conflict sau o eroare de competență canonică, între puterea locală și centrală. În foarte multe lucrări, istoricii dau anul 1219 ca dată pentru înființarea Arhiepiscopiei Autocefale Sârbe. În realitate, trebuie admis anul 1220, adică după ce această instituție a fost decretată și confirmată de forul ei canonic superior, Patriarhia Ecumenică, din Constantinopol.³²⁹ De data aceasta, se confundă alegerea, numirea și hirotonirea întru arhieru

³²⁷ Constantin JIREČEK, *Geschichte der Serben*, I vol. bis 1371, vol. II, 1371- 1537, Reprint al ediției din 1911, la Gotha; Verlag Adolf M. Hakkert, Amsterdam, 1967, vol. I, pp. 208-221.

³²⁸ Vezi lucrarea: Ioan Marin MĂLINAȘ, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian din Târnovo*. Unirea Bisericească a lui Ioniță Caloian, din anul 1203 și încoronarea acestuia la 1204, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, 263 p.

³²⁹ Și în cazul Bisericii Ortodoxe Române, noi calculăm autocefalia, de la data emiterii tomosului de către Patriarhia Ecumenică, adică din 25 aprilie 1885.

Cu câțiva ani înainte, prin Legea Organică din 1872, la București, s-a constituit instituția **Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române**, menit să „...păstreze unitatea dogmatică și canonică cu Biserica Ecumenică [Patriarhia Ecumenică, n. n.], precum și unitatea administrativă și disciplinară a Bisericii naționale.”, format

a Sfântului Sava, din anul 1219, cu decizia regelui și a sinodului local de înființare a Arhiepiscopiei Sârbe, cu proclamarea autocefaliei acesteia, act canonic, care era doar de competența Patriarhiei Ecumenice și a bazileului romeu.

Primul Arhiepiscop Autocefal al Bisericii Ortodoxe Sârbe a fost Sfântul Sava I Nemanja, Luminătorul (1219/1220-1233/34). La sfârșitul anului 1219, pe când Sf. Sava era, probabil, din nou arhimandrit și stareț la ctitoria domnească din Studenița, fratele său Ștefan II Nemanja l-a trimis la Niceea, pentru a fi hirotonit acolo, întru arhiereu, de către Patriarhul Ecumenic Manuel I Sarantenos (1216-1222) și confirmat de acesta și de împăratul Teodor I Laskaris (1204-1222), ca **Arhiepiscop al Serbiei**. Înainte de luna aprilie 1220, la Sinodul Patriarhal de la Niceea, în prezența multor ierarhi, Sf. Sava a fost ales și hirotonit întru arhiereu, iar de Sfintele Paști, la intervenția împăratului romeu, Patriarhul Ecumenic a dat și Actul Sinodal sau **tomosul** de Autocefalie al Bisericii Ortodoxe Sârbe. La înapoiere, Sf. Sava a zăbovit un timp la Thesalonik, unde a tradus în slavă și copiat Nomocanonul Patriarhului Fotie.

Reședința noului arhiepiscop urma să fie stabilită la Mănăstirea Jicea. În anii 1219/1220, Arhiepiscopia Sârbă avea nouă eparhii sufragane: Raška, Peć, Toplița, Morava, Dabar, Zeta, Hum, Budim, Prizren. După evenimentele de la Niceea, în același an 1220, la Jicea, Arhiepiscopul Autocefal Sava I l-a încoronat din nou pe fratele său, Regele Ștefan II Nemanja, după ritul ortodox. Cu această ocazie a fost încoronat ca prinț moștenitor al tronului și Radoslav, fiul lui Ștefan II. Abia, după această încoronare, în ritul ortodox, Ștefan II a contat la sârbi, ca „Prvovenciani”, adică „cel dintâi încununat” sau „încoronat”, nu după evenimentele din anul 1217, adică după conferirea titlului de rege, din partea Papei Honoriu III.

La vârsta de 70 de ani, Sf. Sava a făcut o călătorie de pelerinaj la Ierusalim. Înainte de plecarea în pelerinaj la Locurile Sfinte, Sf. Sava a făcut paretisis și l-a desemnat urmaș și l-a hirotonit întru arhiereu pe ucenicul său Arsenie, devenit Arhiepiscopul Arsenie I Sremac (1234-1263/66). La înapoierea de la Ierusalim, Sf. Sava a trecut prin Niceea, apoi prin Constantinopol, după care, cu o corabie, a călătorit până la portul bulgar Mesembria-Nessebăr, de unde a fost dus cu alai la Turnovo, capitala Țaratului Româno-Bulgar, unde a fost primit de Împăratul Ioan Asan II (1218-1241). Acolo s-a îmbolnăvit și a murit la data de 14 septembrie 1236. După un an, așa cum s-a procedat cu tatăl său, Jupanul Ștefan I Nemanja, osemintele Sf. Sava au fost aduse în Serbia și așezate în Mănăstirea Mileșevo, din Bosnia actuală. După ce a fost canonizat, i s-a fixat pomenirea pe data de 6 mai.

Arsenie I a desfășurat o amplă operă de organizare și dezvoltare a Bisericii Ortodoxe Sârbe, continuând cu succes activitatea începută de predecesorul său, Sf. Sava I. El a mutat și reședința Arhiepiscopiei de la Jicea, la Peć.

Numirea Sf. Sava ca Arhiepiscop de Peć și recunoașterea Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Sârbe sunt menționate în regeștele imperiale³³⁰ și patriarhale³³¹ de la Constantinopol.

inițial din Mitropolitul Primat, Mitropolitul Moldovei, șase episcopi eparhioți și opt arhieri titulari, câte unul de fiecare eparhie. Vezi Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3 (sec. XIX și XX), București, 1994, p. 131 și 127.

³³⁰ Franz DÖLGER, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453*, 3 Teile in einem Band, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg, Hildesheim, 1976, reeditare a fasciculelor I-III din 1924, 1925 și 1932 (= *Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit*, hgg. von den Akademien der Wissenschaften in München und Wien, Reihe A, *Regesten*).

Vezi cele cinci volume din „REGESTEN der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453“.

³³¹ LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinople, vol. I, *Les actes des Patriarches*, Fasc. IV, Le Régestes de 1208 à 1309, par V. LAURENT, Paris 1971, reg. 1203-1782 +apend. cu 12 regește, 634 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

1. Regestul Patriarhal nr. 1225, datat înainte de luna aprilie 1220, de la Niceea, face mențiune de un act Sinodal, emis în prezența împăratului, a unui număr mare de episcopi, care, împreună, l-au ales pe arhimandritul Sava, fratele regelui Ștefan II, ca Arhiepiscop de Peć și întreaga Serbie.

Următorul regest patriarhal, nr. 1226, de la Niceea, din timpul Sfintelor Paști, 1220, este chiar mențiunea privitoare la tomosul de autocefalie al Arhiepiscopiei de Peć și întreaga Serbie.

2. Regestul imperial nr. 1705, de la Niceea, din primăvara anului 1220, menționează o „Poveleanie” Повелѣние, conform căreia, Arhiepiscopul Sava de Peć trebuie să fie recunoscut ca arhiepiscop autocefal al Serbiei.

Toate aceste documente patriarhale și imperiale, trebuie să fi fost emise înainte de luna mai 1220, adică înainte de acțiunile de protest și scrisorile arhiepiscopului de Ahrida, Dimitrie Chomatenos (1217-1235), împotriva numirii Sfântului Sava ca Arhiepiscop de Peć și al întregii Serbiei, precum și împotriva autocefaliei acestei Biserici. Motivul este destul de ușor de înțeles: prin aceste schimbări canonice, Arhiepiscopul de Ahrida pierde dreptul de jurisdicție asupra eparhiilor din Serbia, împreună cu toate beneficiile materiale respective.

Sava I nu a reacționat, nici n-a răspuns la scrisorile și reproșurile arhiepiscopului Dimitrie Chomatenos, ci s-a străduit să organizeze și să înzestreze Biserica din jurisdicția lui așa cum se cuvine. Hirotonirea arhierilor, Sf. Sava I o făcea împreună cu Episcopul de Raška, cărora, precum și preoților pe care-i hirotonea, le dădea tuturor câte un manuscris cu textul Nomocanonului lui Fotie, pe care singur l-a tradus și copiat în Thesaloniki, la întoarcerea de la Niceea, în anul 1220. Pentru timpul acela era un gest mare și o realizare însemnată.

După Sfântul Sava I au urmat încă 11 arhiepiscopi autocefali de Peć, până în anul 1346, în timpul Arhiepiscopului Ioanikie II (1338-1346, apoi ca patriarh 1346-1355) când, de Florii, Țarul Ștefan Dușan (1331-1355), în cadrul Sinodului Sârb de la Skopje, în mod unilateral, după cum s-a procedat și în anul 1219, a ridicat Arhiepiscopia Autocefală a Serbiei la rangul de Patriarhie. La acest Sinod au participat și Patriarhul din Turnovo Simion I și arhiepiscopul Ohridei Antim Metochitul? [sau Nicolae?], episcopi greci, stareți și călugări de la Sfântul Munte Athos. În Duminica Învierii Domnului, din anul 1346, „Patriarhul” Ioanikie II, împreună cu Patriarhul Turnovei și Arhiepiscopul Ohridei, asistați de toți participanții la Sinod, l-au încoronat pe Ștefan Dușan „împărat și autocrat al sârbilor și romeilor”, după cum acesta se autoproclamase deja în anul 1345. Tot cu această ocazie au mai fost încoronați: soția lui Ștefan Dușan, Elena, ca împărăteasă și fiul acestora Ștefan Uroș IV (1355-1371), ca rege. În continuare sârbii, precum a procedat și Sava I, după anul 1220, au alungat toți episcopii de neam grec de pe teritoriul Serbiei, înlocuindu-i cu episcopi de neam sârb, hirotoniți arhieriei după evenimentele de la Floriile anului 1346. Peste puțin timp, după evenimentele din anul 1346, Scaunul Patriarhal a fost mutat de la Peć, la Skopje, unde Ștefan Dușan își mutase capitala.

La Constantinopol, Bazileul și Patriarhul erau consternați de ceea ce se întâmplă în Serbia și, în anul 1353, din motive de filetism (iubire exagerată de neam), Patriarhul Calist I (1350-1353 și 1354-1364), împreună cu Sinodul Patriarhiei Ecumenice au anatematizat pe Țarul Ștefan Dușan, Biserica și poporul sârb. Starea de anatema s-a menținut până în anul 1375, în timpul despotului Lazăr (1371-1389), când Biserica Sârbă a trimis o delegație la Constantinopol, formată din călugărul Isaia, de la Hilandar, împreună cu doi ucenici Silvestru și Nicodim cel Sfânt († 1406), ctitorul Mănăstirilor Vodița, Tismana și Prislop (înainte de anul 1370 și după anul 1375) și Teofan, proinprotos al Sf. Munte Athos, în vederea ridicării anatemei din anul 1353. Patriarhul Ecumenic Filotei Kokkinos (1353-1354 și 1363-1376) i-a primit cu

multă bunăvoință, în vara anului 1375 ridicând anatema din anul 1353. Deschisă rămâne însă problema recunoașterii Patriarhiei de Peć, în anul 1375, de către Patriarhia Ecumenică?³³²

De acum înainte, relațiile Bisericii Sârbe cu Patriarhia Ecumenică n-au mai fost tulburate de o criză canonică de o astfel de amploare. Dușmanul lor comun urma să devină pentru mai multe secole Imperiul Otoman, cu toată gama acestuia de persecuții, opreliști, impozite, darea sângelui pentru ieniceri și alte dări, peșceșuri, islamizări forțate, confiscări de biserici și transformarea acestora în moschee etc., culminând cu răscoale sau chiar emigrări ale sârbilor spre Imperiul Habsburgic sau Regatul Ungariei, după cum s-a și întâmplat în anii 1690 și 1737.

**8. Complexul monastic Înălțarea Domnului din Peć, Kosovo, „Patriarșija”,
cu Mănăstirea-Catedrală Patriarhală, Sfinții Apostoli și încă alte trei biserici atașate.**

Arhiepiscopul Arsenie I „Sremac”, cel Sfânt 1234-1263/66, [28 octombrie] a construit biserica centrală a complexului monastic, adică Biserica-Catedrală a Sfinților Apostoli din Peć, în a treia decadă a sec. XIII. Pictura a fost realizată în jurul anilor 1260, tot în timpul păstoririi lui Arsenie I. Pe latura de nord și atașată de Biserica Sfinților Apostoli a fost construită Biserica Sf. Dimitrie, prin anul 1321. Pe latura de sud a Bisericii Sfinții Apostoli, între aceasta și paraclisul Sf. Nicolae, sec. XIV a fost construită Biserica Hodighitria, a Născătoarei de Dumnezeu, prin anul 1324. În felul acesta, cele patru biserici formează un corp comun și unitar. Pe latura de vest, trei din cele patru biserici dețin un pridvor comun, construit în secolul XIV.

³³² M. LASCARIS, *Le Patriarcat de Peć a-t-il été reconnu par l'Église de Constantinople en 1375?*, în *Mélanges Charles Diehl*, vol. I, Paris, 1930, p. 171-176.

II. Dipticele Arhiepiscopilor și Patriarhilor din Jicea, Peć–Pekion–Ipek, în provincia Kossovo, cu scindările și restaurările ulterioare, până la actuala Patriarhie Ortodoxă Sârbă

Peć, în Kosovo

Sava I, „Luminătorul”, Nemanja, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1219/1220-1234

[† 14 septembrie 1236, la Turnovo, prăznuit ca Sfânt la 14 ianuarie]³³³

Arsenie I, „Sremac”, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1234-1263/66, [28 octombrie]

Sava II, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1263/66-1271 [8 februarie]

Danilo I, **Arhiepiscop**, 1271-1272

Ioanikie I, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1272-1276/79

Eustatie I, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1279-1286 [4 ianuarie]

Iacob, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1286-1292

Eustatie II, **Arhiepiscop**, 1292-1309

Sava III, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1309-1316

Nicodim, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1317-1324 [11 mai]

Danilo II, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1324-1337 [21 decembrie]

Ioanichie II, cel Sfânt, **Arhiepiscop**, 1338-1346, **din 1346**

Patriarh, 1346-1354 [3 septembrie]

Sava IV, cel Sfânt, **Patriarh**, 1354-1375

Efrem, cel Sfânt, **Patriarh**, *prima oară*, 1375-1379/80

Spiridon, cel Sfânt, **Patriarh**, 1379/80-1389

Efrem, cel Sfânt, **Patriarh**, *a doua oară*, circa 1389 – circa 1391/92

[† 15 iunie 1400]

Danilo III, **Patriarh**, circa 1391/92-circa 1399

Sava V, **Patriarh**, 1399-circa 1406

Danilo IV, 1406

Chiril, cel Sfânt, **Patriarh**, 1407 - 1419

Nikon, **Patriarh**, 1419-1435

Teofan, 1446

³³³ Data din paranteză înseamnă ziua prăznuirii Sfinților Ierarhi în calendarul liturgic local, al Bisericii Ortodoxe Sârbe.

Silviu ANUICHI, **Raporturile dintre Patriarhia Sârbă de Ypek și Patriarhia Greco-Bulgară de Ohrida între sec. XIV-XVIII**, în *Studii Teologice*, București, seria II, an XIV, nr. 9-10, nov.-dec., 1962, pp. 570-581.

V. ANANIA, **Note și comentarii. Scurtă prezentare istorică a Bisericii Ortodoxe Sârbe, în Ortodoxia**, București, an XVIII, nr. 2, aprilie-iunie, 1966, pp. 306-310.

Nicodim II, cel Sfânt, **Patriarh**, 1445-1453

Arsenie II, **Patriarh**, 1455-1463

Serbia: 1459 – 1718, sub stăpânire turcească;

1718 – 1739, sub stăpânire austriacă;

1739 – 1817, sub stăpânire turcească;

1817 – 1878, sub suzeranitate turcească.

După anul **1459**, respectiv **1463**, adică în prima perioadă de stăpânire turcească în Serbia, Scaunul Patriarhal de Peć-Ipek n-a mai fost ocupat în mod canonic, fiind practic abrogat sau desființat. La această situație au contribuit doi factori: 1. Patriarhia Ecumenică avea interesul ca pe teritoriul Imperiului Otoman din Balcani, să fie singura instituție cu drept de jurisdicție asupra tuturor creștinilor ortodocși;

2. Patriarhia de Peć-Ipek și episcopii sârbi n-ar fi putut plăti taxele ridicate, impuse de turci la înmânarea fermanului de numire al patriarhilor.

Timp de aproape 100 de ani (1463-1557), Instituția Patriarhiei de Peć-Ipek s-a menținut simbolic, doar la nivel de catacombă, în sensul că au existat o serie de Ierarhi sârbi care au pretins pentru ei și și-au autoatribuit titlul de „Locțiitor al Tronului Sfântului Sava” (adică al Scaunului de Peć-Ipek), neavând însă nici o confirmare sau recunoaștere canonică a acestei funcții, nici din partea Patriarhiei Ecumenice, a Arhiepiscopiei de Ohrida, și nici din cea a Sultanului sau a ierarhilor sârbi, locali. Astfel de „Locțiitori” au fost de pildă mitropoliții Herțegovinei Jovan 1508 și Marko 1524.

Scaunul Patriarhal de Peć-Ipek a fost **restaurat în mod canonic** în anul **1557**, prin fermanul sultanului Suleiman Magnificul (1520-1566), în timpul păstoririi Patriarhului Ecumenic Ioasaf II (1555-1565). O fericită întâmplare a făcut că marele vizir Mehmet Pașa Sokolović era copil de preot ortodox sârb și fratele mai mic al viitorului Patriarh de Peć, Macarie (1557-1571). Mehmet Sokolović a fost deci creștin, tăiat împrejur, trecut la islam și ajuns ienicer, ca urmare a obligației de „dare a sângelui”, din partea creștinilor, pentru sultan. Fiecare familie creștină, din Imperiul Otoman era obligată la acest tribut.³³⁴ Mehmet Pașa Sokolović (1508-1579), în calitate de mare vizir (prim ministru) a servit trei sultani: Soliman Magnificul-Süleyman I Kânünî (1520-1560), Selim II Sarkoș (1566-1574) și Murad III (1574-1595). El a reușit în decursul atâtor ani de guvernare să împiedice instaurarea definitivă a corupției în sistemul administrativ otoman, pedepsind abuzurile de tot felul. Din acest motiv a și avut un sfârșit tragic, fiind asasinat în anul 1579. După moartea lui Mehmet Pașa Sokolović dezordinea anatolică, abuzurile și corupția, de tot felul și la toate nivelele, s-au instaurat în mod definitiv și nestingherite în întreaga viață politică, socială, juridică și administrativă a Imperiului Otoman, pregătindu-i astfel și declinul.

³³⁴ Michael W. WEITHMANN, *Balkan-Chronik, 2000 Jahre zwischen Orient und Okzident*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, Verlag Styria Graz, Wien, Köln, 1995, p. 151.

Instituția ienicerilor a fost fondată de către sultanul Orchan (1326-1359/60), în anul c. 1329, ca și corp de elită al padișahului, formată inițial din prizonieri, iar mai târziu din copii creștini. Darea sângelui, la creștinii din Imperiul Otoman s-a menținut până în anul 1638, iar instituția ienicerilor a fost desființată în anul 1826, de către sultanul Mahmoud II (1808-1839), în stil anatolic, prin uciderea prin surprindere a acestora, în cursul unei singure zi.

Mehmed a rămas în legătură cu familia sa, iar fratele său mai mare, Arhimandritul Stareț al Mănăstirii Hilandar, din Sfântul Munte Athos, l-a vizitat de mai multe ori la Constantinopol. La rugămintea acestuia, susținută de marele vizir, se pare că Suleiman Magnificul s-a decis, în ciuda protestelor Patriarhului Ecumenic și a Arhiepiscopului de Ohrida, să reînființeze Patriarhia de Peć-Ipek, în anul 1557, care a fost suprimată în anul 1459, respectiv 1463.³³⁵

Patriarhia de Peć-Ipek a fost desființată în data de 11 septembrie **1766**, printr-un ferman al sultanului Mustafa III (1757-1774), în timpul păstoririi Patriarhului Ecumenic Samuil I Hangeris (1763-1768).³³⁶

Macarie,	1557 – 1571
Antonie,	1571 – 1575
Gherasim,	1575 – 1586
Savatie,	1587 -?
Nicanor,	? -?
Jerotei,	1589 – 1591
Filip,	1591 – 1592
Jovan,	1592 – 1614
Paisie,	1614 – 1648
Gavrilo,	1648 – 1655
Maxim,	1655 – 1674
Arsenie III,	Cernoević 1674 – 1690, apoi „Mitropolit” de Krušedol – Karlovac 1690 - 1706, în Imperiul Habsburgic
Kalinik I,	1691 – 1710
Atanasie I,	1711 - 1712
Moise, Rajović	1712 – 1726
Arsenie IV,	Jovanović Šakabent 1726-1737, apoi „Mitropolit” de Karlovac 1737-1748, în Imperiul Habsburgic
Joanikie III,	Karagea, Grecul 1739 – 1746
Atanasie II,	Gavrilović 1746 – 1752
Gavrilo II,	Sarajević ? - 1752
Gavrilo III,	1752 -?
Vikentie,	Stefanović ? -?
Paisie II,	Grecul ? -?
Gavrilo IV,	Grecul ? -?
Kiril II,	1758 – 1763
Vasilie,	Jovanović-Brkić 1763 – 1765, apoi Întâistătător al Bisericii din Montenegro, pe lângă Mitropolitul-Voievod de Cetinje și întreg Montenegro
Kalinik II,	Grecul 1765 – 1766

³³⁵ Francis **DVORNIK**, *Les Slaves, histoire et civilisation de l'Antiquité aux débuts de l'époque contemporaine*, traduit de l'anglais par Danielle PAVLEVSKI avec la collaboration de Maroussia Chpolyansky, Editions du Seuil, Paris, 1970, 1179 p. incl. hărți, pp. 710-711.

³³⁶ Nikolaus **THON**, *Quellenbuch zur Geschichte der Orthodoxen Kirche*, zusammengestellt und eingeleitet von..., Mit einem Vorwort des russisch-orthodoxen Bischofs Longin von Düsseldorf, Paulinus Verlag Trier, 1983, pp. 596-597 [= SOPHIA, Quellen Östlicher Theologie, Herausgegeben von Julius TYCIAK und Wilhelm NYSSSEN, Band 23].

SCINDAREA

ierarhiei de PEĆ-IPEK (1690-1920)

prin emigrarea Patriarhului Arsenie III, Cernoević (1674-1690) în Regatul Ungariei și în sudul Imperiului Habsburgic, în conformitate cu invitația imperială din 6 aprilie 1690, cu fondarea Mitropoliei de Krušedol-Karlovac, ulterior de Karlovac, iar din 1848 Patriarhia de Karlovac

1. Mitropolia, apoi Patriarhia de Karlovac (1690-1920)

Arsenie III, [I]Cernoević, proin Patriarh – Întâistătător, 1690 - 1706, de Krušedol-Karlovac, proin Patriarh de Peć - Ipek (1674-1690), prin Rescriptul imperial din 20 august 1691, Arsenie III și urmașii săi la Karlovac au devenit Întâistătătorii tuturor ortodocșilor din Imperiul Habsburgic, deci și ai românilor și rutenilor, nu numai ai sârbilor.

Mitropoliți

Isaia , Diacović	1707 – 1708
Sofronie , Podgorčanin	1710 – 1711
Vikentije , Popović	1713 – 1717
Moise , Petrović	1727 – 1730
Vikentie , Ioanović	1731 – 1737
Arsenie IV , [II] Jovanović Šakabent, proin Patriarh de Peć	(1726 – 1737) 1737 – 1748
Isaia , Antonović	1748 – 1749
Pavel , Nenadović	1749 – 1768
Jovan , Gheorghević	1769 – 1773
Vikentije , Jovanović Vidak	1774 – 1780
Moise , Putnik	1781 – 1790
Ștefan , Stratimirović	1790 – 1836
Iosif , Rajačić	1842 – 1861

Patriarhi de Karlovac, din anul 1848

Iosif , Rajačić	1848 – 1861
Samuil , Maširević	1864 – 1870
Procopie , Ivașcovići	1874 – 1880, † 1881
Gherman , Andjelić	1881 – 1888
Gheorghe , Branković	1890 – 1907
Lucian , Bogdanović	1908 – 1913

Mitropolia Ardealului, din 1864

La 12/24 decembrie 1864, împăratul Francisc Iosif I (1848-1916) a decretat înființarea Mitropoliei Ardealului, cu reședința la Sibiu, iar Episcopul Andrei Baron de Șaguna (1848-1873) a fost numit Arhiepiscop și Mitropolit, cu două eparhii sufragane: Arad-Oradea Mare și

Caransebeș, ultima înființată la 6 iulie 1865. Eparhiile românești din Vârșeț, Timișoara și Bucovina au rămas sub jurisdicția directă a Patriarhului din Karlovac.

Mitropolia Bucovinei și Dalmației, din 1918 a Bucovinei

La 23 ianuarie 1873, împăratul Francisc Iosif I a decretat înființarea Mitropoliei Bucovinei și Dalmației, cu reședința în Cernăuți. Primul arhiepiscop al Bucovinei și Dalmației a fost Episcopul Bucovinei Eugenie (Evghenie) Hacman (1835-1873), mort la 31 martie/12 aprilie 1873, înainte de înscăunarea ca mitropolit. Urmașul său a fost Mitropolitul Teofil Bendela (1873-1875). Mitropolia avea două eparhii sufragane: Zara (pentru Dalmația și Istria) și Dubrovnic (Raguza) – Cattaro.

Sinodul Mitropolitan se ținea la Viena, adică la jumătatea drumului dintre mitropolie și eparhiile sufragane.

2. Mitropolia „Autocefală” de Cetinje și Montenegro³³⁷

Daniil I , Petrović – Njegoš, Mitropolit și Voievod autocefal	1696 – 1735
Sava , Petrović – Njegoš, Mitropolit și Voievod autocefal	1735 – 1782
Vasilie , Jovanović-Brkić, Patriarh de Peć	(1763 – 1765),
apoi Întâistătător al Bisericii din Montenegro, pe lângă Mitropolitul-Voievod de Cetinje și întreg Montenegro, după 1765	
Petar I [=Petru I], Petrović – Njegoš, Mitropolit și Voievod autocefal	1784 – 1830
Petar II [=Petru II], Petrović – Njegoš, Mitropolit și Voievod autocefal	1830 – 1851
Danilo II , ales în anul 1851, în anul 1852 renunță la funcția de Mitropolit, provocând astfel o separare a puterii monarhice de cea bisericească, ierarhică în Principatul de Montenegro:	1851 - 1852
Nikanor , Ivanović-Njegoš, Mitropolit autocefal	1858 – 1860
Ilarion , Roganović, Mitropolit autocefal	1863 – 1882
Visarion , Ljubiš Mitropolit autocefal	1882 – 1884
Mitrofan, Ban , Mitropolit autocefal	1885 – 1930

3. Mitropolia Belgradului și întregii Serbii, autocefală, din data de 20 octombrie/1 noiembrie 1879

Meletie , Pavlović	1831 – 1833
Petar , Jovanović	1833 – 1859
Michailo , Jovanović	1859 – 1881; 1889 - 1898
Inokentije , Pavlović	1898 – 1905
Dimitrije , Pavlović	1905 – 1930,

din 1920 Patriarh

³³⁷ Mitropolia de Cetinje și Montenegro n-a avut un statut canonic recunoscut de Patriarhia Ecumenică din Constantinopol. Principatul și autocefalia în Montenegro au fost o creație a Familiei Domnești locale, de **Petrović – Njegoš**, cu ajutorul Rusiei.

**4. Restaurarea Patriarhiei Sârbe, în anul 1920,
recunoscută de Patriarhul Ecumenic, prin tomosul din data de 9 martie 1922,
titularul fiind: Arhiepiscop de Peć, Mitropolit de Belgrad-Karlovac,
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Sârbe**

Dimitrije , Pavlović	1920 – 1930
Varnava , Rosić	1930 – 1937
Gavrilo , Dožić - Medenica	1937 – 1950
Vikentije , Prodanov	1950 – 1958
Gherman , Djorić	1958 - 1990
Pavle	1990 –

**Biserica Ortodoxă din Macedonia:
Arhiepiscopia Ohridei și Macedoniei cu reședința la
Skopje**

Tradiția glorioasă a Patriarhiei de Ohrida o continuă acum Biserica Ortodoxă, din tânăra Republică Macedonia, cu capitala la Skopje, având ca limbi liturgice slavona și macedoneana.³³⁸

Prin recunoașterea identității macedoniene, din partea guvernului din Belgrad, în anul 1944 și formarea Republicii Macedoniene, în cuprinsul Federației Yugoslave, s-a manifestat și dorința populației creștine ortodoxe locale pentru o Biserică Ortodoxă Macedoniană proprie. În contextul acesta, în anul 1958 Sfântul Sinod al Patriarhiei Sârbe a acordat autonomie Bisericii Macedoniene.

Nefiid mulțumită cu acest statut de autonomie, la data de 18 iulie 1967, Biserica Ortodoxă a Macedoniei s-a declarat în mod unilateral autocefală, iar în anul 1969 s-a constituit Mitropolia de Štip.

Declarația din 18 iulie 1967 a provocat convocarea Sinodului extraordinar al Bisericii Ortodoxe Sârbe, din data de 14-15 septembrie 1967, care a respins pretenția de autocefalie a Bisericii Macedoniene, întrerupând-se și intercomuniunea cu ierarhia din Skopje.

Autocefalia Bisericii Ortodoxe din Macedonia, constând dintr-o **Arhiepiscopie**, cu **șase Eparhii** (dintre care, una se află în Australia), cu aproximativ 600.000 de credincioși, nu este recunoscută de Patriarhia Ecumenică, de Patriarhii Apostolici de Alexandria, Antiohia și Ierusalim, de Patriarhia Sârbă și nici de celelalte Biserici Ortodoxe Naționale.³³⁹

Arhiepiscop al Ohridei și Macedoniei:

Dositej , Stojković	1958 – 1980
Anghelarij , Krstevski	1981 - 1986
Gavril	1986 – 1993
Mihail	4.XII.1993 –

³³⁸ Cu oscilări de jurisdicție, între Patriarhia Ecumenică, Patriarhia de Ohrida și Patriarhia Sârbă de Peć - Belgrad, în funcție de împrejurările istorice.

³³⁹ Arhiepiscopul Ohridei și Macedoniei urmează modelul ierarhic grecesc, potrivit căruia titlul de mitropolit este subordonat celui de arhiepiscop. La români, ruși, sârbi și ucrainieni este invers, mitropolitul este automat arhiepiscop al eparhiei sale, având și alte eparhii sufragane.

În Biserica Ortodoxă Bulgară, actualmente, fiecare Episcop eparhiot poartă titlul de Mitropolit.

Anexă la capitolul VII:
Sirmium
(azi Mitrovița, în Serbia)³⁴⁰

Prolegomenă la orașul SIRMIIUM,
între Constantinopol, Roma, Aquileia și Dacia Postauriliană

„Însemnătatea aceasta religioasă a Sirmiului decurgea însă, propriu zis, din însemnătatea sa politică. Precum am amintit, orașul era o reședință imperială și, ca atare, întrucât împărații iau parte activă la mișcarea așa de violentă, prin care trece tocmai acum Biserica, evenimentele bisericesti capitale, ca de pildă convocările de noi sinoade, aici în Sirmium, pleacă tocmai din inițiativa puterii laice, ocrotitoare, dar mai ales supraveghetoare a noii religii de stat. Din Sirmium sunt datate în secolul al IV-lea o sumă de edicte imperiale. Aici este una dintre turnătoriile de bani ale Imperiului: bare de aur, cu ștampila oficiului din Sirmium și monogramul lui Christ – emise în a doua jumătate a sec. IV – sau găsit d. P. chiar în Dacia Traiană, nu departe de Brașov.”, scria Vasile **Pârvan** în anul 1911.³⁴¹

Străromânii au primit de la Sirmium, în anul 378, primul Simbol de credință sau Crezul, al doilea fiind cel al Sfântului Niceta de Remesiana, din secolul IV, adică cu mult înainte de migrarea avarilor, 568, și a slavilor, după anul 602, prin aceste regiuni. Cele două mărturisiri de credință – ale Sf. Niceta de Remesiana și de la Sirmium, nu trebuie confundate.

La Sinodul de la Sirmium, din anul 378 a fost restabilită definitiv Ortodoxia în Illyricum, grație eforturilor depuse de către episcopul local ANEMIUS (376- c. 392), cu contribuția Sf. Ambrozie (374-397) Episcopul Mediolanului – Milano, prezent și el la lucrările Sinodului, alături de numeroși episcopi „ilirieni”.³⁴²

Formulele ulterioare și variantele mărturisirilor de credință, de la Sirmium, sunt legate de polemica și luptele duse de episcopii ortodocși din Illyricum, cu cei arieni, de toate nuanțele, pe care le susțineau acești ereziaari, provocatori de atâta tulburare în Biserică.

Între anii 350-351, împăratul Constanțius (337-361) al Orientului, al Constantinopolului, până la anul 350, iar din anul 351 și al Apusului, din contextul Imperiului Roman, și-a stabilit reședința la Sirmium. În timpul cât a rezidat în Sirmium, Constanțius trebuie să fi favorizat și în această zonă erezia ariană, precum a procedat în tot Imperiul de Răsărit, înainte de anul 350, iar în Imperiul de Apus, după anul 351, când a devenit suveran legitim și al acestuia.

Constanțius era un monarh foarte pios și credincios, dar de convingere ariană, nu ortodoxă. În anul 346, Constanțius, împreună cu Constans (337-350), au generalizat în tot

³⁴⁰ Vezi *Listele cronologice ale ierarhilor B.O.R.*, redactate de Mircea PĂCURARIU, în *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, 1994, pp. 530-532.

³⁴¹ Text luat din Vasile PÂRVAN, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, de..., București, 1911, SOCEC, pp. 31-32.

³⁴² Vezi p. 79, la Ioan Marin MĂLINAȘ, *La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuș*, Reflexii istorice și liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775, Editura „Mihai Eminescu”, Oradea, 1997, 195 p.+148 f. Facsimil, il., hărți, pl., planuri.

imperiul legea din anul 341, privind pedepsirea drastică a celor care jertfeau zeilor, lege care prevedea în același timp și închiderea tuturor templelor păgâne: „Cesset superstitio, sacrificiorum aboleatur insania!”³⁴³

Din acest an 341, formal, Biserica din Imperiul Roman a fost transformată de puterea seculară, dintr-o instituție persecutată, înainte de anul 313, în una persecutoare, iar monarhia romană, dintr-o instituție care proteja păgânismul, în numele ordinii de stat, într-o instituție, care, tot din rațiuni de stat, proteja Creștinismul. Începutul, făcut de Constantin cel Mare (306-324 și 324-337), a fost continuat de către fiii acestuia: Constantin II (337-340), Constanțius (337-361), Constans (337-350), care, totuși, nu s-au ridicat la nivelul, autoritatea, tactul și prestigiul tatălui lor. În plus, domnia acestora a degenerat în lupte fratricide, prin aceasta fărâmițând elementul de coeziune și stabilitate al Imperiului.

Irineu,? - † 6 aprilie 304, martir, prăznuit ca Sfânt la 23 august

Domnus sau **Dominus**, c. 325 – 335

Eutherius,? – 343 -?

Fotinus, eretic arian, c. 344 - † 351

Germinius, eretic arian (radical), revenit la Ortodoxie, c. 351 - † 376

Anemius, 376 – c. 392

Cornelius, c. 392 – c. 404

Episcop,? -?, amintit de Priscus, în **448**, fără nume

³⁴³ I. M. MĂLINAȘ, Op. cit., p. 77.

VIII. Sinoade importante și alte evenimente culturale și politice, privind Biserica Ortodoxă

- 49 sau 50, Ierusalim, Sinodul Apostolilor, de la Ierusalim, vezi și Fapte, XV, 29 și Galateni, II, 11-14,³⁴⁴
- 256, Cartagina, Sinod privind botezul ereticilor și schismaticilor; succesiunea apostolică;
- 300, Elvira, Spania, Sinodul a decis ca episcopul, preotul și diaconul să nu se căsătorească. Decizie reluată în anii 385, de papa Siriciu.
- 313, Mediolanum, Edictul de la Milano, proclamă libertatea de credință și egalitatea în drepturi pentru creștinii din Imperiul Roman;
- 314, Ancira, primul Sinod local de acolo;
- 315, Neocezarea, al doilea Sinod local;
- 324, Începe construirea și adaptarea vechiului oraș Bysantion ca și capitală imperială.³⁴⁵
- 325, Primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, contra lui Arie;**
- 330, 11 mai, Constantinopol, inaugurarea orașului ca și capitală imperială;
- 340, Gangra, al treilea Sinod local, canoane disciplinare;
- 341, Antiohia, contra Sf. Atanasie, canoane disciplinare;
- 343, Sardica, proniceean, canoane disciplinare;
- 343, Dacia – Gotia – Gotul Ulfilas a fost hirotonit întru arhiereu. Goții și alte popoare germanice încep să adopte Creștinismul de factură eretică, ariană;

³⁴⁴ J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961, 53 tomuri, în 59 de volume, Akademische Druck – U. Verlagsanstalt Graz.

V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, pp. 454-455.

Andrei OȚETEĂ, *Istoria lumii în date*, elaborată de un colectiv de cercetători, sub cond. ..., Editura Enciclopedică Română, București, 1972, 616 p., passim.

³⁴⁵ Pentru colecția de canoane ale sinoadelor ortodoxe, vezi **PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe)**, 778 p.: **NEOFIT Patriarh al Constantinopolului, PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe)**, tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Calinic Episcopul Argeșului, © Copyright: Fratele Cornel și Editura „Credința strămoșească”, Iași, 2004, 778 p.

[titlul ediției din 1844, al cărții lui Neofit VII (1789-1794 și 1798-1801, reprint 2004): **PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe)**, Sau Cârma Corabiei Sobornicești și Apostoleștii Bisericii a Ortodocșilor, adică toate Sfintele Canoane: ale Sfinților Apostoli, ale Sfințelor Sinoade Ecumenice, locale și ale Sfinților Părinți de pe alocuri. Traduse din grecește în românește de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit **Veniamin Costachi** (1803-1808, 1812-1821, 1823-1842 †1846, subl. și n.n.). Iar acum întâiași dată, în zilele Prea Înaltului Domn Mihail Grigoriu Sturza Voievod (1834-1849, n. n.), cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Meletie (1844-1848, n.n.) al Moldovei. Tipărită prin sîrguința și cheltuiala prea cuviosului arhimandrit Neonil stareț al Sfințelor mănăstiri Neamțu și Secu. Îndreptate și îndeplinite de protosinghelul **Neofit Scriban** (apoi arhiereu titular de Edesa, 1862-1884, n. n.) în tipografia Sfintei Mănăstiri Neamțu, în anul 1844 de ieromonahul Teofan și de monahul Cleopa tipograful, 778 p.]. Limbajul canonic ortodox de epocă al cărții este deosebit de frumos și profund, depășindu-l ca nivel și expresivitate pe cel din Colecția de Canoane, de la Sibiu din anul 1992.

- 357, Rimini, elaborează o formulă dogmatică;
- 358, Sirmium, elaborează o formulă dogmatică;
- c. 365, Roma, Retorul Q. Aurelius Symmachus, unul dintre ultimii apologeți ai păgânismului roman, a devenit prefect al orașului Roma;
- 375, *Regatul Ostrogot din nordul Mării Negre a fost nimicit de huni. Data *tradițională* pentru începutul „Marii migrații a popoarelor”.
- *Recunoașterea autorității supreme a Episcopului Romei Vechi în cadrul Bisericii Creștine.
- 378, Adrianopol, Goții nimicesc armata romană, în lupta de la Adrianopol, împăratul Valens (364-378) a murit pe câmpul de luptă. Prima afirmare a cavaleriei ca forță de luptă în război;
- 381, Al doilea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol, contra lui Macedonie**
- 382, Simbolul Credinței, în cele 12 articole, a fost trimis și la Roma;**
- 385, Roma, Papa Siriciu (384-399) adoptă și aplică deciziile Sinodului de la Elvira, din anul 300, privind celibatul obligatoriu al episcopului, preotului și diaconului. Papa Leon I (440-461) l-a extins și asupra hipodiaconilor. În secolul VII mai existau încă episcopi căsătoriți atât în răsărit, cât și în apus, nu numai în Anglia, Irlanda și Scoția, unde celibatul a prins foarte greu.
- 391, februarie, Constantinopol, interzicerea tuturor cultelor păgâne și decretarea Creștinismului ca unică religie a Imperiului Roman, încă nedivizat;**
- 395, Teodosius I (379-395) împarte Imperiul Roman: Flavius Arcadius (395-408) primește Orientul, cu capitala la Constantinopol; Flavius Honorius (395-423) primește Occidentul, cu capitala la Ravenna;
- 401, Efes, Sf. Ioan Hrisostom a depus șase episcopi simoniaci;
- 404, Rufinian, în Bithynia, „Sinodul de la Stejar”, îl condamnă pe Sf. Ioan Hrisostom;
- 410, Cirene, Sinesiu a refuzat alegerea ca Episcop, pentru că era căsătorit și nu voia să se despartă de soție. Cu toate acestea, în mod excepțional, a fost hirotonit întru arhieru și fără divorț și intrarea în mănăstire
- 415, Diospolis, Palestina, Sinod contra lui Pelagiu;
- 425, Fondarea Universității Creștine Ortodoxe de la Constantinopol;**
- 431, Al treilea Sinod Ecumenic, de la Efes (azi Seldgiuk), contra lui Nestorie;**
- 438, Constantinopol, împăratul Teodosie II (408-450) a promulgat „Codex Theodosianus”, ultimul monument juridic (compilat între anii 429-438 și cuprinzând toate constituțiile imperiale, publicate după anul 312), în care s-a mai exprimat unitatea dintre cele două imperii romane: de răsărit și de apus.
- El a devenit și baza organizării juridice a regatelor „barbare”, mai ales germanice.**
- 449, Sinodul tâlhăresc de la Efes;
- 450, Constantinopol, Sinodul condamnă acțiunile de la Efes, din 449;

- 451, Al patrulea Sinod Ecumenic, de la Calcedon, contra lui Eutihie și Dioscur; fondarea Pentarhiei: Roma Veche, Noua Romă Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim;**
- 457, Constantinopol, Leon I (457-474) a fost primul împărat încoronat de Patriarhul Ecumenic (începuturile ritului creștin al încoronării monarhilor);
- 476, 28 august, Ravenna, Sfârșitul Imperiului Roman de Apus, împăratul Romulus Augustulus (475-476) este detronat de Odoacru, căpetenia herulilor, care trimite insignele imperiale la Constantinopol, unde domnea împăratul Zenon (474-491);
- 482, *** Constantinopol, împăratul Zenon a promulgat **Henotikonul**;
 * Începutul schismei de 30 de ani dintre Roma și Constantinopol;
- 488-1453, Constantinopolul a fost asediat în 31 de rânduri, dar a fost cucerit numai de două ori, în anii 1204 de către baronii celei de-a patra Cruciade și în anul 1453 de către turci;
- 518, Constantinopol, Sinod contra monofiziților;
- 529, *** Constantinopol, împăratul Justinian I (527-565) a promulgat prima ediție din „**Codex Justinianus**”, în 12 cărți, o completare și extindere a lucrării anterioare „Codex Theodosianus”, din anul 438;
 * Universitatea păgână din Athena este desființată;
- 532, *** Constantinopol, răscoala Nika este înfrântă;
 * începe construirea actualei basilici **Sf. Sophia** din Constantinopol;
- 533, *** Constantinopol, Justinian a promulgat „**Digeste**” sau „**Pandekte**”;
 * Constantinopol, promulgarea ediției a doua din „**Codex Justinianus**”;
- 534-565, Constantinopol, Colecția „**Novellae Constitutiones**”, cu toate legile emise de Justinian I;
- 534, Constantinopol, Justinian a promulgat „Institutiones”;**
- 535, Constantinopol, înființarea Arhiepiscopiei de Justiniana Prima
- 536, Constantinopol, Sinod contra lui Antim I al Constantinopolului (535-536), Severus (fost al Antiohiei, 512-518, † 538), episcopului Petru al Apameei călugărul Zoaras și alți monofiziți ori adepți ai acestora. În acest an are loc sciziunea melkito-monofizită.**
- 553, Al cincilea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol, condamnarea celor trei capitole;**
- 565, Constantinopol, cele patru opere ale lui Justinian I și a colaboratorilor săi (Codexul, Novellele, Institutiones și Digeste/Pandekte) au constituit, la moartea acestuia, un monument juridic unitar, care în secolul XVI a primit numele de **Corpus juris civili**, spre a se deosebi de o altă colecție juridică celebră: **Corpus juris canonici**, din anul 1587.
- 678, flota arabă și musulmană asediază Constantinopolul. Arabii sunt respinși grație „focului grecesc”, arma secretă romeică, folosită atunci pentru prima oară.**
- 582 și u., Avarii și slavii pătrund în peninsula Balcanică, ajungând până în Peloponez;

- 590, Constantinopol, Sinod la care Sf. Ioan Postitorul (582-595) l-a judecat pe Grigore al Antiohiei (570-593);
- 611 – 619, Perșii cucersc aproape întreg Orientul Apropiat; 614 Ierusalimul și Egiptul;
- 626, Constantinopolul este asediat de perși și de avarii aliați cu slavii, dar sunt respinși de romei;
- 638, Califul Omar cucerește Ierusalimul;
- 648, Constantinopol, Sinod monotelit;
- 649, Lateran-Roma, Sinod contra monoteiștilor, convocat de Sf. Papă Martin I (649-655);
- secolul VII, Biserica Răsăritului și Apusului: mai existau încă episcopi căsătoriți atât în răsărit, cât și în apus, nu numai în Anglia, Irlanda și Scoția, unde celibatul a prins foarte greu.
- 680-681, Al șaselea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol, sau „primul Sinod Trulan” condamnă monotelismul, reprezentat de Patriarhul Macarie I al Antiohiei (? – 681);**
- 692, Al doilea Sinod Trulan**, de la Constantinopol, din anii 691-692, numit și „sinodul quinisext” sau al „cinci-șaselea” ecumenic, menit să reglementeze disciplina canonică a Bisericii, prin 102 canoane;
- 697, arabii răpesc de la romei Cartagina, începe agonia Creștinismului în Africa Latina;
- 725, Constantinopol, edictul împăratului Leon III Isaurul (716-740), care va declanșa iconoclasmul**, adică lupta împotriva Sfintelor icoane;
- 730, Constantinopol, începe furtuna iconoclastă, care se va termina abia în anul 843, cu **Sinodiconul** din Duminica Ortodoxiei;
- 732, Roma, Sinod roman iconodul, adică împotriva ideologiei iconoclaste;
- 738 – 741, împăratul Leon III Isaurul a ordonat redactarea și promulgarea colecției de legi „**Ecloga**” (alegere, fragmente, antologie), în scopul limitării influenței Bisericii în Stat, favorizând iconoclasmul și pentru simplificarea legislației civile;
- 754, Sinodul de la Hieria, cu ultima sesiune la Constantinopol, împotriva cultului icoanelor;
- 787, Al șaptelea Sinod Ecumenic, de la Niceea, condamnă iconoclasmul;**
- 809, Constantinopol, Sinod privind osândirea nedreaptă a lui Iosif al Thesalonicului și a lui Teodor Studitul;
- 815, Constantinopol, Palatul Vlahernelor, Sinod iconoclast;
- 843, Constantinopol, 11 martie, receptarea celor șapte Sinoade Ecumenice (325-787), anatemizarea tuturor ereziilor, ereziarhilor și ereticilor de până atunci, restabilirea cinstirii Sfintelor icoane și a Sfintei și de viață dătătoare Crucii, cu Sinodiconul pentru Duminica Ortodoxiei, din data de 12 martie 843;**
- 859, Constantinopol, Sinod în Biserica Sfinților Apostoli, condamnarea Sf. Patriarh Ignatie (847-858 și 867-877)
- 861, Constantinopol, Sinod în Biserica Sfinților Apostoli, condamnarea Sf. Patriarh Ignatie, cu canoane disciplinare;

Cele două sinoade, din 859 și 861 au fost reunite sub denumirea unică de „Sinodul I – II, de la Biserica Sfinților Apostoli”, cu 17 canoane.

- 863, Misiunea fraților Chiril (Constantin) și Metodieu, „Apostolii slavilor”; misiunea acestora în Moravia;
- 864, încreștinarea bulgarilor;
- 867, Constantinopol, Sinodul privind depunerea Papei Nicolae I (858-867);
- 869, Constantinopol, Sinod local pentru ortodocși, dar **al VIII-lea Sinod Ecumenic pentru latini, care-l consideră „al IV-lea de la Constantinopol”, reconfirmă Pentarhia, dar accentuează primatul petrin și autoritatea Patriarhului Romei Vechi;**
- 870, Constantinopol, Vasile I Macedoneanul (867-886) a promulgat colecția de legiuiri **„Prohiron”**, o completare la Ecloga, publicată cu 130 de ani în urmă, reactualizând legislația imperială de dinaintea anilor 738;
- 879-880, Constantinopol, Sinod în Sf. Sophia, reabilitarea Sf. Patriarh Fotie I cel Mare (858-867 și 877-886);
- 884-886, Constantinopol, din ordinul lui Vasile I Macedoneanul, fiii săi Leon VI Filosoful (886-912) și Alexandru (912-913) au promulgat colecția de legiuiri **„Epanagoga”**, adică „readucerea” sau repunerea în vigoare a legiuirilor de dinainte de criza iconoclastă și colecțiile acelor timpuri (Ecloga și Prohiron);
- 899, Constantinopol, Sinod care pune capăt „schismei ignatiene”;
- 910-911, Constantinopol, apare colecția de legi monumentală **Vasilicalele**, redactată din ordinul și sub supravegherea monarhilor Vasile I și Leon VI Filosoful;
- 912-913, apare colecția de **Novelle** ale împăratului Leon VI Filosoful;
- 920, Constantinopol, Sinodul pentru restabilirea unității în Biserică, prin încheierea certurilor tetragamice;**
- 988, Kiev, încreștinarea Statului Kievean, adică a rușilor și ucrainenilor;
- 991 sau 996, Constantinopol, Sinod privind ultimii opozanți în cearta tetragamică;
- 1014, Vasile II Bulgarogtonul nimicește armata și Imperiul țarului Samuel (†1014);
- 1030, Constantinopol, Sinod împotriva iacobiților;
- 1054, Constantinopol, Marea Schismă, Sinod împotriva legaților latini, care l-au excomunicat pe Patriarhul Mihail I Cerularie (1043-1058);
- 1071, Turcii selgiucizi îl înving pe împăratul Roman IV la Mantzikert;
- 1077, Turcii selgiucizi cuceresc Ierusalimul;
- 1080, Suleiman I a fondat Sultanatul Rum (=Roman, Romeu), cu capitala la Iconium (azi Konya, în Turcia);
- 1076-1077, Constantinopol, Sinod care condamnă învățăturile lui Ioan Italos;
- 1082, * Constantinopol, Sinod privind examinarea ortodoxiei lui Ioan Italos și a adepților săi;
- * contract comercial între Imperiul Romeu și Veneția; Veneția începe să devină o putere comercială în Orient și pe Mediterană;

- 1086, Constantinopol, Sinod privind condamnarea lui Leon al Calcedonului;
- 1089, Constantinopol, Sinod privind refacerea unității cu Biserica Latină;**
- 1092, (în jurul anului...), Constantinopol, Sinod privind reconcilierea lui Leon al Calcedonului cu Biserica și declarația despre cinstirea icoanelor;
- 1096-1099, Prima Cruciadă, prin care apusenii cuceresc de la bizantini Niceea (1097), Antiohia (1098) și Ierusalimul (1099);
- 1110, (în jurul anului...), Constantinopol, **Sinodul condamnă pe bogomili;**
- 1117, Constantinopol, Sinod în care sunt condamnate eresurile lui Eustatie al Niceei;
- 1122, Sfârșitul pecenegilor;
- 1140, Constantinopol, Sinodul condamnă eresurile lui Constantin Chrysomallos;
- 1143, Constantinopol, Sinodul condamnă episcopii Clement și Leontie pentru bogomilism;
- 1144, Constantinopol, Sinodul condamnă monahul Nifon, pentru bogomilism;
- 1147, Constantinopol, Sinodul depune pe Patriarhul Cosma II Atticul (1146-1147);
- 1147-1149, A doua Cruciadă, care eșuează însă în Asia Mică;
- 1156 și 1157, Constantinopol, Sinodul dezbate tema Jertfei Lui Iisus Hristos, în Patima Sa și în Sfânta Liturghie. În acest context, Soterichos Panteugénès este condamnat;
- 1166, Constantinopol, Sinodul dezbate tema legată de cuvintele Mântuitorului: “Tatăl Meu este mai mare decât mine”;
- 1170, Constantinopol, Sinodul reia tema din anul 1166 și condamnă pe Constantin din Korphou și pe Irenicos;
- 1179, Conciliul III din Lateran, Roma, al 12-lea Ecumenic pentru Latini, semnalat aici din cauza prezenței și atitudinii lui George din Korphou;
- 1189-1192, A treia Cruciadă, Bizanțul pierde Ciprul, în favoarea dinastiei de Lusignans;
- 1195, Constantinopol, Sinodul dezbate și formulează răspunsul cu conținut canonic și liturgic către Murcu III al Alexandriei (1195-1209);
- 1199 – 1200, Constantinopol, Sinod privind disputele referitoare la caracterul inalterabil al Trupului și Sângelui Lui Iisus Hristos în Euharistie;
- 1202-1204, A patra Cruciadă;
- 1204, * Cruciada ocupă Constantinopolul și instaurează “Imperiul Latin de Constantinopol” (1204-1261); Romeii se refugiază la Niceea;
- * Fondarea Statelor succesoare grecești: **Niceea**, al dinastiilor de Laskaris și apoi al Paleologilor 1204-1261; **Trapezunt**, 1204-1461; **Epir**, al Anghelilor (1204-1337); Despotatul “franc” de **Moreea**, din Peloponez, cu capitala la Mistra (1204-1261); Principatul Latin de **Ahaia** (1204-1332); **Adrianopolul**, condus de Theodor Branas, cu statut de “rege”, dependent de Imperiul Latin de Constantinopol;
- 1215, Conciliul IV din Lateran, Roma, al 13-lea Ecumenic pentru Latini;
- 1220, Niceea, Sfintele Paști, Sinod privind recunoșterea Patriarhiei Sârbe de Peć;
- 1222, Niceea, Sinod privind regulile de supraviețuire bisericească sau un modus vivendi, pentru ciprioții ortodocși, aflați acum sub stăpânirea latinilor;

- 1234, Nymphaion, pe coasta vestică a Asiei Mici, Sinod privind unirea cu Biserica Romană;
- 1235, Niceea, Sinod privind recunoașterea Patriarhiei de Târnovo;
- 1245, Lyon, I Conciliu de la Lyon;
- 1251, Nicosia, Cipru, Sinod privind statutul grecilor în contextul ierarhiei latine instaurată pe insulă;
- 1261, 15 august, de Sfântă Măria Mare, împăratul Mihail VIII-lea Paleologul își face intrarea triumfală în Constantinopolul recucerit de la latini încă pe data de 25 iulie 1261;
- 1264, Constantinopol, Sinod privind depunerea Patriarhului Ecumenic Arsenie (1255-1259 și 1261-1265), începutul schismei arsenite;
- 1274, Lyon, al II-lea Conciliu de la Lyon, un conciliu unionist;
- 1276, Constantinopol, Sinodul ia act de unirea decisă la Lyon;
- 1285, Constantinopol, Sinodul ținut în Palatul Vlahernelor îl condamnă pe proin Patriarhul Ioan Veccos (1275-1282) și pe adepții acestuia;
- 1300, în jurul acestui an, aproape toată Asia Mică se afla deja în mâinile turcilor otomani, a căror capitală, din anul 1326 va deveni Brussa (azi Bursa);
- 1310, Constantinopol, Sinodul reușește să pună capăt schismei arsenite (1264-1310);
- 1341, Constantinopol, primul Sinod palamit;
- 1345, Constantinopol, Sinod antipalamit;
- 1347, Constantinopol, al doilea Sinod palamit;
- 1351, Constantinopol, al treilea Sinod palamit;
- 1359, Constantinopol, Sinodul Patriarhal recunoaște și preia sub jurisdicție Mitropolia Ungrovlahiei, subordonată anterior Scaunului de Ohrida;
- 1391, Constantinopol, Sinodul Patriarhal acceptă închinarea Mănăstirii Peri din Maramureș, pe care o declară Stavropighie (Basilica Minor, în uzul Bisericii Latine);
- 1393, Târnovo, Otomanii cuceresc Bulgaria, sfârșitul Patriarhiei de Târnovo;
- 1396, otomanii nimicesc armata creștină în lupta de la Nikopole;
- 1401, Sinodul Patriarhal recunoaște canonic Mitropolia Moldovei;
- 1402, Bătălia de la Angora (Ankara),
- 1430, cucerirea definitivă a Thesalonicului (1430-1912);
- 1431 – 1442, Basel, reluarea acțiunilor unioniste;
- 1438 – 1439, Ferrara – Florența, al 17-lea Conciliu al Latinilor, **al 8-lea Sinod Ecumenic pentru Uniați**, Sinodul Unionist pentru Ortodocși, cu Decretul pentru Unire, din 4 iulie 1439;
- 1444, sultanul Murad II învinge armata creștină la Varna;
- 1448, sultanul Murad II îl învinge pe Iancu de Hunedoara la Kosovo Polje;
- 1453, 29 Mai, Constantinopolul cade în mâinile necredincioșilor, sfârșitul Imperiului Romeu sau Bizantin;
- 1456, Athena este cucerită de turcii păgâni;

- 1460, otomanii cuceresc Peloponezul cu Mistra;
- 1461, 15 august, Cade Imperiul Trebizondei în mâinile otomanilor musulmani;
- 1484, Constantinopol, Sinodul Patriarhiei Ecumenice condamnă deciziile Sinodului Florentin, din 4 iulie 1439, anulând toate acțiunile unioniste cu Biserica Latinilor;
- 1517, Curtea de Argeș, Mutarea **Scaunului** Mitropoliei la Târgoviște;
- 1572, Geoagiu, Mutarea **Scaunului** Mitropoliei Transilvaniei la Alba Iulia;
- 1587, se utilizează termenul tehnic pentru colecția de legiuri bisericești apusene: “Corpus juris canonici”, de care se deosebea “Corpus juris civili”, al împăratului Justinian I (527-565);
- 1600, Alba Iulia, București, Iași, prima unire politică a celor trei Țări Române sub conducerea lui Mihai Viteazul;
- 1641, Constantinopol, Sinod premergător celui de la Iași;
- 1642, Iași, Sinodul de la Iași;
- 1668, Târgoviște, Mutarea **Scaunului** Mitropoliei la București;
- 1677, Suceava, **Reședința** Mitropoliei Moldovei este mutată la Iași;
- 1711/1716-1821, București și Iași, Epoca Fanariotă în Moldova (1711) și Țara Românească (1716);
- 1864, 24 decembrie, Viena, Împăratul Francisc Iosif I decretează reînființarea Mitropoliei Ardealului, cu Scaunul la Sibiu;
- 1885, 25 aprilie, Constantinopol, Sinodul Patriarhiei Ecumenice acordă Tomosul de Autocefalie pentru Biserica Ortodoxă Română;
- 1925, 30 iulie, Constantinopol, Sinodul Patriarhiei Ecumenice acordă Tomosul privind recunoașterea Patriarhiei Ortodoxe Române.

IX. Sfintele Canoane ale Bisericii Ortodoxe

I. Canoanele Sfinților Apostoli: 85 de canoane (sec. I-II, IV și V).

II. Canoanele Sinoadelor Ecumenice:

1. **Primul Sinod Ecumenic de la Niceea-Iznik**, din anul 325, cu 20 de canoane;³⁴⁶
2. **Al doilea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol**, din anul 381, cu 8 canoane;
3. **Al treilea Sinod Ecumenic, de la Efes**, (azi Seldgiuk), din anul 431, cu 9 canoane;
4. **Al patrulea Sinod Ecumenic, de la Calcedon-Kadiköy**, din anul 451, cu 30 de canoane;
5. **Al cincilea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol**, din anul 553, nu a dat canoane, dar în edictul imperial „Cele trei capitole”, au fost condamnați episcopii Teodor de Mopsuestia, Teodoret de Cir și Ibas din Edesa;
6. **Al șaselea Sinod Ecumenic** sau „**primul Sinod Trulan**”, de la Constantinopol, din anii 680 – 681, nu a dat canoane, ci o amplă Mărturisire de credință contra monotelismului;
Al doilea Sinod Trulan, de la Constantinopol, din anii 691-692, numit și „sinodul quinisex” sau al „cinci-șaselea” ecumenic, menit să reglementeze disciplina canonică a Bisericii, prin 102 canoane. A fost numit astfel, pentru că acest Sinod a fost o completare, cu dispoziții disciplinare a sinoadelor ecumenice V și VI, respectiv 553 și 680-681.
7. **Al șaptelea Sinod Ecumenic, de la Niceea-Iznik**, din anul 787, cu 22 de canoane.

³⁴⁶ Vezi **PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe)**, Op. cit., passim.

Mai vezi și Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. **FLOCA**, **CANOANELE BISERICII ORTODOXE**. Note și comentarii, Sibiu, 1992, 557 p.

ENCHIRIDION *Fontium Historiae Ecclesiasticae Antiquae*, quod in usum scholarum collegit Conradus **KIRCH** S.J., Editio sexta, aucta et emendata, quam curavit Leo UEDING S.J., 1947, Editorial Herder Barcelona.

ENCHIRIDION *Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae*, pro usu auditorum Theologiae, et eruditione cleri graeco-catholici, e propriis fontibus constructum, auctore Josepho **PAPP-SZILÁGYI** de Illyésfalva, S.S. Theologiae Doctore, Canonico graeci ritus Magno-Varadinensi, Abate tituli S. Pantelemonis de Rác-Keve, Consiliario Regio, et insignis Ordinis Francisci Josephi I. Equite, M[agno].-Varadini [Oradea], Typis Aloysii Tichy, 1862, 633 p.

ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum* quod primum edidit Henricus **Denzinger** et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus **Schönmetzer** S.I., Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p.

Cărțile liturgice și hagiografice Romane consideră ca și martiri, pe toți papii anteriori lui Silvestru I (314-335) și ca sfinți, pe cei de la Silvestru I, până la Felix IV (III), adică dintre anii 336-530. Pentru primele două secole nu sunt sigure datele privind începutul și sfârșitul pontificatului Papilor.

GESCHICHTE der Konzilien. Vom Nicaeum bis zum Vaticanum II, Herausgegeben von Giuseppe Alberigo, mit Beiträgen von..., Fourier Verlag Wiesbaden, 1993, 482 p. **Lexikon des Mittelalters**, VI, Artemis und Winkler Verlag, 1993, München und Zürich.

III. Canoanele Sinoadelor locale:

1. Sinodul de la Cartagina-Tunis, din anul 256, cu 1 canon;
2. Sinodul local de la Ancira-Ankara, din anul 314, cu 25 de canoane;
3. Sinodul al doilea local de la Neocezareea, din anul 315, cu 15 canoane;
4. Sinodul al treilea local, de la Gangra-Çankiri (în Galatia, Turcia), din anul 340, cu 21 de canoane;
5. Sinodul al patrulea local, de la Antiohia-Antakya, din anul 341, cu 25 de canoane;
6. Sinodul al cincilea local de la Laodiceea, după anul 345, cu 60 de canoane;
7. Sinodul al șaselea local de la Sardica-Sofia, din anul 343, cu 21 de canoane;
8. Sinodul al șaptelea local, de la Constantinopol, din anul 394, cu 1 canon;
9. Sinodul al optulea local, de la Cartagina-Tunis, din anul 419, cu 133 de canoane;
10. Scrisoarea Sinodului Africii Latine (de nord), trimisă Papei Bonifaciu I (418-422);
11. Scrisoarea Sinodului Africii Latine (de nord), trimisă Papei Celestin I (422-432);
12. Sinodul al nouălea local, din Constantinopol, din anul 861, numit și „Si-nodul I – II”, cu 17 canoane;
13. Sinodul al zecelea local, din Constantinopol, de la Sf. Sophia, din anul 879, cu 3 canoane.

IV. Canoanele Sfinților Părinți:

1. Canoanele Fericitului Dionisie, Patriarhul Alexandriei (248-264), 4 canoane;
2. Canoanele Sf. Grigorie Făcătorul de minuni, arhiepiscopul Neocezareei († 270), 11 canoane;
3. Canoanele Fericitului Petru I, Patriarhul Alexandriei (300-311) și Martir, 15 canoane;
4. Canoanele Sf. Atanasie cel Mare (†373), 3, canoane;
5. Canoanele Sf. Vasile cel Mare (330-379), 92 de canoane;
6. Canoanele lui Timotei Alexandrinul (†385), 18 canoane;
7. Canonul Sf. Grigorie Teologul (†390), 1 canon;
8. Canonul Sf. Amfilohie (395), 1 canon;
9. Canoanele Sf. Grigorie de Nyssa (†395), 8, opt canoane;
10. Canoanele lui Teofil, Patriarhul Alexandriei (384-412), 14 canoane;
11. Canoanele Sf. Chiril, Patriarhul Alexandriei (412-444), 5 canoane;
12. Enciclica lui Ghenadie I, Patriarhul Ecumenic (458-471) și a Sinodului său, către toți mitropoliții și către Papa Romei celei Vechi, 1 canon, privind osânda simoniei;
13. Scrisoarea lui Tarasie, Patriarhul Ecumenic (784-806), către Papa Adrian I (772-795), 1 canon, privind osânda simoniei.

V. Canoanele întregitoare:

1. Canoanele Sf. Ioan Ajunătorul, Patriarhul Ecumenic (582-595), 65 de canoane;
2. Canoanele Sf. Nichifor I Mărturisorul, Patriarhul Ecumenic (806-815), 49 de canoane;
3. Scrisoarea lui Teodor Studitul (759-826), către călugărul Matadin;
4. Canoanele lui Nicolae III, Patriarhul Ecumenic (1084–1111), 11 canoane.

VI. Diferite prescripții canonice, 7 canoane.

B. CRONOLOGIE IMPERIALĂ

I. Imperiul Romaniei

Constantinopol 330-1453

**Romanul păgân, adică politeist, convertit la Creștinism
și care vorbea grecește, a devenit ROMEU!**

a. Lista nominală – pe scurt – a împăraților romei

Împărați Romani³⁴⁷

.....

C. Aurelius Valerius **Dioclețian**, împărat, **August**, (17 septembrie), 17 sau 20 noiembrie, în Nicomedia Marmara), **284 – 305** mai 1,

M. Aurelius Valerius **Maximian**, **August**, coîmpărat pentru Apus, (probabil 1 martie sau 1 aprilie 286), sfârșitul anului **286 – 305** mai 1, abdică

Instituirea Tetrarhiei la data de 1 martie 293,

în urma reformei constituționale, care urmărea împărțirea responsabilității imperiale
Alături de cei **doi auguști** – Dioclețian și Maximian - , au mai fost numiți **doi cezari**:

F. Valerius **Constantius I Chlorus**, Cezar, 1 martie **293-305** mai 1, apoi August

C. **Galerius Valerius**, Cezar, 1 martie **293 – 305** mai 1, apoi August

***Rebel sau uzurpator** în Britania, M. Aurelius Mausaeus **Carausius**, 287-294

***Rebel sau uzurpator** în Britania, **Allectus**, 294-297

Reforma administrativă a Imperiului Roman, din anul 297

Imperiul a fost împărțit în 101 provincii, grupate în 12 diocese. Puterea militară a fost separată de puterea civilă, iar guvernatorii au fost numiți doar de împărat.

A doua Tetrarhie, 1 mai 305

F. Valerius **Constantius I Chlorus**, August, Apus, 1 mai **305 – 306** iulie 25

C. **Galerius Valerius**, August, Răsărit, 1 mai **305 – 311**, mai 5

Cezar, Flavius **Severus**, Apus, 1 mai 305 – 306 iulie 25, apoi August

Cezar, V. **Maximinus Daia**, Răsărit, 1 mai 305 – 309/310, apoi August

Flavius **Severus**, August, Apus, 25 iulie **306 – 307** oct. 28, detronat de Maxențiu

Cezar, V. **Maximinus Daia**, August, Răsărit, **309/310 – 313**, vara

³⁴⁷ Extras al punctului c. *Cronologia imperială extinsă, 284-1453*

1. Dinastia Constantiniană, 306 – 378

Sf. **Constantin I cel Mare, cel întocmai cu Apostolii** sau Flavius Valerius Constantinus, fiul lui Constanțius I Chlorus și al Sf. Elena, 25 iulie **306 – 337** mai 22 (sau 306 – 324 sept 18).

Licinius, Valerius Licinianus, 11 nov **308 – 311** mai 5,
Maxențiu, Cezar (28 oct. 306 – 307. oct. 28),

C. **Galerius** Valerius, 1 mai **305 – 311** mai 5, rămâne August al Răsăritului.
Sf. **Constantin I cel Mare**, la Carnuntum este confirmat Cezar pentru Apus, 308 – 312

Maximinus Daia, la Carnuntum este confirmat Cezar pentru Răsărit, **308 - 313**

***Rebel** sau **Uzurpator**, **Alexandru**, în Africa, iunie 308 – 311

Licinius, transferat August al Răsăritului, 5 mai 311 – 324 18 sept., † 325

Sf. **Constantin I cel Mare**, **312 – 337**, unicul împărat al Apusului

Sf. **Constantin I cel Mare**, 18 sept. **324 – 337** mai 22, **unic** Suveran al Imperiului Roman, autocrator sau avtocrator

Continuarea în anul 330 a reformei administrative din anul 297

Fiii lui Constantin I cel Mare:

Constantin II, August pentru Apus, 9 sept. **337 – 340** martie sau aprilie, împărat asociat

Constanțius II, August pentru Orient, 9 sept. **337 – 361** nov. 3, împ. Asoc., de la data de 18 ian. 350 unicul Suveran al Imperiului Roman sau avtocrator

Constans I, August pentru Illyricum și din martie/aprilie 340, întregul Apus, 9 septembrie **337 – 350** ian. 18, împ. asociat

***Rebel**, **Magnentius**, 18 ian 350 – 353 aug. 10

***Uzurpator**, **Julian** Apostatul în Gallia, febr. **360 – 361** nov. 3

Iulian, Apostatul, August, 3 nov. **361 – 363** iunie 26

Iovianus, 27 iunie **363 – 364** febr. 16

Valentinian I, avtocrator, **26 febr. – 28 martie 364**, suveran unic

Valentinian I, August, Apus, 28 mart. **364 – 375** nov. 17, împărat asociat

Valens, August, Răsărit, 28 mart. **364 – 378** aug. 9, împărat asociat

Grațian, August, 24 aug. **367**, împărat asociat, Apus, 17 nov. **375 – 383** aug. 25

Valentinian II, August, Apus, 22 noiembrie **375 – 392** mai 15, minor în prima fază, a guvernat efectiv înainte de 16 aug. sau sept. **384**, împărat asociat

2. Dinastia Teodosiană, 379 – 518³⁴⁸

Teodosie I cel Mare, **379 – 395**, în Orient, 19 ian. 379 – 394 sept. 6, împ. asociat; unic suveran 6 sept 394 – 395 ian. 17, avtocrator

*Rebeli și uzurpatori:

***Maximus**, Britania, toamna 382, Galia 25 aug. 383– 388 aug. 28, recunoscut de Teodosie I și Valentinian II în 384

***Flavius** Victor, fiul lui Maximus, aug. 384 – 388 toamna

***Eugenius**, Occident, 22 aug. 392 – 394 sept. 6

³⁴⁸ Prescurtări privind desemnarea sursei puterii: **p. ad.** = prin adopțiune; **p.c.** = prin căsătorie; **p. uz.** = prin uzurpare; **fld** = fără legătură dinastică.

Divizarea definitivă a Imperiului Roman

395, ianuarie 15 sau 17, moare împăratul Teodosie I cel Mare, după care are loc împărțirea Imperiului Roman între cei doi fii ai săi: Arcadius, pars Orientis, cu capitala la Constantinopol și Honorius pars occidentis, cu capitala la Ravenna.

Arcadius 17 ian. **395 – 408** mai 1 †, împărat asociat din 19 ian. 383

Theodosius II, cel Tânăr, 1 mai **408 – 450** iulie 28

Aelia Pulcheria, sora mai mare a lui Teodosie II, căsătorită cu Marcian, Augustă din 414.

Athenais – Eudochia, căsătorită cu Teodosie II, 421, Augustă, 423-442,

p. c. **Marcian**, avtocrator, 25 aug. **450 – 457** ian. 26 †, otrăvit

fld. **Leon I**, Makelles, 7 febr. **457 – 474** ian. 18 †

Leon II, fiul lui Zenon, asociat la tron, minor, 18 ian. **474 – 474** sfârș. nov. †

p.c. **Zenon**, co împărat, 9 febr. **474 – 474** sfârș. nov.

Adriana, fiica lui Leon II, căsăt. cu Zenon, Augustă din 459

Zenon, unic suveran, avtocrator, *prima oară*, sfârș. nov. **474 – 475** ian. 9

p. uz. **Basiliscus**, 9 ian. **475 – 476** sfârș. lunii august.

Zenon, unic suveran sau avtocrator, *a doua oară*, august **476 – 491** april 9 †

Împărați greci sau grecizați

p.c. **Anastasiu I**, Dikoros, avtocrator, 11 april **491 – 518** iulie 10 †

3. Dinastia Justiniană, 518 – 610

fld. **Justin I**, 10 iulie **518 – 527** aug. 1 †

Justinian I cel Mare, August, 1 august 526, de la 1 april 527, 1 aug. **527 – 565** nov. 15

Theodora Augustă, din 1 august 526, 1 aug. 527-548 iulie 28

Justin II, 15 nov. **565 – 578** oct 5,

co-regenți: **Sophia**, augustă, 565-580, din nov. 573-580 nov.

p.a. **Tiberius I**, Cezar, 7 dec. 574, August, din 26 sept. 578,
apoi avtocrator

Tiberius I, (sau **II**), tracul, avtocrator, 6 oct. **580 – 582** aug. 14,

Cezari: p.a. **Mauriciu**, din 5 august 582,

p.a. **Gherman**, din 5 august 582

Mauriciu, avtocrator, 5 aug. **582 – 602** nov. 23

co-regent: **Teodosius** (585-602 sau 607),

p.uz. **Phocas**, uzurpator, avtocrator, 23 nov. **602 – 610** oct. 5 †

4. Dinastia Heracliană, 610 – 717

p.uz. **Heraklios I**, basileus, 5 oct. **610 – 641** febr. 11 † de hidropizie.

co-regenți: **Heraklios** noul Constantin, din 22 ian 613

Heraklios Heraklonas (fiul lui Heraklios I și al Martinei), din 638

Constantin III (Heraklios Nou), basileus, **641** febr. 11 – 24 mai

co-regenți, asociați: **Martina** și **Heraklios** Heraklonas, 641 febr. 11 - 24 mai

Heraklios II Heraklios Heraklonas, basilevs, **641** mai 25 – 8 nov.

împărați asociați: **Martina**, 641 mai 25 – 8 nov.

Constans, din sept. 641

David, din sept. 641

Constans II Pogonatul-Bărbosul, basilevs, 9 nov. **641 – 668** sept.

co-regenți: **Constantin IV**, numit între 5 și 26 april 654

Heraklios și **Tiberius**, numiți între 26 april și 9 aug. 659

Constantin IV fiul lui Constans II, basilevs, sept. **668 – 685** încep. lunii sept.

co-regenți: **Heraklios** și **Tiberius**, 681 sept. 16/dec. 23

Justinian II, 681 sept.16/dec. 23, încoronat 685

Justinian II, Rhinotmetos, basilevs, *prima oară*, sept. **685 – 695**

p.uz. **Leontios**, uzurpator, basilevs, sfârșitul anului **695 – 698**

p.uz. **Tiberius III**, Apsimar, uzurpator, basilevs, finea anului **698 – 705**

Justinian II, Rhinotmetos, basilevs, *a doua oară*, mijlocul anului **705 – 711**

p.uz. **Philippikos** (Bardanes), basilevs, uzurpator, c.11 dec. **711 – 713** iun. 3,

p.uz. **Anastasios II**, (Artemios), basilevs, uzurpator, 4 iunie **713 – 716** martie,

p.uz. **Theodosios III**, uzurpator, basilevs, vara **715 – 716** apr. 18, resp. **717**, martie 25

5. Dinastia Siriană, Iscuniană sau Isauriană, 713 – 820

p.uz. **Leon III**, uzurpator, basilevs, 18 apr. **716**, preia puterea și încoronat la 25 martie

717 – 741 iunie 18 †.

co-regent: **Constantin V** Copronimul, din 31 martie 720

Constantin V Copronimul, basilevs, 19 iunie **741 – 775** sept. 14/23;

co-regent: **Leon IV**, fiul mai mare, din 17 mai 750

*Rebel, **Artavasdos**, **Antîmpărat**, iulie 741-742 nov. 2,

Leon IV, Hazarul, basilevs, 24 sept. **775 – 780** sept. 8

co-regent: **Constantin VI**, din 24 aprilie 776

Constantin VI, 9 sept. **780 – 790** primăvara, minor

regentă: Irina, 9 sept. 780 – 790 primăvara, apoi **avtocrator**

Irina, august, din anul 769, **basilevs**, **790** primăvara – decembrie ³⁴⁹

Constantin VI, dec. **790 – 797** aug. 15,

co-regent: **Irina**, dec. 790 – 797 aug. 15, apoi avtocrator

p.uz. **Irina**, 15 aug. avtocrator, basilevs, uzurpatoare, **797 – 802** oct. 31,

p.uz. **Nikifor I**, Genikos, **arab**, uzurpator, basilevs, 1 nov. **802 – 811** iulie 25,

Stavrakios, fiul lui Nikifor I, basilevs, 26 iulie **811 – 2** oct.

Procopia, după 2 oct. **811**, în faza de tranziție a puterii imperiale, soțului ei

p.c. **Mihail I** Rangabe, basilevs, 2 oct. **811 – 813** iulie 10,

co-regent: Theofilakt, declarat **împărat asociat**, de **Mihail I**,

p.uz. **Leon V** Armeanul, uzurpator, basilevs, 10 iulie **813 – 820** dec. 24/25

6. Dinastia Amoriană sau Phrygiană, 820 – 867

p.uz. **Mihail II** Gângavul, uzurpator, basilevs, 24/25 dec. **820 – 829** oct. 2 †

co-regent: **Teofil**, (c. 812-842), 12 mai 821-829 oct. 2

Teofil, 2 oct. **829 – 842** ian. 20 †

Theodora, Regentă, 21 ian. **842 – 856** martie 15, (840-867).

³⁴⁹ Nu este nici o greșeală, Irina se intitula basilevs, nu basilissa, adică «împărat», nu «împărăteasă»!

Mihail III Bețivul, 21 ian. **842 – 867** sept. 23,
co-regenți: **Bardas**, cezar, **862 – 866** mai,
Vasile I, (813/836-886)

7. Dinastia Macedoneană, 867 – 1081

p.uz. **Vasile I**, 23 sept. **867 – 886** aug. 29 †, avtocrator, uzurpator

co-regenți: **Constantin**, 869-879 sept. 3

Leon VI, cezar, din 870

Alexandru, cezar, curând după 23 nov. 871- 886 aug. 29

Leon VI Filozoful sau Înțeleptul, 30 aug. **886 – 912** mai 11,

co-regenți: **Alexandru**, fratele lui Leon VI, 29 aug. 871-912 mai 11

Constantin VII, fiul lui Leon VI, 9 iunie 911- 912 mai 11

Alexandru, basilevs, avtocrator, 11 mai **912 – 913** iunie 6.

Constantin VII, *prima oară*, 7 iunie **913 – 919** dec. 17, minor, cu regență;

Nicolae I Misticul Patriarh Ecumenic în prima fază, șeful regenței pentru
Constantin VII, 6 iunie **913 - 914** febr.

Maica **Zoe** Carbonopsima, a patra soție a lui Leon VI, din aprilie 906, Augustă,
mama lui Constantin VII, Regentă, febr. **914-919** martie 24.

p.uz. **Roman I**, Lecapenos, uzurpator, basilevs, 11 dec. **919 – 944** dec. 16,

co-regenți: **Constantin VII**, 11/12 dec. 919 – 944 dec. 16

Christophoros, 20 mai 921 – 931 aug.

Ștefan, 25 dec. 924 – 945 ian 27

Constantin, 25 dec. 924 – 945 ian 27

Constantin VII, *a doua oară*, avtocrator, 16 dec. **944 – 959** nov. 9/15/19,

co-regenți: **Ștefan**, 16 dec. 944 – 945 ian. 27

Constantin, 16 dec. 944 – 945 ian. 27

Roman II, cel mai târziu 945 – 959 nov. 9/15/19

Roman II, 9/15/19 nov. **959 – 963** martie 15.

co-regenți: **Vasile II**, Bulgarohtonul, 22 april 960-963 martie 15

Constantin VIII, 961-963 martie 15

Vasile II, Bulgarohtonul, basilevs, 16 martie **963** - august 16

co-regent: **Constantin VIII**, basilevs, 16 martie 963 - august 16

Theophano, augustă, **Regentă** pentru fiii ei minori Vasile II și Constantin VIII,
16 martie **963** - august 16

p.uz. **Nikephor II** Phokas, uzurpator, basilevs, aclamat pe 3 iulie, preia puterea
la 16 august **963 – 969** dec. 10.

co-regenți: **Vasile II**, 3 iulie/16 aug. 963-969 dec. 10/11

Constantin VIII, 3 iulie/16 aug. 963-969 dec. 10/11

p.uz. **Ioan I** Tzimiskes, uzurpator, basilevs, 11 dec. **969 – 976** ian. 10 †.

co-regenți: **Vasile II**, 10/11 dec. 969 – 976 ian. 10/11

Constantin VIII, 10/11 dec. 969 – 976 ian. 10/11

*Rebel: **Bardas** Phokas, 971

Vasile II Bulgaroctonul și **Constantin VIII**, avtocratori, împărați asociați, 10/11 ian. **976–1025** dec. 15.

*Rebel: **Bardas Phokas**, 15aug. 987-989

Constantin VIII, avtocrator, 16 dec. **1025 – 1028** nov. 11.

p.c. **Roman III**, Argyros, basilevs, avtocrator, 12 nov. **1028 – 1034** apr. 11/12

p.c. **Mihail IV**, din Paphlagonia, avtocrator, 11/12 apr. **1034 – 1041** dec. 10.

p.ad. **Mihail V**, Kalaphates, 10 dec. **1041 – 1042** april 21.

Maica **Zoe**, augustă din 1028, avtocrator, 21 apr. – **1042** – iun. 12,

co-regentă: Maica **Theodora**, augustă, 21 apr. – **1042** – iun. 12

p.c. **Constantin IX** Monomahul, basilevs, 12 iunie **1042 – 1055** ian. 7 sau 11.

*Rebeli: **Gheorghe** Maniakes, 1043 - oct. 1045, Dyrrachion, Albania

Ștefan Sebastophoros, după oct. 1045, preajma Thesalonicului

Leon Tornikios, sept. 1047, la Adrianopol s-a proclamat **antibasilevs**

Maica **Theodora**, augustă, (1028-1030 și 1042-1050), avtocrator, basilisă, 7 sau 11 ian. **1055 – 1056** aug. 21.

Mihail VI Stratiotikos și Bătrânul, avtocrator, 21 aug. **1056 – 1057** aug. 31,

p.uz. **Isaac I** Comnenul, uzurpator, avtocrator, 8 iunie aclamat și încoronat la 1 sept. **1057 – 1059** dec. 25.

Constantin X Ducas), avtocrator, basilevs, 25 dec. **1059 – 1067** mai 21/23 †.

co-regent: **Mihail VII** Ducas, c. 1060-1067 mai 21/23

Eudokia Dukaina Makrembolitissa, nepoata după mamă a Patriarhului Mihail I Cerularie, augustă, regentă, 21/23 mai **1067** dec. 31

co-regenți: Mihail VII, Andronikos și Constantin DUCAS, 21/23 mai 1067 dec. 31

p.c. **Roman IV**, Diogenes, avtocrator, 1 ian. **1068 – 1071** oct. 24,

Eudokia Dukaina Makrembolitissa, augustă, regentă, 26 aug. **1071** oct. 24.

Mihail VII Ducas Parapinakes, basilevs, 24 oct. **1071 – 1078** ian. 7 /aprilie 3.

*Rebeli, uzurpatori: cezarul **Ioan** Ducas, 1072,

Nikephor Bryenios, 3 oct. 1077-1078 april

Nikephor Botoneiates, din 10 oct. 1077

p.uz. **Nikephor III** Botoneiates, uzurpator, avtocrator, 7 ian. sau 3 apr. **1078-1081** apr. 1

8. Dinastia Comnenilor, 1081 – 1185

p.uz. **Alexios I** Comnenul, uzurpator, basilevs, 1 aprilie **1081 – 1118** aug. **15/16;**

co-regenți: **Constantin** Ducas, 1081-c.1090

Ioan Comnenul,? sept. 1092-1118 aug. 15/16

Ioan II Comnenul, Kaloiannes, basilevs, 16 aug. **1118 – 1143** april 8.

co-regent: **Alexios**, 1119-1142

Manuel I Comnenul, avtocrator, 8 april **1143 – 1180** sept. 24.

co-regent: **Alexios**, 1172-1180 sept. 24

Alexios II Comnenul, basilevs, 24 sept. **1180 – 1183** sept.

regenți: **Maria** de Antiohia, mama lui Alexios II

Alexios Comnenul,

Patriarhul Theodosie (1179-1183)

co-regent: **Andronikos** Comnenul, 16 mai 1182-1183 sept.

p.uz. **Andronikos I** Comnenul, uzurpator, basilevs, sept. **1183 – 1185** sept. 12

co-regent: **Alexios II** Comnenul, sept. 1183 c. oct., apoi sugrumat

9. Dinastia Anghelilor, 1185 – 1204

p.uz. **Isaac II** Angelos, uzurpator, basilevs, *prima oară*, 12 sept. **1185 – 1195** april 8

p.uz. **Alexios III**, Angelos, uzurpator, basilevs, 8 apr. **1195 – 1203** aug. 18

Isaac II, Angelos, basilevs, *a doua oară*, orb, 18 iulie **1203 – 1204** ian. 28/29

co-regent: **Alexios IV**, 18 aug. 1203 – 1204 ian. 28/29,

*Rebel: **Nikolaos** Kanabos, 25 ian. 1204 ian 28, trei zile,

p.uz. ***Alexios V**, Dukas Murtzuphlos, uzurpator, basilevs, ian. 28/29 **1204** april 13,
încoronat la 5 febr.,

Constantin XI, Laskaris, încoronat în noaptea de 12 spre 13 april **1204 – 1205**

10. Dinastia de Laskaris și a Paleologilor, la Niceea, 1204 – 1261

[**Constantin XI**, Laskaris, 1204, avtocrator, basilevs,

noaptea de 12 spre 13 april **1204 – 1205** primăvara, † 1211 sau 1212]

Theodoros I Laskaris, la 13 april [încoronat însă în Sf. Sophia de la **Niceea**,

între 30 martie și 5 april 1208] **1204?** – **1222** începutul anului †

Ioan III, Dukas Vatatzes, avtocrator, **1222 – 1254** oct. 30 sau nov. 3.

co-regent: **Theodoros II** Laskaris, 1241? – 1254 oct. 30

Theodoros II Laskaris, (1221-1258), fiul lui Ioan III Dukas Vatatzes, avtocrator,
basilevs, 30 oct. **1254 – 1258** august 16.

Ioan IV Dukas Laskaris, basilevs, avtocrator, august **1258 - 1261 dec. 1;**

tutori regenți: Georgios Muzalon,

Patriarhul Arsenie (1255-1259 și 1261-1265)

Mihail Paleologul,

p.uz. **Mihail VIII** Paleologul, uzurpator, basilevs, 1 dec., 25 dec. prima încoronare,
1258 - 1282 dec. 11

11. Dinastia Paleologilor, 1261 – 1453

p.uz. **Mihail VIII** Paleologul, uzurpator, avtocrator, 1 dec., 25 dec., prima încoronare,
1258 – 15 august 1261, a doua încoronare – **1282** dec. 11

co-regenți: **Andronic II**, 8 nov. 1272-1282 dec. 11

Mihail IX, curând după iunie 1281-1282 dec. 11

Andronic II Paleologul, cel Bătrân, basilevs, 11 dec. **1282 – 1328** mai 24,

co-regenți: **Mihail IX**, din 1294, încoronarea la 21 mai 1295-1320 oct. 12 †

Andronic III, din iunie 1321, încoronat la 2 febr. 1325-1328 mai 24

p.uz. **Andronic III** Paleologul, cel Tânăr, uzurpator, avtocrator,
24 mai **1328 – 1341** iunie 15.

Ioan V Paleologul, basilevs, minor, **1341 – 1391 febr. 16,**

co-regent: p.uz. **Ioan VI** Cantacuzino, uzurpator în prima fază,
26 oct. 1341-1347, febr. 8 apoi **avtocrator** principal

p.uz. **Ioan VI** Cantacuzino, (1295-1383), basilevs, **împărat principal** (între Ioan
V și Matei Cantacuzino), avtocrator, 8 febr. **1347 – 1354** nov. 21

p.uz. **Matei** Cantacuzino, al treilea împărat, [încoronat în april/mai 1354] **1353 –**
1357 finele anului

*rebel **antiîmpărat**: p.uz. **Andronic IV** Paleologul, (1348-1385), 12 august, încoronat la 1 oct. **1376 - 1379** iulie 1

Ioan V Paleologul, avtocrator principal, 1 iulie **1379 – 1391** febr. 16

co-regent: **Manuel II**, 25 sept 1373 – 1391 febr. 16

*rebel **antiîmpărat**: p.uz. **Ioan VII** Paleologul, 14 april **1390** sept 14

Manuel II Paleologul, basilevs, avtocrator, 16 febr., **1391 – 1425** iulie 21.

co-regenți: **Ioan VII** Paleologul, înainte de 10 dec. 1399-1402 sept 13

Ioan VIII, 19 ian 1421-1425 iulie 21

Ioan VIII Paleologul basilevs, avtocrator, 21 iulie **1425 – 1448** oct 31.

Constantin XII Paleologul Dragases, ultimul basilevs și **avtocrator al Romeilor, încoronat la Mistra, 6 ianuarie 1449 – 1453 mai 29**

b. Termeni tehnici și explicații, privitoare la cronologia imperială și Imperiul Romaniei

August: „August în sistemul tetrarhic, era vorba de împăratul principal, în opoziție cu co-împărații sau cezarii. Chiar dacă îl mai întâlnim la unii împărați ai dinastiei Paleologilor, titlul de august nu mai este obligatoriu în secolul al XIII-lea.”³⁵⁰

Autocrator: „Autocrator – avtocrator, n.n. – termen foarte vechi, care desemna caracterul absolut și independența totală a puterii imperiale în raport cu oamenii, singurul lui control fiind Dumnezeu (En Christo to Theo Pistos Basileus – împărat credincios, în Hristos Dumnezeu).”³⁵¹

Axioma, Vrednicie, Dregătorie, Funcție, termen generic, prin care a fost definită orice fel de demnitate în ierarhia bizantină. Deținătorii dregătoriilor de tot felul erau numiți „axiomatiki”, de la „axion” = vrednic.³⁵²

Basileus – Imperator: „Basileus, la origine rege, termenul desemnând prin excelență pe Marele Rege al Persiei. El este introdus în titulatura bizantină în anul 629, în urma victoriei lui Heraclius asupra perșilor (628), devenind echivalentul latinescului imperator.”³⁵³

Bizanț, bizantin, bizantinologie. „Denumirea statului bizantin este o formă cultă, apărută în Occident (fr. Byzance, germ. Byzanz, engl. Byzantium) de la **Byzantion**, forma latină a numelui anticeii colonii grecești aflate pe locul Constantinopolului (numele coloniei, Bysantion, fiind o formă grecizată de la antroponimul trac Byzas Vizas). Titulatura oficială a statului bizantin până la căderea lui a fost „Imperiul romanilor” (Basileia ton Romaion) sau „Romania”. De la forma modernă a numelui statului și, nemijlocit, de la forma latină a

³⁵⁰ Vezi Glosarul din lucrarea: Pr. Dr. Emanoil **BĂBUȘ, Bizanțul istorie și spiritualitate**, Editura Sofia, București, 2003, 365 p. + hărți. Vezi Glosarul de la pp. 331-334. Lista împăraților bizantini la pp. 335-337.

³⁵¹ E. **BĂBUȘ, Bizanțul...**, Op. cit., p. 331.

³⁵² Stelian **BREZEANU, O istorie a Imperiului Bizantin**, Editura Albatros, București, 1981, p. 219.

³⁵³ E. **BĂBUȘ, Bizanțul...**, Op. cit., p. 331.

numelui locuitorilor orașului Byzantion și ai statului (lat. Byzantinus) s-a format și denumirea disciplinei ce se ocupă cu istoria statului.”³⁵⁴ Mai vezi și termenii „Rhômaios” și „Romania”.

Caesar: „Caesar, la origine, titlul îl desemna pe co-imperator, dar din secolul al VII-lea titulatura era rezervată celei de-a doua demnități imperiale.”³⁵⁵

Chrysobul: „Chrysobul, cel mai solemn act al cancelariei imperiale, parafat în aur, datat și semnat de împărat, cu cerneală roșie.”³⁵⁶

Despot: „Despot, înainte de anul 1204 această demnitate permitea dreptul de succesiune imperială, iar sub Paleologi denumirea era purtată de principii greci sau străini titulari ai despotatelor independente sau autonome (Epir, Moreea etc.)”³⁵⁷

Duce: „Duce, comandant militar al unei întinse circumscripții de graniță, care din secolul al X-lea regrupa mai multe theme; în timp, ducele a devenit un simplu guvernator de provincie.”³⁵⁸

Exarhat: „Exarhat, provincii conduse de un exarh, deținător al puterii civile și militare; exista un exarhat al Cartaginei și altul al Ravennei.”³⁵⁹

Logothet: „Logothet (cel care dă ordine): titlul purtat de șefii principalelor servicii administrative imperiale (afaceri externe, finanțe publice, armată). În secolul al XIV-lea, Marele logothet era un fel de prim-ministru.”³⁶⁰

Mesazon: „Mesazon, misiune încredințată de împărat unuia dintre funcționarii săi de încredere, foarte adesea marelui logofăt. Sarcinile sale sunt similare unui prim ministru modern, având mai ales atribuții juridice și financiare. Instituția este atestată în ultimele veacuri ale istoriei bizantine.”³⁶¹

Paroikos sau **Parec**, robii sau țăranii dependenți, iobagii, jelerii. Această categorie socială a apărut în secolele IX-X, prin aservirea țăranimii libere de către aristocrație și de către Biserică. Această aservire a țăranimii s-a intensificat și generalizat în secolele următoare. Sursele bizantine menționează parecii de stat sub numele de „paroikoi demosiaroi” sau „demosiaroi”³⁶².

Partitio Romanie: „Partitio Romanie, tratat prin care, în martie 1204, Imperiul Bizantin era împărțit între viitorul împărat latin, cruciați și venețieni.”³⁶³

Porfirogenetul: „Porfirogenetul, copil născut de împărăteasă în sala de purpură a Palatului Sacru sau Imperial.”³⁶⁴

Pronoia: „Pronoia, concesiunea veniturilor publice unei persoane private, adesea unui militar. Acest procedeu era la început revocabil, dar începând cu secolul al XIII-lea devine ereditar.”³⁶⁵

³⁵⁴ Stelian BREZEANU, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Op. cit., p. 220.

³⁵⁵ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 332.

³⁵⁶ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 332.

³⁵⁷ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 332.

³⁵⁸ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 332.

³⁵⁹ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 332.

³⁶⁰ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 333.

³⁶¹ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 333.

³⁶² Stelian BREZEANU, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p. 228.

³⁶³ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 333.

³⁶⁴ E. BĂBUȘ, *Bizanțul...*, Op. cit., p. 333.

Res Privata: „Res privata, bunuri și venituri ale Casei imperiale.”³⁶⁶

Rhōmaios: „Rhōmaios – romeos – romeu, la origine, denumirea greacă a populației Romei și, prin extensiune, a Italiei. Începând cu sec. II și, îndeosebi, odată cu Constitutio Antonina (212), prin care toți locuitorii liberi ai imperiului dobândesc cetățenia romană, textele grecești denumesc rhōmaios populația Romei și a Italiei, în sens restrâns, și în accepțiune largă toți locuitorii statului roman, inclusiv grecii. O schimbare importantă în evoluția sensului acestui termen se produce odată cu creștinarea imperiului; **rhōmaios** denumește pe toți locuitorii imperiului și ai comunității lui Hristos, noțiunea având o semnificație politică, juridică, culturală și religioasă și nu etnică. Grecii se numesc pe ei înșiși **rhōmaioi**, iar termenul de eleni este folosit pentru faza păgână din istoria lor. Schimbarea decisivă în evoluția conținutului noțiunii se petrece în sec. VII-IX, când imperiul, în urma marilor amputări teritoriale, pierde populațiile negrecești, inclusiv italienii și populațiile romanizate, adevăratul popor roman. Din acest moment și până la căderea statului bizantin termenul de rhōmaios desemnează din punct de vedere etnic, pe grecii, locuitorii de bază ai imperiului, celelalte etnii stăpânite de bizantini fiind desemnate cu numele lor (vlahi, bulgari, sârbi etc.), chiar dacă, în sens larg, toți locuitorii statului erau considerați cetățeni romani.”³⁶⁷ Semnificația „bizantină” a noțiunii de „romeu” era: Romanul păgân, adică politeist, convertit la Creștinism și care vorbea grecește, a devenit ROMEU!

Romania: „Romania, termen de origine populară, apărut în sec. IV la populația de limbă latină din statul roman și preluat de autorii bizantini, care definește realitatea teritorială a statului roman și, mai târziu bizantin. Popoarele occidentale și mai ales italienii numesc prin acest termen statul bizantin și, între 1204-1261, Imperiul latin de Constantinopol. De la această noțiune își trag numele și unele provincii stăpânite cândva de bizantini. Astfel este cazul provinciei italiene Romagna, cu capitala la Ravenna, care cuprinde teritoriul vechiului exarhat bizantin cu centrul în același oraș; Romania sultanatului selgiucid de Rum, creat în Asia Mică bizantină în sec. XI; Romania, adică provincia Rumelia, organizată de otomani în teritoriile balcanice, în jurul Constantinopolului, cucerite de la imperiu.”³⁶⁸

Senat: „Senat, transferat parțial la Constantinopol, Senatul roman a încetat în secolul al V-lea să mai aibă un rol deliberativ; el devine locul unei categorii sociale de înalți demnitari.

³⁶⁵ E. BĂBUȘ, **Bizanțul...**, Op. cit., p. 334.

³⁶⁶ E. BĂBUȘ, **Bizanțul...**, Op. cit., p. 334.

³⁶⁷ Luat din glosarul de termeni istorici, pp. 218-232, la: Stelian **BREZEANU**, **O istorie a Imperiului Bizantin**, Editura Albatros, București, 1981, pp. 229-230.

³⁶⁸ Stelian **BREZEANU**, **O istorie...**, Op. cit., p. 230. Vezi și lucrarea lui Iosif Constantin **DRĂGAN**, **Imperiul romano-trac**, Editura Europa Nova, București, 2000, 319 p. Un rezumat al acestei cărți îl oferă colofoniul editurii, de pe coperta din spate a cărții: „O istorie a Tracilor sub diferite nume care acopere o vastă arie geografică de la Vistula la Marea Egee, de la Bug și până la Adriatică, nu se poate opri la o anumită dată. Este vorba de istoria vie a aceluiași neam care, la un moment dat, a fost unificat sub autoritatea Imperiului Roman.

Volumul de față continuă istoria Imperiului Roman în secolele 4, 5 și 6, vreme în care la conducerea Imperiului s-au aflat familii de împărați de origine traco-daco-romană. Din cei 80 de împărați, 40 au fost de origine daco-romană, dintre care 24 se regăsesc în volumul de față. Ca atare, denumirea potrivită a acestui volum este aceea de „Imperiul Romano-Trac’.”.

Afirmațiile sunt destul de temerare, dar conțin și un sâmbure de adevăr!

Se putea ajunge în senat de la funcția de protospătar, iar apartenența nu era ereditară. Calitatea de senator antrena privilegiu juridice, însă și obligații.”³⁶⁹

Typikon: „Typicon, actul de fondare al unei mănăstiri, cu reguli de organizare, obligații și drepturi, statut și dotări.”³⁷⁰

³⁶⁹ Privitor la Imperiul Romeu: lista împăraților bizantini, Curtea Imperială, capitala, provinciile, evoluția, apogeul și declinul, vezi literatura de mai jos: Charles **DIEHL**, **Istoria Imperiului Bizantin**, Traducerea Carmen ROȘULESCU, Editura Scorilo, Craiova, 1999, 222 p. Lista împăraților romei la pp. 198-204.

Pr. Dr. Emanoil **BĂBUȘ**, **Bizanțul istorie și spiritualitate**, Editura Sofia, București, 2003, 365 p. + hărți. Vezi Glosarul de la pp. 331-334. Lista împăraților bizantini la pp. 335-337.

S. B. **DAȘKOV**, **Dicționar de împărați bizantini**, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, 508 p.

CONSTANTINOPOLE 1054-1261, Tête de la chrétienté, proie des Latins, capitale grecque, Dirigé par Alain DUCÉLLIER et Michel BALARD, Édition Autrement - Collection Memoires nr. 40, Paris, 1996, 263 p.

CONSTANTINOPOLE, par S. **VAILHÉ**, în **Dictionnaire de Théologie Catholique**, tom 3, deuxième partie, Paris, 1923, col. 1275-1519. Vezi și J. **BOIS**.

Franz **DÖLGER**, **Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565 - 1453**, 3 Teile in einem Band, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg, Hildesheim, 1976, reeditare a fasciculelor I-III din 1924, 1925 și 1932 (= **Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit**, hgg. von den Akademien der Wissenschaften in München und Wien, Reihe A, **Regesten**).

Vezi cele cinci volume din „**REGESTEN der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453**“.

Franz **DÖLGER**, **Byzanz und die europäische Staatenwelt**, Ausgewählte Vorträge und Aufsätze, 1964, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 387 p. (Unveränderter Nachdruck der 1. Auflage, Ettal, 1953).

Franz **DÖLGER**, **Bulgarisches Zartum und byzantinisches Kaisertum**, în **Byzanz und die europäische Staatenwelt**, Ausgewählte Vorträge und Aufsätze, 1964, Darmstadt, pp. 140-158.

Franz **DÖLGER** und Johannes **KARAYANNOPULOS**, **Byzantinische Urkundenlehre**, Erster Abschnitt **Die Kaiserurkunden**, von..., C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1968, 203 p.+ 85 pl. [Byzantinisches Handbuch im Rahmen des Handbuchs der Altertumswissenschaft, dritter Teil, erster Band, erster Abschnitt].

John Julius **NORWICH**, **Byzanz**, Aus dem Englischen von Esther Mattilde, Ulrike und Manfred Halbe, Verlagsbüro Neumeister-Taroni, Zürich, Econ Verlag, 1998, 3 volume.

Georg **OSTROGORSKI**, **Geschichte des byzantinischen Staates**, Verlag C.H. Beck, München, 1963, 569 p.

G. **OSTROGORSKY**, **Les débuts de la Querelle des images**, în **Mélanges Charles Diehl**, vol. I, Paris, 1930, pp. 235-256.

Nicolae **IORGA**, vezi „Documente privitoare la Istoria Românilor”, Colecția „Hurmuzaki”, vol. XIV, **Documente grecești**, 1320-1716, București, 1915

Nicolae **IORGA**, **Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor**, ediția a II-a, vol. I-II, București, Editura Ministerului de Culte, 1928, reprint, 1995, Edit. Gramar, Buc.

Nicolae **IORGA**, **L'Origine et la patrie première des Roumains. Réponse à une agression**, Bucarest, 1938, 38 p.

Nicolae **IORGA**, **Études byzantines**, I, Bucarest, 1939, 344 p.

Nicolae **IORGA**, **Bizanz după Bizanz**, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, 300 p.

Nicolae **IORGA**, **Istoria vieții bizantine. Imperiul și civilizația după izvoare**, Traducere de Maria HOLBAN, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, 654 p.

Nicolae **IORGA**, **Chestiunea Dunării (Istorie a Europei Răsăritene în legătură cu această chestie)**, Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Victor SPINEI, Institutul European, 1998, 332 [Col. “Istorie și Diplomatie”, nr. 16].

Nicolae **IORGA**, **Sârbi, bulgari și români în peninsula Balcanică în evul mediu**, în **Analele Academiei Române**, seria II, Tom XXXVIII, 1915-1916, Memoriile Secțiunii Istorice, cu 24 stampe, 4 portrete și 94 figuri în text, București, 1916, pp. 107-126.

Stelian **BREZEANU**, **“Vlahi” și “misiieni” în sursele bizantine relative la începuturile statului Asăneștilor**, Terminologie etnică și ideologie politică, în vol. **RĂSCOALA ȘI STATUL ASĂNEȘTILOR**, Culegere de studii..., București, 1989, pp. 37 – 69.

Stelian **BREZEANU**, **“IMPERATOR BULGARIAE ET VLACHIAE”**. În jurul genezei și semnificației termenului **“VLACHIA”** din titulatura lui Ioniță Asan, în **Revista de Istorie**, București, tom 33, nr. 4, București, 1980, pp. 651– 674.

Stelian **BREZEANU**, **Romanitatea orientală în evul mediu. De la cetățenii romani la națiunea medievală**, Editura All Educational, București, 1999, 246 p.

Stelian **BREZEANU**, **O istorie a Imperiului Bizantin**, Editura Albatros, București, 1981, 266 p.

³⁷⁰ E. **BĂBUȘ**, **Bizanzul...**, Op. cit., p. 334.

c. Cronologia imperială e x t i n s ă, 284-1453

Împărați Romani³⁷¹

**Romanul păgân, adică politeist, convertit la Creștinism
și care vorbea grecește, a devenit ROMEU!**

.....

C. Aurelius Valerius **Dioclețian** (245-316 dec. 3)³⁷², originar din Dalmația, împărat, **August**, (17 sept?), 17 sau 20 nov., în Nicomedia (azi Izmit, în Turcia, port la Marea Marmara), **284-305** mai 1, abdică tot în Nicomedia, trăind până la moarte în palatul său imens de la Spalato (Split), lângă Salonae, Dalmația.

M. Aurelius Valerius **Maximian**, (250-310), originar din Sirmium, prieten al lui Dioclețian, **August**, coîmpărat pentru Apus (probabil 1 martie sau 1 aprilie 286), sfârșitul anului **286-305** mai 1, abdică la Milano, revine în febr. 307-308 aprilie, în 310 se proclamă împărat în sudul Galiei, dar Constantin îl obligă să se sinucidă.

În anul c. 288,

are loc întâlnirea dintre Dioclețian și Maximian la Milano, unde se încheie procesul transformării Imperiului Roman într-o monarhie absolută de origine divină. Cu această ocazie, la curtea imperială a fost introdus și ceremonialul persan al prochinezei.

Instituirea primei Tetrarhii la data de 1 martie 293,

în urma reformei constituționale, care urmărea împărțirea responsabilității imperiale.

Alături de cei **doi auguști** – Dioclețian și Maximian –, au mai fost numiți **doi cezari**:

F. Valerius **Constantius I Chlorus**, Cezar, adoptat de Maximian, în apus, 1 martie **293 – 305** mai 1, apoi August

C. **Galerius** Valerius, Cezar, adoptat de Dioclețian în răsărit, 1 martie **293 – 305** mai 1, apoi August

***Rebel** sau **uzurpator** în Britania, M. Aurelius Mausaeus **Carausius**, 287-294

***Rebel** sau **uzurpator** în Britania, **Allectus**, 294-297

Reforma administrativă a Imperiului Roman, din anul 297

Imperiul a fost împărțit în 101 provincii, grupate în 12 diocese. Puterea militară a fost separată de puterea civilă, iar guvernatorii au fost numiți doar de împărat.

³⁷¹ Reproduși cu unele corecturi și adăugiri, după: V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, pp. 355-359; precum și după S. B. DAŠKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, 508 p., passim.

³⁷² Cifrele din paranteză indică anii de viață ai monarhului respectiv, iar cele aldoie, indică anii de domnie, guvernare sau co-regență.

A doua Tetrarhie, 1 mai 305

F. Valerius **Constantius I Chlorus**, August, Apus, 1 mai **305 – 306** iulie 25

C. **Galerius** Valerius, August, Răsărit, 1 mai **305 – 311**, mai 5

Cezar, Flavius **Severus**, Apus, 1 mai 305 – 306 iulie 25, apoi August

Cezar, V. **Maximinus** Daia, Răsărit, 1 mai 305 – 309/310, apoi August

Flavius **Severus**, August, Apus, 25 iulie **306 – 307** oct. 28, detronat de Maxențiu

Cezar, V. **Maximinus** Daia, August, Răsărit, **309/310 – 313**, vara

1. Dinastia Constantiniană, 306 – 378

Sf. **Constantin I cel Mare, cel întocmai cu Apostolii** sau Flavius Valerius Constantinus (27. 02. 272? – 22. 05. 337), fiul lui Constantius I Chlorus și al Sf. Elena, 25 iulie **306 – 337** mai 22 (sau 306 – 324 sept 18). Severus devine August, dar armata îl proclamă împărat (=august) pe Constantin I cel Mare. În cele din urmă, Galerius, Augustul Răsăritului îl acceptă pe Constantin I, în prima fază ca Cezar în Apus.

Licinius, Valerius Licinianus, 11 nov **308-311** mai 5, la Conferința imperială de la Carnuntum, din anul 308 este numit August al Apusului, în locul lui Maxențiu. Licinius trebuind să suporte războiul civil din Italia și contestarea din partea lui Maxențiu.

Maxențiu, Cezar (28 oct. 306 – 307. oct. 28), *proclamat August de trupele militare din Italia (28 oct 307 - 312 oct. 28)*, Uzurpator. La data de 28 oct. 312, în urma bătăliei de la podul Milvius, aproape de Roma, Sf. Constantin cel Mare îl învinge pe Maxențiu.

C. **Galerius** Valerius, 1 mai **305 – 311** mai 5, rămâne August al Răsăritului.

Sf. **Constantin I cel Mare**, la Carnuntum este confirmat Cezar pentru Apus, 308 – 312

Maximinus Daia, la Carnuntum este confirmat Cezar pentru Răsărit, **308-313**

***Rebel** sau **Uzurpator**, **Alexandru**, în Africa, iunie 308 – 311

Licinius, transferat August al Răsăritului, 5 mai 311 – 324 18 sept., † 325

Sf. **Constantin I cel Mare**, **312 – 337**, unicul împărat al Apusului

Sf. **Constantin I cel Mare**, 18 sept. **324 – 337** mai 22, **unic** Suveran al Imperiului Roman, autocrator sau avtocrator

Continuarea în anul 330 a reformei administrative din anul 297

Sf. Constantin I cel Mare a continuat reformele constituționale inițiate de Dioclețian. Numărul provinciilor este ridicat de la 101, la 117, grupate în 14 diocese (înainte au fost 12) și

patru prefecturi: Orient, Illyricum, Italia, Gallia.

Armata a fost împărțită în trupe de campanie – comitatenses – și trupe de graniță – limitanei.

În contextul reformei administrative, Sf. **Constantin I cel Mare**, la 11 mai 330, conduce festivitățile de inaugurare a noii capitale imperiale, colonia **Byzantion** primind numele de **Constantinopol, Noua Romă**, din 1453, adică sub otomani, numindu-se **Constantinya**, iar din anul 1930 a devenit **Istanbul**.

Înainte de această reformă, în anul **321**, împăratul a introdus **duminica** – dies solis – ca zi de odihnă în imperiu, **dies imperii**.

Fiii lui Constantin I cel Mare:

Constantin II, August pentru Apus, 9 sept. **337-340** mart. sau apr., împărat asociat

Constanțius II, August pentru Orient, 9 sept. **337 – 361** nov. 3, împ. Asoc., de la data de 18 ian. **350** unicul Suveran al Imperiului Roman sau **avtocrator**

Constans I, August pentru Illyricum și din martie/aprilie 340, întregul Apus, 9 sept. **337 – 350** ian. 18, împ. asociat

***Rebel, Magnentius**, 18 ian 350 – 353 aug. 10

***Uzurpator, Julian** Apostatul în Gallia, febr. **360 – 361** nov. 3

Iulian, Apostatul, August, 3 nov. **361 – 363** iunie 26

Iovianus, 27 iunie **363 – 364** febr. 16

Valentinian I, avtocrator, **26 febr. – 28 martie 364**, suveran unic

Valentinian I, August, Apus, 28 mart. **364 – 375** nov. 17, împărat asociat

Valens, August, Răsărit, 28 mart. **364 – 378** aug. 9, împărat asociat

Grațian, August, 24 aug. **367**, împărat asociat, Apus, 17 nov. **375 – 383** aug. 25

Valentinian II, August, Apus, 22 nov. **375 – 392** mai 15, minor în prima fază, a guvernat efectiv înainte de 16 aug. sau sept. **384**, împărat asociat

2. Dinastia Teodosiană, 379-518³⁷³

Teodosie I cel Mare, **379 – 395**, în Orient, 19 ian. 379 – 394 sept. 6, împ. asociat; unic suveran 6 sept 394 – 395 ian. 17, avtocrator

*Rebeli și uzurpatori:

***Maximus**, Britania, toamna 382, Galia 25 aug. 383– 388 aug. 28, recunoscut de Teodosie I și Valentinian II în 384

***Flavius Victor**, fiul lui Maximus, aug. 384 – 388 toamna

***Eugenius**, Occident, 22 aug. 392 – 394 sept. 6

Divizarea definitivă a Imperiului Roman

395, ianuarie 15 sau 17, moare împăratul Teodosie I cel Mare, după care are loc împărțirea Imperiului Roman între cei doi fii ai săi: Arcadius, pars Orientis, cu capitala la Constantinopol și Honorius pars occidentis, cu capitala la Ravenna.

Arcadius (c. 377 – 408), 17 ian. **395 – 408** mai 1 †, împărat asociat al tatălui său Teodosie I, din 19 ian. 383

Theodosius II, cel Tânăr, (401 – 450), 1 mai **408 – 450** iulie 28 †, fiul lui Arcadius, August din 10 ian. 402 împărat împreună cu tatăl său. Fiind la vânătoare, pe 27 iulie a căzut de pe cal, iar a doua zi a murit.

³⁷³ Prescurtări privind desemnarea sursei puterii: **p. ad.** = prin adopțiune; **p.c.** = prin căsătorie; **p. uz.** = prin uzurpare; **fld** = fără legătură dinastică.

Aelia Pulcheria (399-453), sora mai mare a lui Teodosie II, căsătorită cu Marcian, Augustă din 414.

Athenais – Eudochia, căsătorită cu Teodosie II, 421, Augustă, 423-442, detronată pentru acuză nefondată de adulter, † la Ierusalim, 20 oct. 460, unde s-a retras în 442

p.c. **Marcian** (c.390-457), avtocrator, 25 aug. **450 – 457** ian. 26 †, otrăvit de Aspar, fiul lui Ardabur al Goșilor.

fld. **Leon I**, Makelles (c.400-474), 7 febr. **457 – 474** ian. 18 †

Leon II (c.467-473), fiul lui Zenon, nepotul lui Leon I, asociat la tron, minor,

18 ian. **474 – 474** sfârș. nov. † otrăvit de Zenon, tatăl său

p.c. **Zenon**, (?-491), co împărat, 9 febr. **474 – 474** sfârș. nov.

Adriana, fiica lui Leon II, căsăt. cu Zenon, Augustă din **459**

Zenon, unic suveran, avtocrator, *prima oară*, sfârș. nov. **474 – 475** ian. 9

p. uz. **Basiliscus**, (?-477), 9 ian. **475 – 476** sfârș. lunii august. Zenon l-a lăsat să moară „fără vărsare de sânge, după cum i-a promis. Dus în cetatea Kukussos din Capadocia, a fost lăsat să moară de foame, împreună cu soția și copiii săi

Zenon, unic suveran sau avtocrator, *a doua oară*, sfârș. lunii august **476 – 491** april 9 † în urma unui acces de epilepsie. Conform unei versiuni târzii, Zenon, beat până la nesimțire a fost pus într-un sarcofag și înmormântat de viu, deși strigătele lui răzbăteau până afară.

Împărați greci sau grecizați

p.c. **Anastasio I**, Dikoros (430-518), avtocrator, 11 april **491 – 518** iulie 10 † noaptea în timpul unei furtuni năpraznice, susținându-se că ar fi fost lovit de fulger

3. Dinastia Justiniană, 518 – 610

fld. **Justin I**, (c.450-527), 10 iulie **518 – 527** aug. 1 † de moarte naturală.

Justinian I cel Mare (482-565), August, 1 august 526, de la 1 april 527, Imperator, avtocrator 1 august **527 – 565** nov. 15

Theodora³⁷⁴ (480-548), Augustă, din 1 august 526, împărăteasă consortă, 1 aug. 527-548 iulie 28³⁷⁵ Biserica nu i-a uitat pe cei doi mari monarhi: „basilei iubitori de Hristos, Justinian și Theodora” sunt pomeniți în Sinaxar pe 14 noiembrie.

³⁷⁴ Teodora a avut un caracter tenace și un talent de guvernare celebru. În anul 532, în timpul răscoalei Nika (11-18 ian.) i-a salvat viața și tronul lui Justinian I, când acesta voia să părăsească capitala, împărăteasa i-a spus: “Dacă vrei să fugi Cezare, fugi! Mijloacele se află în mâinile tale, corăbiile sunt gata, marea e deschisă. Eu, însă, rămân. Mie îmi place vorba veche cum că purpura este giulgiul (la sicriu, n.n.) cel mai bun” (Procopios din Cezareea [70, p. 324, cu schimbări]). Luat din S. B. **DAȘKOV**, *Dicționar de împărați bizantini*, Op.cit., p. 98.

³⁷⁵ “Nimeni dintre istoricii care menționau imoralitatea Theodorei până la căsătorie (în special s-a distins Procopios, care comunică amănunte de-a dreptul neverosimile, v. [73] n-a putut consemna nici un exemplu de purtare imorală a ei după acest eveniment. Dimpotrivă, ea acorda adesea ajutor femeilor ajunse la ananghie, îi pedepsea cu asprime pe corupători. În mare măsură, datorită ei au apărut în Bizanț legi neobișnuite, să zicem, pentru evul mediu occidental, care apărau drepturile femeilor, de exemplu, privind posibilitatea unei femei de a moșteni avere, sau divorțurile, și legi care-i pedepseau pe seducători. Jefuitorii de cinste și răpitorii de castitate erau puși pe aceeași treptă cu criminalii. Casele de toleranță din capitală au fost închise, patronii lor – izgoniți, iar prostituatelor li s-a oferit posibilitatea de a trăi într-o mănăstire destinată special pentru „îndreptarea și pocăința” lor.”. Text luat tot din S. B. **DAȘKOV**, *Dicționar de împărați bizantini*, Op.cit., p. 99.

Justin II, (? – 578), 15 nov. **565 – 578** oct 5, a adormit în Domnul.

co-regenți: **Sophia** (î. 530-d.600, nepoata Theodorei, augustă, 565-580), din nov. 573-580 nov. detronată de Tiberios p.a.**Tiberius I**, (? - 582), fiul adoptiv al lui Justin II, Cezar, 7 dec. 574, August, din 26 sept. 578, apoi avtocrator

Tiberius I, (sau **II**), tracul, (?-582), avtocrator, 6 oct. **580 – 582** aug. 14, s-a otrăvit cu pomușoare

Cezari: p.a. **Mauricius**, din 5 august 582, logodit cu o fiică a lui Tiberius I

p.a. **Gherman**, din 5 august 582, logodit cu o altă fiică a lui Tiberius I

Mauricius (539-602), avtocrator, 5 aug. **582 – 602** nov. 23, ucis de Phocas în Calcedon pe cheiul lui Eutropius, după ce, mai întâi a trebuit să asiste la uciderea fiilor săi, căpățânile lor fiind expuse în Hipodromul din Polis.

co-regent: **Teodosius** (585-602 sau 607), minor, fiul mai mare al lui Mauricius, din 25 martie 590, care a scăpat de măcelul lui Phocas, fugind la perși.

p.uz. **Phocas** (?-610), uzurpator, avtocrator, 23 nov. **602 – 610** oct. 5 † i s-a **retezat mâna dreaptă și i s-a tăiat capul. Trupul a fost ars în piața unde erau arși criminalii: Forum Taurii. Înainte ca Heraklios I să fi ocupat Palatul sacru, Phocas a dispus ca vistieria Statului să fie scufundată în mare.**

4. Dinastia Heracliană, 610-717

p.uz. **Heraklios I** (575-641), primul avtocrator, care din anul **629** a adoptat titlul de „**Basileus**”(=imperator), după victoria acestuia împotriva perșilor (628) și după tratatul de pace bizantino-persan, din iunie 629; Imperator, 5 oct. **610 – 641** febr. 11 † de hidropizie.

Vistieria Statului fiind goală, pentru a-și pune la adăpost soția și copiii, Heraklios I a poruncit lui Isac Exarhul Ravennei, să jefuiască vistieria papală și să o trimită la Constantinopol, cu atât mai mult, cu cât noului papă Severin, Romanul, 28.V.640-2.VIII.640, nu i s-a confirmat alegerea și n-a fost recunoscut de împărat. În această conjunctură, urmașul lui Severin, Ioan IV, Dalmatul, 24.XII.640-12.X.642, și datorită jefuirii tezaurului papal, a început să condamne pe față monotelismul, agreat la Curtea din Polis. Înainte, acțiunea de combatere a monotelismului, papii o făceau în mod estompat, din considerente față de bazileu.

co-regenți: **Heraklios** noul Constantin, fiul lui Heraklios I cu prima soție Eudochia, din 22 ian 613

Heraklios Heraklonas (fiul Martinei, a doua soție, a lui Heraklios I, din anul 612), din 638

Constantin III (Heraklios Noul) (612-641), fiul lui Heraklios I și Eudochia, basileus, **641** febr. 11 – 24 mai

co-regenți, împărați asociați la tron:

împ. văduvă **Martina** și **Heraklios** Heraklonas, 641 febr. 11-24 mai

Heraklios II Heraklios Heraklonas, (626-?), fiul valid al lui Heraklios I și al Martinei, basilevs, **641** mai 25 – 8 nov.

împărați asociați: **Martina**, 641 mai 25 – 8 nov.

Constans, din sept. 641

David, din sept. 641

Constans II Pogonatul-Bărbosul, era realmente bărbos (631-668), fiul lui Constantin III, basilevs, 9 nov. **641 – 668** sept.

co-regenți: **Constantin IV**, numit între 5 și 26 april 654 , prob. de Sf. Paști, 13 aprilie.

Heraklios și Tiberius, numiți între 26 april și 9 aug. 659

Constantin IV Pogonatul-Bărbosul, doar poreclă (652-685), fiul lui Constans II, basilevs, sept. **668 – 685** încep. lunii sept.

co-regenți: **Heraklios și Tiberius**, 681 sept. 16/dec. 23

Justinian II, 681 sept.16/dec. 23, încoronat 685

Justinian II, Rhinotmetos (669-711), fiul lui Constantin IV, basilevs, *prima oară*, sept. **685 – 695** sfârșitul anului, uzurpatorul Leontios a poruncit să i se taie nasul, după care a fost exilat în Crimeea.

p.uz. **Leontios** (?-705/706), uzurpator, basilevs, sfârșitul anului **695 – 698** sfârș. Anului, detronat de Tiberius III, i s-a tăiat nasul și a fost trimis de canon la mănăstire.

p.uz. **Tiberius III**, Apsimar (?-705/706), uzurpator, basilevs, finea anului **698 – 705** spre mijlocul anului, executat din ordinul lui Justinian II, împreună cu Leontios, la Kynegion.

Justinian II, Rhinotmetos, basilevs, *a doua oară*, mijlocul anului **705 – 711** dec. 7/11 c., redobândind tronul cu ajutorul militar al lui Tervel, fiul hanului bulgar Asparuh, căruia i-a dat titlul de Cezar, fiind singurul barbar păgân care a primit acest titlu imperial.

Pe Patriarhul Calinic I l-a orbit și l-a exilat la Roma. Pe Leontios și Tiberius III i-a batjocorit în mod cumplit, câteva luni, după care a poruncit să fie decapitați în „Piața câinilor”, din Polis. El însuși a sfârșit prin a fi detronat și decapitat de uzurpatorul Philippikos (Bardanes) la 7/11 dec. 711.³⁷⁶ Capul său a fost purtat în vârful unei sulițe prin capitală, apoi trimis la Ravenna și la Roma. Tiberius, fiul minor al lui Justinian II a fost înjunghiat de oamenii lui Philippikos.

p.uz. **Philippikos** (Bardanes), (?-?) basilevs, uzurpator, c. 11 dec. **711 – 713** iun. 3, beat, luat din pat de scutierul temei Opsikion, care a declanșat răscoala „verzilor”, dus în Hippodrom, unde în sala prasinilor a fost orbit și detronat.

³⁷⁶ În timpul domniei lui Justinian II, Papa Ioan VII, Grecul, 1 III 705 – 18 X 707, a semnat și sancționat deciziile Sinodului quinisex, din anul 691-692, iar Papa Constantin, Sirianul, 25 III 708 – 9 IV 715, a plecat la Constantinopol, unde a petrecut toamna și iarna anului 710. A fost ultimul Papă care a vizitat capitala imperială, fiind întâmpinat și tratat în mod solemn de Justinian II, care i-a sărutat picioarele. Următorul Papă, care a vizitat a Doua Romă, adică Constantinopolul, a fost Paul al VI-lea, în anul 1967, adică după 1257 de ani.

p.uz. **Anastasios II**, (Artemios), (?-719), basilevs, uzurpator, 4 iunie **713 – 716** martie, a renunțat în favoarea uzurpatorului Teodosios III, care i-a promis că-i cruță viața, dacă se călugărește. În anul 719 un grup de nobili din thema Helladei au încercat să-l readucă la tron. Leon III l-a prins la Heracleea Traciei, l-a decapitat la Kynegion, iar căpățâna i-a fost purtată în suliiță la Hippodrom.

p.uz. **Theodosios III**, uzurpator, basilevs, (? - d.754?), vara anului **715 – 716** apr. 18, respectiv **717**, martie 25, **renunță la tron, se călugărește la Efes, împreună cu fiul său, care a devenit mitropolit, ducând amândoi o viață de sfinți. Theodosios III era un om de rând, perceptor al impozitelor din Mysia (Moesia), provincie în care s-a produs răscoala, în vara anului 714, și care l-a proclamat împărat. Theodosios III s-a ascuns de ei în munți, dar răsculații l-au găsit, l-au prins și l-au dus la Constantinopol, unde a ajuns prin martie 715.**

5. Dinastia Siriană, Iscuniană sau Isauriană, 713 – 820

p.uz. **Leon III** Sirianul, Isaurianul, Iscunianul, basilevs, uzurpator (675/685-741), aclamat ca împărat la Amorion, 18 apr. **716**, preia puterea și încoronat la 25 martie **717 – 741** iunie 18 †. El a declanșat apariția și mișcarea iconoclasmului.

co-regent: **Constantin V** Copronimul, fiul lui Leon III, din 31 martie 720

Constantin V Copronimul, Caballinos, basilevs, avtocrator, (718-775), 19 iunie **741 – 775** sept. 14/23; s-a îmbolnăvit în Tracia, murind pe corabie, în drum spre Polis; anii 742-743 petrecuți în afara capitalei; iconoclast înverșunat;

co-regent: **Leon IV**, fiul mai mare, din 17 mai 750

*Rebel, **Artavasdos, Antiîmpărat**, iulie 741-742 nov. 2, prins și orbit, împreună cu fiii săi.

Leon IV, Hazarul, (750-780), basilevs, 24 sept. **775 – 780** sept. 8 †; **iubea pietrele prețioase, motiv pentru care, fără știrea Patriarhului, a sustras diadema – coroana- imperială de la Sf. Sophia, unde se păstra din pietate pentru simbolul imperial și pentru ceremonialul încoronării, spre a admira pietrele și podoabele acesteia; din acest motiv se susține că s-ar fi îmbolnăvit de moarte, pentru că „nelegiutul” ar fi profanat coroana? Se pare că ar fi fost otrăvit, din porunca Irinei, pe care o alungase din palat?**

co-regent: **Constantin VI**, din 24 aprilie 776, fiul lui Leon IV și al împărătesei Irina.

Constantin VI (771-d. 797), 9 sept. **780 – 790** primăvara, minor

regentă: Irina, 9 sept. 780 – 790 primăvara, apoi **avtocrator**

Irina (752-803), august, din anul 769, **basilevs**, **790** primăvara – decembrie³⁷⁷

Constantin VI, dec. **790 – 797** aug. 15, arestat în Galata, unde s-a ascuns din fața gărzii imperiale, detronat de Irina, orbit din porunca acesteia în sala de porfiră a palatului, în care se născuse, cu domiciliu forțat în unul din palatele din capitală, unde a mai trăit câțiva ani.

co-regent: **Irina**, dec. 790 – 797 aug. 15, apoi avtocrator
p.uz. **Irina**, 15 aug. avtocrator, basilevs, uzurpatoare, **797-802** oct. 31, detronată de Nikifor I, apoi exilată pe insula Principilor, apoi pe insula Lesbos, † 9 aug. 803

p.uz. **Nikifor I**, Genikos, Logofătul, (c. 760-811), **arab**, basilevs, uzurpator, 1 nov. **802 – 811** iulie 25, după ce a cucerit și incendiat Pliska, capitala bulgarilor păgâni, a fost prins de aceștia la Vârbiški, apoi decapitat din ordinul hanului barbar, **Krum al Bulgarilor** (c.803-814), care a poruncit ca din craniul lui **Nikifor I**, să i se facă o cupă prețioasă, de băut vin, montată în argint.

împărat asociat: **Stavrakios**, încoronat în decembrie 803

Stavrakios, (?-812), fiul lui Nikifor I, basilevs, 26 iulie **811 – 2 oct.**, detronat de Mihail I, care i-a îngăduit să rămână în capitală, unde a și murit la 11 ianuarie 812, în împrejurări misterioase

Procopia, sora lui Stavrakios, după 2 oct. **811**, doar în faza de tranziție a puterii imperiale, soțului ei,

Mihail I Rangabe, (?-844), soțul Procopiei și curopalat, basilevs, 2 oct. **811 – 813** iulie 10, sub presiunea demnitarilor de la Curte, după ce a pierdut războiul cu bulgarii lui **Krum**, a abdicat în favoarea strategului themei Anatolikon, **Leon Armeanul**, după care a fost călugărit de canon, murind în anul 844

co-regent: **Theofilakt**, declarat împărat asociat, de tatăl său, **Mihail I**, la 25 dec. 811, dar neîncoronat. Acesta, și fratele său **Niketas** (viitorul Patriarh Ecumenic **Ignatie cel Mare** [847-858 și 867-877]), au fost apoi castrați de **Mihail II**, după 25 decembrie 820

p.uz. **Leon V** Armeanul, (?-820), basilevs, uzurpator, 10 iulie **813 – 820** dec. 24/25, la slujba din noaptea Crăciunului, de la capela imperială, uzurpatorul **Mihail II Traulos**, împreună cu partizanii săi au pătruns ca și coriști în palat, atacându-l pe basileu în biserică, în timp ce stătea pe tron. Acesta s-a refugiat în altar, de unde para loviturile barbarilor cu obiecte sfinte. Complotiștii fiind mulți la număr, l-au tăiat pe împărat în bucăți. Fiii lui **Leon V**, ca și cei ai lui **Mihail I** au fost apoi castrați.

6. Dinastia Amoriană sau Phrygiană, 820-867

p.uz. **Mihail II** Traulos, Gângavul (?-829), basilevs, uzurpator, 24/25 dec. **820-829** oct. 2 †

co-regent: **Teofil**, fiul lui **Mihail II** (c. 812-842),

12 mai 821-829 oct. 2

Teofil, 2 oct. **829 – 842** ian. 20 † În timpul domniei lui **Teofil**, prin anul 838,

Constantinopolul a fost vizitat de solii „rossilor”, adică a rușilor. De aici, ei au plecat spre **Ingelheim**, unde se afla Curtea împăratului apusean **Ludovic cel Pios** (814-840).

³⁷⁷ Nu este nici o greșală, Irina se intitula basilevs, nu basilissa, adică «împărat», nu «împărăteasă»!

Theodora (?-d.867), văduva lui Teofil, Regentă, 21 ian. **842 – 856** martie 15, pentru fiul ei minor, Mihail III (840-867).

Mihail III Bețivul, 21 ian. **842 – 867** sept. 23, din care în minorat, sub regența mamei sale, până la 15 martie 856. Asasinat de Vasile I și acoliții acestuia, după o beție în palatul Sf. Mamas, din afara capitalei. Asasinii au intrat în dormitorul basileului, i-au retezat ambele brațe, după care l-au înjunghiat și înfășurat într-o pătură de la cal, fiind înmormântat a doua zi, fără solemnitate, în afara capitalei, pe malul Bosforului.

co-regenți: **Bardas**, cezar, 862 – 866 mai, unchiul basileului, asasinat de **Symbatios** ginerele său, cooptat de partida lui Vasile I.

Vasile I (813/836-886), întâi magistrul (funcționar), apoi cezar, 26 mai 866–867 sept. 23, apoi uzurpator, avtocrator. În anul 865, Mihail III i-a propus lui Vasile I pe amanta sa ca soție, Eudochia Ingerina. Vasile I a divorțat de prima soție și s-a căsătorit cu Eudochia Ingerina. Mihail III a continuat să trăiască cu Eudochia Ingerina, fără sfială, și după căsătoria acesteia, cu Vasile I. Acesta din urmă a împărțit patul cu Thekla, una din surorile basileului Mihail III, căci două erau călugărițe.

7. Dinastia Macedoneană, 867-1081

p.uz. **Vasile I**, 23 sept. 867 – 886 aug. 29 †, avtocrator, uzurpator de condiție modestă, originar, dintr-o familie săracă, de coloniști armeni, de lângă Adrianopol, începându-și cariera imperială ca și grăjdar al funcționarului imperial Theophilos, care l-a și introdus la palatul imperial, unde a intrat în grațiile lui Mihail III.

Vasile I a murit în urma unui accident la vânătoare. Un cerb l-a luat pe împărat în coarne, agățându-l de curea, l-a târât multă vreme prin pădure, producându-i sângerări interne. Constantin Porphyrogenetul scrie că Vasile I a murit de o „scurgere a stomacului”.³⁷⁸

co-regenți: **Constantin**, 869-879 sept. 3 †, fiul lui Vasile I, cu prima soție;

Leon VI (866-912), fiul lui Vasile I?, cezar, din 870

Alexandru (?-913), fiul lui Vasile I, cezar, curând după

23 nov. 871- 886 aug. 29

Leon VI Filozoful sau Înțeleptul [fiul lui Vasile I], în realitate, fiul nelegitim al lui Mihail III, cu Eudochia Ingerina, 30 aug. **886 – 912** mai 11, căsătorit de patru ori, care va declanșa disputa tetragamică. A murit la 11 mai 912, de o boală a stomacului.

co-regenți: **Alexandru**, fratele lui Leon VI, 29 aug. 871-912 mai 11

Constantin VII (905-959), fiul lui Leon VI, 9 iunie 911- 912 mai 11

³⁷⁸ S. B. DAŠKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, Op.cit., p. 215.

Alexandru, basilevs, avtocrator, 11 mai **912 – 913** iunie 6. **Și-a alungat soția, s-a căsătorit cu una din amantele sale, iar după ce a devenit impotent a venerat zeița Venus, activând și cinstind zodiacul de la Hippodrom. Din nas și din organele sexuale a început să-i curgă sânge, murind pe 6 iunie 913.**

Constantin VII, *prima oară*, 7 iunie **913 – 919** dec. 17, minor, sub regență;

Nicolae I Misticul Patriarh Ecumenic(901-907 și 912-925), în prima fază, șeful regenței pentru Constantin VII, 6 iunie **913 - 914** febr.

Maica **Zoe** Carbonopsima, a patra soție a lui Leon VI, din aprilile 906, Augustă, din apr. 906, mama lui Constantin VII, Regentă, febr. **914 – 919** martie 24. **În toamna anului 919 a încercat să-l otrăvească pe Roman I, dar complotul eșuând, a fost îndepărtată, tunsă în monahism, pentru a doua oară (prima călugărie făcându-o în anul 914, de Nicolae I Misticul) și trimisă în exil, de unde n-a mai revenit.**

p.uz. **Roman I**, Lecapenos, basilevs, uzurpator, 11 dec. **919 – 944** dec. 16, ridicat din pat, dus în insula Prinților și călugărit cu forța de fiii săi cezari, Ștefan și Constantin. Acolo a trăit până la 15 iunie 948, fiind înmormântat la Mănăstirea Myrelaion, unde odihnesc și osemintele împăratului Mauriciu † 602. Lecapenizii Ștefan și Constantin, la 27 ian 945 au fost și ei detronați de Constantin VII și călugăriți cu forța, alungați de la palat și exilați. Un alt fiu al lui Roman I a fost Theophilact, devenit cu mult efort al basileului, Patriarh Ecumenic (933-956) era pasionat doar de cai, nu de problemele bisericești.

co-regenți: **Constantin VII**, 11/12 dec. 919 – 944 dec. 16

Christophoros, 20 mai 921 – 931 aug.

Ștefan, 25 dec. 924 – 945 ian. 27

Constantin, 25 dec. 924 – 945 ian. 27

Constantin VII, *a doua oară*, avtocrator, 16 dec. **944 – 959** nov. 9/15/19, aflându-se la Olimp, la Măn. din Cizic, a fost otrăvit de fiul său **Roman II**, pe care tatăl său l-a iubit în mod deosebit, purtându-i de grijă și ocupându-se de el.

co-regenți: **Ștefan**, 16 dec. 944 – 945 ian. 27

Constantin, 16 dec. 944 – 945 ian. 27

Roman II (939-963), cel mai târziu 945 – 959 nov. 9/15/19

Roman II, 9/15/19 nov. **959 – 963** martie 15. **În primăvara anului 963 s-a îmbolnăvit și a murit. Se presupune că ar fi murit fie din cauza suprasolicitării sexuale a corpului, pentru că ducea o viață ușuratică, fie că ar fi fost otrăvit de soția lui. Fiica lui Ana a devenit soția cneazului de Kiev, Sf. Vladimir (980-1015).**

co-regenți: **Vasile II**, Bulgaroctonul, 22 aprilie 960-963 martie 15

Constantin VIII, 961-963 martie 15

Vasile II (958-1025), Bulgaroctonul, basilevs, 16 martie **963** - august 16

co-regent: **Constantin VIII**, basilevs, (960-1028), 16 martie 963 - august 16

Theophano (după 940-?), văduva lui Roman II, augustă, **Regentă** pentru fiii ei minori Vasile II și Constantin VIII, 16 martie **963** - august 16

p.uz. **Nikephor II** Phokas (912-969), basilevs, uzurpator, aclamat pe 3 iulie, preia puterea la 16 august **963-969** dec. 10. **Curia Romană începe acțiunile de „translatio imperii”, pentru Imperiul Apusean.**

Astfel, Nikephor II a fost primul basilevs, pe care Curia nu l-a mai numit împărat al romanilor, ci „împărat al grecilor”. Germenii schismei din 1054 încep să înmugurească.

Augusta Theophano, văduva lui Roman II a conspirat contra lui Nikiphor II, în noaptea de 10 spre 11 dec. 969, pentru că acesta intenționa să-i castreze pe fiii acesteia, Vasile II și Constantin VIII. Doi soldați ascunși de Theophano, în apartamentul ei din palatul imperial, cu un coș, au urcat soldați și pe Ioan Tzimiskes în palatul imperial, care au intrat în dormitorul lui Nikephor II, batjocorindu-l la început, apoi decapitându-l. Pe loc, soldații au ținut sfat, proclamându-l pe Ioan Tzimiskes împărat. Frații Vasile II și Constantin VIII au rămas cezari co-regenți.

co-regenți: **Vasile II**, 3 iulie/16 aug. 963-969 dec. 10/11

Constantin VIII, 3 iulie/16 aug. 963-969 dec. 10/11

p.uz. **Ioan I** Tzimiskes (925-976), basilevs, uzurpator, 11 dec. **969 – 976** ian. 10 †. În timpul domniei lui Ioan I, în anul 974, Antipapa Bonifaciu VII [Romanul, Francone, VI -? VII 974, prima oară, VIII 984 -? VII 985, a doua oară] a fugit de la Roma, la Constantinopol, luând cu sine și întreaga vistierie papală. Ioan I a murit otrăvit, cu un preparat cu efect lent.

co-regenți: **Vasile II**, 10/11 dec. 969 – 976 ian. 10/11

Constantin VIII, 10/11 dec. 969 – 976 ian. 10/11

*Rebel: **Bardas** Phokas, 971

Vasile II Bulgaroctonul și **Constantin VIII**, avtocratori, împărați asociați, 10/11 ian. **976-1025** dec. 15. În anul 1204, latinii, după ce au cucerit Constantinopolul, au scos osemintele lui Vasile II din mormânt († 15 dec. 1025) și le-au pângărit. În anul 1261, soldații lui Mihail VIII Paleologul au descoperit osemintele lui Vasile II, batjocorite de latini, într-o biserică din Constantinopol, pe jumătate năruită, scheletul având în mâini un cimpoi, cu fluierul acestuia băgat adânc între maxilarele uscate.

*Rebel: **Bardas** Phokas, 15aug. 987-989

Constantin VIII, avtocrator, 16 dec. **1025 – 1028** nov. 11. Neavând urmaș la tron, și-a căsătorit în pripă fiica sa Zoe (de 50 de ani, care mai fusese o dată căsătorită), cu senatorul Romanos Argyros, 60 de ani. La început Roman n-a acceptat nici tronul nici căsătoria cu Zoe, pentru că era deja căsătorit, dar Constantin VIII l-a amenințat cu orbirea. Soția lui Roman III a cedat, acceptând divorțul și călugărindu-se. A doua sau a treia zi după nuntă, Constantin VIII a și murit de bătrânețe – 68 de ani.

p.c. **Roman III**, Argyros (968-1034), basilevs, avtocrator, 12 nov. **1028 – 1034** apr. 11/12 †. A fost otrăvit, cu o otravă cu acțiune lentă, administrată de servitor, cu știrea împărătesei Zoe și a amantului acesteia, Mihail Paphlagonianul, fratele eunucului influent de la Curte, Ioan. Din când în când, Mihai îl mai fricționa pe picioare și pe Roman III, care suferea

de podagră. În ultima fază, Roman III a fost înecat în baie, în mod violent. Patriarhul Alexios Studitul (1025-1043), chemat la palat de împărăteasa Zoe, a cerut explicații, privitoare la moartea și semnele de violență de pe cadavrul lui Roman II, dar a fost liniștit cu 50 de „litre” de aur.

p.c. **Mihail IV**, din Paphlagonia (1005-1041), avtocrator, 11/12 apr. 1034 – 1041 dec. 10.

Zoe s-a căsătorit cu Mihail IV, imediat după uciderea lui Roman III. Au sărbătorit nunta, în timp ce Roman III zăcea încă neînmormântat. Basileul avea trei frați eunuci, foarte lacomi, care erau de mult timp în seveciul Curții: Ioan, Constantin, Gheorghe; al patrulea frate, Nicetas era necastrat și a fost strategul Antiohiei, dar murise înainte de 1034. Mihail IV suferea de epilepsie, încă din copilărie, la care, cu înaintarea în vârstă s-a adăugat și hidropizia. Cu puțin timp înainte de moarte, Mihail IV s-a călugărit. Avea o stimă deosebită față de asceți.

p.ad. **Mihail V**, Kalaphates (?-?), nepotul de soră al lui Mihail IV, adoptat de împărăteasa

Zoe, basilevs, 10 dec. 1041 – 1042 april 21. La încoronare a leșinat, sub povara veșmintelor imperiale grele. Avea un caracter rău, pe Zoe a detronat-o, pe data de 19 aprilie 1042, trimițându-o pe insula Principilor, unde a fost tunsă cu forța în monahism. Detronarea măicuței Zoe și stilul de guvernare tiranic a lui Mihail V, la care adăugăm lipsa de caracter al acestuia, a provocat o răscoală în capitală, pe care Mihail Psellos a calificat-o a doua, ca am ploare, după răscoala Nika, din anul 532. Patriarhul Alexios Studitul a cerut Senatului detronarea lui Mihail V, încoronându-o pe Theodora ca împărăteasă, adusă de la mănăstire, cu o zi înainte de înapoierea lui Zoe, pe 20 aprilie 1042. Răsculații au aclamat-o ca împărăteasă pe măicuța Theodora, sora lui Zoe, porfirogenete, fiicele basileului Constantin VIII. Împăratul și nobilismul Constantin, fratele acestuia au fugit din palatul sacru, refugiindu-se în Mănăstirea Studion. Adăpostindu-se în altarul bisericii, au fost amândoi târați în stradă și orbiți, din ordinul Theodoriei. După 12 iunie, Constantin IX Monomahul l-a exilat pe Mihail V pe insula Chios. Anul morții lui Mihail V, nu-l cunoaștem.

Maica **Zoe** (978-1050), augustă din 1028, avtocrator, 21 apr. – 1042 – iun. 12, † 1050,

împărțind înainte de moarte mari sume de bani săracilor. Psellos scrie că Zoe era o bună cercetătoare în probleme de cosmetică, apartamentul ei dând mai degrabă impresia unui laborator, nu al unei locuințe imperiale. O altă preocupare permanentă a împărătesei era „împreunarea trupească”, scrie Psellos.

co-regentă: Maica **Theodora**, augustă, 21 apr. – 1042 – iun. 12

p.c. **Constantin IX** Monomahul (1000-1055), avtocrator, basilevs, 12 iunie 1042 – 1055

ian. 7 sau 11. La 12 iunie 1042, Zoe de 64 de ani, renunță la călugărie și se căsătorește a treia oară cu Constantin Monomahul de 42 de ani, care și el mai fusese o dată căsătorit, pe care-l face avtocrator. Mai fusese căsătorită cu Roman III și Mihail IV.

Curând după căsătorie, Constantin IX și-a introdus amanta, Maria Skleraina, la palat, dar bătrâna Zoe n-a protestat. Poporul îngrijorat de soarta basiliselor legitime, măicuțele Zoe și Theodora, era revoltat din cauza Mariei și era gata să se răscoale, adunându-se în fața Palatului Sacru sau Imperial, unde striga: „*N-o vrem pe Skleraina împărăteasă, să nu moară din cauza ei măicuțele noastre, porfirogenetele Zoe și Theodora!*”. Poporul nu s-a îndepărtat de la palat, decât atunci când cele două maici porfirogenete au apărut nevătămate la balcon.³⁷⁹ Constantin IX a murit de podagră, la 7 sau 11 ian. 1055.

*Rebeli: Gheorghe Maniakes, 1043 - oct. 1045, Dyrrachion, Durazzo, Durrës, Albania

Ștefan Sebastophoros, după oct. 1045, preajma Thesalonicului

Leon Tornikios, sept. 1047, la Adrianopol s-a proclamat antibasilevs

Maica **Theodora** (?-1056), augustă (1028-1030 și 1042-1050), avtocrator, basilisă, 7 sau 11 ian. 1055 – 1056 aug. 21. A fost ultima reprezentantă a dinastiei Macedonene. Patriarhul Mihail I Cerularie (1043-1058) și liderul militarilor Isaac Comnenul, viitorul împărat (1057-1059), erau în conflict permanent cu Maica Basilisă, sau Avtocratoare. Pe Comnen, Theodora l-a și destituit. Puterea reală în Stat, o deținea Leon Paraspondylos, șeful administrației capitalei. La 31 aug. 1056, Maica Theodora a murit fără urmași, lăsând imperiul în mâinile slabe ale lui Mihail Stratiotikos, marioneta lui Leon Paraspondylos. Theodora era o femeie chibzuită, avară și de o înaltă moralitate, detestând desfrâul. Era opusul sorei ei Zoe, dar talent de guvernare și administrare a Imperiului nu aveau amândouă surorile.

Mihail VI Stratiotikos și Bătrânul (?-1059), avtocrator, basilevs, 21 aug. 1056 – 1057 aug. 31, abdică la cererea lui Mihail I Cerularie și se călugărește, locuind ca un cetățean privat în palatul său din capitală. Înainte de abdicare, încă pe data de 8 iunie 1057, în Paphlagonia, aproape de Sinope, armata și o parte dintre strategii (generali) l-au aclamat basilevs pe Isaac I Comnenul. La 20 august, lângă Niceea, nu departe de Hades, trupele lui Isaac I Comnenul au învins trupele guvernamentale ale lui Mihail VI, pe jumătate nebun. În fața delegației Patriarhului, adică a mitropoliților, care-i cereau paretisis, și-a descălțat încălțările roșii – campagia – în semn de abdicare.

p.uz. **Isaac I** Comnenul (c.1007-1061), avtocrator, uzurpator, 8 iunie aclamat și încoronat la 1 sept. 1057 – 1059 dec. 25. La sfârșitul anului 1059, Isaac I a răcit la vânătoare și, având impresia că va muri, sub influența vicleanului Psellos, a cerut să fie călugărit, după cum procedau mulți basilei înainte de moarte, tunderea în monahism însemnând renunțarea la viața lumească, deci și la tron. Isaac I s-a făcut sănătos și a încercat să preia puterea, dar n-a mai fost posibil, pentru că și colaboratorii lui doreau

³⁷⁹ S. B. DAŠKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, Op.cit., p. 284.

să scape de el. Psellos, după ce l-a convins pe Isaac I să se călugărească, l-a chemat în secret pe fostul cezar Constantin Ducas, care se afla la Edessa, care a și revenit în capitală. Psellos i-a convins pe senatori să-l aleagă pe Ducas împărat, fără să mai aștepte moartea lui Isaac I, care, după 25 dec. a intrat în Mănăstirea sa de metanie, la Studion, unde a și murit la 31 mai 1060 sau 1061.

Constantin X Ducas (c. 1006-1067), avtocrator, basilevs, 25 dec. **1059-1067** mai 21/23 †.

Domnia lui Constantin X a fost o creație a vicleanului cronicar, diplomat, savant și dascăl Psellos. După încoronare însă, Constantin X n-a mai vrut să continue linia politică a lui Psellos. Obiectivul principal al basileului era activitatea judiciară. Fiind un om cult, Constantin X ar fi dorit mai degrabă o carieră intelectuală, decât putere imperială. A murit la Constantinopol, pe data de 21/23 mai 1067.

co-regent: **Mihail VII** Ducas, c. 1060-1067 mai 21/23

Eudokia Dukaina Makrembolitissa, nepoata după mamă a Patriarhului Mihail I Cerularie (c.1028-c.1096), augustă, regentă, soția lui Constantin X, 21/23 mai **1067** dec. 31

co-regenți, fiii Eudokiei și ai lui Constantin X, în același timp: **Mihail VII, Andronikos, Constantin DUCAS**, 21/23 mai 1067 dec. 31

p.c. **Roman IV**, Diogenes (1039-1072), fiul lui Constantin Diogenes, avtocrator, 1 ian.

1068 – 1071 oct. 24, † la 4 aug. 1072 sau 1073. *Un împărat sfânt*. Prin intermediul Patriarhului Ioan VIII Xifilin, generalii armatei au convins-o pe împărăteasă să se căsătorească, peste voia lui Psellos, care nu dorea un nou avtocrator, de teamă să nu-și piardă el influența la Curte. Eudokia l-a ales pe exilatul Roman Diogene, de a cărui frumusețe era fascinată încă de pe timpul complotului acestuia, după moartea lui Constantin X, fiind condamnat la moarte. După o întrevedere cu basilisa, aceasta fascinată de frumusețea lui, i-a schimbat pedeapsa capitală, cu trimiterea în exil, în Capadocia, de unde se trăgea. Roman Diogenes a fost chemat la Curte, unde, împărăteasa văduvă și-a anunțat intenția în ultimul moment, punând Senatul, pe Psellos și pe cezarul Ioan Duca în fața faptului împlinit. Pe 31 decembrie s-a căsătorit cu Roman Diogenes și pe 1 ianuarie, acesta a fost încoronat basilevs, jurând că va urmări interesele copiilor minori ai lui Constantin X. În cursul luptei de la Mantzikert, din Armenia, împăratul a fost boicotat de cezarul Andronikos, de Iosif Tarchaniotes, dezinformat de Nikephor Basilakes etc., acțiunea militară a romeilor încheindu-se cu un eșec, Roman IV a fost făcut prizonier de sultanul selgiucid Alp-Arslan. În această situație, Senatul, sub influența lui Psellos l-a declarat pe Roman IV abdicat, pentru a nu fi obligați să plătească sultanului 100.000 de galbeni, pentru răscumpărarea lui Roman IV. În drum spre capitală, Roman IV a fost orbit, cu un țăruș gros de la cort. De patru ori i s-a împlântat fierul roșu în ochi. Fața lui s-a umflat în mod înfiorător, probabil din cauza septicemiei, la 4 august 1072 sau 1073 murind pe insula Prote. *Un împărat sfânt*.³⁸⁰

³⁸⁰ S. B. DAŠKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, Op.cit., p. 301.

Eudokia Dukaina Makrembolitissa, augustă, regentă, 26 aug. **1071** oct. 24. După ce Roman IV a fost făcut prizonier la selgiucizi, Eudokia a devenit din nou regentă. Pentru că a refuzat să recunoască detronarea lui Roman IV a pierdut și ea tronul, preferând să intre în mănăstire. A fost tunsă în monahism și a mai trăit ca și călugăriță 25 de ani, având preocupări cărturărești. Lucrările ei nu s-au păstrat.

Mihail VII Ducas Parapinakes (1050-c.1090), avtocrator, basilevs, 24 oct. **1071** – **1078** ian. 7 sau aprilie 3. **Domnia lui a fost o catastrofă pentru Imperiu și mai ales pentru capitală și pentru armată. Era eclipsat cu totul de Psellos, cu care se ocupa de compunerea „iambilor”, nu de guvernarea împărăției. De Bobotează, 1078, un grup de senatori și de clerici, adunați în Sf. Sophia, l-a proclamat basilevs pe Nikephor III Botaniates. Împăratul a fugit, fără a opune rezistență, a abdicat și s-a călugărit, ajungând ulterior mitropolit al Efesului.**

*Rebeli, uzurpatori: cezarul **Ioan** Ducas, 1072, fratele lui Constantin X

Nikephor Bryenios, 3 oct. 1077-1078 april

Nikephor Botoneiates, din 10 oct. 1077

p.uz. **Nikephor III** Botoneiates, uzurpator, avtocrator, basilevs, (1001-1081), 7 ian. sau 3 apr. **1078** – **1081** april 1; a sfârșit prin a se călugări cu forța, nefericit fiind numai pentru faptul că nu mai putea consuma carne.

8. Dinastia Comnenilor, 1081-1185

p.uz. **Alexios I** Comnenul (c. 1057-1118), nepotul lui Isaac I Comnenul (**1057-1059**), uzurpator, basilevs, avtocrator, 1 aprilie **1081** – **1118** aug. 15/16; Comneni erau originari din orașelul trac Comne. Era de un curaj uimitor. Spre sfârșitul vieții a suferit de reumatism. În vara anului **1118**, în Hippodrom, în timpul unei solemnități, i-a venit rău, fiind dus în palatul Manganelor, unde a și murit. La căpătâiul muribundului s-a dus și lupta pentru succesiunea la tron. Împărăteasa Irina Ducaina (fiica cezarului Ioan), voia să dea tronul ginerelui acesteia, Nikephor Bryenios, soțul prințesei Ana, marea scriitoare trecând astfel peste fiul împăratului, moștenitorul de drept, **Ioan II**. Împăratul n-a avut o atitudine certă, în această luptă de familie, murind fără să fi desemnat pe nimeni.

co-regenți: **Constantin** Ducas, 1081-c.1090

Ioan Comnenul,? sept. 1092-1118 aug. 15/16

Ioan II Comnenul (13 sept. 1087-1143), Kaloianes, cel Frumos, Caloian, fiul lui Alexios I, avtocrator, basilevs, 16 aug. **1118** – **1143** april 8.

A moștenit toate calitățile pozitive de la tatăl său. Pe sora lui, Anna Comnena, care după un an de domnie, a organizat un complot împotriva lui, pentru a prelua tronul pe seama ei și a lui Nikephor Bryenios, a trimis-o la mănăstire de canon, dar pe soțul acesteia care n-a participat la complot, l-a lăsat să rămână cezar. **Ioan II** a fost un om

foarte pios, corect, integru și deosebit de frumos. În aprilie 1143, fiind la vânătoare de mistreți, lângă orașul Anazarb, recucerit de curând de la turci, a fost rănit de o săgeată otrăvită. Tratamentul a fost fără succes și neavând încredere în medici, care voiau să-i amputeze mâna umflată, a fixat succesiunea la tron, după un discurs în fața comandanților militari. Fiii mai mari, Alexios și Andronikos muriseră, al treilea, Isac nu era considerat apt pentru domnie, Ioan II a trecut peste el, numindu-l succesor pe Manuel, fiul său cel mai mic.

co-regent: **Alexios**, 1119-1142

Manuel I Comnenul (1118-1180), avtocrator, basilevs, 8 april 1143 – 1180 sept. 24.

A fost un militar, diplomat, cărturar și ctitor deosebit, cu o forță fizică ieșită din comun. El a ridicat Imperiul Romaniei la culme, dar tot el i-a și distrus puterea și vigurozitatea. Visul său era să refacă marele Imperiu Roman. Spre sfârșitul vieții însă, după ce a irosit puterea imperiului în războaie, și-a dat seama că de acum nu mai poate fi vorba de renașterea Imperiului Roman, ci de supraviețuirea Imperiului Romeu. Manuel I împărat al ungarilor, croaților, sârbilor, bulgarilor, georgienilor, chazarilor, goților etc., după lupta cu venețienii, de la Myriokephalon, s-a văzut înfrânt. În continuare, adică după anul 1176, nu l-a mai interesat administrarea imperiului și s-a dedat astrologiei. A murit la Constantinopol, la data de 24 septembrie 1180.

co-regent: **Alexios**, 1172-1180 sept. 24

Alexios II Comnenul (1169-1183), avtocrator, basilevs, 24 sept. 1180 – 1183 sept., minor, fiul lui Manuel I, cu a doua soție, Maria de Antiohia. Alexios II n-a primit o educație bună. Opoziția contra regenților Maria și Alexios o reprezentau Maria Comnena, fiica lui Manuel I (de la prima soție) și soțul acesteia, cezarul Raymond de Montferat. După asaltarea Sf. Sophii, la 2 mai, unde se refugiase Maria Comnena și Raymond (ulterior otrăviți amândoi, din ordinul lui Andronic I, după sept. 1183), încă în ziua de Paști, pe 5 aprilie 1182, și după „Baia de sânge de la Constantinopol”, senatul a preluat guvernarea Statului pe o durată de zece luni, simplificând accesul la putere al uzurpatorului Andronic I, vărul lui Manuel I. După preluarea puterii, de către Andronic I, Maria de Antiohia a fost condamnată la moarte, sentința semnând-o fiul minor al acesteia, Alexios II. Părăsit, minor și lipsit de putere, ulterior în septembrie 1183, Alexios II, în mod secret, a fost sugrumat cu o coardă de arc, din ordinul unchiului său, Andronic I, iar corpul i-a fost aruncat în mare.

regenți: **Maria** de Antiohia, mama lui Alexios II și a doua soție a lui Manuel I
Alexios Comnenul, protosebast, nepotul lui Manuel I și amantul
 Mariei de Antiohia

Patriarhul Theodosie (1179-1183)

co-regent: **Andronikos** Comnenul, 16 mai 1182-1183 sept.

p.uz. **Andronikos I** Comnenul (1120-1185), uzurpator, tiran, avtocrator, basilevs, sept. 1183 – 1185 sept. 12., un om extraordinar de capabil, cu bună educație, mai inteligent decât vărul său Manuel I, ulterior a decăzut, devenind tâlhar de drumul mare, pe când rezida în castelul de la Koloneia și seducător al damelor din înalta societate a cruciaților din Antiohia și Ierusalim.

Andronic I a murit așa după cum a și trăit. La 12 septembrie 1185 Isaac II Angelos a preluat puterea printr-o lovitură de stat. Moartea lui Andronic I a fost precedată de un spectacol macabru, barbar și criminal, înscenat din ordinul lui Isaac II Angelos. Capturat după naufragiul corabiei cu care a vrut să fugă, Andronic I a fost adus la Constantinopol, i s-a scos un ochi și i s-a rețezat o mână, după care a fost închis câteva zile, fără apă și hrană. Apoi a fost urcat cu trupul gol pe o cămilă năpârlită și dus în batjocura tuturor la Hippodrom. Pe drum avea fiecare din gloată dreptul să-l lovească. O destrăbălată i-a aruncat în cap o oală cu apă fierbinte. Era împroșcat cu pietre, cu excremente de animale și om. În Hippodrom a fost spânzurat de picioare, iar mercenarii latini îl loveau cu pumnalele în burtă și cu ciomagul peste cap, și își încercau arta loviturii cu sabia, pe trupul încă viu al împăratului. Andronic I a dat dovadă de o rezistență uimitoare, repetând: „Doamne, fie-ți milă! De ce mai frângeți o trestie frântă?”. În urma rănilor și bățăilor, a intrat în agonie, dându-și sufletul.

co-regent: **Alexios II** Comnenul, sept. 1183 c. oct., apoi sugrumat

9. Dinastia Anghelilor, 1185-1204

p.uz. **Isaac II** Angelos (c.1156-1204), uzurpator, avtocrator, basilevs, *prima oară*, 12 sept. 1185-1195 aprilie 8.³⁸¹ Isaac II a fost un om cult dar lipsit de caracter, chiar și pentru stilul bizantin.

Îi plăcea luxul, iar la masă folosea vasele liturgice, „... motivând cu aceea că Dumnezeu și monarhul, chipurile, ar avea totul în comun și cerul nu se va supăra. ,Bucatele de la masa lui erau întocmai ca cele de la masa lui Solomon... și fiecare ospăț al lui era alcătuit din munți de pâine, un regat de animale, o mare de pește și un ocean de vin’ (Choniates, 59, t. II, p. 17 u.).”³⁸² În primăvara anului 1195, în timp ce conducea o expediție împotriva bulgarilor, colaboratorii săi i-au răsculat pe soldați, proclamându-l împărat pe Alexios III. Speriat, Isaac II s-a refugiat într-o mănăstire în Tracia, dar a fost prins de fratele său mai mare, Alexios III, orbit și închis la Constantinopol într-un turn. La 18 august 1203 a reocupat tronul, asistat de fiul său, co-regentul Alexios IV.

³⁸¹ Coincidență de nume, în același an 1185, insula Cipru s-a separat de Imperiu, unde a apărut un “împărat” impostor “Isaac Angelos al Ciprului”, ulterior făcut prizonier de către Richard Inimă de Leu; Cf. S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, Op.cit., p. 338.

³⁸² S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, Op.cit., p. 339.

p.uz. **Alexios III**, Angelos (c.1153-d.1211), uzurpator, basilevs, avtocrator, fratele mai mare al lui Isaac II, 8 apr. **1195-1203** aug. 18; **a abandonat capitala împresurată de cruciați, fugind la Adrianopol, însoțit doar de fiica sa preferată și luând 15 chintale de aur din vistieria imperială. În lupta pentru recăpătarea tronului a fost prins de Theodor I Laskaris de la Niceea, călugărit cu forța și ținut până la moarte într-o mănăstire din Asia Mică.**

Isaac II, Angelos, basilevs, avtocrator, *a doua oară*, orb, 18 iulie 1203 – 1204 ian. 28/29
co-regent: **Alexios IV** (c.1183-1204), fiul lui Isaac II, 18 aug. 1203 – 1204 ian. 28/29, detronat de Alexios V, închis și ucis pe la începutul lunii febr. 1204

*Rebel: **Nikolaos Kanabos**, militar de viță nobilă, 25 ian. 1204 ian 28, trei zile, apoi ucis în mod secret de Alexios V.

p.uz. ***Alexios V**, Dukas Murtzuphlos, (?-1205), protovestiar, înrudit cu Angeli, rebel, uzurpator, basilevs, ianuarie 28/29 **1204** april 13, încoronat la 5 febr., orbit de exbazileul Alexios III, a încercat să fugă în Asia Mică, fiind însă prins de cruciați, care l-au aruncat de pe o coloană înaltă.

Constantin XI, Laskaris (?-1211), încoronat în noaptea de 12 spre 13 april **1204 – 1205 primăvara, a fost împărat în capitală, doar o singură noapte. A reușit să fugă în Orient, unde acționa ca împărat legitim. În primăvara anului 1205, în Philadelphia, el și întreg orașul s-au predat fratelui său Theodoros I Laskaris, după care a abdicat în favoarea acestuia. A murit prin 1211 sau 1212, în timp ce apăra cetatea Lentianon.**³⁸³

³⁸³ Căderea Constantinopolului sau cucerirea acestuia de către latinii cruciadei a IV-a, de la 13 aprilie 1204, a fost o consecință a instabilității politicii interne a Imperiului, cauzată de luptele pentru tron ale împăraților din dinastia Anghelilor (1185-1204).

Marele Oraș al lui Constantin, după ce a rezistat și respins timp de aproape nouă sute de ani, tot felul de atacuri și asedieri ale altor barbari, a fost obligat în anul 1204 să se închine sabiei baronilor aventurieri latini. La 24 iunie 1203, flota cruciată și-a făcut apariția în fața Constantinopolului. Pe data de 17 iulie 1203, baronii cruciați au intrat în Constantinopol, restabilind domnia lui Isaac II Anghelos (1185-1195), orbit de fratele său mai mare Alexios III (1195-1203). La 1 august 1203, a fost încoronat ca asociat la domnie, Alexios IV, fiul lui Isaac II, domnind până la 28 ianuarie 1204, când a fost detronat, arestat și închis în pivnițele Palatului Sacru, de către Alexios V Duca Murtzuphlos, succesorul acestuia. La începutul lunii februarie 1204, Alexios IV Anghelos a fost ucis prin sugrumare, iar tatăl său, orbul Isaac II a murit de spaimă, în timpul uciderii fiului și asociatului său la domnie. Între 28 ianuarie și 4 februarie tronul imperial a fost ocupat de către militarul de neam nobil, Nicolae Kanabos, uns împărat fără asentimentul Patriarhului Ecumenic Ioan X Kamateros (1198-1206). Alexios V Ducas Murtzuphlos, l-a detronat pe Kanabos, făcându-l apoi dispărut și pe data de 5 februarie 1204, Patriarhul Ecumenic l-a uns împărat pe cel dintâi, adică pe Alexios V, ca basileu legitim al romeilor. Alexios V era înrudit cu familia imperială a Anghelilor. Acesta a domnit pînă în seara de 12 aprilie 1202, când, neputînd plăti solda mercenarilor și soldaților din Constantinopol, a părăsit tronul și capitala. În această situație haotică, nobilimea ar fi oferit tronul despoților Constantin Laskaris sau Theodor Laskaris. Se pare însă că Theodor Laskaris nici nu era în Constantinopol, în această perioadă a anului 1204.

Constantin XI a devenit împărat, rezidînd în capitală doar o singură noapte, pentru că a doua zi, pe data de 13 aprilie, în zorii zilei, mercenarii angajați să lupte în oraș contra latinilor, nemuțumiți pentru că nu și-au primit solda de la basileul Alexios V, s-au predat cruciaților.

Cruciații după ce au preluat orașul cu atîta ușurință și fără pierderi, de la mercenari și militarii romei, i-au dat foc. Era al treilea incendiu al Constantinopolului, în decursul celor patru luni, de la începutul anului 1204. În

10. Dinastia de Lascaris și a Paleologilor, la Niceea, 1204-1261

[**Constantin XI**, Laskaris, 1204, avtocrator, basilevs, noaptea de 12 spre 13 april 1204–1205 primăvara, † 1211 sau 1212]

Theodoros I Laskaris (c.1175-1222), ginerele lui Alexios III, proclamat de mulțime împărat, în sf. Sophia, din Constantinopol?, la 13 april [încoronat însă în Sf. Sophia de la Niceea, între 30 martie și 5 april 1208] 1204–1222 începutul anului † [După unii istorici, **Theodoros II Laskaris**, fost despot, din data de 13 aprilie 1204, până la încoronarea din Sf. Sophia de la Niceea, între 30 martie și 5 april 1208, contează doar ca antiîmpărat, pentru că în acest timp mai erau în viață doi împărați legitimi: Alexios III și Alexios IV Murtzuphlos. În cazul acesta putem să numim perioada de timp 1204-1208 un interregnum în cronologia basileilor romei]. Ulterior s-a trecut peste anii de interregnum și chiar cronicarii bizantini atribuie lui Theodoros I Laskaris, 18 ani de domnie, adică perioada de timp dintre 1204-1222, (vezi *Akropolites*, 18, 31).³⁸⁴ Înainte de moarte a stabilit succesiunea la tron, acordându-i ginerelei său, nu fiului minor încă, de la prima soție, de care divorțase, și care, la data aceea se afla în Georgia, cu mama sa.

Ioan III, Dukas Vatatzes (c.1192-1254), ginerele lui Theodoros I, basilevs, avtocrator, începutul anului 1222-1254 oct. 30 sau nov. 3. A murit în palatul imperial din Nymphaion, a doua capitală a Imperiului de la Niceea.

co-regent: **Theodoros II** Laskaris, 1241? – 1254 oct. 30

Theodoros II Laskaris (1221-1258), fiul lui Ioan III Dukas Vatatzes, avtocrator, basilevs, 30 oct. 1254-1258 august 16. Ca împărat și-a luat numele mamei sale, prințesa de Laskaris. Dașkov afirmă că, de la Constantin VII Porphyrogenetul (911-959), tronul n-a mai fost ocupat de un monarh atât de cultivat ca Theodoros II (p. 352).

Ioan IV Dukas Laskaris (1250-c.1305), fiul lui Theodoros II, minor, basilevs, avtocrator, august 1258 - 1261 dec. 1; orbit din ordinul lui Mihail VIII Paleologul, după 15 august 1261, adică după a doua sa încoronare. Patriarhul Arsenie I-a afurisit pe împăratul Mihail VIII, pentru orbirea lui Ioan IV. Orbit, Ioan IV a fost exilat într-un castel întărit din Bithynia. În anul 1272, Ioan IV a fugit la Carol I de Anjou al Siciliei (1266-1282), dar a revenit în Bythinia, unde, Andronic II I-a tratat cu bunăvoință.

ciuda pagubelor provocate de incendiul, din 13 aprilie, tot a mai rămas încă destul de prădat, jefuit și furat în Constantinopol. Trei zile a durat jefuirea orașului Maicii Domnului, de către creștinii latini sau apuseni.

Alexios V a sfârșit la fel de tragic, ca și Alexios IV și Isaak II. După plecarea sa din Constantinopol, Alexios V, împacându-se cu Alexios III (1195-1203), a început unele tratative cu acesta. Alexios III, a simulat o colaborare cu Ducas Murtzuphlos (=Alexios V), vizând chiar și o căsătorie a fiicei lui cu acesta din urmă. În final, Alexios III a dispus ca Alexios V să fie orbit, chiar în timpul unei mese festive, după care, a fost condamnat la moarte pe loc, prin aruncarea de pe o coloană înaltă. După alte surse, orbit de exbazileul Alexios III, uzurpatorul Alexios V a încercat să fugă în Asia Mică, fiind însă prins de cruciați, care l-au aruncat de pe o coloană înaltă. Text luat din lucrarea: Ioan Marin MĂLINĂȘ, **De te voi uita Constantinopol - If I forget you Constantinople!**, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2004, pp. 34-38.

³⁸⁴ Georgius AKROPOLITES, *Opera*, editată de A. Heisenberg, vol. I Historia..., Lipsiae, 1903, vol. II Scripta minora..., Lipsiae, 1903.

După ce a devenit avtocrator, prin anii 1285, l-a și vizitat pe Ioan IV, care i-a confirmat renunțarea la tron.

tutori regenți: **Georgios Muzalon**, ucis la nouă zile de la moartea lui **Theodoros II**, în timpul parastasului de pomenire de la Mănăstirea Sosandra.

Patriarhul Arsenie (1255-1259 și 1261-1265)

Mihail Paleologul, a devenit noul tutore, folosindu-se de ocazie pentru a se încorona basilevs, el și nu Ioan IV. Patriarhul Arsenie a condiționat încoronarea lui **Mihail VIII**, de promisiunea solemnă, ca minorul împărat să fie încoronat la împlinirea majoratului.

p.uz. **Mihail VIII** Paleologul (c. 1224-1282), uzurpator, basilevs, avtocrator, 1 dec., 25 dec. prima încoronare, **1258-1282** dec. 11 [la **15 august 1261**, a doua încoronare]. A murit în Tracia, în cursul unui război cu latinii. Era atât de urât în Constantinopol, încât fiul și urmașul său la tron, **Andronic II**, nici nu i-a făcut înmormântare solemnă. Orbirea lui **Ioan IV** și acceptarea Unirii cu Roma de la Lyon, din **6 iulie 1274**, stilul de guvernare tiran, pierderile de teritorii în Asia Mică etc., au făcut ca **Mihail VIII** să fie extrem de urât de supșii săi.

11. Dinastia Paleologilor, 1261-1453

După tragedia de la 13-16 aprilie 1204, în locul Imperiului Romeu s-au format **șapte State: Imperiul Latin** de Constantinopol (1204-1261), **trei state grecești** [Imperiul de la Niceea (1204-1261) al familiei Laskaris și spre final al Paleologilor, Imperiul de Trapezunt (1204-1461) al Comnenilor, Despotatul de Epir (1204-1337) al Anghelilor], **Despotatul „franc” de Moreea**, din Peloponez, cu capitala la Mistra, al cavalerilor apuseni, Guillaume de Champlitte și Geoffroy de Villehardouin, **Principatul Latin de Ahaia și Adrianopolul**, condus de **Theodor Branas**, cu statut de rege, dependent de Imperiul Latin.

În anul **1261**, romeii au realizat **restaurarea Imperiului**, reocupând Constantinopolul, la data de 25 iulie, unde Mihail al VIII-lea Paleologul (1259-1282) își va face intrarea triumfală și a doua încoronare, la data de 15 august 1261, adică la marele Praznic al Adormirii Maicii Domnului, protectoarea Marii Cetăți a lui Constantin.

p.uz. **Mihail VIII** Paleologul (c. 1224-1282), uzurpator, basilevs, avtocrator, 1 dec., 25 dec., prima încoronare, **1258** – [15 august **1261**, a doua încoronare] – **1282** dec. 11

co-regenți: **Andronic II**, 8 nov. 1272-1282 dec. 11

Mihail IX, curând după iunie 1281-1282 dec. 11

Andronic II Paleologul, cel Bătrân (c.1260-1332), fiul lui Mihail VIII, basilevs, avtocrator, 11 dec. **1282-1328** mai 24, **detronat de Andronic III și călugărit**, trăind în Constantinopol, din ajutorul social al vistieriei imperiale, adică într-o mizerie neagră. A murit la **13 februarie 1332**. În

timpul domniei lui **Andronic II**, **Bizanțul și-a mai câștigat încă un dușman, pe regele Filip cel Frumos al Franței (1285-1314), care și-a propus organizarea unei cruciade împotriva Romaniei. Propunerea a rămas în stadiul de plan, dar în anul 1307, Andronic II a fost excomunicat de Papa Clemente V (1305-1314), din Avignon. Din moment ce Biserica Romană era despărțită de Biserica Ortodoxă, excomunicarea constituia un abuz de putere, pentru că nu avea nici efect canonic, nici justificare.**

co-regenți: **Mihail IX**, fiul lui Andronic II, din 1294, încoronarea la 21 mai 1295-1320 oct. 12 †

Andronic III, din iunie 1321, încoronat la 2 febr. 1325-1328 mai 24 p.uz. **Andronic III** Paleologul, cel Tânăr (1297-1341), fiul lui Mihail IX, nepotul preferat al lui Andronic II, uzurpator, basilevs, avtocrator, 24 mai **1328 – 1341** iunie 15. A irosit în orgii, petreceri și război civil vistieria țării și a distrus sistemul militar și strategic al țării. A creat „Tribunalul universal”, format din patru persoane, cu drept de jurisdicție asupra întregului teritoriu al imperiului: de la împărat, până la ultimul servitor. Existența unei astfel de instituții, în această epocă de absolutism, hazard și dictatură, chiar dacă nu a putut funcționa după normele prevăzute, este un mare pas spre democrație.

Ioan V Paleologul (1332-1391), fiul lui Andronic III, basilevs, avtocrator, 15 iunie [încoronat la 19 nov.], minor, 1341-1391 febr. 16, o domnie îndelungată, cu o poziție destul de ambiguă. Tutori: mama, adică Ana de Savoia, soția lui Andronic III și Ioan Cantacuzino, viitorul împărat. Devenit vasal al sultanului otoman, în anul 1390, Ioan V a participat cu trupele sale, sub conducerea lui Baiazid la asedierea Philadelphiei, ultimului oraș bizantin din Asia Mică. La sfârșitul aceluiași an a terminat de construit două fortificații noi lângă Poarta de Aur a capitalei, folosind ca material de construcție marmura bisericilor ruinate din oraș. Când lucrările s-au încheiat, sultanul i-a poruncit să le dărâme, amenințând Imperiul Romaniei cu război. Ioan V s-a supus și le-a dărâmat.

În urma acestei umiliri, șocul psihic a fost atât de mare, încât a murit la 16 februarie 1391.

co-regent: p.uz. **Ioan VI** Cantacuzino, uzurpator în prima fază, 26 oct. 1341-1347, febr. 8 apoi avtocrator principal

p.uz. **Ioan VI** Cantacuzino (1295-1383), basilevs, împărat principal (între Ioan V și Matei Cantacuzino), avtocrator, 8 febr. **1347-1354** nov. 21, apoi face paretisis, înainte de termenul promis la încoronarea din data de 13 mai 1347, când a declarat că va renunța la diademă după zece ani de domnie, călugărindu-se, monahul Ioasaf, rămâne însă în co-regență, până în ianuarie 1355; Ioan V rămâne doar împărat de drept. A murit la Mistra, la 15 iunie 1383. El a vândut Imperiul Romaniei turcilor, în sensul că apelând la serviciile lor, între alte favoruri, a populat și

împrejurimile capitalei cu coloniști sau mercenari turci. În anul 1354, orașul Gallipoli a fost în întregime colonizat de turci, pe care, emirul Suleyman, fiul lui Orkhan i-a trecut în grabă peste Bosfor, în Europa. S-a încoronat prima oară la Adrianopol, la data de 21 mai 1346, prin Patriarhul Lazăr I al Ierusalimului (?-î.1330? și î.1341-1367) și a doua oară în Constantinopol, în Capela Vlaherne, din Palatul imperial, la data de 13 mai 1347.

p.uz. **Matei** Cantacuzino, fiul lui Ioan VI, al treilea împărat, basilevs (c.1325-1383), mai? [încoronat în april/mai 1354] **1353-1357** fost guvernator la Adrianopol (1352-53). În 1380 i-a urmat fratelui său ca despot de Morea, unde a murit în 1383.

*rebel **antiîmpărat**: p.uz. **Andronic IV** Paleologul (1348-1385), fiul mai mare al lui Ioan V, 12 august, încoronat la 1 oct. **1376 - 1379** iulie 1

Ioan V Paleologul, basileu, avtocrator principal, 1 iulie **1379 – 1391** febr. 16

co-regent: **Manuel II**, fiul lui Ioan VI Cantacuzino, 25 sept 1373-1391 febr. 16

*rebel **antiîmpărat**: p.uz. **Ioan VII** Paleologul, (c.1370-1408), fiul lui Andronic IV, nepotul lui Ioan V, 14 april **1390** sept 14

Manuel II Paleologul (1350-1425), fiul mijlociu al lui Ioan V, basilevs, avtocrator, 16 febr. (încoronarea primăvara), **1391 – 1425** iulie 21. După 23 februarie 1424, adică după semnarea unui tratat de pace cu sultanul, prin care Imperiul plătea turcilor un tribut anual de 30.000 hyperperi, la care se adaugă și concesiile teritoriale, fiind și paralizat, Manuel II s-a retras de la conducerea Statului, predând agenda de guvernare fiului său, Ioan VIII. A murit la 21 iulie 1425.

co-regenți: **Ioan VII** Paleologul, înainte de 10 dec. 1399-1402 sept. 13

Ioan VIII, 19 ian. 1421-1425 iulie 21

Ioan VIII Paleologul (1392-1448), fiul mai mare al lui Manuel II, basilevs, avtocrator, 21 iulie **1425 – 1448** oct 31. A murit de supărare, după ce i s-a comunicat vestea că turcii au învins la Kosovo oastea creștină a lui Iancu de Hunedoara.

Constantin XII Paleologul Dragases (1405-1453), fratele lui Ioan VIII, ultimul basilevs și avtocrator al Romeilor, **încoronat la Mistra, 6 ianuarie 1449 – 1453 mai 29, data cuceririi Constantinopolului de hoardele păgâne otomane, moartea împăratului și sfârșitul Imperiului Romeu, numit în mod impropru „Bizantin”**.³⁸⁵

³⁸⁵ Împăratul Constantin XII, cu câteva mii de luptători, a rămas așadar izolat și singur, în fața dezastrului, care n-a întârziat să se abată asupra Cetății Maicii Domnului. Papa Nicolae V (1447-1455), aștepta căderea Constantinopolului, pentru că o prevăzuse și considera că onoarea lui ar depinde acum de îndeplinirea profeției sale. În plus, Roma Veche îi considera pe greci mincinoși și încăpățânați, din cauza respingerii Unirii Florentine. Suveranii apuseni erau angajați în certurile lor pentru putere.

Monarhii din țările ortodoxe: Muntenia, Moldova, Rusia, Georgia, Serbia, Albania etc., n-au trimis nici aceștia, bani sau soldați, în ajutorul Bizanțului muribund. Chiar și despoții Moreei, Demetrios și Thoma, frați de sânge ai ultimului împărat romeu, și alți membri ai familiei imperiale, priveau evenimentele din ultimii ani, dinainte de 29 mai 1453, cu o indifrență revoltătoare. Locuitorii din Constantinopol, de la lucrătorii zileri și până la nobili erau săraci. Exista însă o categorie de nobli și alți locuitori în oraș, care erau extrem de bogați și zgârșiți, în același timp.

De mai bine de o sută de ani, adică de prin anii 1347, împărații bizantini, cu toată curtea, locuiau în palatul Vlaherne, reședința acestora de refugiu, nu în Palatul Sacru, al purpurei, care era abandonat, devenind nelocuibil, încă de pe timpul războiului civil, din anii 1341-1347 și pentru restaurarea căruia lipseau fondurile necesare.

Singura nădejde a împăratului era, la un moment dat, politica precaută a sultanului Egiptului, care, din interese economice a rămas fidel Curții Imperiale a Paleologilor, privind aprovizionarea cu grâne și alte alimente a Constantinopolului.

Constantin al XII-lea Paleologul Dragases, al treilea fiu al lui Manuel II (1391-1425) și al împărătesei Elena Dragases, prințesă de origine sârbă, s-a născut în Tracia, nu în purpură, adică în Palatul Sacru sau Imperial, din Constantinopol, la data de 8 februarie 1405 și a murit în dimineața zilei de 29 mai 1453. Ca împărat, a domnit din 6 ianuarie 1449. A fost urmașul la tron al fratelui său Ioan VIII Paleologul (1425-1448), cel de-al doilea fiind asociat la domnie al lui Manuel al II-lea, încă din anul 1425. Constantin XII a mai guvernat Imperiul, din data de 24 noiembrie 1437 și până la 1 februarie [- sau în martie] 1440, pe timpul când Ioan al VIII-lea a lipsit din Constantinopol, pentru că prezida delegația Ortodoxă, la sesiunile Sinodului unionist de la Ferrara-Florența, și ale cărui Decizii au fost semnate pe data de 6 iulie 1439: „**Laetantur caeli**”.

Manuel al II-lea a avut șase fii: Ioan, Theodor, Andronic, Constantin, Thoma, Demetrios. Theodor a murit în anul 1438, ca despot al Moreei. Andronic [monahul Isidor], care se călugărise, a murit înainte de această dată. Demetrios era stăpânul domeniului imperial Selymoria, iar Thoma (1432-1460), împreună cu Constantin (1432-1448), erau până la 6 ianuarie 1449, despoți ai Moreei, cu capitala la Mistra. După 6 ianuarie 1449, Demetrios (1449-1460) i-a urmat lui Constantin XII, în funcția de despot al Moreei, guvernând acolo, împreună cu fratele lor Thoma, până în anul 1460, când Mistra și întreg Despotatul au fost cucerite de turci.

Turbulentul Demetrios intenționa el să ocupe tronul imperial, însă împărăteasa-mamă, guvernul, senatul, soldații, clerul și poporul erau în mod unanim de partea lui Constantin. Protovestiarul sau șambelanul Curții Imperiale, Georgios Sphrantzes a fost trimis la curtea Sultanului Murad II, din Adrianopol, pentru a obține confirmarea de succesiune la tron a lui Constantin, pe care monarhul turc i-a și dat-o. Ultimul împărat romeu nu strălucea prin cultura sa, era însă impulsiv, bun militar, avea o minte limpede, cu darul de-a convinge pe cei cu care stătea de vorbă, era onest și iradia o deosebită noblețe sufletească. A fost uns împărat de Arătarea Domnului sau Bobotează, în Catedrala Sfânta Sophia din Mistra, la data de 6 ianuarie 1449, de către Mitropolitul aceluia oraș, nu în Constantinopol. În scopul încoronării la Mistra, a fost adusă acolo și coroana imperială de la Constantinopol. La urcarea pe tron, Constantin al XII-lea era încă necăsătorit, iar Sphrantzes, curând după încoronare, a fost trimis în pește, în numele basileului, în Georgia și Trapezunt. Alegerea lui Sphrantzes se fixase asupra unei prințese georgiene. În Trapezunt, Sphrantzes a aflat de moartea Sultanului Murad II, întâmplată la 3 februarie 1451. În acel moment, planul de căsătorie al împăratului, Sphrantzes a voit să-l schimbe, renunțând la prințesa creștină georgiană, în favoarea Sultanei Mara sau Maria, una din soțiile din haremul lui Murad II. După moartea acestuia, Mehmed II i-a permis Doamnei Mara, o prințesă creștină ortodoxă sârbă, să se întoarcă la părinții ei, încărcată de multe daruri și bani. A sfârșit prin a se călugări, iar după căderea Constantinopolului a revenit la curtea lui Mehmed II. Împăratul Constantin XII a murit fără să mai ajungă să-și aducă la Curte mireasa georgiană, pentru că varianta cu sultana Mara a fost respinsă de colaboratorii și familia imperială, iar evenimentele politice, legate de asediul Constantinopolului, s-au precipitat.

La urcarea pe tron a lui Constantin al XII-lea, Imperiul Romeilor consta doar din capitală – Constantinopol – cu suburbiile și împrejurimile acesteia, câteva insule în Marea Egee și Despotatul de Morea.

Populația Constantinopolului scăzuse de 10-12 ori, în oraș se mai aflau doar 35-50 de mii de locuitori. Aprovizionarea Capitalei devenise din ce în ce mai dificilă, iar populația sărăcise în mod îngrijorător. Doar sultanul Egiptului rămăsese un liferant fidel romeilor. Comerțul se afla în mâinile italienilor. În anul 1449 și mult mai înainte chiar, grecii erau nu numai slăbiți, ci mai ales foarte dezbinați, împărțiți fiind în trei partide: **ortodoxă, latinofilă și turcofilă.**

Din partida ortodoxă făceau parte Marele Logofăt sau prim-ministru, Mega Ducele Lucas Notaras, înrudit cu familia imperială, monahul Ghennadie Scolarios (Patriarhul Ecumenic de mai târziu), Georgios Sphrantzes, Laonic Chalcocondil etc. Aceștia erau adepții păstrării credinței Ortodoxe „nealterată de înnoirile latinilor”, în detrimentul Statului. Partida ortodoxă nu avea nici un program, ci doar sloganuri. Printre adepții acestei grupări unii se mai amăgeau cu convingerea că Constantinopolul ar mai fi încă un „imperiu [=o putere] mondial”.

Sultanul Mehmed II „... își îndeplini o datorie sfântă oferindu-le ‚ghiaurilor’ alegerea între circumciziune, tribut, sau moarte”.³⁸⁶

Împărați Romani de Apus, 395-476, rezidenți în Ravenna³⁸⁷

Honorius (August, din 23 ian 393), Împărat, 17 ian. **395 – 423** aug. 15

***Constantius III**, **407 – 411** sept. 18

***Attalus**, 409 – 415

Constantius III, co-regent, 8 febr. **421 – 421** sept. 21

Iohannes, dec. **423 – 425** mai, nerecunoscut în Orient

Valentinianus III, 23 oct. **425 – 455** mai 31

***Petronius Maximus**, 17 martie **455 – 455** mai 31

Avitus, 9 iulie **455 – 456** oct. 17

Maiorianus (Cezar, din 1 apr. 457), 28 dec. **457 – 461** aug. 2

Livius Severus, 19 nov. 461 – 465 nov. 14

Anthemius (Cezar, 25 martie 467), 12 april **467 – 472** iulie 11

***Olybrius**, april 472 – 472 iun. 24

Glycerius, 3 martie **473 – 474** iunie 24

Iulius Nepos, 19 sau 24 iunie **474 – 475** august 28

Romulus Augustus sau Augustulus, fiul patriciului Orestes, 31 oct. **475-476** august 23³⁸⁸

În partida latinofilă, pot fi incluși clerul „unionist” sau „azimit”, adică partizanii deciziilor florentine, din care făcea parte însăși familia imperială, apoi Patriarhul Ecumenic Grigorie III Mammas, nobilul Ducas Cronicarul, precum și oamenii de afaceri, care erau în legătură cu apusenii etc. Aceștia doreau salvarea Statului bizantin, în detrimentul Ortodoxiei pure, adică prin supunerea față de Papă.

Din partida turcofilă făceau parte mai ales negustorii greci, din Imperiu, care, de convingere religioasă erau ortodocși, dar care, nemulțumiți fiind, pentru că nu-și puteau desfășura activitatea și afacerile, așa cum ar fi dorit, din cauza catolicilor și a sistemului de ghetou al acestora, erau de părere că numai turcii ar putea să-i izgonească pe catolici din țară și să reinstaureze „ordinea”.

Sfârșitul Imperiului, căderea capitalei și moartea ultimului basileu romeu, sunt elemente finale de scenariu dramatic indestructibile și de efect în lanț. În vâltoarea luptelor de stradă, împăratul s-a comportat nu numai ca un general și fidel idealului de apărare a capitalei sale, până la sacrificiul suprem, dar mai ales ca și creștin, nu ar fi dorit să cadă viu în mâinile păgânului Sultan. Nu voia să-i dea lui Mehmed al II-lea această satisfacție, și în disperarea lui, ultimul basileu romeu și-a aruncat mantia de purpură strigând: „Nu se găsește un creștin să-mi taie capul?”. Murind Constantin al XII-lea, luptele de apărare n-au mai putut fi dirijate în mod organizat, finalul fiind căderea Constantinopolului, după 53 de zile de rezistență eroică. De acum, nobilii și bogații din Constantinopol, care s-au zgârcit să contribuie în mod solidar, cu banii și cu averile pe care le aveau, la cheltuielile împăratului, pentru angajarea de mercenari și susținerea războiului de apărare, rezervându-le pentru turci, dacă mai rămâneau în viață, dezgropându-și comorile sau scoțându-le de prin ascunzători, puteau sau trebuiau să-și răscumpere cu ele libertatea. În cele trei zile de pradă, Mehmed al II-lea, el și armata sa, au făcut 60.000 de robi în Constantinopol. După rânduielele musulmane, o cetate sau un oraș creștin, care opune rezistență și nu se predă, la somația făcută de păgâni, după ce creștinii au fost învinși, își pierd statutul de oameni liberi, devenind robi sau sclavi ai învingătorului, a cărui religie trebuie și să o accepte. Dacă au bani pentru a-și răscumpăra libertatea și dreptul de-a rămâne creștini, precum și dacă stăpânul lor acceptă să le redea, atunci au șansa să scape din robie, după cum s-a și întâmplat cu mulți creștini, după 29 mai 1453. **Sultanul Mehmed II „... își îndeplini o datorie sfântă oferindu-le ‚ghiaurilor’ alegerea între circumciziune, tribut, sau moarte”.** Text luat din lucrarea: Ioan Marin MĂLINĂȘ, **De te voi uita Constantinopol - If I forget you Constantinople!**, Editura Sedan, Cluj-Napoca, 2004, pp. 80-88.

³⁸⁶ Text luat din I. M. MĂLINĂȘ, **De te voi uita Constantinopol!**, Op. cit., pp. 80-88

³⁸⁷ V. GRUMEL, *Traité d' études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, p. 356.

³⁸⁸ După împăratul Valentinian III, Curtea Imperială din Orient nu i-a recunoscut decât pe împărații Anthemius și Iulius Nepos.

Sic transit gloria mundi!

Romulus a fost detronat de Odoacru, căpetenia herulilor, care a trimis insignele imperiale la Constantinopol, în semn de respect față de puterea imperială. Drept recompensă pentru actul său de fidelitate, Împăratul Zenon l-a numit pe Odoacru **magister militum per Italiam**.

Din acest moment, împărații romani de răsărit, din Constantinopol apar în ochii contemporanilor drept singurii succesori și moștenitori legitimi ai tradițiilor politice a cezarilor romani, fiind și rămânând unicul imperiu creștin.³⁸⁹

Împărați Latini de Constantinopol, 1204-1261³⁹⁰**Rezidențiali:**

Balduin I sau Baudouin I de Hainaut, conte de Flandra, 1204 – 1205

Henri de Hainaut, fratele său, 1206 – 1216

Pierre de Courtenay, 1217

Yolande, văduva lui Pierre, împărăteasă, 1217 – 1219

Conon de Béthune, regent, 1219 – 1220

Jean Colonna, cardinal de Sainte-Praxède, regent, 1220

Robert de Courtenay, 1221 – 1228

Maria, sora lui Robert, văduva lui Teodor Lascaris, regentă, 1228

Narjot de Toucy, *prima oară*, cezar și regent, 1228 – 1231

Jean de Brienne, rege al Ierusalimului, împărat, 1231 – 1237

Anseau de Cayeux, regent, 1237 – 1238

Narjot de Toucy, *a doua oară*, regent, 1238 – 1240

Balduin II sau Baudouin II, de Courtenay, 1240 – 1261

25 iulie 1261, romeii recuceresc Constantinopolul

15 august 1261, intrarea triumfală a împăratului Mihail VIII Paleologul în Constantinopol

titulari:

Balduin II sau Baudouin II, de Courtenay, 1261 – 1273

Filip I de Courtenay, 1273 – 1283

Ecaterina I de Courtenay, 1283 – 1307

Ecaterina II, de Valois, 1308 – 1346

Filip II (I-ul d'Anjou-Tarente), prin căsătoria cu Ecaterina II de Valois, 1313 – 1331

.....

Robert II d'Anjou-Tarente, 1346 – 1364

Filip III, d'Anjou-Tarente, 1364 – 1373

Iacob de Baux, 1373 – 1384

Ludovic II, d'Anjou, 1384 – 1387

³⁸⁹ Stelian BREZEANU, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, pp.20-21.

³⁹⁰ V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, p. 403.

Despoți și împărați greci ai Tesalonicului³⁹¹

Teodor Anghelos, Comnenul, Dukas, Despot de Epir, 1215? – 1224

Împărat al Tesalonicului, 1224 – 1230

Manuel, fratele celui precedent, Despot al Epirului și Tesalonicului, 1230 – 1237/1238

Ioan, fiul lui Teodor, Despot, c. 1238 – 1244

Dimitrie, fratele lui Ioan, Despot, 1244 – 1246

În anul 1246, Despotatul Tesalonicului a fost integrat sau reunit cu Imperiul Romeu de la Niceea.

Despoți greci ai Epirului³⁹²

Mihail I, Anghel, Comnenul, Dukas, 1205? – 1215?

Teodor, fratele lui Mihail I, Despot al Epirului, 1215? – 1224,

1224, intrarea în Thesalonik și încoronarea ca împărat al Tesalonicului, 1224-1230

Manuel, fratele lui Teodor și Mihail I, Despot, 1230 – 1236?

Mihail II, fiul lui Mihail I, Despot, 1236? – 1271?

Nichifor I, fiul lui Mihail II, (1266), 1271 – 1296

Toma, fiul lui Nichifor, 1296? – 1318

Duci de Neopatras, din Familia Anghelilor³⁹³

Ioan I, Anghelos, Duce de Neopatras, 1271 – 1295

Constantin Anghelos, 1295 – 1303

Ioan II, Anghelos, 1303 – 1318

1318, Ducatul trece la Ducatul de Athena

Despotatul Grec de Moreea (Mistra)³⁹⁴

I. Sub Cantacuzini

Manuel Cantacuzino, fiul lui Ioan VI, 1348 – 1380

Matei Cantacuzino, fratele celui precedent, 1380 – 1383

Dimitrie Cantacuzino, fiul lui Matei, 1383

³⁹¹ V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, p. 372.

³⁹² V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, p. 373.

³⁹³ V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, p. 373.

³⁹⁴ V. GRUMEL, *Traité d'études byzantines. I., La Chronologie*, Paris, 1958, p. 373.

II. Sub Paleologi

Teodor I, fiul mai tânăr al împăratului Ioan V și al Elenei Cantacuzino, 1383 – 1407

Teodor II, fiul lui Manuel II Paleologul, 1407 – 1443

guvernează singur, 1407 - 1443

împreună cu frații săi Constantin și Toma, 1428 – 1443

Constantin și Toma, Paleologi, frați, 1443 – 1449

Constantin, 1449 – 1453, împărat

Toma și Dimitrie, Paleologi, frați, 1449 – 1460

1460, Mistra este cucerită de turci.

IMPERIUL TREBISONDEI sau „translatio imperii” (1204-1461)³⁹⁵

Trapesus, Trapezous, Trebisonda, **Trebizonda**, Trapezount, **Trapesunt** [cu numele turcesc TRABZON, din 1461], o așezare străveche, pe coasta de nord-est a Mării Negre, din Asia Mică, respectiv Turcia de azi.

Dinastia Comnenilor,

1. la Constantinopol

Isac I , Comnenul	1057 – 1059
Alexios I, Comnenul , întemeietorul dinastiei	1081 – 1118
Ioan II , Comnenul	1118 – 1143
Manuel I , Comnenul	1143 – 1180
Alexios II , Comnenul	1180 – 1183
Andronic I , Comnenul	1183 – 1185

la Trebisonda și Sinope

Fondatori: regina Tamar a Georgiei (1184-1212), Alexios I al Trebisondei (1204-1222)
[și David, Principe de Sinope (1204-1214)]

2. Principatul de Sinope [turcește Sinop]³⁹⁶

David , Comnen	1204 - †1214
-----------------------	---------------------

3. la Trebisonda

Aprilie 1204 – 15 August 1461³⁹⁷

Alexios I , „Mare Comnen”, „Basileu al Romeilor”	1204 – 1222
Andronikos I , Ghidos, ginerele lui Alexios I	1222 – 1235
Ioan I , Axuchos, fiul mai mare a lui Alexios I	1235 – 1238

³⁹⁵ Termen evolut din figura de stil, utilizată de Sf. Ieronim (347-420), „regna transferre”, cu bază sau origine biblică, vezi: Daniel 2, 21; Înțel. lui Isus, fiul lui Sirah, 10,8.

³⁹⁶ Nordul Turciei, port la Marea Neagră, la fel ca și Trebisonda.

³⁹⁷ După Max **WILBERG**, **Regenten-Tabellen**, Weltbild Verlag, Augsburg, 1995², Reprint, p. 11 [ediția princeps, Frankfurt/Oder, 1906¹]. Mai vezi și Karl **KRUMBACHER**, **Geschichte der byzantinischen Literatur**, von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527-1453), vol. II, 1897, pp.1049-1051.

Manuel I, Luptătorul, Militarul	1238 – 1263
Andronik II,	1263 – 1266
Gheorghe,	1266 – 1280
Ioan II, „împărat al Orientului, Iberiei și al țării de dincolo de mare”, din 1282-pace cu Paleologii	1280 – 1297
Alexios II,	1297 – 1230
Andronik III,	1330 – 1332
Manuel II, minor,	1332
Vasile,	1332 – 1340
Irina, văduva lui Vasile	1340 - 1341
Ana,	1341 – 1342
Ioan III,	1342 – 1344, († 1361)
Mihai,	(1341) 1344 – 1349
Alexios III, 1349, încă minor	1349 – 1390
Manuel III, fiul lui Alexios III	1390 – 1417
Alexios IV, ucis de Ioan IV	1417 – 1447
Ioan IV, fiul lui Alexios IV	1447 – 1458
David, fratele lui Ioan IV³⁹⁸	1458 – 1461, († 1466)

Bibliografie selectivă pentru Imperiul din Trebizonda

- [Catalog] *Treasures of Mount Athos*, B' Edition, *Catalogue* of the Exhibition..., Athanasios A. KARAKATSANIS, Managing Editor, Thesaloniki, 1997, 695 p., † il., pl., icoane, miniaturi etc.[mai mulți colaboratori].
- Nicoară BELDICEANU, *Le monde ottoman des Balkans (1402-1566), Institutions, société, économie*, Variorum Reprints, London, 1976.
- Nicoară BELDICEANU, *Le timar dans l'État ottoman (début XIVe - début XVIe siècle)*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1980, 122 p.
- Nicoară BELDICEANU, *Recherche sur la ville ottomane au XV-e siècle. Étude et actes*, de..., Librairie d'Amérique et d'Orient, Adrien Maisonneuve, Paris, 1973, 466 p. [Bibliothèque Archéologique et Historique de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul, XXV].
- Nicoară BELDICEANU și P. Ș. NĂSTUREL, *Biens du Monastère Sainte-Sophie de Trebizonde dans plusieurs bandons du pays à la charnière de la conquête (1461)*, în *Byzantion*, Bruxelles, Tome LX, 1990, p. 25-89.
- Josef BERNHART, *Der VATIKAN als Weltmacht. Geschichte und Gestalt des Papsttum*, Paul List Verlag Leipzig, 1930, 449 p., incl. **Listele cronologice a Papilor**, p. 442-443.

³⁹⁸ Stelian BREZEANU, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p.255; *Istoria lumii în date...*, Op. cit., mai mulți colab. Sub conducerea lui Andrei OȚETEȚA, Edit. Encicl. Română, București, 1972, pp. 81-84. Verlag, Stuttgart și Zürich, 1988, 231 p., incl. 209 il. și pl. [Antike Kunst im Vorderen Orient].
Max WILBERG, *Regenten-Tabellen*, Weltbild Verlag, Augsburg, 1995², Reprint, 336 p. [ediția princeps, Frankfurt/Oder, 1906⁴].

- Teodor **BODOGAE**, *Din Istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani, Considerațiuni istorice în legătură cu Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, 156 p. [Seria Didactică, Nr. 13].
- Teodor **BODOGAE**, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, [„Nici un alt popor pravoslavnic nu a făcut atâta bine pentru Athos, cât au făcut Români” (Porfir Uspenskij, *Afon*, III, 3, p. 334), Sibiu, 1940, 353 p. [Seria Didactică, Nr. 11].
- Jean **DARROUZÈS** A.A., *Épistoliers Byzantins du X-e siècle*, éditées par..., Inst. Franc., d'Étud., Byz., Paris, 1960, 430. [A. O. Chr., 6].
- Jean **DARROUZÈS**, *Documents inédits d'Écclesiologie byzantine*, Textes édités, traduits et annotés par..., Inst. Franc. d'Étud. Byz., Paris, 1966, 442 p.
- Jean **DARROUZÈS**, *Recherches sur les ΟΦΦΙΚΙΑ de l'Église Byzantine*, par..., Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1970, 618 p. [Archives de l'Orient Chrétien, 11].
- Jean **DARROUZÈS**, *Le registre Synodal du Patriarcat Byzantin au XIV-e siècle. Étude paleographique et diplomatique*, par..., Inst. Franc. d'Étud. Byz., Paris, 1971 [A.O.Chr., 12].
- Jean **DARROUZÈS** A.A., *Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae. Texte critique, introduction et notes*, par..., Inst. Franc. d'Études Byz., Paris, 1981, 521 p. [Géographie Ecclésiastique de l'Empire Byzantin, Tome I].
- Jean **DARROUZÈS** et Albert **FAILLER**, *Tables générales des Échos d'Orient (1887-1942)*, Inst. Franc. d'Étud. Byz., Paris, 1986, 392 p.
- S. B. **DAŠKOV**, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, 508 p.
- George **FINLAY**, *Die Geschichte Griechenlands von seiner Eroberung durch die Kreuzfahrer bis zur Besitznahme durch die Türken, und des Kaiserthums Trapezunt, 1204-1461*, aus dem Englischen übersetzt von Carl B. REICHING, Tübingen, 1853, Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung, 474 p.
- Fontes Historiae Daco-Romanae, IV, Scriitori și acte bizantine secolele IV-XV*, publicate de Haralambie MIHĂESCU, Radu LĂZĂRESCU, Nicolae-Șerban TANAȘOCA, Tudor TEOTEIOI, Editura Academiei Române, București, 1982.
- Fontes Trapezuntini I*, ed. A. Papadopulos-Kerameus, Adolf M. Hakkert, Éditeur, Amsterdam, 1965², XV+176 p. [*Сборник источниковъ по исторіи Трапезундской Имперіи, издаль...., St Pétersbourg, 1897¹*], Réimpression anastatique de l'Édition St. Pétersbourg, 1897.
- Edward **GIBBON**, *The decline and fall of the Roman Empire*, by..., An Abridgement by D. M. LOW, 1960, Book Club Associates, London, 924 p.+hartă.
- Edward **GIBBON**, *Istoria declinului și a prăbușirii imperiului roman, Antologie*, traducere și prefață de Dan HURMUZESCU, vol. I-III, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1976.
- Christian **HANNICK**, *Studien zu den griechischen und slavischen liturgischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, Wien, 1972, 175 p. [Byzantina Vindobonensia, Bd. VI].
- Gerhard **HERM**, *Strahlend in Purpur und Gold, Das heilige Reich von Konstantinopel*, Econ Verlag, Düsseldorf, Wien, 1979, 379 p.+il.
- HÖFISCHE KULTUR IN SÜDOSTEUROPA**. Bericht der Kolloquien der Südosteuropa – Kommission 1988 bis 1990, Herausgegeben von Reinhard LAUER und Hans Georg MAJER, Mit 60 Abbildungen, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1994, 430 p.
- Walter **HOTZ**, *Byzanz, Konstantinopel, Istanbul*, Handbuch der Kunstdenkmäler, Deutscher Kunstverlag, 1978, München, 207 p. + hărți și 140 il.
- Herbert **HUNGER**, Viena, *Reich der neuen Mitte. Der christliche Geist der byzantinischen Kultur*, Verlag Styria Graz, Wien, Köln, 1965, 472 p. + 29 pl.

- Raymond **JANIN**, *Constantinople Byzantine*, Développement urbain et répertoire topographique, Deuxième édition, Institut Français d'Études byzantines, Paris, 1964, 542 p. [Archives de L'Orient Chrétien, 4 A].
- Raymond **JANIN**, *La géographie ecclésiastique de l'Empire Byzantin*, Première partie, **Le Siège de Constantinople et le Patriarcat Oecumenique**, Tome III, **Les Églises et les Monastères**, par..., deuxième édition, Paris, 1969, 605 p. Publié avec le concours du Centre de la Recherche Scientifique [Publications de l'Institut Français d'Études Byzantines].
- Raymond **JANIN+ A.A.**, *Les Églises et les Monastères des grands centres byzantins* (Bithynie, Hellespont, Latros, Galèsios, Trébizonde, Athènes, Thessalonique), par..., Publié avec le concours du Centre National de la recherche Scientifique, Paris, 1975, 492 p. [Géographie Ecclesiastique de l'Empire Byzantin].
- Raymond **JANIN**, *Musulmans malgré eux. Les stavriotes*, în *Échos d'Orient*, Paris, Tom 15, 1912, p. 495-505.
- Emile **JANSSENS**, *Trébizonde en Colchide*, Presses Universitaires de Bruxelles, 1969, 271 p. + XXXII pl. și 2 hărți [Université libre de Bruxelles, Travaux de la Faculté de Philosophie et Lettres, XL].
- Hubert **JEDIN**, *Handbuch der Kirchengeschichte*, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30 - sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999□, [1962¹, 1965², 1985³].
- Dr. Johann Heinrich **KRAUSE**, *Die Eroberung von Constantinopel im dreizehnten und fünfzehnten Jahrhundert durch die Kreuzfahrer, durch die nicäischen Griechen und durch die Türken*, nach byzantinischen, fränkischen, türkischen Quellen und Berichten dargestellt, von....., Neudruck der Ausgabe Halle 1870, Zeller Verlag, Osnabrück, 1987, 228 p.
- Karl **KRUMBACHER**, *Geschichte der byzantinischen Literatur, von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527-1453)*, vol. I-II, 1897, Burt Franklin Bibliographical Series XIII, New York 25, N.Y.
- Lexikon des Mittelalters*, VIII, Lexma Verlag, München, 1997 [serie].
- Ioan Marin **MĂLINAȘ**, *Regeste și registre de la Constantinopol și Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul Vasile I și la împăratul Ioniță Caloian din Târnovo*. Unirea Bisericească a lui Ioniță Caloian, din anul 1203 și încoronarea acestuia la 1204, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, 263 p.
- Ioan Marin **MĂLINAȘ**, *La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuș*, Reflexii istorice și liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775, Editura „Mihai Eminescu”, Oradea, 1997, 195 p.+148 f. Facsimil, il., hărți, pl., planuri.
- Ioan Marin **MĂLINAȘ**, *Florilegium studiorum*, Studii de istorie bisericească a românilor, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002, 136 p.
- A. D. **MORDTMANN**, *Belagerung CONSTANTINOPELS durch die Türken im Jahre 1453*, Nach den Originalquellen bearbeitet von....., Neudruck der Ausgabe Stuttgart und Augsburg 1858, Biblio Verlag, Osnabrück, 1987, 147 p. + planul (harta) orașului Constantinopol, la 1453-reconstituire.
- Georg **OSTROGORSKI**, *Geschichte des byzantinischen Staates*, Verlag C.H. Beck, München, 1963, 569 p.
- A. **PAPADOPULOS-Kerameus**, ed., *Fontes Trapezuntini I*, Adolf M. Hakkert, Éditeur, Amsterdam, 1965², XV+176 p
- Michaelis **LE QUIEN**, *Oriens Christianus. I., Patriarchatus Constantinopolitanus*, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck - u. Verlagsanstalt.

- DA ROMA ALLA TERZA ROMA, Documenti e studi**, DOCUMENTI – I, Roma-Mosca, 1989, *L'idea di Roma a Mosca secoli XV-XVI, Fonti per la storia del pensiero sociale russo*, Roma, Herder Editrice e Libreria, 1989, 449 p.
- Peter **SCHREINER**, *Neue höfische Zentren im Byzantinischen reich. Die Kultur des trapezuntischen Kaiserhofes und der Despotenhöfe*, în volumul **HÖFISCHE KULTUR IN SÜDOSTEUROPA**. Bericht der Kolloquien der Südosteuropa – Kommission 1988 bis 1990, Herausgegeben von Reinhard **LAUER** und Hans Georg **MAJER**, Mit 60 Abbildungen, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1994, p. 42-55.
- Henri **STIERLIN**, *Byzantinischer Orient. Von Konstantinopel bis Armenien und von Syrien bis Äthiopien*, von..., Photos von Anne und Henri Stierlin, Belser
- Stelian **BREZEANU**, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p.255;
Istoria lumii în date..., Op. cit., mai mulți colab. Sub conducerea lui Andrei **OȚETEĂ**, Edit. Encicl. Română, București, 1972, p. 81-84.

II. Expansiunea Arabă în Orientul Creștino-Ortodox

Mahomed, c.*570 - †632, întemeitorul Islamului. De prin anul **610** el a început să predice noua religie: **Coranul** este cartea fundamentală și sfântă a musulmanilor.³⁹⁹ În anul **653**, adică 21 de ani după moartea lui Mohamed, **Sa'id ibn Thabit** a redactat versiunea oficială a Coranului. Această versiune de redacție târzie a Coranului, poartă amprenta luptelor cu creștinii din Orient, cu pretențiile universaliste ale religiei islamice, dominate de ură și tendințe de dizolvare a Creștinismului, prin absorbirea, convertirea de bună voie sau cu forța la Islam. În anul 622 are loc **Hegira**, adică fuga lui Mahomed de la Mecca, la Medina: începutul „erei musulmane”. Câteva ani mai târziu, la 630, Mahomed a cucerit Mecca, care devine primul centru religios al musulmanilor. Al doilea centru este Medina, al treilea a devenit Ierusalimul și a patra moschee după Mecca, a fost Basilica Patriarhală Sfânta Sophia din Constantinopol, din 30 mai 1453, până în anul 1934.

Califi, succesori imediați ai Profetului Mahomed, Rașidun, 632-661

Abdallah Abu Bekr, primul Calif, **632-634**, care învinge răsculații triburilor de beduini din Arabia, din jurul centrelor Mecca și Medina. În anul 633 a condus prima ofensivă musulmană împotriva provinciilor bizantine din Orient.

Omar (Umar) ibn al-Khattab, Calif, **634-644** nov. 3, a lărgit considerabil granițele noului Imperiu arabo-musulman în ascensiune. 635-640, Omar a cucerit Siria și Palestina. Prin bătălia de la Yarmuk, de la 20 august 636, Califul Omar câștigă o victorie însemnată împotriva romeilor, după care a urmat cucerirea Ierusalimului, în anul 637 și a Cezareei Palestinei, în anul 640. În anul 636, Omar a început cucerirea Persiei. Decisive au fost în sensul acesta victoriile de la Quadisya, 637; Ctesiphon și Nehawand, în anul 640. Mesopotamia a fost cucerită de arabi între anii 639-641, iar Babilonul în anul 641. Egiptul de nord a

³⁹⁹ Pentru acest capitol, vezi Stelian **BREZEANU**, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p.255; *Istoria lumii în date...*, Op. cit., mai mulți colab. Sub conducerea lui Andrei **OTETEȘA**, Edit. Encicl. Română, București, 1972, pp. 81-84.

fost cucerit între anii 639-642. În iunie 640, bizantinii au fost înfrânți de arabii conduși de generalul Amr ibn al-As, la Heliopolis. La data de 17 septembrie 642, bizantinii au evacuat Alexandria. Babilonul a fost cucerit de arabi în anul 641.

Othman sau **Uthman ibn Affan**, Calif, **644-656**, ucis. După cucerirea Ciprului în anul 649, arabii încep expedițiile navale împotriva Imperiului Bizantin. Bazele puterii navale arabe le-a pus guvernatorul arab al Egiptului Abd Allah ibn Sa'd în anul 645. Cu această flotă, arabii i-au învins pe romei în apropierea coastei Lykiei, în anul 655.

Ali ibn Abi Talib, Calif, **656-661**, nepotul și ginerele lui Mahomed, neagreat de masele de beduini din Arabia, din cauza colaborării și simpatiei acestuia față de nobilimea arabă din Mesopotamia-Irak. În timpul domniei lui Ali, Medina a încetat să mai joace un rol important în Califatul Arab. În acest timp apare și mișcarea **charidjiților**, care au cerut egalitatea în drepturi și avere a tuturor musulmanilor, precum și alegerea Califului de către toți musulmanii. În anul 658, Ali îi învinge pe charidjiți în lupta de la Nahrwan, pe Tigru. Doi ani mai târziu, în anul 660, în Siria a izbucnit o altă răscoală împotriva lui Ali, condusă de Moawiya, șeful tribului Omeia. La 24 ianuarie 661, Ali a fost asasinat de un charidjit, iar Moawiya, guvernatorul Siriei a devenit Calif.

Instituția Califatului, 24 ianuarie 661 – 1924 martie 3

În limba arabă cuvântul „khalīfa” înseamnă „reprezentant” sau „urmaș”, iar după anul 632 s-a încetățenit ca titlu pentru urmașii lui Mahomed, în calitatea acestora de conducători religioși și politici ai celui dintâi stat islamic: „khalīfat Rasūlillāh”, adică „urmașul trimisului” sau „profetului”. Califii urmau să reprezinte religia islamică și să răspundă de destinele comunității musulmane în întregul ei, fiind în același timp și monarhi sau conducători politici ai primului Stat musulman. Persoana califilor era investită cu un fel de putere dublă: spirituală și lumească; un fel de cezaropapism, întruchipat de una și aceeași persoană. Primii doi califi, Abu Bekr și Omar au fost aleși de întreaga comunitate din Mecca, încă în număr destul de mic. Omar a dispus ca urmașii lui să fie aleși de un colegiu de cinci persoane. După uciderea lui Othman, al treilea calif succesori imediat al lui Mahomed, o parte din comunitatea musulmană s-a decis pentru linia genealogică a profetului. Astfel a fost ales ginerele acestuia, Ali, nepotul și ginerele lui Mahomed. Ulterior, Califatul a devenit ereditar. Prima linie ereditară a Califatului au deținut-o Omezii (661-750), apoi Abasizii (749-1258). După invazia mongolă, din secolul al XIII-lea, Califatul a devenit doar o funcție simbolică, iar califii s-au refugiat la curtea din Cairo a sultanilor mameluci din Egipt, unde, într-o serie dinastică abasidă, de 22 de persoane au contribuit la consolidarea puterii absolutiste a monarhului musulman din țara Nilului. Situația s-a menținut astfel până în anul 1517, când otomanii au cucerit Egiptul, după care, funcția Califatului, deși doar simbolică, a fost preluată de sultanii otomani, de la Constantinopol. Un singur sultan otoman, Abdul Hamid II (1876-1909) a încercat să confere instituției Califatului gloria și importanța ei de altădată, acțiune

care a generat apoi, nu reînvierea acestei instituții, ci fondarea mișcării panislamice, grație acțiunilor inițiate de Djamaladdin al Afghani (1838-1897) și ucenicii acestuia.

Lovitura de moarte a Califatului a dat-o Mustafa Kemal Atatiurk (1881-1938), primul președinte al Republicii Turcia (1923-1938), proclamată în data de 29 octombrie 1923. La data de 3 martie 1924, Atatiurk a abolit Califatul, după ce, la 1 noiembrie 1922, în calitate de comandant suprem al armatei turcești a abolit Sultanatul, iar din data de 13 octombrie 1923, capitala Statului, a fost mutată, de la Constantinopol, la Ankara. De atunci, pe plan panislamic, s-au întreprins mai multe încercări nereușite, de creare a unei instituții, care să înlocuiască și să continue Califatul, adică să reprezinte lumea musulmană și religia islamică în întregul ei.

În ceea ce privește evoluția relațiilor dintre musulmani și adepții altor religii (creștini, evrei, zoroastrieni), Dr. Paul **Brusanowski**, de la Sibiu, face următoarea constatare:

„Situția acestora (a nemusulmanilor, n.n.) s-a înrăutățit însă mult în timpul califului Umar II. Datorită implicațiilor financiare, conducătorii musulmani nu avuseseră interesul de a-i încuraja pe creștini, evrei sau zoroastrieni să se convertească la islam. Situația însă s-a schimbat după reglementările fiscale ale lui Umar II. Odată ce problema mawalilor putea fi într-o oarecare măsură considerată rezolvată, au început și primele persecuții la adresa nemusulmanilor, care constituiau totuși majoritatea populației.”

„Încă de la începutul cuceririi islamice, așa-numitele "popoare ale Cărtii" (creștinii și evreii) au fost considerați *dhimmi* (în unele lucrări, termenul este redat, datorită transcripției arabe, sub forma de *zimmi*), ceea ce înseamnă "protejați". Statutul juridic al acestora este stabilit de așa-numitele *Ordonanțe* sau *Prescripții ale lui Umar*, care prezintă textul unei înțelegeri dintre creștini și calif. Multă vreme s-a crezut că referirea privește pe Umar I, cel de-al doilea calif patriarhal. Totuși, cercetările mai noi au stabilit că "nu avem de-a face cu un text autentic (...), ci cu o sistematizare, cu un rezumat târziu al obligațiilor nemusulmanilor, în speță ale creștinilor, rezumat alcătuit nu în timpul lui Umar I ibn el-Khattab (634-644), ci parțial la sfârșitul secolului al VIII-lea și, în cea mai mare parte, în secolul al IX-lea, dar în temeiul unor practici și proceduri mai vechi și atribuite celui de-al doilea *urmaș - khalife* al lui Muhammad, pentru a-i conferi mai multă autoritate și prestigiu".

“Istoricii consideră că aceste "practici și proceduri mai vechi" au cunoscut o înăsprire în timpul piosului calif musulman Umar II. Acesta a interzis să se construiască noi biserici și sinagogi, ba uneori a dispus și demolarea lăcașurilor de cult nemusulmane, construite în anii precedenți. Totuși, urmașii lui Umar II, în special Hisham (724-743) și Marwan II (745-750), au revenit la tradiția de toleranță religioasă a primilor califi umayyazi. Însă, în același timp, nu au mai respectat nici măsurile luate de Umar II în favoarea mawalilor. În aceste condiții, noi convertiți la religia islamică au pornit revolta armată, adoptând ideologia șiismului contestatar.”⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ Luat după Dr. Paul **BRUSANOWSKI**, *Stat și religie în Orientul mijlociu islamic*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, p. 51, nota 84.

Iată și câteva fragmente ale acestor prescripții:

[Mihai Maxim, *Țările Române și Înalta Poartă*, București, 1993, p. 169. "noi (creștinii) ne-am angajat față de dvs. la următoarele: să plătim îndată *jiziya* și să fim umiliți; de acum înainte să nu mai construim în orașele noastre și nici în împrejurimile lor nici mănăstiri, nici biserici, nici case patriarhale, nici schituri; nu vom mai repara lăcașurile noastre de cult, care se vor afla în ruină și nici casele noastre, care se găsesc în cartierele musulmane (...). Nu vom predica defel altora legea noastră și nici nu vom chema pe nimeni la ea, dar nu vom împiedica pe nimeni dintre ai noștri să îmbrățișeze islamul, dacă aceasta îi va fi vrerea. În public, îi vom trata pe musulmani cu cinste și considerație și ne vom ridica de pe locurile noastre, dacă ei vor dori să se așeze. Nu ne vom asimila deloc lor în ceea ce privește veșmintele, nici turbanul, nici încălțările și nici în felul de tundere sau aranjare a părului (...). Ne vom rade doar părțile anterioare ale capului și vom păstra aceleași forme ale veșmintelor noastre ca în trecut (...). Vom face să nu se vadă crucile noastre pe biserici și la ceremonii, nici cărțile noastre sfinte, pe nici una dintre străzile frecventate de musulmani și nici în piețele lor (...). În bisericile noastre nu vom trage clopotele, decât foarte încet, și nu vom ridica deloc vocea la rugăciune și la cântările noastre religioase, când un musulman va fi de față. Vom face să nu se audă deloc bocetele, când ne petrecem morții; nu vom ține în mână pe stradă lumânări aprinse; nu ne vom aduna împreună într-un cartier musulman, nici în prezența musulmanilor; nu ne vom îngropa morții în apropierea cartierelor musulmanilor, nu vom lovi niciodată un musulman (...). Acestea sunt condițiile la care am subscris noi toți și membrii neamului nostru și în schimbul cărora am primit *aman* ("iertare"). Dacă vom încălca vreuna din aceste condiții, acceptate de noi, atunci musulmanii nu vor mai avea nici o obligație de respectat față de noi și le va fi îngăduit și permis să ne trateze ca pe răzvrățiți și rebeli" (*Ibidem*, p.169-171).]⁴⁰¹

Califatul Omeazilor, cu capitala la Damasc, 661-750

Moawiya I, Calif, **661 – 680**, întemeietorul dinastiei Omeiazilor, Califatul devenind ereditar; proprietatea privată asupra pământului fiind recunoscută.

Jezyd, 680 – 683

Moawiya II, 683 – 684

Mervan I, 684? – 685

Abdalmalik sau Abd-al-Malik, 685 – 705

Walid I, 705 – 715

Suleiman I, 715 – 717

Omar II, 717 – 720

Jezyd II, 720 – 724

Hișam, 724 – 743

Walid II, 743 – 744

Jezyd III, 744

Ibrahim – Abraham, 744

Merwan II, 744 – 750

⁴⁰¹ Ibidem.

**Califatul Abasizilor, 750 – 1258, capitala se mută, de la Damasc, la Anbar,
iar după anul 762, la Bagdad**

Abdu-l-Abbas al Saffah, 750 – 754

al – **Mansur**, 754 – 775

al – **Mahdi**, 775 – 785

al – **Hadi**, 785 – 786

Harun al-Rașid, 786 – 809

al – **Amin**, 809 – 813

al – **Mamun**, 813 – 833

al – **Mutasim**, 833 – 842

al – **Wathik**, 842 – 847

al – **Mutawakkil**, 847 – 861

al – **Muntasir**, 861 – 862

al – **Mutazz**, 862 – 866

al – **Muchtadi**, 866 – 869

al – **Mutamid**, 869 – 892

al – **Mutadid**, 892 – 902

al – **Muktafi**, 902 – 908

al – **Muktadir**, 908 – 932

al – **Kahir**, 932 – 934

al – **Radi**, 934 – 940

al – **Muttaki**, 940 – 943

al – **Mustakfi**, 943 – 946

al – **Muti**, 946 – 974, începând cu Muti, funcția Califatului a fost redusă doar la aceea de căpetenie religioasă, fiind obligat să renunțe la prerogativele civile, politice și de monarh, pe care, după anul 946 le-au exercitat membrii familiei Buizilor, până în anul 1055, când au fost preluate de Selgiuci.

al – **Tai**, 974 – 991

al – **Kâdir**, 991 – 1031

al – **Kaim**, 1031 – 1075

al - **Muqtadt**, 1075 – 1094

al – **Mustazhir**, 1094 – 1118

al – **Mustarshid**, 1118 – 1135

al – **Râshid**, 1135 – 1136

al – **Muktafi**, 1136 – 1160

al – **Mustandjid**, 1160 – 1170

al – **Mustandi**, 1170 – 1180

al – **Nâsir**, 1180 – 1225

al – **Zâhir**, 1225 – 1226

al – **Mustansir**, 1226 - 1242

al-**Musta Aksim**, 1242 - 1258

Răpindu-li-se privilegiile monarhice și civile, califii au devenit simple marionete, la discreția potențailor musulmani ai timpului, fără să mai prezinte importanță pentru istoria bisericească. Instituția Califatului s-a menținut cu multă greutate, având doar prerogative religioase, până când dinastia selgiucidă a început să decadă. Către începutul secolului al XIII-lea, califii au reușit să pună stăpânire pe regiunile din jurul Bagdadului, cu care au

format un Principat, din care puteau să trăiască în mod decent, situația menținându-se astfel, până în anul 1258. Califatul Abasid a căzut în anul 1258, adică în anul când **Hulagu**, nepotul lui Gingis Han, împreună cu hoarda acestuia au cucerit, prădat și distrus Bagdadul (40 de zile au durat acțiunile de pradă a Bagdadului, de către mongoli, când a fost ucis și al-Musta Aksim, ultimul Calif abasid, împreună cu alți 200.000 de locuitori ai orașului).

După dezastrul mongol de la Bagdad, din anul 1258, sultanul mameluc al Egiptului s-a oferit să acorde el adăpost instituției Califatului în Cairo, numind în această funcție un membru al dinastiei abaside, care a reușit să fugă din Bagdad în momentul dezastrului lui Hulagu. Situația s-a menținut astfel, până în anul 1517, când otomanii au cucerit Egiptul.

Califii dinastiei șuite a Fatimizilor din Egipt, nerecunoscuți de către musulmanii suniți, 909-1171

Ubaidallah al-Mahdi, 909 – 934

al-Qa'im, 934 – 946

al-Mansur, 946 – 953

al-Mu'izz, 953 – 975, care în anul 969 a întemeiat orașul **Cairo**, devenit din anul 973, capitala Califatului Fatimid, **Alexandria** pierzând treptat din importanța pe care a avut-o până atunci în Egipt, ca metropolă creștină.

al-Aziz, 975 – 995

al-Hakim, 995 – 1021, care a cruțat Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai

al-Zahir, 1021 – 1036

al-Mustansir, 1036 – 1094

al-Mustali, 1094 – 1101

al-Amir, 1101 – 1130

al-Hafiz, 1130 – 1149

al-Zafir, 1149 – 1154

al-Faiz, 1154 – 1160

al-Adid, 1160 – 1171, ultimul Calif Fatimid, după moartea căruia, Egiptul va fi preluat de califii Ayyubizi.

Califii Almohadiși, 1130-1269

Abd al-Mumin, 1130 – 1163

Abu Yaqub Yusuf I, 1163 – 1184

Yaqub al-Mansur, 1184 – 1199

Muhamad an-Nasir, 1199 – 1213

Yusuf II al-Mustansir, 1213 – 1224

Abdallah al-Adil, 1224 – 1227

Idris I al-Mamun, 1227 – 1232

Abd al-Wahid II ar-Rașid, 1232 – 1242

Ali Abul-Hasan as-Said, 1242 – 1248

Umar al-Mustafiq, 1248 – 1266

Abu Dabis, 1266 – 1269

III. PERSIA

În loc de introducere

Persia este cunoscută pentru noi, creștinii, mai ales datorită magilor.

[Potrivit istoricului Herodot, magii au fost unul din cele șapte triburi ale mezilor, având sarcina de a păstra tradițiile religioase ale poporului. În Imperiul mediu au devenit o castă ereditară de sacerdoți, comparabilă cu cea a leviților din vechiul Israel și cu cea brahmană din India. În timpul lui Cyrus cel Mare, ei au preluat învățătura lui Zarathushtra, fiind considerați mai apoi discipolii acestui reformator religios, iar în epoca ahemenidă, clasa sacerdotală prin excelență a noii religii (M. Eliade, *Istoria credințelor*, p. 338; F. Altheim, *Das alte Iran*, p. 163; Burchard Brentjes, *Civilizația veche a Iranului*, București, 1976, p. 99).⁴⁰²

c) Așteptarea unui Mântuitor

Magii, deși de tradiții diferite, au jucat un rol important în organizarea vieții sociale și spirituale a Iranului part, alcătuind, pe lângă nobilimea funciară laică, cel de-al doilea corp electoral care îl alegea și întrona pe marele șah al Iranului arsacid.⁴⁰³

Dar, rolul cel mai important al magilor în istoria spirituală a omenirii a fost acela că au păstrat trează așteptarea venirii Mântuitorului. Întreaga lume orientală aștepta venirea unui Rege Mântuitor, a cărui naștere urma să fie vestită de o cometă.⁴⁰⁴ Iar magii, renumiți pentru cunoștințele lor de astrologie,⁴⁰⁵ încercau, prin interpretarea așezării stelelor pe firmamentul ceresc, să stabilească data nașterii Mântuitorului. La Șiz, în Media (azi Takht-e Suleiman, în Azerbaijanul iranian apusean), a existat un mic principat sacerdotal (numit și "comunitate a magilor"⁴⁰⁶). "Acolo s-ar fi întrunit an de an magii, pentru a aștepta nașterea regelui lumii, reîncarnarea lui Mithra. O coloană de lumină, o stea a norocului trebuia să fie, după *Cronica din Zuknin*, semnalul înfăptuirii mântuirii. Coloana sau steaua intră într-o peșteră de munte și magii sunt chemați să se apropie: 'Și noi am văzut steaua intrând în peștera tezaurului ascunselor mistere și am auzit o voce blândă și smerită care ne chema și spunea: Intrați cu dragoste aici... Și am intrat ..., ne-am ridicat ochii și am văzut acea lumină ce nu nu poate fi descrisă de gură de om. Și pe când lumina se concentra, se făcea că ne apărea, ca mădularele

⁴⁰² Dr. Paul BRUSANOWSKI, *Sinteze spirituale în Orientul Apropiat la începutul erei creștine*, în rev. *Transilvania*, nr. 11-12, Sibiu, 2003, pp. 97-105

⁴⁰³ Th. Mommsen, IV, p. 175.

⁴⁰⁴ Regăsim aceste tradiții în biografia fabuloasă a ultimului monarh elenistic, regele Mithradates VI Eupator al Pontului. Legendele spuneau că nașterea sa ar fi fost precedată de apariția unei comete, și că un fulger a coborât asupra pruncului nou născut și nu i-a lăsat decât o mică cicatrice (M. Eliade, *Istoria credințelor...*, II, p. 300).

⁴⁰⁵ James Hope Moulton, *Magi*, în "Encyclopaedia of Religion and Ethics" (ed. James Hastings), New York, 1955, vol. VIII, p. 243.

⁴⁰⁶ R. Ghirshman, p. 87.

unui om mic și smerit, iar acesta ne-a spus nouă: Pace vouă ... vi s-a arătat în făptura unui om mic, umil și slab, pentru că locuitorii lumii nu sunt în stare să vadă splendoarea unicului fiu al Tatălui măreției'...".⁴⁰⁷

"Deosebit de semnificativ pentru ilustrarea existenței acestei comunități culturale greco-orientale este faptul că cinstirea și cultul zeului Mithra a depășit granițele teritoriului stăpânit de Arsacizi. Numele acestui zeu este întâlnit pe monedele kușane,⁴⁰⁸ în timp ce în Imperiul roman, cultul său s-a răspândit sub forma unei religii de mistere".⁴⁰⁹]

Imperiul Persan, c. 700 î.d.Hr. – 330 î.d.Hr., Dinastia Ahemizilor

c.700 – 675 î.d.Hr., Ahaimene, Achaimenes, fondatorul legendar și eponim al Dinastiei

Teispe sau Teispes, 675 – 640

Cirus I sau Cyrus I, 640 – 600

Cambise I sau Cambyses I, 600 – 559

Cirus II cel Mare sau Cyrus II, 559 – 529

Cambise II sau Cambyses II, 529 – 522

Bardiya, Smerdis, Gaumata, **uzurpator**, 522

Darius I cel Mare, 522 – 486

Xerxe I sau Xerxes I, 486 – 465

Artaxerxe I sau Artaxerxes I, 465 – 425

Xerxe II sau Xerxes II, 425 – 424

Sogdian sau Sogdianos, 424 – 423

Darius II Ochos, 423 – 404

Artaxerxe II sau Artaxerxes II, 404 – 359

Artaxerxe III sau Artaxerxes III, 359 – 338

Arse, Arses, 338 – 336

⁴⁰⁷ [G. Widengren, *Iranische Geisterwelt von den Anfängen bis zum Islam*, p. 227-230, apud B. Brentjes, p. 157. Este minunat acest fragment dintr-o veche cronică persană, care atestă atât așteptarea de către magi a unui Mântuitor, precum și semnul prezicător al venirii Acestuia: steaua de pe cer. Astăzi o călătorie la ruinele vechii comunități de magi de la Șiz este la fel de emoționantă. Ruinele sunt situate pe un platou înalt de aproximativ 2000 m altitudine, înconjurat de mai mulți munți înalți (nu fără temei numele actual al așezării este Takht-e Solaiman, adică Tronul lui Solomon). S-au păstrat până azi aproape intacte zidurile rotunde ale așezării (de 1200 m lungime, 5 m grosime și 14 m înălțime), străpunse de două porți și de 27 turnuri (R. Ghirshman, p. 357, explicația figurii 47). În mijlocul așezării se află un lac adânc de 60 m, dar cu o apă atât de bogată în minerale, încât nu poate adăposti nici o vietate. În jurul așezării, pe întinsul platou, se află numeroase izvoare termale (M. Rashad, p. 177-180).

⁴⁰⁸ Răspândirea acestui sincretism religios până în Asia centrală și India de nord este demonstrat și din numele zeilor cinstiți de suveranii kușani: Buddha, apoi zeități hinduse (Oeșo-Șiva), iraniene (Oado-Vado, zeul vântului; Atheșo-Athiș, zeul focului; Miuro-Mithra, Pharro-Farr, zeul vatrei regale), grecești (Helios și Selene), ba chiar și elamite (Nana sau Nanaia, Marea Mamă). Prin urmare, kușanii au deținut un rol de mijlocitori între patru lumi diferite: iraniană, indiană, elenistică și central-asiatică (conform L. Petech, *op. cit.*, p. 440-441).

⁴⁰⁹ Robert Turcan, *Culte orientale în lumea romană*, trad. Mihai Popescu, București, 1998, p. 224-280.]

Darius III, Codomannos, 336 – 330, înfrânt de **Alexandru cel Mare (336-323)**, asasinat de satrapii, imperiul intră în componența cuceririlor teritoriale ale imperiului Mondial al Macedoniei.

Regatul Part

Dinastia Arsacidă, c. 250 î.d.Hr. – 228 d.Hr

Arsace, 250 – 247

Tiridate I, Tiridates I, 247 – 210

Arsace II, Arsaces II, 210 – 191

Friapat, Phriaphatios, 191 – 176

Fraate I, Phraates I, 176 - 171

Mitradate I, Mithradates I, 171 – 138

Fraate II, Phraates II, 138 – 128

Artaban I, Artabanos I, 128 – 123

Mitradate II, Mithradates II, 123 – 88

co-regenți:

Gotarze, Gotarzes, 91 – 80

Orode I, Orodes I, 80 – 78

Artaban II, Artabanos II, 88 – 76

Sanatruce, Sanatruces, Sinatruces, 76 – 70

Fraate III, Phraates III, 70 – 58

Mitradate III, Mithradates III, 58 – 57

Orode II, Orodes II, 57 – 37

co-regent:

Pacor I, Pacoros I, 38

Fraate IV, Phraates IV, *prima oară*, 37 – 30

Tiridate II, Tiridates II, *prima oară*, 30 – 29

Fraate IV, Phraates IV, *a doua oară*, 29 – 28

Tiridate II, Tiridates II, *a doua oară*, 28 – 26

Fraate IV, Phraates IV, *a treia oară*, 26 î.d.Hr. – 2 d.Hr

Fraatace sau **Fraatace V**, Phraataces V, 2 – 4

Orode III, Orodes III, 4 – 7

Vonone I, Vonones I, 7 – 12

Artaban III, Artabanos III, 12 – 38

co-regenți:

Tiridate III, c. 36

Cinnamus, c. 37

Vardan, în partea de apus a imperiului, 38 - 45

Gotarze II, Gotarzes II, 38 – 39, apoi în partea orientală a imperiului, 39 - 51

Vonone II, Vonones II, c. 51

Vologese I, Vologaeses I, 51 – 78/80

Pacor II, Pacoros II, 77/78 – 114/115, cu întreruperi

co-regenți:

Artaban IV, Artabanos IV, 79 – 80

Osroe, Osroes, Osrhoes, 109 – 114/115

Osroe, Osroes, Osrhoes, 109 – 130

Partamaspate, Parthamaspates, c. 117

Vologese II, Vologaeses II, 128 – 147

co-regent:

Mitradate IV, Mithradates IV, 130 – 147

Vologese III, Vologaeses III, 148 – 192

Vologese IV, Vologaeses IV, 192 – 207

Vologese V, Vologaeses V, la **Ctesifon**, 207 – 222

Artaban V, Artabanos V, la **Susa**, 213 – 224 sau 228

Artavasde, Artavasdes, 227/228, fiul lui Artaban V, întreprinde ultima rezistență partă; este înfrânt și executat la Ktesiphon, de **Ardașir I** al Sasanizilor

Șahii din Dinastia Sassanidă, 224-651

Ardașir I, fiul lui Papak, din Familia Sassan, în anul 208, întemeiază în Principatul Persida o dinastie locală, 224 – 240; în anul 226 ia titlul de Șahinșah – rege al regilor, cu capitala la Ktesiphon, înlocuind astfel **Dinastia Arsacidă**, c. 250 î.d.Hr. – 224 d.Hr., cu capitala la Nisa. Tiridates (248-214), fratele lui Arsaces (întemeietorul Dinastiei, c. 250-248) este primul monarh care adoptă titulatura de „**basileus**”; de la șahii perși, titulatura de basileus va fi preluată și de împărații romei, începând cu Herakleios I (610-641), în anul 628, adică după victoria acestuia împotriva perșilor.

Șapur I sau Sapor, Sabuhr, 240 – 270/272

Hormizd I sau Hormisdas, 270/272 – 273

Bahram I sau Vahram, 273 – 276

Bahram II, 276 – 293

Bahram III, 293

Narseh, 293 – 302

Hormizd II, 302 – 309

Șapur II, 309 – 379

Ardașir II, 379 – 383

Șapur III, 383 – 388

Bahram IV, 388 – 399

Yazdegerd I sau Yazdgird, 399 – 421

Bahram V, Gor, 421 – 439

Yazdegerd II, 439 – 457

Hormizd III, 457 – 459

Peroz I, 459 – 484

Balaş, 484 – 488

Kavadh I, *prima oară*, 488 – 496

Zamasp, 496 – 498

Kavadh I, *a doua oară*, 499 – 531

Chosrau I sau Chosroes, Husrav, Xusro, 531 – 579

Hormizd IV, 579 – 590

Bahram Chobin, 590 – 591

Chosrau II, 590 – 628

Kavadh II, 628

Ardaşir III, 628 – 630

Şahrabaraz, 630

Boran, 630 – 631

Chosrau III, 630, **Antişah**, domneşte numai pe câteva regiuni din Persia

Hormizd V, 631 – 632

Chosrau III, 631 – 633, **Antişah**

Yazdegerd III, 632-651, după care urmează stăpânirea arabă și islamizarea în masă a Persiei.

IV. Imperiul Marilor Selgiucizi, c. 990-1307

Sultanatul din Rum, Anatolia (1077-1307), cu capitala la Niceea (1080), apoi Ikonion – Konya sau Iconium, din anul 1116⁴¹⁰

Turcii selgiucizi sau Selgiucizii au fost o populație turanică, care provenea din ramura Kynyk a tribului oguzilor, din partea de răsărit a Lacului Aral, în Kasahstanul și Usbekistanul de astăzi. Numele și-l trag de la o căpetenie a lor, Selgiuk Han (†1030), fiul lui Ikaks. Selgiuk Han a activat ca mercenar în serviciul lui Oghus-yabgu al oguzilor din Buhara, în lupta împotriva Hazarilor.

Ajuns în conflict cu monarhul său, prin anul 960, Selgiuk, împreună cu o mare parte a poporului său, s-a convertit la islam, punându-se sub protecția Karahanizilor din centrul Asiei. Urmașul lui Selgiuk a fost fiul său Arslan (1030-1037). De acolo, selgiucizii au întreprins expediții de pradă și cuceriri teritoriale în Azerbaidjan, Irak etc. Nepoții lui Selgiuk, Tughrul Beg (1038-1063) și Chagri (1038-1060) au provocat migrarea turcilor selgicizi la Khorasan, iar după lupta de la Dandaqan, din anul 1040, au devenit un pericol pentru dinastia Buidă a Gaznavizilor, precum și pentru întregul Imperiu Persan, pe care l-au și cucerit în anul 1055.

Teritoriul vast pe care și l-au acumulat cei doi frați, a devenit greu de administrat, motiv pentru care, după anul 1055 l-au și împărțit între ei. Tughrul Beg a primit partea apuseană a noului imperiu, administrându-l din capitala sa Isfahan, iar Chagri a primit partea răsăriteană a imperiului, cu capitala Khorasan, rezidând însă la Merw. După căderea Buizilor, cei doi frați au devenit și protectorii Califatului Abasid, cu reședința la Bagdad. În jurul anului 1060, califul abasid al-Kaim (1031-1075) l-a încoronat și i-a acordat lui Tughrul Beg titlul de „Sultan”. Alp Arslan (1060-1072), fiul lui Tughrul Beg, a reușit nu numai să reunifice cele două imperii, ci și să extindă stăpânirea turcilor selgiucizi asupra Siriei, precum și a Anatoliei bizantine, după bătălia de la Manțikert (1071), împotriva romeilor. După anul 1071, au fost obligați și califii Fatimizi din Egipt (969-1171) să cedeze selgiucizilor Mekka și Medina, care au trecut astfel din nou sub jurisdicția Califatului Abasid de la Bagdad.

Sub urmașul și fiul lui Alp Arslan, sultanul Malik Schah I (1072-1092), cu vizirul acestuia Nizam al-Mulk (1065-1092), Imperiul Selgiucid a atins punctul său maxim de dezvoltare și evoluție militară, religioasă, economică, politică, culturală și artistică.

Prin introducerea în imperiu a sistemului sunit al Medreselor, s-a evitat pericolul concurenței šiite în provinciile de limbă persană. În timpul domniei Șahului Malik I, în anul

⁴¹⁰ Pentru Sultanii selgiucizi (c. 990 – 1307), vezi: Stelian **BREZEANU**, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p.256; *Istoria lumii în date...*, Op. cit., mai mulți colab. Sub conducerea lui Andrei **OTETEȘA**, Edit. Encicl. Română, București, 1972, pp. 85-86, 140.

1077 a avut loc și separarea selgiucizilor romei sau din Anatolia, de restul Imperiului Selgiucid, prin fondarea **Sultanatului din Rum**. Cu puțin timp înainte de moartea Șahului Malik I, în același an 1092 a fost asasinat vizirul Nizam al-Mulk, după care Imperiul Selgiucid va cădea pradă îndelungatelor lupte pentru tron, lupte care, în anul 1118 vor conduce la o nouă divizare a statului:

Imperiul de Khorasan-Transoxania, în răsărit;

Imperiul de Apus, cu Iran și Irak.

În contextul acestor lupte pentru putere, Siria a reușit să devină independentă, divizându-se în mai multe principate.

Sultanatul de Rum sau Iconiu, după anul 1243 a ajuns sub stăpânirea Ilhanilor mongoli, desființându-se în anul 1307. Moștenirea turcilor selgiucizi de Rum sau Iconium a fost preluată și continuată de turcii otomani, aflați în plină ascensiune.

Prinții și sultanii marilor selgiucizi, c. 960-1157

Selgiuk, bei, emir (prinț), d.960 – 1030

Arslan, fiul lui Selgiuk, 1030 – 1037

Tughrul Beg, fiul lui Arslan, 1037 – 1063, din 1055 numai în vest, Isfahan, Imperiul se divizează, iar din 1060 Sultan Chagri bei, fratele lui Tughrul Beg, 1038 – 1060, din 1055 numai în partea de răsărit, Khorasan

al-Omra, Sultan al Răsăritului și Apusului, 1060 – 1063, fixează capitala la Ispahan, începe reunificarea imperiului

Alp Arslan, Sultan, 1063 – 1072, reunifică imperiul, a cucerit Siria și Asia Mică, din care a evoluat apoi Sultanatul de Rum

Malik-șah I, fiul lui al Omra, 1072 – 1092, cu vizirul acestuia Nizam al-Mulk (1065-1092), imperiul atinge culmea dezvoltării sale

Mahmud I, 1092 – 1094

Barkiyaruk, 1094 – 1105

Malik șah II, 1105

Mohammed, 1105 – 1118

Ahmad Sandjar, 1118 – 1157

Sultanatul turco-selgiucid de Rum (Romania), din Anatolia și Siria, 1077 – 1307, în Ikonion

Suleiman ibn Kutalmiș, 1077 – 1086

Kilij Arslan I, 1092 – 1107

Malik șah I, 1107 – 1116

Mas'ud, 1116 – 1156

Kilij Arslan II, 1156 – 1192

Kay Khosru I, prima oară, 1192 - 1196

Suleiman II, 1196 – 1204

Kilij Arslan III, 1204 – 1205

Kay Khosru I, a doua oară, 1205 – 1210

Kay Kaus I, 1210 – 1220

Kay Kobadh I, 1220 – 1237

Kay Khosru II, *prima oară*, 1237 – 1246

Izz ad-Din Kay Kaus II, 1246 – 1257

co-regenți:

Rukn ad-Din Q ĩ l ĩ c h Arslan IV, 1248 – 1265

Ala ad-Din Kay Kobadh II, 1249 – 1257

Rukn ad-Din Q ĩ l ĩ c h Arslan IV, 1257 – 1265

co-regent:

Ala ad-Din Kay Khosru II, *a doua oară*, 1257 – 1259

Kay Khosru III, 1265 – 1282

Mas'ud II, *prima oară*, 1282 – 1284

Kay Kobadh III, *prima oară*, 1284

Mas'ud II, *a doua oară*, 1284 - 1293

Kay Kobadh III, *a doua oară*, 1293 - 1294

Mas'ud II, *a treia oară*, 1294 – 1301

Kay Kobadh III, *a treia oară*, 1301 – 1303

Mas'ud II, *a patra oară*, 1303 – 1307

Mas'ud III, 1307

Sultan Selgiucid de Khorasan, 1097 – 1157

Ahmad Sanjar, 1097 – 1157

Sultani Selgiucizi de Irak și Iranul de vest, 1118 – 1194

Mahmud II, Iran, 1118 – 1131

Dawud, 1131 – 1132

Tughril II, 1132 – 1134

Mas'ud, 1134 – 1152

Malik şah III, 1152 – 1153

Mohamed II, Iran, 1153 – 1160

Sulaiman şah, 1160 – 1161

Arslan şah, 1161 – 1176

Tughril III, 1176 – 1194

Sultani Selgiucizi de Siria

Tutuş I, *prima oară*, 1085 – 1086

1086 – 1087, din nou sub stăpânirea centrală a marilor selgiucizi

Aq Sunqur al-Hajib, 1087 – 1094

Tutuş I, *a doua oară*, 1094 – 1095

Regi ai Damascului, 1095-1104

Duqaq, 1095 – 1104

Tutuş II, 1104

Baqtaş, 1104

Regi de Aleppo, 1095-1117

Ridwan, 1095 – 1113

Alp Arslan, 1113 – 1114

Sultan şah, 1114 – 1117

Domnitori de Kerman, 1041-1187

Qawurd, 1041 – 1073
 Kerman şah, 1073 – 1074
 Sultan şah, 1074 – 1075
 Husain Omar, 1075 – 1084
 Turan şah I, 1084 – 1096
 Iran şah, 1096 – 1101
 Arslan şah I, 1101 – 1142
 Mohammed I, Kerman, 1142 – 1156
 Tughril şah, 1156 – 1169
 Bahram şah, 1169 – 1174
 Arslan şah II, 1174 – 1176
 Turan şah II, 1176 – 1183
 Mohammed II Kerman, 1183 – 1187

Marii Hani Mongoli, 1162-1294

Temugin, alias **Gingis han**, **1162 – 1227**, până în anul 1206 **ulus**, adică principe, în anul **1206** a fost întemeiat Statul Mongol, decizie luată la adunarea căpeteniilor de trib, numite „hural”.

Odogai, fiul lui Gingis han, **1227 – 1241**, ales în 1228

Guiuk, fiul lui Odogai, **1241 – 1248**, ales doar după cinci ani de căpeteniile triburilor mongole. În anul 1243, pe cursul inferior al fluviului Volga a fost întemeiat statul **Hoarda de Aur**, constituit sub conducerea lui **Batu**.

Munke, fiul lui Guiuk, **1250 – 1260**

Kubilai han, **1260 – 1294**

Ilhanii mongoli ai Persiei, 1256-1335

Hulag, ilhan, 1256 – 1258

Abaqa, ilhan, 1265 – 1281

Taqudar-Ahmad, ilhan, 1282 – 1284

Argun, ilhan, 1284 – 1291

Gaichatu, ilhan, 1291 – 1295

Baydu, ilhan, 1295

Ghasan han, **1295 – 1304**, în timpul său islamul a devenit religie de stat în Persia

Oljaitu ilhan, 1304 – 1316

Abu Said, 1316 - 1335

V. Sultanii otomani, c. 1281-1922

Imperiul Otoman își are începuturile într-un trib turanic, care în secolul al VIII-lea s-a convertit la islam. Aflat sub stăpânirea și protecția turcilor selgiucizi, au invadat Asia îndepărtată a imperiului Selgiucid. De frica mongolilor, prin anul 1225, un grup de **50.000** de turci otomani (=rupători de oase, pentru că erau războinici, barbari și de o cruzime sălbatică), sub conducerea șefului tribului lor Suleiman, au emigrat din Chorasana, în Armenia. Acolo n-au rămas însă prea mult timp, pentru că Ertogul, fiul lui Suleiman, a obținut de la sultanul selgiucid de Iconiu o feudă pentru tribul său în nord-vestul Phrigiei. Aflându-se, la început, sub protecția sultanilor selgiucizi de Rum sau din Iconiu, aici au început să organizeze raiduri de pradă și cucerire în provinciile Imperiului Bizantin, devenind din ce în ce mai puternici și independenți. De admirat este însă, cum din tribul de 50.000 de persoane a evoluat un imperiu, de talia celui otoman!

Osmân I, Othman, Otoman, **Ghâzî**, (*1259, în Sukut, Bithinia, †1326), **1281/1288 – 1326**, fiul lui **Ertogrul** (1231-1288), emir sau principe al Hoardei nomade turcești, stabilită mai întâi în Phrigia, întemeietorul semilegendar al Statului Otoman.⁴¹¹ Fratele mai vârstnic al lui Osmân I a fost Alâeddîn Ali. Imperiul Otoman a evoluat din Imperiul turcilor selgiucizi de Rum sau Iconiu, în curs de dezmembrare, precum și din Imperiul Bizantin, unde, la început, nu s-a luat în serios pericolul de durată al acestora.

Orkân, Orhan, Ghâzî, fiul lui Osman I, **1326 – 1359/1360**,

Murâd I, Khudavendigâr, fiul lui Orkân, **1360 – 1389** iunie 15

Baiazid I, Yıldîrîm, fiul lui Murâd I, Khudavendigâr 15 iunie **1389 – 1402** iulie 28

Interregnum, 1402 – 1413, fiii lui Baiazid I Yıldîrîm, lupte fratricide

Mehmed I, Kirişçi, Çelebi, al patrulea fiu, emir de Anadolia, **1402 – 1413**

Süleyman, Çelebi, fiul mai vârstnic, emir de Adrianopol-Edirne, **1403 – 1413**

Musa, Moise, Çelebi, al doilea fiu, emir de Adrianopol-Edirne, **1411 – 1413**

Isâ Çelebi, al cincilea fiu,

Orhan Çelebi,, al șaselea fiu

Mustafa Düzme, al treilea fiu, **1421 – 1422**, în Rumelia, adică România bizantină

⁴¹¹ Pentru lista sultanilor otomani, vezi: Robert MANTRAN Coordonator, *Istoria Imperiului Otoman*, traducere de Cristina BÎRSAN, Editura Bicall, București, 2001, 682 p. + hărți [mai mulți colaboratori], p. 618; Halil INALCIK, *Imperiul Otoman. Epoca clasică, 1300-1600*, Ediție și studiu introductiv de Mihai MAXIM, traducere, notă, completarea glosarului și indicelui de Dan PRODAN, Editura Enciclopedică, București, 1996, pp. 391-392 (Genealogia dinastiei otomane); Andriana STILES, *Imperiul Otoman 1450-1700*, Traducere de Felicia PAVEL, Editura ALL, București, 1995, p. 176; Stelian BREZEANU, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p.256; *Istoria lumii în date...*, Op. cit., mai mulți colab. Sub conducerea lui Andrei OȚETEĂ, Edit. Encicl. Română, București, 1972, pp. 142-146.

- Mehmed I, Çelebi**, 30 august **1413 – 1421** mai 31
- Murâd II, Koca**, *prima oară*, fiul lui Mehmed I Çelebi, 31 mai **1421 – 1444** iulie 13 (și **1446 – 1451**), abdică în favoarea fiului său Mehmed II (Mahomed II) Fâtiș, Cuceritorul
- Mehmed II, Fâtiș**, *prima oară*, 13 iulie **1444 – 1444** noiembrie 1
- Murâd II, Koca**, *a doua oară*, 1 noiembrie **1444** decembrie?
- Mehmed II, Fâtiș**, *a doua oară*,? decembrie **1444 – 1446** mai 5
- Murâd II, Koca**, *a treia oară*, 5 mai **1446 – 1451** februarie 3
- Mehmed II, Fâtiș**, *a treia oară*, 18 februarie **1451 – 1481** mai 3
- Bâyezîd II, Velî**, fiul lui Mehmed II Fâtiș, 21 mai **1481 – 1512** aprilie 25, detronat
- Selîm I, Yavuz**, fiul lui Bâyezîd II Velî, 25 aprilie **1512 – 1520** sept. 21, **Calif**, din anul **1517**, adică după cucerirea Egiptului, sultanii otomani au preluat și instituția **Califatului sunit** (1517-1924), musulmanii **șiiți** din **Iran**, Liban, Siria, Irak, Afganistan, Pakistan etc., având o altă organizare ierarhică.
- Süleyman I, Kânünî** (Soliman Magnificul), fiul lui Selîm I Yavuz, 30 sept. **1520 – 1566** sept. 7
- Selîm II, Sarkhoș**, fiul lui Soliman I Magnificul, 30 sept. **1566 – 1574** dec. 15
- Murad III**, fiul lui Selîm II, 22 dec. **1574 – 1595** ian. 17
- Mehmed III, 'Adlî**, (Mahomed III), fiul lui Murad III, 27 ian. **1595 – 1603** dec. 22
- Ahmed I, Bakhtî**, al doilea fiu al lui Mehmed III, 22 dec. **1603 – 1617** nov. 22
- Mustafâ I, Deli**, primul fiu al lui Mehmed III, *prima oară*, 22 nov. **1617 – 1618** febr. 26, detronat
- Osman II, Genc**, fiul al doilea al lui Ahmed I, 26 febr. **1618-1622** mai 20, detronat și ucis
- Mustafa I, Deli**, *a doua oară*, 20 mai **1622 – 1623** sept. 10
- Murad IV, Ghâzî**, al treilea fiu al lui Ahmed I, 10 sept. **1623 – 1640** febr. 9
- Ibrâhîm I, Deli**, primul fiu al lui Ahmed I Bakhtî, 9 febr. **1640-1648** aug. 8, detronat și ucis
- Mahomed IV (Mehmed IV), Avci**, fiul al doilea al lui Ibrahim I Deli, 8 aug. **1648 – 1687** nov. 8, detronat
- Süleyman II, (Soliman II)**, fiul mai vârstnic al lui Ibrahim I Deli, 9 nov. **1687 – 1691** iunie 22
- Ahmed II**, al treilea fiu al lui Ibrahim I Deli, 22 iunie **1691 – 1695** febr. 7
- Mustafâ II, Ghâzî**, fiul al doilea al lui Mahomed IV (Mehmed IV), Avci, 7 febr. **1695 – 1703** aug. 23, detronat
- Ahmed III**, fiul mai vârstnic al lui Mahomed IV (Mehmed IV), Avci, 23 aug **1703 – 1730** oct. 30, abdică
- Mahmud I, Kambur**, primul fiu al lui Mustafâ II Ghâzî, 1 nov. **1730 – 1754** dec. 13
- Osmân III**, al doilea fiu al lui Mustafâ II Ghâzî, 13 dec. **1754 – 1757** oct. 29
- Mustafâ III**, fiul mai vârstnic al lui Ahmed III, 30 oct. **1757 – 1774** ian 21
- 'Abdül-Hamîd I**, al doilea fiu al lui Amed III, 21 ian. **1774 – 1789** apr. 6
- Selîm III, Cihândâr**, fiul lui Mustafâ III, 7 apr. **1789 – 1807** mai 29
- Mustafâ IV**, al doilea fiu al lui 'Abdül-Hamîd I, 29 mai **1807 – 1808** iulie 28

- Mahmüd II**, 'Adlî, fiul vârstnic al lui 'Abdül-Hamîd I, 28 iulie **1808 – 1839** iunie 30
- 'Abdül-Mecîd I**, Ghâzî, fiul mai vârstnic al lui Mahmüd II 'Adlî, 30 iunie **1839 – 1861** iunie 26
- 'Abdül-Azîz**, al doilea fiu al lui Mahmüd II, 'Adlî, 26 iunie **1861 – 1876** mai 30, detronat, ucis la 2 iunie
- Mehmed *Murâd* V**, fiul vârstnic al lui 'Abdül-Mecîd I, Ghâzî, 30 mai **1876** august 31, detronat
- 'Abdül-Hamîd II**, al doilea fiu al lui 'Abdül-Mecîd I, Ghâzî, 31 august **1876 – 1909** apr. 27, detronat
- Mehmed V**, Reşâd, al treilea fiu al lui 'Abdül-Mecîd I, Ghâzî, 27 apr. **1909 – 1918** iulie 3
- Mehmed VI**, al patrulea fiu al lui 'Abdül-Mecîd I, Ghâzî, Vahîdeddîn, 3 iulie **1918 – 1922** nov. 1, abolirea Sultanatului, 17 nov. Sultanul Mehmed VI se refugiază în insula Malta. Pe data de 29 oct. 1923 a fost proclamată Republica Turcia, după ce la 13 oct. Ankara a fost declarată capitală a Statului.
- 'Abdül-Mecîd II**, fiul vârstnic al lui 'Abdül-Azîz (fratele lui 'Abdül-Mecîd I), numai **Calif**, 17 nov. **1922 – 1924**, martie 3, abolirea Califatului, iar în zorii zilei de 4 martie, ultimul Calif fiind expulzat în Bulgaria.

VI. Statele Creștine Ortodoxe

Cele trei Țarate Bulgare, 681-1946

1. Primul Țarat Bulgar, 681-1018

În anul 480, împăratul romeu Zenon (474-475 și 476-491) a chemat în ajutor câteva triburi bulgare, pentru lupta împotriva ostrogoților. Ostrogoții însă i-au înfrânt, după care, bulgarii au întrerupt toate legăturile cu Constantinopolul.

Domnitori păgâni, bulgaro-turanici legendari: Avitokhol

Irnik

Gostun

Organa, Regent,? – 619

Hani, 681-852,

păgâni:

Dulo Clan (=Trib, Familie, Dinastie mai târziu),

prima oară,? – 740

Kubrat, 584 – 642, † c. 650, realizează prima unire a triburilor bulgare

Bezmer, 642 – 643

Asparuh, 678 – 700/701

Tervel, 70/701 – 718/721

Tvirem, 718/721 – 724

Sevar, 725 – 740

Vokil sau Ukil-Clan, 739 – 761

Kormisoș, 739 – 756

Vineh, 756 – 761

Ugain-Clan, 761 – 764

Teleț, 761 – 764

Ukil sau Vokil-Clan, continuare, 764 – 766

Subin, 764 – 766

Umar, 766

Tokt, 766 – 767

Anarhie, lupte pentru putere, 767 – 770

Telerig, 770 – 777

Kardam, 777 – 802

Fază confuză, 802 – 803

Dulo-Clan, a doua oară, înainte de 803 – 976

Krum, 803 – 814

hani asociați: Omurtag, 814 – 831

Dukum, 814 – 815

Dizewg, 815

Malamir, 831 – 836

Presian, 836 – 852

Creștini:**Boris I Mihail I, 852 – 889****Vladimir, 889 – 893****Țari creștini ortodocși, 893-1014:****Simion I, 893 – 927 mai 27****Petru I, 927 – 969****Boris II, 969 – 972****Roman sau Romanus sau Românul, 972 – 976****Dinastia de Comitopuli, 976 – 1018****Samuil, 976 – 1014****Gavril Radomir, oct. 1014 – 1015 aug.****Ioan Vladislav, 1015 – 1018****Stăpânire bizantină, 1018-1186*****2./a. Țaratul româno-bulgar, 1186-1277 (și 1279-1280)*****Dinastia de Asan sau a Asăneștilor****Împărați asociați: Ioan Asan I, 1186 – 1196****Teodor I sau Petru II, 1186 – 1197****Ioniță Caloian, 1197 – 1207****Borilă, 1207 – 1218****Ioan Asan II, 1218 – 1241****Căliman I, 1241 – 1246****Mihail II Asan, 1246 – 1256/1257****Căliman II, 1256/1257****Mișo, 1256/1257****Constantin Tih, 1257 - 1277**p.uz. **Ivailo**, Porcarul, conducătorul răscoalei antifeudale, împotriva țarului și a boierilor,
uzurpator, 1277 – 1279**Ioan Asan III, 1279 – 1280**

*2./b. Țaratul Bulgar, 1277/1280-1396***Dinastia Terterilor, prima oară, 1280 – 1298****Gheorghe I, 1280 – 1292****Smileț, 1292 – 1298****Stăpânirea Mongolă, 1298 – 1300****Haka, 1298 – 1300****Dinastia Terterilor, a doua oară, 1300 – 1323****Teodor II Svetoslav, 1300 – 1322****Gheorghe II, 1322 – 1323****Dinastia de Șişman, 1323 – 1396****Mihail III Șişman, 1323 – 1330****Ioan Ștefan, 1330 – 1331****Ioan Alexandru, 1331 – 1371****Ioan Șişman, 1371 – 1393, la Turnovo****Ioan Strațimir, 1393 – 1396, la Vidin****Raia (=Re'âyâ) otomană, 1396 – 1879***Principi, 1879-1908***Dinastia de Battenberg, 1879 – 1886****Alexandru I Iosif, 4 april 1879 – 1886 sept. 7****Dinastia de Sachsen-Coburg-Gotha, 1887 – 1946****Ferdinand I, 1887 – 1918, din 1908, Ț a r***3. Al treilea Țarat Bulgar, 1908-1946***Ferdinand I, 1908 – 1918, Ț a r, Rege****Boris III, 1918 – 1943****Simion II, 1943 – 1946****Župani, Despoți, Regi (Țari, Împărați),
Principi Sârbi, d. 610-1540**

Cronicile bizantine, din timpul împăratului Herakleios I (610-641), l-au numit **Arhonte** (Domn) pe **căpitanul** sau **županul** hoardelor sârbești care, la începutul secolului VII, a imigrat în spațiul aproximativ al Serbiei de astăzi. Acest Arhonte se pare că ar fi trăit până în anul 680. Concomitent și după acest Arhonte, necunoscut cu numele, au mai fost înregistrați și alți arhonți sau župani sârbi: **Svevlad**, în jurul anului 660; **Selimir**, c. 680; **Vladin**, c. 700;

Ratimir, c. 730; **Višeslav**, strănepotul Arhontelui necunoscut cu numele, c. 780; **Radoslav**, fiul lui Višeslav, c. sec. X; **Prosigoj**, fiul lui Radoslav, c. sec. X;

Dinastia de Vlastimirić, c. 825-950

Vlastimir, c. 825 – 860

Mutimir, c. 860 – 890

Prvoslav, 891 – 892

Petar Gojniković, c. 892 – 917

Pavle Branović, c. 917 – 921

Zaharije Prvosavljević, 921 – 924

Serbia s-a aflat sub stăpânirea Bulgariei, 924–927

Časlav Klonimirović, c. 927 – 950

Dioklitia/Zeta, 1036-1131

Arhoni/Domnitori în Dioklitia, Dioclea, Zeta sau Duklja (regiune situată în sudul Montenegro, nordul Albaniei, fostă provincie bizantină, până în anul 1042), de pe la sfârșitul sec. X, în partea dinspre Marea Adriatică, cu capitala la Dioclea [Zeta], iar mai târziu la Cetinie.

Ștefan Vojislav, c. 1036 – 1052, se răscoală împotriva Bizanțului (1035-1042); în 1042 Zeta devine independentă;

Mihailo Vojisavjević, Mare Župan, 1052 – 1077, apoi Țar, 1077 – 1081, în anul 1077 primește de la Papa Grigorie VII (1073-1085) titlul și coroana de rege

Constantin Bodin, 1081 – 1101, reunifică toate “țările” sârbești: Zeta, Rascia, Travunia, Zahumia, Bosnia; după moartea lui, Țaratul se destramă;

Dobroslav, c. 1101

Kočapar, între 1101 – 1114

Vladimir, între 1101 – 1114

Dorđe Vojisavljević, 1114 – 1118 și 1125 – 1131

Rascia-Serbia,

1. Dinastia de Urošević, c. 1080/1118-1165

Din anul 1018, fostă provincie bizantină, de prin anul 1083, cu capitala la Raš, azi Raška, la nord de Novi Pazar, în regiunea Sangeak, din interiorul Serbiei de astăzi. În timpul domniei županilor Uroš I și Uroš II, Rascia a obținut o relativă libertate sau autonomie, din partea împăraților bizantini. În anul 1149, jupanul Uroš II, în urma campaniei militare a împăratului Manuel I Comnenul (1143-1180) în Rascia, recunoaște dependența țării sale de Imperiul Romeu. Mai târziu, jupanul Ștefan I Nemanja (1168-1196) al Rasciei, a reușit să depășească această situație și să unească cele două formațiuni statale sârbești, existente, **Rascia** și **Zeta** și prin tratatul de pace bizantino-sârb, din anul 1190, să fie recunoscută independența de fapt a Statului Sârb, unificat, așa după cum acesta a și fost, de pe la mijlocul sec. IX, până după anul 950.

Vukan, c. 1080-1114

.....

Uroš I, c. 1118 – 1140

Uroš II, c. 1140 – 1161

Desa, 1161 – 1165

Dinastia de Urošević este urmată de Tihomir, 1165-1167

Tihomir, 1165 – 1167

2. Dinastia de Nemanja, 1167-1371

Ștefan Nemanja, 1167 – 1196

Ștefan Nemanjić, 1196 – 1227

Ștefan Radoslav, 1227 – 1234

Ștefan Vladislav, 1234 – 1243

Ștefan Uroš I, 1243 – 1276

Ștefan Dragutin, 1276 – 1282

Ștefan Uroš II Milutin, 1282 1321

Ștefan Uroš III, Dečanski, 1321 – 1331

Ștefan Uroš IV Dušan, 1331 – 1355

Ștefan Uroš V, 1355 – 1371

Z e t a

Dinastia de Balšić-Stracimirović, c. 1360-1421

Balša I Stracimir, 1360 – 1385

Đurađ II Stracimirović, fiul lui Balša I, 1385 – 1403

Balša II, Stracimirović, fiul lui Đurađ II, 1403 – 1421, care a decis ca după moartea lui Zeta să fie guvernată de unchiul său Ștefan Lazarević. Astfel, în anul 1421, Zeta se reunește cu Rascia.

Rascia

Dinastia de Lazarević, 1371-1427

Lazar Hrebeljanović, 1371 – 1389

Ștefan Lazarević, 1389 – 1427

Dinastia de Branković, 1427-1502

a. în Rascia, 1427-1459

Đurađ Branković, fiul lui Vuk Branković și nepotul lui Ștefan Lazarević, 1427 – 1456, cu foarte multe domenii în Ungaria, mai ales în Vojvodina. După anul 1444 i s-a permis să restaureze Despotatul Sârb, care însă a mai supraviețuit până în anul 1459.

Lazar Branković, fiul lui Đurađ Branković, 1456 – 1458

Ștefan Branković, fiul lui Đurađ Branković, 1458 – 1459

**b. Principatul Sârbesc din Regatul Ungariei, Voivodina,
1471-1502 și 1502-1541**

După anul 1459, dar și înainte de această dată, foarte mulți sârbi s-au refugiat de frica turcilor în Ungaria, așezându-se mai ales pe domeniile familiei de Branković, dar și în alte părți ale Regatului. Ca reacție directă împotriva pericolului otoman, Regele Matei Corvin al Ungariei (1458-1490), în anul 1471, a reactivat Despotatul Serbiei, în interiorul granițelor din partea de sud, mai ales Vojevodina, a Regatului său. Despotul și populația ortodoxă de acolo aveau obligația să îndeplinească servicii militare de apărare a graniței Regatului Ungariei cu Imperiul Otoman și să asigure contingente de soldați în războaiele cu turcii. Despotatul Sârb îndeplinea de jure și de facto rolul unui regiment militar de graniță.

Vuk Grgurević, primul despot sârb în Ungaria, 1471 - 1485

Đurađ II Branković, 1486 – 1496, a luptat alături de rege în toate competițiile militare ale Regatului Ungariei, chiar și în Polonia, de unde, în anul 1496 a revenit ca și călugăr, cu numele **Maxim**. Abdică de la Scaunul de Despot, se retrage la mănăstire, ajungând după câțiva ani Episcop al Râmnicului (c. 1503-1505) apoi Mitropolit al Ungrovlahiei (1505-1508 sau 1512?), apoi Mitropolit de Sirmium și Belgrad (1513-1516), † la 18 ian. 1516, mormântul la Mănăstirea Cruședol, prăznuit ca Sfânt.

Jovan Branković, fratele mai tânăr al lui Đurađ II Maxim Branković, 1496 – 1502, fiind ultimul despot sârb din familia de Branković.

Ivanis Berislavić, dintr-o familie de magnați feudali croați, 1504 – 1514, care, înainte de-a primi coroana de Despot, a fost obligat să se căsătorească cu Ielena, văduva lui Jovan Branković, îndeplinind în același timp și funcția de Ban de Jaice, din regiunea Bosniei încadrată în Ungaria.

Ștefan Berislavić, fiul despotului lui Ivanis și al despinei Ielena, minor, este numit Despot abia în anul 1520, când a devenit major, 1520 – 1527; după lupta de la Mohacs, 1526, fiind antrenat în partida imperială a lui Ferdinand I (1526-1564), Ioan Zapolya (1526-1540) l-a demis din funcția de Despot.

Radić Božić, fost comandant al flotei sârbești de luptă fluvială danubiană, 1527 – 1528

Pavle Bakić, originar din Serbia centrală, de la Venčac, din Imperiul Otoman, unde a format o trupă de 1000 de luptători creștini, cu care a venit în Ungaria, pentru a lupta contra turcilor.

Ștefan Štiljanović, originar din Paštrovići, în Montenegro, de unde, prin 1498 a venit în Ungaria, c. 1537 – 1540, **ultimul despot sârb** în Ungaria, pentru că în anul 1541, sudul Regatului a devenit Pașalâc turcesc.

După lupta de la Mohacs, din anul 1526, printre sârbii din Despotatul Ungariei de sud s-a ivit o persoană misterioasă, cu numele de **Ioan Nenad**, adică Ioan Fărăsperanță, cunoscut și sub numele de Iovan Cmi, adică Ioan cel Negru, pentru că avea un mare semn negru pe corp, extins pe toată partea dreaptă, de la tâmplă și până la picior. Se considera ca și trimis al Lui Dumnezeu, pentru a-i elibera pe creștini de sub stăpânirea semilunei, adică a monarhilor

musulmani, făcea minuni și s-a autointitulat Țar al Sârbilor și Împărat al Romeilor. Aproape întreaga Vojevodina se afla sub ascultarea lui. A fost ucis prin surprindere, în anul 1528, de către Valentin de Tarek, din Subotica, unde Ioan Nenad și-a fixat reședința, alungându-l pe contele Tarek de pe moșia și din reședința acestuia.

Cazul lui Ioan Nenad ne duce cu gândul la mitul preotului Ioan, răspândit foarte mult printre creștinii din țările sau regiunile ocupate de musulmani și islamizate de către arabi și de către turci.

Z e t a – Montenegro

Dinastia de Crnojević sau “Cernoevici”, 1459/1465/1481-1528

Familia domnitoare de Crnojević a apărut în cadrul Frăției Đuraković, în Cetinje sau “Cetinie”, iar în timpul domniei Familiei de Branković, ajungând să câștige o influență însemnată la Curtea Sârbească. Până în anul 1459, adică până la căderea Serbiei sub turci, din familia de Crnojević erau numiți “căpitani” de Zeta, un fel de guvernatori militari sau “Bani” ai provinciei respective. Situația lor a rămas neclară după anul 1459, Ivan I, Crnojević, împreună cu întreaga familie refugiindu-se la Veneția. Prin 1465 au revenit la Cetinje, unde aveau domenii, iar din anul 1481 Sultanul i-a numit pe Crnojević **principi vasali** ai Porții, cu toate atributele specifice suveranilor. În timpul domniei lor a apărut și denumirea **Montenegro**, pentru Țara Zeta (Dioklitia, Dioclea sau Duklja), denumire care este legată și determinată de numele dinastiei de Crnojević. Încă în secolul al XIV-lea, regiunea din jurul orașului Cetinje, unde Familia de Crnojević își avea domeniile feudale, era cunoscută sub numele de **Crna Gora**, iar în forma italianizată a venețienilor sau Raguzei (azi Dubrovnik), ajungându-se la Montenegro.

Ivan I, Crnojević, 1465/1481 – 1490

Đurađ Crnojević, fiul lui Ivan I, 1490 – 1496, abdică; el a fixat capitala la Cetinje, unde s-a transferat și Scaunul Mitropolitului de Montenegro. *În Mănăstirea Obod, de lângă Cetinje a fost fondată cea dintâi tipografie de limbă slavonă ortodoxă sârbească.* Turcii intenționând să cucerească Montenegro, fostul domnitor Đurađ Crnojević a organizat o răscoală antiotomană, în cele din urmă fiind obligat să se predea turcilor.

Ștefan Crnojević, alt fiu al lui Ivan I, 1496 – 1498, detronat de otomani și întemnițat

Administrație Otomană, 1498 - 1514

Ivan II Crnojević, 1514 – 1528, al treilea fiu al lui Ivan I, alias Skenderbeg Staniša Castriotul, a reușit să câștige încrederea turcilor, scop pentru care a și trecut pro forma la islam. El a reușit să reorganizeze din Montenegro un Principat vasal turcilor.

Bosnia, 1353/1377?-1463

Tvrtko I Kotromanic, nepotul Banului Bosniei, Ștefan Kotromanic, **Ban** al Bosniei, 1353?-1377; **Rege** al Bosniei, 1377?-1391; dinspre mamă, Tvrtko I se înrudea cu Dinastia de Nemanja. După el, și ceilalți regi ai Bosniei își justificau dreptul la coroana Serbiei, pentru că erau urmași ai marilor țari de Nemanja.

.....

Ștefan Tomašević, 1459 – 1463; prinț moștenitor bosniac și urmaș la tronul Regatului Rasciei (Serbiei) și Bosniei, a fost acceptat și încoronat rege, dar n-a mai reușit să intre în Smederevo, pentru că orașul a fost cucerit de turci. În anul 1463, turcii au cucerit și Bosnia, Ștefan Tomašević, care a murit în timpul luptelor cu turcii din anul 1463 a fost și ultimul monarh încoronat al Serbiei și Bosniei.

R u s i a, 860-1917

1. Mare Principe (Cneaz) de Novgorod, 860-869

Rjurik, 860 – 879

2. Mari Principi (Cnezi) de Kiev, 879-1169

Oleg Înțeleptul, 879 – 912

Igor, 912 – 945

Olga, 945 – 962

Sviatoslav Cuceritorul, 962 – 972

Jaropolk I, 972 – 980

Vladimir I cel Sfânt, 980 – 1015

Sviatopolk I cel Blestemat, 1015 – 1019

Jaroslav I Înțeleptul, 1019 – 1054

Isjaslav I, prima oară, 1054 – 1073

Sviatoslav II, 1073 – 1076

Isjaslav I, a doua oară, 1076 – 1078

Vsevolod I, 1078 – 1093

Sviatopolk II, 1093 – 1113

Vladimir Monomahul, 1113 – 1125

Mstislav I, 1125 – 1132

Jaropolk II, 1132 – 1139

Vsevolod II, 1139 – 1146

Isjaslav II, în jurul anilor 1146/1147 și d.

Juri (Gheorghe) Dolgoruki, 1154 – 1157

Isjaslav III, 1157 – 1159

Rostislav, 1159 – 1169

Mstislav I, 1167 – 1169

3. Mari Principi (Cnezi) de Suzdal și Vladimir,

c. 1120-1327

Juri I (Gheorghe I) Dolgoruki, 1120 – 1157

Andrei I Bogoljubskij, 1157 – 1174

Vsevolod Jurjevici cel cu Cuibul Mare, 1176 – 1212

Constantin, 1212 – 1218
Jurij II, 1218 – 1238
Jaroslav II, 1238 – 1246
Sviatoslav III, 1246 – 1249
Andrei II, 1249 – 1252
Alexandru I Nevski, 1252 – 1263
Jaroslav III, 1264 – 1271
Vasile Jaroslavici, 1272 – 1277
Dimitrie I, *prima oară*, 1277 – 1281
Andrei III, *prima oară*, 1281 – 1283
Dimitrie I, *a doua oară*, 1283 – 1293
Andrei III, *a doua oară*, 1293 – 1303
Mihail, 1303 – 1318
Jurij II (Gheorghe II) Daniilovici, 1318 – 1322
Dimitrie II, 1322 – 1325
Alexandru II Mihailovici, 1326 – 1327

4. Mari Principi (Cnezi) ai Moscovei, 1328-1533

Ivan I Pungă de Aur, 1328 – 1341
Simeon Ivanovici cel Mândru, 1341 – 1353
Ivan II cel Frumos, 1353 – 1359
Dimitrie I Donskoi, 1359 – 1389
Vasile I, 1389 – 1425
Vasile II Orbul, 1425-1462
Ivan III cel Mare, Prinț Suveran al întregii Rusii și primul Țar, dar neîncoronat,
1462 – 1505
Vasile III, 1505 – 1533

5. Țarii Ruși, 1533-1721

a. Ultimii Rjurici, 1533-1598

Ivan IV cel Groaznic, 1533 – 1584, cel dintâi Țar încoronat
Fjodor I, 1584 – 1598, ultimul Rjurik

b. Dinastia de Godunov, 1598-1605

Boris Godunov, 1598 – 1605
Fjodor II, 1605

c. Perioada de criză sau criza dinastică, 1605-1613

Dimitrie II sau falsul Dimitrie, 1605 – 1606
Vasile IV Huiski, 1606 – 1610
Vladislav al Poloniei, ales Țar, 1610 – 1613, fără să fi funcționat ca Țar

Dinastia de Romanov, 1613-1721

Mihail I, 1613 – 1645, primul Romanov ales de către boieri

Alexei I, 1645 – 1676

Fjodor III, 1676 – 1682

Ivan V, 1682 – 1696

co-regent:

Petru I cel Mare, 1682-1696

Petru I cel Mare, 1696 – 1725, din 1721 Împărat și Țar

6. Împărați și Țari Ruși, 1721-1917

Dinastia de Romanov, 1721-1761

Petru I cel Mare, 1696 – 1725, din 1721 Împărat și Țar

Ecaterina I, 1725 – 1727

Petru II, 1727 – 1730

Ana, 1730 – 1740

Ivan VI, 1740 – 1741

Elisabeta I, 1741 – 1761

Dinastia de Romanov-Holstein-Gottorp, 1762-1917

Petru III, 1762

Ecaterina II cea Mare, 1762 – 1796

Paul I, 1796 – 1801

Alexandru I, 1801 – 1825

Nicolae I, 1825 – 1855

Alexandru II, 1855 – 1881

Alexandru III, 1881 – 1894

Nicolae II, 1894 - 1917

Regatul Creștin al Armeniei

Regi Principi și guvernatori ai Armeniei

Formațiunea statală a Armeniei creștine a fost precedată de regatul de **Urartu**, care s-a format în jurul anului 850 î.d.Hr., pe locul actualei Armenii, cu centrul în jurul lacului Van. Acest regat Protoarmean a dăinuit până în jurul anului 600 î.d.Hr. aflându-se în conflict cu asirienii și fiind prădat de către cimerieni. În anul 518 î.d.Hr., Armenia a fost integrată în imperiul persan al dinastiei Ahemide (559-330 î.d.Hr.). În anul 333 î.d.Hr., întregul Imperiu Persan fiind cucerit de către Alexandru cel Mare Macedon (336-323 î.d.Hr.), și Armenia a împărtășit aceeași soartă. În anii următori domniei lui Alexandru cel Mare, Armenia a fost guvernată de dinastii proprii, sub suzeranitatea turcilor selgiucizi.

Actuala capitală a Armeniei, Yerevan sau Erevan are o vechime de peste 2500 de ani. ⁴¹²

⁴¹² Privitor la istoria politică, bisericească, națională, culturală și de artă a Armeniei, cu regii, principii, guvernatorii, patriarhii catolicoși și episcopii acesteia, vezi literatura de mai jos: Arhim. Zareh **BARONIAN**,

Armenia a fost prima țară în care Creștinismul a devenit religie de Stat.

În anul 2001, Biserica Armeano-Gregoriană a sărbătorit 1700 de ani de istorie, începuturile acesteia mergând până în anul 301, când în timpul domniei regelui local Trdat III sau IV (298-330), fiul lui Chosrau II, monarh sub influență romană, Sf. Episcop Grigorie Luminătorul (Lusavoriș) ar fi condus misiunea de încreștinare a Armeniei, devenind și întâiul ei ierarh. Versiunea ar deveni plauzibilă dacă am schimba data de 301, cu un alt an, începând cu 313 sau 314, din motive lesne de înțeles: Trdat III (sau IV) era sub influență romană, adică rege din mila Lui Dumnezeu și grația împăratului roman Dioclețian (284-305), apoi a lui Constantin I cel Mare (306-337, Cezar, 306-312). Nu ne putem imagina ca Dioclețian să fi salutat decizia lui Trdat III sau IV, de-a transforma Armenia într-un Regat Creștin, în timpul în care Galeriu (293-305 Cezar, apoi August, 305-311), în anul 298 a declanșat a zecea și cea mai cruntă persecuție a creștinilor din Imperiul Roman, continuată de Dioclețian în anii 303-305, prin „patru edicte de persecuție” (3 edicte în anul 303 și unul în anul 304). Prin urmare, data încreștinării Armeniei, mai precis spus, a declarării Creștinismului ca religie de Stat în această țară, trebuie fixată pentru 313 sau în anii următori, adică după Edictul de la Mediolan, din anul 313, când Constantin cel Mare a acordat libertatea de exprimare și exersare a religiei Creștine.

Constituind tot timpul un măr al discordiei între cele două imperii, în anul 387, Marele Regat Creștin al Armeniei a fost împărțit între Imperiul Persan și cel Roman. Cu toate acestea, Biserica, cultura, arta, arhitectura și literatura de limbă armeană au continuat să se dezvolte. În anii 404-406 a fost inventat alfabetul armean, georgian și albanez (=azer), grație călugărului misionar armean **Mesrop** Mașoț (361-440), fapt care a deschis o perspectivă extraordinară de devoltare a limbii, culturii și teologiei **armene** și **georgiene**. Armenia a fost râvnită nu numai de romani și de perși, ci ulterior și de romei-bizantini, arabii musulmani, georgieni, turcii selgiucizi, cruciați, venețieni, mamelucii egipteni, otomani, iar din anul 1828, de Rusia Țaristă. Republica Armenia a existat între anii 1918-1920, după care a fost din nou anexată la imperiul sovietic, unde, din anul 1936 a fost declarată republică unională. Republica Armeniei din 1918-1920 a fost apoi împărțită între Turcia și Uniunea Sovietică. În partea Armeniei,

Cuvânt despre Liturgia Bisericii Armene și Liturgiile răsăritene, cu o prefață de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Ediție îngrijită de Fabian Anton, Editura Eikon, 2003, Cluj-Napoca, 308 p. + il.; Erich **REINHART** – Jasmine **DUM** – **TRAGUT** (Hg. – editori), **Armenische Liturgien**, Ein Blick auf eine ferne christliche Kultur, herausgegeben im Auftrag des Österreichischen Liturgischen Instituts Salzburg, Graz – Salzburg, 2001, Schnider Verlag, 288 p. (mai mulți colaboratori); Erich **REINHART** – Jasmine **DUM** – **TRAGUT** (Hg. – editori), „... aber unvergänglich sind wir wie unsere Berge“, **Armenien**, Graz – Wien, 1997, 155 p., incl. 59 il.

Stiftung-Pro Oriente, Sonderpressespiegel – Juli 1997: **Armenien**, Wien, 117 p.; Heide und Helmut **BUSCHHAUSEN**, **Armenische Handschriften der Mechitaristen-Congregation**, Katalog zur Sonderausstellung in der Österreichischen Nationalbibliothek, Zweite erweiterte und verbesserte Auflage, Wien, 1981, 171 p. + 79 Il. u. Karten.; o sinteză a istoriei politice, culturale, bisericești și de artă armeană, oferă lucrarea: Jean-Michel **THIERRY**, **Armenien im Mittelalter**, Aus dem Französischen übersetzt und für das Deutsche bearbeitet von Hermann **Goltz**, Schnell+Steiner Zodiaque Verlag, Regensburg, 2002, 361 p., incl. il., pl. și hărți.; Pentru Biserica Armeană Gregoriană și pentru armenii uniți, vezi: Dietmar W. **WINKLER** – Klaus **AUGUSTIN**, **Die Ostkirchen**, Op. cit., pp. 83-85 și 120-121. Ilma **REISSNER**, **GEORGIEN, Goldenes Vlies und Weinrebenkreuz**, Erweiterte und aktualisierte Neuauflage von Georgien: Geschichte, Kunst, Kultur, Verlag, Der Christliche Osten, Würzburg, 1998, 307 p., incl. Il., pl., reprod., sinopse (prima ediție, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1989); Istoria Bisericească a Armeiiei este prezentată pe coloană paralelă cu istoria Georgiei, vezi **Sinopsa**, pp. 276 - 295.

anexata de turci, acest popor a fost supus islamizării sistematice, mai ales cei din Dersim-Tunceli (1980-1994), iar cei din Uniunea Sovietică au fost deportați și supuși procesului de ateizare. După declarația de independență din 21 septembrie 1991 a Republicii Unionale Sovietice, s-a fondat actuala Republică Armeană, însă fără teritoriul anexat de Turcia în anul 1920. În urma genocidului declanșat de „turcii tineri” (Comitetul pentru Unitate și Progres - Ittihad ve Terakki), în anul 1915, contra armenilor din Imperiul Otoman, au murit peste un milion și jumătate de oameni, crimă împotriva umanității, pe care guvernul turc n-o recunoaște nici până în ziua de astăzi. Acest genocid întreprins împotriva armenilor și a celorlalte minorități, „turcii tineri” l-au realizat cu concursul armatei imperiale germane și austro-ungare, nu numai cu al celei otomane, datorită faptului că cele trei imperii erau aliate.⁴¹³ Din cauza istoriei vitrege, pe care a avut-o poporul armean, s-a format și o diasporă mare, solidară, puternică, bogată și bine organizată, de care țin aproximativ patru milioane de suflete.

Regi ai Armeiniei Mari, 331 î.d.Hr.-428 d.Hr.⁴¹⁴

Mithraustes, 331 – 330 î.d.Hr.

Mithrines, 330 – 323 î.d.Hr.

Neoptolem, 323 – 321 î.d.Hr.

Orontes, 321 -? î.d.Hr.

?,? -? î.d.Hr.

Arsames, c. 228 î.d.Hr.

Împărțirea Armeniei, 220 î.d.Hr.

Xerxes, 220 – 212 î.d.Hr.

Zariachis, 211 -? î.d.Hr.

Mithrobuzanes, c. 170 î.d.Hr.

?,? -? î.d.Hr.

Artanes,? – 90 î.d.Hr.

Dinastia Artașidă, 210 î.d.Hr. – 14 d.Hr.

Artaxias, Artașe I, c. 210 – 170 î.d.Hr.

Artavazde I, 160 – 115 î.d.Hr.

Tigranes I, 115 – 95 î.d.Hr.

Tigranes II cel Mare, 95 – 55 î.d.Hr.

Artavazde II, 55 – 34 î.d.Hr.

Alexandru de Egipt, *prima oară*, 34 - 30 î.d.Hr., fiul lui Marcus Antonius și al Cleopatrei VII, influență romană

Artaxias II, *prima oară*, 30 î.d.Hr., fiul lui Artavazde II, influență partă

Alexandru de Egipt, *a doua oară*, 30 î.d.Hr., influență romană

Artaxias II, *a doua oară*, 30 – 20 î.d.Hr., influență partă

⁴¹³ Așa după cum **Al-Muttawa** sau **Poliția religioasă** din Arabia Saudită a fost fondată tot de germanii naziști, membrii ai gestapo-ului, care, după 1945, ascunzându-se pe acolo, pentru a scăpa de arest, procese și pedepse, s-au convertit la islam, devenind cei mai fanatici dușmani ai Creștinismului.

⁴¹⁴ Lista regilor, principilor și guvernatorilor armeni am reprodus-o după: Horia C. **MATEI**, **Enciclopedia antichității**, ediția a treia, Editura Meteora Press, București, 2000, pp. 409-410 precum și după **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română); Max **WILBERG**, **Regenten-Tabellen**, Weltbild Verlag, Augsburg, 1995², Reprint, p. 15 [ediția princeps, Frankfurt/Oder, 1906¹].

Tigranes III, 20 – 8 î.d.Hr., frate cu Artaxias II, influență romană

Tigranes IV, și **Eratus**, *prima oară*, 8 – 5 î.d.Hr., influență partă

Artavazde III, 5 – 2 î.d.Hr., impus de Roma, influență romană

Tigranes IV, și **Eratus**, *a doua oară*, 2 î.d.Hr. – 1 d.Hr.

Ariobarzane de Atropatene, 2 d.Hr. – 4 d. Hr., influență romană

Artavazde IV, fiul lui Ariobarzane, 4 - 6 d. Hr.

Tigrane V, ginerele lui Irod, regele Iudeei, 6 – 11 d.Hr.

Dinastia Arsakidă, 15 – 428

(Arsakizi parți, regi pontici și iberici sub protectoratul Romei)

Vonones I, 11 – 18 d. Hr., un șahinșah part exilat, sub influență romană

Zenon de Pont (Artaxias III), 18-34 d.Hr., fiul lui Polemon regele Pontului, influență romană

Archakes I, 34 – 35 d.Hr., fiul lui Artaban III al Parților, influență partă

Orodes, *prima oară*, 35 d.Hr., fiul lui Artaban III al Parților

Mithridates, *prima oară*, 35 – 37, fratele lui Farasmanes regele Georgiei, infl. romană.

Orodes, *a doua oară*, 37 – 42, influență partă

Mithridates, *a doua oară*, 42 – 51, influență partă

Rhadamistos, 51 - 54, fiul lui Farasmanes regele Georgiei, influență romană, **Uzurpator**

Arsakizii armeni

Trdat I, *prima oară*, 53 – 59 d.Hr., Fiul sau Fratele lui Vologaeses I al Parților

Tigranes V al Capadociei, VI al Armeniei, 59 – 62, protectorat roman

Trdat I, *a doua oară*, 63 – 68 sau 72, influență romană, din anul 63

?, ? -?

Sanatrik, 88 – 110, fiul lui Trdat I

Axidares, 110 – 113, fiul lui Pakoros al Parției sau al lui Sanatrik, infl. rom.

Parthamasiris, 113 – 114, fratele lui Axidares, infl. partă

Armenia este anexată Imperiului Roman, 114 – 118 d. Hr.

Vologaeses I, 118 – c.141, fiul lui Sanatrik, influență romană

Aurelios Pocoros, ? – 140/144

Sohemo, *prima oară*, c. 140/144 – 161

Pacoros, 161 – 163

Sohemo, *a doua oară*, 163 -?

Vologaeses II, 197 – 216 sau 186 – 198, Valarsaces

Chosrau I, 216 – 252 sau 198 – 216, fiul lui Vologaeses II

Trdat II, 252 – 279 sau 216 – 252, fiul lui Chosrau I

Armenia este anexată Imperiului Persan, 252 – 279?

Chosrau II, 279 – 287, fiul lui Trdat II

Trdat III, 287 – 293, fratele lui Chosrau II

Armenia se află sub ocupație persană, 293 – 298

Trdat III sau **IV**, 298 – 330, fiul lui Chosrau II, influență romană

Chosrau III der Kleine, 330 – 339

Tigranes VII, 339 – c. 350

Archakes II, c. 350 – 368

Armenia se află sub ocupație persană, 368 – 370**Cylax** (Zig), Guvernator, 368 – 369**Artaban** (Karen), 368 – 369**Vahan** Mamikonian, 369 – 370**Merujan** Ardžruni, 369 – 370**Pap**, fiul lui Archak II, 370 – 374**Varazdat**, 374 – 378, nepotul lui Tigranes VII**Interregnum, 378 – 384****Zarmandukht**, 378 – 384, soția lui Pap**Enmanuel** Mamikonian, guvernare provizorie, 378 – 384**Archak III**, 384 – 389, fiul lui Zarmandukht, căsătorit cu Vardandukht, fiica lui Enmanuel Mamikonian**co-regenți:****Valarchak**, 384 – 386, căsătorit cu fiica lui Sahak Bagratuni**Chosrau IV**, *prima oară*, 387 – 392**Zik**, 387 – 390**Vram Șepuh**, 392 – 414, fratele lui Chosrau IV**Chosrau IV**, *a doua oară*, 414 – 415**Șahpur**, 415 – 421**Narses Djidjrakatsi**, 421, guvernare provizorie,**Artaxes IV**, 423 – 428, fiul lui Vram Șepuh**MARZBAN****(adică Guvernatori perși), 428-590****Veh Mihr Șahpur**, 428 – 442

Vasak, rege de Siunik, 442 – 451

Adhur Hordmidz (Adrormizd), 451 – 465

Adhur Gușnasp (Ardervechnasp), 465 – 481

Sahak Bagratuni, 481 – 482

Mihran (administrație militară), 482

Vahan Mamikonian, *prima oară*, provizoriu, 482 – 483

Zarmihr Karen, administrație militară, 483

Șahpur de Rayy, 483 – 484

Vahan Mamikonian, *a doua oară*, 484 – 505/510

Vard Mamikonian, fratele lui Vahan, 505/510 – 509/514

Gușnasp Vahram, *prima oară*, 509/514 – 518

Mjej Gnuni, 518 – 548

Tan Șahpur, *prima oară*, 548 – 552Gușnasp Vahram, *a doua oară*, 552 – 554Tan Șahpur, *a doua oară*, 554 – 558/560

Varazdat, 558/560 – 564

Sunen, 564 – 572
 Vardan Mamikonian, provizoriu, 572
 Mihran Mihrevandak, administrație militară, 572
 Vardan Mamikonian, *prima oară*, 572 – 573
 Golon Mihran, administrație militară, 573
 Vardan Mamikonian, *a doua oară*, 573 – 577
 Tham Khusru, 577 – 580
 Varaz Vzsur, 580 – 581
 Aspahbadh Pahlav, 581 – 582/588
 Frahat, 582/588 – 588/589
 Hrattin, 588/589 – 590,
590, sub stăpânire bizantină

MARZBAN de Dvin, 590-627

Mouchel Mamikonian, guvernator, 590 – 591
 Hamarakar, guvernator, 591
 ? 591 – 603
 Sembat Bagratuni, 603 – 611
 Chahrayanpet, în răsărit, 611 – 613
 Chahen Vahmanzadhaghan, în apus, 611 – 613
 Parsayenpet, 613 – 616
 Namdar Guchnasp, 616 – 619
 Charaplakan (Sarablagas), 619 – 624
 Rozbihan, 624 – 627
627 – 628, sub stăpânire bizantină

MARZBAN al Armeniei de Răsărit, 628-634

Varaztirots Bagratuni, 628 - 634

MARZBAN ai Armeniei de Apus, 627-646

Mjej Gnuni, 627 – 635
 Davith Saharuni, 635 – 638
 ? 638 – 643
 Theodoros Rechtuni, 643 – 645, **antirege**
 Varaztirots Bagratuni, 645 - 646

MARZBAN ai întregii Armenii, 646-705

Theodoros Rechtuni, *prima oară*, 646 – 653
 Sembat I Bagratuni, 646 – 653, împreună cu Theodoros, până în anul 653, apoi singur
 Theodoros Rechtuni, *a doua oară*, 653 – 654
 Mouchel Mamikonian, 654
 Maurianos, *prima oară*, 654
 Theodoros Rechtuni, *a treia oară*, 654 – 655
 Maurianos, *a doua oară*, 655

Theodoros Rechtuni, *a patra oară*, 655
 Hamazasp Mamikonian, 655 – 661
 Grigor Mamikonian, 661 – 685
 Achot Bagratuni, 685 – 690
 Nerseh Kamsarakan, 690 – 693
 Sembrat II Bagratuni, *prima oară*, fiul lui Varaztirots Bagratuni, 693 – 695, sub
 protectorat musulman
 Abd Allh Ibn Hatim al-Bahili, 695 – 696
 Sembat II Bagratuni, *a doua oară*, 696 – 705, independent

**Guvernatori ai Califilor – Marzban = Wali ai Califatului
 Umayyad-Omeiazilor (705 – 750) și ai Abbasizilor (750 – 930)**

1. Wali Umayyad

Muhammad Ibn Mervan, 705 – 706/707
 Abd al Aziz Ibn Hatim al-Bahili, 706/707 – 721
 Harith Ibn Amru, 721 -?
 Djarrah, ? – 730
 Said Ibn Amru al Harachi, 730 – 732
 Marvan Ibn Muhammad, 732 – 744
 Ichak Ibn Muslim, 744 – 750

2. Wali Abbasid

Al Mansur, 750-752, deținea demnitățile de Wali al Armeniei, Mossul și Aserbaidshan

Yazid Ibn Useid Es Sulami, 752 – 769
 Bayar Ibn Muslim al-Okaili, 769 – 770
 Hasan Ibn Qataba, 770 – 773
 Sulayman, c. 771 – 772
 Salih Ibn Subai al-Kindi, c. 771 – 772
 Amr al Umar, administrație militară, 772 – 773
 Yazid Ibn Useid Es Sulami, 773 – 780
 Othman Ibn Omara Ibn Khozaima, 780 – 785
 Khozaima Ibn Khazim, *prima oară*, 785 – 786
 Yusuf Ibn Rachid al-Sulayni, 786 – 790
 Yazid Ibn Mazyad, *prima oară*, 790 – 791
 Abd al Kabir al-Adduni, 791
 Sulayman Ibn Yazid, 791 -?
 Ibn Doke, fiul, 791 -?
 Yazid Ibn Mazyad, *a doua oară*, ? – 800
 Khozaima Ibn Khazim, *a doua oară*, 800 – 801
 Ișak ben Sulayman, ? -?
 Tahir Ibn Muhammad, c. 813, ? -?
 Djahap Emir de Manizkert, administrație militară, c. 813, ? -?
 Abd al Malik, Emir de Manizkert, administrație militară, c. 813 – 820

Khalid Ibn Yazid Ibn Mazyad, c. 830,? -?
 Abu Said Muhammad Ibn Marvazi, 849 – 850
 Yusuf ben Abu Said, 850 – 852
 Bogha, 852 – 855
 Muhammad ibn Khalid, *prima oară*, 855 – 862
 Ali Ibn Yahya, 862 – 864

Armenia a fost integrată în cuprinsul Emiratului de Manizkert, 864 – 865

Abu sadj Divdad ben Yusuf ben Abu Said, 865 – 871
 Ahmed Isa ben Cheikh al-Shaybani, Emir de Diyarbakir, *prima oară*, 871 – 877
 Muhammad al-Yemeni, 877 – 878, trece de la Dwin la Bardhaa și fondează acolo un
 Emirat independent
 Muhammad ibn Khalid, *a doua oară*, 878
 Ișak Ibn Kundadjik, 878 -?, Wali de Mossul, poartă și titlul de Wali sau guvernator al
 Armeniei
 Ahmed Isa ben Cheikh al-Shaybani, Emir de Diyarbakir, *a doua oară*,? – 886
 ? , 886 – 895
 Yusuf Husep, *prima oară*, 889 – 900
 co-regenți: Asfhin ben Abdul Sadj, 895 – 899
 Diwdad ben Ashfhin, 899 – 901
 ? , 901 – 902
 Yusuf Husep, *a doua oară*, 902 – 903
 ? , 903 – 909
 Yusuf Husep, *a treia oară*, 909 – 914
 ? , 914 – 924
 Yusuf Husep, *a patra oară*, 924
 Nasr Subuk, *prima oară*, 924
 Bechr, 924 – 925
 Nasr Subuk, *a doua oară*, 925 -?

Principatul Armeniei, 732-785

Ahod Bagratuni, *prima oară*, 732 – 745
 Grigor Mamikonian, *prima oară*, 745 – 746
 Ahod Bagratuni, *a doua oară*, 746 – 750
 Grigor Mamikonian, *a doua oară*, 750 – 751
 Mouchel Mamikonian, fratele lui Grigor, 751 -?

Principatul se află sub ocupație arabă, 751 – 754

Sahak Bagratuni, nobil de Taron, 754 – 771
 Sembat Bagratuni, 771 – 772
 Vacanță, 772 – 781
 Tadjat Antzevari, 781 – 785

Regatul Armean al Bagratizilor, 885-1045

Așot I cel Mare, 732 – 745
 Sembat I Martirul, fiul lui Așot I cel Mare, 890 – 914
 Așot II cel de Fier, fiul lui Sembat I, **Regele Regilor**, 914 – 928
 Abas I, fratele lui Așot II, 928 – 952
 Așot III cel Milostiv, fiul lui Abas I, 952 – 977
 Sembat II cuceritorul, fiul lui Așot III, 977 – 989
 Gagik I, fratele lui Sembat, 989 – 1020
 Johannes-Sembat III, fiul lui Gagik I, 1020 – 1040
 Așot IV cel Viteaz, fratele lui Sembat III, co-regent, 1021 – 1039
 Gagik II, fiul lui Așot IV, 1042 – 1045 † 1079, Armenia este încorporată ca provincie a
 Imperiului Bizantin

**Principatul (1080-1198), apoi Regatul Armean
de CILICIA sau Armenia Mică (1198-1464)****Principi ai Armeniei, 1080-1198**

Ruben I, 1080 – 1095
 Constantin I, 1095 – 1102
 Thoros I (Theodoros I), 1102 – 1129
 Constantin II, 1129
 Leon I, 1129 – 1140
 Ștefan I, 1140 – 1144
 Thoros II, 1144 – 1169
 Ruben II, 1169 – 1170
 Mleh, 1170 – 1175
 Ruben III, 1175 – 1187
 Leon II, 1187 – 1198, apoi ca rege Leon I (1198 – 1219)

Regi și regine ale Armeniei

Leon I, 1198 – 1219
 Isabela sau Zabel, 1219 – 1252
 co-regenți:
 Filip de Antiohia, soțul Isabelei, 1223 – 1225
 Hethum I (Hetoum, Hayton), alt soț al Isabelei, 1226 - 1270
 Hethum I (Hetoum, Hayton), 1252 – 1270
 Leon II (III), 1270 – 1289
 Hethum II (Hayton II), 1289 – 1293
 Thoros III, 1293 – 1298
 Hethum III, *prima oară*, 1294 – 1297
 Sempad sau Sambat, 1297 – 1299
 Constantin III, 1299
 Hethum III, *a doua oară*, 1299 – 1307
 co-regent:
 Leon IV, 1301 – 1307
 Oschin, 1307 – 1320

Oschin de Korikos, Regent al Armeniei, 1320 – 1329

Leon V, 1320 – 1341, ultimul Hethumid

Constantin IV, (alias Guido von Lusignan), 1342 – 1344

Constantin V, 1344 – 1362

Constantin VI, 1362 – 1373

Petru I de Lusignan, rege al Ciprului, Ierusalimului și Armeniei, 1361 – 1369

Leon VI de Lusignan, 1374 – 1375, † 1393

Iacob I de Lusignan, rege al Ciprului și Armeniei, 1396 – 1398

Ianus (Ioan I) de Lusignan, rege al Ciprului, Ierusalimului și Armeniei, 1398 – 1432

Ioan II de Lusignan, rege al Ciprului, Ierusalimului și Armeniei, 1432 – 1458

Carlotta de Lusignan, regină a Ciprului, Ierusalimului și Armeniei, 1458 – 1464 ∞ Louis de Savoya

Iacob II Lusignan ∞ Catarina Cornaro, după care, coroana Ciprului și Armeniei va fi revendicată de Republica Veneției și dogele acesteia

Regatul Creștin al Georgiei, Gruziniei sau Iberiei-Iviria

Georgienii își spun Kartvelebi, își numesc țara Sakartwelo, iar limba Kartuli.

Din punctul de vedere al evoluției Creștinismului georgian, trebuie să ținem cont și de evoluția regională a țării: vestul Georgiei era cunoscut sub numele istoric de **KOLCHIS** sau Kolhis, până la sfârșitul antichității (care pentru istoria bisericească, este marcat de Sinodul II Trulan, 691 - 692). Regatul de **Egrisi**, fondat în secolul VI, î.d.Hr., trebuie identificat cu regiunea sau provincia Kolchis. Aici, în Kolchis, se crede că s-ar fi păstrat și aflat și „lâna de aur” (de la berbecul de aur), pe care Iason și argonauții au dus-o înapoi în Grecia antică. Elenizată încă de grecii antici și coloniile acestora, Kolchis a rămas și în epoca bizantină în sfera de influență și stăpânire romeică.

De la sfârșitul epocii antice, **Lazii** sunt continuatorii vechii populații kolchise, provincia numindu-se apoi Lazika, Lațica sau Lațike, în izvoarele bizantine, cu capitala la Pityous sau Pitsunda.

Provincia răsăriteană a Georgiei se numea **Iberia** sau **Iviria**, cu Regatul Kartli și centrul său istoric la Mtskheta sau **Mzcheta**, vechea capitală și centru bisericesc. În anul 1121 orașul Tbilisi sau Tiflis, din apropiere de Mzcheta sau Mtskheta, devine din nou capitala Regatului Unit al Georgiei.⁴¹⁵

⁴¹⁵ Pentru istoria Georgiei, vezi: Ilma **REISSNER, GEORGIEN, Goldenes Vlies und Weinrebenkreuz**, Erweiterte und aktualisierte Neuauflage von Georgien: Geschichte, Kunst, Kultur, Verlag, Der Christliche Osten, Würzburg, 1998, 307 p., incl. Il., pl., reprod., sinopse (prima ediție, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1989); Istoria Bisericească a Georgiei este foarte bine și științific reprezentată, vezi Sinopsa, pp. 276 - 295. Vezi și Mariam **LORDKIPANIDZE, Georgia in the XI – XII Centuries**, Ganatleba Publishers, Tbilisi, 1987, 185 p.

După Armenia, cele două regate Georgiene, Iberia în est și Egrisi în vestul țării, au fost primele state care au adoptat, în mod oficial, creștinismul 326/7 – 337, respectiv 523. Soarta le-a fost însă defavorabilă, deoarece regatele Iberiei și Egrisi, ca și Armenia, au fost mereu râvnite de cele două imperii rivale: Persia și Bizanț. Ca urmare, aceste regate au fost de câteva ori dezintegrate în mai multe principate, motiv pentru care au și fost cucerite cu ușurință de arabii musulmani în secolul al VII-lea. Principatele care s-au răzvrătit împotriva robiei arabo-musulmane, au reușit să se elibereze, iar pe la mijlocul secolului al XI-lea s-au reunit, formând **Regatul Georgiei**. Începând din secolul al XII-lea, autoritatea acestui Regat se extindea asupra întregului Caucaz de sud, în partea nord-estică și aproape pe toată coasta de nord a Turciei de astăzi, și de asemenea în câteva districte din Persia.

Actualmente Georgia este împărțită în 53 de provincii, 11 orașe și două republici autonome: Abkchasia și Ajaria. Orașele georgiene sunt: Mtskheta-Mzcheta, Batumi, Chiatura, Gori, Kutaisi, Poti, Rustavi, Sokhumi, Tbilisi, Tq'ibuli, Tsq'altubo.⁴¹⁶

Georgia în antichitate, evul mediu și în epoca modernă

Dinastia Kartlozidilor (299 î.d.Hr.-30 î.d.Hr. și 1 d.Hr.-189 d. Hr)

În perioada de timp 30 î.d.Hr.-1 d. Hr., Regatul a fost condus de Dinastia Nimoridă, Suverani:

Parnavas I, 299 î.d.Hr. – 234 î.d.Hr.

Saurmag I, 234 – 159

Mirian I, 159 – 109, ginerele lui Saurmag I

Parnajom, 109 – 90

Arschak I, 90 – 78

Artag, 78 – 63

Bartom sau P'arnavas II

Miriam II, 30 – 20, din Dinastia **Nimoridă**

Arșak II, 20 î.d.Hr. – 1 d.Hr., din Dinastia **Nimoridă**

Parsman I (Aderk), 1 d.Hr. – 58 d.Hr.

Mirdat I, 58 d.Hr. – 106 d.Hr.

Amazasp I, 106 – 116

Parsmen II cel Bun, Parsman II cel Bun, 116-132, îl vizitează pe împăratul Hadrian în Roma

Radamist Adam, 132 – 135

Parsmen III, 135 – 185

Amazasp II, 185 – 189

Dinastia Arsacidă, 189-284

Rev I cel Drept, 189 – 216

Vache, 216 - 234

Bakur I, 234 – 249

⁴¹⁶ Lista regilor georgieni am preluat-o după: Horia C. **MATEI**, **Enciclopedia antichității**, ediția a treia, Editura Meteora Press, București, 2000, pp. 421-422; precum și după **Wikipedia**, enciclopedie liberă (în germană și română).

Mirdat II, 249 – 269

Amazasp III, 260 – 265

Aspagur, 265 – 284

Dinastia Chosroidă, 284 – după 807

Miriam III, 284-361, fiul Marelui Șah al Persiei, 326/7 sau 337, adoptarea Creștinismului

co-regent: Rev II, 345 – 361

Saurmag II, 361 – 363, Diarch

Aspacur II, 363 – 365, Varaz Bakur I

Mirdat III, 365 – 380, Diarch, 370-378, divizarea Regatului

Aspacur III, 380 – 394, Varaz Bakur II

Tirdat I, 394 – 406

Parsman IV, 406 – 409

Mirdat IV, 409 – 411

Artschil I, 411 – 435

Mirdat V, 435 – 447

Vachtang I, Gorgassali, 447 – 522

Daci sau Dahi, 522 – 534

Bakur II, 534 – 547

Parsman V, 547 – 561

Parsman VI, 561 - 5??

Bakur III, 5?? – 580, Regatul din Kartli-Iberia se desființează

Principi sau Domnitori de Kachetia, Chosroizi, 580-807

Adarnase I, Patrikios, către 580 – 637/642, fiul regelui Bakur III

Ștefan I Patrikios, 637/642 – c. 650

Adarnase II, c. 650 – 684/685

Miriam IV, 685 – 736

Artșil Martirul, 736 – 786

Djuanșer, 786 – d. 807

Principi sau Domnitori de Kartli – Iberia, Chosroizi și Bagratizi, către 588-786

Guaram I, Kuropalat, către 588 – c. 590, Principe de Samce-Djavacheti, nepotul lui Vachtangs I Bagrationi

Ștefan I, către 590 – 627, Principe de Samce-Djavacheti

Adarnase I, Patrikios, 627 – 637/642, Principe de Kachetia

Ștefan II, Patrikios, 637/642 – c. 650, Principe de Kachetia

Adarnase II, Patrikios, c. 650 – 684/685, Principe de Kachetia

Guaram II, Kuropalat, 684/685 – î.693, Principe de Samce-Djavacheti

Guram III, Kuropalat cel Tânăr, î. 693 - c. 748, Principe de Samce-Djavacheti

Adarnase III, Kuropalat, c. 748 – c. 760

Nerse I, c. 760 – 779/780, ostatec al Califului, 772 – 775

Ștefan III, 780 – 786, Principe de Samce-Djavacheti

Kuropolaiți (un titlu înalt romeu), Dinastia Bagrationi, 813-891**Așot I**, 813 – 830**Bagrat I**, Kuropalat, 830 – 876, în 842 era principe de Kartli, Iberia**David I**, 876 – 881**Gurgen I**, de Tao, 881 – 891, altă linie dinastică**Arhiduci –Eristavți - de Eristawis, de Tao de Sus, 830-1000,
Tao fiind ocupat de bizantini în anul 1000****Prima linie, 830–941****Adarnase II cel Bătrân**, 830 – după 867, fiul lui Așot I, † între anii 867 – 881**Gurgen I**, înainte de 881 – 891, devine Kuropalat de Kartli-Iberia, 881-891**Adarnase III**, 891 – 896**Așot II**, Bucătarul, 891 – 918**Gurgen II cel Mare**, 918 – 941**A doua linie, 941 – 1000****Așot IV (II)**, Kuropalat, 941 – 954, fiul regelui Adarnase IV**Adarnase V**, Kuropalat (958-961), 954 – 961**David III cel Mare**, Magistros, 961 – 1000, din anul 989 Kuropalat**co-regent:****Bagrat I**, 961 – 966**Regi de Kartli-Iberia, din Dinastia Bagrationi, 888-1505****Adarnase IV**, 888 – 923, Rege-Kuropalat, din 891**David II**, rege 923 – 937**Așot II**, numai Kuropalat nu rege, moștenește în anul 941 Tao – Klardgeti**Bagrat I**, 923 – 945, Magistros din 923, rege din 937**Adarnase V**, 945 – 961, Magistros din 945, Kuropalat din 958**David III**, Magistros, 961 – 1000, din 989 Kuropalat**Sumbat I**, 923 – 958, Antipatrikios din 923, rege în 945 și 954**Bagrat II**, 958 – 994**Gurgen**, 994 – 1008**Bagrat III**, 1008 – 1014, din anul 978 rege al Abchasiei**Giorgi I**, 1014 – 1027**Bagrat IV**, 1027 – 1072**Giorgi II**, 1072 – 1089**David IV Constructorul**, 1089 – 1125**Dimitri I**, 1125 – 1156**David V**, 1155**Giorgi III**, 1156 – 1184**Tamar**, 1184 – 1213, co-regentă din anul 1178

Giorgi IV Lașa, 1213 – 1223

Rusudan, 1223 – 1245

David VI Narin, 1243 – 1259, în anul 1259 trece în Georgia de Vest Imeretia (Kutaisi) și domnește acolo, până în anul 1293

David VII Ulu, 1246 – 1270, din anul 1259 doar rege al Georgiei de est – Tbilisi

Dimitri II, Jertfitorul de sine, 1270 – 1289

Vachtang II, 1289 – 1292

David VIII, 1292 – 1297, rezistă ca și antirege, împotriva stăpânirii mongole, până în anul 1311

Giorgi V, *prima oară*, 1297 – 1298

Vachtang III, 1298 – 1308

Giorgi VI cel Mic, 1310 – 1314

Giorgi V prea Strălucitul, *a doua oară*, 1314 – 1346, prin el are loc reunificarea Georgiei în anul **1330**

David IX, 1346 – 1360

Bagrat V, 1360 – 1395

Giorgi VII, 1395 – 1405

Konstantine I, 1405 – 1412

Alexandru I cel Mare, 1412 – 1442

Vachtang IV, 1442 – 1446

Giorgi VIII, 1446 – 1465, apoi devine rege al Kacheției, în estul Georgiei, sub numele de Giorgi I, 1466 – 1476

Bagrat VI, 1465 – 1478

Konstantine II, 1478 – 1505, din anul 1491, doar rege de Kartli

1490/1491 are loc divizarea oficială a Georgiei în trei regate: Kartli, Imeretia și Kacheția

Regii de Kartli, Dinastia Bagrationi, 1505-1801

David X, 1505 – 1525, ocupă Kacheția între anii 1513 – 1520

Giorgi IX, 1525 – 1535

Luarsab I, 1535 – 1558

Simon I, *prima oară*, 1558 – 1569

David XI, sau **Daud Khan**, 1569 – 1578

Simon I, *a doua oară*, 1578 – 1600

Giorgi X, 1600 – 1605

Luarsab II, 1605 – 1616

Bagrat VII, 1616 – 1619

Simon II, 1619 – 1629

Teimuras I al Kacheției, 1629 – 1634

Rostom, Rustam, 1634 – 1658, paralel, rege al Kacheției, 1648-1656

Vachtang V, 1658 – 1675

Giorgi XI, *prima oară*, 1675 – 1688

Erakle I, 1688 – 1703

Giorgi XI, *a doua oară*, 1703-1709, în calitate de guvernator persan de Kandahar, 1703-1709

Kaichosro, 1709 – 1711, în calitate de guvernator persan de Kandahar, 1709-1711

Vachtang VI, *prima oară*, 1711 – 1714, între anii 1703-1711 guvernator al Georgiei

Iese, 1714 – 1716

Bakar, 1717 – 1719

Vachtang VI, *a doua oară*, 1719 – 1724, părăsește țara în 1724

Regatul este ocupat de otomani, 1724 – 1735, între anii 1724 – 1744 n-a existat nici un rege al Iberiei – Kartli

Iese, guvernator al otomanilor, 1724 – 1727

Regatul este ocupat de perși, 1744 – 1801

Teimuraz II, Rege vasal, 1744 – 1762

Erakle II, 1762 – 1798, din 1744 rege și al Kacheției

Giorgi XII, 1798 – 1801, țara fiind ocupată de Rusia țaristă, din 1801

Regi ai Kacheției, 1466-1801, Dinastia Bagrationi

Giorgi I, 1466 – 1476

Alexandre I, 1476 – 1511

Giorgi II cel Rău, 1511 – 1513

1513-1520, Regatul este ocupat de regele Iberiei-Kartli, David X (1505-1525)

Levan I, 1520 – 1574

Alexandre II, *prima oară*, 1574 – 1603

David I, 1603, întrerupe pentru scurt timp domnia tatălui său

Alexandre II, *a doua oară*, 1603 – 1605

Konstantine I, 1605

Teimuras I, *prima oară*, 1605 – 1614

'Isa Khan, 1614 – 1615, guvernator al Persiei pentru Kacheția, nepotul lui Alexandru II

Teimuras I, *a doua oară*, 1615 – 1616

'Ali Quli Khan, 1616, guvernator al Persiei, pentru Kacheția

Peykar Khan, 1616 – 1623, guvernator al Persiei, pentru Kacheția

Teimuras I, *a treia oară*, 1623 – 1633

Selim Khan, 1633 – 1636,

Teimuras I, *a patra oară*, 1636 – 1648

Rustam rege al Iberiei-Kartli, 1648 – 1656, în același timp rege al Kacheției

1656 – 1664, Regatul este condus direct de guvernatori persani

Artșil, 1664 – 1675, fiul regelui Vachtang V (1658 – 1675) de Kartli

Erakle I, 1675 – 1676, rege de Kartli, 1688-1703

1676 – 1703, guvernatorii persani conduc ei țara, fără rege

David II, 1703 – 1722

Konstantine II, 1722 – 1729, ucis de perși în anul 1732

Teimuras II, *prima oară*, 1729 – 1736

Alexandre III alias **Ali Mirza**, 1736 - 1738

Teimuras II, *a doua oară*, 1738 – 1744

Erakle II, 1744 – 1798, devine în anul 1762 rege de Kartli, unificând cele două regate georgiene

Georgi III al Kacheției și **Georgi XII** al Kartli, 1798 – 1801, regatul fiind ocupat de Rusia țaristă

Guvernatori persani în Kacheția, 1648-1703

Selim Khan, 1648 – 1659

Murtaz'Ali Khan, 1659 – 1665

Şahnavaz-Khan alias **Vachtang V (1658 – 1675) de Kartli**, 1665 – 1675

Bezan Khan, 1675 – 1688

Abbas-Quli-Khan, 1688 – 1695

Qalb'Ali Khan, 1695 – 1703

Regii de Imeretia, vestul Georgiei, 1259-1810

David I Narin, 1259 – 1293, fost **David VI** Narin (1243 – 1259), al Kartli-Iberia, de unde, în anul 1259 trece în Georgia de Vest Imeretia (Kutaisi) și domnește acolo, până în anul 1293

Konstantine I, 1293 – 1327

Mihail I, 1327 – 1329

Bagrat I cel Mic, 1327 – 1372, degradat la rangul de Principe, din anul 1330

Alexandre I, 1372 – 1389, recapătă demnitatea de rege, din anul 1387

Giorgi I, rege, 1389 – 1395

Konstantine II, rege, 1395 – 1401

Demetre I, 1401 – 1455, ultimul descendent în linie bărbătească a lui David I (VI) Narin

Bagrat II, 1455 – 1478, nepotul lui Konstantin I de Kartli (1405 – 1412) și al lui Demetre I de Imeretia (1401-1455), domnește în Georgia-Kartli-Iberia, ca și Regele Bagrat VI (1465-1478)

Alexandre II, 1478 – 1510

Bagrat III, 1510 – 1565

Giorgi II, 1565 – 1585

Levan I, 1585 – 1588

Rostom I, *prima oară*, 1588 – 1589

Bagrat IV, 1589 – 1590

Rostom I, *a doua oară*, 1590 - 1605

Giorgi III, 1605 – 1639

Alexandre III, 1639 – 1661

Bagrat V, *prima oară*, 1660

Vachtang I Tșutșunașvili, *prima oară*, 1660 – 1661

Vamiq Dadiani de Mingrelia, 1661

Artșil, *prima oară*, 1661 – 1663
Dimitri Guriel, 1663 – 1664
Bagrat V, *a doua oară*, 1664 – 1668
Vachtang I Tșutșunașvili, *a doua oară*, 1668
Bagrat V, *a treia oară*, 1668 – 1678
Artșil, *a doua oară*, 1678 – 1679
Bagrat V, *a patra oară*, 1679 – 1681
Giorgi IV de Guria, 1681 – 1683
Alexandru IV, *prima oară*, 1683 – 1690
Artșil, *a treia oară*, 1690 – 1691
Alexandru IV, *a doua oară*, 1691 – 1695
Artșil, *a patra oară*, 1695 – 1696
Giorgi V Gotcia, 1696 – 1698
Artșil, *a cincea oară*, 1695 – 1696
Simon, 1699 – 1700
Mamia Gurieli, 1701 – 1702
Giorgi VI, Abașidze, 1702 – 1707
Giorgi VII, *prima oară*, 1707 – 1711
Mamia (III) de Gurien, *prima oară*, 1711
Giorgi VII, *a doua oară*, 1711 – 1713
Mamia (III) de Gurien, *a doua oară*, 1713
Giorgi VII, *a treia oară*, 1713 – 1716
Giorgi VIII Guriel, 1716
Giorgi VII, *a patra oară*, 1716 – 1720
Alexandre V, 1720 – 1751
Giorgi IX, 1751
Solomon I, *prima oară*, 1751 – 1765
Teimuras I, 1765 – 1768
Solomon I *a doua oară*, 1768 – 1784
David II, 1784 – 1792
Solomon II, 1792 – 1810, când Regatul Imeretiei este ocupat de Rusia țaristă

Până în anul **1918**, Georgia a stat sub ocupație rusească, cu **guvernatori** (1801 respectiv 1810-1844), **viceregi** (1844-1882), **guvernatori generali și comandanți militari supremi ai Caucazului** (1882-1905), **viceregi** (1905-1917), **Prima Republică** (1918-1921), **Republică unională în URSS** (1921-1991), **a Doua Republică**, în **Federația Rusă** (din 1991).

ROMÂNIA

Guvernatori ai Daciei Romane⁴¹⁷

Administrație militară, 102-106 d. Hr.

Cn. Pinarius Aemilius Cicatricula Pompeius **LONGINUS**, 102-105/106, probabil comandantul legiunii IV Flavia și XIII Gemina

Provincia Dacia, 106-119, Sarmizegetusa

Iulius Sabinus, 106 – 107/109

D. Terentius Scaurianus, 109? – 110

C. Avidius Nigrinus, 110/112 – 115?

C. Iulius Quadratus Bassus, 117

Dacia Superior, 119-168, Banatul și Transilvania, cu centrul la Apulum

Q. Marcius Turbo, 117 – 119/120

Cn. Minicius Faustinus Sex. Iulius Serg. Severus, 119/120 – 127; în anul **123** are loc împărțirea Daciei în trei provincii: Dacia Superior, Dacia Inferior (Oltenia de est și Transilvania de sud-est, cu sediul la Romula-Reșca, jud. Olt) și Dacia Porolissensis

Ti. Claudius [...], 127 – 132

Egnatius [...], 127 – 132

Cn. Papirius Aelianus Aemilius Tuscillus, 132 – 135

C. Iulius Bassus, 135 – 139

L. Annius Fabianus, 139 – 141/142

Q. Mustius Priscus, 141/142 – 144

P. Orfidius Senecio, 144/146? – 146/148

C. Curtius Poll. Iustus, 148 – 150/151

M. Sedatius Quir. Severianus, 150/151 – 153

L. Iulius Proculus, 152? – 156?

M. Stadius Cl. Priscus Licinius Italicus, 156/157 – 158

P. Furius Saturninus, 159 – 161/162

P. Calpurnius Proculus Cornelianus, 161/162 – 164?

Ti. Iulius Flaccinus, 164? – 168?

Calpurnius Iulianus, 153? – 156? sau 164? – 168?

⁴¹⁷ Luat după **WIKIPEDIA**, Liste der Referenztabelle/Herrscher und Regierungschefs Rumänien. *Liste der römischen Staatshalter von Dakien*.

Regi Daciei, înainte de cucerirea romana (102 și 106 î.d.Hr.): **Burebista**, c. 111 – 65 până 44 î.d.Hr.; **Interregnum**, 44 – 35? î.d.Hr.; **cinci regi** necunoscuți cu numele, 35 î.d.Hr. – î. 85 d.Hr.; **Decebal**, î.85 – 106 d.Hr.

Provincia Dacia cu cele trei părți:

Dacia Apulensis (fosta Dacie Superior), Dacia Porolissensis (partea nordică a Daciei Superior) și Dacia Malvensis (fosta Dacia Inferior), 168-271

- M. Claudius Fronto, 168 – 170
 Sex. Cornelius Clemens, 170 – 172?
 L. Aemilius Carus, 173 – 175?
 C. Arrius Antoninus, 175? – 177
 P. Helvius Pertinax, 177 – 180?
 C. Vettius Sabinianus Iulius Hospes, 180 – 182?
 C. Pescennius Niger, 182? – 183/184?
 L. Vespronius Candidus, 183/184 – 185/186
 C. C[?] Hasta, 185? – 190?
 Q. Aurelius Polus Terentianus, 192? – 194/195
 P. Septimius Geta, 194/195 – 197?
 P. Mevius Surus, 198? – 199?
 L. Octavius Iulianus, 200 – 202/203
 L. Pomponius Liberalis, 202/203 – 205?
 Ti. Claudius Gallus, 205/206? – 207
 C. Iulius Maximinus, 208 – 210?
 [...] Postumus, 211? – 213?
 L. Marius Perpetuus, 212/213 – 215?
 Marcus Claudius Agrippa, 217 – 218
 Ti. Iulius Pollienus Auspex, în jurul anului 222 – 225
 Iasdius Domitianus,? – 235
 M. Cuspidius Flaminus Severus, 235? – 236?
 Q. Iulius Licinianus?, 237? – 238
 D. Simonius Proculus Iulianus, 241? – 243?
 M. Veracilius Verus, probabil sub împăratul Commodus, este posibil chiar la începutul secolului III
 [...] Ianuarius [...], sfârșitul secolului II sau sfârșitul secolului III
-

Transilvania:

Sfârșitul secolului IX – începutul secolului al X-lea: Ducatele (=Voievodatele) lui GELU, MENUMORUT și GLAD;⁴¹⁸
„Gelou dux Blachorum”, duce al teritoriului dintre Porțile Meseșului (Zalău) și izvoarele Someșului, cu centrul la Dăbâca?
MenuMorut, duce al teritoriului dintre Mureș și Someș, cu centrul la Biharea (Oradea)?
Glad, duce al teritoriului dintre Mureș și Dunăre (Banat), cu centrul la Keve, Cuvin?

⁴¹⁸ **Istoria României în date**, mai mulți colab., sub cond. Constantin GIURESCU, Edit. Encicl. Rom., București, 1971, p. 57 și passim.

**Voievozi (1111 – 1571),
Principi (1571 – 1691/1711),
Guvernatori (1691 – 1867)**

Țara Românească:

Domnitori (înainte de 1247 – 1859)

Moldova:

Domnitori (c. 1352 – 1859)

Domnitori și regi ai României, 1859-1947

Alexandru Ioan I CUZA (1820-1873), colonel de neam boieresc, fost ministru de război în guvernul Moldovei, al lui Anastasie Panu, ales Domn al Moldovei la 5/17 ianuarie 1859, ales Domn al Țării Românești la ianuarie 24/5 februarie **1859** – 11/23 februarie **1866**, † 3/15 mai 1873 în Heidelberg, înmormântat la Ruginoasa (unde se află moșia familiei), unde odihnește și Doamna Elena Cuza (1925-1909), alături de Cuza Dimitrie (†1889), unul din fiii lor adoptivi, al doilea fiu adoptiv, Cuza Alexandru, murind la Madrid, în anul 1890.⁴¹⁹

La 11/23 decembrie 1861, prin Proclamația către națiune, Cuza aduce la cunoștință oficială că „Unirea este îndeplinită, naționalitatea română este întemeiată. Domnitorul Cuza a deschis la București primul Parlament al României, la 24 ianuarie/5 februarie 1862, proclamând în fața Adunărilor Moldovei și a Țării Românești, reunite în ședință comună, Unirea definitivă a Principatelor, orașul București fiind proclamat capitala țării. La 11/23 februarie 1866 „monstruoasa coaliție” îl obligă pe Cuza să abdice, formându-se o Locotenență domnească, compusă din Lascăr Catargiu (pentru Moldova), Nicolae Golescu (pentru Muntenia), colonelul Nicolae Haralambie, din partea armatei și un guvern provizoriu, condus de Ion Ghica (11/23 febr.-10/22 mai 1866). Dată fiind existența notei restrictive din *Fermanul* sultanului, din data de 20-22 nov./2-4 dec. 1861, care prevedea că Unirea din 1859 să înceteze la sfârșitul domniei lui Cuza, Unirea Principatelor se afla în pericol.

Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen (1839-1914), prinț german scăpătat, proclamat de Adunarea Constituantă, Domnitor al României, își începe domnia la 10 mai **1866-1914** octombrie 10. La 14/26 martie 1881, Parlamentul României a proclamat Regatul României. Încoronarea regelui Carol I și a reginei Elisabeta Elisabeta de Wied (1843-1916) a avut loc în Catedrala Mitropolitană din București, la 10 mai 1881. La 18 mai 1881 Ferdinand a fost proclamat principe moștenitor. Mormintele în Catedrala din Curtea de Argeș.

⁴¹⁹ Petru Demetru **POPESCU**, **Dicționar de personalități istorice**, voievozi, principii, domnitori, regi, Editura Niculescu, București, 2001, 288 p.

Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen (1865-1927), Rege, 10 octombrie **1914-1927** iulie 19. Regină consortă a fost prințesa Maria de Edinburg (1875-1938). Mormintele în Catedrala din Curtea de Argeș.

Mihai I de Hohenzollern-Sigmaringen (*1921), *prima oară*, 20 iulie **1927-1930** iunie 8, detronat, minor, sub **regența** formată din trei persoane: Prințul Nicolae, Patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan, președintele Curții de Casație, pentru guvernarea Țării; alături de Prințesa-Mamă Elena de Grecia și Danemarca, care se ocupa de educația regelui minor. Carol reclamă tronul după numai trei ani de la moartea lui Ferdinand I. După detronare, Mihai I a devenit Mare Voievod de Alba Iulia (1930-1940).

Carol II de Hohenzollern-Sigmaringen (1893-1953), 8 iunie **1930-1940** septembrie 6, abdică și pleacă în exil, în speranța revenirii la tron. † 10 aprilie 1953 în Estoril, Portugalia. A trăit separat de regina consortă Elena, cu care s-a căsătorit în martie 1921. Înainte de aceasta, în septembrie 1918, Carol II s-a căsătorit cu Ioana Maria Valentina (Zizi) Lambrino, căsătorie anulată de înalta Curte de Casație. Din căsătoria cu Lambrino s-a născut fiul natural Mircea, mai în vârstă decât Mihai I, situație prin care Monarhia a suferit o zdruncinare morală puternică. Carol renunță la calitatea de prinț moștenitor și anulează dreptul de succesiune și pentru principele Mircea. După un timp își recapătă titlul de prinț moștenitor și se căsătorește cu Elena a Greciei. În 1925 renunță din nou la succesiunea la tron și rămâne în occident cu noua sa aventură, Elena Lupescu, de care apoi nu se va mai despărți. În aceste condiții, Consiliul de Coroană, de la Sinaia, din 4 ianuarie 1926, l-a proclamat moștenitor al tronului pe Mihai, unicul fiu legitim al lui Carol II.

Mihai I de Hohenzollern-Sigmaringen (*1921), *a doua oară*, 6 septembrie **1940-1947** decembrie 30, când este forțat să abdice și să părăsească Țara. I se retrage în mod abuziv cetățenia română, fiind obligat să trăiască în exil, unde s-a căsătorit cu Anna de Bourbon-Parma, membră a familiei regale a Danemarcei. La 30 decembrie a fost desființat și Regatul României, fiind instituită Republica Populară Română, cu primul ei șef de Stat, Constantin I. **Parhon**, Președinte al Prezidiului Provizoriu al noii Republici (1947-1952).

Lista ilustrațiilor

1. **Basilica Sfântul Petru din Roma, de pe colina Vatican, construită de Sfântul Împărat Constantin I cel Mare, în anul 315, restaurată și amplificată de Sfântul Papă Grigorie I cel Mare (590-604), dărâmată în anul 1506, de Papa Iuliu II (1503-1513), în locul ei s-a construindu-se actuala Catedrală Sfântul Petru, p. 33.**
2. **Basilica Sfânta Sophia din Constantinopol, după anul 1453, adică după ce a fost transformată în moschee de sultanul Mehmed I (Mahomed I Cuceritorul) el Fatih (1444-1446 și 1451-1481), sec. XV – XX, p. 68.**
3. **Icoana Sfântului Evanghelist Marcu, fondatorul Tronului Alexandriei, p. 128.**
4. **Ierusalim, Biserica Învierii Domnului nostru Iisus Hristos sau a Sfântului Mormânt, p. 214.**
5. **Sfânta Sophia din Ohrida-Ahrida, vedere din exterior, sec. X, transformată în moschee în anul 1767, odată cu desființarea Arhiepiscopiei Autocefale, p. 245.**
6. **Sfânta Sophia, Ohrida-Ahrida, interiorul transformat în moscheie, în anul 1767, p. 260.**
7. **Turnovo, Veliko Tîrnovo, colina Țareveț, ziduri, drumul, orașul, Catedrala Patriarhală Înălțarea Domnului și turnul clopotniță și de veghe, sec. XIII, p. 266.**
8. **Peć-Pekion-Ipek, complexul monastic Înălțarea Domnului, sec. XIII – XIV sau Vechea Patriarhie Sârbă, p. 274.**
9. **Sfânta Sophia, Constantinopol, simbolul Bisericii Ortodoxe rănite și îngenunchiate, din 1453 moschee, coperta din spate.**

REFERATE

asupra cărții Părintelui Dr. Ioan Marin Mălinaș,

Dipticon sau Cronologie patriarhală și imperială

I.

Cartea de față este o lucrare de multă vreme necesară istoriografiei noastre bisericești. Ea prezintă lista cronologică a tuturor scaunelor patriarhale și arhiepiscopale din Istoria Bisericii Universale. Lucrarea este cu atât mai importantă, cu cât listele cronologice ale diferitelor Biserici nu sunt prezentate în ordine alfabetică, ci în funcție de apariția lor în istorie și de apartenența lor canonică la una din Patriarhiile Pentarhiei.

În acest sens, lucrarea este structurată în două părți: cea dintâi prezintă cronologia celor cinci Biserici ale Pentarhiei (din primul mileniu creștin), împreună cu Bisericile fiice; iar cea de-a doua prezintă cronologia politică, adică listele suveranilor marilor imperii ale lumii, din epoca creștină.

Un mare merit al lucrării Pr. Ioan Marin Mălinaș este stabilirea izvoarelor și rădăcinilor fiecărei Biserici creștine în parte, anume derivarea lor din una din cele cinci Biserici mame ale Pentarhiei. Drept urmare, în capitolul privitor la Biserica Romei sunt integrate și următoarele Biserici fiice, împreună cu un scurt istoric al lor: Biserica Italo-Greacă, Biserica Italo-Albaneză, precum și Scaunele patriarhale latine și unite din lumea orientală. De asemenea, în marele subcapitol dedicat Bisericii constantinopolitane sunt prezentate istoriile și listele cu întâistătătorii Bisericilor rusă (din toate provinciile rusești medievale, succesoare ale Marelui Cnezat de Kiev), apoi din Bisericile sârbă, română, bulgară, gruzină, cipriotă, grecească, poloneză, finlandeză (autocefale și autonome), toate cu ritul liturgic bizantin. În cadrul mării familii alexandrine (egiptene) sunt prezentate și Bisericile etiopiană și nubiană, iar în cadrul Bisericii antiohiene sunt prezentate comunitățile ecleziiale din Siria apuseană (cea melkită-imperială, de limbă greacă, precum și cea siriană iacobită, maronită, unită, gregorian-armeană), precum și cele din Siria răsăriteană (Bisericile așa-zis nestoriene, precum și unită caldeeană). Totodată, în cadrul prezentării Patriarhiei Ierusalimului, Pr. Mălinaș are meritul de a redacta o istorie a vechilor regate aramaice din Siria sud-estică, precum și a epocilor Palestinei evreiești. Tot aici prezintă și lista egumenilor mănăstirii Sf. Ecaterina din Muntale Sinai, unde împăratul Justinian a deportat populația traco-romană din Balcani.

O noutate în istoria bisericească este și ieșirea Pr. Mălinaș din cadrul antic-medieval al Pentarhiei tradiționale și prezentarea detaliată, în mod separat, a Bisericilor naționale (ortodoxe) din Balcanii de sud. Sunt prezentate astfel Scaunele episcopale de la Justiniana Prima, Pliska/Preslav, Durostorum, Ohrida și Târnovo, precum și cele de Ipek (Peci) și Carloviț apoi și Biserica Ortodoxă a Macedoniei, cu statut canonic disputat.

În partea a doua a lucrării, Pr. Mălinaș prezintă "Cronologia imperială", adică lista, cu explicații, a tuturor cezarilor creștini, apoi a basileilor "romei" (observăm folosirea titlaturii corecte și oficiale a acestora, de "romei", adică de împărați ai Imperiului Roman), precum și a conducătorilor marilor imperii din Orientul Mijlociu (persan, islamic, selgiukid) și a statelor din Balcanii medievale.

Datorită cuprinsului ei, lucrarea Pr. Mălinaș umple un mare gol în istoriografia noastră bisericească, ba chiar și laică. Ea se va dovedi un instrument de studiu indispensabil oricărui istoric. Din acest motiv recomandăm publicarea ei în "Presa Universitară Clujeană".

Sibiu, 1 martie 2006

Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu,
Facultatea de Teologie "Andrei Șaguna" Sibiu

II.

Părintele Ioan Marin Mălinaș este deja o cunoscută personalitate a istoriografiei românești. Absolvent de studii teologice (nivel de licență) la Sibiu, a obținut titlul de doctor în teologie la Viena, după care a urmat studii postdoctorale la Paris și Roma.

În același timp a redactat o serie de studii și cărți de istorie bisericească și laică, în care a abordat subiecte diverse: începuturile Bisericii românești, monografiile istorice (a unor localități și biserici din Bihor, dar și a învățământului românesc din Transilvania), fenomenul uniatic (atât din Ardeal, cât și din cea universal-bisericească). În aceste opere a folosit numeroase izvoare inedite, restituind uneori chiar lucrări necunoscute de istoricii români.

Din această perspectivă, lucrarea de față impresionează prin amploarea și acivia ei. Ea pune la dispoziția istoricilor bisericești și profani un instrument de lucru care a lipsit până acum de pe birourile lor: o cronologie completă a tuturor Bisericilor creștine, apusene și răsăritene deopotrivă. La prima vedere, s-ar părea că lucrarea părintelui Mălinaș este simplistă, cuprinzând listele ierarhilor diferitelor Biserici. La o privire mai atentă însă, este remarcată munca sistematică depusă de autor. Listele nu sunt copiate din lucrări deja tipărite (de altfel, asemenea "liste" nici nu există în istoriografia română), ci ele sunt redactate într-un mod deosebit de complex, deoarece sunt însoțite de numeroase note de subsol, care nu doar că indică diferite surse bibliografice, ci aduc lămuriri asupra unor aspecte și viziuni istoriografice. Astfel, un mare merit al lucrării Părintelui Mălinaș este prezentarea detaliată a izvoarelor sau rădăcinilor diferitelor denominațiuni creștine apostolice (deci din Răsăritul și Apusul creștin din primul mileniu și jumătate al erei creștine). Lucrările clasice care cuprind liste cronologice se orientează mai toate după ordinea alfabetică a instituțiilor, Bisericilor și statelor ale căror instituții sunt prezentate. Cea a părintelui Mălinaș însă se deosebește de acestea printr-o altă structură, anume prin evidențierea rădăcinilor eclesiologice ale numeroaselor Biserici (de rituri diferite) ale lumii creștine. Numărul acestor biserici este deosebit de mare, de-a dreptul copleșitor pentru un neavizat și necunoscător al istoriei și problematicei bisericești. Părintele Mălinaș are meritul de a aduce lumină în acest domeniu și de a așeza toate aceste Biserici într-o ordine clară, cea a originii lor. Ține seama în acest sens atât de logica istorică, precum și cea a ritului liturgic și de cea eclesiologică. Listele și cronologiile ierarhilor diferitelor Biserici sunt prezentate în ordinea lor canonică, respectându-se principiul Pentarhiei. Prin aceasta, cartea Pr. Mălinaș nu este doar un important instrument de lucru, ci o adevărată lucrare didactică, deslușind istoricului profan, dar și teologului, originea și evoluția Bisericilor apostolice creștine.

Partea a doua a lucrării, cu titlul de *Cronologia imperială*, o completează în mod fericit pe cea dintâi. Cronologia eclezială este împletită cu cea a stăpânilor seculari. În această parte a cărții, Pr. Mălinaș restabilește legătura dintre istoria bisericească și cea politică, ruptă de pseudo-istoricii cu viziune materialist-dialectică din epoca bolșevică. Trebuie remarcată viziunea universalistă și generală a autorului, deoarece dânsul îi trece în revistă nu doar pe împărații bizantini (numiți în mod corect – *romei*), ci și pe șahinșahii persani, pe califii arabi-islamici și pe sultanii selgiucizi, cu toții stăpânitorii unor imperii de altă religie, dar cu o importantă populație creștină.

Datorită tuturor acestor aspecte, lucrarea Pr. Mălinaș va fi necesară istoriografiei noastre bisericești, drept care recomand publicarea ei.

Arhid. Dr. Constantin Voicu

Facultatea de Teologie "Andrei Șaguna" Sibiu

III.

MÂNA LUI DAMASCHIN

Lucrarea Părintelui Arhimandrit dr. Ioan Marin Mălinaș reprezintă o noutate din mai multe puncte de vedere, în raport cu entitatea Bisericii, care o motivează și o face utilă pentru cititori și pentru studiul istoriei creștinismului sub aspectul dezvoltării instituționale.

În cultura românească asemenea lucrare apare pentru prima dată, iar în cea universală înseamnă o extindere de subiect și sferă de cuprindere, față de lucrările existente, trecând dincolo de limitele pereților, despărțitori de biserici. Ea provine din preocupări mai îndelungate ale autorului de a vedea și a stabili o cronologie a celor cinci Patriarhii, care formează **Pentarhia**, ce conține o îndelungată dezvoltare a Bisericii creștine din primul mileniu, cu etapele **Triarhiei** și ale **Tetrarhiei**, în drumul istoric către actuala **Patriarhie ecumenică**.

Sugestia lucrării se află, după cum autorul face mărturie, în disertație **Primum regnum Dei**, de Abatele **Johannes HOECK**, ediția nouă în limba germană din anul 1987. Dar sursele acestei cronologii, puse în paralel, sunt mai ample și mai profunde. Ele sunt de tip informațional și sunt de tip atitudinal. Cele informaționale înseamnă o folosire optimă a tradiției bibliografice, iar cele atitudinale privesc valorificarea metodică a pregătirii teologice de acoperire ecumenică a autorului, făcută în România și în Europa, la Viena, Edimburg, Paris, Muntele Athos și Roma.

Prin ampla organizare și reprezentare de informație, autorul se înscrie în literatura enciclopedică, ale cărei începuturi sunt foarte vechi. Enciclopedismul creștin a practicat asemenea secționări de planuri mari, atunci când a purces să-și construiască o arhitectură mentală cognitivă, de care avea nevoie pentru a se autodefini și a se legitima, la întâlnirea conflictuală cu Antichitatea. Un tip asemănător de conflict se produce și acum, prin concurența dintre sisteme ideologice contrarii, care reeditează acel conflict original, dar desigur în alte paradigme.

Din mai multe exemple de rezolvări cognitive, amintim cu acest prilej pe cel dintâi enciclopedist creștin, care a împăcat Antichitatea cu Evul Mediu din punct de vedere bibliografic: **Isidorus de Sevilla** (570-636), cu ale sale „**Liber de viris illustribus**”, „**De**

ordine creaturarum”, dar mai ales „**Originum seu etymologiae libri XXX**” (Etymologiae), din anii 622-633. Aceasta este prima enciclopedie creștină, care ambiționa totalitatea.

Din alt tip de sursă, autorul se așează în continuarea unor lucrări de bibliotecă și arhivă, precum au fost:

- **Vitae et res gestae Pontificum Romanorum et cardinalium**, Roma, 1677, de A. Chacon.
- **Le vite dei pontifici**, Venezia, 1715 de Platina, bibliotecarul Sf. Scaun.
- **Annales ecclesiastici**, Lucca, 1744, de C. Baronnius.
- **Sacrorum Conciliarum nova et amplissima collectio**, de J.D. Mansi, 1903, retipărire din anul 1961, de 53 tomuri în 59 de volume.

În al treilea rând autorul vine dintre monografiile și lexicoane de actualitate, care formează o bogată literatură de referințe, de tangențe și de completitudine. Dintre acestea, putem menționa evident selectiv.

- **Histoire des papes**, Paris, 1929, de F. Hayward.
- **I papi**, Milano, 1940, de A. Bernareggia.
- **Storia dei papi e del papato**, 4 volume, Milano, 1966-1972, de C. Falconi.
- **Grande dizionario dei papi**, C. Monferrato, 1989, de J. Kelly.
- **Enciclopedia catolica**, Vatican, 1947.
- **Enciclopedia del papato**, Catania, 1961.

Comparația mai accesibilă pentru cititorul român se poate face cu cartea recentă „**Papii – istorie și secrete**”, de Claudio Rendina, apărută în anul 2003 în traducere românească, având 264 de biografii ale suveranilor pontifi de la Roma. Cartea este un bun instrument de comparație cu disertația de față, întrucât este diferită ca scriitură și cuprindere. Fără a mai repeta sumarul, voi spune că lucrarea cea nouă este de un enciclopedism scheletat, utilă pentru arhitectura în schimbare a cunoașterii, atât de bine reprezentată de constructivismul, care îmbracă Centrul Pompidou din Paris. Ideea de schelă ca suport, care e un triumf al zidarului, ne dă o lucrare volumetrică și larg spațială, care îmbină **pietatea** (cu etapele ei: pietatea incultă, urmată istoricește de pietatea doctă, apoi de cea politică (murdară), la urmă pietatea ecumenică, în cea mai recentă intenție) cu **evlavia** (teologică, apoi subsidiară, a patriarhilor, apoi de alteritate, a mulțimilor, la urmă evlavie ecumenică). Astfel, dacă lucrarea lui Claudio Rendina este liniară, aceasta este circulară. Dacă prima e frescă, această este vitraliu, arcadă, coloană. Dacă aceea este istorie secretă și neliniște, aceasta este siguranță. Dacă prima e oglindă de intrigă, risipire, crime, deșertăciune, incoerență, fatalitate, contradicții, destrămare și discontinuitate, aceasta este înțelegere, adunare, pace, însănătoșire, armonie, planificare, încredere, ideal, justiție și continuitate. Prin urmare, un alt mod de a vedea și extrage sistemul din fluidul faptelor, de a intitula ceea ce este dătător de durată. Atitudinea enciclopedică asigură autorului să găsească prisma cognitivă de relansare a subiectului, ordonat ca un sinaxar, producând scara unei cărți universale, ce își prefigurează traseele din cărți următoare. Găsim astfel în acțiune un enciclopedism de îmbumbare a hainei creștine, peste toate experiențele, ca astfel să se poată întâlni nodurile și falangele mâinii lui Damaschin, din care odinioară a venit și iarăși va veni învățarea cea dreaptă și corectă.

Oradea, 5 martie 2006

Conf. univ. dr. Constantin MĂLINAȘ

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Prefață.....	7
Prolegomena	13
I. Crezul sau Simbolul de credință al lui Moise (Dt. 6, 1-25), fragm.	13
II. Iisus Hristos, Mesia, Mântuitorul.....	14
Cum să scriem numele Mântuitorului?	14
„Erele” mai importante.....	15
III. Simbolul de credință creștin (325-381).....	17
IV. Simbolul de credință islamic	18
Anexă: Der Sindon von Torino (Giulgiul de la Torino).....	18

A. CRONOLOGIE PATRIARHALĂ

Evoluția Pentarhiei prezentată schematic	23
Schema evoluției istorice a Bisericii Ortodoxe.....	26
a. Biserici canonice	26
b. Biserici necanonice	28
c. Schema structurii ierarhice – canonice – actuale a Bisericii Ortodoxe	29
I. Papii sau Tronul Romei Vechi.....	31
I. Sommi Pontefici Romani	31
Introducere	31
Lista cronologică a Papilor	34
II. Biserica Italo-Greacă.....	45
III. Biserica Italo-Albaneză	46
IV. Scaune Patriarhale	47
a. Unite	47
b. Latine	48
c. Colegiul Cardinalilor	49
d. Primat, Arhimitropolit sau Exarh	50

II. Tronul Ecumenic al Constantinopolului Noua Romă.....	53
Patriarhia Ecumenică, cu 16 Biserici cu statut canonic	53
A. Constantinopol – Cetatea Maicii Domnului	53
B. Dipticele liturgic, adică pomelnicul Patriarhilor Ecumenici.....	55
C. Patriarhi Ecumenici trecuți în rândul Sfinților	59
a. În ordine alfabetică	59
b. În ordine cronologică	61
D. Dipticele istoric sau catagrafia Patriarhilor Ecumenici, în conformitate cu datele din Regestele Patriarhale de la Constantinopol (381-1453) și din alte surse bibliografice	63
a. Comentariu	63
b. Privitor la noțiunea de Romeu.....	66
c. Cronologia Patriarhilor Ecumenici	69
d. Protos „Protoi” ai Sfântului Munte Athos, 887-1593	82
Biserici Autocefale:	86
[1.] Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului	86
[2.] Patriarhia Alexandriei și a întregii Africi.....	86
[3.] Patriarhia Antiohiei și a întregului Orient, cu reședința în Damasc	86
[4.] Patriarhia Ierusalimului.....	86
5. Patriarhia Moscovei și a întregii Rusii	86
Mitropoliți ai Kievului și întregului Rus’ 988-1353	87
Mitropoliți ai Kievului și întregului Rus’ 1354-1461, rezidenți în Moscova.....	87
Mitropoliți ai Moscovei și întregului Rus’ 1461-1589.....	90
Patriarhi ai Moscovei și întregului Rus’ 1589-1700 și din 1917	90
Mitropoliți ai Principatului de Halici, 1141-1403.....	91
Mitropoliți în Marele Principat al Lituaniei, c. 1316-1389	91
Mitropoliți cu titlul de Kiev, în Lituania, 1415-1507.....	92
Mitropoliți de Kiev și Halici în Regatul Poloniei și Lituania, 1507-1707	92
Procuratorul General sau Ober Prokurator al Sinodului Dirigent, 1722-1917	93
Biserici Autonome sub jurisdicția Moscovei.....	95
1. Mitropolia Japoniei, din anul 1919.....	95
2. Exarhatul Autonom al Chinei, din anul 1957.....	95
[6.] Patriarhia Sârbă, 1922: vezi Patriarhia de Peć	96
7. Patriarhia Ortodoxă Română, 1925.....	96
[8.] Patriarhia Ortodoxă Bulgară, 1953 – vezi Arhiepiscopia de Ohrida și Patriarhia de Târnovo	106
a. Exarhat, 1870-1953.....	106
b. Patriarhie, 1953	107
[9.] Patriarhia Georgiei, 1990, vezi Patriarhia Antiohiei	107

[10.] Arhiepiscopia Ciprului, 431, vezi Patriarhia Antiohiei	108
11. Arhiepiscopia Greacă – Hellas, 1850	108
12. Mitropolia Poloniei, 1924	110
13. Arhiepiscopia Albaniei, 1937	110
Biserici Autonome:	
14. Mitropolia Cehiei și Slovaciei, 1922	111
15. Arhiepiscopia Finlandei, 1923	112
16. Mitropolia Estoniei, 1923/1996	112
Anexă: Structura sistemului de jurisdicție al Patriarhiei Ecumenice în anul 1652, conform Pravilei de la Târgoviște din anul 1652, glavele 363-369	113
[Anti]Patriarhi Latini de Constantinopol, începând cu anul anul 1204	118
III. Tronul Alexandriei și al întregii Africi	125
Patriarhia Alexandriei	125
Orașul Alexandria	125
Sinoadele din Alexandria	127
Lista Patriarhilor	129
1. Episcopi	129
2. Patriarhi	130
a. Patriarhi ortodocși (melkiți)	131
b. [Anti] Patriarhi Copti sau monofiziți, conform sciziunii din 536	134
c. [Anti]Patriarhi melkiți uniți	139
d. [Anti]Patriarhi copti uniți	139
e. [Anti]Patriarhi Latini	139
Patriarhia Etiopiei	140
Biserica din Eritreia	143
Biserica din Nubia	144
IV. Tronul Rum-Ortodox al Antiohiei	145
Patriarhia Rum-Ortodoxă a Antiohiei	145
Antiohia – Regina Orientului	145
a. Patriarhia Antiohiei	150
Patriarhul istoric rum-ortodox sau Melkit al Antiohiei, rezident în Damasc, din 1342/43	151
I. Episcopi	151
II. Patriarhi	152
b. Biserici Ortodoxe Autocefale, Biserici Vechi Orientale și Biserici Unite, desprinse din teritoriul de jurisdicție al Patriarhiei Antiohiei	158
1. Biserica Persiei, numită impropriu “Nestoriană”, actualmente cu Scaunul la Morton Grove, Chicago, Illinois, SUA	158
I. Introducere	159
Dezbinarea Bisericii Persiei	164

II. Lista cronologică a Catolicoșilor – Iazelihi Patriarhi	
Asirieni ai Bisericii Persiei	165
III. “Nestorienii” uniți sau Biserica Caldee	170
2. Biserica Ciprului, 431	171
3. Sciziunea siro-monofizito-iacobită, 557/558	175
Catolicoși -[Anti]Patriarhi siro-monofiziți ai Antiohiei.....	175
4. [Anti]Patriarhi Maroniți de Antiohia, monoteliți din anii 687-707, uniți cu Roma, din anii 1182/1215	182
5. [Anti]Patriarhi melkiți uniți ai Antiohiei, 1724.....	186
6. [Anti]Patriarhi sirieni uniți.....	189
7. Biserica Armeano-Gregoriană.....	190
8. Biserica Georgiei	195
[Anti]Patriarhi Latini de Antiohia, 1099 – 1964	210
V. Scaunul Ierusalimului	213
Patriarhia Ierusalimului	213
Ierusalim – Cetatea împăratului David, cele 11 epoci din istoria orașului și al Pământului Făgăduinței	215
Regi, conducători politici și religioși ai Țării Sfinte.....	222
Moabiții	222
Amoniții.....	222
Nabateii	223
Arhieriei Samariteni, Muntele Garizim.....	224
Judecătorii	227
Regii Israelului.....	228
Patriarhii Ierusalimului	231
a. Episcopi	233
b. Patriarhi, din anul 451	235
Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, Arieepiscopie	238
[Anti]Patriarhi Latini de Ierusalim, 1099 – 1291	243
Biserica Georgiei – vezi Patriarhia Antiohiei	244
VI. Cronologia arhiepiscopilor autocefali de Ohrida și ai patriarhilor de Turnovo.....	245
Itinerarul Scaunelor și reședințelor: Prima Justiniana, Pliska/Preslav, Durostorum, Ohrida și Turnovo, 535 – 1767	245
1. Justiniana Prima	246
2. Durostorum	247
3. Pliska	248
4. Preslav	248
5. Sofia.....	248
6. Prespa	249
7. Ohrida – Ahrida sau „Ierusalimul balcanic”	250
8. Turnovo sau „a treia Romă”	251

I. Dipticele Patriarhilor și (sau) Arhiepiscopilor autocefali „bulgari”, cu Scaunul la Durostorum și apoi la Ohrida, cu titlul de Justiniana Prima.....	259
Arhiepiscopi de Justiniana Prima	260
a. Arhiepiscopi de Pliska și Preslav.....	260
b. Patriarh de Durostorum	260
c. Patriarhi în Statul Bulgar al Prințului Samuil.....	260
d. Arhiepiscopi Autocefali ai Ohridei	261
II. Sinodiconul – Dipticul – Patriarhilor de Turnovo	266
Patriarhia de Peć.....	268
Biserica Ortodoxă din Macedonia	268
VII. Cronologia Arhiepiscopilor și Patriarhilor Sârbi de Jicea, Peć – Pekion – Ipek și Karlovac – Belgrad, 1220 – 1922.....	269
I. Cadrul istoric	269
II. Dipticele Arhiepiscopilor și Patriarhilor din Jicea, Peć – Pekion – Ipek, în provincia Kossovo, cu scindările și restaurările ulterioare, până la actuala Patriarhie Ortodoxă Sârbă	275
Peć, în Kossovo	275
Scindarea ierarhiei de Peć-Ipek (1690 – 1922)	278
1. Mitropolia, apoi Patriarhia de Karlovac	278
2. Mitropolia „Autocefală” de Cetinje și Montenegro	279
3. Mitropolia Belgradului și a întregii Serbie, autocefală din 1879.....	279
4. Restaurarea Patriarhiei Sârbe în 1920, recunoscută în 1922	280
Biserica Ortodoxă din Macedonia	280
Anexă la cap. VII, Sirmium	281
VIII. Sinoade importante și alte evenimente culturale și politice, privind Biserica Ortodoxă	283
IX. Sfintele Canoane ale Bisericii Ortodoxe.....	291

B. CRONOLOGIE IMPERIALĂ

I. Imperiul Romaniei, 330 – 1453	295
a. Lista nominală – pe scurt – a împăraților romei	295
b. Termeni tehnici și explicații privitoare la cronologia și Imperiul Romaniei	302
c. Cronologia imperială extinsă, 284 – 1453.....	306
Împărați Romani de Apus, rezidenți la Ravenna, 395 – 476	329
Împărați latini de Constantinopol, Rezidențiali	330
Despoți greci ai Tesalonicului	331
Despoți greci ai Epirului	331

Duci de Neopatras	331
Despoți greci de Morea-Mistra.....	331
Imperiul Trebizondei, 1204 – 1461	332
Bibliografie selectivă privind Imperiul Trebizondei	333
II. Expansiunea Arabă în Orientul Creștin	337
Mahomed.....	337
Califi succesori imediați ai Profetului	337
Instituția Califatului	338
Califatul Omeazilor	340
Califii dinastiei șite a Fatimizilor	342
Califii Almohadiși	342
III. Persia.....	343
În loc de introducere	343
Imperiul Persan, Dinastia Ahemizilor	344
Regatul Part	345
Șahii din dinastia Sassanidă	346
IV. Imperiul Marilor Selgiucizi.....	349
Sultanatul de RUM	349
Marii Hani Mongoli	352
Ilhanii mongoli ai Persiei	352
V. Sultanii otomani, c. 1281 – 1922.....	353
VI. Statele Crestine Ortodoxe	357
Cele trei Țarate Bulgare	357
Župani, Despoți, Regi și Principi Sârbi	359
Rusia, 860 – 1917	364
Regatul Creștin al Armeniei.....	366
Regatul Creștin al Georgiei.....	375
România	383
Lista ilustrațiilor	387
Referate asupra cărții Părintelui Dr. Ioan Marin Mălinaș, <i>Dipticon sau Cronologie patriarhală și imperială</i>	389
I. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu	389
II. Arhid. prof. dr. Constantin Voicu	390
III. Conf. univ. dr. Constantin Mălinaș.....	391